

CUPRINSUL

AL II-LEA CONGRES UNIONAL AL SCRITORILOR SOVIETICI

	<u>Pag.</u>
DISCUȚII	5
★	
EUGEN FRUNZĂ: Versuri	91
DEMOSTENE BOTEZ: În casa doctorului Moor	96
DUMITRU CORBEA: Fată frumoasă; Ai suferit	98
★	
PETRU DUMITRIU: Vântul de martie (nuvelă)	99
★	
ANA NOVAK: Familia Kovacs (dramă în 4 acte)	147
★	
VIRGIL TEODORESCU: Voi, fiare alungate: Lumina vieții noastre	188
★	
ALEX. CAZABAN: Un admirator al poezilor decadente (schiță)	193
★	
GEORGE DEMETRU-PAN: Biruința	197
★	
URY BENADOR: Beethoven (evocare)(fragmente)	198
★	
V. NICOROVICI: Munții	216
ALEXANDRU TUDOR-MIU: Documentul	217
★	
EUGEN BARBU: Munca de jos (schiță)	218
★	
K. SIMONOV: Scrisoare deschisă (în românește de Victor Tulbure); Dragoste (în românește de Al. Philippide)	239
★	
BERTHOLD BRECHT: Și ce-a primit nevasta de soldat? (în românește de Demostene Botez)	244
★	
G. BYRON: Prometeu (în românește de Petre Solomon)	246

OAMENII ȘI FAPTELE ZILELOR NOASTRE

REMUS LUCA: Drum la Ideciul de Sus (însemnări despre oameni și locuri) 248

LITERATURA REALISTĂ ÎNTRE 1920 și 1944

DAN HĂULICĂ: În jurul operei critice a lui G. Ibrăileanu 262

TEORIE ȘI CRITICĂ

MIHAI BENIUC: Despre poezie la al II-lea Congres Unional al Scriitorilor sovietici 274

RECENZII

LUCIAN RAICU: Poezie și narațiune 281
VICTOR ADRIAN: Scrisori din casa morții 285
V. A.: „Lupta înseamnă viață“ 288
O. DRIMBA: O semnificație esențială a poeziei chineze 291
O. STARK: Un rapsod al poporului german 298
L. DANIEL: V. V. Stasov și M. P. Musorgski 303
REVISTA REVISTELOR 307

AL II-lea CONGRES UNIONAL AL SCRIITORILOR SOVIETICI

DISCUȚII

Cuvîntarea lui V. Laņis — LETONIA

Cu două decenii în urmă, cînd în această sală se desfășura primul Congres unional al scriitorilor sovietici, literatura letonă a fost ruptă samavolnic de mama ei spirituală — marea literatură a marelui popor rus, dar cei mai buni scriitori letoni au rămas totdeauna credincioși sentimentelor lor filiale.

Mi-aduc aminte cu ce emoție primeam noi, fiind în adîncă ilegalitate din cauza clicei fasciste ulmaniste, fiecare cuvînt despre primul Congres al scriitorilor sovietici, cuvînt care ajungea la noi în ciuda tuturor piedicilor.

Și iată că astăzi, noi, împreună cu toți scriitorii sovietici, asistăm la o festivitate atît de însemnată, — cel de al II-lea Congres al nostru.

Avem destule realizări, avem ce arăta lumii întregi. Născută din furtuna Marii Revoluții Socialiste din Octombrie, călită în anii războiului civil, în anii construirii postbelice a comunismului, — literatura sovietică a devenit de drept o avangardă combativă a literaturii artistice progresiste mondiale.

Bine înțeles, aceasta nu înseamnă că literatura noastră n-are lipsuri, are destule, dar ceea ce am reușit să realizăm pînă acum, ne dă dreptul — cu toată modestia noastră sovietică în aprecierea realizărilor proprii — să declarăm: sîntem bogați!

Iar celor cîțiva sceptici-nihiliști din mijlocul nostru și răuvoitorilor din străinătate care încearcă să diminueze realizările literaturii sovietice și să ponegrească în mod calomnios tot ceea ce este creat de geniul popoarelor sovietice, le vom spune: mințiți, domnilor!

Domnii calomnatori din străinătate seamănă cu acel personagiu cu mintea redusă din povestea populară letonă, care a vrut să devină fierar și s-a apucat de lucru cu atîta zel, încît din bucata de fier adusă la fierăria lui de un țaran pentru a-i face brăzdar, a încercat la început să-i facă un topor, apoi un cuțit și pînă la urmă o sulă.

— „Bate-bate fierul țaranului așa zisul fierar, — ni se spune, în această poveste înțeleaptă, — cînd colo din fier aproape că n-a mai rămas nimic.

— Auzi, gospodare, — spune el țaranului, — nici pentru sulă nu mai ajunge fier, o să fac un cui.

A luat fierul care a mai rămas, l-a încălzit pînă ce s-a făcut alb și l-a aruncat în apă.

— Fîșș, — a fîșit în apă mica bucată de fier — și iată că sfîrșiocul era gata...

Pentru sfîrîocul acela nepriceputul fierar a cerut țaranului o rublă întreagă drept plată pentru fiecare piesă pe care a încercat s-o lucreze.

Calomniatorii străini care ponegresc literatura sovietică primesc onorarii mai mari, dar toate invecitivele lor la adresa artei realismului socialist au în cele din urmă acelaș rezultat despre care se vorbește în povestea noastră populară.

În salutul Comitetului Central al partidului adresat Congresului nostru este formulat un vast program creator pentru întreaga activitate a literaturii sovietice și a Uniunii scriitorilor sovietici. Comitetul Central ne-a arătat, în special, că „lupta împotriva rămășițelor capitalismului în conștiința oamenilor nu-și găsește încă oglindirea cuvenită în literatura sovietică“.

Nu se întîmplă aceasta, oare, în mare măsură și datorită faptului că noi n-am știut să lichidăm pînă acum rămășițele capitalismului și rămășițele moravurilor literare burgheze chiar din mijlocul nostru? Constatăm cu părere de rău, că atunci cînd la noi se revoltă cineva împotriva rămășițelor capitalismului din cercurile literare, de regulă are în vedere numai manifestările exterioare ale vechilor moravuri ale boemei literare burgheze. Poate că asemenea manifestări se observă dintr-odată și provoacă indignarea scriitorilor, pentru că Uniunea scriitorilor este compusă în marea ei majoritate din oameni modești, harnici, cărora le sînt cu totul străine moravurile de negustori gălăgioși ale unor literați, al căror talent este invers proporțional vîlvei pe care o stîrnesc în jurul numelui lor.

Extrem de periculoase însă sînt rămășițele moravurilor literare burgheze proprii scriitorilor care în aparență nu calcă nici o poruncă biblică: nu fură bunul literar al aproapelui lor, nu pun în gură băuturi alcoolice și cu toate acestea sînt purtători ai celor mai respingătoare moravuri din rîndurile lumii literare burgheze, cu setea ei hipertrofică de glorie, cu concurența ei plină de răutate, cu acea crîncenă rea voință și invidie josnică și, în sfîrșit, cu mărunta „manie de a conduce“ grupări literare.

Alexei Maximovici Gorki, dușman neîmpăcat tocmai al acestor rămășițe ale capitalismului în Uniunea scriitorilor, le-a caracterizat cu multă pregnantă.

„Moravurile noastre — vorbind cu indulgență — sînt rele. Aceasta se explică, în primul rînd, prin faptul că mai dăinuiește spiritul de bisericuță, că literații se împart în „ai noștri“ și în „cei care nu-s ai noștri“ și această situație crează oameni care, potrivit socotelilor lor meschine, servesc atît pe „ai noștri“ cît și pe „ai voștri“. Grupulețele nu se formează după semnele distinctive — „apartenența de partid“ — „fără partid“, nu determinate de necesitatea divergențelor „creatoare“, ci din dorința fățișă a ambițioșilor de a juca rolul de „conducători“.

„Mania de a conduce“ este o boală care se dezvoltă pe baza atrofierii sentimentului colectiv și a hipertrofierii „principiului individualist“. În timp ce la țară „sectorul particular“ se lichidează în mod rapid, el se accentuează tot mai mult în societatea literaților. Acest fenomen se explică nu numai prin faptul că în mediul literaților, — ca la „o muncă de sezon“, fizicește mai ușoară decît munca în fabrică, sau în uzină, — pătrunde locuitorul de la țară înțepenit în individualismul său zoologic, ci se explică și prin faptul că unii, însușindu-și în grabă terminologia leninist-stalinistă, comandă cu iscusință unor indivizi lipsiți de fermitate ideologică, ceea ce le permite acestora din urmă să servească cu „abnegație“, adică fără nici o rușine, astăzi pe „ai noștri“, iar mîine pe ai „voștri“.

Gorki a scris aceste rînduri în vara anului 1934. Multe, foarte multe s-au schimbat de atunci atît în țară, cît și în literatură, dar rămășițele moravurilor literare înfierate de Gorki au mai rămas și, poate, unii dintre ultimii purtători ai acestor moravuri se vor recunoaște fără să vrea, în portretul literar-politic creat cu atîta măiestrie de Gorki.

Să dorim, deci, ca unul din rezultatele Congresului nostru să fie și o completă purificare a moravurilor literare de tot felul de rămășițe capitaliste, — naționalism burghez și șovinism, renunțarea ipocrită, fățarnică la păreri, aprecieri proprii, și chiar la propria poziție creatoare; mania de a conduce și bisericuțe, într-un cuvînt, la tot ceea ce împiedică munca creatoare normală.

Viața pe care o descriem ne-o ia înainte zi de zi și oră de oră. Și trebuie să spunem cu părere de rău că mulți dintre scriitorii noștri care sînt mari amatori de a ridica toasturi „pentru cei de pe mare“, scriu atît de puțin și cu atîta sgîrcenie și despre cei de pe mare și despre cei de pe uscat — să zicem — de pe pămînturi întelenite, — și despre cei de sub pămînt, — să zicem despre mineri, despre acei oameni modești în măreția muncii lor și măreți în modestia lor.

Vreau să-mi închei cuvîntarea printr-un apel către tinerii scriitori: Pășiiți cu curaj în viață, scumpii noștri prieteni tineri! Să țineți minte că un scriitor realist, oricît de dotat ar fi el de la natură, nu va deveni niciodată un adevărat artist fără o mare și nemijlocită experiență în viață și în muncă. Învățați de la viață, scrieți adevărul despre viață și împreună cu generația vîrstnică de scriitori sovietici, veți crea în cadrul unicii familii frățești multinaționale opere demne de mărețea epocă a construirii comunismului. (*Aplauze*).

Cuvîntarea lui Lev Cassil — MOSCOVA

Discuțiile despre literatura pentru copii au fost purtate de la tribuna Congresului în cadrul discuțiilor despre realizările generale ale literaturii. Numai în felul acesta se pot rezolva astăzi toate problemele fundamentale legate de munca unui scriitor care scrie pentru tînăra generație a poporului nostru.

Cîte odată se întîmplă să auzi de la un scriitor care scrie — ca să spun așa — pentru adulți, că-l tentează să scrie ceva pentru copii (lucru pe care îl socotesc firesc, de altfel) dar el adaogă: „Aș scrie cu plăcere ceva, dar mi-i teamă să nu mi se spună că am scris ceva antipedagogic... nu cunosc cerințele voastre specifice“.

Ce înseamnă: antipedagogic? Caracterul pedagogic al unei opere literare constă pur și simplu în realizarea și puterea de convingere a imaginilor și a tuturor elementelor menite să convingă pe ceilalți că scriitorul are dreptate, că ideea lui este justă. Iar antipedagogic este tot ce dăunează ideii centrale, tot ce-i destramă conținutul, tot ce împiedică înrîurirea dorită asupra cititorilor. Caracterul specific al unor cărți pentru copii înseamnă să ții seamă de vîrstă, de puterea de înțelegere a cititorului și în raport cu aceasta să cauți să-ți alegi cu grijă mijloacele artistice.

După părerea mea, la aceasta se reduce tot ce e mai important. Iar restul discuțiilor insistente cu privire la specificul pedagogic al unei cărți literare, pornesc de la cel viclean, mai bine zis de la acel drac sfrijit și posomorît, care într-asa măsură i-a plictisit pe toți dracii cu predicile lui moralizatoare, încît l-au dat naibii și ca să poată scăpa de el l-au ridicat la

rangul de sfânt și l-au expediat, la noi păcătoșii, în rîndul criticilor literaturii pentru copii.

Și zău, credeți-mă, că germenul discuțiilor despre așazisul erou ideal, discuții care s-au purtat în întreaga literatură, au pornit din rîndul criticii literaturii pentru copii.

Și cită bătaie de cap cu acest erou „ideal“! Tovarăși, dacă în literatura pentru adulți el nu și-a putut găsi atîta timp condițiile necesare pentru existență, apoi noi de mulți ani ne zbatem cu el, pentru că orice încălcare a regulilor de comportare în școală sau încălcarea regulilor de circulație a provocat reproșuri din partea criticii că eroul e mai mult negativ decît pozitiv. E regretabil că o parte din critici — eu nu vorbesc de adevărații pedagogi care cunosc copiii, ci despre acei critici care înțeleg foarte îngust sarcinile pedagogiei — pornesc să judece cartea de pe pozițiile unui cititor neastîmpărat, socotind că acesta nu va găsi nimic bun în carte și se va lega doar de ștregăriile și zburdălniciile eroului.

În ultima vreme avem puține cărți care să stăpînească cu adevărat cugetul și să înflăcăreze inimile. Multe opere literare ne amintesc de trenulețele pentru copii: aici totuși e făcut pentru copii. Ei au și uniformă adevărată, au și un grafic al circulației, au vagoane și locomotive ca la un tren adevărat, totuși nu poți să ajungi prea departe cu un asemenea tren, deoarece el se mișcă într-un cerc. O carte mare și adevărată, capabilă să însuflească un mic cititor, e un tren care pleacă departe, care poartă imaginația spre orizonturi largi, spre ținuturi depărtate. Și ar fi bine ca noi să nu întîlnim acari în drum, care să ne semnaleză cu felinare roșii pe care să stea scris „pseudo-romantism“, „falsă atracțiune“. Noi vom porni spre cititor pe drumul mare, cunoscîndu-i năzuințele și el singur ne va deschide „strada înverzită“.

În salutul adresat de către Comitetul Central al Partidului Comunist se spune: „Una din sarcinile cele mai importante ale Uniunii Scriitorilor este acordarea de ajutor permanent scriitorilor debutanți în dezvoltarea lor creatoare, îmbogățirea literaturii sovietice cu talente tinere“.

Oare într-adevăr sîntem atît de săraci în privința tinerelor talente încît astăzi n-avem despre cine vorbi de la această tribună? Nu, lucrurile nu se prezintă tocmai așa. Iată, eu, de pildă, nu mă împac cu gîndul că coraportorul a trecut în rîndul cărților nerealizate și nuvela „În clasa noastră“ a tînărului și talentatului scriitor I. Dik. E o carte veselă, și în prima ei parte cu adevărat interesantă, plină de observații artistice, deși cu destule lipsuri — mai ales spre sfîrșit. Tînărul scriitor trebuie încurajat, mai ales că după o carte neizbutită a scris una care a avut succes.

Aș vrea să mai vorbesc și despre un poet pe care eu îl socotesc ca fiind cel mai talentat dintre tinerii poeți care au pășit de curînd în literatura pentru copii. E vorba de Iurii Iacovlev, autorul cunoscutului poem „Darul“, istoria unui pionier care a cultivat la Moscova o floare ce crește în Gori, locul de naștere al lui Stalin, și apoi a dus această floare la Kremlin. Iacovlev a mai scris și o carte despre micul Andreica, care de asemenea e cunoscută. Tînărului poet, — care e foarte ager, plin de idei și teme noi, — i se poate reproșa că se cam grăbește în muncă. Poate că e nevoie să-l mai ținem din scurt, însă numele lui trebuie amintit aici la Congres.

Trebuie să mai menționăm și lucrarea renumită „Cetatea veche“ de V. Beliaev, care a ocupat un loc trainic în fondul de aur al literaturii pentru copii.

Aș dori să mai amintesc de asemeni cîteva cărți interesante și anume: „Primăvara cînd se revarsă apele“ de V. Banîkin din Kuibîșev, „Copilăria

la Solombala" de E. Kokovin din Arhanghelsk. De asemeni, pe talentul novelist și povestitor M. Korșunov, pe ziaristul Korolkov care a intrat în literatură pentru copii publicînd o carte documentară despre Leona Golîcov, micul partizan și Erou al Uniunii Sovietice.

Îi amintesc și pe Anatolii Alexin. Cu toate că e tînăr, are un destin literar complicat. După prima lui carte „Treizeci și una de zile“, el a fost la început lăudat peste măsură, apoi aprig criticat. El însă nu și-a pierdut cumpătul și, plin de dîrzenie, și-a refăcut cartea care, și fără modificările aduse se bucură de succes, atît la cititorii noștri cît și la cei străini.

Însă toți scriitorii tineri au un defect caracteristic. Întimidați de discuțiile despre formalism, purtate în mod nejust, ei nu se îngrijesc de formă, fără de care în artă nu poate exista o adevărată măiestrie. Ei nu se străduiesc, nu luptă pentru măiestrie, dar fără această strădanie nu ajungi să fii maestru. Vina o purtăm și noi, cei mai în vîrstă, pentru că nu totdeauna îi ajutăm să se orienteze în problemele legate de formă.

Mie mi se pare că în viața fiecărui scriitor matur vine timpul cînd în el se naște dorința de a lucra cu cei tineri, de a lucra ca redactor, la fel cum un artist emerit simte nevoia să devină regizor, deoarece experiența de viață, experiența în creație nu mai poate începe în rolurile pe care le joacă, tot așa cum experiența acumulată de scriitor nu mai începe în cărțile pe care le scrie. (*Aplauze*)

Cuvîntarea lui Iacob Colas — BIELORUSIA

Dragi tovarăși și prieteni!

Îngăduiți-mi să adresez primul meu cuvînt tuturor veteranilor în literatură cu care m-am întîlnit aici acum douăzeci de ani și pe care îi văd sănătoși, în plină putere creatoare.

Salut din toată inima și generația mai tînără a literaturii sovietice, care în anii ce au trecut a reușit prin munca și talentul ei să-și cîștige dragostea și recunoștința cetitorilor.

Timpe de douăzeci de ani cuvîntul nostru a construit, a arat, s-a luptat. În toate transformările uriașe spre care partidul comunist a condus și conduce țara, scriitorii sovietici au fost și vor rămîne participanți activi. Faptul că Partidul a socotit de cuviință să ne îndrume atenția spre reflectarea unor anume fapte din viața poporului, constituie expresia celei mai deosebite griji, expresia celei mai profunde încrederi a poporului față de literatură. Avem tot dreptul să ne mîndrim cu această încredere. Să ne mîndrim, dar să nu ne îngîmfăm! Principalul nu e ca noi, cari ne-am adunat în Congres, să ne lăudăm. Avem un judecător exigent și drept — poporul. El apreciază munca noastră și va fi acela care ne va da soluții în discuțiile noastre.

Scriitorilor de altă dată le plăcea să înceapă cărțile lor cu următoarele cuvinte: „Cu emoție și cu teamă încep să descriu...“ Într-adevăr, cu emoție și cu teamă, tovarăși! Indiferent de ceea ce avem să creăm — fie eă e o mică poezie lirică, sau o epopee în mai multe volume. În toate cazurile în fața noastră stă sarcina zugrăvirii tablourilor din viață, nu ca într-o oglindă, cum se spunea înaintea referindu-se la prezentarea fotografică a imaginilor, ci a infățișării vieții reale în toată splendoarea ei, cu toate greutățile și contradicțiile ei ce trebuie învinse. Dacă scriitorul nu simte emoția eroilor săi, nu tremură pentru soarta lor, atunci el, fără să vrea, nu va fi decît un înregistrator indiferent al evenimentelor.

Poezia perioadei de război, în special poeziile și poemele scriitorilor bieloruși îmi permit să fac asemenea afirmații. Nu cunosc nici un poet care în anii grei ai războiului să nu fi găsit cuvîntul potrivit, încurajator. Acest cuvînt era într-adevăr un cuvînt care te însuflețea, poporul îl ținea minte, îl păstra în memoria lui. Aceasta înseamnă că înflăcăratul patriot sovietic, creatorul cuvîntului, era pătruns pînă în adîncul inimii de sentimentul comun tuturor oamenilor sovietici — de dorința de a învinge. Tocmai cu asemenea plinătate de sentimente trebuie să te apropii de munca literară.

Mie mi se pare nejustă afirmația că sub condei trebuie să nimerescă numai așa zisele evenimente care s-au petrecut, ale căror probleme s-au clarificat. Asemenea părere pornește probabil de la acei scriitori a căror gîndire creatoare s-a cam acoperit cu un strat de grăsime, de la acei scriitori care nu se agită, nu caută, ci doar din cînd în cînd se întorc de pe o parte pe alta.

Cele mai bune opere ale literaturii sovietice, atît de dragi poporului: „Pămînt destelenit“, „Tînăra gardă“, „Vasilii Tiorkin“ au fost scrise tocmai în plină desfășurare a marilor evenimente istorice și din această cauză nu numai că n-au pierdut nimic ci, dimpotrivă, au avut de cîștigat în ceea ce privește zugrăvirea exactă a cadrului, a imaginilor, a interpretării împrejurărilor caracteristice.

O operă terminată are nevoie de verificarea timpului. Numeroase opere care au avut un răsunt în deceniul al patrulea, acum au fost uitate cu desăvîrșire. Operele bune însă trăiesc indiferent de timpul cînd au fost create. Tînărul Stendhal de multe ori renunța la o temă pentru că, după părerea lui, ea-l putea interesa pe cititor cel mult timp de zece ani. Ce procedeu minunat! De aceea noi trebuie să fim foarte exigenți în aprecierile noastre, mai ales atunci cînd e vorba de un lucru atît de serios ca acordarea premiilor. Și mie mi se pare că numărul premiilor Stalin trebuie redus, să fie acordate cîte unul de fiecare gen, și să fie alese în decurs de mai mulți ani opere demne de acest premiu. Atunci se va pune capăt automulțumirii în rîndul scriitorilor, mai ales a acelor care s-au culcat pe lauri. Sînt foarte mulțumit că această problemă, care m-a preocupat și pe mine, a fost ridicată aici la Congres. Aș vrea să fac cîteva observații. Sîntem criticați adeseori și pe bună dreptate. Totuși, nu totdeauna critica nimereste tonul just, și în loc să-l ajute pe scriitor, caută parcă să-l nimicească. După părerea mea, atunci cînd se nasc păreri diferite asupra unei opere trebuie să dăm posibilitatea să se exprime atît cititorii, cît și autorul.

Vorbind despre literatura sovietică, unor critici le place să declame la toate ocaziile cinci, șase nume cunoscute ale scriitorilor de frunte, nesocotind munca celorlalți scriitori.

Obișnuiți să laudăm pe unii scriitori, noi trecem cu vederea anumite greșeli serioase în munca lor și chiar dacă vorbim de lipsurile pe care le au, spunem aceasta cu foarte mare îngăduință.

Eu scriu de mult și sînt foarte atent la ceea ce spune critica, aștept aprecieri și observații. Din păcate observații nu există. Despre nuvela mea „La răsplintie“, terminată de curînd, au apărut cîteva articole; din păcate însă în ele n-am găsit nici un sfat care să mă ajute în pregătirea cărții pentru tipar. Total li s-a părut reușit. A trebuit să pornesc la muncă fără ajutorul criticilor, refăcînd unele capitole care nu mă mulțumeau.

Critica noastră care știe cîteodată să fie aspră și curajoasă, s-a arătat a fi foarte fricoasă și extrem de sensibilă. A fost de ajuns ca la congresul scriitorilor bieloruși să se încerce a se analiza în mod serios activitatea ei, că s-au și stîrnit „plîngeri pe apele Babilonului“. Adică, ne dau la cap,

ne nimicesc, salvați-ne! Și nu pricep de ce aceste tînguiuri au fost susținute de „Literaturnaia gazeta” într-un articol de fond.

Tovarăși! Noi putem și trebuie să scriem bine, noi trebui să ne îmbogățim zi de zi cunoscînd minunata noastră realitate sovietică, cunoscînd oamenii sovietici și cunoscîndu-ne între noi, scriitorii. În acest sens ne-a ajutat și ne va ajuta Uniunea Scriitorilor creată de marele Gorki.

Fie deci ca mișcarea noastră neobosită înainte și exigența noastră creatoare să sporească din ce în ce mai mult! (*Aplauze*)

Cuvîntarea lui G. Makarov — IRKUTSK

Acum douăzeci de ani, în cuvîntarea de încheiere la primul Congres unional al scriitorilor sovietici, Gorki spunea:

„E necesar să acordăm o atenție deosebită literaturii diferitelor regiuni, mai ales a Siberiei de est și de vest, să o atragem în sfera noastră de influență, să o publicăm în revistele centrale, să-i apreciem însemnătatea ca factor organizator al culturii.“

În cei douăzeci de ani care au trecut de atunci, în regiunile periferice ale țării noastre și în special la noi, în Siberia, s-au realizat destule în această privință. În importantele centre economice și culturale din Siberia — la Novosibirsk, Krasnoiarsk, Barnaul, Irkutsk, există filiale ale Uniunii Scriitorilor Sovietici, care cuprind numeroși scriitori experimentați și un tineret talentat.

Dar nu se rezumă totul la faptul că pe un teritoriu atît de vast ca al Siberiei au sporit cadrele de scriitori. Lucrul principal îl constituie cu totul altceva: la noi, în Siberia, a sporit nemăsurat de mult nivelul întregii vieți literare, a crescut calitatea ideologico-artistică a muncii creatoare a scriitorilor.

Acest lucru înseamnă o mărturie în plus a extraordinarei dezvoltări a întregii literaturii sovietice. Scriitorii din Siberia au creat o serie de opere îndrăgite de milioane de cititori sovietici, opere care au depășit de mult hotarele patriei noastre, fiind primite cu un interes deosebit de cititorii țărilor de democrație populară.

Un șir de opere ale unor scriitori din Siberia ca S. Sartacov, A. Koptelov, K. Sedih, P. Maliarevski, A. Smerdov, J. Molcianov-Sibirski, I. Muhaciov, G. Kungurov, E. Stiuart, S. Zalîghin, I. Lugovskoi, S. Kojevnicov, I. Rojdestvenski, I. Levitanski, F. Taurin și mulți alții au intrat în tezaurul comun al întregii noastre literaturi unionale.

Este îndeobște cunoscută activitatea prodigioasă și îndelungată a uneia dintre cele mai vechi reviste de la noi din țară și anume „Sibirskie Ogni” („Luminile Siberiei”), care a promovat zeci de scriitori talentați. Un rol pozitiv în educarea tinerilor scriitori au jucat și almanahurile, deși existența acestora a fost legată de nenumărate greutăți.

În perioada de după război, Uniunea Scriitorilor a organizat o serie de consfătuiri creatoare cu scriitorii din diferite regiuni și ținuturi. Uniunea Scriitorilor n-a tras însă cuvenitele concluzii din propunerile juste care s-au făcut la aceste consfătuiri, cît și la adunările premergătoare Congresului, cînd s-au citit dările de seamă și s-au ales delegații.

Una din problemele cele mai arzătoare la ordinea zilei este reparația unor reviste literare inter-regionale ca aceea de la Rostov-pe-Don, de la Voronej, din Ural și din ținuturile Volgăi. Revista literară din Irkutsk de asemenea trebuie să reapară.

Remarcînd succesele scriitorilor siberieni, trebuie să spun cît se poate de hotărît că ei n-au ajuns la o adevărată măiestrie, că noi nu cunoaștem încă îndeajuns viața poporului. Priviți Siberia! Ea reprezintă astăzi un ținut imens, pe întinderile căruia se desfășoară o muncă gigantică. Sub ochii noștri se petrec evenimente despre care cu mulți ani în urmă, oamenii auzeau doar în povești.

Lupta oamenilor sovietici pentru o dezvoltare cît mai amplă a forțelor de producție din Siberia, dă un sens înalt existenței omului, dă naștere la conflicte psihologice complexe și însemnate. Sub ochii noștri clocotesc pasiuni omenesti, avem în fața noastră imensele rezerve ale experienței poporului, așa cum n-au avut artiștii în nici una din epocile de pînă acum. Oare nu este limpede, de cîtă măiestrie matură trebuie să dea dovadă un scriitor ca să poată zugrăvi această viață amplă și complexă, adevărul ei?

Aș vrea ca la Uniunea Scriitorilor să existe mai multă inițiativă, mai multă „viață în fapte”, cum a spus Bajov.

Noi, scriitorii din Siberia, foarte rar întîlnim scriitori din Moscova și Leningrad. Dacă se întîmplă să vină, apar în brigăzi pentru a organiza adunări și consfătuiri. Noi însă așteptăm ca în Siberia să vină poeți, romancieri, dramaturgi, autori de schițe, critici, în scopuri creatoare. O să ne pară foarte bine dacă în satele și orașele noi din Siberia vom vedea și casele scriitorilor care au venit să se stabilească în mijlocul nostru.

Tovarăși, în fața partidului drag, noi ne luăm astăzi angajamentul ferm că la chemarea Comitetului Central vom răspunde prin crearea unor astfel de opere care vor cimenta și mai mult forța morală a poporului sovietic și cauza păcii în întreaga lume. (*Aplauze*)

Cuvîntarea lui Mikolo Bajan — UCRAINA

Forța literaturii realist-socialiste o constituie legătura ei strînsă cu viața, cu poporul, faptul că ea se bizuie totdeauna pe principiul leninist al caracterului partinic al literaturii.

Istoria literaturii sovietice ucrainene este istoria dezvoltării ei ca literatură de tip nou, ca literatură a realismului socialist. Sprijinindu-se pe glorioasele tradiții naționale, pe tradițiile lui Taras Șevcenko, Franco, Kociubinski și Lesea Ucrainca, înfrățindu-se cu tradițiile lui Pușkin, Gogol, Cernișevski și Tolstoi, Gorki și Maiakovski, literatura sovietică ucraineană se dezvoltă ca o literatură realistă, populară, fiind îndrumată cu grijă și zi de zi de partidul comunist.

Bazele realismului socialist, pe care se sprijină toate succesele creatoare ale literaturii noastre, s-au afirmat și s-au dezvoltat într-o luptă necruțătoare dusă împotriva tuturor încercărilor de a abate literatura sovietică de la principiul ei de dezvoltare, dătător de viață, — de la principiul leninist al partinității.

În Ucraina asemenea încercări s-au manifestat cu deosebită tărie și perseverență în ceea ce privește recidivele naționaliste care au reușit să pătrundă în cercurile literare.

Literatura sovietică ucraineană a crescut și s-a dezvoltat în lupta împotriva naționalismului, a cosmopolitismului și a altor forme dăunătoare ale ideologiei burgheze.

Vigilența și intransigența manifestată de noi în această luptă nu trebuie să scadă nici de acum încolo.

Numărate au fost încercările de a se împiedica dezvoltarea litera-

turii realist-socialiste! S-ar părea că nu mai e nevoie să ne amintim de toate acestea. Dar nu-i tocmai așa. Unele fapte din viața literară, chiar din ultimii ani, ne stau mărturie că încercări de a reînvia unele concepții de mult uitate și străine literaturii realismului socialist sînt posibile și astăzi. O dovadă grăitoare o constituie apariția mai multor articole în paginile revistei „Nou-vii Mir” îndreptate împotriva temeliiilor realismului socialist, articole care repetau vechile „teorii” ale tratării problemelor de creație în afara cadrului social.

Opinia publică a cercurilor scriitoricești a procedat just condamînd cu asprime asemenea concepții deosebit de dăunătoare pentru literatura sovietică, tocmai acum cînd în fața literaturii noastre se pune sarcina de a stăpîni și mai profund arta științei despre om, sarcina de a crea chipuri veridice și pline de viață ale constructorilor comunismului, chipuri capabile să inspire milioane și milioane de cititori.

Încă înainte de război, eroii operelor scriitorilor sovietici ucraineni erau în marea lor majoritate constructori ai societății socialiste. Astfel sînt eroii lui Alexandru Korneiciuk din operele „Platon Crecet” și „În stepele Ucrainei”. În poezie, eroii lui Pavlo Tîcina, Maxim Riiski, Vladimir Sosiura, Pavel Bespoșciadnii, Nicolai Ușacov, Leonid Pervomaiski, Pavlo Usenko, ne înfățișează bogăția vieții sufletești a omului sovietic.

În anul 1939, în viața poporului ucrainean s-a petrecut un eveniment istoric — alipirea regiunilor de vest ale Ucrainei, regiuni care au intrat în familia frățească a popoarelor sovietice. Organizația noastră de scriitori s-a îmbogățit cu un grup de literați talentați ca Iaroslav Galan, S. Tudor, A. Gavriiliuk, P. Kozlaniuk; tot atunci a pășit în literatura sovietică și Vanda Vasilevskaia, ajungînd în primele ei rînduri.

Forța și însemnătatea artei noastre realiste constă în aceea că ea poate zugrăvi în toată amploarea și profunzimea imagini ale eroilor pozitivi, capabile să ajungă modele de imitat, imagini nu construite după o rețetă cunoscută dinainte, nu cultivate special în eprubetele schemelor abstracte, ci luate direct din adîncurile vieții poporului.

Meritul celor mai bune opere ale literaturii ucrainene sovietice despre Marele Război pentru Apărarea Patriei, scrise în ultima vreme, constă în aceea că ele dezvăluie, pe baza unui material factic bogat, veridic și aprofundat, rolul hotărîtor al maselor populare într-un război just de eliberare, arată poporul, condus de partidul comunist, ca făuritor al măreței victorii. Printre aceste opere se numără „Stegarii” de Oles Gonciar, „În tranșeele Stalingradului” de Victor Necrasov, „Povestiri din Kiev” de I. Ianovski.

Munca socialistă a omului sovietic, munca efectuată pentru crearea unei lumi noi, ocupă un loc important, deși insuficient, în tematica de după război a scriitorilor ucraineni. În ultima vreme tema clasei muncitoare este cel mai des abordată de către scriitorii tineri. Aceasta e bine și merită tot sprijinul din partea noastră. Totuși, literatura ucraineană nu are destule cărți valoroase închinată vieții clasei muncitoare.

Scriitorii ucraineni au scris destule opere despre viața satului colhoznic, despre tîrării colhoznici. Totuși, multe din aceste opere au lipsuri esențiale. În ele nu găsim o pătrundere mai adîncă în realitate, sînt schematice din punct de vedere al structurii lor compoziționale și al subiectului, imaginile eroilor principali sînt zugrăvite palid și simplist. Astfel sînt scrise de exemplu nuvelele lui D. Bedzik „Acolo unde curge riul Iatrani” și a lui S. Mișura, „Berejanî”.

Fără îndoială că unii scriitori, sub influența așa zisei „teorii” a lipsei de conflict, au pornit pe drumul poleirii realității pe care o înfățișau, găsind

în operele lor o rezolvare pripită a tuturor problemelor de producție ce se nașteau pe măsură ce se dezvoltă orînduirea colhoznică.

Deocamdată nu putem cita opere mai însemnate scrise de scriitorii Ucrainei sovietice care să trateze viața de astăzi a satului colhoznic. Pe această temă nu ne putem lăuda nici cu opere de alt gen, mai operative ca — povestiri, schițe, piese mici, versuri și cîntece. Scriitorii ucraineni își dau seama de acest lucru și vreau să cred că între sesizarea faptului și înlăturarea lipsurilor existente nu va trece prea mult timp.

Epoca cea mai glorioasă din istoria poporului ucrainean o constituie epoca vieții socialiste, de cînd existăm ca republică sovietică într-o prietenie trainică cu celelalte popoare sovietice libere.

În ultima vreme scriitorii ucraineni s-au străduit să înfățișeze în opere epice de largă respirație rolul partidului comunist, rolul învățaturii leniniste în lupta dusă de poporul ucrainean pentru libertate, fericire, tărie, independență și alipirea ținuturilor înstrăinate.

Dintre acestea se remarcă, prin profunzimea imaginilor, prin înțelegerea spiritului epocii zugrăvite, prin năzuința de a arăta cît se poate de adevărat rolul partidului comunist în lupta poporului ucrainean pentru eliberarea socială și națională, romanele „Jurko Kruk“ de P. Kozlaniuk, „Cîntec de-asupra apelor“ de V. Vasilevskaia, „Dauria“ de O. Gonciar, „Marea familie“ de M. Stelmah, „Artem Garmaș“ de A. Golovco, „Cetatea veche“ de V. Beliaev, „Familia Rubaniuk“ de E. Popovkin și altele.

Tema istorică este tratată just, de pe poziții marxist-leniniste, atrăgînd în mod justificat atenția milioanelor de cititori. Pentru literatura sovietică ucraineană genul istoric prezintă o importanță deosebită și prin faptul că servește drept mijloc de demascare a tuturor falsificărilor naționaliste ale trecutului glorios al poporului ucrainean. Acest lucru reușesc să-l facă romanele lui A. Ribac, P. Panci, I. Smolici, I. Le, piesele lui A. Korneiciuk, I. Cocerga, L. Dmiterko, și operele altor numeroși scriitori. Pătrunse de ideea prieteniei între popoare sînt versurile lui A. Malîșco, P. Voronco, M. Nagnibeda, S. Oleinik.

În ultima vreme se remarcă o activitate mai vie în rîndul criticii literare, o participare mai activă în lupta pentru puritatea ideologică și măiestria artistică.

A apărut primul volum al „Istoriei literaturii ucrainene“ și „Însemnări cu privire la istoria literaturii ucrainene sovietice“. Cu toate lipsurile lor, apariția acestor volume reprezintă un succes serios al criticilor ucraineni.

Am realizat și cîteva succese în domeniul literaturii pentru copii.

Înconjurată de dragostea și atenția poporului, de dragostea și atenția partidului comunist, literatura ucraineană, ca de altfel întreaga literatură sovietică, are tot dreptul să fie mîndră de succesele dobîndite, dar n-are absolut nici un drept să uite lipsurile, eșecurile și greșelile sale. Și în literatura ucraineană au apărut numeroase lucrări searbăde, neinteresante, de care cititorul n-are nevoie, dovedind lipsa de grijă și exigență a unor scriitori față de creațiile lor. Dar apariția unor asemenea cărți nu este oare determinată de nivelul scăzut al activității critice — nu numai a criticilor de profesie, ci a întregii activități critice din lumea scriitorilor, unde se trece atît de des de la o extremă la alta, — de la laude exagerate, la o critică nimicitoare, și unde nici pînă în prezent tovarășii nu și-au însușit o metodă de apreciere a fenomenului literar profundă, principială, metodă la care se refereau mereu îndrumările date de partid?

Din cauza că în organizațiile de scriitori, printre altele și în Uniunea scriitorilor ucraineni, nu s-a statornicit pe deplin un stil de muncă comunist,

n-au fost complet lichidate manifestările cu caracter de grup, atitudinile familiariste, comportările lipsite de principialitate — din această cauză în ultimii ani au fost posibile manifestări ale unor curente și concepții complet străine literaturii sovietice.

Devotamentul nețărmurit față de interesele poporului, și prin urmare devotamentul sincer față de interesele vitale ale întregii lumi muncitoare, slujirea pînă la capăt a ideilor Partidului Comunist, adinca convingere în dreptatea și în forța lor atotbiruitoare — iată temeliile de nezdruccinat ale creației și inspirației scriitorilor sovietici. Iar cuvintele pătrunzătoare și pline de înțelepciune pe care le-a adresat Congresului nostru Comitetul Central al Partidului, sarcinile mărețe și limpezi care sînt puse în fața scriitorilor prin acest document de neuitat, îi însuflețesc pe scriitorii Uniunii Sovietice, ca și pe cei ucraineni, în servirea și mai devotată și la un nivel cît mai înalt a măreței cauze a construirii comunismului. (*Aplauze*)

Cuvîntarea lui Cijou Ian — R. P. CHINEZĂ

Dragi prieteni și tovarăși!

Douăzeci de ani despart actualul Congres al scriitorilor sovietici de primul lor congres. Popoarele Chinei și popoarele Uniunii Sovietice au rezistat cu cinste serioaselor încercări la care au fost supuse în decursul acestor două decenii. Prietenia trainică și profundă, unitatea de nezdruccinat între popoarele Chinei și ale U.R.S.S. au devenit o forță uriașă în slujba apărării păcii din întreaga lume. Această prietenie s-a întărit și mai mult astăzi, căpătînd o nouă dezvoltare, după cum rezultă din comunicatul publicat de curînd în legătură cu recentele tratative sovieto-chineze. (*Aplauze*)

Toată lumea recunoaște în mod unanim că literatura sovietică este cea mai înaintată literatură, o literatură dătătoare de viață pentru întreaga umanitate, că ea constituie un puternic mijloc de educație ideologică a maselor populare în spirit comunist, o armă puternică în lupta pentru pace din întreaga lume, pentru socialism și democrație populară. Pentru omenirea progresistă ea este dătătoare de lumină, energie, căldură, forță. E ușor de înțeles prin urmare de ce și-a cucerit ea dragostea sinceră și adinca recunoștință din partea tuturor popoarelor.

Influența literaturii ruse și sovietice asupra poporului chinez a depășit de mult cadrul literaturii beletristice. Intelectualitatea progresistă chineză a început să studieze literatura clasică rusă, să se pătrundă de spiritul ei combativ, să-și însușească spiritul ei de luptă pentru idealurile luminoase ale poporului încă de pe timpul „mișcării de la 4 mai 1919”. Poporul chinez a îndurat ani îndelungați lipsuri grele și suferințe, însă niciodată n-a încetat să viseze la libertate și independență. Cît de mult semăna întunericul de nepătruns din țara noastră cu bezna întunericului din Rusia țaristă burghezomoșierească, pe care o demascau atît de necruțător în operele lor scriitorii clasici ruși! Pentru noi a strălucit „o rază de lumină în împărăția întunericului” și noi eram hotărîți să mergem după această rază, în pofida tuturor greutăților.

Proclamarea Republicii Populare Chineze a creat posibilități pentru lărgirea și dezvoltarea multilaterală a trainicelor legături spirituale care existau de mult între popoarele Chinei și ale U.R.S.S. Operele literaturii sovietice și-au cucerit în rîndurile poporului chinez milioane de noi cititori, zeloși și devotați.

Nu putem găsi o ilustrare mai vie a cuvintelor lui N. G. Cernîșevski

cu privire la literatură, pe care o socotește drept un „manual al vieții”, decît dacă ne gîndim la însemnătatea pe care o are literatura sovietică pentru poporul chinez.

E necesar să învățăm de la scriitorii sovietici să lucrăm în spirit critic și autocritic. Cînd unii „critici” exagerează în mod unilateral anumite lipsuri din unele opere sovietice, diminuînd pe nedrept înalta lor valoare ideologică și artistică, noi, care am învățat atîtea de la literatura Uniunii Sovietice, putem să ne dăm seama ușor de gratuitatea unor asemenea aprecieri. Influența revoluționară extraordinară exercitată de către scriitorii sovietici asupra oamenilor din întreaga lume, trebuie socotită drept cel mai important criteriu de apreciere al literaturii sovietice. Se înțelege că dragostea și aprecierea milioaneilor de oameni, nu numai din Uniunea Sovietică, dar și din China și alte țări, este mult mai justă și mai convingătoare decît concepțiile dogmatice, sau anumite păreri preconceptuate ale unor așa ziși „teoreticieni”.

În China există un proverb vechi: „Să te afli în centru, așa cum stă în centru steaua polară înconjurată de alte stele”. Prin aceste cuvinte se caracterizează cît se poate de exact situația literaturii sovietice față de celelalte literaturi progresiste din întreaga lume.

În procesul său de dezvoltare istorică, literatura poporului chinez a dus o luptă continuă împotriva manifestărilor dușmănoase ale ideologiei burghize. Literatura chineză își sorbea forțe dătătoare de viață din minunata moștenire literară clasică rusă și universală încă de pe timpul „mișcării de la 4 mai”. Cu toate acestea, decadentismul și formalismul literaturii burghize de atunci exercita o influență dăunătoare asupra literaturii noastre. Curentul progresist, curentul realismului socialist, care și-a găsit expresia în operele lui Lu Sin ca un torent de munte tumultuos, a îndepărtat din literatura chineză această influență dăunătoare. Pînă la eliberarea țării noastre, filmele din Hollywood dominau piața în această ramură, dar n-au trecut nici doi ani de la proclamarea Republicii Populare Chineze, și spectatori chinezi au refuzat de a le mai viziona. Se înțelege că în conștiința maselor largi populare din China, rămășițele ideologiei burghize dăinuie încă în mare măsură. Operele unor scriitori mai răspîdesc cu, sau fără voie, această ideologie. Lupta împotriva idealismului și curentelor antirealiste din literatura chineză devine din ce în ce mai serioasă și mai acută, tocmai acum cînd țara noastră se află în perioada de trecere spre socialism. În această luptă un ajutor însemnat l-a constituit și-l constituie critica opiniei publice scriitoricești sovietice față de orice manifestare a cosmopolitismului și a naționalismului burghiz; ne-au ajutat mai ales cunoscutele hotărîri istorice ale C.C. al P.C.U.S. cu privire la problemele artei și literaturii. Pe zi ce trece principiile marxist-leniniste repurtează noi și noi victorii în dezvoltarea progresistă a literaturii.

Cu mulți ani în urmă, unul dintre poeții sovietici cei mai cunoscuți și iubiți de către poporul chinez și care a exercitat o influență extraordinară asupra poeziei chineze — talentatul poet Vladimir Maiakovski — a cîntat în versuri înflăcărâte revoluția chineză. Scriitorii progresiști din întreaga lume așteaptă ca scriitorii sovietici, folosind minunata lor măiestrie artistică, să zugrăvească în mod veridic lupta tuturor popoarelor pentru independență. (*Aplauze*).

În cei treizeci de ani de dezvoltare istorică, literatura sovietică a acumulat o bogată experiență în domeniul creației artistice, experiență care ne servește drept exemplu, după care ne călăuzim. Sîntem convinși că cel de al doilea Congres unional al scriitorilor sovietici va face un bilanț

just al acestei experiențe și pe baza lui va trasa noi sarcini literaturii sovietice. Nu mă îndoiesc că acest lucru va ridica literatura sovietică pe o nouă treaptă de dezvoltare, îi va însufleși pe scriitorii progresiști din lumea întreagă, le va ajuta ca, ținând seamă de specificul național și istoric propriu, să pășească cu succes pe drumul comun al realismului socialist.

Dorim Congresului noi succese!

(Aplauze. Toți se ridică în picioare și-l salută pe Cijou Ian.)

Cuvîntarea lui L. Crucikovski — POLONIA

Dragi prieteni!

Îngăduiți-mi ca în numele delegației poloneze, care reprezintă sute de scriitori din țara lor, să salut fierbinte cel de al doilea Congres unional al scriitorilor sovietici. (Aplauze).

Doresc să vă asigur, dragi prieteni, că noi, scriitorii polonezi, am așteptat cu aceeași nerăbdare ca și D-voastră convocarea acestui Congres, punîndu-ne în el, ca și D-voastră, multe speranțe.

Se înțelege și e limpede pentru oricine că istoria literaturii, căile ei de dezvoltare, nu sînt determinate de congresele scriitorilor, ci de operele lor. Acest Congres are însă un caracter cu totul deosebit. Pentru prima dată în istoria literaturii, scriitorii din Uniunea Sovietică s-au simțit răspunzători nu numai pentru propriile lor opere, ci și pentru întreaga creație, pentru năzuințele și realizările, victoriile și eșecurile, slăbiciunile și măreția întregii literaturi a țării lor; mai mult, a epocii lor.

Pentru prima dată în istoria culturii, societatea sovietică a cerut scriitorilor sovietici să înțeleagă rolul lor de creatori, așa cum îl înțelegeau pînă acum numai cei mai de seamă reprezentanți ai literaturii universale: ca un rol de judecători și constructori ai vieții, ca artiști care servesc poporul lor și întreaga omenire; societatea sovietică a cerut ca scriitorii, independent de măsura talentului lor, să fie pătrunși în cel mai înalt grad de importanța sarcinilor ce le stau în față, lărgindu-și neconținut sfera de cunoaștere și înțelegere a lumii.

Aș vrea, dragi prieteni, să subliniez că răspunderea pe care o aveți dumneavoastră e mult mai mare decît poate vi se pare în munca pe care o duceți zi cu zi. Astăzi, sute și chiar mii de scriitori din diferite țări, printre care și scriitorii din Republica Populară Polonă, au îndrăgit splendidul adevăr și minunatele imagini pe care, pentru prima dată, le-a arătat lumii literatura dumneavoastră sovietică. Ei vă datorează o cunoaștere nouă a omului, cunoașterea unor sentimente noi. Titlul de avangardă a scriitorilor progresiști din lume — e un titlu de merit, pe care l-ați cucerit pe drept. Dar tocmai acest lucru vă sporește răspunderea pe care o aveți. Ea face ca glasurile d-voastră să răsune mai puternic în discuțiile pe care le purtați cu privire la pasionantele și tot odată grelele probleme ale creației literare de astăzi; această răspundere constituie tot odată un motiv ca noi nu numai să ne bucurăm de succesele dumneavoastră, ci tot odată să fim preocupați, în aceeași măsură, de grijile pe care le aveți.

Nu pot trece cu vederea faptul că noi, scriitorii polonezi, cei mai în vîrstă ca și cei de vîrstă mijlocie, am făcut cunoștință cu literatura sovietică în condițiile cînd era de ajuns să ai acasă cîteva opere din literatura sovietică, care apărea — chipurile — legal la noi în țară, ca acest lucru să treacă în ochii poliției burgheze drept cea mai grozavă „dovadă“ a culpabilității. În asemenea condiții aceste cărți ne deveneau și mai dragi, erau ceva mult

mai mult decît o carte, erau locatari ai caselor noastre, o părticică din propria noastră soartă.

Amintesc de acest lucru tocmai pentru faptul că și astăzi, în atîtea țări, oamenii fac cunoștință cu literatura sovietică în împrejurări similare sau chiar mai grele. Ei îndrăgesc cărțile d-voastră, nutresc o profundă încredere față de literatura sovietică care le ajută să trăiască și să lupte.

Conștiința acestui fapt este una din cauzele puternicului sentiment de răspundere care sudează organic întregul colectiv de scriitori sovietici. Ea constituie tot odată și izvorul din care scriitorii sovietici își împropăștează forțele, necesare pentru învingerea greutăților, devierilor, teoriilor false, simplismului dăunător.

Îngăduiți-mi să-mi exprim profunda convingere că în creația dumneavoastră atît de bogată și variată există rezerve nesecate de elan și gînduri creatoare. Exprimarea lor curajoasă, dezvoltarea lor, ne vor ajuta pe noi toți să sporim și mai mult energia creatoare, să ne perfecționăm, să ne ridicăm nivelul măestriei și tot odată să activizăm lupta noastră pentru realismul socialist — care va căpăta o și mai mare amploare, ne va însufleși și mai mult.

Tocmai acest lucru îl așteptăm noi, dragi prieteni, de la Congresul dumneavoastră. Dorim din tot sufletul ca el să devină o etapă dintre cele mai importante în dezvoltarea minunatei „științe despre om” — cum a denumit literatura Maxim Gorki, a acelei arte pe care D-voastră, scriitorii sovietici, ați transformat-o într-o armă de prefacere eroică și conștientă a vieții.

Noi, tovarășii dumneavoastră de arme, sîntem convinși că acest Congres ne va uni și mai mult, va lumina și mai viu drumul nostru de eforturi creatoare comune, drumul luptei noastre comune pentru o literatură socialistă în întreaga lume. (*Aplauze*).

(*Texte apărute în „Literaturnaia Gazeta” Nr. 152/954*)

Cuvîntarea lui V. Lugovskoi — MOSCOVA

„Probleme veșnice” există și pentru noi și pentru poezia noastră, fără a constitui însă „probleme blestemate”. Cînd spun asta am în vedere lucrările înălțătoare și veșnice necesare fiecărui om. Tragedia trădării, a geloziei, a deziluziei în prietenie și dragoste, durerea pierderilor, există pentru noi ca și pentru toți ceilalți oameni. Despre acestea s-au scris destule poezii. Dar nouă ne ajută patosul prieteniei acea colaborare tovarășească, caracteristică întregului nostru popor începînd cu anul 1917.

În prezent, în poezia noastră s-a reliefat puternic tendința de a face apel la viața, la existența, la munca omului, la tot ceea ce este în legătură cu sentimentele și năzuințele lui.

Poezia tinde să răspundă la problemele și la conflictele ce se ivesc în noua societate. Aceasta este explicația succesului de care se bucură versurile lui Smirnov, Simonov, Bergholtz în rîndul maselor de cititori.

Poezia noastră a devenit aridă din cauza declarațiilor abstracte, și chiar versuri mai puțin reușite, dar care vorbesc despre simple sentimente omenestii, se bucură de succes tocmai datorită faptului că sînt umane. Dacă în poezie însă tindem astăzi să zugrăvim existența simplă a omului, nu înseamnă oare că noi ne luăm rămas bun de la romantism, de la zările înșorite ale romantismului? Nu! Tineretul sovietic este dornic și să rîdă, și să se întristeze, dar năzuințele cele mai de seamă ale tineretului sînt

năzuințe eroice, bucuria cunoașterii, bucuria căutărilor, călătoriilor și descoperirilor și, înainte de toate, romantismul înălțător al faptei eroice.

Oare nu aceasta este cauza că zeci și sute de tineri și tinere sovietice au plecat cu atîta entuziasm pe pămînturile înțelenite? Oare la noi nu s-a creat romantismul pămînturilor înțelenite? Același romantism care a existat înainte vreme la construcțiile orașului Komsomolsk și ale Dneproghesului.

Omul sovietic dovedește a fi întotdeauna plin de curaj și abnegație, dînd dovadă de forțe nescădate în cele mai grele condiții, în cele mai excepționale împrejurări, și pot să afirm că la noi se creează o estetică originală a eroismului în muncă, a eroismului fără efort supraomnesc, a eroismului plin de bucurie și profund uman.

Păcat numai că de pe pămînturile înțelenite am cules o recoltă poetică atît de mică. Dar viitorul este în fața noastră.

Am vizitat recent construcția Canalului Kara-Kum din Turmenia, a Canalului care va spori de două ori suprafața însămîntată a republicii prin fertilizarea pămînturilor înțelenite.

Dacă ați ști cît de mult doresc toți acești escavatoriști, buldozeriști să audă de la noi cuvinte calde despre munca lor uriașă, fără zorzoane, fără surle și trompete, cuvinte simple, pornite din inimă, pentru că și timpurile pe care le trăim sînt timpuri noi, timpuri care necesită o adîncă înțelegere sufletească. și fiecare dintre noi care a fost printre constructorii obișnuiți ai vieții noastre, simte această cerință de a scrie din suflet. „Inima dă veste altei inimi“.

În decursul celor 20 de ani care au trecut de la primul Congres, oare am acumulat multe valori în domeniul poeziei? Foarte multe. În deosebi Marele Război de Apărare a Patriei a dat numeroase valori poetice.

Aș vrea să spun că nu numai volumele celor mai buni poeți ai noștri, nu numai lucrările laureaților noștri formează „fondul de aur“ al poeziei sovietice, care intră în patrimoniul cultural al poporului nostru. Fiecare poet talentat al nostru are cîteva poezii care intră în acest „fond de aur“. Oare putem uita „Mama“ lui N. Dementiev, „Cîntec despre partizani“ de M. Ruderman, „Peste văi și peste dealuri“ de S. Alimov și multe alte poezii?

Cînd observăm străfulgerări de adevărat talent, fie chiar într-o singură poezie a unui poet, trebuie să-l îndreptăm tocmai pe linia acestei poezii. Critica trebuie să aibă grijă să spună poetului: iată, acesta ești tu! Tocmai aceasta este reușit în poezie, tu ești așa cum apari în această poezie, scrie mai departe la fel.“ Iată în ce constă adevărata atitudine plină de grijă! (Aplauze)

„Fondul de aur“ al literaturii, „fondul de aur“ al poeziei nu este un lucru obișnuit.

Consider că tov. Surkov nu are dreptate cînd spune că popularitatea poetului se crează de la sine, fără propagandă, fără articole, fără informarea cititorului. Încercați să puneți în circulație o carte fără ca să se fi scris mai înainte articole și recenzii despre ea.

Cu regret constat că la noi încă nu există o atitudine atentă, sensibilă, binevoitoare față de întreaga noastră gospodărie poetică.

Dacă criticii noștri ar citi într-adevăr cu atenție poeziile și nu s-ar limita la analizarea operelor poezilor din „nucleul de avangardă“, ar fi mai multă veselie și mai multă vioiciune! Oamenii ar ridica capul mai sus, ar fi mai multe teme pentru discuții și bucurie ar fi mai multă...

Nu trebuie să uităm că o critică nimicitoare dintr-o trăsătură de condei nimicește un om, și just a arătat Surkov că critica nu înseamnă o mo-

realizare birocratică. La noi se manifestă adeseori atitudine birocratică față de problemele poeziei, anume prea multe ranguri, instanțe, prea multe simpatii preconceptuate și nu pot spune că pe măsură ce trece timpul, aceste fenomene se manifestă din ce în ce mai rar.

Noi, poeții, trebuie să dezvoltăm inima poporului, sufletul poporului în clipele lui de bucurie, de durere, de suferințe, de veselie. Trebuie să dezvoltăm inima noastră în fața poporului, și pentru aceasta trebuie să aducem în poezia noastră amintirile personale, simpatiile, chipurile dragi inimii, peisajele iubite, trebuie într-un anumit moment să ne oprim și să ne ascultăm pe noi înșine ca pe un diapazon al timpului, așa cum se dovedește a fi orice artist adevărat.

Sarcina noastră este de a educa în omul sovietic sentimentul frumosului. Poetul trebuie să dezvoltăm frumosul acolo unde înainte nu a fost văzut. Sarcina poetului este să vadă frumosul plin de noutate și să arate acest frumos, nu să redistileze versurile distilate ca într-un alambic.

Sarcina poeziei sovietice este de a educa oamenii noștri atât din punct de vedere moral cât și estetic. Dar în calea noastră, ca niște umbre întunecate stau șablonul, indiferența, ideile „indiscutabile“, repetarea de mii și mii de ori a acelorași imagini, pe când poezia înseamnă avânt. Poezia este o călătorie în necunoscut, spunea Maiakovski. Fie ca poezia noastră sovietică să fie toată numai căutări, îndrăzneală, descoperiri. Fie ca pe nimeni să nu-l înspăimânte noul, conținutul neobișnuit, forma neobișnuită. Poți să progresezi numai riscând.

În nici o țară din lume, sînt convinși, nu există un număr atât de mare de poeți ca la noi. Probabil că forțele creatoare ale poporului tind să se exprime în modul cel mai vechi și veșnic tînăr, în vers, în cîntec.

Manuscrisele interesante sosite la redacții și edituri, și care merită atenția, sînt astăzi într-un număr mult mai mare decît înainte de război. Poate că din această bogăție de materiale își trage rădăcina atitudinea obosită și nițel indiferentă din partea redacțiilor și editurilor față de tinerii scriitori. Noi trebuie să ne bucurăm de fiecare nume nou apărut în poezie, să-l sprijinim din toate puterile. Tineret, înainte! Căci aceasta este tradiția literaturii noastre.

Cînd nu vorbim decît de faimosul nostru „nucleu de avangardă“, noi sărăcim imaginea pe care o are poporul sovietic despre adevărata bogăție a poeziei noastre sovietice. Nouă, poezilor sovietici, ne trebuie o concepție profundă, pătrunzătoare asupra vieții, și nu o constatare goală și rece a faptelor. Teme noi sînt mii și mii! Deseori noi gustăm doar din aceste teme ca dintr-un măr, fără să ajungem la sîmburii de aur ai adevăratei poezii. Gustăm și-l aruncăm, iar tema se ofilește.

Datoria noastră față de popor este imensă. Noi n-am exprimat încă suficient ura noastră față de lumea veche, lumea asupririi și războiului, față de lumea bombei atomice, lumea fascismului fățiș și ascuns, ura în numele afirmării adevăratei frumuseți și a adevărului vieții.

Noi avem o datorie creatoare față de partidul nostru, care are o atitudine atât de umană față de cerințele omului sovietic.

Să luptăm deci pentru o poezie de mari proporții, pentru sinceritatea sentimentelor, pentru forța exprimării lor! Mai mult curaj, mai multă încredere în forțele proprii, tovarășii! Mai multe cîntări noi, mai multe bucurii în creație! (Aplauze).

Cuvîntarea lui Kavi Nadjmi — TATARIA

Sîntem fericiți că trăim și creăm în epoca la care visa marele gînditor Belinski, cînd spunea că strănepoții contemporanilor lui vor vedea Rusia în fruntea întregii omeniri progresiste.

„Vă doresc din toată inima, — ne spunea Alexei Maximovici Gorki — o vie înflorire a poeziei și prozei tatare, dar aceasta se va putea obține numai printr-o atitudine plină de seriozitate față de sarcinile literaturii“.

De atunci, tovarăși, au trecut 20 de ani. Șarif Kamal, printre primii în literatura tatară, a descris viața oamenilor muncii, a creat opere monumentale care au jucat un rol important în dezvoltarea literaturii sovietice tatare. Din ele face parte romanul „Cînd se naște frumosul“, care are drept temă transformarea socialistă a satului tatar, piesa „Gabbas Galin“ despre inovatorii în producție și alte lucrări publicate după primul nostru Congres. Renumitul scriitor sovietic rus Alexei Tolstoi aprecia mult talentul lui Șarif Kamal și remarcă foarte just că Șarif Kamal a preluat din literatura clasică rusă ideile înaintate, înțelegerea justă a vieții și istoriei.

În lupta împotriva agresorilor fasciști a murit pe cîmpul de onoare marele poet sovietic tatar Musa Djalil. Fără îndoială că metalurgiiști din Kosogor au dreptate cînd cer de la noi să scriem o carte impresionantă despre eroismul lui Musa Djalil. Pentru noi îndeplinirea dorinței lor este o sarcină de onoare.

Cu acelaș respect profund rostim numele luminos al lui Fatih Karim, poet și ostaș care a slujit plin de abnegație Patria sovietică pînă în ultimele clipe ale vieții sale. Gloanțele au străpuns nu numai mantaua lui care se păstrează ca o relictă sfîntă în muzeul din Kazan, dar și paginile ultimelor sale manuscrise.

Adel Kutui, a cărui inimă a încetat să bată într-un spital militar, a cucerit dragostea fierbinte a maselor largi de cititori prin creația sa plină de varietate. Povestirea „Scrisori neexpediate“, editată în numeroase limbi cu un tiraj de sute de mii de exemplare, a devenit una din cărțile cele mai iubite de tineret. Kutui a intrat în literatură acum mai bine de 30 de ani. La el se gîndea Maiakovski cînd scria:

— Intră un tătar:

„Eu în limba tatară

Vă voi citi

„Marș cu stîngul“.

Cărțile lui Kamal, Djalil, Kutui, Karim continuă să trăiască în inima cititorilor, chemînd la muncă creatoare pentru consolidarea Patriei sovietice, pentru apărarea ei de toate atentatele ațîțătorilor la război.

Acum 20 de ani, cînd am raportat de la tribuna primului Congres situația literaturii tatare, n-aveam lucrări pe teme istorice, după cum ne lipseau și alte genuri literare care au apărut mai tîrziu. În ultimii ani se observă în literatura tatară un însemnat progres în această direcție. Printre astfel de cărți, se remarcă romanul lui Faizi despre poetul popular Abdull Tukai, povestirea lui Hazi „Anii de neuitat“, piesa lui Hizat „Torente“, în care se descrie lupta maselor populare pentru instaurarea Puterii sovietice în Tataria, piesa lui Muhammed Gali și Urazikov despre marele iluminist Kaium Nasirov și drama lui Isanbet despre eroicul fiu al poporului tatar — comisarul Vahitov.

În romanul lui Gumer Bașirov „Onoarea“, căruia i s-a decernat Premiul Stalin, este zugrăvită veridic și profund credința nețărnută în cauza comunismului, caracterul plin de voință, orientat spre un țel înalt al oamenilor sovietici, participanți la mărețele evenimente ale istoriei.

Tendința de a sintetiza în creația artistică activitatea variată și clocotitoare a oamenilor sovietici, gândurile și sentimentele lor, poate fi observată în poemele „Cîntecul stepelor“ al lui Hakim, „Moș Haidjean“ al lui Mannur, și „Pe șosea“ al lui Battal, „Soldat, cetățean, poet“ al lui Huziev, „Cîntec despre fericire“ al lui Sadri, „Fata rusă“ al lui Arslanov, „Fata de la fermă“ al lui Davidov.

Un fapt îmbucurător îl reprezintă realizările creatoare ale scriitorilor ruși care lucrează în Kazan. E vorba de povestirea lui Tihon Juravliov „Combainerii“, publicată în „Novii Mir“, și romanul lui Ivan Zabolotnișki despre marele savant Lobacevski.

În concluzie trebuie să recunoaștem că mulți scriitori tătari nu muncesc suficient pentru ridicarea măestriei lor artistice, pentru îmbogățirea stilului lucrărilor lor, pentru dezvoltarea genului umoristic și satiric, precum și a genului scurt. Cititorii din raionul Sabinse din Tataria ne reproșează pe drept cuvînt în scrisoarea lor deschisă că deseori ne pasionează teme secundare și nu ne ocupăm de suficienta înfățișare a chipului de colhoznic care să rămînă întipărit în mintea noastră, a colhoznicului care duce o luptă plină de abnegație pentru dezvoltarea agriculturii. Cititorii arată pe drept cuvînt că noi nu muncim pe măsura posibilităților noastre.

Pot să asigur Congresul că observațiile critice făcute de numeroși cititori vor fi luate în considerație de scriitorii tătari și că ne vom încorda toate forțele noastre creatoare spre a crea opere în care cititorii să găsească un izvor de energie dător de viață, opere literare care să militeze pentru triumful comunismului. (*Aplauze*).

Cuvîntarea lui S. Scipaciov — MOSCOVA.

Poezia noastră merită, fără îndoială, reproșuri serioase. Ei îi dăunează deseori și caracterul cenușiu, și o dulcegărie oboșitoare, și o luagime ucigătoare. Ei îi lipsesc căutările curajoase în domeniul formei.

Paginile revistelor și culegerilor sînt umplute deseori de unii dintre noi cu versuri neinteresante, așa zise „mediocre“; unii poeți tineri se grăbesc prea mult cu editarea primelor lor culegeri, cuprinzînd versuri fide și reci. Nu toate lucrările într-un volum sau în două volume ale scriitorilor „renumiți“ îl bucură pe cititor; în magazinele de cărți privirea cumpărătorului alunecă deseori indiferentă peste culegerile de versuri cu scoarțele decolorate de vreme, și ale poezilor „renumiți“ și ale celor „nerenumiți“. Multe culegeri stau și pe rafturile bibliotecilor fără a fi atinse. Așa stau lucrurile.

Dar trebuie să fii un sceptic sau un om extrem de subiectiv pentru a nu vedea succesele incontestabile ale poeziei noastre. Totuși, unii dintre tovarășii noștri în ale scrisului nu pot judeca lucid poezia noastră din cauza unor idei preconcepute. Mi s-a întîmplat să aud cuvinte amare și nejuste despre poezia noastră de astăzi: că poezia noastră este cenușie, monotună, în ea este încurajat acel simplism care este un păcat mai rău decît hoția.

Este suficient că cităm doar cîteva nume pentru ca inconsistența și injustețea acestor cuvinte să fie evidente: Bergholtz, Luconin, Gamzatov, Tvardovski, Simonov, Șmuul, Kirsanov, Kuleșov, Leonidze, Lugovskoi (această listă poate fi lungită). Care dintre cei prezenți aici va putea spune că versurile

acestor talentați poeți, deosebiți unul de altul, sînt cenușii sau monotone? Cred că nu se vor găsi în sală asemenea oameni.

Practica editurilor și presa dovedesc că noi nu ne cunoaștem bine gospodăria și lipsim cititorul de adevăratele valori ale poeziei.

Voi da cîteva exemple:

Poemul lui Bagrițki „Moartea pionierei“, acest poem care afirmă viața, plin de romantism revoluționar, ateist, ar fi trebuit să intre în cercul lecturii obligatorii a tineretului nostru, să intre în antologia școlară. Dar el este aproape uitat! Nici editura „Molodaia gvardia“, nici Detghiz nu au publicat acest poem într-o ediție separată.

Timp de aproape 20 de ani versurile lui Kazin nu au fost reeditate, versuri pe care noi, poeții ruși din generația mai veche, le cunoaștem pe de rost.

Numai din pricina timorării exagerate a redactorilor din edituri cititorii nu găsesc în culegerile defunctului Dimitrie Kedrin minunata poezie „Arhitectii“, și poezia care l-a entuziasmat la timpul lui pe Gorki „Păpușa“, poezii pe care eu, ca redactor, n-am reușit să le apăr. Despre acest minunat poet nu a apărut nici un articol pînă acum.

Acelaș lucru putem spune și despre talentatul poet Vadim Strelcenko, mort pe cîmpul de onoare.

Sînt convins că puțini din cei care se află în această sală știu că în Ciuvașia, în primii ani de după război, a fost terminat minunatul poem al lui Iacov Uhsai „Moș Kheibuc“ — o lucrare cu adevărat populară. Acest poem a apărut în limba rusă doar în editura „Sovietski Pisatei“ într-un tiraj de 5000 de exemplare, deși el merita un tiraj de masă.

Multe lucrări scrise cu talent ar fi putut vedea mai de vreme lumina tiparului și ar fi putut să ajungă mai iute în mijlocul cititorilor, dacă spiritul neprincipial de gașcă n-ar fi împiedicat acest lucru. Noi nu am ajutat atunci cînd a trebuit pe poetul tatar Salih Battal și el a fost nevoit să se lupte cîteva ani pentru minunatul său poem „Pe drumul mare“, pe care criticii locali adepți ai teoriei „lipsei de conflict“, au încercat să-l distrugă, pentru că oglindea un conflict ascuțit.

În paranteză vreau să spun că tov. Surkov nu are dreptate învinuind de răspîndirea „teoriei“ lipsei de conflict întreaga critică și trecînd sub tăcere faptul că s-au găsit propovăduitori zeloși ai acestei „teorii“ și printre conducătorii Uniunii Scriitorilor (*aplauze*).

Să ne amintim istoria poemului scris de poetul moldovean Emilian Bucov „Țara mea“. Aceasta este prima lucrare epică despre transformarea socialistă a satului moldovenesc și ea este acum considerată drept un remarcabil succes poetic. Dar cînd a apărut acest poem s-au făcut încercări de a-l compromite, îndreptînd împotriva lui cele mai grele învinuiri politice în paginile presei republicane.

Și în raportul lui A. Surkov și în cel al lui S. Vurgun s-a acordat mult spațiu înflăcăratului poet tatar — erou, mort ca un mucenic — Musa Djalil. Dar au trecut zece ani de la moartea sa pînă ce cărticica cu versurile lui, scrise în închisoarea din Moabit, a apărut în Caucaz în limba tatară. Era greu să înlături împotrivirea acelor forțe care au împiedicat editarea versurilor lui, era și mai greu să-i convingi pe oamenii care încercau să păteze numele cinstit al lui Djalil. Comisia națională a Uniunii Scriitorilor sovietici nu a înțeles faptul că trebuie apărată cinstea celățenească și poezia lui Djalil și numai din această pricină cartea sa nu a putut apărea în preajma Congresului în limba rusă.

...În țara noastră se editează multe cărți, și totuși cititorul nu poate întotdeauna și pretutindeni să cumpere ceea ce vrea. Cum să facem ca să ajungă cartea la fiecare muncitor, la fiecare colhoznic, în cele mai îndepărtate colțuri ale țării?

Trebuie creat pe lângă Goslitizdat sau pe lângă altă editură o secție a cărții eftine de masă de tipul edițiilor „Sitin“ de dinainte de revoluție, unde cărțile erau editate pe hirtia cea mai eftină (chiar pe cea de ziar) cu coperte pitorești, cu un volum de la 1 pînă la 5 coli de editură, în tiraje de la o jumătate milion pînă la milioane de volume (*aplauze*). O asemenea carte ar avea multe avantaje față de editările obișnuite: în primul rînd ea ar costa aproape cîteva copeici, în al doilea rînd ea și-ar găsi locul în buzunarul tractoristului sau al constructorului, în ghiozdanul elevului de la țară, în cabina șoferului. Ea ar trezi pentru prima oară la mulți oameni dragostea pentru lectură.

Mă refer la aceste probleme pur practice, deoarece acest lucru lărgeste calea scriitorului către cititor. Îngustarea acestei căi, îngustarea planurilor editurilor nu numai că scade utilitatea eforturilor noastre comune, dar trezește relațiile de concurență între scriitori, relații străine societății noastre.

Iar noi, de fapt, nu sîntem concurenți ci tovarăși de luptă, și ca nimeni alții noi înțelegem bucuria pentru succesul tovarășilor în ale scrisului:

Eu plîng asupra unui vers fericit,
Chiar dacă altul și nu eu l-am scris.

(*Aplauze*).

Cuvîntarea lui A. Venuolis -- LITUANIA

Stimați tovarăși! Vreau să ating problema despre care s-a vorbit destul de mult la Congresul scriitorilor sovietici din Lituania, și anume problema tinerilor scriitori și a scriitorilor începători. Vreau să împărtășesc cîteva din gîndurile mele, cu privire la studierea vieții — problemă de bază a muncii noastre scriitoricești. Noi, oamenii mai vechi în ale scrisului, trebuie să ne gîndim permanent la tinerii scriitori, la schimbul nostru de care depinde viitorul literaturii.

Țin minte foarte bine anii 20, cînd burghezia a pus mîna pe putere în Lituania. Burghezia striga pe toate cărările despre dezvoltarea culturii, artei și literaturii, dar teatrul nostru abia-abia își lîra existența, revistele, cu toate că apăreau deseori cu titluri noi, dispăreau una după alta, iar literatura era pe cale de dispariție.

Astăzi, literatura lituaniană are numeroase cadre tinere, dar cu toate avantajele pe care le oferă Partidul Comunist și guvernul sovietic tinerilor scriitori, la noi în Lituania există scriitori care încearcă să justifice insuccesele lor prin slaba cunoaștere a vieții sovietice. Pentru asemenea autori, după părerea mea există un singur răspuns: dacă nu cunoști viața nu poți să fii scriitor, nu poți să zugrăvești ceea ce nu cunoști. Dar cu un asemenea răspuns nu rezolvi problema, deoarece plîngerile de acest gen nu sînt întîmplătoare, ci se nasc din modurile de studiere a vieții care sînt adoptate la noi. Plecarea pelerinului poate să contribuie la completarea, la precizarea materialului cules, dar în nici un caz nu poate constitui principalul mijloc de studiere a vieții.

O altă cauză a nemulțumirilor de acest gen constă în faptul că majoritatea scriitorilor Lituaniei locuiesc tot anul în Capitală și, cu rare excepții,

vizitează provincia, numai în concediu. Se înțelege de la sine că despre viața Capitalei se pot scrie multe romane, povestiri și piese minunate. Dar de când majoritatea scriitorilor noștri s-au mutat în capitală, la noi au apărut doar 1—2 romane despre muncitorii Lituaniei; cu alte cuvinte materialul pe care îl oferă viața ce-i înconjură direct pe scriitorii noștri și pentru studierea căruia nu sînt necesare plecările pe teren, nu este folosit de către scriitori.

Cred că un asemenea sistem de studiere a vieții nu este just. Dacă eroii pe care-i zugrăvești sînt colhoznici, atunci tu însuși trebuie să trăiești alături de ei măcar un an-doi, să pătrunzi activ în viața lor și nu să te bazezi pe amintirile din copilărie despre vechiul sat lituanian.

Critica a apreciat în mod pozitiv chipurile membrilor familiei Puodjiunas din romanul meu „Ferma familiei Puodjiunas”. Sînt convins că n-aș fi putut să creez aceste chipuri dacă n-aș locui de 37 de ani în sat, dacă n-aș fi observat cu proprii mei ochi cum s-a dezvoltat burghezia lituaniană, cum a fost nimicimă puterea ei în 1940.

Tovarășii, eu nu fac agitație ca scriitorii din capitală să se mute la sat. Eu vreau să spun un singur lucru. Scriitorul trebuie să trăiască cît mai mult timp acolo unde trăiesc viitorii lui eroi.

Toți scriitorii noștri sînt scriitori de profesie, adică nu mai au altă meserie. Acesta e un lucru foarte bun, trebuie și noi să mulțumim Puterii sovietice pentru condițiile minunate pe care ni le-a creat, căci în Lituania burgheză chiar cei mai mari scriitori n-au putut să-și ducă existența numai din munca scriitoricească. Dar mă îndoiesc că este suficient de fertilă calea pe care o alege majoritatea tinerilor scriitori ce devin scriitori de profesie. Iată, un elev fiind încă în școala medie a încercat să scrie versuri și, fără să se îndoiască de puterile lui intră la Facultatea de Literatură. Fiind încă în universitate sau la terminarea ei, el editează o carte de versuri sau un volum de nuvele. Este primit în Uniunea scriitorilor. Și de odată — o pică: ori omul nu mai are forțe să scrie o nouă culegere, ori noua culegere este o repetare cenușe a primului volum...

Oare n-ar fi bine dacă unii tineri care visează să fie scriitori să-și aleagă profesia de inginer, medic, agronom, profesii care le dau posibilități mai mari de cunoaștere a vieții? Înainte intrau în literatură și doctorul Cehov și inginerul Galin-Mihailovski, și M. Gorki care a terminat toate universitățile vieții și mulți alții, iar astăzi în literatura noastră, nu știu de ce, vin numai filologii cu diplomă.

Eu n-am avut în viața mea condiții pentru studierea literaturii. A trebuit să înving multe greutăți și astăzi încă mai învăț și văd ce grea este știința studierii vieții, cît de mult contează universitatea vieții și cît mai am pînă la ultimul an de facultate, cu toate că timpul este înaintat.

Sînt fericit că aici, noi scriitorii tuturor popoarelor sovietice, vorbim ca niște frați, avem o singură grijă, un singur țel. Sînt fericit nu numai pentru mine, ci pentru întreaga literatură lituaniană care a apucat pe un drum larg și măreț. (*Aplauze*).

Cuvîntarea lui S. Rahimov — AZERBAIDJAN

În sala Congresului se află scriitori care reprezintă toate literaturile naționale, ce formează la un loc literatura noastră unională, acei numeroși afluenți ai unui singur fluviu, al cărui curs este îndreptat spre un singur țel: să ajute partidul nostru și poporul nostru în realizarea visului milenar al omului simplu-muncitor — construirea comunismului!

Unul din acești afluenți este literatura sovietică azerbaidjană.

După o perioadă de dezvoltare de 20 de ani cu un efectiv de 3 ori mai mare, organizația scriitorilor din Azerbaidjan a venit la Congres unitară și întărită în lupta pentru puritatea ideologică și măestria artistică, puternică prin concepția sa comunistă despre lume. În zilele noastre s-a realizat ceea ce a visat marele creator al literaturii naționale azerbaidjane, Mirza Fatali Ahundov și continuatorii lui: dezvoltarea literaturii azerbaidjane în strânsă legătură cu literatura marelui popor rus, în familia unită a literaturilor popoarelor sovietice.

Succesele obținute de poezia azerbaidjană sovietică sînt însemnate.

Aproximativ de la jumătatea anilor treizeci, în poezia azerbaidjană s-a ascuțit deosebit de mult și a fost dusă cu succes lupta împotriva naționalismului burghez, împotriva estetismului, a lipsei de idei, a pseudoexotismului, împotriva reîntoarcerii poeziei în formele închistate ale versificației orientale care îndepărtau poezia de sarcina ei principală, aceea de a fi alături de popor, de a participa activ la lupta lui.

Poeții de frunte ai Azerbaidjanului sovietic ca Samed Vurgun, Suleiman Rustam, Rasul Rza, Mamed Rahimov, au creat opere poetice interesante.

Versurile lui Ahmed Djamil, Osman Sarivelli, Zeinal Halil, Bahtiar Vagabzade, Talet Eiubov reprezintă o realizare neîndoielnică a poeziei azerbaidjane. De asemenea s-au evidențiat tinerii poeți Nibi Babaev, Husein Huseinzade, Kasum Kasumzade, Aliaga Kiurceaili, Gabil Imamverdiev și mulți alții.

Creația poezilor Mirvazi Dilbazi, Nighiar Rafibeili, Farida Aliarbeili, ocupă un loc însemnat în poezia noastră.

O caracteristică a procesului literar din Azerbaidjan este dezvoltarea prozei beletristice.

Proza azerbaidjană s-a transformat în mod radical; observăm un mare progres atît în ceea ce privește capacitatea de cuprindere a fenomenelor vieții cît și în ridicarea nivelului ideologic și artistic.

Cele mai bune lucrări ale prozei azerbaidjane au devenit un bun al cititorilor din întreaga Uniune Sovietică, iar romanele lui Mirza Ibrahimov, Mehti Husein sînt traduse în multe limbi ale popoarelor U.R.S.S. precum și ale popoarelor din țările de democrație populară.

După primul Congres al scriitorilor, în dramaturgia azerbaidjană au apărut dramele în versuri ale lui Samed Vurgun, piesa „Haiat“ de Mirza Ibrahimov, „Haciag Nabi“ de Suliman Rustam. lucrări care reprezintă o dezvoltare a tradițiilor realiste ale dramaturgiei clasice.

În anii următori Congresului au apărut o serie de piese care zugrăveau războiul de eliberare purtat de poporul sovietic împotriva invadatorilor hitleriști, munca înaripată a oamenilor din Azerbaidjan după terminarea războiului.

În cei 20 de ani care au trecut, în Azerbaidjan au apărut multe piese de teatru, lucrări de proză și poezie pentru copii, opere create de scriitorul Abdulla Șaig din generația mai vîrstnică și de către tinerele scriitoare A. Babaeva și H. Hasilova.

Scriitorii azerbaidjani cuprind în creația lor tot mai multe genuri literare și cultivă tot mai mult genul dramaturgiei cinematografice și al dramaturgiei de operă.

În procesul literar participă activ criticii literari azerbaidjani care au depus multe eforturi în lupta comună pentru triumful spiritului de partid în literatura sovietică azerbaidjană.

Literatura sovietică azerbaidjană a avut o uriașă influență asupra literaturii democratice a Azerbaidjanului de Sud, care luptă împotriva imperialismului americano-englez și a reacțiunii iraniene.

Dar alături de realizări indiscutabile, în literatura azerbaidjană se observă și lipsuri deosebit de serioase.

Te cuprinde un sentiment amar când întâlnești în literatura azerbaidjană scrieri cenușii, mediocre, care nu impresionează pe nimeni. Sărăcia lor devine și mai evidentă când observi cu atenție munca înaripată, plină de bucurie a muncitorilor, colhoznicilor și intelectualilor noștri.

Numai îmbinarea organică a zugrăvirii muncii pe țărîm obștească și a vieții personale a omului sovietic poate da posibilitate scriitorului să creeze imagini artistice valoroase și numai studierea profundă a proceselor din realitate poate fi baza unei zugrăviri veridice a contradicțiilor ce există în dezvoltarea noastră.

O urmare dintre cele mai nefaste a „teoriei“ lipsei de conflict și a altor încercări de a prezenta în culori trandafirii realitatea sovietică este ocolirea de către unii scriitori a zugrăvirii acelor rămășițe ale vechilor relații capitaliste care continuă să împiedice mersul nostru înainte. Trebuie să dezvoltăm satira și humorul ce demască rămășițele feudale și capitaliste.

Trebuie să punem cu toată seriozitatea problema îmbunătățirii muncii organizatorice în Uniunile de scriitori, să le transformăm într-un adevărat centru de creație a întregii munci literare, să reorganizăm activitatea secțiilor Uniunii pentru o apropiere mai mare de procesul literar.

Ca niciodată se simte nevoia ascuțită să învățăm serios și profund de la clasici. Remarcăm cu bucurie că astăzi, în republica noastră, sînt traduși în limba azerbaidjană toți clasicii literaturii ruse precum și lucrările cele mai importante ale scriitorilor ruși contemporani, tovarășii și prietenii noștri mai mari.

Tovarășii, Congresul nostru a fost convocat în condițiile construcției societății comuniste ce se desfășoară în țară. Zugrăvirea omului sovietic și a luptei lui pentru triumful măreței opere de construire a comunismului este principala noastră sarcină. (*Aplauze*).

Cuvîntarea lui I. Ehrenburg — MOSCOVA

Nu odată am auzit cît de aprins discutau despre cărțile noastre cititorii, nu numai în Institutele din Moscova, dar și în satele noastre cele mai îndepărtate din stepă. Departe de hotarele țării noastre am văzut oameni pe care cartea sovietică i-a emoționat și transformat. Faima de care se bucură literatura noastră se datorește poporului care a creat-o, — poporului constructor al viitorului pe temeliiile dreptății și ale umanității.

De ce literatura burgheză din Apus se află în declin? Poate că acolo au dispărut talentele, sau scriitorii s-au lenevit? Nu, acolo există mulți scriitori înzestrați și muncitori, dar societatea în care trăiesc nu îi inspiră. Unele evenimente au fost de mult descrise de scriitori renumiți din trecut, iar altele oferă un tablou atît de deprimant, încît autorul se retrage descurajat în vizuina sa care nu seamănă deloc cu turnul de fildeș, ci mai mult cu un adăpost întunecos împotriva bombelor. Ar fi greu să-l bănuim pe Priestley capabil de calomnie, tocmai de aceea îmi voi permite să citez părerile sale asupra tinerei literaturi engleze: „Chiar dacă în aceste romane se prezintă sporadic viața socială, ea apare ciudată și fără sens. Este o creație, care în fond nu arată simplu viața individuală, ci viața individuală închisă ermetic,

care se limitează la dormitor și birt... Circa treizeci de ani în urmă a apărut romanul bizar al lui Romer Wilson cu titlul „Moartea societății“. Romanul a trezit un interes deosebit. Citind operele noi ale tinerilor scriitori rămii cu impresia că ceea ce a fost descris în romanul citat se întâmplă chiar“. Putem adăuga: Da, destrămarea societății burgheze e în curs și aci găsim explicația sterilității acestor scriitori din Apus, care n-au rupt-o cu lumea spiritualicește sărăcită. Aci găsim și explicația importanței mondiale pe care a căpătat-o literatura sovietică.

Dacă ne-am fi adunat numai la o ședință solemnă, consacrată aniversării a douăzeci de ani de la primul Congres al scriitorilor sovietici, aș putea poate să închei cu aceasta. Totuși, nu ne-am adunat numai ca să facem un bilanț. Ar fi necesar să reflectăm asupra lucrurilor pe care încă nu le-am făcut, să reflectăm nu asupra cărților din trecut, ci asupra acelor care încă nu s-au scris.

Noi știm că sarcinile care au fost puse înaintea tinerei literaturi sovietice au fost excepțional de anevoioase. Precursorii noștri au descris o societate formată, statornicită. Noi însă am petrecut zeci de ani pe șantierele nu numai ale orașelor, ci și pe șantierele de transformare a oamenilor. Felul de viață, ideile, sentimentele se transformau repede. Impreună cu poporul ne schimbam și noi. Acum însă înaintea noastră nu se află gropile de șantier, ci stă o casă de locuit. Timpurile noi cer un nou avânt în creație.

Scriitorii sovietici au dat cititorilor multe cărți bune. De ce se supără oare câteodată cititorii, citind un roman sau altul, care zugrăvește realitatea sovietică? Mi se pare, de aceea, că nu se găsesc în asemenea cărți nici pe ei, nici pe contemporanii lor.

Intr-un articol, despre care după părerea mea s-a vorbit prea mult, se demonstra că insuccesul unor cărți se datorește, chipurile, lipsei de sinceritate din partea autorilor lor. La timpul său, unii critici reacționari afirmau că Necrasov n-ar fi fost complet sincer. Totuși, nimeni nu se îndoaia de sinceritatea lui Katkov. Dar adevărul despre epoca lui l-a arătat Necrasov, și nu Katkov. Noi cunoaștem autori contemporani care scriu neadevăruri cu deplină sinceritate — unii, fiindcă nu înțeleg suficient pe contemporanii lor, alții, fiindcă s-au deprins să vadă în caleidoscopul lumii numai două culori — cea albă și cea neagră. Asemenea autori își înfrumusețează eroii în mod artificial, sărăcindu-i de fapt sufletește. Ei nu cruță poleiala zugrăvind o locuință comunală. În operele lor atelierele arată ca laboratoare, cluburile colhoznice ca niște palate boierești, dar această lume dulceagă și artificială e populată de niște ființe primitive, niște copii docili, lipsiți de viață, care n-au nimic comun cu oamenii sovietici, cu viața lor internă, complexă și profundă.

O societate care se dezvoltă și se întărește, nu se teme de reprezentarea adevărului: adevărul este periculos numai pentru cei condamnați pieirii.

În literatură, simțul adevărului nu se desparte de partinitate, ci e strâns legat de ea. Noi știm că arta cea mare era totdeauna o artă cu tendință, adică pasionată. Scriitorul nu este un observator al vieții, ci creatorul ei. Zugrăvind viața sufletească a omului, el o și schimbă. Totuși, influența asupra cititorului nu trebuie înțeleasă simplist: fă asta și nu face aceea; dacă te vei comporta ca un erou pozitiv, toți vor fi încântați de tine, iar dacă vei apuca pe calea eroului negativ, vei fi neapărat demascat.

În Uniunea scriitorilor avem o comisie care se ocupă cu literatura pentru copii; ea a dat copiilor noștri multe cărți bune. Câteodată însă, citind într-o revistă un roman, unde din prima pagină autorul instruieste

plicticos pe cititor, te gîndești dacă nu este timpul de a înființa în Uniunea scriitorilor o comisie de literatură pentru adulți? (*aplauze*).

În primii zece-cincisprezece ani după Revoluția din Octombrie am avut mulți oameni care nu vroiau sau nu puteau să înțeleagă principiile societății socialiste, au fost și dușmani fățiși, și oameni care au așteptat să vadă cum vor evolua lucrurile, și sceptici, și indiferenți. Atunci se ducea o luptă pentru recunoașterea însăși a noului regim. Societatea se împărțea nu numai în înaintași și rămași în urmă, dar și în prieteni și dușmani. De atunci s-au schimbat multe. Au crescut generații, pentru care societatea noastră este a lor, unica societate rațională. Lupta eroismului, a elanurilor creatoare, a dragostei față de oameni, contra egoismului, a indiferenței și stagnării se dă acum în conștiința, în inimile multor oameni, unde noul luptă cu umbrele trecutului, binele cu ceea ce este prost. Natural, se pot fixa și extremele; și într-o carte romantică putem înfățișa un erou care întruchipează tot ce-i mai bun în om, opunîndu-l unui criminal adevărat. O astfel de carte, dacă va fi scrisă în spiritul adevărului și cu pasiune, va atrage, indiscutabil, pe cititori, în special pe cei tineri. Mi se pare însă, că, alături de această carte trebuie să fie și altele, care să înfățișeze nu extremele, ci lumea imensă, cărți care să arate ideile și sentimentele a milioane de oameni sovietici.

Cititorii sovietici s-au plictisit de zeci de opere, în care din prima pagină e totul clar, unde răufăcătorul își așteaptă demascarea, iar fruntașul în producție e pictat cu pensula unui pictor mediocru de icoane. Asemenea cărți nu educă pe nimeni, omul cu defecte nu se va recunoaște niciodată în figura răufăcătorului, iar oamenii cei buni cu multe slăbiciuni omeneste, vor socoti pe eroul pozitiv drept o ființă dintr-o lume ireală.

Oamenii de litere, despărțind personajele oricărui roman în categoriile obligatorii „pozitive” și „negative”, sînt ei înșiși un fenomen negativ în literatura noastră (*aplauze*); la ei se găsesc încă multe rămășițe ale trecutului.

Firește, acumă aproape toți recunosc că nu se poate picta un tablou numai cu ceruză și funingine. E de ajuns însă ca un autor să reprezinte un om bun care are și slăbiciuni, și de îndată se va găsi un literat care să exclame: „Aceasta este o calomnie la adresa oamenilor sovietici”. Dacă un alt autor va arăta că un birocrat, un om superficial sau leneș nu sînt scelerati, că în ei au și ceva omenesc, îndată același critic sau tovarășii lui vor protesta: „De ce autorul se arată indulgent față de eroii negativi?” Asemenea literați vor să apere cu orice preț tratarea simplistă a eroilor: ei se tem că nu cumva literatura să le-o ia înainte.

Ce s-a întîmplat însă de fapt? Cititorii i-au întrecut pe mulți scriitori. Să ne amintim numai de zilele primului Congres al scriitorilor sovietici. Aveam atunci în fața noastră zeci de milioane de cititori noi. Acești cititori au pus pentru prima dată mîna pe un roman. Pentru prima dată le-a fost dat să trăiască anumite impresii. De la începutul Revoluției pînă la anul treizeci, cultura se răspîndea în lățime, era necesar să se facă legătura cu poporul. Pe atunci un autor se putea plînge de oarecare simplitate a cititorilor săi. Acuma cititorul sovietic îl privește de sus pe scriitor: el vede că personajele romanului sînt cu mult mai simple, mai primitive sufletește, mai sărace decît el sau tovarășii săi.

Felul nostru sovietic de a trata problema individualității e diametral opusă celui american: acolo se cultivă individualismul, dar se calcă în picioare individualitatea, acolo omul este deformat profesional, specializat în mod îngust. Noi însă ne străduim să dezvoltăm armonice individualitatea. Totuși, cite odată instrucția o ia la noi înaintea educației sentimentelor.

Noi toți am întâlnit oameni care lucrează bine, judecă just, care însă nu știu să se comporte omeneste cu nevasta, mama, copiii sau tovarășii lor. S-ar putea spune că o parte de vină o purtăm noi, scriitorii: câte odată am dat mai multă atenție mesei de lucru decît omului care stă la masa de lucru. Noi purtăm titlul de „ingineri ai sufletelor omeneste”. Aceasta ne obligă la multe. Iată, citim câte odată o povestire sau un roman în care totul e la locul lui — atît piesele mașinilor, cît și consfătuirea de producție, — parcă l-ar fi scris un inginer, numai sufletele omeneste pe unde s-au pierdut oare?...

Să ne amintim de timpul primului Congres al scriitorilor. Atunci transformarea socialistă a satului constituia încă un eveniment despre care se discuta. Cu mari greutatea poporul construise primii giganti ai industriei grele, care i-au permis să apere patria de invazie și care îi permit acum, cu două zeci de ani mai tîrziu, să ușureze și să înfrumusețeze viața, datorită belșugului obiectelor de larg consum. În anul 1934 se vorbea încă în străinătate despre „experimentul rusesc”, și Hitler, care venise la putere cu puțin înainte, se gîndea la un plan de cucerire a Rusiei cu ajutorul amabil al viitorilor săi adversari. Acuma sînt alte timpuri. Nu există în lume un stat cu o autoritate mai mare decît al nostru. Congresul nostru se desfășoară în zile deosebit de importante pentru viitorul Europei și al lumii întregi: popoarele știu că mîna întinsă a puternicei Uniunii Sovietice iubitoare de pace poate salva omenirea de calamități nemaivăzute. Noi nu sîntem acum singuri: cu noi este marea Chină, cu noi sînt țările de democrație populară, cu noi este toată omenirea progresistă. În ultimii douăzeci de ani, în țara noastră cultura a pătruns în adîncime, și acum ne mîndrim nu numai cu numărul cititorilor, dar și cu înțelegerea profundă, pasionată pe care o au pentru literatură. Înainte citeau în felul acesta citeva sute sau cel mult citeva mii de aleși, iar acum literatura artistică a devenit într-adevăr un bun al întregului popor și tot poporul urmărește activitatea Congresului nostru. Aceasta ne impune o sarcină foarte mare: să facem totul ca literatura noastră să fie vrednică de marele nostru popor.

Am vorbit despre ceea ce trebuie să facă, după mine, scriitorii cu eroii operelor lor. Acuma vreau să vorbesc despre ceea ce, după părerea mea, scriitorii nu trebuie să facă cu scriitorii. Nu trebuie să-I preamărim pe scriitor, nici să-I ponegrim. Nu trebuie să-i privim pe scriitori ca pe o castă de aleși și nu trebuie să-i biciuim ca pe niște școlari inovatori.

De ce au existat cărți mediocre, chiar discutabile, care au fost ferite de orice critică? De ce tonul unor articole critice se aseamăna și seamănă uneori cu un rechizitoriu?

Critica este opunerea diferitelor păreri. Verdictul, în ultimă instanță, îl dă cititorul — cel de azi și cel de mîine. Părerea cititorilor diferă câte odată de părerea criticilor; m-am lovit adesea de acest fapt, la consfăturile cu cititorii.

Sînt complet de acord cu tov. Simonov cînd el regretă că la noi adeseori se tipăresc unele scrisori ale cititorilor și se trec sub tăcere altele. Acesta e adevărul. Mulți cititori mi-au trimis copii de pe scrisorile lor trimise la „Gazeta literară”, în care ei au răspuns articolului tov. Simonov. Aceste scrisori n-au fost publicate, pe cînd numeroase alte scrisori, care erau de acord cu părerea secretarului Uniunii scriitorilor, au fost tipărite. Am aflat cu plăcere că tov. Simonov condamna o asemenea practică. (*aplauze*).

Eu salut lupta neînduplecată contra ideologiei dușmane. Dar, după părerea mea, critica trebuie să fie foarte prudentă atunci cînd este vorba dacă o operă, pătrunsă de ideologia noastră sovietică, este reușită sau nereușită. Noi știm cît de des greșeau în aprecierile lor chiar scriitorii mari.

Goncearov îl numea pe Turgheniev plagiator, iar Turgheniev susținea că numele lui Necrasov va fi uitat curînd. Hugo îl considera pe Stendhal drept un grafoman plicticos și incult, iar Stendhal îl socotea pe Hugo printre poetaștrii dubioși.

Dar de ce să ne referim la trecutul îndepărtat? Să ne amintim de activitatea creatoare a lui Maiakovski și criticile care i-au fost aduse lui de către acei care mai tîrziu l-au proslăvit.

Mi se poate reproșa că forțez o ușă deschisă. Acum toți sînt de acord că aprecierile critice nu pot fi obligatorii pentru toți. Dar aceasta numai în teorie. Sper că în curînd se va pune și în practică.

N-aș vrea să amintesc de critica ultimei mele nuvele, cuprinse în raport și coraport, dar acest lucru ar putea fi greșit interpretat. Eu nu sufăr de loc de orbire și știu că în nuvela „Dezghetul”, ca și în alte cărți ale mele, există multe părți imperfecte și de-a dreptul nerealizate. Totuși, nu-mi reproșez de loc ceea ce-mi reproșa critica. Dacă voi putea să scriu încă o carte nouă, mă voi strădui ca ea să constituie un pas înainte față de ultima mea povestire, și nu un pas în lături.

Galinei Nikolaeva nu i-a plăcut romanul Verei Panova. Aceasta nu e de mirare și, într-adevăr, se poate găsi un scriitor căruia să nu-i placă romanul lui Nikolaeva. Dar atît Nikolaeva cît și Panova sînt scriitoare sovietice, devotate Patriei. Totuși, față de Panova, ca și de altfel față de mine, în ultima vreme unii critici întrebunțează termenul de „obiectivism.” Asemenea învinuiri nu cred că sînt admisibile. Astăzi se dă o luptă mare pentru viitorul poporului nostru și al omenirii întregi. Cartea este inima scriitorului și nu poți despărți pe autor de opera lui. Se poate oare, apreciînd în mod just munca scriitorului, să-i opunem una din cărțile sale, afirmînd că el ar nega în această carte ceea ce a apărut în cursul întregii sale vieți? E posibil oare ca oamenii care se găsesc în primele rînduri și luptă pentru o cauză comună, să fie socotiți drept observatori indiferenți ai vieții?

Fără participare activă la construirea societății noastre sovietice, fără pasiune și entuziasm, scriitorul este condamnat la sterilitate. Răuvoitorii străini ne reproșează ba fanatismul, ba lipsa individualității creatoare. Ei nu vor, sau nu pot înțelege, că pentru noi politica Partidului Comunist este calea spre sporirea valorilor umane, spre triumful umanismului, și dacă noi sîntem devotați fanatic poporului nostru în drumul pe care a pornit acesta, nu contrazice deloc poruncile marilor noștri predecesori Pușkin, Tolstoi, Cehov, Gorki — de a apăra omul.

Aci sîntem cu toții de acord, dar ne despărțim în aprecierile literare, în felul cum scriem. Noi alegem eroi diferiți — aceasta se leagă de caracterul scriitorului, de experiența lui de viață, de procedeele sale literare. Dar unde există acel codice care ar stabili, cum anume trebuie să scrii? Unde este acea balanță care ar permite să se afirme fără greș că un anume erou este tipic, iar altul nu? Toate aceste lucruri se pot și trebuie discutate, dar critica unei cărți nu este o judecată, iar critica făcută de cutare sau cutare secretar al Uniunii scriitorilor nu trebuie privită ca un verdict cu toate urmările care decurg din el. Verdictele arbitrare sînt deosebit de periculoase, cînd este vorba de scriitori începători. Tinerii autori sînt ziua noastră de mîine, speranța noastră, noi trebuie să facem totul spre a-i ajuta să ne depășească, și pentru aceasta trebuie să renunțăm la acele obiceiuri care, din păcate, mai există la noi. Nu poți să nu zîmbești amar, imaginîndu-ți ce ar fi putut păți Maiakovski ca poet începător dacă ar fi adus în anul 1954 primele sale versuri pe strada Vorovscoi. (*rîsete, aplauze*).

Firește, acum Maiakovski este pomenit la orice ocazie. Este pomenit și atunci cînd trebuie criticat un autor nedorit. Aprecieri care pornesc de la judecători ce nu au pentru aceasta destulă autoritate morală — și sînt aprecieri subiective, ascultate cu deosebită atenție de unii redactori ai revistelor și editurilor — se fac adesea invocîndu-se tradițiile lui Maiakovski. Pentru prietenii și contemporanii lui Maiakovski care n-au uitat cît de anevoioasă a fost cariera sa creatoare, e dureros să audă asemenea lucruri.

De ce, vorbind despre drumurile pe care pășește literatura noastră, m-am referit la condițiile în care muncim? Fiindcă soarta literaturii e de nedespărțit de soarta scriitorilor. Un scriitor a spus undeva: „Noi vom ajuta fără cruțare pe tovarășii noștri“. După părerea mea, necruțatori trebuie să fim cu dușmanii și nici decum cu tovarășii. Eu fac un apel la toți scriitorii pentru o mai mare înțelegere reciprocă, pentru o cît mai strînsă colaborare tovarășească. Unul dintre conducătorii Uniunii scriitorilor, vorbind despre importanța scriitorilor „medii“ (mijlocii), a spus că fără lapte nu poți obține smîntînă. Ducînd mai departe această comparație, întrucîtva nereușită, se poate spune că fără vaci nu obții nici lapte. (*rîsete, aplauze*) E util să amintim de aceasta.

Niciodată și nicăieri literatura n-a ocupat un loc atît de însemnat și de răspundere ca la noi, în prezent. Statul sovietic, partidul, ne-au creat condițiuni excelente. Noi nu sîntem la cheremul comercianților-editori, și nouă nu ne comandă diferiții Mc Carty. Noi, scriitorii, trebuie să ne înțelegem singuri cum să lucrăm mai bine. Și aici nu trebuie să uităm că dezvoltarea societății noastre în ultimii douăzeci de ani s-a produs mai rapid și mai viu decît creșterea literaturii noastre. Aceasta e natural: niciodată o casă nu se construiește începînd cu acoperișul. Cînd societatea se maturizează, se formează, se stabilizează, apare literatura, exprimînd pe deplin morala ei, aspirațiile ei, pasiunile ei. Scriitorul este un om care dispune de talent, entuziasm intern, un ochi ager și de o sensibilitate ascuțită. Aceasta îi permite să exprime ideile și sentimentele poporului său. Societatea noastră sovietică se găsește acuma la un nivel atît de înalt, încît sîntem îndreptățiți să prevedem o înflorire neobișnuită a literaturii noastre.

Prietenii! Dușmanii umanismului, dușmanii progresului, dușmanii popoarelor încearcă să oprească mersul timpului. Ei amenință să înecă în sînge viitorul. Noi vom apăra cu toate puterile pacea, și dacă dementii vor îndrăzni să atenteze la speranța întregii omeniri, ei vor întîlni un popor care posedă nu numai o armată puternică și o industrie înaintată, ei vor întîlni un popor care are o inimă largă și o literatură mare. (*Aplauze prelungite*)

Cuvîntarea lui E. Topcean — ARMENIA

[Călea parcursă de literatura sovietică de la primul Congres și pînă astăzi, este o vie mărturie a neconținutei creșteri și îmbogățiri a literaturilor tuturor popoarelor măreței noastre Patrii. Literatura poporului armean a crescut și s-a dezvoltat în lupta împotriva rămășițelor naționalismului burghez și împotriva altor denaturări ideologice, mergînd pe calea deschisă de literatura sovietică rusă, bazîndu-se pe realizările din etapele istorice precedente.

Dacă aruncăm o privire retrospectivă asupra literaturii sovietice a poporului armean, nu este greu să ne dăm seama că faptul cel mai important

și mai caracteristic este patosul luptei pentru victoria orînduirii noastre socialiste.

Dacă ne referim la oricare din scriitorii și poeții armeni — cu toată varietatea talentului lor poetic — vedem că ei cîntă soarta nouă a omului muncitor armean, a omului muncitor sovietic. Ideea comunismului constituie firul conducător al întregii literaturi armenice ca și a literaturii tuturor popoarelor din Uniunea Sovietică.

Cei 20 de ani care au trecut au fost ani de consolidare a prieteniei dintre popoarele sovietice; desigur, în acest timp scriitorii Armeniei au creat numeroase opere pline de originalitate închinete acestei frății. Ideile internaționalismului care au devenit ideile de bază ale întregii noastre vieți, ale culturii noastre, au eliberat atît literatura noastră armeană cît și literatura altor națiuni socialiste de închistarea, de limitarea națională, care împiedică pe scriitorii noștri nu numai să vadă și să scrie despre viața altor popoare, ci și să reflecte veridic și profund destinul prezent și trecut al propriului lor popor.

Mulți ani după primul Congres, în literatura armeană s-a observat o rămînere în urmă a prozei. Nu vreau să fac aici o analiză amănunțită a cauzelor acestor fenomene, căci în Armenia aceste cauze sînt aproximativ aceleași ca și în alte republici: prozatorii noștri au acumulat prea mult timp experiență, rămînd în urmă în ceea ce privește cunoașterea realității de zi cu zi.

În ultimii ani s-a îmbunătățit mult situația prozei noastre. Au apărut romane și nuvele scrise de reprezentanții generației mai vîrstnice de prozatori, — D. Demircian, S. Zorian, M. Arazi, noile lucrări ale lui R. Coccar, A. Siras, V. Ananian, H. Tapaltian, G. Sevunț, Abavni și, ceea ce este mai important, s-au dezvoltat tineri scriitori care lucrează în acest gen — S. Hanzadian, S. Alagiagian, A. Stepanian, A. Sainian ș.a. Inspirîndu-se din viața poporului armean, ei au știut într-o măsură sau alta să arate acele uriașe schimbări care au avut loc în realitatea noastră, au exprimat tendințele principale ale contemporaneității noastre.

Cărțile prozatorilor armeni au cucerit dragostea cititorilor. Într-o serie de țări de democrație populară au fost traduse lucrările lui S. Zorian, N. Zarian, V. Ananian, G. Sevunț. Armenii din străinătate citind lucrările scriitorilor noștri, le adresează scrisori care confirmă forța adevărului artistic ce rezidă în lucrările scriitorilor noștri.

Niciodată încă literatura armeană n-a avut un cerc atît de larg de cititori ca astăzi. Fără îndoială că această situație ridică în fața scriitorilor armeni o mare răspundere. De aceea nu mai pot fi tolerate lipsurile existente în literatura noastră, lipsuri dezvăluite la congresul nostru republican.

În dezvoltarea literaturii fiecărui popor, un factor însemnat este valorificarea moștenirii culturale. Mulți ani, în Armenia s-au apreciat greșit valorile culturale ale trecutului. Față de ele s-a manifestat o atitudine nihilistă. Aruncînd peste bord scriitori ca Raffi, Rafael Patkanian, Akop Paronian, unii critici neglijau în felul acesta tezele leniniste cu privire la atitudinea plină de grijă față de moștenirea culturală a trecutului. Comitetul Central al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice a ajutat scriitorilor din Armenia să îndrepte greșelile săvîrșite față de marii maeștri ai literaturii clasice armenice. Partidul ne-a ajutat să apreciem la justa valoare bogata moștenire poetică a lui Eghișea Cearent — înflăcărăt cîntăreț al revoluției socialiste. Folosind în dezvoltarea ei cele mai bune realizări ale literaturii clasice armenice și ale măreței literaturi ruse, literatura sovietică armeană

s-a întărit și s-a îmbogățit în anii care au trecut de la primul Congres. S-au acumulat și s-au creat tradiții noi, proprii literaturii armene sovietice.

Dar cu toate aceste succese, scriitorii Armeniei au încă de răspuns unor datorii de mare răspundere. Încă n-au fost create lucrări cu adevărat valoroase despre oamenii muncii din Armenia.

Din păcate, scriitorii Armeniei n-au scris cărți interesante pe teme istorico-revoluționare, cu toate că trecutul revoluționar al poporului oferă un bogat material.

Tovarăși, salutul Comitetului Central al P.C.U.S. adresat celui de la II-lea Congres al scriitorilor sovietici reprezintă fără îndoială un puternic stimulent creator și pentru scriitorii Armeniei. Delegația de scriitori armeni asigură Congresul că scriitorii din Armenia vor depune toate eforturile pentru a îndeplini cu cinste sarcinile mari ridicate de Partidul Comunist în fața scriitorilor din Uniunea Sovietică.

În concluzie, aș vrea să fac câteva urări. Aș dori ca ideea lui Gorki cu privire la crearea unui teatru permanent al popoarelor U.R.S.S. la Moscova să fie în sfârșit realizată. Cred că se simte deosebit de acut necesitatea existenței unor reviste în limba rusă în toate republicile unionale. Chiar dacă vor apărea odată la două luni, ele sînt necesare, deoarece prin aceste reviste cercul larg de cititori din întreaga Uniune Sovietică va putea cunoaște noutățile literaturilor naționale.

Manifestînd o atenție din ce în ce mai mare față de literaturile popoarelor frățești, realizăm porunca măreață a învățătorului și educatorului tuturor scriitorilor din Uniunea Sovietică — Alexei Maximovici Gorki. (*Aplauze*).

Cuvîntarea Annei Seegers — REPUBLICA DEMOCRATĂ GERMANĂ

Scriitorii în numele cărora iau aci cuvîntul scriu în limba în care și-a găsit expresia, și ceea ce a provocat ură și desgust, și ceea ce a meritat dragoste și respect. În limba germană au fost scrise ordinele care pregăteau agresiunea, au fost scrise cărțile și cîntecele ce otrăveau tineretul, ce-l împingeau la război și crime, propovăduiau ura de rasă și dușmănia față de celelalte popoare. Dar în limba germană au fost scrise și lucrările lui Marx și Engels, care sînt temelia întregii noastre vieți, în limba germană au scris Goethe și Heine, ale căror opere leagă popoarele și aparțin tezaurului cultural al întregii omeniri.

Această dualitate este deosebit de vizibilă de cînd unul și acelaș popor — spre nenorocirea lui și a altor popoare — a fost scindat, cînd o parte năzuiește spre viitor iar cealaltă merge înapoi spre trecutul cel mai întunecat și înfiorător.

În acea parte a Germaniei care a fost eliberată de Armată Sovietică și s-a transformat în această perioadă în Republica Democrată Germană, în primul stat cu adevărat democrat apărut pe pămîntul german pentru prima dată în istorie, se petrec transformări în viața și conștiința oamenilor, în spiritul acelei învățături despre care am mai vorbit și care este temelia vieții noastre. În partea Germaniei ocupată de statele apusene, după dominația timp de 12 ani a fascismului hitlerist, a urmat o perioadă de un asemenea haos hidos și dezgustător, pătruns de otravă veche și nouă, încît oamenii și îndeosebit tinerii, nu sînt capabili să-și pună cele mai simple și firești probleme, fără a mai vorbi de soluționarea lor.

Cum își organizează munca sa în asemenea condiții Uniunea scriitorilor germani?

Ea și-a pus drept scop să influențeze conștiința oamenilor din R. D. Germană astfel încât ei să înțeleagă și să iubească acel lucru nou care este propriu statului lor. Și noi, scriitorii, trebuie să învățăm să zugrăvim realitatea înconjurătoare cu o asemenea forță artistică încât Republica Democratică să devină exemplul și țelul tuturor oamenilor cinști care vorbesc și scriu în limba germană.

Este într-adevăr limpede că zugrăvirea veridică a succeselor construcției noastre — fără să uităm vreodată că este de mare împotrivirea vechiului pe care trebuie să-l înlăturăm — arată oamenilor de ce sînt ei capabili și prin aceasta le inspiră noi forțe. Dar nu întotdeauna și nu numai zugrăvirea succeselor împinge omul spre noi realizări. Fără îndoială că cititorul este trezit la acțiuni eficiente de trilogia lui Willy Bredel „Rude și cunoștințe“, prima noastră lucrare despre viața a patru generații de muncitori, de versurile și cîntecele lui Becher, Brecht, Kuba, dramele istorice ale lui Friedrich Wolff, romanul lui Bodo-Ushe despre rezistența anti-fascistă în anii războiului în Germania, etc. Cititorul capătă forțe noi și posibilitatea de a cunoaște și acele domenii ale vieții care îi erau inaccesibile în timpul asupririi și înjosirii sale. El învață să cunoască forța limbii germane, bogăția conținutului și a formelor ei de exprimare. Tocmai de aceea se bucură de un asemenea succes lucrările unor scriitori ca Thomas Mann, Arnold Zweig, Lion Feuchtwanger. Vă rog să înțelegeți că eu am în vedere nu aprecierea lucrărilor, ci în primul rînd cerințelor milioanei de cititori.

În acest proces al apropierii poporului de literatură, după atîția ani de izolare, literatura sovietică are un mare rol. Tineretul nostru citește cu nesat romanele sovietice. El vrea să înțeleagă procesul istoric al dezvoltării unui asemenea popor ca poporul sovietic. Este interesant de menționat că tocmai cărțile unui scriitor ca Makarenko se epuizează într-un ritm extraordinar de rapid. Eu nu voi cita numele scriitorilor contemporani. Cărțile lor se cum-pără, cum se spune la noi la Berlin, ca pîinea caldă.

În prezent noi avem în diferite țări prieteni scriitori care nu se situează încă pe platforma realismului socialist. Dar prin lucrările lor curajoase realist-critice ei pun sub semnul îndoielii acea societate în care trăiesc.

Cunoașterea realității este prima condiție a schimbării ei. Deseori cititorii, sub influența lucrărilor artistice încep să schimbe activ realitatea, deși înșiși autorii acestor lucrări continuă încă să se limiteze la rolul de observatori.

În vara acestui an Uniunea noastră a scriitorilor a organizat la Wartburg, în Turingia, o întîlnire cu scriitorii din întreaga Germanie. La întîlnire au participat unii scriitori talentați din Germania apuseană. Legăturile noastre cu scriitorii din Germania apuseană au devenit în ultimul timp mai strînse și mai evidente. Din motive cunoscute nu vreau să citez nume. Voi numi doar pe Gothold Gloger, care prin lucrările sale a arătat că înțelege limpede calea pe care o va urma. Nu putem să nu subliniem marea însemnătate — și ne-am convins de acest lucru vizitînd Germania apuseană — pe care o are orice articol critic, orice citare sau recenzie apărută de pildă în „Literaturnaia Gazeta“. Chiar scriitorii care pînă în prezent au stat de o parte, urmăresc cu un interes viu cele ce se spun despre cărțile lor în ziarele noastre.

Dacă noi vrem să facem din Republica Democrată Germană o țară care să fie o forță de atracție pentru toți oamenii, avem nevoie de o literatură care să zugrăvească convingător, clar și atrăgător acel proces de construcție

ce se înfăptuește în noi înșine și în viața înconjurătoare. Noi ducem lupta împotriva urmărilor greșelii istorice, a rătăcirilor unui întreg popor. Dar imperialiștii folosesc toată experiența ultimului groaznic război pentru pregătirea altuia nou.

Vă mulțumesc pentru faptul că nouă, reprezentanților scriitorilor germani ni s-a dat posibilitatea să participăm la Congresul dvs. și să învățăm de la dvs. Aceasta ne va ajuta să aducem contribuția noastră la marea luptă a vieții împotriva morții, a viitorului împotriva trecutului. (*Aplauze furtivoase.*)

Cuvîntarea lui Huen Din Thi — REPUBLICA DEMOCRATĂ VIETNAM

Mult stimați și iubiți tovarăși!

Astăzi, la 19 decembrie se împlinesc 8 ani de cînd pe teritoriul Vietnamului a început lunga și eroica rezistență militară a întregului popor (*aplauze*).

Tocmai în această zi istorică pentru patria mea, mi s-a făcut cinstea și am avut bucuria ca în numele oamenilor de litere și artă din Vietnam, să salut Moscova, Capitala păcii, Capitala celei mai luminoase și minunate culturi a omenirii! (*aplauze*).

Îngăduiți-mi să aduc în numele oamenilor de litere și artă din Vietnam cel mai fierbinte salut celui de al II-lea Congres al scriitorilor sovietici! (*aplauze*).

Oamenii de litere și artă din Vietnam și-au trimis pentru prima oară un reprezentant la Congresul scriitorilor sovietici. De mult însă voi sînteți prietenii noștri cei mai dragi și apropiați, învățătorii și frații noștri mai mari. Încă din anul 1925—1926, datorită impetuoasei mișcări literare democratice din China, datorită literaturii progresiste franceze, numele lui Gorki a străpuns blocada imperialiștilor francezi și a ajuns pînă la noi. El a venit la noi după numele lui Marx, Engels, Lenin și Stalin. Cu cît imperialiștii francezi împiedicau mai mult pătrunderea lucrărilor lui Gorki, cu atît numele lui se răspîndea mai mult, asemenea unui steag revoluționar.

În decursul celor 8 ani de război, ani care ne-au adus atîtea suferințe, am îndrăgit și am apreciat și mai mult literatura sovietică. Fiecare lucrare nouă, fiecare rînd tipărit ne-au luminat calea ca o rază de soare, au întărit în noi sentimentul încrederii.

Din lipsă de hîrtie și mașini de tipar, noi am tipărit cu metode litografice, am înmulțit la mașina de scris și de multe ori am fost nevoiți pur și simplu să transcriem fiecare articol din revista „Sovietskaia Literatura” pe care o căpătăm uneori. Fiecare om de litere și artă, înainte de a pleca pe front, la țară, sau în uzină, trebuia să citească cîteva romane sovietice pentru ca apoi să le povestească oamenilor.

În anul 1950, cînd dușmanul a ocupat noi raioane, cînd zi și noapte efectua expediții de pedepsire, ardea și distrugea satele noastre, ucidea oamenii noștri, arunca bombe de napalm, — în aceste zile a ajuns pînă la noi cartea lui Fodorov „Obkomul clandestin în acțiune”. Ea a fost imediat tradusă în limba vietnameză. Președintele Ho-Și-Min a scris o prefață. Această carte a fost reeditată de mai multe ori în zeci de mii de exemplare, fiecare exemplar fiind de mărimea unei palme pentru a putea fi mai ușor răspîndit în raioanele ocupate de dușmani. Această carte a sădit în inimile oamenilor, în acele zile de luptă grea și aspră, încrederea în victorie.

Poporul vietnamez își iubește cu ardoare patria și-și cere dreptul de a trăi liniștit și fericit. Tocmai din această pricină noi luptăm cu și mai multă hotărâre pentru ca patria noastră să fie independentă și unită.

Literatura și arta Uniunii Sovietice ne-au învățat să fim apropiați de popor, să fim strînși legați de popor, în primul rînd de muncitori, de eroii de tip nou, făuritorii modești și simpli ai istoriei, oamenii luptători care cară tunurile pe creștetele munților, țărani care se ridică la luptă pentru înfăptuirea reformei agrare, muncitorii din uzine și din mine...

Literatura și arta Vietnamului s-au dezvoltat mult în decursul rezistenței. În lucrările noastre vorbim cu un glas destul de slab, dar nouă ne este împede calea pe care trebuie să îndreptăm lupta noastră, cum trebuie să slujim poporul.

Ne stă în față o muncă mare, dar deocamdată am făcut prea puțin. Noi depunem toate eforturile pentru a realiza lucrări mai multe și mai bune. Sîntem ferm încredințați că tovarășii sovietici ne vor ajuta. Legătura dintre scriitorii și artiștii U.R.S.S. și Vietnam se dezvoltă mai mult zi de zi, sub semnul mării prietenii a popoarelor noastre.

Cu acest sentiment al încrederii, oamenii de litere și artă din Vietnam arează Congresului scriitorilor din Uniunea Sovietică mari succese. (*Aplauze prelungite*).

(Texte apărute în „Literaturnaia Gazeta“ Nr. 153/954)

Cuvîntarea lui O. Gonciar — UCRAINA

Pentru literatura sovietică ucraineană, în special pentru proza beletristică ucraineană, cei 20 de ani care au trecut s-au caracterizat prin consolidarea pozițiilor realismului socialist, prin pătrunderea în literatură a unui torent de forțe tinere, proaspete, prin stabilirea unor relații și mai strînse cu literatura Republicilor unionale și, înainte de toate, cu literatura marelui popor rus.

Congresul republican al scriitorilor care a avut de curînd loc la Kiev a subliniat, ca un fapt însemnat și îmbucurător, răspîndirea largă a numeroase lucrări din literatura ucraineană pe întinsul întregii Uniuni Sovietice, care au cîștigat prietenia a milioane de cititori în toate republicile unionale și peste hotare.

Dezvoltarea și creșterea prozei beletristice ucrainene nu a decurs însă ușor și fără piedici. Noi a trebuit să învingem greutăți mari, însă de fiecare dată am primit un sprijin frățesc de la marea literatură rusă. Proza artistică rusă, profund veridică și umană, plină de poezie și de încredere în viitor, caracteristică creației gorkicne, ajută fiecăruia dintre noi să ne însușim complicata măiestrie a artistului, ne ajută în lupta împotriva simplismului naturalist, împotriva descrierilor plicticoase care, din păcate, mai există încă în numeroase lucrări de proză apărute în ultimii ani.

Unii dintre critici încurajează asemenea exerciții naturaliste și seminauraliste, opunîndu-le lucrărilor eroice, presupunînd că adevărul vieții constă doar în înfățișarea voit obișnuită a realității. Fără îndoială, veridicitatea este principalul criteriu de evaluare a unei opere literare, ea nu poate fi înlocuită cu nimic în literatură, dar sub masca luptei pentru adevărul aspru nu trebuie, după părerea mea, să ocolim culorile romantice vii, pline de viață, nu trebuie ocolită frumusețea adevărată a vieții, frumusețea omului, nu trebuie manifestată indiferență față de avînturile nobile ale inimii.

În ultima vreme, cititorii au reproșat prozei noastre faptul că în așa numitele romane de producție, scriitorul, din cauza unei aglomerări prea

mari de mașini și probleme tehnice, pierde din cercul său vizual omul viu. Reproșul acesta, nici vorbă este just. Dar va face rău autorul care în zelul său exagerat de a îndrepta atari greșeli va cădea în extrema cealaltă, și anume în domeniul descrierii exclusive a vieții de zi cu zi.

Nu toți dintre scriitorii noștri și-au însușit arta sintezei artistice. Deseori lucrările noastre beletristice suferă tocmai de neputința autorilor de a se ridica deasupra materialului de viață, de a sintetiza artistic acest material, de a crea un caracter puternic, din cauza incapacității lor de a vedea dincolo, de lucrurile mărunte, perspectiva largă și luminoasă. Din literatura noastră nu pot și nu trebuie să dispară caracterele eroice. Aceste caractere au fost și vor fi caractere principale în literatura sovietică. Alături de scriitorii din întreaga țară, prozatorii ucraineni își pun în fața lor înalte sarcini de creație; mulți dintre ei lucrează în prezent asupra unor lucrări mari pe plan epic, în care se vor desfășura tablourile din viața și lupta poporului în decurs de decenii. Revoluția, lupta împotriva intervențiștilor, vitejile nemuritoare ale oamenilor sovietici în anii Marelui Război de Apărare a Patriei, oare acest material este într-adevăr un material „epuizat“?

Romantismul luptei revoluționare, eroismul poporului pe cîmpul de luptă sînt teme care nu se învechesc niciodată și nici nu pot să se învechească, așa cum nu poate să fie învechită în zilele noastre însăși sarcina educației patriotice a tineretului sovietic. De acest lucru ne amintește încă odată Comitetul Central al Partidului în Salutul său adresat Congresului.

Astăzi, ca niciodată avem posibilități uriașe pentru creștere, pentru perfecționare, pentru îmbogățirea reciprocă cu experiență de creație. Pe noi, scriitorii din Ucraina, nu ne părăsește niciodată sentimentul că muncim într-un cerc de prieteni, în atmosfera unei întreceri cinstită, creatoare. Alături de lucrările literaturii ruse, în tezaurul experienței noastre au intrat în mod organic realizările artistice ale altor popoare. Scriitorii din Ucraina urmăresc cu atenție procesele care au loc, de pildă, în proza din Bielorusia— atît de apropiată nouă și ca limbă, și ca tematică, și ca frumusețe poetică— ce izvorăște din însăși creația poetică a poporului. Și cu ce bucurie am descoperit noi frumusețile prozei din Letonia, una din cele mai puternice proze din familia literaturilor surori. Credem că și lucrările literaturii din Ucraina au oarecare înrîurire și asupra scriitorilor din celelalte Republici Unionale.

Experiența acumulată în decurs de mulți ani de literaturile națiunilor socialiste cer într-un timp scurt o sinteză. Un ajutor deosebit pot să acorde în această direcție criticii noștri literari. Să luăm, de pildă, o asemenea problemă importantă ca specificul național. Această problemă este pomenită deseori, dar nebulos, în trecut; este timpul ca ea să devină obiectul unei cercetări serioase, științifice.

Multe depind și de organele noastre de presă care, analizînd problemele generale ale dezvoltării literaturii sovietice, aproape că nu pomenesc de loc de experiența literaturilor naționale și de căile lor de dezvoltare. Acest lucru nu este just, și cu asemenea stare de lucruri nu putem să ne împăcăm. Dacă un critic consideră că literaturile naționale nu sînt demne de atenția lui înaltă, aceasta înseamnă că el trebuie să mai învețe, înseamnă că a rămas în urmă.

Și conducerea Uniunii scriitorilor sovietici nu acordă totdeauna atenția cuvenită literaturilor naționale. Să sperăm că în activitatea noii conduceri, fluxul de simpatie „de la fiecare decadă“ va fi înlocuit cu grija sistematică, zi de zi, față de necesitățile literaturilor naționale.

Poate că ar trebui să ne gîndim de asemenea la organizarea unei edituri.

unionale a literaturilor naționale, unde să se strângă la un loc cadrele de traducători și redactori care în mod sincer se interesează de dezvoltarea cu succes a literaturii popoarelor din U.R.S.S.

Și pentru că veni vorba de traduceri, trebuie să menționez că există la noi numeroși traducători buni care ajută cititorul rus să cunoască lucrările literaturii ucrainene, iar munca lor merită să fie pomenită cu un cuvânt bun. Dar toți știm și cîți meseriași indiferenți, ba chiar diletanți în ale traducerii s-au strecurat în acest domeniu. O muncă atît de însemnată nu trebuie să cadă în afara cîmpului vizual al Uniunii scriitorilor. Ne este prea dragă minunata limbă rusă care ne unește pe toți, pentru ca să fim indiferenți față de problema traducerilor.

Literatura sovietică multinațională se găsește în plină înflorire a forțelor sale. Congresul nostru, însufletit de Salutul Comitetului Central, va activa și mai mult pe toți scriitorii Uniunii Sovietice. (*Aplauze*)

Cuvîntarea lui M. Isakovski — MOSCOVA

Versurile pentru cîntece reprezintă genul cel mai combativ, cel mai plin de căldură și cu cea mai largă răspîndire a poeziei noastre. În viața omului sovietic, cîntecul joacă un rol deosebit de însemnat.

Aceasta ne obligă pe noi, poeții sovietici, să ne ocupăm de crearea versurilor pentru cîntece cu toată puterea talentului nostru, a posibilităților noastre.

Cîntecul sovietic de masă, care a apărut în primii ani ai Puterii sovietice, s-a dezvoltat cu fiecare an atît din punct de vedere calitativ cît și din punct de vedere cantitativ.

Cîntecul nostru a ajuns la o înflorire nemaicunoscută în anii 1930. S-au făcut progrese și în timpul războiului, și în anii de după război.

În cîntecele noastre sînt reflectate evenimentele importante din viața țării, sînt dezvăluite cele mai nobile trăsături ale oamenilor sovietici, sînt exprimate gîndurile, sentimentele, năzuințele poporului.

Voi da cîteva exemple: „Cîntec de rămas bun“ al lui Demian Bednîi, „Cavaleria lui Budionii“ de N. Aseev, „Tinăra Gardă“, de A. Bezimenski, „Peste văi și peste dealuri“ de S. Alîmov, „Cîntecul despre patrie“ și „Războiul sfînt“ de V. Lebedev-Cumaci, „Cîntecul cavaleriei“ de A. Surkov, „Kahovka“ de M. Svetlov, „Partizantul Jelezneak“ de M. Golodnîi, „Cîntec despre Nipru“ de E. Dolmatovski, „Imnul tineretului democrat“ de L. Oșanin.

Fără îndoială, această listă poate fi întregită cu multe alte cîntece bune scrise de poeții A. Prokofiev, A. Ciurkin, V. Gusev, A. Jarov, A. Sofronov, S. Vasiliev, M. Matusovski, A. Kovalenko, I. Șvedov, A. Fatianov, S. Ostrov ș.a.

Dar, în acelaș timp trebuie subliniat în modul cel mai hotărît că în ultimii 2—3 ani poeții sovietici ruși nu au sporit bogăția acestui gen literar atît de important. Fără îndoială că poezia destinată cîntecelor a început să rămînă în urmă.

Acest lucru nu s-a întîmplat pentru că poeții au încetat să scrie versuri pentru cîntece. Nu, poeții scriu, și scriu cantitativ destul de mult. Dar, din păcate, nu scriu așa cum ar trebui. De cele mai multe ori poeziile destinate cîntecului nu sînt opere poetice ci niște șabloane verbale plictisitoare, lipsite de varietate, aranjate după cerințele melodiei respective, versuri neinteresante, fără o valoare de sine stătătoare.

În ajunul Congresului scriitorilor am cetit o serie de cîntece care au apărut în „Muzghiz“ în anii 1953 și 1954. Majoritatea covârșitoare a acestor cîntece sînt o mărturie a felului *cum nu trebuie scrise versurile pentru cîntece*.

Stereotipe, palide și deseori agramate sînt versurile pentru cîntece ale lui G. Rubliov „Tineretea lumii“, ale lui Cepurov „Cîntecul prieteniei“, „Să desțelenim pămîntul“ de V. Haritonov și „Cîntecul recoltei“ de A. Kuznețova, „Cîntecele pornesc din inimă“ de V. Kraht.

G. Hodosov a scris cîntecul „La expoziție“ din care cităm:

Înflorește grădina
în care sînt copaci — minune
Satele — orașele noastre
Trimit aici delegați
La expoziție!

.....
În timpul zilei nu poți să vizitezi totul
Mîine vino iarăși,
Dacă picioarele nu te țin
Există linia de troleibuz
Care te duce la expoziție!

.....
În patria noastră
Mergem spre belșug!
Ceai cu zahăr! Pîine cu sare!
Binevoiește și vino la noi
La expoziție!

Eu cred că a socoti aceste versuri proaste, care sînt o parodie, drept un cîntec, înseamnă doar să discreditezi versurile pentru cîntec.

Poate că mai puțin agramate, dar tot cu aceleași formule inerte, tocite, comune, care nu impresionează pe nimeni, au fost scrise versurile pentru cîntec ale lui O. Koliciov „Salut Ucraină“, ale lui V. Kostin „Nu vom uita ținuturile de stepă“, ale lui I. Șvedov, „Cîntec despre Serghei Lazo“.

N-au avut mai mult noroc nici cîntecele lirice, deși numărul lor e mai mare. Aproape toate sînt uniforme, scrise într-un stil cenușiu, minore prin conținut. Sînt foarte greu de memorat din cauza monotoniei și a asemănării între ele. Nici cîntecul lui I. Belinski „La revedere“ nu aduce vreun lucru nou.

În cîntecul lui G. Fogelson „Despre dragoste“, de asemeni auzim lucruri pe care le-am mai auzit parcă. Acest cîntec nu are un conținut deosebit de interesant, de însemnat:

În ținutul nostru drag
Seara cîntecele sună
Perechile primăvara se plimbă
Numai cu sufăr în grădină
Căci tu nu ești cu mine.
Probabil că soarta mea e așa
Să fiu singură...

Se înțelege că în ultimul timp au apărut la noi și cîntece bune, sau relativ bune, scrise de poeți sovietici ruși. Aș fi putut să citez poezii ca:

„Portul meu călăuză“ de Serghei Smirnov, „Lîngă Moscova“ și „Mestecănușul alb“ de Serghei Vasiliev, cîteva cîntece ale lui L. Oșanin, M. Matușovski și alți poeți.

Dar aceste poezii nu salvează situația. Aceasta deoarece nu sînt într-un număr mare, și mai ales pentru că fiind mai bune decît altele, totuși nu înseamnă o cotitură în dezvoltarea cîntecului. Să ne aducem aminte însă că între anii 1930-40 apariția unor noi cîntece însemna un fel de eveniment; pe atunci numeroase cîntece abia se nașteau și căpătau o largă răspîndire și recunoaștere. Acest lucru se întimpla pentru că acestea erau cîntece care răspundeau necesităților imediate ale epocii, cîntece pline de prospețime și desăvîrșite din punct de vedere poetic.

De ce avem astăzi așa de puține cîntece bune și atît de multe cîntece searbede și uneori chiar proaste? După părerea mea, acest lucru de întimplă în primul rînd din cauză că noi n-am reușit pînă în prezent să ridicăm creația noastră la nivelul cerințelor vieții. În dezvoltarea ei, țara noastră a pășit mult înainte, iar noi oarecum am rămas pe vechile poziții. Noi continuăm să lucrăm așa cum am lucrat înainte, folosind aceleași imagini artistice și aceleași mijloace de reflectare a realității, care constituiesc de fapt o etapă ce a fost depășită.

Trebuie spus că în domeniul cîntecului au pătruns numeroși meșteșugari, oameni fără simț artistic. Pretutindeni au pătruns așa numitele lor „texte“.

A scoate din circulație aceste „texte“ e posibil doar dacă le vom înlocui cu o poezie puternică. Dar noi, poeții-creatori de poezii pentru cîntece, deseori nu creăm pe măsura posibilităților noastre, dînd astfel un prost exemplu altora. Să luăm, de pildă, noul cîntec al lui E. Dolmatovski, „Despărțirea“ recent apărut în „Muzghiz“. Cred că acest cîntec putea fi mult mai bun, căci Dolmatovski este un poet talentat și un minunat creator de cîntece. Probabil însă că de data asta s-a grăbit. Adesea se grăbește și alt talentat autor de cîntece, L. Oșanin, dînd publicității cîntece nedesăvîrșite artistic. Poeții creatori de cîntece speră probabil că compozitorii vor „acoperi“ cu muzica lor aceste lipsuri de ordin poetic. Dar aceasta este o atitudine neserioasă față de creație. Noi trebuie să scriem asemenea versuri pentru cîntece care să aibe o valoare artistică independentă și nu să fie doar un apendice al muzicii.

Poate că emit un paradox, dar mie mi se pare că ar fi mai bine dacă s-ar scrie mai puține cîntece. Mă gîndesc că fiind mai puține ar fi mai bune. Fiecare din noi să scrie pe an 2—3 cîntece, dar aceste cîntece să fie perfecte. Și drept rezultat am avea numeroase cîntece bune.

Compozitorii deseori spun că ei sînt nevoiți să scrie muzica pe versuri proaste, deoarece nu au alte versuri bune.

Această afirmație nu este într-un totuși justă. De obicei compozitorii se referă doar la un grup puțin numeros de poeți moscoviți, uitînd că nu toți poeții stau la Moscova. Recent compozitorul M. Fratkin „a descoperit“ la Smolensk un poet talentat, creator de versuri pentru cîntece, — Nicolai Rîlenkov — și a scris pe versurile acestuia popularul cîntec „Trece peste cîmpuri lăta“. Dar care Rîlenkov e singurul poet talentat?

Compozitorii nu trebuie să solicite numai pe poeții din Moscova; aceștia alcătuiesc un cerc restrîns. Dacă cercul va fi lărgit, acest lucru ar fi foarte folositor pentru poezia sovietică.

Este foarte rău că nimeni n-a urmărit și nu urmărește situația poeziilor pentru cîntece, nimeni nu urmărește și n-a urmărit succesele și lipsurile acestui gen. Nu ținem minte ca în secția de poezie, de pildă, să fi fost vreodată

organizată o discuție privind versurile pentru cîntece. Nu cunosc nici un articol în care să se fi analizat în mod serios acest gen de poezie. Titlul de „poetii creatori de cîntece“ e purtat din păcate fără deosebire și de cei care într-adevăr merită acest titlu, și de cei care ne înecă în texte proaste, meșteșugărești, și în mod evident scrise de mîntuială.

În ceea ce ne privește pe noi, poeții creatori de cîntece, înainte de toate trebuie să avem o exigență sporită față de noi înșine, față de munca noastră, trebuie să găsim în noi forțe și mijloace ca să ridicăm cîntecul nostru sovietic la o și mai mare înălțime, satisfăcînd în felul acesta cerința imediată a oamenilor sovietici de a avea cîntece bune și variate. *(Aplauze)*

Cuvîntarea lui S. Marșak — MOSCOVA

Ceea ce pe vremea primului Congres al scriitorilor părea un vis irealizabil — editarea a milioane de cărți pentru copii — a devenit pentru noi astăzi un lucru obișnuit care nu miră pe nimeni.

Avem atît de multe succese încît enumerarea lor mi-ar lua tot timpul acordat aici.

S-ar părea că nu ne-am obișnuit încă cu bogăția noastră și cu urmările care decurg din aceasta.

Există la noi oameni care se supără foarte serios dacă nu sînt pomeniți cînd se ivește ocazia. Dar ocaziile sînt diferite și nu toate numele, fie chiar nume deosebit de cunoscute, sînt necesare oricînd. Pentru că altfel s-ar întîmpla așa cum a spus în glumă Pușkin:

Neapărat vom aminti
Pe cele trei Matrioane, pe Luca și pe Petru
Și apoi pe Pahomovna.
Am trăit cu ei în bună înțelegere
Și vrei, nu vrei, fie ce-o fi
Trebuie pe ăștia să-i amintești,
Să-i amintești neapărat.

Și astfel trebuie să renunț la plăcerea de a pomeni pe toți cei pe care aș dori să-i pomenesc și să trec la discuția cu privire la ceea ce ne interesează pe noi toți.

Cartea care educă într-adevăr, nu este aceea în care autorul stă undeva, pe o catedră, de unde-l învață pe cititor, socotindu-l minor, ci aceea în care se văd sentimentele lui, în care el se bucură și suferă, trăiește în realitatea creată de el. Arta nu este filantropic. Arta nu poate fi satisfăcută cu raționamente mărunte, morale, care trec din buzunar în buzunar. Pentru ca să dai cititorului mult, trebuie să-i dai tot ce poți să dai.

Și nu avem nevoie nici de indulgență, pentru că ar fi vorba de literatură pentru copii! Noi nu hrănim copiii cu produse mai proaste decît pe oamenii maturi. Simplitatea și claritatea, necesare cărții pentru copii, nu trebuie să ducă la simplism în gîndire și la sărăcirea sentimentelor.

Legătura dintre scriitor și cititor nu este o legătură de suprafață. Trebuie să trăiești intens în viața reală ca să pătrunzi prin această cale în adîncul sufletului acelora pentru care scrii cartea. Acest lucru se referă în egală măsură și la literatura pentru copii și la literatura pentru cei mari.

Între scriitori și cititori se stabilesc relații ca între buni cunoscuți, ca între tovarăși apropiați. Asemenea relații sînt posibile numai atunci

cînd autorul este o personalitate adevărată, cu mersul și cu zîmbetul său propriu, cînd cititorul întîlnește în fiecare carte nouă pe acest om pe care l-a îndrăgit.

Spre cîntea literaturii noastre, trebuie spus că pe „strada mezinului“ apar case din ce în ce mai frumoase, pătrunse de căldură vie.

La noi apar din ce în ce mai multe cărți în care sarcinile noastre educativ-ideologice sînt rezolvate într-un mod nou, original, corespunzător caracterului autorului și materialului de care dispune.

Acest lucru trebuie subliniat pentru că pînă în prezent, alături de aceste cărți originale, mai există o grămadă de povestiri, piese, nuvele, care folosesc toate laolaltă același pseudoconflict, aceiași eroi. De pildă, cea mai capabilă elevă sau elev — după caz — din clasă, este „individualist“ și trebuie neapărat îndreptat și împreună cu el sau cu ea, trebuie îndreptați și mama și tata și mătușa și unchiul, și bunica și uneori și bunicul. Această depinde de amploarea pe care o ia această epidemie a îndreptării.

Cum se poate explica acest lucru?

Raportorul nostru Boris Polevoi are dreptate cînd spune că una din cauzele acestei uniformizări și a caracterului cenușiu al literaturii pentru copii, care decurge din această uniformizare, este totalitatea condițiilor pe care redactorii și recenzenții o consideră obligatorie pentru așa-numita „povestire școlară“.

Într-adevăr, chiar în planurile tematice ale redacțiilor veți găsi embrionul viitoarelor povestiri plictisitoare, lipsite de personalitate.

Iată, de pildă, cîteva exemple: „Primul an școlar“ — povestire despre începutul învățămîntului, despre bucuria de a cunoaște noul, despre primele deprinderi în muncă dobîndite în colectivul școlar, despre greutățile și micile neplăceri, despre dragostea pentru învățător. Șase coli de autor. Autorul necunoscut.

Sau: „Povestire despre școală“, în centrul căreia (în centrul cui: al școlii sau al povestirii?) stă chipul învățătorului educator, al instructorului de pionieri. Opt coli. Autorul necunoscut.

„Într-o familie“: Povestire despre viața unei familii numeroase, despre felul cum copiii mai mari ajută la educarea copiilor mai mici. Zece coli. Autorul necunoscut.

Cum poți să planifici în 6 coli „bucuria cunoașterii noului“, în 8 coli „chipul învățătorului educator“, iar în 10 coli relațiile dintre copiii mari și copiii mici dintr-o familie, — dacă iubești literatura beletristică și înțelegi sarcinile ei!

Cîndva Pușkin spunea:

„Și felul cum se defășura romanul
În chip clar, eu nu-l vedeam
Nici prin magicul cristal“.

Pușkin, după cum vedeți, nu vedea clar întinderea romanului său, cu toate că începuse să scrie „Evgheni Oneghin“. Dar redacțiile noastre posedă probabil un cristal supramagic. Cu cîteva ani înainte de nașterea povestirii — și încă din părinți necunoscuți — ei știu cu precizie despre ce se va scrie în povestire, cine pe cine va iubi, învățătorul pe copii sau copiii pe învățător, în cîte coli de autor vor fi cuprinse.

Trebuie să spun că citind cîteva din povestirile noastre nereușite, și uneori chiar cu realizări parțiale — vezi clar această axă tematică uscată și rațională care iese din povestire ca bețișorul din frigăruie.

Reiese oare că nu se poate planifica literatura beletristică? Nu! Fără îndoială că ea se poate planifica. Trebuie și se poate planifica timpul autorilor și consecvența muncii lor, trebuie luate în considerație posibilitățile și particularitățile talentului lor, trebuie prevăzută atragerea oamenilor noi din cele mai diverse domenii ale artei și științei.

În sfârșit, trebuie și se pot planifica chiar teme (aceasta se referă în special la cărțile de popularizare a științei). Dar acest lucru trebuie făcut în stil gorkian — în stil mare, bine gândit, pătruns de idei. Recitiți articolul lui Gorki „Despre teme”. Fiecare din aceste teme este o idee creatoare și toate la un loc reprezintă un program științifico-artistic socotit în așa fel încît să poată oferi copilului o concepție unitară despre lume, o concepție pe care trebuie să o aibă un constructor și un luptător comunist.

N-aș fi pomenit aici planurile tematice ale redacțiilor dacă ele n-ar caracteriza atitudinea unor redactori și recenzenți de ai noștri — interni sau externi — față de povestiri, nuvele și versuri pentru copii.

De acești „selecționeri” ai literaturii depinde în mare măsură soarta multor cărți și a numeroșilor autori. Din păcate, la noi există asemenea „selecționeri” care apreciază cel mai mult betișoarele din frigărui și toporul din ciorbă.

Înainte de toate trebuie să renunțăm la așa zisele drumuri bătătorite, la confecționarea cărților după rețete, după punctaje tematice insuficient de bine gândite.

În artă, totul trebuie să fie nou, o descoperire, iar ceea ce se găsește la îndemînă gata pregătit sau ceea ce este luat, împrumutat de la vecin, nu poate constitui obiectul artei.

Asupra acestui lucru ar fi trebuit să insiste mai mult critica noastră, dar, de cele mai multe ori, critica trece sub tăcere literatura pentru copii, spunînd că nu cunoaște suficient specificul acestui gen.

Dar se mai întîmplă și altfel. Unii scriitori pentru copii și uneori și unii redactori se tem atîta de mult de critici, încît deseori încep să-i sperie așa cum îl sperie pe birjar călătorul în povestea lui Cehov „A sărit peste cal”. La urma urmei, criticii se ascund pe la colțuri, iar scriitorii pentru copii la fiecare ședință imploră pînă ce răgușesc: — „Criticați-ne, vă rugăm!”

Dar de criticat n-are cine să-i critice.

Mă tem că și raportorul nostru „a sărit peste cal” în cele spuse despre critici. Desigur, poți să critici pe critici dar nu așa ca să la piară pofta să se mai ocupe de critică.

Boris Nicolaevici Polevoi, cu grijă și cu atenție îndepărtează „Oiștea” de K. L. Ciukovski, iar cu alt capăt al aceleiași oiști o lovește pe I. H. Ciukovskaia.

Literatura noastră pentru copii s-a dezvoltat atît de mult, a devenit atît de matură încît poate să nu se teamă de critică, fie ca cît de severă.

Cu cît se va dezvolta mai puternic ca o operă a noastră comună — literatura noastră pentru copii și tineret — cu atît mai necesară va fi colaborarea strînsă, binevoitoare dar principială dintre scriitori, critici, redactori.

Astăzi, de pildă, în fața noastră stă o sarcină foarte importantă: crearea a cît mai multe cărți atractive care să trezească în copil din cea mai fragedă vîrstă interesul viu, respectul, abnegația pentru muncă, față de munca cea mai simplă ca și față de munca creatoare cea mai complicată. Dar aici mai mult decît oriunde, este important să ocolim schematismul și tonul moralist. Nouă nu ne trebuie versuri care să semene cu niște articole arimate, nu ne trebuie povestiri care să amintească de instrucțiunile din pro-

ducție. Cartea despre muncă numai atunci este interesantă și bună când este o carte despre om.

Boris Jitkov știa să redca într-o povestire scurtă chipul dulgherului, al fierarului, al sudorului, astfel încât în mintea cititorului copil se naștea dorința să ia în mână ciocanul sau rîndea. Pavel Bajov și-a închinat toate forțele maeștrilor-mineri, tăietorilor și cioplitorilor în piatră.

Și prin versuri scurte poți să redai dragostea de muncă, ritmul ei precis, să trezești în copil presimțirea veselă a muncii adevărate.

Literatura noastră pentru copii are multe sarcini nerezolvate încă și deosebit de urgente. Ea nu poate și nu trebuie să fie o preocupare numai a scriitorilor pentru copii. De ea s-au ocupat și oamenii mari ai secolului nostru — Lev Tolstoi și Maxim Gorki.

În zilele noastre ea trebuie să devină grija întregului detașament plin de forță al oamenilor de cultură — scriitori și savanți.

Oamenii care activează în domeniul literaturii pentru copii, la izvorul conștiinței umane, se aseamănă cu acei oameni sovietici care desțelenesc pămîntul. Aceasta este o muncă grea, dar nobilă. (*Aplauze prelungite*).

Cuvîntarea lui Iraklie Abașidze — GEORGIA

Înainte de închiderea primului Congres al Uniunii scriitorilor din U.R.S.S., noi scriitorii tuturor popoarelor patriei noastre am făcut partidului nostru comunist și poporului nostru promisiunea solemnă că vom face totul pentru „ca literatura noastră să se îmbine și mai strîns cu viața și lupta popoarelor din U.R.S.S., pentru ca măiestria noastră să fie mai perfectă, pentru ca viața minunată a țării noastre să strălucească în artă cu toată bogăția culorilor ei“.

În ce măsură literatura noastră a îndeplinit această promisiune?

Cred că noi, reprezentanții literaturii popoarelor din U.R.S.S. trebuie să completăm tabloul prezentat de raportorii noștri cu material laptic din viața literaturii noastre naționale în decursul ultimelor două decenii.

Din păcate, în teoria literaturii sovietice este prea slab elaborată problema formei naționale, a artei și literaturii socialiste.

Forma națională a literaturii beletristice nu poate fi determinată doar de noțiunea limbii naționale. În afara de limbă, forma națională a artei și literaturii este determinată în mare măsură de originalitatea caracterului național al poporului și de specificul existenței lui, de tradițiile culturale naționale și chiar de natura originală a țării care dă naștere în arta națională unui colorit special, unei îmbinări deosebite de culori și melodii.

Pentru noi, întotdeauna vor fi minunate modele lucrările scriitorilor sovietici ruși care au reflectat inteligența vie și voința de fier a poporului rus, avîntul lui revoluționar — într-un cuvînt tot ceea ce reprezintă caracterul național rus.

Nu pentru a cita vreau să amintesc aici povestirea lui Alexei Tolstoi „Caracterul rus“, în care a fost creat un chip atît de minunat de om rus.

Pînă la Marele Război de Apărare a Patriei, scriitorii gruzini au creat o serie de lucrări importante în care își găsește reflectarea procesul formării omului nou, a națiunii socialiste noi.

Multe din aceste lucrări au fost traduse în limbile popoarelor din U.R.S.S. și a țărilor de democrație populară.

Dar apoi, în perioada de după război, noile trăsături ale caracterului

poporului muncitor gruzin nu au fost dezvăluite în beletristica gruzină în deplinătatea lor.

Învingerea lipsurilor esențiale, ridicarea prozei la nivelul cerințelor poporului, reprezintă astăzi o sarcină importantă, principală, care stă în fața literaturii sovietice gruzine. Și nu numai în fața literaturii gruzine.

Această situație nu are și nu poate avea explicații „obiective“. Cauzele lipsurilor literaturii noastre se găsesc exclusiv în noi, în munca scriitorilor, în munca organizațiilor de scriitori.

Publicarea în anul care a trecut a unor capitole și fragmente din noile romane ale scriitorilor gruzini, ne face să fim siguri că această lipsă va fi lichidată.

Dramaturgia gruzină are suficiente piese sovietice.

O serie de lucrări au intrat în repertoriul teatrului sovietic rus și a teatrelor celorlalte popoare din Uniunea Sovietică. Drama istorico-revoluționară a lui Ș. Dadiani „Din scînteii...“ este una din primele lucrări ale întregii literaturi dramaturgice sovietice pe tema istoriei eroice a partidului nostru. În numeroase teatre, dintre cele mai bune din țara noastră, sînt puse în scenă piesele dramaturgului gruzin Gheorghi Mdivani. O largă răspîndire o are și comedia lirică a lui M. Baratașvili „Libelula“.

Dramaturgia gruzină, în condițiile unei atitudini mai atente față de dramaturgia popoarelor Uniunii Sovietice din partea organizațiilor corespunzătoare, ar fi putut să contribuie cu o serie de alte lucrări în repertoriul teatrelor din întreaga noastră țară.

Dar în condițiile unei înviorări evidente în domeniul dramaturgiei trebuie să recunoaștem că teatrul sovietic gruzin trece printr-o perioadă de lipsuri acute în ceea ce privește piesele artistice și cu nivel ideologic cu adevărat valoroase.

O caracteristică minunată a întregii noastre literaturi este varietatea ei națională.

Literatura sovietică este cu adevărat literatura frăției și prieteniei între popoare și nu numai datorită temelor comune, dar și pentru că ea a creat minunate tipuri de eroi, reprezentanți ai popoarelor frățești care trezesc dragoste în inima cititorului.

Crearea de tipuri pozitive a reprezentanților popoarelor unionale reprezintă particularitatea esențială a acelui element nou, care trebuie subliniat cu tărie în literatura sovietică gruzină.

În același timp literatura sovietică gruzină nu a fost scutită de lipsuri artistice și ideologice serioase în zugrăvirea chipurilor de reprezentanți ai popoarelor frățești. Aici trebuie în primul rînd pomenit romanul însemnatului scriitor gruzin Șalva Dadiani „Iuri Bogoliubski“, care este o serioasă greșeală ideologică și artistică.

Problema creării unor tipuri de reprezentanți ai popoarelor frățești este una din esențialele probleme ale realismului socialist.

Romanul lui A. Fadeev „Tînăra Gărdă“ n-a fost scris direct pe tema prieteniei dintre popoare, dar cît de reliefat apare în acest roman ideea aceasta, datorită zugrăvirii calde și pline de dragoste a unuia din eroii tinerei gărzi — a armeanului Jora Arutiunianț. Această idee este puternic exprimată și în romanul lui V. Ajaev „Doparte de Moscova“, datorită chipului atrăgător al gruzinului Beridze. Și acest roman n-a fost de asemenea scris în mod direct pe tema prieteniei între popoare! Este firesc sentimentul de dragoste față de poporul său, de care nu este lipsit și nu poate fi lipsit omul sovietic. Lipsa de respect pentru acest sentiment este după părerea mea una din cele mai grave rămășițe ale trecutului.

În încheierea primului nostru Congres, M. Gorki făcea un călduros apel către noi: „Să ne apucăm de muncă, tovarăși! Prietenește, toți împreună, cu pasiune, să ne apucăm de muncă!“ Fie că acest apel fierbinte a nemuritorului părinte și învățător al literaturii sovietice, fie ca salutul Comitetului Central al Partidului Comunist adresat Congresului nostru să ne însuflețească întotdeauna în lupta noastră nobilă și creatoare, pentru o literatură măreață, demnă de epoca comunismului. (*Aplauze*).

(*Texte apărute în „Literaturnia Gazeta“ Nr. 154/1954*)

Cuvîntarea lui V. Kataev — MOSCOVA

Maxim Gorki era un om neobișnuit de multilateral, de interesant. Om într-adevăr mare, talent excepțional, artist de geniu, Gorki avea un caracter foarte complex, uneori chiar contradictoriu. În el se îmbinau în mod uimitor trăsăturile cele mai felurite: simplitatea clară, aproape copilărească, îndărătnicia, bunătatea nemărginită și intransigența, spiritul pătrunzător și încrederea, veselia și tristețea. El știa să fie gînditor și înțelept ca un bătrîn și exuberant și dîrz ca un tînăr.

Odată am petrecut cu Gorki la Sorento o seară minunată, mai bine zis o noapte, de care îmi amintesc ca de un vis frumos. Am discutat pînă în zori, am contemplat stelele, am cîntat în cor, ne-am plimbat, am dansat. Și Gorki a dansat mai mult ca toți. Despărțindu-ne în zori l-am întrebat:

— Alexei Maximovici, cîți ani aveți?

— Șaptesprezece! — mi-a răspuns Gorki, cu ochii strălucitori, deși pe atunci avea poate chiar mai mult de șaizeci de ani. În timpul acela el scria la opera sa cea mai înțeleaptă, cea mai matură „Viața lui Clim Samghin“.

În caracterul lui Maxim Gorki exista o trăsătură, cea mai izbitoare, care se releva printre toate celelalte și datorită căreia Alexei Maximovici Peșcov a devenit marele Maxim Gorki. Această trăsătură era spiritul de partid. Gorki a fost un adevărat om de partid, deși pare-se că formal nu făcea parte din partid.

Fără îndoială că Gorki — omul de partid, Gorki — bolșevicul, a fost educat de Lenin. Acesta este un fapt istoric, de o uriașă însemnătate. Cu toții cunoaștem și nu trebuie să uităm niciodată prietenia care l-a legat mulți ani pe marele conducător al Partidului Comunist, V. I. Lenin, de marele scriitor rus, Maxim Gorki.

Sentimentele de prietenie nu l-au împiedicat pe Lenin să îndrume pe Gorki în mod intransigent, cu principialitate cu adevărat leninistă, necruțătoare, să-i arate lui Gorki greșelile acestuia și să sprijine cu o mîină prietenească dar aspră opera marelui scriitor.

În perioada reacțiunii stolpîniste, ducînd o muncă plină de abnegație, cu adevărat titanică pentru lăurirea partidului de tip nou al proletariatului, printre multiplele griji, în focul luptei pentru purificarea rîndurilor social-democrației ruse de orice elemente străine, Lenin nu a uitat nici o clipă de Gorki, și în permanență l-a ținut la curent cu întreaga desfășurare a luptei. La rîndul său Gorki i-a împărtășit lui Lenin gîndurile sale cele mai scumpe legate de această măreață bătălie istorică, care s-a dezlănțuit cu o deosebită putere înaintea primului război mondial. Tocmai în această perioadă s-a format concepția despre lume a lui Gorki — primul scriitor bolșevic, marele artist al proletariatului mondial. Cînd s-a înfăptuit Marea Revoluție Socialistă din Octombrie și în Rusia au triumfat ideile socialismului, legăturile dintre Lenin și Gorki au devenit și mai strînse, și mai active.

Iată cum își amintește Gorki despre această perioadă în scrisoarea către M. Pavlovici:

„Îl stînjeneam în muncă prea des (pe Lenin — V.K.) în acei ani grei cu diferite „probleme“ privind fie problema centralelor alimentate cu turbă, fie copiii anormali, fie un dispozitiv pentru artileria antiaeriană. Neuitatul Ilici numea întotdeauna toate proiectele mele „beletristică și romantică“. Se uita printre gene cu privirea sa ageră și pătrunzătoare și își rîdea de mine: „ — hm-hm — din nou beletristică“.

„Dar luîndu-le citeodată drept glume, el știa că acestea nu mai sînt „beletristică“. Capacitatea lui de a concretiza, capacitatea „viziunii lui spirituale“, de a vedea ideile întruchipate în viață, era uimitoare“.

Și mai departe, cu modestia care-l caracteriza, Gorki scrie: „Am scris prost despre Vladimir Ilici. Am fost prea doborît de moartea lui și m-am grăbit prea mult să tip durerea mea personală în legătură cu pierderea unui om pe care l-am iubit nespun de mult“.

Gorki s-a străduit întotdeauna să ne insuflă și nouă, tinerilor scriitori sovietici, dragostea sa față de Lenin, față de Partidul Comunist. Nimeni nu a depus atîtea eforturi ca M. Gorki pentru a da un caracter partinic literaturii noastre sovietice.

Eu personal sînt un scriitor fără de partid. Dar de mulți ani eu nu mă despart de partid. Mă consider obligat să mă supun tuturor hotărîrilor partidului și, în măsura puterilor mele, să exprim în cărțile mele linia partidului și să lupt împotriva denaturărilor ei.

Acest spirit de partid lăuntric, sufletesc, ca să spun așa, îl datorez în primul rînd, firește, prieteniei cu Gorki. Și nu numai cu Gorki. Anii îndelungați de prietenie cu Maiakovski și Demian Bednîi au întărit în mine convingerea fermă profundă că pentru a scrie un lucru bun, folositor poporului, trebuie să fii ferm situat pe pozițiile comunismului. Cînd acest sentiment al partinității slăbea în mine scriam prost, cînd sentimentul partinității se întărea în mine, scriam mai bine.

Acum, avînd părul cărunț, îmi îngădui să spun la al doilea Congres al nostru, de la această tribună înaltă; numai partinitatea adevărată, adîncă, gîndită și simțită poate face munca noastră folositoare poporului și poate crea valori reale. Astăzi Lenin al nostru nu mai e cu noi și nici Gorki al nostru nu mai e cu noi, dar există partidul creat de Lenin, există Comitetul său Central și există Uniunea gorkiană a scriitorilor sovietici. Și marea prietenie creatoare dintre acestea continuă. Un exemplu este salutul primit de congresul nostru din partea Comitetului Central.

Să ne iuhim partidul așa cum Gorki l-a iubit pe Lenin. Accastă dragoste să crească și să se întărească cu fiecare an, și atunci nu ne vom speria de nici un fel de greutăți. (*Aplauze*).

Cuvîntarea lui S. Ulug Zade — TADJICHISTAN

Acum 20 de ani, la primul Congres unional al scriitorilor, M. Gorki a chemat pe scriitorii sovietici din republicile frățești să colaboreze într-un mod cu adevărat creator. Gorki vedea în aceasta principala condiție a înfloririi continue a literaturii popoarelor sovietice.

După primul Congres s-a creat o asemenea colaborare manifestată prin influență reciprocă și îmbogățire reciprocă, și aceasta reprezintă unul din cele mai mari succese care alcătuiesc bilanțul literaturii noastre multinaționale în decurs de 20 de ani.

Făuritorul literaturii sovietice tadjice și clasicul ei Sadriddin Aini, ale cărui minunate romane și nuvele au intrat în patrimoniul de cultură al milioanele de cetitori sovietici și au fost traduse în multe limbi străine, spunea că el a devenit un scriitor adevărat datorită faptului că a învățat de la Maxim Gorki.

Experiența colectivă a celor mai buni maeștri ai literaturii sovietice multinaționale, reprezintă acel izvor viu și nesecat care face să rodească grădinile tinerelor literaturi sovietice frățești.

Tovarășul Surcov în raportul său a considerat pe drept cuvânt ca un semn de maturitate a majorității literaturilor frățești dezvoltarea furtunoasă a prozei în decursul celor 20 de ani dintre cele două congrese, tot astfel ca și apariția unor mari lucrări dramatice. El a spus că acest lucru s-a remarcat deosebit de puternic în literaturile frățești din Orientul Sovietic. Și într-adevăr, fără Aini și Kerbabaev, fără Auezov și Mucanov, fără Mirza Ibrahimov și Mehti Guscin, fără Aibec și Sîdicbecov — oricare caracterizare a situației actuale a prozei sovietice ar fi incompletă.

În coraportul său viu, consistent, asupra prozei beletristice, tovarășul Simonov ne-a înfățișat tabloul dezvoltării prozei în Republicile Sovietice în decursul celor 20 de ani care au trecut după primul Congres.

În partea analitică însă tov. Simonov nu a analizat din păcate nici o carte a unui prozator al literaturii frățești orientale dintre cele remarcate de opinia publică sovietică.

Tovarăși, în ziua deschiderii Congresului am auzit din nou glasul iubitelui Partid Comunist adresat literaților sovietici — salutul Comitetului Central al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice către Congresul nostru. În el au fost exprimate cu o claritate nemărginită gândurile întregului popor despre literatura noastră, bucuria și mândria lui pentru succesele scriitorilor sovietici și durerea lui pentru eșecurile și lipsurile noastre care ar fi putut fi evitate dacă cu toții am munci în măsură deplină a forțelor noastre.

Indicațiile C.C. al Partidului în legătură cu faptul că unii scriitori nu manifestă exigența necesară față de munca lor, publică lucrări cenușii și slabe, se referă pe deplin și la literatura tadjică.

Nivelarea realității, trecerea sub tăcere a contradicțiilor dezvoltării și a greutăților creșterii au stârnit neîncrederea cititorilor și spectatorilor față de un șir de nuvele, piese și poeme ale scriitorilor tadjici.

O altă slăbiciune foarte serioasă a scriitorilor din Tadjichistan este lipsa unor lucrări cât de cât însemnate despre clasa muncitoare. De asemenea nu au fost ridicate la înălțimea cuvenită asemenea teme importante ca nașterea și creșterea intelectualității sovietice în republica Orientului Sovietic, în trecut atât de înapoiate și aproape analfabete, sau o temă cum e aceea a emancipării totale a femeilor din Orientul Sovietic în cadrul orînduirii socialiste.

Trebuie să spunem că vina acestor lipsuri o poartă nu numai scriitorii, dar și conducerea Uniunii scriitorilor. Uniunea scriitorilor s-a limitat deseori doar la indicații verbale adresate scriitorilor în legătură cu importanța unei anumite teme. Dar indicațiile verbale ar fi trebuit puse în practică printr-o activitate organizatorică corespunzătoare.

Amintiți-vă de minunatele brigăzi de scriitori care au dat creații mari și valoroase, brigăzi trimise de Gorki la Canalul Marea Albă sau în Turkmenia, amintiți-vă de uriașa muncă organizatorică a lui Gorki pentru crearea unei istorii a războiului civil, a unei istorii a fabricilor și uzinelor, amintiți-vă de alte inițiative ale lui Gorki datorită cărora temele cele mai importante s-au întruchipat într-un mare număr de cărți și piese.

Organele conducătoare ale Uniunii scriitorilor răspund într-o măsură insuficientă, în special în ultimii ani, funcțiilor lor organizatorice privind conducerea literaturii noastre multinaționale.

Uniunea scriitorilor trebuie să continue acel avînt organizatoric gorkian de unire a tuturor forțelor scriitoricești — nu mă tem de acest cuvînt — de repartizare a acestora și în sectoarele cele mai importante. Nu ne putem împăca cu situația ca Uniunea scriitorilor să fie deseori, în special în organizațiile locale, un simplu înregistrator al creației literare și nu un organizator al ei.

Printre noi există tovarăși care se opun oricărei intervenții organizatorice în munca literară și creatoare, ei se tem de ea ca de foc, considerînd acest lucru un amestec în viața lor creatoare „personală”, iar unora dintre acești tovarăși li se pare că pînă și Uniunea lor proprie îi împiedică să lucreze.

Din fericire această stare de spirit nu este împărțită de masa scriitorilor. Majoritatea absolută a scriitorilor își dau seama limpede că în afara Uniunii, în afara acestei organizații obștești voluntare, ne-ar fi greu să rezolvăm cu succes sarcinile noastre mari și de răspundere. (*Aplauze*).

Cuvîntarea lui V. Caverin — MOSCOVA

V. Caverin și-a început cuvîntarea cu o amintire despre o discuție literară din anul 1919, la care a luat cuvîntul V. Maiakovski:

— Un om înalt, plin de vigoare pășea cu pași mari, dar ușori pe estradă, și vorbea, vorbea... Auzeam pentru prima oară această voce joasă, asemănătoare unui bubuit care ba se apropia, ba se îndepărta. Acesta era glasul unui om care a scris versuri cu nepatîntă de cetit în șoaptă... El vorbea despre munca scriitorului. El ne cerea un eroism: „zilnic și de muncitor necalificat, dacă aceasta va fi necesar poporului”.

Poezia puternică a lui Maiakovski participă la dezvoltarea literaturii noastre. Dar este prețuită oare însemnătatea profund educativă a activității neobosite desfășurate de acest mare poet, care muncea întotdeauna și pretutîndeni, care se trezea noaptea pentru a înscrie o rimă întrezărită în vis, care se gîndea în toial unei discuții aprinse? „Versul meu va străbate prin muncă noianul de ani?”

Ce este munca scriitorului și de ce această problemă mi se pare în zilele noastre deosebit de importantă?

Odată, Gorki ne povestea nouă, scriitorilor începători, cum trebuie să muncim. În tinerețe, totul ne părea ușor, și eu, îmi amintesc, am fost uimit auzînd de la el că munca scriitorului este într-adevăr o muncă, cerînd să scrii și să gîndești în fiecare zi și în fiecare ceas. Asta însemna munți de maculatură, zeci de variante respinse. Trebuia deci o neistovită răbdare, întrucît talentul îl condamnă pe scriitor la o viață deosebită, și în această viață răbdarea este totul.

Cîndva mi se părea că pentru a oglindi timpurile neobișnuite în care trăim, trebuia să renunțăm la sarcinile pur literare, deoarece cunoașterea directă a vieții ne va indica o anumită rezolvare a sarcinii literare. Acum văd că greșeam.

În primii ani de după război au apărut nume noi. În literatură intra material proaspăt și se părea că dezvoltarea ei merge pe un drum just și rapid. S-au scris cărți veridice despre cele văzute și trăite, și cititorul recunoscător, care el însuși a fost participant și martor al încercărilor poporu-

lui, a iertat ușor unor tineri—și graba, și lipsa de proporție și de măsură, și neglijența față de stil.

Dar iată că au trecut nu săptămîni, nu luni, ci ani, și mulți scriitori care au creat lucrări noi, valoroase, au rămas autori ai unei singure cărți. De ce au tăcut? Pentru că uriașa experiență de viață le cere și o muncă uriașă. Pentru că nu aveau destul curaj, încredere în sine, avînt profesional.

Adevărata literatură începe într-un fel cu o descoperire — o descoperire nu numai pentru cititor, dar și pentru scriitor. Un adevărat roman trebuie să fie astfel alcătuit încît dacă este desfăcut pe pagini, să poată fi refăcut chiar și de un copil. Tocmai prin aceasta se deosebește o operă artistică de o cronică, de un inventar de observații, de literatura aparentă, în care materialul predomină asupra artei.

Să ne închipuim o galerie lungă de lucrări pe tema războiului, în care gradul întruchipării artistice se va intensifica treptat, dobîndind tot mai multă precizie și profunzime. Aci sînt și „Oameni cu conștiința curată“ de P. Verșigora, și „În tranșeele Stalingradului“ de V. Necrasov, și nuvela minunată după părerea mea, a lui E. Cazakievici „Inimă de prieten“, și romanul lui V. Grossman „Pentru o cauză dreaptă“, roman care nu a căpătat o apreciere cuvenită.

Dar în această galerie veți întîlni, cu un sentiment de regret, și cărți pe care, ferească dumnezeu să le desfăceți pe pagini pentru că nici măcar autorii lor n-ar mai fi în stare să le restabilească dacă filele nu au fost numerotate dinainte. De fapt aceștia sînt autori ai unor cărți nescrise încă. Cărțile lor au fost publicate, dar ele sînt doar o schiță aproximativă a ceea ce ar putea și ar trebui să fie. Autorii acestor cărți sînt oameni care nu au străbătut școala scriitoricească profesională, care s-au împiedecat în fața greutăților tehnicii, care nu și-au desăvîrșit talentul. Scriitorii care au dovedit prin primele lor cărți că au despre ce povesti nu au dreptul să nu muncească. Cărțile nescrise ocupă loc pe rafturile bibliotecilor, în librării, în portofoliile redacțiilor. Dacă nivelul muncii redacționale a revistelor și editurilor noastre ar fi mai ridicat, multe dintre aceste cărți ar ocupa probabil loc nu numai în rafturile bibliotecilor, dar și în conștiința cititorului.

Școala literară, tehnica muncii — iată despre ce trebuie să se discute acolo unde s-au adunat scriitorii pentru a dezbate sarcinile lor profesionale. Cum trebuie să muncim? Zeci de îndoieli îl cuprind pe romancierul care scrie de cinci sau șase ani o carte mare. Va oglîndi oare just un anumit erou, va reuși el oare să descrie veridic împrejurările, subiectul se va desfășura în mod atractiv, nu se va încurca oare în amănunte și — lucru esențial — lucrarea lui va însemna oare un pas înainte pentru literatura noastră? Scriitorul vine cu mintea oboșită la o ședință. Și scriitorii rostesc unul după altul cuvîntări în care nu se pomeneste nici un cuvînt despre literatură.

Viața Uniunii scriitorilor sovietici ne preocupă pe toți, cu toate succesele și lipsurile ei, iar viața literaturii pentru mulți dintre noi licărește undeva pe planul al doilea.

Noi avem o literatură mare, iubită de popor, înconjurată cu dragoste de cititorii cei mai exigenți din lume, o literatură de însemnătate mondială. Dar în gospodăria complicată a acestei literaturi mai sînt de făcut multe lucruri.

În tabloul general al viitorului, tablou pe care-l am în față, multe apar deocamdată în contururi fantastice. Dar de noi depinde ca în acest tablou să respire viața adevărată, reală.

Văd o literatură în care critica puternică, independentă, determină cu curaj calea dezvoltării scriitorului, posibilitățile și preocupările lui.

Văd o literatură în care scriitorii cei mai remarcabili, cei mai experimentați lucrează fără a fi distrași de nimic și fără a obliga cititorul să aștepte cu deceniile terminarea lucrărilor sale.

Văd o literatură în care tinerii și bătrânii nu vor conțeni să învețe. Maiakovski spunea: „Nu e păcat dacă un lucru nou de-al meu este mai prost decât cel precedent; e un păcat dacă este asemănător cu cel precedent“.

Văd o literatură în care redacțiile sprijină cu curaj lucrările apărute în revistele lor, apărînd concepția lor fără a jigni pe scriitor, care are nevoie să fie sprijinit.

Văd o literatură în care critica analizează lucrările de pe pozițiile autorului, fără a măsura toate lucrurile cu aceeași unitate de măsură și amintindu-și cuvintele lui Pușkin că scriitorul trebuie judecat după legi ce îi corespund, legi recunoscute de el.

Văd o literatură în care o apreciere, oricît de autoritară ar fi ea, nu poate să împiedice succesul unei cărți, deoarece soarta cărții este soarta scriitorului, iar față de soarta scriitorului trebuie să ne purtăm cu grijă și cu dragoste.

Văd o literatură în care relațiile de ordin personal nu joacă nici un rol, în care apariția Surov-ilor nu poate fi nici măcar concepută.

Văd o literatură în care pe primul plan în conștiința scriitorului, membru al unui colegiu redacțional, membru al secretariatului Uniunii scriitorilor, se află grija pentru crearea de noi lucrări, pentru că aceasta este sarcina noastră esențială.

Văd o literatură în care lipirea etichetelor este considerată o rușine și este pedepsită de codul penal, o literatură care își amintește și recunoaște trecutul. Își amintește, de pildă, ce a făcut Iuri Tînianov pentru romanul nostru istoric și ce a făcut M. Bulgacov pentru dramaturgia noastră.

Văd o literatură care nu rămîne în urma vieții, ci o duce cu sine. Marx scria despre Balzac că forța sa rezidă nu numai în faptul că a oglindit oamenii timpului său; el a prevăzut caractere care trebuiau de abia să apară. Și ele au apărut într-adevăr.

Se vor găsi sceptici posomorîți care vor spune că toate acestea sînt speranțe deșarte. Dar cred că noi avem toate posibilitățile pentru ca acest tablou să devină o realitate vie a literaturii noastre.

V. I. Lenin, citîndu-l pe Pisarev, scria: „Cînd există o anumită concordanță între vis și viață, toate se termină bine“.

Cuvîntarea lui A. Lupan — REPUBLICA MOLDOVENEASCĂ

Literatura sovietică moldovenească s-a născut, a crescut și s-a întărit datorită grijii neîncetate a Partidului Comunist și a Guvernului Sovietic, datorită marelui ajutor al scriitorilor popoarelor frățești și în primul rînd al scriitorilor marelui popor rus.

Moldova își amintește de marii scriitori care s-au interesat de soarta ei și de frumusețea ei pitorească. Asemenea scriitori au fost Gorki, Tolstoi, Korolenko, Koțiubinski ș.a.

Genialul poet rus Pușkin care a trăit cîțiva ani în Basarabia, a cunoscut bine folclorul moldovenesc, l-a folosit în operele sale.

În toate etapele dezvoltării Republicii Sovietice Moldovenești, din primele zile ale existenței ei, scriitorii noștri au participat la construirea vieții noi, oglindind în lucrările lor pe oamenii înaintați—constructorii socialismului.

Perioada cea mai rodnică în dezvoltarea literaturii moldovenești începe după Marele Război pentru Apărarea Patriei. Tocmai în această perioadă au fost create cele mai bune lucrări ale poeziei, prozei și dramaturgiei noastre. Nuvelele „Focul“ de I. Kutkovețki, „În Floreni“ și „Bujoreni“ de L. Barski, „Tovarășul Vania“ de S. Șliahu, „Muntele de struguri“ de A. Kosmesku; romanele „Cresc etajele“ de E. Bukov, „Trezire“ de A. Lipkan, „Codrii“ de I.K. Ciobanu precum și povestirile lui I. Druță și A. Șalar au devenit un bun al cititorilor.

În poezie: „Țara mea“ și multe poezii de E. Bukov, „Înmormântarea“, „Alcea Păcii“, de B. Istru, „Dimineața noastră“ de P. Kruceniuk, poezii și poeme și L. Korneanu, L. Deleanu, G. Meniuc, F. Polomari, P. Darienko, A. Gujel ș.a.

Scriitorii moldoveni au depus o muncă intensă de traducere în limba maternă a celor mai bune opere ale literaturii clasice ruse și sovietice, precum și a classicilor celorlalte literaturi. Pentru prima oară cititorul nostru a căpătat în limba natală operele nemuritoare ale lui Pușkin, Gogol, Lermontov, Tolstoi, Cehov, Gorki, Maiakovski, Șevcenko, Koțiubinski și mulți alții. Această muncă a avut o mare influență asupra dezvoltării creatoare a scriitorilor noștri și a reprezentat pentru noi un examen în felul lui.

Problema moștenirii clasice este pentru noi una din cele mai importante și complexe probleme. C.C. al Partidului Comunist din Moldova ne-a ajutat s-o rezolvăm în mod just. Un mare ajutor ne-au dat în această privință Academia de Științe a U.R.S.S., savanții și scriitorii ruși. Datorită acestui fapt noi am editat minunatele opere ale lui M. Eminescu, I. Creangă, V. Alexandri, C. Negruzzi ș.a., clasici ai literaturii române și moldovenești.

Ne miră că toate aceste realizări ale literaturii nu au fost menționate cît de cît în raport și corapoartele ținute în această zi mare a literaturii sovietice. Cred că s-a întîmplat astfel nu din vina acestei literaturi, ci din cauza spiritului de birocratism de care nu este ferită activitatea Comisiei de literatură a popoarelor U.R.S.S.

Tot mai rar întîlnim în rîndurile noastre literați care, ca niște școlari răsfățați, caută prin tot felul de procedee, prin rugămînți și amenințări să obțină note nemeritate și chiar medalii.

Rolul criticii nu se reduce doar la a da o apreciere asupra unei opere. Critica este o școală a luptei ideologice. Ea trebuie să învețe cititorul să pătrundă adînc în esența operelor literare.

Literatura sovietică este capabilă să dezvăluie cele mai mari probleme și idealuri ale vieții noastre, să exprime sentimentele oamenilor. A dezvălui izvoarele acestei forțe în fiecare caz concret, a le face accesibile cititorului, aceasta este o mare obligație a criticii. Aceasta înseamnă ca ea să ajute oamenii să crească din punct de vedere ideologic.

Scriitorii și criticii noștri sînt ocupați de problemele tipicului. Aproape la analiza oricărei strofe în patru versuri, la noi se discută despre tipic și netipic. Dar limitîndu-se la afirmarea „tipic“ — „netipic“, criticii limpezesc rareori întrebarea: ce idee exprimă acest tipic, cărei idei îi slujește el și cum se manifestă în viață.

Se poate aprecia cu aceeași unitate de măsură tipicul în asemenea opere ca: „Mantaua“ și „Nasul“ ale lui Gogol, „Don Quichote“ a lui Cervantes, „Faust“ a lui Goethe, „Fata și moartea“ a lui Gorki, „Misteria Buff“ și „150.000.000“ a lui Maiakovski, „Luceafărul“ a lui Eminescu și multe altele în care tipicul este exprimat în fiecare caz concret într-un mod foarte original? Problema tipicului nu poate fi redusă la stabilirea unor forme unice ale tipicului.

Vreau să amintesc acel pasagiu din coraportul lui Samed Vurgun în care el vorbește despre romantismul literaturii noastre și despre faptul că idealul este întodeauna mult înaintea vieții de zi cu zi. Desigur, așa este, și noi trebuie să dezvăluim idealurile noastre și să înflăcăram cu ele inimile cititorilor noștri. Dar nu trebuie să uităm că romantismul celui mai înalt avînt reprezintă nu numai poziția literară a scriitorilor, dar și o parte indisolubilă a vieții oamenilor noștri. Și dacă scriitorul neglijează realitatea și prezintă idealul drept un fapt realizat, aceasta este o utopie.

Problema nu se pune dacă noi trebuie sau nu să visăm, această problemă a fost rezolvată de mult. Dar romantismul nostru este organic legat de realitate. Așa cum ochii omului privesc departe înainte, hrănind forța vederii sale cu sîngele întregului corp, tot astfel trebuie să privească înainte și romantismul literaturii noastre. Putem scrie despre felul cum omul însuflețește un pustiu, crează mări noi, și acesta va fi un lucru veridic, convingător. Dar se poate scrie despre faptul că un președinte de artel a construit o baie, și cititorul nu va crede acest lucru. Asemenea gînduri iau naștere uneori cînd citești diferite nuvele sau povestiri ale scriitorilor moldoveni și ale altor scriitori. În unele cazuri, eroii acestor lucrări nu trăiesc, nu sînt definiți prin trăsături de caracter multilaterale ci se mișcă fără viață, aplecîndu-se sub povara a tot felul de „merite“ și „calități“.

Întreaga experiență a marilor scriitori arată că creația literară este o muncă uriașă, uneori neverosimil de grea, fiind adesea un adevărat act de eroism. Cred că în rezolvarea problemelor de creație trebuie să dovedim acest spirit eroic în munca noastră de fiecare zi. (*Aplauze*).

Cuvîntarea lui P. Brovka — BIELORUSIA

Literatura multinațională sovietică a venit în fața celui de al doilea Congres al Scriitorilor din U.R.S.S. cu realizări remarcabile și de necontestat. Sînt bucurosi că pot vorbi de la această tribună înaltă despre marile succese ale literaturii sovietice bielorusă. Literatura noastră este relativ tînără — doar după Marea Revoluție Socialistă din Octombrie ea a ieșit pe drumul larg al dezvoltării.

Astăzi literatura bielorusă ocupă un loc de seamă în literatura popoarelor frățești ale Uniunii Sovietice.

„Scrieți adevărul“ — ne învață Partidul Comunist. Indicațiile partidului nostru au fost întotdeauna principalul factor îndrumător în dezvoltarea literaturii sovietice bielorusă. Caracterul profund popular este trăsătura cea mai caracteristică a creației celor mai buni poeți și scriitori ai noștri. Tînăra generație de literați a învățat arta de a dezvălui noul, de a vorbi despre cele mai de seamă probleme ale actualității, de la Ianka Kupala și Iakub Kolas.

Nu este posibil într-o scurtă cuvîntare să vorbești despre numeroasele lucrări ale literaturii noastre, dar vreau să spun că încă în anii dinainte de război, asemenea opere ca romanul lui Kuzma Ciornîi „A treia generație“, piesele „Partizanii“ și „Cine rîde la urmă“ ale lui Kondrat Krapiva, nuvelele și povestirile lui Z. Biadulia, E. Samuilenko s.a. au oglindit profund și veridic viața poporului bielorus.

În anii Marelui Război pentru A părărea Patriei, literatura sovietică bielorusă ca și întregul popor bielorus au fost în primele rînduri ale luptei împotriva dușmanului, pentru libertate și pentru independența marelui noastre Patrii.

În anii de după război au apărut, la noi numeroase lucrări remarcabile care slăvesc activitatea creatoare pașnică a poporului. Romanele lui I. Șamiakin, „Într-un ceas bun“, M. Posledovici „Luminile deasupra Lipskii“, nuvelele lui I. Brîl „Lumină în Zabolotie“, A. Kulakovski „Călimba“, lucrările lui H. Hodkevici, I. Gurski, V. Kravcenko, I. Gramovici sînt consacrate celor mai importante evenimente actuale, vieții clasei muncitoare, întăririi continue a orînduirii colhoznice din Bielorusia. Poemele și poeziile lui A. Kuleșov, M. Tank, P. Glebka, P. Pancenko, K. Kireenko, M. Lujanin, A. Zariški, M. Kalacinski, V. Vitka, A. Belevici ș.a. sînt de asemenea închinete, eroismului oamenilor zilelor noastre.

În acești ani s-a dezvoltat literatura bielorusă pentru copii și tineret. Piesele dramaturgilor bieloruși sînt cunoscute dincolo de granițele republicii. Printre ele pot fi citate piesele lui K. Krapiva, V. Volski, A. Makaenok. Cu toate acestea dramaturgia noastră a rămas în urmă. Criticii și istoricii literari bieloruși au dobîndit realizări însemnate.

Poporul bielorus trăiește o viață deosebit de interesantă. Republica noastră e în prezent un imens șantier.

Și iată, cînd privești cît de departe am ajuns, cît a crescut omul nostru sovietic, și ce am făcut noi, devine limpede că mai avem datorii față de poporul nostru, și fiecare trebuie să se gîndească zi de zi cum să justifice acel mare respect și acea mare încredere pe care poporul nostru le are în noi.

Tovarăși! Trăim într-o vreme cînd lagărul păcii din întreaga lume s-a ridicat la o luptă istorică, hotărîtoare, împotriva forțelor agresivității, împotriva ațîțătorilor la un nou război. În această luptă sfîntă rolul scriitorului sovietic e deosebit de important. Noi, literații sovietici, trebuie să fim întotdeauna bine înarmați, trebuie să muncim mai mult și mai bine.

Iată de ce trebuie să îndreptăm spre un scop unic toate forțele noastre unite. Ne sînt necesare discuții creatoare, deoarece fără ele se împiedică dezvoltarea literaturii, dar aceste discuții, deliberări, trebuie să fie cu adevărat creatoare și nu dispute și discuții care dezbină familia scriitorilor sovietici.

În aceste mărețe timpuri, cînd poporul sovietic construiește comunismul, noi, scriitorii sovietici, sîntem soldați ai glorioasei armate de constructori ai comunismului. Firește că poporul prețuiește mai mult ceea ce îl ajută mai mult. Noi știm că în anii războiului și după război s-a bucurat de o mare popularitate poezia lui Isakovski, Tvardovski, Surkov, ș.a.m. Există însă oameni care nu înțeleg cum trebuie acest lucru. Mulți scriitori, printre care scriitori bieloruși, au fost uimiți de articolele lui Ilya Selvinski publicate în „Literaturnaia Gazeta“ în legătură cu această problemă.

În acest articol poezii Isakovski, Tvardovski, Surkov, atît de iubiți de popor, sînt înfățișați ca un trio de acordeoniști care acoperă toate celelalte glasuri. Selvinski se irită: numai acest trio cîntă fără sfîrșit, numai el este auzit. Dar eu aș spune altceva. Glasurile acestor poeți răsună rar și nu cu forță deplină în ultimul timp. Astăzi trebuie să-i chemăm pe Isakovski, Tvardovski, Surkov, ca și pe toți poeții noștri, la noi succese creatoare.

Uniunea Scriitorilor Sovietici din U.R.S.S. a sprijinit dezvoltarea literaturilor naționale. Dar literaturile care se dezvoltă pe zi ce trece cer o atenție crescîndă. Nu au dreptate tovarășii care au prezentat ca inutilă activitatea comisiei pentru literaturile popoarelor din U.R.S.S. Această comisie trebuie lărgită și întărită. Prezidiul conducerii Uniunii Scriitorilor Sovietici din U.R.S.S. trebuie să considere munca de îndrumare a literaturilor popoarelor U.R.S.S. ca una din principalele sale obligații.

Reluînd tradiția lui Gorki, trebuie să ne ocupăm de creșterea literaturilor naționale și trebuie să facem tot ceea ce este necesar pentru continua și rodnică lor dezvoltare. (*Aplauze*).

Cuvîntarea lui A. Procofiev — LENINGRAD

Înainte de al doilea Congres, noi, cei din Leningrad, am primit din partea Comitetului Central al partidului un minunat dar: ni s-a spus că la noi va lua ființă o a doua revistă literar-artistică și social-politică „Neva”. Noua revistă va avea, fără îndoială, o influență rodnică asupra vieții organizației noastre scriitoricești. Ea va determina colegiul redacțional al vechii reviste „Zvezda” să lucreze mai bine: ambele redacții vor fi în întrecere, munca va fi mai pasionantă.

Epoca noastră ridică în fața scriitorilor sarcini uriașe, de mare răspundere. Noi nu sîntem martori, noi sîntem participanți, noi sîntem soldați ai marelui armate a luptătorilor pentru pace. Trebuie să spunem totuși că noi, poeții, nu ne încordăm forțele pe deplin și, probabil, de aceea răsună cu o insistență plictisitoare glasuri care vestesc rămîinerea în urmă a poeziei.

Noi sîntem de părere că trebuie să existe mai mulți poeți buni și diferiți. Acesta este un lucru îndeobște recunoscut, dar amatorii de a pieptăna poezia cu un singur pieptene, nu au dispărut încă, din păcate.

În tradiția populară deseori cîntecul nu se cîntă, ci se ilustrează, se interpretează, ca să mă exprim așa. Iată, în acest caz, un oarecare critic, indiferent dacă este el sau ea, identificîndu-se cu frumoasa fată din cîntecul popular rus „În sus pe rîu”, cîntă una și aceeași strofă care îi este pe plac:

Ea îl piaptănă
Ea îl aranjează,
Pune fir de păr lîngă fir de păr.

Concomitent cu cîntecul are loc și acțiunea: el sau ea „se piaptănă și se aranjează”, și astfel piaptănă și aranjează uneori versurile încît din ele, din originalitatea lor nu mai rămîne nimic.

Astfel procedează uneori și unii redactori-nivelatori și unii redactori lași, despre care se poate și trebuie să spunem: „Ferește-ne, doamne, de asemenea prieteni, că de dușmani ne ferim noi singuri”.

Din păcate nu am putut asculta cuvîntarea lui Stepan Scipaciov, dar am aflat de la tovarăși părerile lui referitoare la așazisul „nucleu de avangardă” al poezilor. Solidarizîndu-mă întru totul cu Scipaciov, aceasta este și părerea mea pe care n-am împrumutat-o de la nimeni.

Oare nu este limpede pentru toți cei ce scriu articole critice, inclusiv despre poezie, că aceasta nu este de fel reprezentată de realizările a numai cinci nume în Republica Federativă Rusă, tot astfel ca și în Ucraina, în Bielorusia și în celelalte republici sovietice? De fel! Cred că și tovarășilor cuprinși în „nucleu”, nu le este prea comod. Este strîmt, nu au loc să se întorcă! Trebuie să se pună capăt practicei așazisului „nucleu” al „secției intangibililor” care s-a format în ciuda voinței noastre, și cu cît se va face acest lucru mai repede cu atît va fi mai bine.

În coraportul sau despre poezie, Samed Vurgun nu a amintit o lucrare remarcabilă, după părerea mea, a poeziei postbelice, poemul lui Tvardovski „În depărtarea depărtărilor”.

Și ar fi trebuit! Se poate obiecta că poemul nu e încă terminat, dar oare nu se vede de pe acum că este un poem de largă respirație, despre care merită să vorbești?

În numele scriitorilor din Leningrad aduc Congresului propuneri și rugăminți care au o mare importanță pentru organizația noastră. La Leningrad lucrează mulți scriitori pentru copii, printre care literați cunoscuți în întreaga țară, ca V. Bianki, E. Svart, L. Pantelev — autori ai unei literaturi mari pentru cei mici.

Înainte de război, la noi erau două reviste pentru copii: „Cij” și „Coster”. Războiul a întrerupt aceste publicații, și după terminarea lui ele nu au reapărut.

Noi cerem cu insistență să apară din nou la Leningrad reviste pentru copii și cerem de asemenea să reînceapă activitatea secției din Leningrad a editurii „Molodaia gvardia”.

În ultimul timp s-a încetinit întrucâtva dezvoltarea organizației scriitoricești din Leningrad, deși tocmai acum a crescut în mare măsură afluența numelor noi în proză și poezie. Una din cauzele serioase ale creșterii încetinite a organizației au fost formalitățile prelungite și atitudinea nu întotdeauna obiectivă față de recomandările noastre din partea comisiei de primire în Uniunea scriitorilor sovietici.

Rog viitoarea conducere nouă a Uniunii să ne dea o mai mare independență. Am crescut, e timpul să ne folosim aripile! (*Aplauze*).

Cuvîntarea lui F. Gladkov — MOSCOVA

Dragii mei prieteni!

Nu mă pot opri ca de la această tribună să nu vă spun din inimă cuvinte de salut și de mare dragoste pentru voi, tovarășii mei în ale scrisului.

Nu sînt orator, de aceea vreau să vă împărtășesc cu modestie gândurile și sentimentele mele.

În douăzeci de ani țara noastră a trecut prin evenimente și schimbări uriașe, și literatura noastră — expresie a sufletului poporului — a cîștigat în acești ani opere de mare însemnătate, dovedindu-se a fi o literatură structural nouă, originală, o literatură socialistă. Profund umană, însuflețită de ideile comunismului, ea este literatura cea mai revoluționară din lume.

În scrisoarea despre romanul „Cimentul”, Gorki scria că figura eroului principal al cărții este romantizată. „Dar chiar așa și trebuie să fie”, adaugă el și continuă: „Actualitatea cere, în mod imperios, ca autorul, artistul să nu închidă ochii în fața fenomenelor negative, să sublinieze și prin aceasta să romantizeze fenomenele pozitive... Dar înțelegeți-mă: eu nu vorbesc despre acel romantism al celor îngroziți de realitate și care fug de ea în domeniul fanteziei, ci despre romantismul acelor oameni care știu să se situeze mai presus de realitate, care au curajul s-o privească ca pe un material brut, și din acest material, fie el chiar și rău să facă un lucru bun, un lucru dorit. Aceasta este poziția unui adevărat revoluționar și acesta este dreptul lui”.

Această scrisoare a fost scrisă cu aproximativ 30 de ani în urmă. Atunci noi am început să construim socialismul. Astăzi l-am construit, și acum trecem treptat spre comunism. A mai rămas cîte ceva din „materialul rău”, cum sînt de pildă rămășițele trecutului îndepărtat. Dar realismul socialist folosește, în aceeași măsură ca și realismul critic, mijloacele de demascare și dezvăluire a tot ce este străin, dușmănos nouă, a tot ceea ce înjosește demnitatea omului nostru. Împotriva acestora, realismul nostru luptă ca și împotriva rămășițelor trecutului.

Nu putem rupe prezentul de trecut, de oarece prezentul este rezultatul luptei pline de abnegație a predecesorilor noștri pentru idealul socialist. Oamenii noștri n-au apărut ca „deus ex machina“. Ei s-au călit în furtunile revoluționare și au fost educați de partid, timp de mulți ani. Se pare că sînt primul care a început să scrie un poem despre construcția socialistă, despre oamenii de tip nou. „Cimentul“ este tinerețea mea și rezultatul fierbinte al muncii mele de partid. Și iată, acum lucrez la o epopee despre poporul rus, despre evenimentele și oamenii de la începutul veacului nostru pînă la revoluție. Dar, zău, tovarăși, eu scriu despre contemporaneitate. Îndrăznesc să mă consider tînăr pentru că nu vreau să îmbătrînesc, doresc să mă simt tînăr toată viața, de oarece viața noastră este o creație multi-laterală, și desfășurată iar în creație, în construirea noului, oamenii nu îmbătrînesc, ci întineresc din zi în zi.

Artistul, un bard al poporului său, nu visează la un iluzoriu erou ideal. Aceste vise scarbăde sînt rodul automulțumirii oamenilor de tipul lui Manilov. De fapt, în paradisul lui Manilov trăiește o fantomă ideală și „lipsa de conflict“, plăcută din toate punctele de vedere „cu amabilitatea prefăcută în priviri și bucelele vopsite“. Scriitorul, dacă se află în mijlocul poporului și își cunoaște poporul, crează lucrări de o mare veridicitate. El ia parte la bucuriile contemporanilor săi, suferă alături de ei, e mînios odată cu ei. El este un realist sever, lui îi sînt străine elogiile și imnurile lipsite de temeii. Căile spre comunism nu sînt presărate de flori. Sînt căi grele, pline de lupte și încercări grele.

Soarta scriitorului e aceea de a sluji cu înflăcărare poporul său, cerințele poporului, — gîndurile poporului, năzuințele și idealurile poporului — sînt cerințele, gîndurile și năzuințele scriitorului. Iar el este obligat să fie în fruntea mișcării, să fie un exemplu pentru toți, atît din punct de vedere moral, cît și din punct de vedere spiritual. Iar pentru a avea dreptul de a educa pe alții, trebuie în permanență să te educi pe tine și să păstrezi, după expresia lui Necrasov „nemulțumirea sacră... acea nemulțumire care nu permite nici suficiență, nici stagnare“.

Pentru înflorirea continuă a literaturii noastre este deosebit de necesară o puternică legătură creatoare reciprocă. Nu există nimic mai dăunător decît nivelarea artiștilor. Trebuie, odată pentru totdeauna, să înțelegem și să ținem minte că fiecare talent este individual, că individualitățile creatoare necesită o colaborare liberă.

Despre originalitatea scriitorului, despre personalitatea sa creatoare, despre măsura în care el a dus ceva nou în literatură — critica nu spune nici un cuvînt, iar criticii se repetă aproape textual unul pe altul. Sarcina criticii însă constă tocmai în a dezvălui particularitățile creatoare ale scriitorului, arta lui din punct de vedere al conținutului și formei.

Dar aș fi nedrept dacă n-aș menționa că în acești ani critica totuși a dat o serie de lucrări serioase. După părerea mea, critica și istoria literară trebuie să fie indisolubile. Pe drumul literaturii pășesc tineri critici și istorici literari talentați, care își susțin cu succes disertațiile cu subiecte din literatura sovietică. Unele disertații sînt demne de a fi publicate, fiind lucrări științifice valoroase, de care avem mare nevoie. Evident că Uniunea scriitorilor trebuie să strîngă și să organizeze aceste tinere cadre, să îndrume munca lor viitoare.

În legătură cu aceasta trebuie să ne îndreptăm atenția asupra unui fapt deosebit de însemnat. Pînă acum nu a apărut nici o lucrare fundamentală de estetică marxistă și de psihologie a creației. A venit de mult timpul ca filozofii noștri să treacă la această muncă deosebit de importantă și

de mare răspundere. În această privință literatura sovietică oferă un material foarte bogat.

Trebuie să avem în vedere că idealistii de tot soiul din străinătate se străduiesc din răpuzeri să otrăvească conștiința oamenilor prin scamatoriile lor în domeniul esteticii. Iar noi luptăm deocamdată prea puțin eficient împotriva teoriilor lor. Nu este de mirare că aceste teorii pătrund la noi ca diversiuni și dezorientează pe unii intelectuali. Vigilența noastră trebuie să se manifeste în primul rînd în elaborarea teoretică a problemelor de estetică marxistă, în fundamentarea științifică a metodei de creație realist-socialiste.

Vorbind despre problemele de creație și despre munca scriitorilor nu putem trece sub tăcere unul din cele mai importante domenii ale muncii scriitoricești — măestria scriitorului. Literatura rusă, în dezvoltarea și înflorirea ei de veacuri, a creat o înaltă cultură a limbajului, minunat și bogat din punct de vedere estetic, profund popular și ca spirit, și ca înțelepciune, și ca frumusețe.

Mînuirea plastică a vorbirii se naște și se formează numai pe baza unui tezaur bogat al limbajului. La noi însă criticii dispun adesea de un bagaj extrem de redus de cuvinte și uneori îl critică pe scriitor pentru folosirea zicalilor populare pe care ei, criticii, nu le-au auzit niciodată. Trebuie să educăm în noi sensibilitatea față de limbă, să căutăm sinonimele cele mai expresive și cuprinzătoare, fără a uita nici o clipă răspunderea noastră față de milioanele de cititori.

În permanență trebuie să dezvoltăm în noi capacitatea de a vedea lucrurile în chip autocritic. Fără autocritică, fără exigență față de sine nu se poate forma un adevărat artist. Automulțumirea și lauda de sine sînt apanajul grafomanilor.

Din păcate mulți dintre scriitori scriu prolix, inexpresiv, uneori scriu pagini întregi de prisos. Se uită sfatul lui Necrasov: trebuie să scriem astfel încît cuvintele să aibă loc puțin iar ideile să se simtă în largul lor.

Conciziunea stilului în lucrările noastre beletristice — asta-i totul. Nu trebuie niciodată să uităm indicațiile lui Gorki cu privire la puritatea și preciziunea limbajului.

Mă adresez tineretului nostru scriitoricesc care nu a acumulat încă suficientă experiență literară și nu și-a dezvoltat simțul autocritic. Trebuie să înțelegem că poporul nostru s-a dezvoltat din punct de vedere spiritual și se orientează în literatură deosebit de precis și cu mult gust. Uneori el poate să învețe pe scriitor cum trebuie să folosească cuvîntul. El știe să observe cele mai mici greșeli.

Fiecare carte a scriitorului, dacă e izvorîtă din inimă — reprezintă întruchiparea celor mai sacre gînduri ale lui, o întreagă epocă din viața sufletului său, reprezintă o înflăcărată slujire pe tărîm ideologic și obștesc. Aceasta este cartea sa principală pe care o scrie întreaga viață. Despre aceasta Olga Bergholtz a scris cuvintele minunate: Cum este cartea, așa este și scriitorul ca om. Iată de ce Uniunea scriitorilor prin menirea sa trebuie să fie o organizație de creație și nu un organ administrativ. Trebuie să creăm în ea o atmosferă de colaborare și întrecere creatoare, să asigurăm libertatea prieteniei literare pentru că, după cum ne învață Lenin „opera literară se supune cel mai puțin egalării mecanice, nivelării...”

Critica aspră, tovarășească, a sistemului de conducere ridică o problemă serioasă a revizuirii radicale a acestui sistem de conducere, a creării condițiilor necesare pentru legătura creatoare, vie dintre scriitori și pentru perfecționarea lor morală și ideologică.

Tovarăși!

Literatura sovietică multinațională se prezintă în fața Congresului al II-lea ca o formă monolită și puternică. Însemnătatea ei mondială este măreață: literatura progresistă din țările străine caută să-i semene și învață de la ea. Ca literatură a unei țări socialiste ea arată în imaginile create, rolul maselor muncitoare în făurirea istoriei, în făurirea unei lumi noi, comuniste. Imaginile eroilor create de ea ca o expresie a forțelor creatoare ale poporului, eroi a căror lume lăuntrică este și bogată din punct de vedere spiritual și complexă la fel ca realitatea noastră în dezvoltare, au pătruns în conștiința poporului nostru totdeauna ca imagini dragi și iubite. În aceasta rezidă originalitatea luminoasă a literaturii noastre. Personalitatea omului sovietic este profund intelectuală, ea caută de pe acum să lichideze deosebiriile dintre munca fizică și intelectuală, contradicțiile dintre ins și colectiv, dintre lumea lăuntrică a omului și locul de producție. Soarta omului sovietic este indisolubil legată de soarta întregii țări. Scriitorul însă nu este un observator oarecare, ci unul dintre milioanele de activiști creatori. El este cel mai fericit artist din lume. Cunoscînd menirea sa istorică, scriitorul socialist, ca un cronicar al mărețelor noastre fapte și înfăptuiri, ca un om care vede departe, nu trebuie să uite un lucru — să nu se rupă de popor, să fie întotdeauna în „toiul bătăliei“ după expresia lui Uspenski, dar să se ferească de ispita „fierberii în propria zeamă“, amintindu-și că aceasta duce la descompunerea morală.

Nu mă îndoiesc că Congresul nostru va da, în interesul înfloririi mai departe a literaturii, directive pentru revizuirea sistemului de conducere a organizațiilor scriitoricești și va crea un program al activității rodnice pentru colectivele creatoare.

Înainte, tovarăși, spre noi culmi! (*Aplauze prelungite*).

Cuvîntarea lui N. Cercasov — LENINGRAD

Dragi tovarăși! Dragi tovarăși de arme! Acum douăzeci de ani, saluînd primul Congres al scriitorilor sovietici, Constantin Sergheevici Stanislavski a scris:

„Sarcina oricărei arte este înfățișarea vieții sufletului omenesc și redarea ei într-o formă artistică. Dorim fierbinte scriitorilor să reflecte într-o formă frumoasă și artistică această viață sufletească a omului epocii noastre“.

Viața noastră devine tot mai interesantă, tot mai bogată și mai profundă; tot mai minunat devine sufletul omului nostru nou. Și totuși, ca și înainte, scriitorii nu-și îndeplinesc datoria lor cea mai de seamă — de a ogliîndi acest om, această viață constructivă, creatoare în piesele de teatru.

Noi, actorii, nu numai că sîntem indisolubil legați de creația dramaturgului; fără ea pur și simplu noi nu existăm. Pentru noi, creația dramaturgului este și pămînt și aer și pîine, este baza noastră spirituală, este întreaga noastră viață.

De aceea, noi, actorii, am venit la tribuna Congresului nu numai ca oaspeți, nu numai ca prieteni interesați, dar și ca oameni a căror viață creatoare se află în mîinile voastre. Iată de ce problemele care se rezolvă în aceste zile la tribuna Congresului hotărăsc viitorul nostru.

Nimeni nu cunoaște așa de bine ca noi, actorii, reacțiile spectatorilor. Noi cunoaștem liniștea încordată și semnificativă din sala de spectacol, cunoaștem cascada de rîs puternic și dezaprobarea mînioasă, acuzatoare, deoarece tocmai noi sîntem eroii spectacolului, cărora li se adresează și această mînie, și această apreciere, și disprețul, și entuziasmul.

Dar noi am simțit în mod deosebit și suferim în mod deosebit din pricina acelei reacții indifferente a spectatorilor care rămân reci față de jocul eroilor, când soarta eroilor decurge în mod planificat și liniștit, fără să-i înflăcăreze pe acei care trebuie să-i urmărească cu răsuflarea întretăiată.

De ce deseori spectatorii nu fac coadă la casele de bilete ale teatrelor dramatice în acele zile când se prezintă piese despre realitatea noastră, adică piesele cele mai necesare și cele mai importante, decisive, pentru creația noastră?

Desigur, nu pentru că în spectatori a dispărut cît de cît interesul față de ceea ce se petrece în jurul nostru. Dar pentru că prea rar teatrul le dezvăluie lucruri noi, pe care ei nu le cunosc încă, dar ar vrea să le cunoască. Poezia este întotdeauna o călătorie în necunoscut. Tot astfel și spectacolul trebuie să fie de fiecare dată o călătorie în lumea necunoscută, dar interesantă a sentimentelor omenești.

Noi discutăm mult despre felul cum trebuie să fie eroul, noi distribuim astfel meritele și calitățile lui, ca și cum ar fi vorba despre rația zilnică de mîncare sau despre pregătirea proviziilor pentru o călătorie.

Am interpretat rolul profesorului Polejaev în filmul „Deputatul de Baltica”. Acesta era un erou pozitiv. Avea el oare lipsuri? Era el un om viu? Cred că era. Simțeam inima lui vie bătînd în fiecare cuvînt al lui Polejaev al meu, în fiecare mișcare a sentimentelor lui, în fiecare faptă a lui. Dar era el oare un erou ideal? Nu. El era o personalitate adevărată, unică, și de aceea generalizată din punct de vedere artistic. Dar tocmai în forța acestei personalități, în particularitățile ei se ascunde capacitatea de a acționa asupra celor dinprejur, capacitatea de a pătrunde de la început în inima actorului iar apoi în inima spectatorului.

Mă gîndesc și la un alt erou al meu — la savantul Miciurin, din piesa lui O. Dovjenko „Viața în floare”. Eroul lui Dovjenko nu era de fel un om plăcut din toate punctele de vedere. Era aspru față de cei din jurul său, nu observa oboseala și hoala celor apropiați; era exigent și intransigent față de tot ce-l înconjură. El nu a observat că soția lui iubită s-a îmbolnăvit, și chiar în pragul morții ei, el nu a putut renunța la ceea ce reprezenta sensul principal al vieții lui. Dar cînd dușmanii l-au acuzat de faptul că nu se gîndește suficient la cei apropiați, el a răspuns mîndru și convins: „Mă gîndesc la cei depărtați”.

Eu nu știu cum trebuie să fie un erou pozitiv. Dar știu că el trebuie să fie un om adevărat, că el trebuie să înfrunte greutăți reale, că victoria lui trebuie să fie hotărîită nu de condescendența autorului, care prezintă evenimentele în mod arbitrar, ci de întreaga desfășurare a luptei, de întreaga structură a caracterului.

Dar de ce în multe din piesele prezentate pe scenele noastre, și lupta este ușurată, și caracterele sînt simplificate, și dragostea, care ar trebui să fie grandioasă, oneghiană — este zugrăvită în mod primitiv?

Tovarăși, auzim plîngerii ale scriitorilor privind faptul că teatrele îi ajută puțin, lucrează prost cu ei. Acest lucru este just, în sensul că teatrul este obligat să sprijine dezvoltarea dramaturgului, că teatrul poate și trebuie să atragă pe scriitorii mai aproape de munca sa. Dar, în același timp e greșit să spunem că teatrele sînt indifferente față de o piesă bună. Cred că nu este posibil să ne închipuim în zilele noastre un caz cînd teatrul ar respinge o lucrare care cuprinde un lucru nou și important.

Cu toții — dramaturgi, oameni de teatru, critici teatrali — să ne gîndim nu la pretențiile unora față de alții, ci la faptul că numai împreună ne putem îndeplini datoria față de marele popor sovietic.

Avem o puternică organizație de creație — VTO. Ar fi bine ca în cadrul ei, la o ceașcă de ceai sau la un pahar de vin sau măcar de apă minerală, actorii să povestească scriitorilor visurile și temerile lor. Poate că astfel dramaturgii vor găsi multe lucruri folositoare.

Fie ca armele noastre să nu ducă lipsă de muniții, fără de care ele rămân mute. Sîntem încrezuți că vom avea aceste muniții! (*Aplauze*).

Cuvîntarea lui N. Rîbac — UCRAINA

Romanul istoric sovietic a cucerit atenția și dragostea milioanei de cititori din Țara Sovietică și de peste hotare.

Nu pot fi de acord cu părerile unor critici și literați care afirmă că acci, care scriu opere literare cu caracter istoric se refugiază în trecut, adică se îndepărtează de realitate. Dacă tema istorică nu este o temă contemporană, ea este însă fără îndoială o temă binevenită.

Popoarele din țara noastră vor să știe adevărul despre istoria lor, vor să cunoască pe eroii lor, pe acei care în trecut au luptat pentru libertatea și independența patriei. Poporul este creatorul istoriei și oare nu este o mare cinste pentru scriitorii sovietici sarcina de a oglindi eroii populari anonimi pe care s-a sprijinit forța patriei noastre?

Tov. Fadeev, într-una din cuvîntările sale a spus, pe drept cuvînt, că în cazul unui adevărat literat partinic orice carte a sa despre trecut trebuie să fie o carte combativă, îndreptată împotriva unui dușman ideologic actual. Acestea sînt cuvinte minunate și ele trebuie să fie criteriul care determină valoarea unei opere literare cu caracter istoric. La noi au existat cărți pe teme istorice scrise de pe poziții greșite, cărți în care locul principal era rezervat țarilor și conducătorilor de oști, iar poporul exista doar ca o masă informă.

Marele talent al lui Alexei Tolstoi a dezvăluit milioanei de cititori epoca frămîntată a lui Petru I și romanul „Petru I”, creat de el poate fi numit un roman istoric sovietic clasic. „Abai” de Auezov, „Stepan Razin” de Ceapîghin, „Emilian Pugaciov” de Șișcov, „Stepan Razin” de Zlobin au devenit cărți preferate ale poporului sovietic, deoarece în ele este oglindit veridic și viu trecutul poporului nostru. Trebuie să menționăm de asemenea cărțile pe teme istorice pentru copii „Vechea noastră capitală” de M. Concalovskaia și „Drumul lui Taras” de Oxana Ivancenکو.

Literatura burgheză cultivă intens un gen deosebit al așa zisului „roman istoric”. Dacă scriitorul francez André Maurois mai poate pretinde că are o oarecare obiectivitate, destul de convențională de altfel, în înfățișarea unor anumite evenimente istorice, urmașii lui din alte țări capitaliste se străduiesc din toate puterile să creeze maculatură ușoară, care nu are nimic comun cu istoria și cu adevărul istoric.

Scriitorii sovietici care au scris o serie de romane și nuvele istorice, au căutat să redea un tablou veridic al vieții, muncii și luptei poporului. Și principala particularitate a romanului istoric sovietic este faptul că în el adevărul istoric devine adevăr artistic.

Naționalistii și cosmopolitii, avînd în străinătate slujba de dulăi ai imperialismului, au scris și scriu în prezent cărți false și calomniatoare în legătură cu trecutul poporului ucrainean. O furie deosebită o stîrnește acestor scribi perioada luptei de eliberare a poporului ucrainean, a luptei pentru unirea cu marele popor rus. Ei încearcă prin toate mijloacele să treacă sub tăcere rolul și importanța lui Bogdan Hmelnițki, încearcă să denatureze

întregul sens al luptei pe care a dus-o poporul sub conducerea lui pentru unirea cu poporul frate rus, să înfățișeze nu lupta împotriva șleahței papale ci o luptă „în general” împotriva poporului polonez. Unul din acești scribi, în zilele sărbătoririi a 300 de ani a Radei, a ajuns pînă într-acolo încît să se îndoiască dacă în general a existat această Radă.

Proza ucraineană sovietică a dobîndit succese remarcabile în domeniul romanului istoric. Acest lucru îl dovedesc operele lui Ivan Le, Hijniac, Smolici, Panîci, Cucer, etc. Romanele istorice ale acestor scriitori demască cu mijloace plastice originale așa numita „teorie” a torentului unic, creînd tablouri veridice ale măreței lupte de eliberare a poporului ucrainean pentru unirea cu marele popor rus.

Fără îndoială că sarcina generală a literaturii noastre constă în oglindirea eroului pozitiv contemporan, dar noi nu putem și, firește nu vom considera că temele trecutului nostru au fost elaborate pînă la capăt. O sarcină mare și de onoare a literaților noștri este crearea unor cărți veridice despre mărețele evenimente din Octombrie, despre slăvitul Partid Comunist al Uniunii Sovietice.

La primul Congres al scriitorilor, A. M. Gorki a spus în raportul său: „Noi nu cunoaștem istoria trecutului nostru... Noi trebuie să cunoaștem istoria republicilor unionale... Noi trebuie să cunoaștem tot ce a fost în trecut nu așa cum s-a povestit deja despre evenimentele trecutului, ci așa cum a fost tratată istoria de către învățătura lui Marx-Lenin-Stalin și cum se realizează ea prin munca din fabrici și uzine, muncă organizată și condusă de acea forță nouă a istoriei — voința și rațiunea proletariatului U.R.S.S.”.

Scriitorii sovietici nu au răspuns pe deplin prin cărțile lor la această chemare a marelui Gorki. Totuși, cele mai bune realizări create de literatura noastră în acest gen sînt o contribuție importantă la tezaurul general al măreței literaturi multinaționale sovietice! (*Aplauze*).

Cuvîntarea lui N. Erkaia — MORDOVIA

Sîntem fericiți că Revoluția din Octombrie a dat posibilitate poporului mordov să cunoască marile cuceriri ale culturii universale. Cu ajutorul limbii ruse noi am cunoscut operele nemuritoare ale lui Marx, Engels, Lenin și Stalin traduse în prezent în limba mordovă. Poporul nostru citește în limba sa pe Pușkin, Lermontov, Gogol, Nekrasov, Tolstoi, Turghenev, Cehov, Gorki, Maiakovski, Șevcenko, Abai Cunanbaev. În limba mordovă au fost traduse operele lui Nikolai Ostrovski, Șolohov, Fadeev, Tîcina, Isakovski și a altor scriitori sovietici contemporani. În limba noastră au fost traduse operele clasicului literaturii chineze Lu Sin, ale marelui scriitor francez Hugo, ale luptătorului neînfricat împotriva fascismului Fucik, se traduc operele scriitorului indian Rabindranat Tagore, în teatrul nostru se prezintă piesele lui Lessing, ale lui Hugo...

Literatura mordovă este una din cele mai tinere literaturi naționale din țara noastră.

La primul Congres scriitorii mordovi aveau nu mai mult de 10 cărți, în special poezii, în care oglindeau uneori cu stîngăcie dar cu mare încredere în forța artei noi, sentimentele pline de bucurie și înflăcărare ale poporului eliberat. Anii dintre cele două Congrese au fost anii formării literaturii mordove. Cu ajutorul organizației de partid mordove, a Uniunii Scriitorilor Sovietici din U.R.S.S., a întregii opinii publice din Mordovia, noi am dobîndit unele rezultate pozitive.

Numai în ultimii ani în Mordovia au fost editate 60 de cărți ale scriitorilor mordovi și 75 cărți traduceri ale operelor scriitorilor ruși și ale scriitorilor popoarelor U.R.S.S., au fost publicate 15 numere ale Almanahurilor literaro-artistice în limbile rusă, erziană și mocșană.

Dezvoltarea literaturii mordove în anii de după război a fost marcată prin apariția unor mari lucrări: romanul „Keli Mocșa” („Mocșa întinsă”) de Timoftei Kidriașkan, „Intr-o familie unită” de Ivan Antonov, „Cale luminoasă” de Alexei Lukianov, câteva nuvele, poeme și culegeri de povestiri. De doi ani la Teatrul dramatic mordov se prezintă cu succes în limba rusă piesa lui Petr Kirilov „Invățătoarea”. În limba rusă au fost traduse trei romane. Au apărut piese noi — „Agronomul Bataev” de A. Scegllov, „Issa se varsă în Volga” de I. Kișneakov.

Ar fi însă nejust să trecem sub tăcere slăbiciunile unui tânăr organism. Încă nu am lichidat cu totul șablonul, schematismul și atitudinea superficială față de fenomenele vieții. Daune mari a provocat faimoasa „teorie” a lipsei de conflict.

În lichidarea acestor tendințe greșite un mare ajutor ne acordă Uniunea Scriitorilor sovietici din U.R.S.S. Operele scriitorilor mordovi au fost analizate la ședințele conducerii Uniunii. La discuții au luat parte Nikolai Tihonov, Vadim Kojevnikov și mulți alți scriitori. Prozatorii și poeții Avdcev, Zamoiški, Jarov, Sidorenko, Jeleznov, Drujinin, Pancenko, Serghei Smirnov, scriu în colaborare cu scriitorii mordovi.

Literatura mordovă trebuie să iasă cu mai mult curaj pe drumul larg. Pentru aceasta avem nevoie de un ajutor mai activ și mai eficient din partea comisiei literaturilor naționale a Uniunii scriitorilor sovietici. Vrem de asemenea să știm de ce „Literaturnaia Gazeta” și revistele mari din Moscova acordă o atenție foarte mică situației literaturilor frățești. „Literaturnaia Gazeta” tratează foarte multe probleme din diferite sfere ale vieții noastre, dar se referă foarte rar la problemele esențiale ale procesului de dezvoltare a literaturii noastre multinaționale.

Vreau să pun în fața delegaților Congresului o problemă serioasă, după părerea noastră, privind pe redactorii din edituri și pe șefii secțiilor literare ale ziarelor. La noi există încă puțini redactori literari cu experiență, în special în editurile regionale, E timpul să ne ocupăm în mod serios de pregătirea redactorilor și criticilor literari cu o calificare înaltă. După părerea noastră este necesar să se organizeze o facultate de redactori pentru edituri în cadrul Institutului de literatură.

În Mordovia, în afară de almanahuri nu există pînă în prezent un organ periodic, nu există reviste literar-artistice în jurul cărora să organizăm un activ de creație și să publicăm lucrările noastre. Uniunea Scriitorilor Sovietici trebuie să ne ajute să reînființăm revistele care apăreau la noi înainte de război.

Cel de al doilea Congres unional al scriitorilor sovietici ne va însufleși spre noi victorii în creație spre a ne concentra toate eforturile pentru a ajuta poporul nostru să atingă piscurile strălucitoare ale comunismului. (*Aplauze*)

Cuvîntarea lui N. Zarian — ARMENIA

Congresul nostru are loc în zilele cînd reprezentanții imperialismului atomic se sfătuiesc fără întrerupere cum să reînvie puterea distrusă a dușmanului înfrînt al popoarelor, cum să înarmeze pe generalii hitleriști cu bomba atomică.

Înainte de a vorbi despre literatură nu pot să nu-mi exprim de la această tribună indignarea mea în legătură cu autodemascarea mirșavă a premierului englez Churchill, care în discursul din 23 noiembrie a recunoscut că încă înainte de terminarea celui de al doilea război mondial el a trimis mareșalului Montgomery o telegramă în care îl chema să colaboreze cu armata hitleristă împotriva armatelor sovietice. Nu pot să nu-mi exprim sentimentul de dezgust față de ipocrizia îngrozitoare a acestor oameni și nu pot să nu exprim recunoștința noastră plină de mândrie a scriitorilor față de mareșalii Uniunii Sovietice tov. Vasilevski și tov. Jukov pentru răspunsul lor cald, iubitor de pace, plin de sentimentul forței de neînvingătoare a patriei noastre, dat ațîțătorilor la război. (*Aplauze*)

La acest Congres noi sîntem pătrunși cu o deosebită profunzime de sentimentul unității naționale a literaturii sovietice. Raportorii noștri vorbesc în numele întregii literaturi sovietice, cuprind într-o anumită măsură întreaga literatură sovietică multinațională. Desigur, putem să nu fim de acord cu o anumită apreciere făcută de raportori. Desigur, ei nu reușesc întotdeauna să sezeze esențialul într-o anumită literatură a popoarelor noastre, dar aceste lipsuri izolate nu pot întineca marea însemnătate a faptului că am învățat să vorbim despre întreaga literatură sovietică, cunoscînd în mod concret procesele ei principale și avînd sentimentul plin de mândrie al unei familii unite.

În legătură cu aceasta nu pot să nu vorbesc despre rolul măreței literaturi ruse în apropierea noastră reciprocă, despre rolul măreței limbi ruse. Noi creăm o literatură în zeci de limbi, dar ceea ce creăm mai bun în diferitele limbi ale patriei noastre, devine un bun comun tocmai datorită traducerii în limba rusă. Pentru prima oară am cunoscut în limba rusă poezii și scriitorii diferitelor generații ale popoarelor frățești din patria noastră, am cunoscut poeți și scriitori ca: Ianka Kupala și Maxim Tank, Pavlo Tîcina și Oles Gonciar, Muhtar Auezov și Gabiden Mustafin, Samed Vurgun și Mehti Husein, Gheorghii Leonidze și Iosif Noneșvili, Berdî Kerbabaev și Mirzo Tursun-zade, Vilis Lațis și Salomeea Neris. Nu am fi putut cunoaște întreaga bogăție a valorilor culturale ale popoarelor frățești, dacă nu ne-ar fi ajutat măreața limbă rusă.

Ca poet armean nu pot să nu vorbesc de la această tribună înaltă despre ajutorul frățesc pe care l-au acordat tovarășii noștri ruși literaturii armene. Unii prin articolele, cuvîntările, sfaturile lor, alții prin traducerile lor ne-au ajutat să ne orientăm repede în căutarea căilor juste ale dezvoltării literaturii noastre, să lichidăm greșelile săvîrșite, să ne lărgim orizontul. Ei ne-au ajutat să luptăm împotriva manifestărilor mărginirii naționale, ale lipsei de idei și decandentismului în literatura noastră, ne-au ajutat să scăpăm de atracția exagerată față de tematica istorică și să îndreptăm atenția scriitorilor sovietici armeni spre tematica istorico-revoluționară și contemporană.

La primul Congres unional al scriitorilor sovietici, prietenul și învățătorul nostru Maxim Gorki ne-a dat porunca sfîntă de a crește și educa cadrele tinere ale literaturii noastre. Permiteți-mi să vă prezint pe acei tineri scriitori armeni care nu erau încă cunoscuți în perioada primului Congres. Nu-i voi numi pe toți, deoarece sînt mulți. Vreau să-l citez pe poetul Ovanes Șiraz, foarte cunoscut în Armenia, ale cărui poezii tineretul din Armenia le cunoaște pe dinafară. Departe, peste granițele Armeniei, sînt cunoscute numele lui S. Kaputikian și G. Emin care slăvesc măreața prietenie a popoarelor noastre, eroismul lor în muncă și lupta lor pentru pace. Ași dori să fie publicați în limba rusă, în traduceri valoroase asemenea poeți tineri remar-

cabili ca M. Makarian, V. Davdtian, R. Ovanesian, A. Saghian, S. Arutiunian, G. Borian, P. Sevak.

Vreau să-l citez pe tânărul prozator Soro Hanzadian care în ultimul timp a publicat un roman interesant despre colhozul postbelic armean. Tânărul prozator repatriat Stepan Alagiagian a scris o năvelă bună în care demască imperialismul americano-anglez în Africa. Tânăra scriitoare Anait Sainian în noul său roman „Setea“, oglindește viața oamenilor care lucrează în domeniul electrificării și irigării Armeniei. Recent a apărut în limba rusă năvela tinerei scriitoare Angela Stepanian, „Medalia de aur“, consacrată vieții elevilor. Nu pot uita pe tânărul poet Ararat Aivazian care terminând universitatea a hotărât să se întoarcă la lucru în satul natal și să-i dedice un ciclu de versuri. Ași vrea să-l citez pe tânărul dramaturg Iahdjan, care a scris o piesă minunată despre lupta popoarelor împotriva imperialismului american în Orientul apropiat.

Am citat numele tinerilor scriitori armeni pe care noi i-am educat în ultimii ani. Totuși, nu pot trece sub tăcere lipsurile esențiale ale literaturii armene. Aceste lipsuri se manifestă în special în faptul că literatura armeană în anii de după război reflectă slab viața republicii noastre, viața glorioșilor noștri contemporani.

De asemenea tematica istorico-revoluționară a rămas în urmă la noi.

Genialul critic rus V. Belinski analiza fiecare operă remarcabilă de artă ca un produs al continuării istorice a dezvoltării culturale, ca un fenomen care are rădăcini în trecut și care dă roade în viitor. Unitatea multinațională a societății sovietice a creat tradițiile ei specifice care au o importanță hotărâtoare pentru dezvoltarea literaturii noastre. De aceasta sînt legate și tradițiile literaturii sovietice multinaționale. Noi nu putem crește și deveni maiștri ai cuvîntului artistic, dacă alături de tradițiile literaturii clasice ruse și universale, alături de moștenirea clasică a marelui scriitor proletar Maxim Gorki nu vom studia operele lui V. Maiakovski, A. Serafimovici, M. Șolohov, A. Tolstoi, A. Fadeev, N. Ostrovski, M. Isakovski, B. Polevoi, A. Tvardovski, M. Bajan și alți maștri ai literaturii sovietice.

De la această tribună înaltă a Congresului nostru asigurăm Partidul nostru Comunist, poporul nostru sovietic drag că vom trăi întotdeauna viața poporului, interesele și năzuințele lui, vom fi participanți activi la construirea societății comuniste, vom cunoaște îndeaproape pe contemporanii noștri — eroi reali, constructori ai comunismului, fiind profund conștienți de faptul că acesta este unicul nostru drum just spre mărețu-i scop — crearea unor opere artistice valoroase, calea spre inima minunatului nostru cititor. (*Aplauze*)

Cuvîntarea lui S. Mihalkov — MOSCŌVA

Dramaturgia noastră pentru copii a ocupat un loc de seamă în cadrul dramaturgiei sovietice. Totuși trebuie să recunoaștem că în prezent sîntem martorii unei evidente rămîneri în urmă a dramaturgiei pentru copii. Din ce cauză s-a întîmplat acest lucru?

Recolta de grîu, după cum se știe, depinde în mare măsură de suprafața pe care este semănat. Roadele dramaturgiei pentru copii depind de suprafața pe care o ocupă teatrele pentru copii în orașele țării noastre. Dacă copiii sovietici înainte de război aveau 70 de teatre, acum ei n-au decît 30.

Îmi permit pînă la rezolvarea problemei deschiderii de noi teatre

pentru copii, să propun Congresului scriitorilor sovietici să ceară Ministerului Culturii al U.R.S.S. să oblige teatrele dramatice regionale să pună regulat în scenă cel puțin 2—3 spectacole pentru copii pe an, iar teatrele existente pentru copii să creeze asemenea condiții de muncă încît urmărind îndeplinirea planului financiar, să nu fie silite să dea spectacole pentru adulți în dauna spectacolelor pentru copii.

La coraportul lui A. Korneiciuk aș dori să adaog cîteva cuvinte despre satiră. Problema mă frămîntă în mod deosebit și cred că în această privință nu sînt singurul.

La Congresul al XIX-lea al partidului, tovarășul Malenkov a spus că „noi avem nevoie de Gogoli și Scedrini...”

După Congresul Partidului scriitorii sovietici au scris cîteva comedii și reviste bine primite de spectatorul sovietic și de critica literară. Voi cita doar cîteva titluri: „Cînd lănciile se frîng” de N. Pogodin, „Fără a-i spune pe nume” de V. Minko, „Mult sgomot”, de L. Lenci, „Scuzați, vă rog” de A. Makaionok, „A rîde nu este un păcat” de V. Poliakov, „Unde-i strada, unde-i casa...” de V. Dihoviciin și M. Slobodskoi.

Dar după aceste comedii și spectacole de revistă au apărut unele piese tenebroase, care se pretindeau a fi satirice, iar în fapt s-au dovedit a fi o calomnie la adresa realității noastre.

Aceste piese pseudosatirice, criticate pe bună dreptate, au adus un mare prejudiciu dezvoltării satirei sovietice. Critica a început din nou să se arate neîncrezătoare față de satiră. S-a produs astfel o confuzie care continuă să dăinue.

Cum se manifestă această confuzie? Toată lumea, ca și înainte, continuă să fie de acord că avem nevoie de Gogoli și Scedrini. Acest lucru îl spun și acei tovarăși prudenți cărora sincer vorbind, apartința Gogolilor și Scedriniilor le-ar provoca doar griji și neplăceri. Teoretic critica este acum pentru satiră. Dar în practică ea nu numai că nu sprijină satira, ci, pur și simplu dezorientează pe acei care au avut curajul să-și încerce forțele în comedie și pe acei care au încercat să abordeze acest gen.

La ce bun să fie revizuite acele lucrări despre care spectatorul și-a format de acum o părere limpede și pozitivă?

Eu, de pildă, nu înțeleg de loc soarta surprinzătoare a comediei „Fără a-i spune pe nume” a dramaturgului ucrainean V. Minko. Această comedie a fost văzută de cîteva milioane de spectatori. În decurs de doi ani presa a vorbit de această comedie ca despre un fenomen pozitiv în istoria comediei noastre, trecînd cu vederea chiar unele slăbiciuni și lipsuri artistice ale ei. Și iată că acum, după doi ani, au început să se audă glasuri, că, chipurile, comedia ar fi chiar dăunătoare. O asemenea părere a început să pătrundă în teatre, în rapoarte, la consfătuiri. Și teatrele, pentru a evita anumite discuții, manevrează „frînele” și pun tot mai rar în scenă această comedie care, cu toate acestea, se bucură de succes în fața spectatorilor.

Multe teatre s-au desobișnuit să pună în scenă comedii actuale și de aceea rezolvă primitiv și slab montarea comediiilor, prezentînd în loc de comedii farse ieftine, denaturînd astfel intenția autorului.

Mi se pare că spectatorul nostru, care consideră literatura drept o cauză care-l privește direct, își dă seama cînd trebuie să rîdă și nu va accepta niciodată o lucrare în care să nu se simtă atitudinea sovietică a autorului față de stările de lucruri prezentate.

Nu m-aș fi oprit atîta asupra comediei „Fără a-i spune pe nume”, deoarece n-o consider de fel o comedie satirică dintre cele mai izbutite, dar sînt nevoit s-o apăr azi, de la tribuna Congresului nostru, fiindcă asemenea divergențe

în aprȃcierea unei lucrări frȃnează dezvoltarea tuturor genurilor satirei și comediei sovietice în literatură, teatru și cinematografie. Aruncarea unuia și aceluiaș autor pentru una și aceeași lucrare cȃnd în apă rece, cȃnd în apă fierbinte, duce, după cum se știe, doar la o contractare spasmodică a vaselor, iar spasmele acestea la propriu și la figurat nu pot sprijini dorința autorului de a-și continua munca în acest sector „primejdios” al literaturii.

Cum explic eu această trecere de la o extremă la alta?

Eu explic acest lucru prin faptul că unii, fără să se fi lămurit în ce anume constă specificul genului comic, fără să-și poată imagina în mod just cum poate și trebuie să fie satira și comedia sovietică, își permit „să facă ordine” în acest gen care încă nu s-a statornicit.

Acum fiecare comedie este măsurată -cu talonul: „cȃt are din Gogol și cȃt din Scedrin?”—neglijȃndu-se faptul că genurile comediei sȃnt variate—sub pretextul că noi avem nevoie de satira lui Gogol și Scedrin; nimeni nu a spus că noi n-avem nevoie de satira proprie lui Turgheniev, Cehov, Krilov și a operelor altor scriitori care au ilustrat genul satirei, comediei, farsei, vodevilului.

În prezent se manifestă punctul de vedere că în fiecare comedie trebuie neapărat să acționeze personaje pozitive, că acestea trebuie să fie oarecum personajele principale în comedie, în timp ce este îndeobște cunoscut că în comedie și în deosebi în cea satirică, personajele principale trebuie să fie tocmai acelea care sȃnt satirizate. Spectatorul nu vine la un spectacol satiric spre a vedea *cine* a biciuit răul, ci spre a vedea *cum*, *pe cine* și *pentru ce* biciuește autorul și, alături de el, spectatorul care rȃde.

Se știe că rȃzȃnd de ceea ce este odios, spectatorul și cititorul înțeleg de fapt cum anume trebuie să fie alcătuită viața.

Cea mai sigură garanție a valorii unei satire este rȃsul spectatorului și nu sublinierea ostentativă, didactică a sensului dorit de autor. Comedia este puternică prin rȃsul pe care-l provoacă și numai prin rȃs.

Prea des ni se întȃmplă să auzim asemenea reflexii: „Unde ați mai întȃlnit astfel de proști în realitatea noastră? Asemenea persoane ocupȃnd posturi de răspundere, nu sȃnt tipice pentru aparatul nostru de stat”. Cu toate acestea noi știm că asemenea proști există, și ei ne strică tuturora viața, și dacă spectatorul rȃde de ei — asta e tocmai ceea ce trebuie. Nu degeaba se spune în zicala populară: „Ferește-te de vacă din față, de cal din spate, iar de prost — din toate părțile”.

În ultimul timp se manifestă tendința de a considera, atunci cȃnd comedia ironizează viciile și lipsurile persoanelor care ocupă în subiectul comediei un anumit post de răspundere, că autorul pune prin aceasta la îndoială toate persoanele care ocupă asemenea funcțiuni, și pasă-mi-te subminează respectul față de aceste slujbe pe care, în societatea noastră, le ocupă de obicei oameni sovietici cumsecade, cinstiți — membrii și nemembrii de partid.

Și cum să nu ne amintim aci cuvintele marelui clasic care a spus în „La intrarea în teatru”: „Nu pierzi respectul nici pentru funcționari, nici pentru funcții, ci pentru acei care își îndeplinesc prost funcțiile”.

Iar nu de mult mi s-a întȃmplat să aflu și următorul punct de vedere asupra comediei: „De ce să nu analizăm o comedie satirică înainte de a fi pusă în scenă, în acel mediu despre care e vorba în comedie?” S-ar fi putut încerca. Dar există o primejdie ca într-un asemenea caz să nu mai apară în general nici o comedie, deoarece în fiecare mediu există birorași, proști și despoți care s-ar ridica în apărarea cinstei uniformei lor și ei ar avea,

fără îndoială, dreptate în felul lor fiindcă nimănui nu-i face plăcere să fie ridiculizat.

E natural ca satira să placă unora, dar să nu placă altora. Ea uneori indignează, jignește pe oamenii buni în care elementul pozitiv este mai puternic decât acele slăbiciuni omenești de care suferă acești oameni buni și cinstiți. Și una din slăbiciunile omenești este lipsa simțului umorului, fără de care este, în general, greu să trăiești și cu atât mai mult să judeci genul comic.

Doă cuvinte despre curaj, despre curajul criticii noastre.

La teatrul ucrainean „Ivan Franko“ se joacă o nouă piesă de Korneiciuk „Aripi“, în privința căreia s-au emis diferite păreri. Ar fi timpul ca presa din capitală să-și spună părerea asupra acestui spectacol. Iată însă că unora le este greu să-și rostească în mod deschis părerea cu privire la acest eveniment în viața teatrală a Ucrainei, deoarece nu cunosc încă punctul de vedere al altora, punct de vedere pe care să se poată bizui.

Mai mult curaj, tovarăși critici și tovarăși redactori! Nimeni nu va condamna pe acela care se rostește cel dintâi asupra unei lucrări noi. Nu dați însă a înțelege că părerea dumneavoastră reprezintă o apreciere definitivă, irevocabilă. Lăsați acest drept milioanelor de cititori și spectatori care își pot exprima propriul lor punct de vedere asupra lucrărilor scrise pentru ei.

Încrederea de nezdruncinat în forța orînduirii noastre, în dreptatea cauzei noastre se exprimă printr-o critică curajoasă, necruțătoare și totodată calmă a lipsurilor noastre. Iată de ce munca scriitorilor satirici sovietici este profund partinică, necesară poporului.

Să nu uităm că satira nu se acceptă prin aplauze unanime, deoarece ea nu este o rezoluție adoptată la o adunare generală. (*Aplauze*)

Cuvîntarea lui A. Rapohin — C.C. AL COMSOMOLULUI

Tovarăși, permiteți-mi, din însărcinarea C.C. al Comsomolului, în numele Comsomolului leninist, al gloriosului nostru tineret, să salut pe delegații și participanții la cel de al doilea Congres unional al scriitorilor sovietici. (*Aplauze*).

Poporul, partidul și guvernul nostru au pus la dispoziția scriitorilor sovietici toate mijloacele favorabile succeselor în creație. Răspunzînd la această grijă, marele detașament al scriitorilor noștri a dat numeroase opere artistice scrise cu talent, opere care și-au atras dragostea fierbinte a tineretului. În fondul de aur al literaturii sovietice au intrat operele lui Gorki, Maiakovski, Șolohov, Fadeev, Ostrovski, Korneiciuk, Vurgun, Marșak, Mihalkov și mulți, mulți alții. Nu voi exagera dacă voi spune că diferitele generații ale tineretului sovietic s-au format în bună parte sub puternica și nobila influență a celor mai bune opere ale scriitorilor noștri.

Subliniind succesele literaturii noastre, nu se poate să nu observăm că există încă puține cărți în care viața tineretului sovietic să fie redată cu o mare forță, profunzime și claritate, cărți demne de munca și lupta plină de eroism a poporului sovietic, a minunatului nostru tineret. Din păcate mai apar încă destule cărți cenușii, mediocre, în care este insuficient oglindită viața multilaterală și clocotitoare a tineretului, în care este denaturată realitatea sovietică. Astfel, în noua nuvelă a lui Ilya Ehrenburg „Dezghețul“, majoritatea eroilor sînt oameni schilodiți din punct de vedere moral. În nuvelă întîlnim oameni bolnavi sufletește, carieriști, lingușitori. În general

regretăm că o asemenea lucrare a apărut sub semnătura unui mare artist așa cum îl cunosc cititorii noștri pe Ehrenburg.

Există și alte lucrări nereușite. Tineretul își exprimă nemulțumirea față de nuvela lui V. Necrasov „În orașul natal“, publicată recent în revista „Novii Mir“.

Lucrările nereușite sînt urmarea faptului că unii scriitori nu cunosc bine viața oamenilor sovietici, a tineretului, nu-și dau silința să cunoască multilateral și profund realitatea.

Cunoaștem numeroase cazuri în care oameni ce abia au intrat în literatură, publicîndu-și prima carte, uneori nedesăvîrșită, părăsesc activitatea lor în producție și activitatea obștească, devin încrezuți, încetează să mai studieze viața. Nu trebuie să rămînem indiferenți cînd unii tineri scriitori se dau drept artiști formați, nu vor să muncească spre a se desăvîrși, asaltează Uniunea Scriitorilor, diferite edituri, redacțiile ziarelor și revistelor, propunînd spre publicare lucrări cenușii, de care nimeni n-are nevoie.

Mai există la noi și scriitori care s-au rupt de popor, comportîndu-se în mod nedemn. În legătură cu aceasta trebuie să menționez că Uniunea Scriitorilor a procedat foarte just, deși cu o mare întîrziere, pronunțîndu-se hotărît împotriva unor asemenea fenomene în mediul scriitoricesc.

Tovarăși! Partidul Comunist a acordat întotdeauna o uriașă importanță educației tinerilor constructori ai comunismului. Partidul a considerat întotdeauna și consideră că în această muncă educativă literatura este unul din principalii factori. Acest lucru este de înțeles, deoarece o carte bună trezește în rîndurile tinerilor gînduri și sentimente luminoase, îi emoționează, îi cheamă la muncă și la acte eroice, îl învață să fie curajoși și dîrji în înfrîngerea greutăților. Iată de ce noi dorim ca scriitorii sovietici să creeze asemenea opere literare care să reflecte cu o mare forță artistică cele mai bune calități ale oamenilor sovietici, să fie egale prin influența lor cu cele mai bune opere clasice și să satisfacă exigențele multilaterale ale tînărului cititor.

Ne trebuie mai multe cărți care să îndemne tineretul la fapte de vitejie, la eroism în numele construirii comunismului, care să educe tînăra generație în spiritul dorinței permanente de a apăra iubita noastră patrie sovietică.

Printre faptele mărețe ale tineretului sovietic săvîrșite la chemarea partidului în numele fericirii poporului, se înscrie ofensiva tineretului pentru deștelenirea unor pămînturi virgine. Cîte fapte nobile și eroice săvîrșește acolo tineretul nostru glorios! De pildă, pentru colhozul nou creat „Stepniak“ din regiunea Akmolinsk, trebuia trecută de la centrală aparatul tehnic peste rîul Ișin. În timpul trecerii ghiapa s-a spart și un tractor a căzut la fund. Comsomolistul Drozd a coborît în apa înghețată pînă la fundul rîului și a legat o funie de tractorul scufundat. Tractorul a fost scos la mal. Acesta este doar un episod. Se pot da sute, mii de asemenea exemple. Ele merită să fie aduse la cunoștința întregii țări, a întregului tineret. Tînărul cititor așteaptă ca în literatura epocii noastre eroice, să apară noi Paveli Korceaghini, noi membri ai Tinerei Gărzi, noi Alexei Meresievi.

Am dori să existe la noi mai multe cărți care să educe în copii încă de pe băncile școlii dragostea față de muncă, să trezească în tineri dorința de a deveni muncitori în uzine, tractoriști, combaineri etc. cu o calificare înaltă. Acest lucru este cu atît mai important astăzi cînd sute de mii de tineri și tinere după terminarea școlii merg să lucreze în producție.

Adesea mai întîlnim rămășițe ale psihologiei și moralei mic-burgheze, rămășițe ale ideologiei burgheze, acte de beție, huliganism, furt, destră-

bălăre în viața de zi cu zi. În prezent se pune ascuțit problema intensificării luptei pentru o morală sănătoasă. Și în această luptă literatura este chemată să-și spună cuvântul său înflăcărat. Iată de ce este necesar ca scriitorii să creeze mai multe opere literare care să ajute la introducerea unei culturi înalte în viața de zi cu zi, să biciuiască viciile, lipsurile, fenomenele bolnăvicioase. Vrem să existe mai multe cărți despre dragostea pură, luminoasă, despre prietenie și spirit tovărășesc.

În opera de educare a tineretului o importanță uriașă o are literatura științifico-fantastică și de aventuri. Noi rugăm scriitorii să scrie mai multe asemenea cărți care să contribuie la formarea unei concepții materialiste juste în tineret, care să răspundă problemelor ivite în mintea tînărului privind diferite domenii ale științei și tehnicii.

Noi înțelegem că cerințele ridicate în fața scriitorilor sovietici nu sînt ușoare. Cei care cunosc pe scriitorii noștri, știu că ei răspund întotdeauna cu plăcere cerințelor tineretului și sîntem încredințați că ei vor crea numeroase cărți, piese, cîntece pentru tineret, noi și interesante.

De faptul că scriitorii crează încă puține cărți bune pentru tineret, este vinovat și Comsomolul. S-a creat la noi o situație anormală: scriitorii au început să vină rar în organizațiile de Comsomol, după cum activității de Comsomol vizitează destul de rar pe scriitori. Zilele de pregătire în vederea Congresului au constituit o excepție de la acest obicei. Trebuie să lichidăm această situație, trebuie să întărim legăturile vii ale scriitorilor cu organizațiile de Comsomol.

Atît cît îi stă în putință, Comsomolul este gata să acorde scriitorilor sovietici ajutor în munca lor creatoare. Am adresat în prezent unor scriitori rugămîntea de a crea cărți despre tineretul care deștelenește pămînturile. Vom acorda acestor scriitori ajutorul necesar în crearea unor asemenea cărți.

Comsomolul dispune de mari posibilități de editare. Rugăm Uniunea Scriitorilor să ne ajute, să întărească și să lărgască colegiile redacționale ale revistelor pentru tineret și copii cu prozatori și poeți valoroși și să realizeze participarea nu formală, ci activă, creatoare a scriitorilor la munca colegiilor redacționale. Acest lucru ar avea o influență binefăcătoare asupra calității publicațiilor noastre, ar ajuta la atragerea unui larg cerc de scriitori care să colaboreze la ele.

Viitorul literaturii sovietice este direct legat de felul cum este organizată educarea tinerelor cadre de scriitori. În acest domeniu există însă numeroase lipsuri. După cum se știe, munca cu scriitorii începători este dusă în prezent doar de comisia corespunzătoare a Uniunii Scriitorilor. Dar și această comisie depune o activitate slabă. Rezultatul este că tinerii scriitori nu primesc ajutorul creator și calificat de care au nevoie. Desigur, nu este posibil ca pe calea directivelor scriitorii de frunte să fie obligați să muncească în mod sistematic cu tinerii scriitori. Dar cred că putem și trebuie să vorbim despre datoria scriitorilor de a crește generația de schimb, de a urmări în spirit gorkian, cu atenție, dezvoltarea tinerilor scriitori. La rîndul lor scriitorii începători trebuie să învețe neîncetat din dragostea de muncă și măiestria marelui Gorki.

După părerea noastră, pe lângă editura „Molodaia Gvardia“, pe lângă revistele noastre literar-artistice, „Smena“, „Molodi Kolhoznik“, pe lângă revistele locale de Comsomol și pionieri, trebuie să se organizeze cercuri literare ale tinerilor scriitori în frunte cu maestrul experimentați și cu autoritate ai literaturii. Aceasta va contribui de asemenea la îmbunătățirea muncii cu generația de mîine a literaturii noastre. Trebuie de asemenea

să se rezolve problema organizării regulate a consfătuirilor unionale ale tinerilor prozatori, poeți și critici.

Scriitorii sovietici dispun de toate condițiile, toate posibilitățile pentru a da mari opere literare corespunzătoare măreței noastre epoci, opere care să fie citite cu un interes uriaș nu numai de contemporanii noștri, ci să fie o adevărată desfătare și pentru generațiile viitoare. (*Aplauze*)

Cuvîntarea lui Ali Sardar Djafrî — INDIA

Tovarăși!

Salut cel de al doilea Congres al scriitorilor sovietici în numele delegației frățești a Indiei. (*Aplauze*).

Doar trei dintre noi — Hogeia Ahmad Abbas, Balvant Garga și eu am avut fericirea și cinstea de a asista la acest Congres.

Dar cu gîndul participă aci, împreună cu noi, toți scriitorii progresiști din India care scriu în 17 limbi, atît maeștrii recunoscuți ai literaturii cît și autorii tineri, începători: poeți cunoscuți ca Djoș Malihabadi, Nirala și Vallatholl, prozatori remarcabili ca: Crișan Ceandar, Mulk Radj Anand și Manic Banerdji, critici ca Etișam Husein și Ram Bilas Șarma, dramaturgi ca: Sahinsend-Gupta, Tulsi Lahri și Mema Verercar (*Aplauze*).

Împreună cu noi, în această sală participă și poetul neînfricat Faiz Ahmad Faiz, ale cărui poezii minunate se avîntă spre noi din închisoarea pakistaneză unde zace de patru ani, deși crima lui e aceea de a-și iubi poporul și de a nu accepta ca ațîțătorii americani la război să folosească acest popor drept carne de tun. (*Aplauze*)

Împreună cu noi, în această sală se află și inima mare a lui Sadjad Zahir, unul din făuritorii Asociației Scriitorilor progresiști din India, primul ei secretar general, care în prezent e aruncat într-o închisoare din Pakistan.

Poeții noștri proletari — Annabhau Sathe și Amar Șeih, fii de muncitori și ei înșiși muncitori, în cîntecele cărora bate inima clasei muncitoare din India, în povestirile cărora vedem oamenii simpli din India, munca și lupta lor pentru o viață nouă, pentru democrație și pace, își îndreaptă privirea cu dragoste și nădejde spre Moscova.

Salutul adresat Congresului al II-lea al scriitorilor sovietici din partea scriitorilor noștri progresiști, din partea poporului indian este exprimat în minunatele versuri ale unuia din poeții generației vechi — Firak:

„Ochii întregii lumi privesc departe, acolo unde este Moscova.“

„Deoarece acolo, de-asupra Moscovei, se aprind zările noi, roșii,

În Grecia antică s-a născut un proverb: „crează doar zeii și poeții“ — acolo poeții erau considerați egali zeilor. Dar la voi, în societatea socialistă, unde munca fizică este însuflețită de poezia creației, iar scriitorii s-au pătruns de ideologia clasei muncitoare, voi ați dovedit că „Crează doar oamenii muncii și poeții“ (*Aplauze*).

După un obicei indian, ca răspuns la ospitalitatea voastră, noi ar fi trebuit să vă aducem daruri din țara noastră. Noi v-am adus în dar lucrul cel mai scump pe care îl avem — cărțile noastre, literatura noastră. Literatura veche, cum sînt legile lui Așoca sculptate în piatră, și cea tînără, cum este nuvela lui Crișan Ciandar, în care nu se vorbește numai despre soarta bărbatului sau femeii, ci mai mult despre destinul uimitor al artei noastre înșăși, și în care este oglindită în imagini minunate întreaga dezvoltare a literaturii indiene.

Crișan Ceandar povestește că a încercat să oglindească în nuvela sa chipurile prințesei de basm, al bufonului spiritual, al scribului muncitor, dar... rochia de mătase a prințesei s-a transformat în zdrențe; bufonul a fost supus unei pedepse publice pentru discursurile sale eretice, iar scribul a fost aruncat în închisoare pentru participarea la o grevă.

Și atunci autorul întreabă nuvela sa ce ar fi vrut să devină, și nuvela răspunde: „Fă-mă secera cu care țăranul strânge grâul, fă-mă ciocanul cu care țăranii răsculați bat săbiile, fă-mă glonț și să mergem în Vietnam să luptăm pentru libertate, fă-mă stea roșie care strălucește de-asupra Moscovei“.

(*Aplauze*)

Pentru a înfăptui această evoluție creatoare a literaturii indiene, oglindită în alegoria lui Crișan Ceandar, nouă, scriitorilor progresiști, ne-a trebuit o jumătate de veac.

Ne-am eliberat de iluziile „artei pentru artă“ în procesul luptei poporului nostru împotriva imperialismului, luptă la care au participat activ și scriitorii patrioți — sute dintre ei au fost arestați, batjocoriți de polițiști și chinuiți, înfruntând cu pieptul lor glonțele imperialiștilor.

Dar numai ideile marxism-leninismului și Marea Revoluție din Octombrie, au arătat literaturii noastre drumul just, drumul realismului socialist și al romantismului revoluționar. De atunci noi mergem fără șovăire pe acest drum.

Desigur, noi nu reușim întotdeauna să întruchipăm pe deplin principiile înalte ale realismului socialist.

Dar în ciuda greșelilor noastre, noi niciodată n-am făcut concesii dușmanului, iar dușmanul nostru a fost nu numai imperialismul străin și ideologia sa, dar și reacțiunea, obscurantismul și fanatismul autohton.

Învățînd din propria noastră experiență, folosind critica și autocritica, noi dobîndim unitatea formei și a conținutului, a elementului revoluționar și a lirismului, unitate datorită căreia scriitorii progresiști din India au creat atît în versuri cît și în proză numeroase exemple minunate de romantism revoluționar.

Noi sîntem cîntăreții și povestitorii poporului nostru, noi creștem și muncim pătrunși de conștiința originalității culturii noastre și de mîndria pentru literatura noastră, dar fără a despărți soarta noastră de aceea a întregii omeniri. Scriitorii noștri, însuflețiți întotdeauna de spiritul internaționalismului răspund prin cărțile lor năzuințelor popoarelor iubitoare de libertate din întreaga lume.

Eposul eroic al Stalingradului, victoria forțelor populare în China sub conducerea lui Mao-Tse-dun, lupta glorioasă a popoarelor din Coreea și Vietnam, toate acestea și-au găsit expresia în povestirile și poeziile noastre, alături de temele noastre naționale.

Și împreună cu stimații noștri confrăți sovietici, și cu voi, iubiții noștri vecini chinezi, și cu voi scriitorii din toate țările care luptă pentru pace și progres, noi declarăm că țelul nostru comun este să opunem forța invincibilă a cărților noastre planurilor diabolice ale ațîțătorilor la război, ale dușmanilor păcii și omenirii. (*Aplauze prelungite*).

Cuvîntarea Elsei Triolet — FRANȚA

Dragi tovarăși!

Desigur, voi vorbi în limba rusă. (*Aplauze*). Vă interesează poate ce așteaptă cititorii voștri apuseni de la literatura sovietică? Cu o curiozitate

febrilă ei caută în literatura sovietică tabloul a ceea ce se crează în această țară neobișnuită, țară de basm.

Fiecare scriitor știe din experiență cât de exact este răspunsul lui Flaubert la întrebarea cine l-a inspirat în „Madame Bovary”: „Madame Bovary sînt eu”. Pentru a crea omul nou, în scriitor trebuie să existe în mod obligatoriu muguri ai omului nou. Arta este unul din mijloacele de cunoaștere a lumii, ajută la apariția acestor muguri și, printre altele, literatura ajută la apariția lor, iar literatura are o influență educativă și asupra scriitorilor care nu numai că scriu, dar și citesc, citesc cu o receptivitate deosebit de ascuțită.

Considerînd genialitatea ca treapta superioară a talentului, trebuie să admitem că o operă genială depășește întotdeauna epoca sa, întrucît ea este o creație, adică o descoperire, o apariție a unui lucru care n-a mai existat. În însăși rădăcina cuvîntului geniu se află noțiunea naștere, căreia i se poate opune noțiunea de repetare a unui lucru care a mai existat. O operă genială întotdeauna intuiește, descoperă, — în trecut, prezent și viitor, — acele schimbări încă imperceptibile pentru contemporani, schimbări care transformă o epocă în alta. Eroul nou, omul nou nu trebuie căutat în mod obligatoriu în viitor. El a existat și în trecut, el există în prezent și un roman genial este oricînd și un roman istoric, indiferent dacă oglindește trecutul, prezentul sau viitorul, deoarece creatorul lui, schițînd viitorul, vede cele înfățișate din perspectiva istoriei. Astfel sînt operele lui Dante, Cervantes, Gogol, Balzac, Stendhal, Hugo, Lev Tolstoi, Gorki, Maiakovski. Acești scriitori au sesizat, au descoperit, au înfățișat ceea ce contemporanii lor nu vedeau încă, nu cunoșteau, sau nu aveau destul talent spre a înfățișa. În acești scriitori existau mugurii viitorului.

Creatorul genial depășindu-și epoca, se avîntă în viitor înlăturînd prejudecățile, rutina modei, gustul existent. El iese din albia obișnuită și de aceea oamenii mărginiți îl consideră uneori nebun. De fapt nebuni sînt acei care neagă că „pămîntul totuși se învîrtește”.

Crearea omului nou în literatură depinde de dezvoltarea trăsăturilor omului nou în scriitor însuși. Oamenii care cred în progres cred în faptul că omul va fi tot mai uman, și nu este posibil să ne închipuim că viitorul se află de pildă în drojdia societății... Noi nu credem în posibilitatea meritelor artistice ale unor opere scrise de asasini și de oameni decăzuți. Intr-o închisoare americană un criminal condamnat la moarte a cîștigat milioane de dolari descriindu-și viața. Cazul fermierului francez Dominici, acuzat de a fi comis trei crime, preocupă toate ziarele; două edituri au solicitat acestui asasin romane autobiografice. Provocatorul Baranes aflat în închisoare își scrie memoriile pe care apoi le publică. Firește, puțin interesează dacă acești oameni au sau nu au talent; este limpede că despre criminali sau despre faptele lor poate să scrie numai un om care este conștient de motivul pentru care ei au devenit criminali, un om care simte cu durere sau groază soarta lor. Scriitorul este un actor care poate îmbrăca haina eroului înfățișat de el numai dacă este capabil să-l înțeleagă pînă la capăt — să vădească o anumită atitudine față de acest erou.

Se povestește că Roger Martin du Gard, pentru a introduce în roman pe oricare din eroii săi, chiar și pe cel mai episodic, scria pentru sine întreaga lui biografie de la naștere pînă la moarte, sute de pagini, astfel încît ceea ce va spune despre acest erou în cîteva rînduri să corespundă întregii vieți și întregului lui caracter. Poate că acest lucru nu este adevărat, dar în orice caz este instructiv.

Să revin la literatura sovietică. Viața de zi cu zi, oamenii noi, faptele, există, dar numai unora le este dat să le sesizeze și să le înfățișeze. Firește, aceste realități sînt oglindite în întreaga literatură sovietică, și în apus fiecare carte sovietică e primită cu dragoste și răspunde unei necesități. Dar acele cărți în care noul se simte cu o putere deosebită, care duc după sine în viitor pe cititorul entuziasmat, sînt și mai instructive și mai atrăgătoare. Drept exemplu voi cita cărți care nu au nimic comun, în afară de faptul că sesizează azi ziua de mîine în știință, în viața personală a omului, în viața sovietică: „Oameni și munți“ de Ilin, „Așa s-a călit oțelul“ de Ostrovski, „Povestea unui om adevărat“ de Polevoi, chipul Avdochiei din „Secerișul“ de Nicolaeva, poezia lui Maiakovski.

În aceste opere despre zilele noastre, viitorul captivează pe cititor în mod irezistibil, precum fierul este atras de magnet.

Tot ceea ce se scrie în cărțile științifice, teoretice, tot ceea ce se scrie în ziarele voastre, toate își găsesc la noi un ecou, sînt înțelese cu mintea și inima și devin o realitate datorită artei. Ce uriașă răspundere aveți și cît de recunoscători vă sîntem pentru ceea ce aduce literatura sovietică, pentru încrederea și speranța, pentru dragostea față de om pe care ea le sădește în noi. Fără să posed vre-un mandat, vă transmit sentimentele cele mai călduroase, pline de recunoștință din partea tuturor cititorilor voștri apuseni pentru tot ce ați făcut, pentru tot ceea ce ei datorează literaturii voastre. (*Aplauze prelungite*).

(*Texte apărute în „Literaturnaia Gazeta“ Nr. 155/1954*)

Cuvîntarea lui V. Ovecikin — KURSK

În cei douăzeci de ani care s-au scurs de la primul Congres, literatura noastră a dat un mare număr de opere poporului sovietic și celorlalte popoare din întreaga lume. Ne este oare îngăduit să afirmăm că n-am fi putut realiza mai mult, că literatura noastră s-a ridicat la nivelul sarcinilor ce i-au fost trasate, la nivelul acestor două mărețe decenii?

Nu, și probabil că nici unul din scriitorii sovietici nu va susține acest lucru.

Ceea ce m-a surprins în raportul lui Alexei Surcov este faptul că roadele unei munci duse de scriitori în timp de douăzeci de ani au fost aruncate toate, cum se spune, clae peste grămadă. Raportul a apreciat realizările literaturii noastre din această perioadă după principiul „cifrelor medii“.

În timpul celor două decenii literatura s-a îmbogățit mult. Au apărut ultimele volume din „Pe Donul liniștit“, „Poemul pedagogic“, „Așa s-a călit oțelul“, „Energia“, „Calvarul“, „Petru I“, „Cutia de malachit“, „Ultimul din Udeghe“, „Tînăra gardă“ a căror valoare e incontestabilă. Totuși, nu era necesar să se acopere lipsurile numeroaselor cărți apărute la noi, cu calitățile cărților mai sus citate. Raportorul a procedat însă întocmai, el a acordat ca medie nota „patru“ plus întregii literaturi din aceste două decenii, fapt care s-a resimțit în întregul raport.

Ar fi fost de datoria lui să analizeze mai atent situația literaturii, să împartă deceniile în etape, să le privească mult mai pătrunzător, și atunci ar fi reușit să vadă că în ultimii ani la noi se petrece un fenomen îngrijorător, primejdios — lipsa de exigență. În ultimul timp la noi au apărut multe cărți mediocre, așa putea spune chiar searbăde, plicticoase. Aceasta n-ar fi chiar atît de grav, dar unele din aceste cărți au ajuns în fruntea literaturii noastre — și ne-au fost date ca model.

Nici în coraportul lui Simonov nu s-a dat semnalul de alarmă în fața acestui fenomen, deși în genere în coraport fiecare problemă a fost tratată la locul ei iar coraportorului nu i se poate reproșa faptul că a trecut sub tăcere vreo problemă. Coraportul a fost destul de critic și de autocritic, destul de îndrăzneț și destul de rezervat și în general bine proporționat.

În raportul său tovarășul Surcov a amintit doar în treacăt că au fost cazuri când s-au acordat premii și unor opere care pe baza calităților ideologice și artistice n-au meritat acest lucru și care (aceasta e complectarea mea) — nu meritau să fie promovate în primele rînduri ale literaturii noastre.

Dar problema nu se pune astfel: nu e vorba numai de unele greșeli; ci însuși sistemul de acordare a premiilor nu este corespunzător. De cele mai multe ori acest sistem s-a bazat pe aprecieri personale și nu era destul de democratic. Nu s-a ținut seama nici de părerile cititorilor și nici de critica obiectivă. Acordarea anuală a premiilor literare Stalin se făcea în grabă, iar operele erau supuse unei analize superficiale și propuse pentru premii. Lipsea verificarea necesară a timpului. Și cît de neprincipial s-a comportat în această problemă Uniunea Scriitorilor. De obicei Uniunea propunea pentru premiere aproape tot ce apărea în cursul anului, mai de seamă în revistele mari, înaintîndu-le apoi instanțelor superioare. În felul acesta Uniunea fugea de răspundere pentru că nu dorea să-și exprime în mod deschis și hotărît părerea asupra celor mai bune opere apărute în cursul anului.

S-au acordat premii și după merit. Cine ar avea ceva de obiectat împotriva premiilor acordate lucrărilor „Petru I“, „Cutia de malachit“, „Liubov Iarovaia“ sau „Tînăra Gardă“? Asemenea premii sînt o adevărată sărbătoare, ele ne bucură nespuse de mult pe noi, scriitorii, ca și pe întreg poporul. Acordarea acestor premii are o însemnătate progresistă.

În ultimii ani însă exigența noastră a scăzut, și nu mai avem acel spirit de discernămint necesar alegerii unor opere literare cu adevărat merituoase.

După părerea mea aceasta este una din cauzele faptului că în ultimii ani au pătruns în literatură multe lucrări searbăde, mediocre, primitive, și nu numai că au pătruns, ci s-au strecurat chiar printre cele mai bune și, ca să mă exprim plastic, au încercat să se impună ca lucrări fruntașe ale literaturii.

O altă cauză care a contribuit ca în ultimele două decenii literatura noastră să nu strălucească prin realizări de seamă, este îndepărtarea scriitorilor de viață, fapt care după părerea mea este deosebit de îngrijorător și de serios.

Numele noi, care în ultimul timp și-au cîștigat faimă în literatură, aparțin unor oameni puternic legați de viață. Tihon Juravliov — autorul nuvelor „Ostașul Antipov“ și „Combinerii“ a pășit pe tărîmul literaturii de pe combină și nici pînă în prezent nu se grăbește să-și mute domiciliul în capitală, continuînd să trăiască alături de eroii nuvelor sale. Tendreacov, așa cum îl cunosc eu, este un autor plin de neastîmpăr, a cărui curiozitate iese din comun și-l îndeamnă mereu spre căutarea unor subiecte actuale, complexe, și care-și dă seama că nu se poate rupă de pămînt — că e primejdios. Troepolski este un om cu o vastă experiență de viață.

În genere tinerii scriitori ce-și croiesc astăzi drum în literatură sînt ori ziarîști, care în numeroasele lor peregrinări au văzut multe, ori oameni ai muncii nedespărțiți de practica producției și de viața poporului.

În schimb unii din scriitorii noștri de seamă, care în timpul primului

Congres erau în fruntea literaturii sovietice, s-au simțit bătrâni înainte de vreme și s-au retras la odihnă.

În ultimii ani acest grup de scriitori alcătuit din cei mai viguroși și mai talentați maestri ai cuvîntului, dau literaturii noastre mai puțin decît ar putea.

Mai există și un al treilea grup de scriitori — care prin vîrstă se situează la mijloc, între scriitorii bătrîni și cei tineri. Nici aici situația nu este tocmai îmbucurătoare. Cîțiva dintre laureații înainte de vreme, de îndată ce a apărut prima și ultima lor carte, s-au mutat la Moscova. Și aici ține-te de funcții, ședințe, vizite, banchete. În centrul preocupării acestora era propria lor bună stare, căreia i s-au dedicat cu tot sufletul. Ca rezultat, o tăcere într-o perioadă de zece ani, sau niște volumașe lipsite de importanță după prima carte, mai mult sau mai puțin reușită. (*Aplauze*).

Degeaba vorbesc eu despre necesitatea ca scriitorii să părăsească Moscova, peste tot sînt luat drept un adept al ascetismului, un fanatic, sau mai știi, poate chiar drept narodnic.

La rîndul meu, mă cuprinde mirarea cînd aud că unul sau altul dintre scriitori e îngrozit numai de perspectiva plecării din Moscova, că pur și simplu îi e frică să-și imagineze că ar trebui să trăiască într-un sat sau într-un mic orașel din Donbass sau chiar într-un centru raional, dar undeva în adîncul Rusiei.

Cînd s-a mai pomenit în istoria literaturii noastre ca lingă Moscova, sau Petersburg, să se formeze un adevărat orașel al scriitorilor, orașel izolat de viață. (*Aplauze*) Astăzi însă, aproape toți scriitorii mai de seamă din Moscova stau în suburbia Peredelchino, iar cei ce locuiesc chiar în Moscova, locuiesc pe stradela Lavrușinscaia.

Trebuie să căutăm, tovarăși, să mișcăm din loc măcar o parte din scriitorii care au prins rădăcini aici la Moscova!

Multe din greșelile prezente în literatură, ca înlocuirea rapidă a poeziei cu catran, și invers, — căderea dintr-o extremă în alta, — provin din cauza instabilității convingerilor și ideilor. La rîndul ei această instabilitate rezultă dintr-o insuficientă cunoaștere a vieții, din ignorarea gîndurilor și năzuințelor poporului. Se găsesc printre scriitori unii care creează, preocupați „să nu calce pe alături“, și nicidecum îndemnați de conștiința lor partinică și cetățenească.

S-ar putea să fiu acuzat că rezolv prea grosolan și primitiv problema apropierei de viață, și anume prin „evacuarea“ scriitorilor din Moscova. În fond ce e Moscova? Un pustiu? În Moscova viața nu pulsează oare din plin? Și aici doar există fabrici și uzine, constructori de metro și studenți. Da, și la Moscova viața e interesantă, clocotitoare, diferită, dar nu pe strada Vorovscoi nr 52*); nu la casa scriitorilor și nici în sălile de ședințe.

Mi-a plăcut sfîrșitul patetic al coraportului despre proză, în care tovarășul Simonov s-a năpustit în sfîrșit asupra mediocrității și platitudinii în literatură și a atacat pe acei critici care au ridicat în slavă opere slabe. Aceasta mă silește să-l întreb pe tovarășul Simonov: D-voastră fiind redactor al revistei „Literaturnaia gazeta,“ ca redactor de revistă n-ați publicat oare articole (chiar dacă erau semnate de alții — dumneavoastră erați redactor) unde criteriile de apreciere se învălmășeau și ceea ce era slab și mediocru era ridicat în slăvi?

Oare nu D-voastră personal ați ridicat în slăvi piesa lui Zorin, piesă cu totul nereușită, politicește greșită și lipsită total de calități artistice? Și

*) Sediul Uniunii scriitorilor sovietici

nu D-voastră ați fost acela care ați murmurat apoi ceva nedeslușit despre „greșeala” pe care ați făcut-o?

De asemenea, ca reprezentant al diferitelor cercuri scriitoricești care v-au arătat încrederea lor în cadrul diferitelor comisii sau ședințe, ați avut oare întotdeauna curajul să apărați obiectivitatea și exigența în aprecieri, ați discutat și ați demonstrat că ceea ce e rău — e rău?

Și nu socotiți oare, tovarășe Simonov, că și D-voastră personal ați fost printre acei jigniți și loviți de critici prin laudele lor nestăvilite la adresa operelor literare de diferite genuri pe care le-ați scris?

Dacă am lua tot ce s-a scris și s-a spus despre D-voastră, toate laudele ce vi s-au adus, cred că n-ar cîntări mai ușor decît tot ce s-a scris despre cei mai mari scriitori ruși din trecut și de astăzi.

Dacă ne-am lăsa influențați de toate laudele ce vi s-au adus, am ajunge la concluzia că sînteți un scriitor genial. Dați-mi voie să cred că nu vă socotiți ca atare.

Sînt sigur că nici peste zece și nici peste douăzeci de ani acei ce au citit romanul „Așa s-a călit oțelul” n-au să uite numele personajelor. De neuitat sînt și eroii din „Tînăra gardă”. „Poemul pedagogic” abundă în personaje, cu toate acestea le ținem minte. Nenumăratele personaje din „Donul liniștit” — nu numai că le ții minte numele ci și pronumele, ci îți și apar adevărat înaintea ochilor.

Iată însă că memoria noastră nu se prea împacă cu personajele romanului și pieselor D-voastră.

Ultima D-voastră lucrare „Tovarășii de arme” mai miroase încă a cerneală tipografică, pe cînd unele din personajele ei au și început să se șteargă din mintea noastră.

Tovarășe Simonov, e cazul să recunoașteți cinstit că și față de creația D-voastră critica a comis destule păcate.

Poporul așteaptă ca pe viitor D-voastră să vă ridicați creația la nivelul acelor laude care vi s-au acordat, ca să zic așa, ca un avans.

Congresul nu trebuie să zăgăzuiască discuția amplă despre literatură, care abia a început.

E imposibil ca în epoca noastră să nu se nască scriitori ca Gorki, Cehov, Necrasov,

Dar din moment ce ei încă nu s-au născut, n-ar fi bine oare ca noi să scriem cît mai bine, pe măsura talentului pe care-l avem? Trebuie să scriem în așa fel, încît să nu ne fie rușine să privim în ochii cititorilor noștri, oameni ai muncii constructive, adevărați creatori și constructori ai vieții noi. Să scriem în așa fel încît literatura noastră să devină cu adevărat o forță conducătoare a societății noastre, ca să dea un ajutor din ce în ce mai temeinic partidului în educarea comunistă a maselor, iar poporul, constructorul comunismului, să rostească în orice moment cu recunoștință numele scriitorilor noștri. (*Aplauze prelungite*)

Cuvîntarea lui I. Cairov

(Ministru al Învățămîntului din R.S.F.S.R.)

Rolul literaturii sovietice în educația comunistă a poporului nostru, a copiilor și a tineretului este de neprețuit.

Pentru munca Dvs. de creație, pentru tot ceea ce a făcut ca literatura să devină cel mai bogat tezaur de imagini și idei progresiste, vreau ca în numele zecilor de milioane de școlari, milioane de învățători, din partea

militanților în domeniul științei pedagogice și a cadrelor din învățământ să vă mulțumesc, dragi tovarăși, din toată inima și cu toată căldura și prin Dvs., tuturor scriitorilor patriei noastre!

Literatura pentru copii și tineret constituie o parte integrantă a literaturii sovietice. Creșterea și înflorirea deosebită a literaturii pentru copii constituie un progres firesc al procesului general de înflorire a culturii noastre, un răspuns pentru grija deosebită și permanentă a partidului și guvernului acordată literaturii pentru copii.

Pînă acum niciodată în nici o țară din lume n-au fost rezolvate probleme din domeniul educației tinerelor generații de felul celor puse în fața noastră la Congresul al XIX-lea al partidului, probleme care se și soluționează cu succes. Niciodată nu s-a pomenit în istorie ca rîndurile clasei muncitoare și ale țărănimii colhoznică să fie completate cu tineri și tinere avînd studiile medii terminate. Noi însă în mod direct ne-am apropiat de rezolvarea acestei probleme.

O sarcină nobilă a școlii și a cadrelor didactice sovietice, o minunată menire a literaturii pentru copii și tineret o constituie educarea la copiii noștri după modelul lui Corceaghin, a simțului intransigentei față de nesătornicia morală, față de lașitate, lene, lipsă de modestie, lipsă de idei, lipsă de inițiativă, călirea voinței lor, dezvoltarea la ei a dragostei pentru munca fizică și intelectuală.

În ce rezidă cauza slăbiciunii literaturii noastre pentru copii și tineret, unde se găesc izvoarele greșelilor și lisurilor ei esențiale, care, uneori, au împiedicat creșterea literaturii pentru copii și tineret?

Unii dintre tovarăși cred că problema constă în cerințele specifice ale așa zisului gen „de povestire școlară“. Au dreptate cei care spun în legătură cu aceasta că orice încercare de a construi o operă literară după o schemă elaborată dinainte, nu poate să dea rezultate bune. Indiscutabil că o operă literară nu poate fi ilustrarea unor reguli didactice sau o prelucrare metodică pentru educație. Critica operelor scriitorului care îl orientează spre aceasta — indiferent de unde ar veni ea, — nu este justă. Există oare o astfel de critică? Da, există, și într-adevăr ea pornește adeseori din sînul cercurilor pedagogice.

Cred că nu este nevoie să discutăm asupra termenilor. Trebuie să vorbim nu de povestirea școlară, ci de tema școlară. Și n-ar strica să amintim că însăși necesitatea de a vorbi despre această temă este determinată de faptul că într-un timp, viața școlii a început să dispară definitiv din literatura pentru copii.

Acum, mai mult ca oricînd, trebuie să luptăm pentru o școală nouă care rezolvă în mod nou problemele pregătirii tineretului pentru viitoarea activitate practică chiar între zidurile ei și care începe să rezolve problema legării învățămîntului de munca socială productivă. În cazul acesta putem, oare, să nu scriem despre școală? Și putem, oare, considera că în general critica pedagogică nejustă și cerințele pedagogice constituie cauzele principale ale insucceselor scriitorilor?

Oare este adevărat că de aici pornesc insuccesele scriitorilor? Este adevărat, dar numai în parte. Principalul constă, totuși, în altceva: lipsa măestriei artistice a unora dintre scriitori, în necunoașterea vieții, în faptul că ei uită particularitățile vârstei pentru care se scrie cartea; în crearea unor lucrări incapabile să pătrundă în specificul lumii copiilor, în universul lor sufletesc. Această lume este foarte complexă și cu un caracter aparte. Aici poți să te încurci ușor și să faci greșeli. Cît de mult greșesc uneori cei maturi încercîndu-i și pe copii, cînd vorbesc cu cei mici ca și cum ar vorbi

cu activiști sociali, sau cînd îi consideră pe tinerii și tinerele ajunși la maturitate drept copii mici! Tineretul nostru nu suferă falsitatea! El nu vrea să i se răspundă numai la întrebarea *cine* să devină, ci și *cum* trebuie să fie.

Arta de a fi scriitor pentru copii necesită talent, inspirație, dragoste pentru copii, priceperea de a privi lumea prin ochii lor și în același timp a-i conduce înainte, a-i învăța cu pricepere, cu convingere, cu răbdare și pătrundere, să cunoască adevărul vieții. Mulți dintre scriitorii noștri stăpînesc minunat acest dar, iar mulți nu izbutesc.

Îngăduiți-mi, pentru confirmarea celor spuse, să vă împărtășesc părerea mea despre două cărți apărute de curînd. Una din ele este cartea tînărului scriitor N. Șundic (care nu de mult a fost profesor), intitulată „În nordul îndepărtat“. Veți găsi acolo multe scene din faimosul „asortiment“ al literaturii pentru copii arătat de raportor. Și cu toate acestea cartea este cu adevărat fermecătoare și iubită de tinerii cititori.

Dar orice idee sănătoasă poate fi mutilată dacă nu se respectă simțul măsurii! Așa s-a întîmplat cu cartea lui E. Permeak: „Vara la Iasnocamscoe“. Aici pasiunea pionierilor pentru muncă atinge un grad atît de înalt, încît pionierii veniți în tabără, afară de toate celelalte, construiesc singuri un furnal și se apucă să toarne fontă din mîncîrul de fier găsit în apropierea taberei. Autorul a crezut că experiența inventată de el, a taberei de la Iasnocamscoe va fi larg popularizată prin țară, dar tot ce a putut suporta hîrtia nu poate fi suportat și de un școlar sovietic obișnuit.

Insuccesul acestor opere constă în faptul că scriitorii sînt trădați de gust, că le lipsește cunoașterea adevărată a vieții și o răspundere serioasă față de tînărul cititor. Adevăratele opere de artă întotdeauna sînt cu adevărat pedagogice.

Pedagogia și literatura pentru copii au același scop, numai mijloacele lor sînt deosebite. Dar eforturile lor pentru înaintarea spre scopul comun trebuie să fie unite.

Literatura pentru copii este inseparabilă de școală și școala nu poate fi concepută fără cartea pentru copii. Înțelegerea reciprocă între pedagogia adevărată și literatura pentru copii, între cadrele didactice și scriitorii este atît de firească și necesară, încît contrapunerea lor reciprocă, intensificarea artificială a laturilor defectuoase ale unui sau altui aspect nu poate să aducă folos cauzei comune a educației comuniste a tineretului. A vorbi despre pretinsa influență negativă asupra dezvoltării literaturii pentru copii din cauza subordonării Editurii pentru copii ministerului — înseamnă a păcătuți față de adevăr.

Îndeplinind voința și sarcinile date de partid și guvern, Ministerul învățămîntului a realizat în ultimii ani o serie de măsuri pentru stimularea și încurajarea dezvoltării literaturii pentru copii. S-a stabilit sistemul de organizare a concursurilor pentru cea mai bună carte pentru copii. În urma acestor concursuri, în cadrul literaturii pentru copii au intrat multe nume noi și s-au creat unele cărți noi și bune pentru copii. Ministerul se preocupă în prezent de întărirea aparatului de redacție al editurilor sale și de ridicarea calificării colaboratorilor.

Pe lângă editura literaturii pentru copii s-a înființat un laborator de creație — Casa cărții pentru copii. Ministerul învățămîntului începe construirea unei mari întreprinderi poligrafice pentru tipărirea cărților pentru copii, ceea ce ne va permite să lărgim considerabil editarea literaturii pentru copii. Noi ne propunem să edităm într-o măsură mult mai largă în cadrul „Bibliotecii școlare“ și cele mai bune opere scrise pentru cei maturi.

Editura de Stat pentru copii fiind o editură conducătoare în acest domeniu nu este, totuși, o organizație de monopol. Există editura „Tînăra gardă“. Cărțile pentru copii se tipăresc de către editurile regionale și de ținut și de editurile speciale ale republicilor unionale.

Ministerul învățămîntului își dă foarte bine seama de faptul că există un mare număr de probleme nerezolvate, legate de viața școlii, a familiei, a copiilor, de predarea literaturii. Multe din ele nu pot fi rezolvate fără ajutorul scriitorilor.

Rog pe scriitorii noștri sovietici să ia parte la crearea cărților de lectură pentru elevii școlilor elementare, să înceapă să scrie pentru aceste cărți scurte povestiri cu conținut încheșat să participe la crearea cărților de lecturi istorice și de memorii, a cărților științifico-literare și de popularizare a științei, în special în legătură cu studiul obiectelor ca istoria, geografia, științele naturale, fizica, chimia și minunata literatură a patriei, să ajute la scrierea cărților interesante despre viața și opera marilor noștri scriitori din trecut, despre activitatea scriitorilor noștri sovietici, să participe activ la crearea unui volum special despre literatură și artă, necesar Enciclopediei pentru copii pe care o pregătește Academia de științe pedagogice.

Ministerul Învățămîntului va examina cu toată atenția observațiile critice, dorințele și propunerile exprimate în cadrul acestui Congres cu privire la literatura pentru copii și va căuta să facă tot ce este necesar pentru îmbunătățirea și dezvoltarea editării cărților pentru copii. (*Aplauze*)

Cuvîntarea lui Agapov — MOSCOVA

La noi tipicul se manifestă și prin faptul că în viața de toate zilele omul sovietic simplu se dezvoltă din punct de vedere spiritual și participă conștient la cauza istorică a sporirii productivității muncii.

Această creștere se realizează pe calea unei intense munci intelectuale creatoare. Preocupările de ordin intelectual constituie o însușire proprie vieții omului simplu din Uniunea Sovietică.

Să găsești! Să descoperi! Să creezi! Asemenea atitudini caracterizează viața a milioane de oameni din țara noastră. Munca omenească ridicată la nivelul creației a devenit o temă tratată într-o serie de opere izbutite ale literaturii noastre. Asemenea lucrări ca romanul „Căutătorii“ de D. Granin, apărută de curînd, și nuvela „O forță minunată“ de B. Galin sînt închinată zugrăvirii procesului de creație. Conflictul pe care ni-l înfățișează nuvela lui Galin e un conflict între un om de școală veche „idealist“ în tehnică, și între un constructor — un om nou. Caracterul ficcării se dezvoltă tocmai în atitudinea pe care o au față de muncă.

Pentru unul dintre ei, tehnica reprezintă un joc rafinat al imaginației, pentru altul — este un lucru foarte omenesc, necesar poporului, și fără de care este imposibil să realizezi o viață mai bună și mai fericită. Pentru unul, domeniul cercetărilor tehnice se limitează la gîndirca lui experimentală, pentru altul e o lume largă, care cuprinde abatajul, mina, oamenii care-l ajută, care-l critică, și care cer mereu mai mult... Toate acestea îi alimentează forța de creație.

Oare asemenea trăsături sînt proprii numai oamenilor care construiesc mașini pentru exploatarea minelor? Nu întîlnim, oare, astfel de oameni și în rîndul compozitorilor, scriitorilor, savanților și chiar economiștilor? De pildă, arhitecții aceia care preocupați numai de jocul fanteziei lor au construit niște case incomode și costisitoare — uitînd de nevoile imediate ale

poporului — nu aparțin ei oamenilor care gîndesc de dragul de a gîndi și fac artă pentru artă?

Dacă vom cerceta cărțile de schițe de după război vom observa că în general ele sînt închinată și zugrăvirii dîrzeniei în creație, muncii intelectuale a omului.

Fie că acestea sînt cărți cu un caracter istoric ca aceea a lui A. Șarov, unde se povestește cum savanții au învins ciurma, fie că e vorba de istoria descoperirii legii fundamentale în chimie de către Mendeleev, descrisă de O. Pisarjevski, sau de cartea lui V. Sofronov despre felul cum a pătruns omul în tainele vieții, carte tradusă în 15 limbi, sau de nuvela cu caracter biografic despre drumul glorios și greu al lui Lomonosov, scrisă de Morozov, sau de cartea lui L. Gumelivski despre inginerii ruși, sau de povestirea lui A. Bek despre renumiții oțelarii, sau de nuvela documentară a lui I. Peșkin despre cunoscutul oțelar rus Anosov care a creat oțelul special...

Fie că aceste cărți ne vorbesc despre transformările din țara noastră ca acelea lui N. Mihailov, despre anumite republici și ținuturi cum sînt lucrările scriitorilor M. Șaghinian, V. Victorovici, P. Skosîriov, P. Luknițki, M. Zingher, G. Kublițki, F. Malov, S. Iurin...

Fie că, în sfîrșit, aceste cărți ne vorbesc despre contemporanii noștri, constructorii canalului Volga-Don, ca acelea ale lui B. Polevoi, A. Agranovski și V. Galactionov, fie despre muncitorii inovatori în diferite domenii ale muncii ca lucrările create de I. Gorelik, I. Iroșnikova, I. Veber, I. Osipov, M. Zlatogorov sau despre savanții noștri — primii descoperitori în domeniul tehnicii, astronomiei, agronomiei, mecanicii, construcției de mașini, ca operele scrise de E. Strogova, I. Dolgușin, V. Orlov, V. Zaharcenko sau ca seria schițelor lui S. Zalîghin, G. Fiș, A. Zlobin, — în toate întîlnim ca erou principal gîndirea omenească care transformă lumca, crează cea „a doua natură“ a cărei imagine îi era atît de dragă lui Gorki și-l emoționa atît de mult.

Un rol uriaș în educarea cadrelor de scriitori — autori de schițe, — îl joacă ziarul.

Ziarul, care este un învățător bun dar exigent, a educat o serie de publiciști și autori de schițe ca acei de la redacția ziarului „Pravda“ — I. Reabov, A. Kolosov, I. Jukov, S. Borzenko, D. Zaslavski, B. Galin, V. Veliciko, acei din redacția ziarului „Isvestia“ — E. Kriger, V. Poltoratki, T. Tess, I. Kudrevatîh.

În timpul războiului ziarul a promovat ziarîști ca A. Krivițki, I. Korolkov, V. Koroteev și pe mulți alții.

Schița este o minunată armă critică. Justețea acestei afirmații ne-o demonstrează schițele lui A. Kalinin, I. Kapusto, E. Doros, V. Tendriakov, V. Ovecikin. Pe Ovecikin îl cunoaște întreaga țară ca pe un luptător pasionat și talentat pentru bunăstarea satelor noastre. Cu atît mai mult m-au surprins cele rostite de el la Congres. Cele cîteva idei juste și la locul lor s-au pierdut în noianul unor chestiuni mărunte și arbitrare. (*Aplauze*).

Ca să poți afirma de la această tribună unională că renumele unui scriitor este un renume nemeritat — trebuie să te bizui pe ceva mai temeinic decît pe propria memorie care, mă rog, n-a putut să reție numele eroilor din cărțile lui Simonov. Eu l-aș sfătui pe tovarășul Ovecikin să se uite la pagina 281 din „Novii Mir“ Nr. 3 din 1953, ca să se convingă că după tirajul lor, cărțile lui Simonov în acel an ocupau locul al treilea după A. Tolstoi și M. Șolohov, deși după cum se știe a început să publice mult mai tîrziu decît aceștia.

Continuînd linia aceasta a defăimării, poți să ajungi la un moment dat

să afirmi că și tirajele acestea sînt false și se datoresc situației pe care o ocupă Simonov. Atunci cum se explică că din acest tiraj enorm, în librării nu se mai găsește un exemplar? Tovarășului Ovecikin nu-i rămîne altceva de făcut decît să presupună că Simonov însuși a cumpărat toate aceste cărți ca să-și creeze un succes aparent. Iată pînă unde putem ajunge dacă ne situăm pe poziția tovarășului Ovecikin.

Acum despre Selvinski. Versurile lui Selvinski despre pămînturile destelenite nu sînt reușite. Totuși, tovarășul Ovecikin nu s-a ostenit să le analizeze. Și s-a exprimat despre ele în așa fel încît pur și simplu a aruncat o umbră asupra bunului renume al omului. Cu toate acestea, Selvinski este unul dintre primii scriitori care a plecat pe pămînturile înțelenite, cu toate că nu e nici tînăr și nici nu se prea poate lăuda cu sănătatea. De acolo el a trimis, și ziarul a publicat o schiță, — cea mai bună și mai reușită dintre schițele care s-au scris despre pămînturile destelenite, o schiță scrisă cu măiestrie. Mi se pare straniu că tovarășul Ovecikin, care și-a dobîndit faima tocmai datorită faptului că a criticat lipsurile noastre în sectorul agriculturii, a scotit de cuviință să nu observe o muncă identică a unui coleg de breaslă.

În sfîrșit despre Peredelkino. E posibil oare, tovarăși, ca acest lucru să constituie o „problemă” care trebuiește discutată la Congres? În toate timpurile scriitorii locuiau în apropierea orașelor mari. Chiar Pliniu cel tînăr, un autor de schițe atît de operativ și care a trăit acum 1850 de ani se plîngea că la Roma îi vine greu să scrie și pleca din capitală pe undeva prin apropiere.

Ai noștri pleacă la Boldino și Spaskoe, Ialta și Gaspra, Iasnaia Poliana... cred că nu mai e nevoie să le înșir pe toate!

Puterea Sovietică, în dorința ei de a crea pentru scriitori condiții de muncă cît mai bune, a construit pentru ei o așezare mică dincolo de zidurile capitalei, mărturie a unei deosebite griji pentru noi din partea guvernului.

Tovarăși! Acum patruzeci de ani ideea zugrăvirii în artă a muncii creatoare, a dezvăluirii lumii spirituale a omului constructor nu preocupa pe nimeni. Acum însă cînd milioane de oameni sînt prinși într-o muncă creatoare, arta înfățișează acestor oameni imaginile artistice ale creatorilor, dezvăluie lumea interioară, experiența omului creator. Această temă nouă în literatură abia acum a început să se dezvolte. Ea era visul lui Gorki.

Sînt bucuros să afirm, de pe această tribună a celui de al II-lea Congres Unional al scriitorilor sovietici, că omul cercetător și constructor și activitatea lui creatoare au devenit obiectul principal al literaturii noastre sovietice (*Aplauze*).

Cuvîntarea lui Abdulah Cahhar — UZBEKISTAN

Caracterul multinațional al literaturii noastre sovietice despre care a vorbit Alexei Maximovici Gorki la primul Congres al scriitorilor, este o mărturie vie a importanței ei universale.

Care este, deci, calitatea cea nouă, izvorită dintr-o largă prietenie creatoare, a literaturii noastre sovietice multinaționale? Care este contribuția nouă a fiecărui popor la această calitate în decurs de 20 de ani?

Această problemă, care merită un raport separat, trebuia să stea prima în fața Congresului scriitorilor sovietici care fac bilanțul activității lor de douăzeci de ani. Ea trebuie să fie rezolvată de Congres, însă, deocamdată ea nici n-a fost ridicată.

Nici în raportul tov. Surcov, nici în corapoarte nu s-a acordat atenția cuvenită acestor probleme. Afară de prezentarea listei cu numele scriitorilor din republicile frățești și cu titlurile unor cărți, nici raportorul, nici coraportorii n-au mai spus nimic.

În realitate, însă, Uniunea Scriitorilor, în calitate de organizație creatoare, a făcut eforturi mari pentru ca literaturile frățești să devină așa cum sînt în prezent.

A făcut oare Uniunea Scriitorilor tot ceea ce ar fi putut să facă? Superficialitatea raportului cu privire la problema literaturilor naționale nu este oare rezultatul superficialității în ceea ce privește îndrumarea organizațiilor de creație ale republicilor de către conducerea Uniunii Scriitorilor din U.R.S.S.? După părerea mea — da!

Într-adevăr, a reieșit astfel: de semănat — am semănat, de cultivat am cultivat, dar ca să strîngem recolta, să calculăm cantitatea ei — nu putem ajunge pînă acolo. Iar recolta este bună cu adevărat. Am obținut o recoltă bogată. Tocmai această recoltă — minunatele roade ale literaturii noastre — constituie o dovadă a faptului că ideea comunismului despre care a vorbit Gorki, comună tuturor oamenilor muncii, a devenit o realitate.

Cine a fost în Uzbekistan cu douăzeci de ani în urmă, nu-l va recunoaște astăzi și va fi încîntat nu numai de creșterea lui din punct de vedere al economiei naționale, ci și de minunatele fapte de dezvoltare a culturii lui.

Faptele realității noastre constituie principiul fundamental al activității scriitorilor preocupați de crearea chipului omului sovietic.

În cadrul procesului de creare a imaginii omului sovietic s-a dezvoltat, a crescut și s-a maturizat literatura sovietică uzbekă și, în primul rînd, proza uzbekă.

Dacă în anul 1934 nu erau decît cîteva opere în proză, astăzi avem tot dreptul să vorbim despre succesele noastre indiscutabile în domeniul prozei. Pentru prima oară în istoria literaturii uzbece s-a născut romanul; romanele scriitorilor uzbeci s-au editat și s-au tradus în multe limbi ale popoarelor frățești și ale popoarelor de peste graniță, s-a născut nuvela, s-a dezvoltat genul povestirii și s-a consolidat schița literară.

Între literatură și viață s-a stabilit un contact atît de indestructibil, încît formele vechi canonice ale poeziei orientale pe care le-am moștenit, nu mai puteau să rămînă forme pentru exprimarea conținutului nou. În locul operelor pline de un fantastic greoi, în locul emfazei pompoase și a aspectului exterior decorativ, se cerea simplitate și era necesar un cuvînt omenesc cald și pătruns de sentiment.

Eroii și evenimentele cele mai noi au condiționat nu numai o dezvoltare impetuoasă a genurilor noi, dar și apariția unei întregi pleiade de scriitori uzbeci talentați care au devenit cunoscuți nu numai în țara noastră, ci și dincolo de granițele ei. Operele lui Aibek, Saraf, Rașidov, Pard Tursun, Aidîn constituie o însemnată contribuție pentru dezvoltarea romanului uzbec realist, a nuvelei și a povestirii. Au fost recunoscute operele prozatorilor uzbeci din generația tînără: Rahmat Taizi, Arcad Muhtar, Hachim Nazîr, Ibrahim Rahim.

Eroii operelor noastre au o înfățișare diferită, ei au diferite profesii, sînt cultivatori de bumbac, turnători de oțel, activiști de partid, cadre didactice, etc., caracterele lor nu se aseamănă, dar un singur lucru îi unește — simțul unității cu poporul, dragostea pentru Patrie.

Calitățile spirituale mari, măreția frumosului, au existat, există și vor exista în sufletul omului sovietic. Și aceasta trebuie s-o dovedească

operele noastre. Aceste calități devin cu deosebire concrete când operele noastre ajung peste granițele țării. Astfel, unul dintre ostașii Armatei populare de eliberare din China, după ce a citit romanul lui Aibek „Vântul din Valea de Aur“, a scris o scrisoare adresată personal eroului literar al romanului, Uctamgian. El scria adresându-se acestui erou ca și unui om viu: „Dragostea cea mare a D-tale pentru muncă, talentul, ideea d-tale revoluționară și activitatea d-tale în slujba cauzei comunismului mă îndeamnă pe mine și pe tovarășii mei la acte de vitejie în muncă“. Astfel literatura noastră găsește un înflăcărat răsunset la milioanele de oameni simpli din lumea întreagă.

Poezia sovietică uzbekă a crescut enorm de mult în ceea ce privește valoarea ei artistică.

Poeții uzbeki Gafur Guleam, Aibek, Uigum, Zulfia, Hamid Guleam, M. Babaev, sînt prima generație de poeți sovietici din Uzbekistan. Cel din flancul drept al poeziei noastre sovietice uzbece este Hamza Hachim-zade Niazi, ale cărui poezii au fost primele cîntece revoluționare ale Uzbekistanului. Și e păcat că de numele lui, care intră de drept în istoria literaturii sovietice, nu se pomeneste nimic în raportul lui Samed Vurgun.

Literatura uzbekă pentru copii s-a distins prin multe opere interesante. Cel mai important eveniment din cadrul ei îl constituie opera lui Cuddus Muhammad, fost profesor, un poet talentat, care este mult iubit de cititorii săi. Tinerii cititori iubesc și operele lui Sultan Giura, Zafar Diarov, Hachim Nazir, Cudrat Hikmat, Mirmuhsin, Sucur Sagdulah.

A crescut o generație nouă de cititori, o generație nouă de tineret. Literatura noastră trebuie să-i dea cărți inteligente, pasionante, care să-l cheme înainte, trebuie să-și spună cuvîntul nu numai despre ziua de astăzi dar să arunce o privire și asupra zilei comuniste de mîine. A. Korneiciuk a propus să se înființeze la Moscova Teatrul Prieteniei, eu susțin această idee minunată și propun să se înființeze și o editură „Prietenia popoarelor“.

În fața scriitorilor stau sarcini grandioase. În rezolvarea lor ne va ajuta atenția de zi cu zi a înțeleptului partid comunist. Cea mai bună mărturie a acestei atenții o constituie salutul Comitetului Central al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice adresat celui de al doilea Congres al scriitorilor care arată calea pentru dezvoltarea literaturii noastre. (*Aplauze*)

Cuvîntarea Margaretei Aligher — MOSCOVA

Faptul că în ziua de 15 decembrie Marele Palat al Kremlinului a stat în întregime la dispoziția literaturii noastre, faptul că în dimineața de 16 decembrie ziarele din capitală ne-au reîmprospătat sentimentul sărbătoririi noastre, — toate acestea ne-au umplut de emoții profunde, care nu dispar atît de repede.

Iată la ce înălțime este ridicată munca noastră! Iată cum prețuiește și iubește poporul nostru literatura sa, pentru toate splendorile ei!

Și, de aceea, mi se pare că pentru orice cuvînt al nostru rostit de pe această înaltă tribună trebuie să vedim mai multă răspundere și că trebuie să vorbim mai direct și mai categoric despre neajunsurile noastre, pentru a descoperi cauzele acestora, pentru ca nimic să nu împiedice mersul nostru tot înainte.

Minunata noastră literatură are însă un cusur serios, în care, ca într-un nod s-au strîns toate contradicțiile și toate neajunsurile noastre; unele

dintre ele au dat naștere acestui cusur, iar altele s-au ivit ca o consecință a acestuia.

Acest cusur, de care vorbeam, este rămânerea în urmă a criticii literare. Oare de ce critica literară rămîne în urmă? Ce trebuie să facem și ce piedici trebuie să învingem pentru ca această rămînere în urmă să fie lichidată? Însăși viața ne-a arătat sărăcia tuturor răspunsurilor formaliste și birocrate date acestei întrebări, ca de exemplu invocarea slabei organizări a comisiunii de critică de pe lângă Uniunea scriitorilor. Viața cere un răspuns serios privind fondul problemei.

Adeseori se afirmă că critica noastră este lipsită de curaj. Nu cumva aceasta se datorește faptului că sîntem prea intoleranți față de munca criticilor noștri, care întrucîtva ne amintește de munca geniștilor în timpul războiului, despre care poporul spunea că pot greși numai o singură dată în viață? Vă rog să mă înțelegeți just.

Nu vorbesc despre dreptul criticului de a comite erori, — oare putem vorbi despre dreptul de a face un lucru inconștient și involuntar? — ci vreau să vorbesc despre dreptul de a săvîrși o muncă în procesul căreia criticul poate să-și dea seama în mod firesc de greșeala comisă și s-o îndrepte.

În această privință mă îngrijorează, în deosebi tineretul, care pășește cu mult curaj în acest gen literar foarte dificil: unii tineri, de îndată și cu entuziasmul specific se avîntă prea mult, cad în exagerări și sar peste cal — (talentul critic invederîndu-se prin aceasta mai mult decît prin precauțiune, prin camuflaj și servilism) — se descurajează și ajung destul de repede la inactivitate. Dar viața ne dă alte învățăminte. Ea ne-a păstrat pilde prețioase, care cu greu se pot uita. Aduceți-vă aminte că tînărul Belinski în primul său articol mai mare „Meditații literare“ scria despre Pușkin: „Pușkin a domnit zece ani, — „Boris Godunov“ a fost ultima sa producție literară importantă... Acum nu-l mai recunoaștem pe Pușkin: el a murit sau poate că numai a amorțit pentru un timp oarecare... Cel puțin, judecînd după basmele lui, după poemul lui „Angelo“... Trebuie să deplîngem o pierdere grea, ireparabilă“.

Ca să ne dăm seama de gravitatea greșelii lui Belinski, ar fi suficient să amintim două fapte și anume: în timpul cînd s-a scris acest articol, Pușkin lucra la „Fata căpitanului“, iar dintre poeziile create în ultimii ani, voi aminti numai de o singură operă — „Exegi monumentum“.

Și cu toate acestea istoria literaturii n-a înregistrat plîngeri împotriva săvîrșirii vreunei nedreptăți sau văicăreli ale poetului, iar tînărul critic a devenit marcel Belinski și prin talentul său viguros și-a ispășit marea sa greșeală și vina față de Pușkin.

În schimb cînd a greșit tînărul — și fără îndoială — talentatul critic V. Ognev, publicînd un articolaș absurd despre cartea lui V. Perțov, ne-am năpustit asupra lui cu atîta înverșunare încît de atunci glasul lui aproape nu se mai aude. Știu că Ognev lucrează mult și cu toată rîvna, însă secțiunile critice din redacțiile revistelor și ziarelor au luat față de el o atitudine de suspiciune: — ia uite-te la el, atît de tînăr și se și pricepe să facă greșeli!

Articolele lui sînt netezite, despuiate de aprecierile proprii ale autorului față de subiectul respectiv — dar tînărul critic merită toată stima pentru faptul că el nu vrea să renunțe la punctul său de vedere, preferînd să nu i se publice asemenea articole despersonalizate.

A săvîrșit greșeli serioase și tînărul critic M. Scegllov, însă este inadmisibil ca noi, după ce-l vom critica așa cum merită, să nu-i dăm posibilitate acestui tînăr talentat să lucreze mai departe din plin și muncind să-și îndrepte greșeala sa cea mare.

Poate că toate acestea se explică prin acea părere falsă, care afirmă că „orice recenzie publicată se consideră ca un verdict definitiv și irevocabil dat unei opere literare“ (aici îl citez cu plăcere pe Alexei Surcov).

Din această situație falsă s-ar putea ieși numai printr-un larg schimb de păreri, care — și aici aș vrea să fim de acord din capul locului — pot fi și deseori sînt diferite (căci între păreri identice ar putea să nu fie schimb), — apoi discuții creatoare pe o scară largă, care, dacă putem da crezare dicționarului explicativ al limbii ruse, însemnează dezbateri asupra oricărei chestiuni nelămurite, pentru elucidarea diferitelor puncte de vedere și nu include tragerea unor concluzii oficiale, în care adesea cu plăcere aceste divergențe de păreri sînt denumite greșeli.

Prea puțin și superficial învățăm de la viață în ceea ce privește aplicarea în munca noastră a sfaturilor neprețuite pe care partidul le dă oamenilor sovietici. Partidul ne recomandă să folosim discuțiile largi creatoare, iar noi le înlocuim cu surrogate, în genul discuției ce a avut loc asupra ultimului roman al lui Pamfiorov. Partidul ne îndeamnă să dezvoltăm critica și autocritica, iar noi ne complacem în situația învechită a rămîinerii în urmă a criticii literare și căutăm încă să găsim alte explicații acestei rămîineri în urmă a literaturii față de mersul vieții.

Adeseori ni se pare că oamenilor, care ani de-a rîndul se pronunță cu privire la rămîinerea în urmă a criticii, le convine chiar într-un fel o asemenea stare de lucruri și nicidecum nu sînt interesați ca ea să se schimbe.

Știu de altfel că din cauza disprețului față de critica în arhitectură, acolo a domnit ani de-a rîndul situația condamnată astăzi de opinia noastră publică și anume: irosirea de materiale, tendința către un monumentalism de prost gust mic-burghez — tot ce nu trebuie omului nou sovietic. În literatură acestei situații îi corespund: poleirea realității, diminuarea exigențelor, prezentarea idilică și mulțumirea de sine, care sădește în oameni nu vigoarea necesară învingerii greutăților reale, ci suficiența, lăudăroșenia, buna dispoziție sufletească nejustificată — trăsături cu totul nepotrivite pentru vremurile furtunoase pe care le trăim.

Totuși, nu trebuie să ne subestimăm, tovarăși, căci critica noastră nu este de loc timidă și nici oarbă. Și în ea au răsunat glasuri vigilente, care au avertizat pe scriitori asupra primejdiei subiectelor lipsite de conflicte.

Și, hai să nu ne ascundem în dosul unor paravane învechite de genul acestei teorii. Ea n-ar conține nimic extraordinar, dacă n-ar fi fost ridicată la rangul de cea mai înaltă și mai justă teorie, și dacă orice îndoială referitoare la justetea ei n-ar fi fost socotită aproape ca o abatere politică.

Astfel s-a format părerea greșită că singură această teorie ar fi vinovată de toate insuccesele noastre. De fapt însă vina o poartă condițiunile generale ale vieții literare, condițiuni care au făcut ca o discuție creatoare să fie înlocuită adeseori prin atitudini nejuste ca izbirea cu pumnul în masă a vreunui director, orice bună intenție critică fiind dintr-odată calificată cu tot felul de cuvinte înspăimîntătoare și supusă unei analize nimicitoare. Pentru literatura noastră toate acestea sînt absolut contraindicate ca și gălăgia ieftină sau diminuarea exigențelor, automulțumirea și auto-liniștirea. Aceste fenomene își au origina în prejudecățile burgheze încă nelichidate în mediul nostru literar, în acel „vojdism“ („conducătorism“ nota trad.) meschin, existent în grupările literare și despre care a vorbit aici V. Lațis.

Fără îndoială, scriitorii sovietici condamnă în unanimitate această situație nesănătoasă și această zăpăceală, care au daunat mult muncii noastre, ei recunoscînd că toate acestea sînt în contradicție cu modul de viață sovietic.

Așa dar asemenea fenomene vor fi înlăturate, iar forțele tinere care intră în literatură nu se vor mai lovi de ele niciodată.

Să ne gândim la viitor, tovarăși! Să ne gândim la infinitele posibilități ce se deschid în fața talentatei noastre critici inteligente și curajoase, care nu vrea și nu îndrăznește să rămână mai prejos și nici nu va mai rămîne, iar prin activitatea ei va ajuta și altor genuri ale literaturii să lichideze această rămînere în urmă. Aș vrea ca ea să se ocupe cu toată pasiunea de problemele minunatei noastre poezii, care ne oferă în această direcție posibilități nemărginite.

Să luăm, un nucleu mic din poezia sovietică, cum ar fi, de pildă, poezia abhază. Aci găsim și munca admirabilului poet al poporului Dmitrij Gulia, și lira poezilor tineri I. Tarba, A. Lasuria și chiar romanul în versuri de B. Șinkuba. Cîte exemple de acest fel am putea găsi încă, tovarăși!

Aș dori ca și critica să se ocupe de cercetarea mai aprofundată a unei astfel de probleme complexe cum este cunoașterea vieții, problemă în care în ultimul timp s-au făcut atîtea confuzii.

Critica noastră, uitînd cu totul legile genurilor literare, a nivelat această problemă atît de mult, încît o adevărată cunoaștere a vieții, pătrunderea în esența intimă a fenomenelor, abilitatea de a le pricepe și explica de fapt a fost înlocuită prin elementara informație asupra aspectului ei exterior. De aici au rezultat un fel de descriptivism, absența unei gândiri poetice profunde, superficialitate în poezia noastră.

Aș vrea să mai amintesc că critica nu însemnează de loc numai arătarea părților negative și că uneori cea mai bună critică este un cuvînt bun pronunțat la timp, sprijinul dat scriitorului în eforturile lui, dezvăluirea posibilităților creatoare pe care el însuși încă nu le-a întrevăzut.

S-ar mai putea recomanda criticii noastre încă multe probleme extrem de interesante, ca împreună cu ea să reflectăm și să discutăm ceea ce vom face după Congres, cînd vom reintra în atmosfera noastră de muncă cotidiană.

Dorim un singur lucru: un mediu sănătos pentru activitatea literară, puritate și principialitate în raporturile noastre reciproce, crearea unor condițiuni severe și exigente necesare întrecerilor creatoare, în scopul creșterii și înfloririi literaturii noastre puternice, avînd posibilități inepuizabile. (*Aplauze*).

Cuvîntarea lui C. Kurbansahatov — TURKMENIA

Dragi tovarăși!

Tinerii scriitori turkmene au studiat și studiază cu pasiune experiența întregii literaturi sovietice și în primul rînd a celei ruse, precum și a bogatei moșteniri clasice turkmene.

Aici ei găsesc modele de urmat, găsesc metoda de bază a creației artistice — realismul socialist.

În acelaș timp, în anii care au urmat după primul Congres, s-a desfășurat munca pentru strîngerea și studierea creației artistice foarte bogate a poporului turkmen și a literaturii progresiste prerevoluționare care s-a format pe baza acestor creații populare.

În jurul folosirii creației populare s-a desfășurat o luptă încordată, adeseori ascunsă. Naționaliștii burghezi căutau să opună creația populară dezvoltării noii culturii sovietice. În lupta îndîrjită împotriva manifestă-

rilor naționalismului burghez ale panturchismului, ale cosmopolitismului și a altor influențe dăunătoare, literatura noastră s-a călit sub raport ideologic, iar conținutul ei socialist s-a adâncit.

Aceasta se vede deosebit de limpede din exemplele acelor opere, a căror valoare a fost verificată de timp și astăzi pe bună dreptate atrag atenția cititorilor prin oglindirea veridică, artistică a faptelor glorioase și trudnice săvârșite de oamenii sovietici în anii colectivizării și ai primelor cincinale. Din numărul acestor opere fac parte povestirile și nuvelele lui Nurmurad Sarîhanov, proza lui Agahan Durdiev, care a publicat primul volum de povestiri încă în anul 1933. În 1940 a ieșit de sub tipar primul roman realist turkmen, adică primul volum al romanului, atât de bine cunoscut astăzi: „Un pas hotărîtor“ de Berdi Kerbabaev.

În prezent, în patrimoniul literaturii noastre, pe lângă acest roman, se includ povestirile și nuvelele lui B. Kerbabaev, două romane, precum și un volum de admirabile povestiri patriotice datorate lui Ata Kaușutov, nuvelele și povestirile lui Hadji Ismailov, Beca Seitocov, povestirile lui Begka Purliev și operele unui șir de alți prozatori mai tineri.

Tot așa de vertiginos, mai ales în anii războiului, s-a dezvoltat genul cu desăvîrșire nou în literatura turkmenă, anume dramaturgia.

Pînă la revoluție noi n-am avut nici dramaturgie, nici teatru. Abia cu cîteva zile în urmă teatrul nostru a împlinit douăzeci și cinci de ani de existență.

În repertoriul lui avem astăzi o dramă populară — „Keimir Ker“ de Karagea Burunov și Bazar Amonov, — piesele „Familia lui Allan“ de Hussein Muhtarov, „Djahan“ de Kara Seitliev, apoi piesa „Fiu de cioban“, scrisă în colaborare de ultimii doi dramaturgi, piesă care de curînd a fost și ecranizată; piesa: „Bașlik“ de Alta Karliev și o serie de alte piese.

În poezie s-au statornicit forme noi, în special poeme epice și lirice, mai ales în anii de după război. Trebuie să menționăm că un rol însemnat în poezia noastră îl au șahirii (barzii) populari așa cum sînt Durda Klîci și delegatul la Congresul nostru nostru Ata Salih, precum și Nuri Annaklîci și Atakopek Merghenov știu să dea un conținut nou formelor simple ale creației populare, ei continuă și dezvoltă în condițiuni noi cele mai bune tradiții ale poporului.

Printr-o profundă vibrație lirică se disting versurile și cîntecele lui Rahmet Seidov și Kara Seitliev. De o lirică aspră, ostășească sînt pătrunse multe versuri scrise de Haldurda.

Sînt originale și adeseori străbătute de umor versurile lui Pomma care abordează teme sociale și de mare actualitate.

Dintre numeroasele poeme din ultimii ani se cuvine să menționăm „Sfîrșitul unui hotar sîngeros“ de Ciara Așirov, lucrare tratînd o temă din perioada războiului civil și „Aighiul“ de Gjuma Ilmuradov—poem inspirat din viața satului colhoznic.

Un mare rău a pricinuit literaturii noastre așa numita „teorie a lipsei de conflict“ care, trebuie s-o spunem deschis, mai dăinuie și astăzi. N-au scăpat de influența ei nici cele mai bune opere literare ale noastre, care în general au fost bine primite de către cititori. Spre exemplu, nuvela lui Berdi Kerbabaev „Aisoltan din țara aurului alb“.

Voind să înfățișeze chipul unei tinere colhoznice turkmene, o Eroină a Muncii Socialiste, autorul a plasat-o într-un cadru artificial.

El a înlăturat din drumul ei toate piedicile, înlocuind conflictul cu palavrele și bîrfelile unor cumetre trîndave.

Și mai tipică în această privință este nuvela lui Beka Seitacov, intitulată „Lumina Moscovei“. Aceasta este un fel de fabricat, în care eroina principală apare ca și cum ar trece într-o procesiune solemnă prin colhoz, apoi prin raion și prin regiune.

Tendința de a netezi totul, de a înfrumuseța realitatea, se simte și în operele altor autori.

Deși avem multe versuri bune, și numeroși poeți de diferite genuri, totuși nivelul general al poeziei noastre nu-l satisface pe cititor nici pe departe. Adeseori sentimentele firești sînt la noi înlocuite prin semnul exclamării, lucru care produce mirare chiar zețarilor, și linotipiștilor: nu le mai ajung semnele din casetă și nici din magazie.

Prea umflat și oficial vorbesc eroii multora din poemele noastre, chiar ai celor mai bune poeme. De asemenea, din cauza retorismului și a caracterului declarativ, pierd foarte mult versurile unor poeți buni.

Pentru greșelile noastre și pentru neajunsurile literaturii, mai întîi de toate răspundem noi înșine, scriitorii. Trebuie să recunoaștem că noi facem prea puține eforturi pentru ridicarea nivelului măiestriei noastre artistice.

Vina pentru aceasta o poartă și Uniunea noastră a scriitorilor sovietici, conducerea ei — atît cea republicană cît și cea unională. Îndrumării creatoare și ajutorului efectiv la noi li se substituie adeseori frămîntarea ședințelor și febra proceselor verbale. Bine a spus Oles Gonciar că în sistemul de lucru al Comisiei pentru literaturile popoarelor din U.R.S.S. de pe lângă Uniunea scriitorilor sovietici predomină febra „decadică“, dîndu-se organizațiilor republicane numai un ajutor în ritm de șoc, de asalt. A venit vremea să fie introdusă buna rînduială în activitatea acelei comisii. Din partea revistelor unionale încă nu se acordă atenție suficientă literaturii noastre. Chiar și operele noastre literare foarte însemnate, cu o largă răspîndire, nu se bucură de o critică și o apreciere principală.

Mai supraviețuiește și principiul de mult perimat al feluritelor ocoliri și îngăduinți neprincipiale pentru operele scriitorilor din republicile naționale. Am discutat mult despre aceasta la congresul nostru republican. E timpul să se isprăvească cu acest sistem de îngăduinți neprincipiale. Despre aceasta trebuie să vorbim și de la această tribună, deoarece acest sistem este practicat adeseori tocmai la editurile centrale.

Sarcinile literaturii noastre sînt sarcini de cinste și de mare răspundere. Cuvîntul scriitorului sovietic răsună în lumea întregă, ca glasul marelui popor sovietic. De aceea, fiecare dintre noi trebuie să aibă față de propria sa creație conștiința răspunderii și exigența cuvenită. (*Aplauze*).

(*Texte apărute în „Literaturnia Gazeta“, Nr. 156/1954*)

EUGEN FRUNZĂ

LÎNGĂ LEAGĂNE

E ceasul cînd sub cerul Europii
Copiii dorm... Întîii nori de iarnă
Abia cutează pulberea să-și cearnă —
Doar clipele s-aud căzînd, ca stropii...

Să nu-i trezim pe copilași! Te-ntoarnă
Din dram, furtună! Vînt, să nu te-apropii!
Veghiați, voi zări, să nu foșnească plopii!
Copiii dorm... Lăsați-i deci să doarmă...

Dar ce aud? Bat tobele, răsună
Sălbatece comenzi și goarne sparte,
Se cască-n asfințituri noaptea brună...

O, frații mei, oricît ne-am fi departe
Noi fi-vom lîngă leagăne-mpreună
Un singur trup, al vieții fără moarte.

ÎN CARTEA DE IMPRESII A G.A.C. LIVEDEA

Cătun de robi, zăcea Livedea-n zare...
Stau azi colectivîști în jurul mesii;
În fața mea, o carte de impresii,
Cît un pogon, cu scoarțe și chenare...

Să fi semnat în ea tot globul oare?
Sînt zeci de neamuri, sute de profesii —
Din țări cu lotuși ori cu stînci de gresii,
Din miază-noapte și din zi-răsare...

Cătun de robi? A fost de mult odată!
Ci astăzi, fără teamă de furtună,
E ca o navă-n larguri avîntată —

Semna-voi deci în carte împreună
Cu musafirii toți din lumea toată:
„Sus pînzele, tovarăși! Cale bună!”

I D E A L

*Să nu răspunzi de nimeni și nimic,
S-adormi cuminte-n fiecare seară
Și să te scoli, în zori, cuminte iară
Și la birou să mai adormi un pic;*

*Să-ți vezi de tihna ta, ca de-o comoară,
Să te abții când dai de inamic,
Să-ți pară degețelul tău cel mic
Mai prețios decît o-ntreagă țară;*

*Vai doamne, ce simpatic ideal
De cîrțită! Priviți pe ce-nălțime
Se crede astfel bietul animal...*

*Pe noi, tovarăși, pururi să ne-anime
Întrecerea și marșul triumfal,
A luptei fericire și-adîncime.*

„A STA PE LOC“

*„A sta pe loc“ — ce pajiște plăcută!
Măgarul însuși tihna-i prețuiește;
În iarbă tolănit, sătul firește,
El către-a lumii forșotă strănută.*

*Din ceas în ceas, în somn, pe măgărește,
Urechile-stindarde și le mută...
Că-i pasă lui că omul, pe redută,
Noi frumuseți în luptă cucerește?!*

*Dar nu-i nimic: sărmanei patrupeze
Așa-i e dat, din vremuri vechi, să fie,
Să stea pe loc: „n-aude și n-a vede“...*

*Păcat e doar că-n pajiște-ntîrzie
Și cîte unul care om se crede
Cu măgăreasca lui filozofie.*

ATENȚIE

*Îmi vinde unul o delicatesă:
„Cutare, știi, e criminal și fante...“
Un altul face crețuri dezolante:
„Nu știi? Cutare a furat o piesă...“*

*La colț de stradă și-n restaurante
Se-agață unul fără de adresă:*

„Cutare, știi, a fost arhiducesă...”
 „Nu știi? Sînt fapte abracadabrate...”

Atenție! Mai seamănă opinii
 Bătrîna calomnie, ajișînd
 Principii ultra-supra-rectilinii.

N-o credeți tîrfă sau flecar de rînd!
 Ea merită, în rînd cu asasinii,
 Să-și afle-n țara noastră un mormînt.

DARURI

Cunosc un soi de om și buruiană
 Ce-și seamănă la fire prea adese:
 Răufăcători, sub văluri de mirese,
 Dreptcredincioși, cu inima vicleană...

Din umbră buruiana-n cale-ți iese,
 Îți pare-o plantă simplă, pădureană;
 Cu flori te-mbie, fără de prihană,
 Cu negre salbe ce s-ar vrea culese.

Feriți-vă de ea: e mătrăguna!
 Cu daru-i cată mintea să ne-o fure
 Stirnind în jur vîrtejul și furtuna...

Striviți, tovarăși, salbele obscure
 Ce-ades fățărnicia și minciuna
 Vi le oferă-n umbră de pădure!

STERP

Ce sterp vi-i traiul, stîncilor golașe
 Pe care omul nu aprinde focul
 Și nu răsare-a taină busuiocul
 Nici cîntul cu-nțelesuri pătimașe...

Sahare de nisip, ce sterp vi-i jocul
 Vîrtejului, ca șuier de cravașe;
 Nici nu v-alintă undele gingașe,
 Nici rîs de prunc nu vă sfințește locul...

Dar nu-i a stîncilor golașe vatră
 Mai stearpă-n toate. Nu, nici a Saharei,
 Ci-a conștiinței de nisip și piatră,

A inimii pustii, neroditoarei,
 În care vîntul nepăsării latră
 Și croncăne de zor morala cioarei.

NU-I TOTUL

*Nu-i totul să fi ceas deșteptător:
Să suni atuncia doar cînd ți se spune,
Să taci cînd nici o mîină nu te pune
Ca să-ți deștepți resortul sunător.*

*În fond, ce merit e, ce-nțelepciune,
Ce patimă, ce foc interior,
Să dormitezi așa, nepăsător,
Cît nu te-ndeamnă nimenea: „Să sune!“?*

*Asemenea viteji pot cu folos
Avîntul nichelat pe noptiere
Să-l desfășoare grav și tacticos...*

*Ca luptător pe frontul noii ere
N-aștepți, comod, îndemn de sus în jos —
Să arzi în luptă veșnic ți se cere!*

CÎND MÎINILE...

*Cînd mîinile cu dor ni se-mpreună
Ca niște crengi de zarzăr înflorit,
Cînd lîngă tîmpla ta mă pierd vrăjit
În cea mai dulce-a dragostei furtună;*

*Cînd părul tău, ca boarea de-asfințit,
Tremurător pe umăru-mi s-adună,
Și cînd visăm, în pulberea de lună,
La tot ce-avem subt cer de împlinit;*

*Atunci, iubito, simt că nu-i durere,
Nici viscole, nici flăcări ce-ar putea
Să mistuie a dragostei putere...*

*O, lasă-ți fruntea lîngă fruntea mea...
Noi, cei îndrăgostiți, de ni s-ar cere,
Vom și să-nfrîngem ura cea mai grea.*

MERITE

*Da, meritele vechi: bogată zestre!
Podoabe sînt și forțe-n bătălie;
Lumină care stăruie-n ferestre
Și cheamă către timpul ce-o să fie.*

*Dar poți numai cu vechea-ți mărturie
Să dai făptură viselor măiestre?!
De nu-i adaogi altele, o mie,
Te lasă-n urmă vremile buiestre.*

MERITE

*Și ce-i mai trist decât să mori pe lauri
Ce-au putrezit de mult sub căpății —
Să mori încet, ca toamna în coclauri?...*

*De-ai fost odată printre cei dinții,
Rămîne vie zestrea ta de aur
Doar dacă știi în frunte să rămîi!*

LA CARNAVALUL PIONIERILOR

*Cu pionierii-am fost într-un palat
În care-au stat, pe tron, odată regii
Cu sceptru-n mîini, la umbra făr-de legii...
La carnaval am fost și am jucat.*

*Zburdau, prin săli de marmoră, moșnegii,
Piticii, urșii, puiul cel moțat;
Și ce mai haz era, ce dans ciudat
Sub bolțile-nnecate în arpegii...*

*Dar dintr-odată, parcă la un semn,
Tăcură toți... Intrase-mpelițatul
Purtînd coroană și-un vătrau de lemn.*

*„Ce vrei“ — l-au întrebat. Iar el: „Regatul!“
„Ha-ha“ — zbucni un rîs ca un îndemn,
Și prinse-a hohoti întreg palatul.*

DEMOSTENE BOTEZ

ÎN CASA DOCTORULUI MOOR

În casa doctorului Moor,
Cu fața-n soare, pe birou,
A apărut, strălucitor,
Un craniu nou.
Stă, cum ar sta o statueta,
Vre-o operă de artă, veche,
Cam găurită la ureche,
Și pe frontal cu-o etichetă.
L-au șlefuit cu vremea, anii,
Și-i ca trecut prin purgator,
Fiindcă domnul doctor Moor
E un rechi radiolog de cranii.
E craniul unui om, firește.
Cu un sarcasm de măscărici
Orice se-nțimplă el rânjește,
Că a ajuns și el aici.
Pe etichetă are-un număr
Scris caligrafic chiar de Moor.
Azi nu-l mai poartă-un om pe umăr
Azi e de sine stătător.
A fost găsit în săpătura
De sub un nalt zgîrie nori.
Pămîntu-i astupase gura
Flămîndă prea adeseori.
A fost adus aici anume
Să aibă-un științific rost.
Azi nu mai are nici un nume,
Și nu se știe cine-a fost.
Își tace tainicul trecut.
Fu cumpărat cu zece cenți.
Printre-aparate și clienți,
Privește prin orbite, mut.

★

Dar noaptea, hîrca asta hîdă,
Cînd nu e nimeni în birou
Și nu se-aude un ecou,

*Începe singură să rîdă —
 În liniștea adîncă-și spune
 Cu glasul-acela, cavernos:
 „A trebuit să-ajung un os
 Ca să trăiesc așa minune!
 Sînt craniul unui negru mort
 În New-York chiar, linșat în port.
 Vream să trăiesc, și m-au ucis;
 Și iată-mă, trăind un vis!
 O viață-ntr-oagă-am fost șomer
 Și casa mea a fost „sub cer“;
 Și, iată-mă, azi într-o casă!
 Și eu, șomer odinioară
 Stau degajat aici pe masă
 Și nimeni nu mă dă afară.
 Păcat că nu mai am picioare,
 Vre-o tibie, vre-un peroneu,
 Pe masă să le-ntînd și eu
 Ca orice alb, cu delectare.
 E drept, tot n-am ce să mînînc,
 Dar de-astădată nu-mi mai pasă,
 Și dacă judec mai adînc,
 Azi stau ca albiu într-o casă...“
 Și craniu-adăogă încet
 Cu un sarcasm ca de ființă:
 „Și, vezi, eu, fost analfabet
 Sînt de folos pentru știință.“*

★

*Desigur, acest monolog
 Nimic nu are alegoric
 Deși cuvintele-i, mă rog,
 Sînt pentru unii, poate, stranii,
 Dar au mai fost în lume craniu,
 Precum acelea al lui Yorick
 Ce, readus o clipă-n soare
 A fost prilej de cugetare.*

FATĂ FRUMOASĂ

*Fată frumoasă, fată frumoasă,
Cine te-a-nvățat să tragi la coasă?
— Cine m-a-nvățat iubitul,
Acela m-a-nvățat și cositul...*

*Fată frumoasă cum nu-i în tot satul,
Cine te-a-nvățat seceratul?
— Cine m-a-nvățat sărutatul,
Acela m-a-nvățat seceratul...*

*Fată frumoasă, jucată la horă,
La care soacră te vei duce noră?
— Cine m-a-nvățat cositul, seceratul,
Acela îmi va fi și bărbatul...*

AI SUFERIT

*Nespus de mult ai suferit
Cînd m-au luat de lîngă tine.
Duceam ființa ta cu mine,
Căci ne-am iubit nemărginit,
Înflăcărat, fără suspine.*

*Simțeau că trebuie să vin
Și, răbdătoare, m-așteptai,
Obrazul poate-mi sărutai
De pe portret, sau poate din
Perna-n care lăcrimai...*

VÎNTUL DE MARTIE

I

Vîntul de martie sufla peste cîmpie. Poate că încă nici nu se isprăvisese luna februarie; dar în noaptea asta vîntul de miazăzi, vîntul de martie, sufla ațîțător peste cîmpie. Sufla dinspre Dunăre. Topea zăpezile, înfiora pădurile desfrunzite, încrețea bălțile în întuneric; mirosea a pămînt. Vîntul cu miros de pămînt sufla dinspre miazăzi peste cîmpie, și gonea vălătucii groși de fum ai locomotivei. Însă cînd mai slăbea vîntul, fumul negru de cărbune aluneca îndărăt pe acoperișul vagoanelor și-i îneca pe oamenii îngrămădiți acolo sus.

Erau urcați și pe acoperișuri. Vagoanele aveau geamuri sparte, unele astupate cu scînduri. Compartimentele erau pline; pe ferestre ieșeau colțuri de lăzi, capete de saci, cîte-o țevă de pușcă; dinăuntru se auzea un murmur greu de glasuri somnoroase, cîte-o voce ascuțită de femeie chema. Pe scări erau agățați ciorchini de oameni înțepeniți de frig.

Iar sus, înfoliți în cojoace și în mantăi, ghemuiți între lăzi și desagi, zguduiți de mersul trenului, înecați de fum, înghețați, zăceau cei care nu mai încăpuseră în vagoane, sau nu voiseră să cum pere bilet, sau n-avuseseră bani să cumpere. Era tîrziu și noaptea era neagră. Nu mai vorbeau. Dormeau. Unii, care nu dormeau, se uitau peste cîmpie în întuneric la licărul tainic al bălților sub stelele rare.

Unul nu putea să tacă. Era treaz și vesel. A avea o manta de soldat, cu gulerul ridicat peste urechi, și o căciulă militară cum purtase armata în acest ultim an al războiului; o căciulă cu pielea în afară și cu clape peste urechi; dar nu turtită ca o căciulă rusească, ci rotunjită și ascuțită ca un ou.

Ziua, îl văzuseră. Era un flăcău de vreo douăzeci, douăzeci și unu de ani, cu fața osoasă și pielea curată, trandafirie; abia dacă avea de ce să-și bărbierească obrații. A avea niște ochi cafenii-verzui, limpezi, și rîdea cu buze roșii. Era osos, numai fălci și măsele, tînăr și vesel. A avea o desagă în care-și grămădise boarfe, rufe și ceva drept și lung și colțuros. Odată întorsese desaga și acel ceva scosese botul afară: o țevă de pistol automat din cele pe care le avea armata lui Adolf Hitler. Soldatul vîrîse iute capătul de țevă îndărăt și strînsese gura sacului peste el, să nu se vadă: ce era înăuntru, era treaba lui, nimeni n-avea ce să-și bage nasul unde nu-i fierbe oala.

Erau doi: el și cu un prieten al lui, sau rudă, sau om din sat, sau camarad de pe front, sau ce-o fi fost. Tot în manta, cu aceeași căciulă în cap,

pe care-o purta cu clapele în vînt, ca niște urechi de liliac. Acesta era tot cam de-aceeași vîrstă, negricios, uscățiv, cu fața lungă și ochii galbeni. Rîdea cu dinți mari, ca un țap, behăind, și-și bătea joc de toți și de orice. Oamenii dimprejur credeau că e al dracului și rău. Se certase mereu cu cellalt, cum se mușcă niște cîini tineri, de-al dracului, din joacă. Pe cel dintîi, îl chema Mitriță Mitrache. Pe-al doilea, pe prietenul lui, pe urîtul, îl chema Minică.

Mitriță Mitrache se uita peste cîmpia neagră și nesfîrșită care se pierdea în întuneric. Sute de kilometri în lung și-n lat, cîmpie. Pînă la mama dracului, cîmpie. Pămînt, rîuri, păduri, în întuneric. Deasupra, nori, și cîte-o stea ștearsă, și întuneric. Mitriță Mitrache avea gust de cărbune în gură. Stătea covrig cu desaga ghem în burtă. Scuipă în vînt, ca să-i mai iasă cărbunele din gură. Apoi îl înghionti pe Minică:

— Nu dormi, bă, că acum ajungem.

Era vesel și treaz. Ce noapte? Ce frig? Care foame? Era bine. Il înghionti iar:

— Bă, Minică, nu dormi, bă, că dormi acasă. Acuma ajungem!

Minică rîse în întuneric, ca un țap: behéhe. Și spuse:

— Ești prost, bă. N-ajungem nicăieri...

Era răutăcios și vesel. Mitriță Mitrache rîse, cu totul nesimțitor la această cumplită tăgadă.

— Ajungem, Minică, ai să vezi tu. Ai să vezi, Minică, ce n-a văzut nici dracul!

— Hehehe! rîse Minică. N-o să văd nimic. Pe dracu' o să-l văd. Ce-a fost și pîn' acum, aia o să văd. Tot dracul ăla. Degeaba.

— O să vezi tu. Ți-arăt eu ție, să-mi zici cum oi vrea dacă nu-ți arăt.

— Mi-arăți... zise Minică tot vesel, și-i spuse că el, Mitriță Mitrache, are să-i arate ceva de rușine, ce de obicei nu se arată la lume, și anume o să arate acel ceva într-o stare și mai de rușine. Rîdeau amîndoi, și nu voiau de loc să se lase.

Oamenii dimprejur, tărani cu căciuli și cu cojoace, cu papornite și cu saci — unul era la-capul lor, altul lîngă ei, altul la picioare, și încă unul mai încolo — nu puteau dormi. Ii zguduia tremul, le era frică să nu cadă de pe acoperiș, îi îneca fumul, le înghețaseră oasele de frig. Ascultau la aștia doi, care erau așa de ai dracului, că nici nu le păsă.

— De unde sînteți voi, bă? întrebă unul. Era întuneric; nici nu se putea ști cine vorbise.

— Cine, noi? întrebă vesel Mitriță Mitrache. Noi sîntem dintr-o comună de pe-acilea, din Vădastrele. De ce mă-ntrebi, nene?

Omul din întuneric nu răspunse. Apoi întrebă:

— Ce-i zice ăstuia Minică? Ce fel de nume e ăsta? E *polecreea* lui?

— Nu-i *polecree*, nene. Marin îl chiamă, Marinică. Da' noi îi zicem Minică, fiindcă-i al dracului el... Ai, bă, Minică? Ești al dracului?

— Hai sictir, zise Minică binevoitor. Ești un prost, bă Mitriță Mitrache, și crezi că ești deștept. Ești prost, bă.

De data asta rîse Mitriță Mitrache, încîntat, ca și cum i-s-ar fi adus o mare laudă. Urmă o tăcere. Locomotiva șueră sălbatic, înfiorător, repezindu-se și mai adînc în întuneric. Un val gros de fum de cărbune trecu îndelung peste ei, înnechîndu-i. Scuipară în vînt. Dindărăt veni un răcnet înăbușit de vînt:

— Bă, care scuipi acolo, închinarea și parastasul cui te-a făcut, bă! Cei doi soldați rîseră. Cineva întrebă din beznă:

— Pe-acolo pe la voi cum e, bă?

La vorba asta, cel care stătea întins lângă cei doi soldați, se ridică într-un cot și se uită la ei cu mare încordare, încercînd să le deslușească fețele prin întuneric. Dar nu vedea nimic, decît ochii sticlind.

— Nu știu, zise Mitriță Mitrache. Acuma venim de pe front, în permisie.

— Unde-ați fost pe front?

— În Tatra... în Cehoslovacia...

— La noi e bine, zise neașteptat Minică. Toți se uitară la el, dar nu văzură nimic, decît o umbră cu urechi mari filfiind, ca un liliac.

— Cum adică, e bine?

— Așa zice el, de-al dracului. Las' c-o să fie bine... zise Mitriță Mitrache. O să fie foarte bine.

— De! mormăi unul din țărani.

— Ai să vezi! rise Mitriță Mitrache. Minică însă spuse că țaranul o să vadă același lucru de rușine, și în aceeași stare de rușine, de care pomenise adineaori. Nimeni nu mai adăugă nimic. Tîrziu după aceea, cineva întrebă iar:

— Da' boieri aveți pe-acolo, bă?

— Cine, noi? întrebă Mitriță Mitrache. Avem. Avem niște boieri, da, adăugă el pe un ton gînditor, plin de o ciudată satisfacție. Nu părea chiar încîntat, dar mulțumit, ca și cum i s-ar fi dat prilej de oarecare treabă.

— Da, avem niștei, zise el.

— Cine e boier la voi, mă? întrebă iar omul din întuneric.

— E ghegeneralul Vorvoreanu... și coana Elvira Vorvoreanu... și prințul Ipsilanti... și mai sînt. Avem, zise Mitriță Mitrache cu aceeași satisfacție de proprietar, parcă boierii erau ai lui. Minică rise:

— Hehe... Vai de capul tău... ce-ai mai cărat tu la coșuri de știuleți la ghegeneralul în pătul... cu cîrca! Cîrca lui, îi lămuri el pe ceilalți, e numai noduri!

— Este, zise mulțumit Mitriță Mitrache. Este.

Această mulțumire a lui îi tulbură grozav pe țărani. Tăcură. Apoi cel din capăt, de la picioare, începu să mormăie la urechea vecinului său, care era și mai departe spre capătul vagonului:

— Bă, ăștia din Vădastrele... și-au luat armele cu ei...

Vecinul mirii îndirjit:

— Ce, ce, ei sînt proști ca noi?

Dar cel dintîi îngîină:

— Stai, nu vorbi așa... Mai vedem...

— Ce să mai vedem... vorbi vecinul și dădu din umeri prin întuneric.

Repetă: — Ce să mai vedem? Am văzut.

— Stai, bă, nu fi și tu așa repezit, vorbi cam speriat țaranul.

Iar în capătul cellalt, vorbeau cam tot la fel, cam tot despre aceleași lucruri, alții. Nu puteau dormi. Trezi, se uitau peste cîmpia topită în întuneric, cu satele, conacele, pădurile. Nu vedeau nimic, dar știau ce e acolo. Apoi se-ntorceau unul spre altul și vorbeau cu glas scăzut. Nici nu știau cum se-ncepuse vorba. Cei de la capetele vagonului nici nu știau ce vorbiseră Mitriță Mitrache și cu Minică. Credeau că începuseră vorba ei, fiecare din ei, nu niște soldați pe care nici nu-i văzuseră în beznă. Și poate că nici nu s-ar fi putut spune așa ușor cine începuse vorba. Dar de-nceput, începuse.

Tîrziu, cînd noaptea nu mai avea multe ceasuri, trenul se opri într-o haltă. O luminău niște becuri chioare, umbre forfoteau prin întuneric, o pompă șiroia apă. Erau și alte trenuri oprite în stație: se deslușeau numai masele lor negre și prelungi grămădite pe linii. Dinspre ele veneau glasuri

groase, răstite, pline de mînie. Mitriță Mitrache întinse gîtul și se uită peste marginea vagonului. Grămădiți sub pompa înaltă, oameni cu căciuli întindeau gamele, sticle, căni, să prindă apă din șiroiala neconținută a pompei. Iar mai încolo, un grup în picioare gesticula. Erau bărbați tineri și înalți. Veni un acar cu un felinar galben și ieșiră în lumină fețele rumene și șuvițele bălaie, aproape argintii, scăpate de sub șepci și căciuli. Răcneau supărați pe rusește. În mijlocul lor, cu șapca roșie dată pe ceafă, dădea din mîini șeful stației.

— Nu răcniți la mine; sînt șeful stației; *ia glavnostații*, striga el cu o demnitate rănită în care nici el nu părea a crede prea mult. Lunganii cu părul bălai rîdeau și răcneau mai departe:

— De ce ne ții trenul pe loc? Dă-ne linia liberă!

— Da' ce vă grăbiți așa? Unde vă grăbiți? întrebă disperat șeful gării, prost de hărmălaie. Lunganii, cu căciulile trîntite pe frunte, riseră tunător:

— La Berlin!

Mitriță Mitrache se uită la trenul lor: umbre negre, vagoane anonime fără lumini, fără semne. Deasupra unora însă se întindeau pieziș spre cer dungii negre în beznă: țevi de tunuri. Vagoanele purtau tancuri grele. De sus, de pe vagonul său, Mitriță Mitrache răcni vesel:

— Deschide acul, bă! Dă-le drumul, bă, că te ia mama dracului, bă șef de gară! De unde știi tu rusește? Ai fost în Transnistria, ai? Ia dă tu drumul tovarășilor că ei au treabă la Berlin; las' că cu tine vorbim noi...

Șeful gării se uită cu gura căscată în sus, spre acel acoperiș de vagon de unde răsunase glasul obraznic și batjocoritor; ostașii sovietici se-ntoarseră și ei, apoi îl întrebă ce i-a spus omul de pe vagon; dar șeful de stație se întoarce și intră în clădirea care-i privea chior prin ferestrele-i abia luminate. Peste cîteva minute, alte răcnete pe rusește izbucnite din beznă, îi chemară pe toți ostașii sovietici spre trenul lor. O rachetă țîsni sfîrîind în noapte, se sparse într-o lumină orbitoare, apoi căzu încet spre pămînt. Tropăind cu cizme grele, cîteva întîrziți mai trecură peste linii. Locomotiva șueră prelung, înspăimîntător. Apoi trenul se urni încet, cu țevile tunurilor de la tancurile cele mari îndreptate în sus, spre stele, și dispăru în întunecime. De partea cealaltă a vagonului, o femeie bătrînă țipa de cîtăva vreme:

— Costicăăă! Costică!

Și repetă întîi prelung și pe urmă scurt, Costicăă! Costi-că! Pînă obosi și tăcu. Trecu și un om cu niște rațe într-un coș; rațele măcăiau, trezite din somn.

Sus, pe vagon, un țaran îl tot înghiontea pe Mitriță Mitrache. Nu-i venea să creadă, și-l întreba mereu:

— Cum, bă? Adevărat, bă?

— Sigur că da. Ce vrei, nene? Sigur că da.

— Fugi bă de-acilea! Nu cred, zicea țaranul. Mitriță Mitrache rîdea:

— Nu crezi pînă nu vezi. Las' c-ai să vezi.

Omul rămînea cu ochii la el. Ca un liliac de noapte, cu urechile mari și clăpăuge, cap mare și urechiat cu doi globi care sticleau în beznă, Mînică se amestecă:

— Mînte, neică; așa crede el c-o să fie; da' ce, parcă-l lasă cineva? Parcă nu e jandarm pe lumea asta? Așa crede el, că e deștept și cu capul mare; da' parcă n-ar fi rege și guvern și generali și fel de fel de șmecherii... Ești prost, bă, Mitriță Mitrache! Încheie el descurajator, răutăcios și vesel. Mitriță Mitrache își trînti singur un pumn în cap, îndesîndu-și căciula pe ochi:

— Bine, bă Micică. Așa e cum zici tu, spuse el cu oarecare voie-bună, și cu aceeași mulțumire cu care recunoscuse că la ei în sat sînt niște boieri. — Așa să fie, cum zici tu,—repetă el cu o asemenea lipsă de împotrivire, încît țăranul care vorbise pîn'atunci cu ei se-ntoarse spre vecinul său și mormăi, tulburat:

— Vezi bă, ce fac aștia din Vădastrele? Ei... dè!

Cei din Vădastrele nu erau decît doi soldați care se întorceau de pe front, și care se certau într-una; nu „făceau“ nimic; dar însăși cearta lor, și nemaipomenita mulțumire a lui Mitriță Mitrache, însemnau ceva grozav, ca o răsturnare a cerurilor. Mitriță Mitrache era un pîrlit de soldat cu o desagă și cu ceva în desagă — el știa ce. Dar vorbea de toate alea parc-ar fi fost ale lui. Parcă el ar fi avut în buzunar toată cîmpia asta cu case și drumuri, și sate și conace, și tîrguri, nevăzută în beznă, ca și cum nici n-ar fi fost; cîmpia asta peste care bătea' cald, cu miros de baltă, vîntul ațîțător, vîntul de martie.

Apoi ceasurile tîrzii ale nopții le amortîră creierii, și începură toți să moțăie. Se treziră pe rînd, cînd o dungă lată, roșie ca sîngele, se întinse în zare. Dimineața era cenușie și rece, pămînturile negre, cu pete de zăpadă murdară; păduri desfrunzite înnegreau orizontul.

Mitriță Mitrache își frecă ochii și-i căscă mari de tot ca să se uite de jur împrejur. Apoi căscă de-i trozniră fălcile, se uită pe lîngă el ca și cum ar fi căutat un obiect pierdut, și-l zări pe Micică, vînat de frig, ghemuit și sforăind. Îi trase un ghiont ce era cît pe-acî să-l arunce de pe acoperișul vagonului:

— Scoal', bă! Hai, bă, nu dormi, că acuși ajungem.

Micică deschise un ochi gălbui și încleiat și mormăi:

— E?

Apoi se trezi de tot, mestecînd din fălci.

— Hai, bă, că am ajuns!

Micică se uită țintă la el, apoi peste cîmpie, și mormăi:

— Ajungem la dracu'...

Dar peste nu multă vreme, cînd soarele roșu plutea jos deasupra cîmpiei, trenul se opri scîrțîind din toate frînele, în gara Salcia. Așezați pe lăzi, ghemuiți pe vine, sute de țărani în straie cafenii așteptau alt tren. Cîteva zeci se repeziră la acesta, cu strigăte, tîrîndu-și lădițele sau sacii. Ca un stol de păsări zgribulite și fumurii care așteptau, și din care cîteva își luau zborul cu țipete stridente și mișcări stîngace. Călcînd pe mîini agățate de treptele de fier (oamenii răcneau de durere, înfuriați), Mitriță Mitrache coborî de pe vagon și sări jos, greoi, pe pietrișul balastului. Micică ajunse și el jos, înjurat și blestemat de cei pe care-i călca cu bocancii pe mîini, pe umeri și pe cap. Se-ntoarse către ei și, de jos în sus, rînjindu-și la ei dinții de cal și behăindu-le în nas ca un țap, îi înjură sîrguincios de mai multe lucruri. Apoi se-ntoarse, își luă traista în spinare și plecă, fără să se încovoale sub povara cumplitelor vorbe care-i cădeau în cîrcă de sus, de pe vagon.

Amîndoi trecură pe lîngă niște care cu boi mici, zgribuliți, niște stîr-pituri cu burțile pline de ciucuri de noroi și de balegă; din care, cîte-un om scotea de sub o scoartă sau un cojoc, numai un ochi cercetător, cu care-i urmărea pînă se depărtau; apoi se lăsa iar în jos, trăgîndu-și acoperitoarea peste sine, și nu se mai vedea. Boii mestecau coceni, în neștire.

Mitriță Mitrache și cu Micică nu se uitau nici în dreapta nici în stînga. Coborîră de pe terasamentul căii ferate, prin niște gropi noroioase,

până la șoseaua județeană, și ea noroioasă, crestată, brăzdată adânc, zbîrcită, de pământ negru, ca o fișie lungă de piele de șarpe negru.

Mitriță Mitrache își împinse căciula pe ceafă și începu să meargă iute, cu pași mari. Minică se ținea după el, morocănos și batjocoritor. Intrară în treburile de duzi. Trecură pe lângă care, și le spuse oamenilor bună ziua. De ce mergeau, de aceea se ștergea soldăția din ei și se ivea ceva nou. Nici pe tren nu mai erau soldați în toată legea; n-aveau arme nici centuri; aveau în schimb traiste, ca niște țărani. Pe drum însă, pe ce să înfundau în depărtările cîmpiei netede, cîmpiei de pământ, se făceau tot mai țărani. Într-un loc, își tăiară dintr-un alunș două ciomege. Pe urmă ajunseră din urmă un car, din care un om în cojoc cafeniu îi privi cu ochișori albaștri, de sub o pălărie cu marginile ridicate în sus, o pălărie care fusese vînată sau liliachie, dar acuma nu mai avea nici un fel de culoare deslușită, și nici o formă ușor de botzat.

— Bă, nea Uțule! strigă Mitriță Mitrache.

— Ce-i, bă! strigă liniștit omul, uitîndu-se mereu la ei. — Bă, Mitriță Mitrache, bă! — Veni-ți, bă? Bă, Minică, bă: veniși, bă? Suiți-v-aici.

Și le făcu loc să se cațere din mersul încet al carului. Se ghemuiră pe niște coceni, pe scîndurile tari. Carul îi zdruncina de le juca pe ei carnea. Dar ei se întinseră cu poftă și plăcere, ca pe puf, într-un cot, și se uitară la Uțu. Acesta se așează de-a curmezișul în gura carului și-i întrebă:

— Ce-i, mă?

— Ce să fie? răspuse Mitriță Mitrache: bine. E bine.

— Da, mă? întrebă Uțu, deodată interesat. Se dă? Ai? Se dă? Zi, mă: se împarte?

— Trebuie să se împartă, zise liniștit Mitriță Mitrache, și se-ntoarse pe spate cu ochii la cerul albastru, curat și rece, pe care alunecau nori albi mînați de vîntul de miazăzi. Începea să fie mai cald. Cocenii miroseau a uscat, a cocean uscat, și foșneau. Era bine, și Mitriță Mitrache era foarte obosit: de luni de zile nu mai dormea ca lumea, ținut treaz de barajele de artilerie, de atacurile de aviație, de așteptarea ordinului de atac; era obosit.

— Trebuie să se împartă, mormăi el. Ce, boierii au fost pe front? Ei erau oamenii lui Hitler, dă-i în mă-sa! Noi am fost pe front. Noi avem drept.

— Ce spui, bă? se miră Uțu, cu răsuflarea tăiată de uimire.

— Păi sigur, zise superior Mitriță Mitrache. Ce mă-sa...

Și închise ochii, ametit de mirosul slab al cocenilor uscați. Vîntul îi bătea peste față. Carul scîrțîia și-l zdruncina de i se cutremurau măselele în gură. Dar se simțea bine, moale, și se lăsă în voia oboselii. Îl auzi pe Uțu că-l întreabă ceva, dar nu putu decît să mormăie nedeslușit, în loc de răspuns. Îl auzi pe Uțu că-l întreabă ceva și pe Minică. Minică horcăia gros. Adormise și el. Uțu n-avea cu cine să vorbească. Oricît îl mîncea limba, n-avea cu cine. Mitriță Mitrache rîse de chestia asta, prin somn. Adormi fără să-și dea seama, rîzînd.

II

A doua zi dimineață, un om venea singur-singurel spre Vădastrele, de departe. Satul încă nu se vedea: era ascuns sub marginea cîmpiei. Marginea pentru ochiu, căci cînd ai ajuns acolo e dincolo, hăt, departe, altă margine; și cînd ai ajuns și acolo, altă margine a cîmpiei se vede, dar cîmpia nu se termină nicăieri: poți merge pe ea, poți trece riuri, și nu mai ieși din cîmpie, pînă-n capătul Asiei, cîmpie neconținută, cît vezi cu ochii. Omul era singur-singurel, mărunț, pierdut pe șoseaua pustie. Cînd întîlnea cîte un om cu

carul, venind dinspre Vădastrele, îi spunea bună ziua, și-și vedeau amîndoi de drum. Cînd ajungea din urmă vreun car, intra în vorbă cu omul, se suia și el în car, să se mai odihnească, și mergea o bucată de drum așa. Vorbea cu țăranul de unele și de altele, pe urmă, cînd se simțea mai odihnit, sărea jos și pornea mai departe; n-avea răbdare sau era grăbit. Iar țăranul rămînea cu ochii după el și se gîndea, se gîndea mereu, cu ochii după el, la lucrurile nemaipomenite pe care i le spusese străinul care se făcea mai mic, și tot mai mic, și pierdea în depărtare pe șoseaua dreaptă ce părea că duce așa, drept înainte pe cîmpie, pînă la capătul lumii.

Străinul nu era țăran și nici nu era îmbrăcat ca țărani. Avea niște pantaloni peticiți, și o scurtă cu miel pe dinăuntru, tocită și cam ruptă, dar curată, și bocanci vechi și cusuți, și sub scurtă era încins cu un brîu lat de pînză groasă din care se fac chingi: un brîu cum nu se poartă aproape nicăieri, și aproape de nici un soi de oameni, afară de cei din meseria pe care-o avea omul acesta. Era un om nemaipomenit de vînjos și de spătos, cu o față mare, pătrată, cu ochi gălbui și veseli. Mergea liniștit și repede pe șosea, părea că are o țintă foarte limpede, foarte bine știută, și la care va ajunge cu siguranță. Mergea de parcă mergea așa de o viață întreagă, și de parcă era gata să mai meargă așa pînă la sfîrșitul vieții.

Pe cînd se apropia el de Vădastrele, acolo în sat, și anume în capul satului, se adunaseră oameni: bărbați care răcneau, femei care țipau prelung și ascuțit, copii care veneau în goana mare. Se țineau liotă după o căruță trasă de un cal de trap. În căruță ședea un bărbat zdravăn cu brațe și mîini groase, cu fălcii, late, încleștate, cu gura strînsă ca o despicătură subțire sub mustață, și cu ochii întunecați, tulburi de furie, de ură și de deznădejde; ținea hățurile strînse ca să nu o ia calul în trap întins, și biciul îi tremura în pumnul împietrit; tremura fiindcă și pumnul tremura; omul tremura de poftă să ardă cu biciul carne vie și fără apărare. Iar îndărătul căruței, legată de căruță cu o frînghie înnodată strîns peste mîinile ei încrucișate, alerga o țărăncă tînără și frumoasă, cu cîrpa căzută din cap, cu coadele căzute pe spate, cu cămașa ruptă pe ea; alerga desculță cu picioarele pline de noroi și însingerate, căci călcase și pe niște pietre ascuțite; dar alerga înainte, nu se putea opri, căci căruța ar fi tîrît-o mai departe pe jos și ar fi fărîmat-o pe pietre. Alerga, palidă, cu ochii rătăciți și gura întredeschisă; din pricină că se albise la față de spaimă, părea și mai tînără de cît era, și mai frumoasă.

Dar își pierdea răsuflarea, capul îi cădea pe spate, ochii i se închideau. Se poticni, gata să cadă. Încă puțin, și-avea să cadă, s-o facă praf căruța tîrînd-o prin pietre.

Mitriță Mitrache spărgea lemne în ograda lui taică-său. Se ridică, trînti toporul în butuc și se duse la poartă să vadă ce e. Deodată căruța trecu prin fața lui, cu femeia după ea, și droaia de oameni răcnind și țipînd în urmă. Mitriță Mitrache își trînti o palmă în căciulă de și-o împinse pe ceafă, sări în drum și răcni cum fusese învățat la militarie cînd era santinelă: lung, gros, înspăimîntător:

— Stăi!

Și se repezi la cal; calul, speriat, se feri într-o parte. Cel din căruță trase hățurile fără să vrea, ca să nu dea peste Mitriță Mitrache. Mitriță nici nu se gîndi să se ferească, apucă marginea căruței cu mîinile, se aruncă înăuntru, căzu de-a berbeleacul îndărătul căruțașului, și cît se-ntoarse acesta să-l vadă, îi și trase mîinile îndărăt cu hățuri cu tot, oprind calul:

— Ho, tpruu! Tpruu! Ho!

Apoi începu să rîdă la omul din căruță, care-l îmbrînci furios:

— Ce-i bre, nea Eftimie? Ce faci, nene? Te săturași de muiere, nene?

De o clipă se oprise căruța; calul sforăia speriat de gălăgie; căci clipa aceea fusese de ajuns ca să se adune împrejurul căruței o gloată; și cei mai înceți de picior încă mai soseau din urmă, unul cite unul. Femeile țipau și-l blestemau pe Eftimie:

— Huo! Tiranule! Caimacamule! Vrei s-o omori? Ce ți-a făcut?

Răcneau toți de-a valma, tulburați; se uitau cu milă la femeia care, palidă, sfârșită, se rezemase de capătul căruței, gata să leșine. Numai Minică amestecat printre ei, rîdea mulțumit, behăind:

— Hehehe!

Nu punea nimeni mîna s-o deslege pe nevasta lui Eftimie. Era nevasta lui, n-aveau drept. Dar nici s-o omoare nu puteau să-l lase.

— Ce-ai cu ea? Ce ți-a făcut?

— Știe ea bine ce! zberă deodată Eftimie, turbat de mînie. Știe! Să spuie ea, curva! Spune, curvo!

Femeia stătea cu capul în piept, cu buzele albite; părea gata să moară de spaimă și de sfîrșeală. Dar cînd îl auzi pe Eftimie, ridică pleoapele și-l privi cu ochi deodată aprinși; și chiar, spre uimirea nemaipomenită a tuturor, zîmbi. Și zise:

— Poți să mă ši omori... n-am ce să-ți fac... mie tot de el mi-e drag.

La vorbele astea se lăsă o tăcere deplină. Numai Minică rise, ca un țap vesel și-al dracului:

— Hehehe!

Oamenii se uitau unul la altul. Niște femei se cruciră. Nu știau ce să mai spuie; nici nu le era la îndemînă. Dar o babă îi spuse nevastei lui Eftimie:

— Taci, nerușinato!

Nevasta lui Uțu, Climentina, o luă de mînă pe-a lui Eftimie și dezlegă funia.

— Hai, Mărie... hai acasă, fă, zise ea și plecă iute cu femeia, care mergea împleticindu-se, ca bolnavă. Oamenii începură să se risipească; numai nevasta lui Ilie Vaccinatorul începu să-l dăscălească pe Eftimie:

— Gonește-o la ta-su și la mă-sa, n-o mai ține ca un prost să te faci de rîsul lumii! Se mai gădesc ele muieri destule, ce-o mai ții pe nebuna asta?

— Taci, fă, zise bărbatu-său, hai acasă, nu-mi face aici politică în uliță.

Bătrînul Lepădat plecă și el, cu baba lui.

— E nebună, asta-i adevărat, zise bătrînul. Era un om liniștit, uscățiv, albit de tot, cu ochi albaștri curați, cum îi au uneori oamenii de la cîmpie, altminterea negri și încruntați. Se mira dînd din cap:

— E nebună, săraca. E bolnavă.

Apoi zise cu mare șovăială:

— Asta-i dragoste...

— Așa-s unele... le-apucă, spuse și baba. Văzuse și ea, în viața ei, vreo două, trei întîmplări de astea în sat. Începură să vorbească despre ele, căci rămăseseră de pomină: e o boală care nu cade pe capul oricui; nici acela nu știe decît cînd îl apucă.

— Las, c-o să-i treacă, zise bătrînul Lepădat. Trece.

— Nu trece, omule, spuse bătrîna. Dacă nu i-a trecut de cînd e ea cununată cu Eftimie, că vezi bine, ea cu Godea vorbea de cînd era tînără de tot, de nu-l luase pe el la militarie, și pînă acum, îi trecea dacă era să-i treacă; dar uite că nu i-a trecut. Nu-i trece...

Dar bătrînul n-o asculta. Se uita în lungul uliței în sus spre primărie, unde era mare îngrămădeală de oameni și se auzea cineva strigînd:

— Ce-o fi acolo? Ia hai să vedem... Tu du-te acasă, că eu mă'c să văd ce-i la primărie, spuse bătrînul, și porni prin șanțurile adînci de noroi ale uliței pe care le uscaseră vîntul de martie. Bătrîna șovăi o clipă, apoi strigă după el:

— Bre, omule! Bre, Ioane!

El nu se întoarse.

— E surd, zise bătrîna, și se-ntoarse și plecă spre casă.

Pecînd se apropia moșul Lepădat de primărie, îl întîlni un om de vîrsta lui, bătrînul Saizu, care venea dintr-acolo cu încă unul și-i spunea:

— Ăsta-i bolșevic. O să dăm toți de dracul.

Cellalt părea tulburat, înfricoșat și nehotărît. Se opri deodată și se-ntoarse:

— Du-te dumneata înainte, că eu vin după dumneata și te-ajung...

Și fără să mai aștepte răspuns, porni repede îndărăt. Bătrînul Saizu rămase să se uite după el. Moșul Lepădat însă îl strigă:

— Bă, ăla al lui Cățeluș! — Stai, bă.

Îl apucă de mîneacă:

— Ce-i acolo, mă?

— A venit unul, nea Ioane. A venit unul de la oraș, și zice că se dă pămînt la oameni.

— Cine dă pămînt? întrebă moșul, uimit.

— Nu știi; nu'ș ce zice. Da' zice să se dă.

Moșul Lepădat se opri în loc și se uită la om. Era slab, cu niște ochi mari și obrajii supti și țepoși.

— Măi, Ilarie: tu ai visat noaptea, mă! Că tu cam ai obiceiul, zise el cu asprime.

— Nu, asta mi-e crucea; așa spune ăla. Vino, nene, să vezi.

Pe lîngă ei, cîțiva oameni treceau repede, cu ochii la gloata din fața primăriei. La fîntîna din fața primăriei erau niște femei cu vedrele. Uitaseră să mai scoată apă. Altele, care văzuseră ce se petrece, veneau în grabă să ia apă, deși n-aveau nevoie chiar în clipa aceea.

Pe pragul primăriei, drumetu' încins cu chingă, gros și spătos, vorbea tare:

— Unde munciți, — acolo! Unde munciți voi?

— Muncim pe locul nostru, zise Eftimie, care venise și el. Își lăsase acasă nevasta, poate c-o legase de ceva și stătea și el acolo, cu mîinile-n brîu. Era morocănos și dușmănos. Mitriță Mitrache zise tare:

— Cine are unde, muncește pe-al lui! Cine n-are, muncește la boier!

— Care e boierul vostru? întrebă străinul. Capul lui pătrat, puternic, cu fălci masive și tîmple late, se sucea mlădios pe umeri și ochii îi cercetau binevoitor și vesel pe țărani.

— Gheneralul Vorvoreanu, spuse iar Mitriță Mitrache.

— Și pe pămîntul lui munciți voi?

— Da, acolo... Da, răspunseră oamenii. Străinul izbucni:

— Ei, acolo munciți, acolo o să fie al vostru! Acolo vă împărțiți! Urmă o tăcere. Oamenii nu îndrăzneau să se privească. Se uitau la străin. Cineva, în mulțime, rîse ca un țap.

— Hehehe!

Oamenii se-ntoarseră să-l vadă. Era Minică, galben și slab, cu obrajii scobiți și brăzdați înainte de vreme.

— De ce rîzi, nene? întrebă fără supărare zdrăhonul de pe pragul primăriei.

Minică răspunse:

— Dumneata ești bun de minciuni. Îi dai cu gura... Da' cine ne dă pământ? Poate-l ai în buzunar? Hehe! Un c...t ai în buzunar!

Vreo doi riseră, dar ceilalți nu erau veseli. Se uitau la străin și așteptau să vadă ce-o să zică. Pe Minică îl știau. Străinul însă rîse liniștit:

— Eu nu sînt nimic. N-am nici o putere... eu sînt om slab...

Începură și ei să rîdă; umplea ușa primăriei cu umerii.

— Măi, oameni buni! Dacă vă adunați voi, și ne ajutați pe noi, muncitorii de la oraș, odată schimbăm guvernul, și-atunci legile le facem noi! Și le facem pentru cine muncește, pentru oamenii care au palma bătută de ciocan și de sapă, nu pentru boieri și cucoane! Asta se face curînd! O să vedeți voi. Cine nu mă crede azi, peste o lună o să zică: avea dreptate nea Trandafir. Mie Trandafir îmi zice, adăugă el, schimbîndu-și deodată tonul. Măi, tovarăși... mă, oameni buni, e aici în sat un om, Lepădat, Ion Lepădat?

— Este... E nea Ion, bătrînul, începură ei să-și explice unul altuia.

— Este, și ce vrei dumneata cu el? Întrebă moșul Lepădat din grămadă.

— Oi fi dumnetale, moșule?

— El e, ziseră cei dimprejur.

— Uite, am o scrisoare de la feciorul dumitale.

— I-a scris Nelă lui ta-su, îi spuse uimit Mitriță Mitrache lui Minică. Acesta dădu din umeri, scîrbit și batjocoritor:

— Și ce-am eu cu ei? Dă-i în mă-sa.

Dar ceilalți se îmbulzeau plini de curiozitate pe lîngă bătrînul Lepădat, căruia-i citea altul scrisoarea, căci el nu știa carte, pe cînd Trandafir spunea:

— El, Nelă, e la atelierele navale; eu sînt hamal în port, cum ar veni, tot pe locul ăla. Din asta ne-am cunoscut...

Bătrînul îl luă de cot și-l trase:

— Ești obosit, ți-o fi foame... Hai, lasă...

— Nu se poate, că trebuie să mai vorbesc cu oamenii...

— Lasă, că vorbesc eu cu vecinii și cu rudele, și-ți facem pe după amiază o adunare la școală. Vorbești acolo, liniștit, cît vrei. Hai, frate...

Și-l trăgea mereu de cot. Porniră încet, cu un cîrnat de oameni după ei. Mitriță Mitrache rămase în urmă cu Minică:

— Ce-ai, mă, de ești așa al dracului? îl întrebă Mitriță Mitrache supărat. Minică rîse galben și morocănos:

— Dă-l în mă-sa ... Ce, era să-l ascult cum ne toarnă la minciuni? Crede că sîntem proști... Cuțu, cuțu... ia vino-neoace, cuțu, cuțu, chemă el văzînd un cîine slab care le da tîrcoale, cercetîndu-i cu o privire nătîngă. Cîinele n-avea încredere. Pe urmă, încet, încet, se apropie, bănuitor și temător. Pînă îi puse mîna-n cap Minică și începu să-l frece. Cîinele se lăsa mîngîiat și-ncerca să-i lingă mîna. Deodată Minică îi trînti din răsputeri un picior în coaste, de-i făcu vînt la șase pași. Cîinele zbură prin aer făcut covrig, apoi fugi chelălăind cumplit. Minică rîdea:

— Hehe! Uite-al dracului cum face!

Mitriță Mitrache rîse și el, dar cam fără chef:

— Dă-te-n mă-ta, Minică, că ești nebun de cap, mă.

Pe drum venea un flăcău, subțire în mijloc și lat în spate, rupt în genunchi și-n coate, și cu o căciulă turtită pe frunte. Era sprîncenat și ochios, și întunecat la față, întunecat de tot de parcă era bolnav sau otrăvit.

— Uite-l și pe Godea, rîse Minică. Uite-l și pe Gudică. Mă, Gudică, îți bate ăla muierea, mă!

Godea se uită strîmb la el:

— Mă, tu vrei o moacă după cap, să te boceacă mă-ta! mîrii el. Apoi se rezemă de zidul primăriei. Se uită la Mitriță Mitrache:

— Mai ai, mă? întrebă el: Mitriță se căută în buzunar și scoase în palmă cîteva fire de tutun. I le turnă în palmă lui Godea. Acesta scoase la iveală o bucată de ziar și-și făcu o țigară. Avea și cremene și amnar și iască. Își aprinse țigara și suflă un nor de fum înecăcios.

— Eu pe ăla o să-l tai, murmură el. Mitriță Mitrache se uită la dînsul. Godea era trist, chinuit, turbat de mînie.

— Bă, taci, bă! zise Mitriță Mitrache.

— Îl tai! N-am ce-i face, altceva, suflă disperat Godea. Era desnădăjduit că nu-i mai rămăsese decît asta de făcut. Dar dacă asta-i rămăsese, măcar s-o facă.

— Lasă-l, mă, nu fii nebun, zise Mitriță Mitrache. Mincă îl opri:

— Stai, mă: ce te-amesteci. Are dreptate Gudică.

Dar Mitriță Mitrache nu-l luă în seamă:

— Auzi, Gudică! Fii om serios, bre!

— Da' el de ce s-atinge de ea? De ce vrea s-o omoare? Că azi, dacă nu sărea lumea, o omora! De ce? Să-mi spuie el mie: de ce? Cristosul și dumnezeii și evanghelia cui l-a făcut de bețiv!

Și începu să injure și să blesteme, galben de ură, de-i veneau spume-n colțurile gurii.

— Ea i-a spus! izbucni el. I-a spus:— Mi-e drag de altul! Nu te vreau! Iar el...tu-i casa și grîul și pirostriile cui l-a făcut, s-a bucurat de nenorocul meu, că eram pe front și ce le-a spus ăloro bătrînilor, cum i-a sucit, cum i-a miglisit, i-au dat-o. Și acum vrea s-o omoare! De-aia a luat-o de la suflatul meu, s-o omoare?

— Nu de-aia o omoară, zise Mincă. O omoară că vine noaptea-n fundul curții, sub oțetarii ăia... știi tu!

Și se feri sprinten, căci Godea se-ntoarse spre el cu o mișcare fulgerătoare și cu ochii tulburi de mînie. Mitriță Mitrache sări între ei, rîzînd:

— Ho, bă, nerozilor!

Dar Godea fierbea:

— Mă, eu pe ăsta îl ating odată, dumnezeul mă-sii de nebun, de înfund ocna degeaba!

— Stai, mă, nu te uita în gura lui, zise Mitriță Mitrache. Ce vrei tu?

— Ce vreau... ce vreau...

— Da, zi: ce vrei?

— Știe el bine ce vrea, rîse Mincă de la doi pași, căci mai mult nu voia să se mai apropie. Mitriță zise:

— Ia-o de la Eftimie! De tine i-e drag? Cu tine să stea! Ia-o. Ce-ți poate face Eftimie? Că mai sîntem noi ăștia pe-aici...

Godea se uită lung la el:

— Ce spui, tu, mă?

— Asta spun, și asta să faci! răspunse cu hotărîre Mitriță Mitrache. Las'că acum poate ne mai și dă un pogon-două de pămînt la împărțeala moșiei... Să vezi că o s-o duci și tu mai binc...

— Ce, mă? Cum, mă? întrebă uimit Godea. Mitriță Mitrache îi povesti de drumetul cel străin, și de ce spunea acela.

— Unde-i, bă? întrebă Godea, cu ochii holbați. Unde-i, bă?

— E la nea Ion Lepădat...

— Hai și noi. Hai și noi, bă! spuse Godea cu înfrigurare și tot holbat de patimă. Dacă-i dădea un pogon, două, avea să poată ține femeia pe care voia s-o ia lui Eftimie.

— Stai, bre, ce tragi așa de noi... cum să ne ducem peste oameni așa?

— Hai, că ăla e om bun; hai, bă, repeta Godea. Îi tîrî după el, chemară peste gard, îi lătrară cîinii. Moș Lepădat ieși în prag:

— Care ești, bă? Ce-i bă?

— Nea Ioane... am auzit că-i la dumneata...

Și după o clipă de șovăire, Godea zise:

— ...*Tovarășul* ăla... și-am vrea și noi să-l întrebăm ceva...

Bătrînul se uită la ei, apoi veni la poartă și deschise. Flăcăii intrară, își scoaseră căciulile, dădură ziua bună. Ședeau pe bănci de lemn și pe scăunele: străinul, bătrînul Saizu cu cei doi feciori ai lui, Avram, frumușel și care nu prea zîmbea și nici nu rîdea mai niciodată, și Savu, mare și negricios, izbit de o schijă sub ochi în război, de i se vedea mereu sub ochi o bucată de carne roșie de sub pleoapă. Erau și alții. Mîncaseră brînză și pîine, și beau niște vin.

— Ședeți aici, pe *cănăpea*, zise bătrînul și le arătă capătul gol al băncii de lemn. Aide cu vinul ăla, fă!

Baba aduse un ulcior și el le turnă în niște cănițe de pămînt.

— I-am pus în el niște pelin, niște ierburi; să vedeți cum e...

Ei închinară: „Noroc să dea Dumnezeu!” și băură vinul subțire și rece, înmiresmat și amărui: era bun, tare, ușor.

Peste marginea cănilor, se uitau la străin, care ședea sub un calendar de perete făcut dintr-o foaie de hîrtie tipărită cu portretul regelui Mihai I; icoanele erau mai încolo cu candela aprinsă dedesubt. Trandafir ședea mai încoace de icoane. Stătea cu mîinile pe genunchi, țărănește; poate de aceea se simțeau cu el și dinșii, ca și cu unul de-ai lor; deși nu era nici îmbrăcat ca un țăran, nici mîini de țăran nu avea; mîini muncite, dar altfel decît cele bătătorite de săpă și de plug: mîini mari, groase, grele. Stătea cu mîinile pe genunchi, și se ținea drept din mijlocu-i gros, strîns în brîul lat din pînză de chingă. Povestea despre viața lui:

— Ați văzut voi cume, cînd veneați cu căruțele la rampă, să descărcați vagoanele, să le duceți la șlep. Noi o duceam rău de tot prin... acum vreo zece, doisprezece ani. Atunci stătea portul gol. Dormeau șlepurile ancorate în Dunăre, de făcea ierburi pe burtă. Rugineau acolo, și nu era cu ce să le încarci. Se înfierbîntau vara de nu mai putea umbla omul desculț pe ele; iarna tremura omul de pe șlep în cabina lui; avea o căsuță de scînduri, cu un burlan de horn care ieșea afară; făcea foc în sobă (au sobe de tuci) și cum se termina jarul, începea să curgă umezeala rece pe pereți; era și ceață pe Dunăre, și frig al dracului... frig de se întepeneau cîte odată sloiurile pe lîngă șleपुरi și umblai printre șleपुरi ca printre case; ca print-un sat; dar pe ghiață, pe Dunăre. Ei, și vara, alta: țîntarii, și căldura, o căldură de te amețea oboseala numai de cald; și Dunărea cu-urcea, tot curgea la vale (și aici Trandafir vorbea cîntător și ostenit), și noaptea e cald, și-odată auzeai, *pleașc!* Sărea cîte un crap din ăia mari; se bat peștii vara. Cînd era noapte cu lună, și lumina apa, îl și vedeai cîteodată, cum sare crapul, ca de argint, al dracului, mare și gros, *pleașc!* Și cade pe urmă în apă, nu mai vezi nimic, decît cercurile. Noi stăteam și dormeam pe mal, prin niște pelin; mirosea frumos pelinul, da' mirosea și malul a pămînt, și a pămînt ud, a baltă. Se trage Dunărea vara; scade, frate-miu, cît un stat de om; și rămîn noroaie, de intri în ele pînă la brîu, dacă nu cunoști. Colcăiau astea noaptea de căldură; făceau bășici; se mai mișeau prin ele ce-o fi fost, broaște, țipari, lighioane. Numa' le simțeau, da' cin'să le vadă, în întuneric? Noi stăteam acolo pe mal, ne alegeam un loc, da' trebuia să ai grijă, să nu te culci unde s-a c... vreunul ziua, că nu te spăla toată Dunărea, și noi și-așa, n-aveam cine știe ce schim-

huri: izmenele și brîul, și-o cămașă ruptă. Stăteam, mai vorbeam, mai dormeam; frigeam porumbi la loc de coceni, de vreascuri; ei, și p'ormă, ne uitam cum trec vapoarele de pasageri, albe, luminate, ca niște galantare de prăvălie, luminate toate, alea mari, *Uranus*, *Saturn*, ale austriecilor, și *Regina Elisabeta* al ungurilor, și *Țarul Dușan* al sîrbilor, și *Grigore Manu* al nostru; frumoase, mă, ca niște vile de-alea, niște palate; cu restaurante în ele, cite două-trei restaurante, unde stau grangurii și beau bere rece și vin și șampanie, și cu terase deasupra unde dansau cu muierile și le cînta muzica, și dedesubt zburăturile băteau apa, buf-buf-buf-buf! și aluneca toată grația pe lîngă noi, pe lîngă mal, la douăzeci-treizeci de pași, de-ți venea să sări pe covertă și să te-așezi la o masă: „Chelner! Adă aici o bere de la ghiață!”

Rîdea, dînd din cap cu îndoială:

— Care bere? La dracu' cu cai! Noi puteam sta acolo și o mie de ani, și tot așa rămîneam. Ne ghiorăiau mațele de foame. Mîncam corcodușe, făceam ciorbă de urzici cu apă, și asta era... Dimineața, la schelă, la vătaful nostru: — Mă, nea cutare, e de lucru azi? — Nu e, neamule; vine mîine un remorcher olandez cu șleपुरi să încarce grîu pentru Austria... Dar mîine nu venea. Nici poimîine, nici răspoimîine. Cînd venea, noi, săracii, ne băteam peste saci. Care era mai tare-n oase, îi dădea la o parte pe ăilalți, și lua un sac, de-l căra. Ai mai pipirii, se lăsau de meserie, se duceau să crape de foame printr-alte părți...

Se gîndi puțin și murmură:

— Acum avem sindicat...

— Cum adică? întrebă bătrînul Lepădat. Trandafir îi spuse cum e cu sindicatul. Bătrînul Lepădat mai întrebă de citeva ori, să înțeleagă mai bine. Apoi oftă:

— La oraș se mai schimbă viața, dar aici, la noi, tot așa e cum am apucat-o...

— Păi stai să vezi, că tocmai asta venii eu să vă spui, rîse Trandafir. S-o schimbăm! Să vezi!

— Eu îi tot spui, zise Mitriță Mitrache. Eu îi tot spui, da' dumnealui nu vrea să creadă!

— Ce să te creadă? Păi ce ești tu, ca să te creadă? rîse Minică, răutăcios. Mitriță Mitrache nu avu ce să răspundă la aceasta. Trandafir însă rîse liniștit:

— O să crează cînd o să vază... Nici nu trebuie să crează nimeni, așa, numai după o vorbă. După ce-o să se facă, după aia o să crează...

— Ce să se facă? întrebă Savu Saizu, încrunțat și bănuitor. Urmă o tăcere. Avram, fratele lui Savu vorbi cu ochii la Trandafir, ca și cum nici el n-ar fi fost sigur de ce spune:

— Păi... cu pămîntul...

Toți deschiseră ochii mari și se uitară cu gurile deschise la Trandafir și la Avram. Știau, dar nu puteau să creadă. Nu le venea să creadă. Trandafir însă rîse liniștit, apoi spuse, tot așa cum spunea despre un sac de o sută de kilograme „ia dă-l încoa”:

— Păi sigur că da... Cu pămîntul.

Răsuflă odată și începu cu : „Păi să vezi”. Și vorbi mult, mult. Ei abia mai suflau. Pe geamul mic, pătrat, printre salcîmii negri de afară se zărea cerul albastru și rece, apoi cerul se făcu roșu. Apoi purpuriu. În odaie, nu spuneau nimic. Ascultau, fără să sufle. Moșul Lepădat, cînd se pomenea de fiu-său, cazangiul de la atelierele navale, membru în comitetul comuniștilor din oraș, rîdea bătrînește cu un rîs mîndru și cam nerod: era Nelă al lui. Era om mare acum. Omul poporului. Și moșul se răstrea la babă:

— Fă, ia mai adă niște de-ăla...

Îl întrebară apoi pe Trandafir cum s-ar putea face una, și ailaltă. Afară, cîinii lătrau cu turbare: veneau mereu oameni de afară: unii aveau treabă cu bătrînul și vorbeau cu el tot trăgînd cu urechea la ce se aude din casă; alții spuneau cinstit că vor să-l auză pe „tovarășul ăla“. Învățaseră să spună „tovarășe“ de la soldații întorși de pe front. Înăuntru nu mai era lumină decît de la candela de sub icoane, care pîlpîia roșu. Baba aduse o lampă mică de gaz.

Bătrînul intră deodată de afară. În clipa aceea, se auzea, a doua sau a treia oară, glasul lui Minică:

— Te lauzi, tovarășe.

Era răutăcios, ațîțător; pe oricare om l-ar fi scos din sărite. Trandafir rîdea:

— Să mai vorbim noi peste o bucățică de vreme: să vedem dacă mai ai nas atunci...

Și vorbea mai departe, rostind pentru întîia dată în satul acela cuvintele de „clasa muncitoare“, „burghezia“, „exploatatorii“, și altele pe care nu le rostise nimeni de la întîii oameni care tăiaseră acolo pădurile nesfîrșite de stejari, de tei și de ulmi, și făcuseră primele bordeie, și trăsuseră unul într-altul întîiele săgeți ca să-și apere sau să-și răpească pămîntul gras și adînc făcut de Dunăre.

Bătrînul Lepădat răcni la Minică:

— Bă, nepoate! Taci, bă, că te iau de urechi. Ia haideti, fraților, la școală, ca s-a adunat omenire afară și nu mai e loc! Hai, tovarășe Trandafir! Haideti, mă...

Iesiră buluc, și trecură printre țărani care așteptau afară și se luară după ei.

Mitriță Mitrache îi spunea lui Trandafir, ținîndu-se după el, cum munceau ei aici la moșie, în parte. Călcău adînc prin noroaie; n-aveau pe unde să se ferească. Pe lîngă ei treceau oameni, o femeie cu un sac de lînă pe cap, niște copii, niște cîini hoinari. Trandafir își scotea din noroi cîte un picior și părea că se uită gînditor la el înainte să-l cufunde în noroi cu un pas mai departe. Dar nici nu-l vedea. Se gîndea. Deodată spuse:

— Buni oameni.

Mitriță Mitrache nu răspunse. Fluiera vescl printre dinți. Fluiera subțire și umbla cu nepăsare. Trandafir avea însă ceva. Se gîndea mai departe: buni oameni, dar...

— Ce fel de om este Minică ăsta al vostru, bre? Ce dracu-i cu el?

Mitriță Mitrache încetă să mai fluiera și rîse ușurel:

— E al dracului...

— Cum adică, al dracului? Ce-i cu el. Ce fel de om e?

— E al dracului. E om sucit. Cum îl iei, cum îl întorci, tot nu poți să-l apuci bine. Ca un arici e.

— De-aia vorbește el așa, totdeauna, contra?

— De-aia, nea Trandafire. E rău, și nu-i place nimic, nu-i viue la socoteală nimic; e rău Minică, ca dracul, rîse Mitriță Mitrache, atît de binevoitor și de vesel, încît Trandafir se uită bănuitor la el:

— Păi dacă-i rău... de ce sînteti așa prieteni cu el? Că vă văd, ca frații.

— Ca frații sîntem cu el, nea Trandafire, rîse Mitriță Mitrache. Trandafir însă dădu din umeri cu ciudă, încruntîndu-se la vlăjganul acesta de Mitriță Mitrache, trandafiriu la față și cu ochii limpezi, și care-și bătea joc de el.

— Bă Mitriță Mitrache, bă, tu faci bășcălie de mine...

Cellalt rîdea de-a binelea:

— Stai, nană, nu te supăra. Stai să vezi, că cu asta nu e fitecum. Țsta, Minică, e om sucit. El și-ar da și viața pentru noi, nea Trandafire... adică pentru mine, pentru Gudică, adică Godea, ăla cu nevasta lui Eftimie, îl știi....

— Îl știu...

— Ei, pentru noi, pentru ăllaltul, Costandin, el și-ar da și sufletul. Mai ales de mine îi e drag lui—de frații lui niciodată nu i-a fost ca de mine. Da' nu spune. E rău, și ascunde. Dacă ne vede că ne îmbătăm, sau ne batem, sau ne certăm, odată vezi că rîde ca Costică...

— Ca cine. mă?

— Ca Costică, zise Mitriță Mitrache, stînjinit.

— Care Costică? întrebă uimit Trandafir.

— Ei...Costică, nene...ăla.

— Care ăla, bre?

— Țla, nană...știi dumneata...

— Bă, Mitriță Mitrache! Mă supăr, bă!

— Ei...ce, parcă n-ai ști? Ce să te mai superi? Îngîănă Mitriță Mitrache, dar văzîndu-l pe Trandafir că se uită sever la el, zise în silă:

— Țla...Dracul!

Stăteau amîndoi proptiți în noroi, Trandafir cu mîinile-n brîu, și Mitriță cu ochii-ntr-o parte, sfios. Deodată Trandafir mormăi:

— Ahm...

Și, cu obrazul împietrit, urmă:

— Ei, ia zi. Cu Minică.

— Așa, cu Minică! exclamă Mitriță Mitrache ușurat. Să vezi: cînd ne certăm noi, sau ne înghionțim, odată începe și rîde, „Hehehe! Behehe! Încurcă-i drace! Încurcă-i drace!“ Așa e el. Așa era și cînd era mic, ne da cu sic, ne arăta c...și noi ne supăram, trăgeam în el ca-n fasole; după aia, el sărea în sus, ca găina pe care-a călcat-o cocoșul: își scutură penele și-și vede de treabă. Nu se supăra pe noi. Cînd mergeam să furăm struguri, ce să vezi? Minică, îmi spunea: „Stai, nană Mitreo, mă duc eu și-ți aduc“. Și-mi aducea! Ce zici de asta? Ai?

Și-l privi cu mirare pe Trandafir. Trandafir dădea din cap:

— E sucit al dracului...

— Ahăhă! Nici nu știi cîte-a făcut. Și mai al naibii e cu care e prieten: mai multe buclucuri îi face. Cu care nu-i prieten, sau cu care e dușman, sau certat, nici nu vorbește, sau vorbește ca cu oricare om. Numai nouă, care-i sîntem prieteni, ne face fel de fel de păcăleli...Ar vrea să ne scoată sufletul, dac-ar putea. Dar noi îl știm; nici nu ne uităm; și el crapă, frate: crapă!

Și iar începu să rîdă Mitriță Mitrache. Trandafir se uita la el și rîdea și el.

— Măi, ce oameni sînteți și voi...zise el dînd din cap. Ce oameni!

Mitriță Mitrache strînse din pleoape:

— Ehe, vasăzică dumneata zici acum că ne cunoști cum sîntem? Ai? Așa zici dumneata...Bine, nană Trandafire.

— Nu, n-am zis nimica...rîse Trandafir.

— Ba da; așa crezi, că ne cunoști. Poți să trăiești zece ani cu noi în sat și tot nu știi ce-o să zică și ce-o să facă unul din noi. Dacă nu ești din sat, nu ne poți cunoaște.

— Ce vorbești, bre?

— Asta vorbesc, ce-ai auzit, rîse cu mîndrie ascunsă Mitriță Mitrache. Trandafir dădu din umeri:

— Poate că sînteți așa suciți, că nu vreți nici să-mpărțiți moșia boierului.

— Nu asta. Asta-i altceva. De altele vorbesc eu, spuse Mitriță Mitrache.

— De care? întrebă Trandafir. Ia să vedem.

Mitriță Mitrache rămase cam descumpănit, și asta-l necăjea. Se gîndi o clipă, apoi spuse:

— Uite, Minică ăsta. Ce, crezi că acum îl cunoști? Ascultă aici să-ți spui eu una. Eram toți într-o unitate, în munții Tatra: el, eu, Godea, Costandin, și alții de-aici din sat: toți într-o companie. Eram odată, dimineața devreme, era frig și se țira ceața pe cîmp, nu vedeam nimic, numai focul de branduri îl auzeam: Stup! Viuuu! Bang! Stup! Viuuu! Bang! Și motoare de tancuri. Noi eram într-un tranșeu de-l săpasem noaptea aia, sub o cleată așa, în marginea cîmpului. Și-odată vedem două tancuri *Tigru* din dreapta, cum ies din ceață, cu pistolarii după ele. Am tras în pistolari un încărcător de pușcă mitralieră și am sărit în tranșeu că ăl dintii *Tigru* venea călare peste tranșeu, cu o șenilă într-o parte și ailaltă în partea ailaltă; trăgea cu mitralierele, din față, în fiecare cot de tranșeu: prr! odată; pe urmă cotea și iar: prr! Pe toți i-a omorît: i-am găsit ghem jos în fundul tranșeului, făcuți ciur. Mai avea un cot și ajungea peste noi. N-aveam ce să-i facem; cu grenade nu puteam decît să-i stricăm șenila, dar pînă atunci ne omora pe toți și el tot avea putere de foc cu tunul și cu mitralierele. Stăteam ghem în tranșeu, nu mă gîndeam la nimic, așteptam și parcă eram...cum să-ți zic? Aer. Sau de sticlă. Așa ușor și curat, și cu inima mică, mică, și curgea sudoarea pe mine. Eram cu Gudică și ne uitam unul la altul cu ochii cît cepele, și nu ne vedeam, și venea matahala peste noi, grea, du-du-du cu motorul, și prr! prr! cu mitralierele...

Atunci a sărit Minică după cotul tranșeului și-a asvîrlit o încărcătură de trotil în dosul *Tigrului*, pe rezervorul de benzină. A făcut odată buf! și s-a oprit; nici motor, nici mitralieră; sfîrîia. Ardea. Adică ieșea fum subțire pe la încheieturi. Pe urmă încă odată buf! A sărit în aer rezervorul cu benzină și a început să ardă *Tigrul* cu pâlălaie. Cellalt s-a întors și a fugit în ceață. Noi ne-am repezit la Minică. Era galben ca ceara și ședea în fundul tranșeului. Se ținea de umăr. Noi zbieram la el, nu'ș'ce-i spuneam. El se strîmba:

— Ce, bă? Ce vreți, bă? Hai sictir, bă!

Și se ținea de umăr, își scrîntise ceva, că zvîrlise trotilul din răspuțeri. O săptămîină l-a durut umărul. Da'ne-a scăpat pe toți. Pe toți ne-a scăpat, al dracului Minică.

Tăcu. Umblau mai departe prin noroi. Trandafir oftă:

— Și acum...de ce vorbește așa?

— De-al dracului, zise cu nepăsare Mitriță Mitrache. Așa e el. Ce, crezi că el nu vrea ce vrem noi? Vrea, săracul, că n-au nimica...Treii frați sînt, și au și ei acolo...nimica toată...cîteva litre de pămînt...Lasă-l, săracul, că numai el știe...

— Atunci...sîntem noi bazați în el?

— Sîntem bazați, nană Trandafire; cum sînt bazat în mine, așa sînt bazat în el; mi-e mai mult decît un frate. El, îți spui eu: sîngele din el și l-ar da pentru mine sau pentru Godea...Sîntem mai mult decît niște frați. Uite, ajunserăm la școală. Aici e școala.

În seara aceea, după ce s-a risipit adunarea de la școală (stătuseră oamenii pe la uși, spărseseră o fereastră tot încercînd să pătrundă, să audă și ei), rămaseră multă vreme grupuri în uliță și pe la ferestrele caselor. În jurul lui Trandafir se țineau cîțiva, care-l urmară și la bărînul Lepădat, unde avea să doarmă. Acolo, la bătrîn, în odăița goală, văruiță, cu o *cănăpea* de lemn și calendar de hîrtie pe perete („Calendarul Plugarului“, scos de editura „Cartea Romînească“), s-au sfătuit și cei care aveau să fie miezul celei dintîi organizații a partidului comunist în sat. Ședeau acolo, în lumina puțină a lumînării de gaz, cu cojoacele pe ei că se făcuse frig, Mitriță Mitrache, Minică, Godea, care era altfel decît după amiază, vesel și neliniștit și nerăbdător, și prietenul lor Costandin, un flăcău frumos și liniștit, și încă unul care fusese pe front cu ei, Vasile Cotulbea, care avea un nas mare și o față mare și osoasă, și rîdea obraznic și sălbatic, și Avram Saizu cel tăcut și blînd, și frate-său Savu, cu ochiul lui sîngerat și crunt, și încă vreo doi. Bătrînul Lepădat asculta cu gura întredeschisă ce spunea Trandafir. Auzea de socialism, de revoluție, de lupta de clasă, de clasa muncitoare, de comitetul de partid de la oraș, în care era fiu-său Nelă, de rețeaua de organizații de partid care împînzea țara, de puterea clasei muncitoare; și nu mai spunea nimic; asculta ca un copil, iar cînd obosea Trandafir îi dădea un ghiont:

— Ia zi. Ia mai zi. Mai zi!

Avram Saizu nu-și deslipea ochii de pe Trandafir; din cînd în cînd deschidea gura să întrebe ceva dar se răzgîndea; frate-său Savu tăcea și el, însă se vedea că-i place; era un om mînios din fire; din naștere-i fierbea sîngele și avea nevoie să se bată și să lovească; îi plăcea învățătura asta luptătoare. Vasile Cotulbea se bucura și rîdea lat:

— Așa! Îi încălecăm și noi odată pe boieri! Destul le-a fost ...tu-le casa-n c...!

Godea întreba:

— Și pe urmă, o să ne dea Statul tractoare? Păi ce să facem cu ele pe un pogon-două? Trebuie muncite mai mulți la un loc?

— Asta o să vedem noi, spunea Trandafir. Acuma întîi să aibe oamenii pămînt; pe urmă, o să ne spuie partidul cum îl lucrăm...

Mitriță Mitrache era roșu la față; se încălzise în mantaua lui soldățească, se bucura și-i dădea cu cotul lui Minică:

— Ei? Ia zi! Îi șoptea el. Minică rînjea stingherit: îi părea și lui bine c-o să mai aibe o litră-două de pămînt; nu îndrăznea să spuie ceva de rău, parcă de frică să nu se risipească tot, ca într-un vis. Iar Costandin, un om tînăr cu umerii groși și rotunzi, voia să știe un lucru:

— Cum facem, nene, dacă se-ncontrează boierul? Dacă pune jandarmii pe noi?

— Taci, bă, că ești nerod, rîse Mitriță Mitrache. Tu n-ai adus *ceva* acasă?

Costandin zîmbi numai din ochi:

— Am adus...

— Ce, armă? întrebă Trandafir. Flăcăii nu spuseră nimic; dar rîdeau. Trandafir dădu din cap:

— Nu-i rău să ai și arme... dar noi cu mulțimea o să-i dăm peste cap. Nici nu ne trebuie arme; cînd or vedea ciocoi că se mișcă poporul, și că le fuge pămîntul de sub picioare, nici n-o să mai aibe ce-și face capului. Uite ce e, mă oameni buni: mîne-poimîne, cînd vin eu iar de la oraș, sau cînd vă trimet vorbă, porniți cu toții la oraș, să cerem să vie guvern nou, al nostru. Îi porniți pe vecini, pe rude, cît s-o putea de mulți. Cînd vă vine vestea, îi dați drumul!

— Venim, nană Trandafire ... și aducem tot ce trebuic! rîse Mitriță Mitrache. Rîseră toți, numai moșul se uita la ei și-nreba cu mirare:

— Ce rîdeți, bre, ca proștii? Ce-a zis ăsta de rîs?

Mai tîrziu însă, cînd le vorbi Trandafir despre constituirea organizației, și despre regulamentul partidului, și despre datoriile și drepturile comuniștilor, Mitriță Mitrache începu să se foiască în loc, și pe urmă zise:

— Nană Trandafire ... pe mine să nu mă scrii...

— De ce, mă?

Ceilalți săriră cu gura la el:

— Ce ți-e, mă? Ce, ești prost? Ce, nu ești sărac? Ai ceva? E binele tău! Nu-l ascultați frate, așa e el, zăpăcit!

Dar Mitriță Mitrache se împotrivi și nu se lăsă deloc:

— Eu nu mă bag în nimic; nu fac eu politică, nene. Vreau să mă-nsor.

— Ce-are-a face una cu alta? rîse Trandafir, și urmă să-i spuie cu mare răbdare de ce un flăcău ca el trebuie să fie membru al partidului, și de ce e nevoie de el, și... Dar Mitriță Mitrache se și ridică în picioare:

— Nu mă scriu. Vă ajut cît vreți; fac orice; dar nu mă scriu! Cînd aveți nevoie, îmi spuneți: bă, Mitriță Mitrache! Ascultă comanda la mine! Și execut *ordenul* ca pe front. Da' de scris, nu scriu.

Era atît de vesel și de liniștit, și-avea asemenea față roșie și netedă și-asemena ochi limpezi, încît se citea pe el că n-are răutate într-însul.

— Lasă-l, nene Trandafire, că tot la noi vine, zise Costandin. Iar Trandafir, uitîndu-se la Mitriță Mitrache, se gîndea: „Chiar că sînteți suciți!”. Mitriță Mitrache spuse bună seara și plecă: avea treabă undeva, zise el svîrlindu-i o privire veselă și vicleană, de înțelegere, lui Godea, care părea tot mai neastîmpărat și mai nerăbdător. Apoi ieși. Minică se ridică și ieși și el, cu capul în piept, fără să spuie o vorbă.

— Un' te' ci, bă! răcniră ceilalți, mirați și nemulțumiți.

— Mă'c cu ăsta, mormăi Minică rînjind stînjinit și pieri. Pe cînd afară se domoleau cîinii ce turbaseră la ivirea lor în curte, Avram Saizu îi spunea lui Trandafir:

— Ăștia-s mai rău ca frații: ce face Mitriță Mitrache, face și Minică ăsta.

— Cum adică? Că eu mereu îi văd certîndu-se, spuse bătrînul Lepădat. Dar flăcăii dădură din umeri:

— Așa-s ei, zise Costandin. Minică se tot încontrează, și se tot ține după ăllaltul. Lasă, vin ei la noi; că sînt oameni buni. Așa-s ei, parc'ar fi gemeni; și nu-s nici măcar veri. Nici măcar rude nu sînt, ai dracului.

La acelaș ceas, Eftimie, care-și mai bătuse odată nevasta, și-apoi fusese la școală, la adunare cu nașu-său Ilie C. Manea, căruia i se spunea Ilie al lui Costică Vaccinatorul, era împreună cu acesta la un prieten al lor, Ion Gh. Brădușel, căruia i se zicea Cohorul. Cohorul avea în mijlocul satului o casă mare, albă, cu garduri înalte de scînduri prin care nici nu se vedea în curte. În odaia în care se aflau, era cald, ardea foc într-o sobă de lut spoită curat, iar canapeaua era o adevărată canapea cu arcuri și cu cîlți în saltea. Pe pereți atîrnau fotografii îngălbenite, de bărbați și femei, ei cu mustați și cu uniformă de soldați, ele cu marame și salbe de galbeni, și toți țepeni și cu ochii țintă, de parc'ar fi fost fotografiați morți. Mai erau și icoane, și o oglindă rotundă, pătată, și scoarțe atîrnate pe pereți, și un Calendar al Plugarului, editat de „Cartea Romînească”. Cei trei nu ședeau pe scaunele cu trei picioare, cioplite de mîna bătrînului Lepădat, ci pe scaune adevărate, cu fundul de paie împletite, scaune cumpărate de la oraș.

În odaie era și un dulap, în care era bătut un cui, și de cui atârna o umbrelă neagră.

Eftimie era cel mai tânăr din cei trei. Ilie al lui Costică Vaccinătorul, căruia i se spunea pe scurt Vaccinătorul (tatăl său fusese agent veterinar și făcuse bani cu asta și cu altele) era un bărbat puternic și gros care începea să încărunțească; iar Cohorul era un om subțirel, mărunțel, cărunț, curat, în niște haine negre de postav țesut în casă, cu o cămașă, și cu papuci de lână împlețiți în picioare. Cohorul era serios, cumpătat, vorbea cu mare sgîrcenie. Beau vin negru toți trei; Cohorul ascultase ce-i spusese Eftimie despre adunarea de la școală. Acuma se gîndea uitîndu-se țintă la Eftimie, parcă de la acesta aștepta un răspuns. Nu de la Eftimie aștepta răspuns, ci de la sine însuși, căci el nu se sfătuiă cu nimeni, dar mulți se sfătuiă cu el.

— Așa, va să zică, mormăi gros Vaccinătorul. Acuma, vin ăștia desculții la putere.

— Stai, că încă n-au venit, mîrîi Eftimie. Dă-i în mă-sa: încă n-au venit.

Cohorul rosti scurt, uscat:

— N-au venit, dar vin.

— Așa zici dumneata, nea Ioane? întrebă Eftimie, uimit și tulburat.

Cohorul nici nu-i răspunse la asta, ci urmă:

— Acuma, vorba e: *cum ne văcsim?*

Ceilalți doi făcură ochi mari: erau zdrobiți de atîta pătrundere și limpezime și hotărîre a minții din partea Cohorului. El nu mai întreba, nu mai pritocea un gînd, țărănește, multă vreme, pînă să se lămurească. El o și lămurise: vorba era: cum se *văcsesc* ei. Ilie Vaccinătorul rîse:

— Așa-i: cînd ereai dumneatale primare cu *liberarii*, eream eu cu țărăniștii; cînd eream eu primare cu ai mei, ereai dumneatale-la contra cu ăilalți. Acuma, ce facem?

— Să vedem, zise Cohorul. Nu ți-i fin Cotulbea? întrebă el pe Eftimie. Vorbește cu el și-i spui să se bage cu ăștia, cu comuniștii.

— Da' cu mersul la oraș, ce facem, nene? întrebă Eftimie. Că ăla așa zicea: cînd ați auzi că se mișcă țara, să se dea pămînt, porniți toți la oraș!

— Tu ce-ai face? întrebă Cohorul, ațintindu-l cu ochii săi negri.

— Eu m-aș duce, zise Eftimie, cam stingherit. Cohorul zîmbi palid:

— Ce, parcă-ți strică să-ți dea și ție un pogon-două peste ce ai?

— Crezi că-mi dă? întrebă Eftimie, tulburat de dorință și de grijă.

— Dacă te duci, poate că-ți dă, murmură Cohorul. Vaccinătorul vorbi gros:

— Păi mă duc și eu!

— Du-te, murmură Cohorul. Ilie se uită la el cu oarecare neliniște:

— Dumneata nu te duci?

— Las, să mai fie și unul care nu s-a dus, murmură Cohorul cu un zîmbet subțire. Ceilalți doi, simțindu-se proști și nepricepuți față de asemenea minte ageră, tăcură. Cohorul le mai turnă în pahare (avea pahare de sticlă, care nu semănau unul cu altul), apoi vorbiră iar, multă vreme, despre ce trebuie făcut.

Tîrziu, Eftimie, tulburat de lucrurile care se-ntîmplau cu el și cu țara întrecăgă, de planurile pe care le făcuseră, și de pofta de-a mai căpăta pămînt, și de grija în fața viitorului pe care nu și-l putea închipui, se ducea singur spre casă. Bătea un vînt rece, sus pe cer erau stele reci și copacii despuiăți se logăneau deasupra caselor cu lumini stinse. Încet-încet, pe măsură ce mergea, Eftimie uita de ce vorbise la Cohorul, și-și aducea aminte de nevastă-sa; și-l cuprindea o ură tulbure. Ce știa el ce făcuse Maria cu Godea? Ce știa

el de cîte ori se-ntîlnise cu el în ascuns, de cînd se-ntorsese Godea de pe front? Își închipuia Eftimie atunci niște lucruri de-l treceau sudorile. Nu mai putea trăi cu ea așa: trebuia să facă ceva. S-o omoare.

Nu știa dac' o s-o omoare. Dar avea s-o bată. De cîte ori s-o fi întîlnit cu Godea? De ce-i era cîteodată lui capul greu seara și dormea așa greu? Îi dădea poate fiertură de mac în mîncare, parșiva, să-l știe că doarme mort și să se-ntîlnească cu Godea!

Avea s-o omoare.

Dar mai întîi, să-i întrebe pe copii. Avea patru copii, cu nevasta dîntîi, cea care murise. Ăstora Maria, mă-sa vitregă, Eftimie nu știa ce le făcuse, cum îi miglisisse, că-i întorsese de la el; mai mult o iubeau pe ea, pe mă-sa vitregă, decît pe el.

Nu putea s-o omoare: înfunda pușcăria. Dar putea să-i facă felul cumva, ca să nu se poată spune că el fusese. Să vorbească și de asta cu Cohorul?

Se opri în loc, în noroiul ce prindea pojghiță de ghiată.

Cohorul era deștept: n-o să se bage el în așa ceva. Eftimie porni iar; simțea că moare, că se otrăvește de ură și de gelozie.

Deodată se opri iar. Cohorul avea să-i dea un sfat. Avea să-i vorbească pe ocolite, și de atîta avea nevoie Eftimie: să-i spuie cineva *cum*. Porni mai departe. Trebuia să-i întrebe pe copii: nu pleca mă-sa noaptea din casă? Cît stătea afară?

Intră în curte. Un ciine mare, alb veni să se gudure pe lîngă el. Eftimie îi trînti un picior în coaste de-l dădu peste cap. În schelălăiturile jalnice ale ciinelui, Eftimie intră în casă. Copiii stăteau pe lavițe și se uitau la el. Ce era? Ce aveau?

— Unde-i mă-ta, bă? întrebă Eftimie, mînios și speriat.

— A plecat, zise subțire cel mai mare și mai speriat.

— Unde-a plecat?

— A zis... ne-a dat de mîncare și-a plecat...

— Mă! răcni Eftimie. Copiii înghețaseră. Eftimie îl luă pe cel mai mare de piept și-l ridică în sus:

— Mă! Unde-a plecat?

Copilul începu să plîngă. Eftimie îl sgîlții fără milă, întrebîndu-l. Apoi îl trînti jos. Înțelesese. Se duse la ladă: lada era goală. Îi mai întrebă pe copii, îi bătă, și-i spuseră printre plîsete că Maria plecase de-acasă; plecase de tot.

Ieși afară, să se răcorească. Apoi se-ntoarse și căută în grajd, sub o grindă, unde avea ascuns pistolul. Îl luă și porni pe uliță prin întuneric.

Unde s-o găsească? La ta-su, la mă-sa? Ce, era nebună să se ducă la ta-su, la mă-sa? Aia lui i-o dăduseră, lui Eftimie; dacă fugea la ei, o bătea tat-su și-o trimitea îndărăt. La Godea era. La Godea. Și cînd își dădu seama de asta, i se înmuiară genunchii lui Eftimie și-l trecură fiori răcoroși, de ură. I-ar fi omorît cu mîinile pe Godea și pe ea. Dar cu pistolul era mai sigur.

Umbla pe ulițele noroioase, prin întuneric. Treceau cîte un om-doi pe lîngă el, fără o vorbă. Trecu și pe lîngă un car cu boi, care scîrția încet. Omul din car se uită la el ca o bufniță. „Ăsta m-a cunoscut“, se gîndi Eftimie. La judecată, o să fie martor: în noaptea cînd i-a omorît cineva pe Godea și pe Maria, el, omul din car, l-a văzut pe Eftimie umblînd pe-acolo. Nu face nimic: vorbește cu Cohorul și cu Vaccinătorul și cu jandarmul, și omul n-o să îndrăznească să vie martor.

Godea stătea în marginea satului. Aici era beznă rău de tot, și gropi; drumul cobora spre Vedea nămolosă și șerpuită ce curgea pe cîmpie.

Aici era casa lui Godea: uite gardul, și aceperișul, și două căpițe de

fin. Beznă. Să intre, să se ducă drept în uşă, s-o deschidă. Dacă era închisă, să bată: „Cine-i? — Eu sînt, Gudică: Mitriţă; vino fuga“. Şi cînd o deschide...

— Stăii!

Cineva răcnise gros şi ameninţător, ca o santinelă. Eftimie se opri încremenit. Erau nişte umbre pe lîngă gard; nişte mogîldeţe negre.

— Care eşti, bre? întrebă el, gîtit.

— Cine-i acolo? întrebă un glas, în loc de răspuns.

— Ce vreţi, bă?

Şi el fusese pe front, şi rămăsese cu spaima întîlnirilor de noapte, cînd eşti cu arma în mîină, şi tragi în partea de unde a venit zgomotul. Dacă nu tragi repede şi bine, trag ăia, şi eşti rănit sau mort— într-o clipă, totul; şi el n-avea nimic în mîină, pistolul îi era în buzunar.

— Care eşti, bă? întrebă duşmănos glasul. Eftimie se desmeteci. Glasul era al vreunuia din flăcăi: Mitriţă Mitrache sau Minică, sau Costandin.

— Ce faceţi aici, bă? Speriaţi lumea? întrebă el nesigur. Apoi, mai răstit: — Ai? Ce faceţi aici?

— Stăm, răspunse morocănos glasul. Era al lui Mitriţă Mitrache. Eftimie stătu o clipă în loc. Aştia aduseseră arme de pe front. Şi chiar dacă n-aveau decît ciomege... Cine-i ştia? Cine era martor? „V-o plătesc eu vouă, ... tu-vă obrazu-n c...!“ se gîndi el cu ură. Se întoarse şi plecă îndărăt, încet, învins.

În groapă, lîngă gard, Minică şi Mitriţă Mitrache se uitau după el cum se topeşte în beznă. Minică rîse batjocoritor:

— Hehehe! Behehe!

Iar Mitriţă Mitrache îşi împinse căciula pe ceafă. N-aveau nimic: erau cu mîinile goale.

— Se duce alde Eftimie. Se cam duce, mormăi el vesel. Deştept a fost Gudică. Deştept era el şi pe front.

— Se duce, zise Minică. Se duce.

— Ducă se-n aia a mă-si, zise Mitriţă Mitrache. Ții minte, bă? Cînd ne lua dracul de foame şi ne milogeam de el: „Nea Eftimie, hai să-ți secer“. Ce, dădea el cinci duble de porumb pe pogon de secerat? Ce, dădea el patru?

— Două, zise Minică. Al mult, trei.

— Păi ăsta-i om? Gudică da, măcar că-i sărac, e om. Da' ăsta, ce, parcă-i om? întrebă Mitriţă.

— Mai stă, bă? Că mi s-a făcut frig.

— Ce să mai stăm. Hai acasă.

Porniră prin noroaie.

— Şi zi, întrebă Minică: te duci s-o ceri?

— Mă duc, spuse Mitriţă Mitrache. Ce mai bate vîntul ăsta...

— E bun, lasă-l să bată... Zi, te duci?

— Mă duc mîinecu mama s-o cer. Nu mai pot. Minică, zise Mitriţă Mitrache. Am stat pe front şi...

— Ho, bă, zise Minică. Destul m-ai bătut la cap cu asta a ta... Tu stăteai pe front şi ea...

— Minică!

— Stai, bă, nu da... N-am zis nimic. Lasă, du-te cu mă-ta şi cere-o.

III

A doua zi era cenuşie şi rece; dintr-o dată vîntul de miazăzi, dinspre Dunăre, contenise, şi bătea un vînt subţire şi rece de la munte. Vîntul acesta bătea peste faţa lacului, o înfiora şi o făcea sură, aspră, urîtă. Papurile

înnegrite tremurau și foșneau uscat în recea-i suflare care venea parcă dintr-o pustietate înghețată. Rîpele de lut din partea dincoace a lacului stăteau în aerul cenușiu, triste și împietrite; dincolo, locurile joase erau înecate în ceață; iar de jur împrejur cîmpia era deșartă, sumbră, morocănoasă. Ici-colo cîte un om mic, pierdut, umbla pe vreun drum cu bălți frămîntate de vînt; vreun car scîrțîia departe, dar scîrțîitul pierea îndată, furat de vînt: era un scîrțîit scurt, sec, neputincios; și căruțașul ședea ghemuit în car, uitîndu-se în zarea nemărginită.

Aici, pe malul lacului, străjuit de copaci despuiați, se înălța conacul. Cel vechi, care era departe de sat, în partea dinspre Vladomira, arsese în 1907, și stăpîinii lui nu-l mai reclădiseră; rămăsese un fel de arman, cu o căsuță și administrație; dar nimic mai mult. Însă îndată după 1920 moștenitoarea, doamna Vorvoreanu, începuse să clădească ce nu se isprăvi decît peste vreo șase ani: o clădire mare, gălbuie, în stilul bizantino-italienesc al palatului de la Mogoșoaia, al prințului Valentin Bibescu. Coloane răsucite și sculptate, arcade, rotunde, ferestre strîmte și zăbrelite, garaj pentru automobile, trepte de piatră spre lac. Vîntul rece bătea cu fire de pămînt și de nisip zidurile galbene, aduna praf prin colțurile teraselor și galeriilor. În curte erau coceni uscați, grămezi de frunze moarte și putrede. Nu se mai curăța de cîteva zile; cîțiva oameni de la curte plecaseră, unul după altul, sub felurite pretexte.

Salonul cel mare avea ferestre pînă în pămînt; dincolo se vedeau coloane și arcade pe terasă, apoi treptele în jos spre lac. Era întuneric, căci motorul cu benzină care dădea electricitate și apă casei, se stricase. Mobilele îmbrăcate în mătase verde, tutunie și galbenă, păreau singurii locuitori ai salonului, atît erau de nemișcați și de tăcuți oamenii.

Sedeau în penumbră generalul Vorvoreanu, proprietarul moșiei și al conacului, doamna Elvira Vorvoreanu (despărțită de generalul Ipsilanti cu cincisprezece ani înainte), verișoara lui și coproprietară în indiviziune a moșiei; doamna Patricia Vorvoreanu, nevasta generalului, și Dona, fata lor. Generalul era un bărbat subțire, înalt și uscat, negricios, cu o față prelungă și osoasă; avea distincția generalului de salon, a fostului cavalerist care a trecut prin garda regală și apoi în Statul Major și ministerul de război; era curtenitor, elegant și superficial; în tinerețe purtase corset, se vopsise chiar și pe buze într-o vreme. Acuma renunțase la aceste deșertăciuni; nu mai ținea nici monocul sub sprînceană. În costum de tweed, costum de vînătoare croit la Londra pentru vînătoare de becațe în Scoția, și pe care el îl purta aici la țară în cîmpia Dunării, ședea picior peste picior și se uita sumbru, speriat și furios în vid, peste lacul înăsprit de vînt. Doamna Vorvoreanu bea ceai. Îl înghițea greu. Elvira, femeie între cincizeci și șaiszeci de ani, galbenă, cu fața cît pumul și cu ochii adînc încercănați cu negru din pricina bolii de inimă, ședea cu miinile pe genunchi și strîngea din fălci, gîndindu-se la ceva ce știa ea.

Gălbejeala ei de cadavru era și mai îngrozitoare în lumina puțină și cenușie; dacă n-ar fi fost ochii negri, lucioși, s-ar fi putut crede că într-adevăr Elvira e moartă de cîteva zile și înțepenită acolo pe canapeaua de mătase. Dar și ochii îi erau ciudați și neomenesți: două bile de sticlă neagră înfundate într-un chip de ceară pămîntie.

Candelabru de cristal de Murano, comodele de tisă cafenie-roșiatică, în stilul Biedermeier drag anilor 1840, pianul mare și negru — toate luceau slab în lumina cenușie; mirosea a fum de tutun bun; era cald; dar afară sufla un vînt rece și pustiu peste cîmpie, și oamenii aceștia stăteau nemișcați, într-o tăcere desăvîrșită, care-l speria pe Capone.

Capone era administratorul moșiei. Venise acolo prin 1930, și deși-l chema domnul Niculescu, țărani care auzeau ca din basme de vestitul rege al contrabandiștilor de alcool din Chicago, Al. Capone, îl botezaseră în curînd așa; și de atunci (erau acuma vreo cincisprezece ani) toți îi spuneau așa, dar nu în față. Era scurt, gros, spătos, cu obrazii plini, rotunzi, acoperiți de o barbă mărunță, neagră, care creștea la vreo cîteva ceasuri după brici. Rotea ochi bulbucați, se așezase din discreție și sfială numai pe marginea unui fotoliu, care însă, foarte moale, se lăsa sub el și-l obliga să șeadă aproape pe vine. Își freca mîinile, înnodîndu-și degetele unele într-altele, și aștepta. Dar nu mai putea aștepta, sau mai bine zis nu mai putea răbda tăcerea asta. I se făcea frică. De coana Elvira îi fusese totdeauna frică. Si acuma, cînd îi vedea pe toți adunați aici și tăcînd, i se părea că nu poate înțelege ce se petrece în ei și cu ei, că nu va înțelege nimic din tot ce se întîmplă în lumea uriașă dimprejur, că ei știu niște secrete covîrșitoare pe care nici n-au cum să i le împărtășească, limba și cuvintele pe care le știa el fiind mult prea sărace și grosolane pentru tainele subțiri, nepipăibile, și de o forță cumplită, pe care le știau ei. De aceea stătea și se uita la ei cu sfială și teamă. Din cînd în cînd întorcea ochii o clipă spre Dona, fiica generalului, fată de vreo cincisprezece-șaisprezece ani, subțire și blondă, cu pielea mai albă decît a oricărei femei pe care-o văzuse vreodată Capone, și care se uita și ea pestelac, plictisită, strîmbîndu-și disprețitor gurița cărnoasă. Era vădit că ei nu-i pasă de tot ce se întîmplă; asta-l și speria mai mult ca orice pe Capone. Cum? Un copil de cincisprezece ani — nu putea crede că din neștiință sau prostie, boierii știau, după Capone, o seamă de lucruri de la englezii și americanii care veniseră în țară în misiunile militare și diplomatice, și cu care erau prieteni — un copil de cincisprezece ani, și uite că nici nu-i păsa, disprețuia cu trufie tot ce se întîmpla. Asta-l cutremura pe Capone, umplîndu-l de respect și de frică — și anume, i se făcea frică pentru el însuși. Cum să fie el părtaș la puterea lor, atît de tainică și de nepipăibilă, de care încă și un copil de cincisprezece ani era atît de sigur? Nu cumva îl vor lăsa pe el pradă primejdiei, revenind apoi înarmați cu putere și spaimă și cruzime ca să-și răzbune — dar cînd pentru el va fi prea tîrziu? Alunecea din cînd în cînd pe vine, și încerca să-și mai împingă discret șezutul îndărăt pe fotoliu, dar asta în neștire, cu urechea la tăcere, la șuerul stins al vîntului de afară, și cu gîndul stăpînit de frică.

Deodată generalul Vorvoreanu întrebă:

— Ești sigur?

— Sigur, conașule! exclamă Capone mai cu convingere și mai cu pasiune decît era nevoie. — Sigur! Mai mulți mi-au spus. Mi-a spus Eftimie; mi-a spus frate-su; mi-a spus cîrciumarul. Mai mulți.

— Așa a început și-n 1907... și tot pe vremea asta, spuse Elvira, și se-ntoarse spre vîru-său:

— N-are rost să-l mai întrebî așa pe omul asta. E stupid să tot întrebî, ca și cum n-ar fi evident ce se-ntîmplă. Tu n-ai fost aici în '907. Eu da. E aidoma... numai că e mult mai rău, zise ea cu un zîmbet galben la propria-i glumă. Și urmă: — Pîină și slugile care dispar. Au simțit ce vine, și se solidarizează cu satul. E clar. Ce să mai discutăm. Mulțumesc, domnule Niculescu. Du-te la dumneata, să vedem ce-i de făcut, și te chemăm îndată.

Niculescu se ridică de pe vine și plecă grăbit să se-nfunde la el în birou, în clădirea mică, a administrației, dincolo de un șir de copaci care-și agitau crengile și șuerau în vînt de parc-ar fi fost încoronați cu șerpi subțiri, negri. Cînd ieși în frig, Capone se cutremură, înfiorat, și o luă la goană prin curte spre administrație. Nicăieri nu se vedea vreun om; numai conacul se ridică

dindărăt asupra lui, amenințător, și copacii se zbăteau în vîntul cîmpiei nesfîrșite și reci.

În salonul cu ferestrele spre lac, era iarăși tăcere. Apoi doamna Vorvoreanu spuse:

— Trebuie să plecăm îmiediat.

Elvira rîse spart:

— Imi place că ai idei prompte. *Parbleu!* Cred și eu că trebuie să fugim numaidecît. Întrebarea e, ce facem ca să mai rămîie ceva aici... să nu pierdem tot!

Generalul se ridică în picioare:

— Dar nu se poate! E imposibil! Dim Cozianu m-a asigurat că exproprierea moșiilor nu se face încă așa curînd! Cum îndrăznesc ăștia să se apuce așa, fără voie, fără ordin de la nimeni... Ce-i asta?

Elvira îl privi cu dispreț. Era mai deșteaptă decît amîndoi și-i disprețuia.

— Tu trebuia să te faci orator. Ai arta să vorbești fără să spui nimic. Dim Cozianu ți-a spus, tu spui, te întrebî ce-i asta... *la belle affaire*, că ți-a spus Dim Cozianu ceva! *La belle affaire!* Ia-te după ce ți-a spus Capone, nu Dim Cozianu. Uite ce e, măi: plecăm val-vîrtej, fără să mai așteptăm nimic, fără să mai întrebăm nimic. Și mergem la X... (X... era capitala județului), unde șeful garnizoanei o să-ți dea o companie să păzești aicea... și...

— Crezi că sîntem în '907, răspuse sumbru și fără vlagă generalul. Sîntem în război, alături de ruși... Soldații s-au molipsit... Nu mai merge...

— Merge! Trebuie să meargă! exclamă gros, bărbătește, Elvira, și ochii de sticlă neagră i se aprinseră. Trebuie să meargă, altfel o să fim ruinați! Promite-i ceva gheeneralului ăștia... îl cunoști?

— Da... e Turtureanu... un ambițios... ar fi în stare de orice pentru ca să se vadă mare...

— E-n stare de orice? Promite-i orice! Epatează-l, vorbește-i de relațiile noastre, de rude, de englezi, de americani, aruncă-i nisip în ochi, fă-l să se vadă ministru de război, mareșal, rege!

— N-o să mă crează, zise generalul dînd din umeri.

— Trebuie să te crează! Vorbește-i așa încît să te crează! Depinde de tine ca să te crează sau nu! Să păzească aici casa și moșia și noi mergem la București, să vorbim cu lumea, să vedem ce e cu ei, au înnebunit, îi lasă pe comuniști să agite țaranii, să-și facă mendrele? *Ah, là là*, asta n-o să meargă așa... zise Elvira cu o turbare rece. — Hai, ce stai, fă! exclamă ea scuturînd-o de umăr pe doamna Vorvoreanu, căreia în momentele de mare tulburare îi spunea „fă”. — *Fais préparer les bagages*. Haideți, urniți-vă. Nu e nimica pierdut: *j'en ai vu d'autres*. Se aranjează. Și în '907 a fost așa, și s-a aranjat.

— Da... dar nu erau Rușii... nu erau comuniștii, zise generalul încheindu-și haina la toți nasturii, ca un om care pleacă la drum în frig.

— Nu... dar nu erau nici ălalții! răspuse scurt Elvira. Și, oricum ar fi, trebuie să ne batem! Ce, să-ți lași averea la țărani? Ești filantrop? Ești Isus-Hristos? *Vous vous oubliez, mon petit*.

Vorbca ropezit, mușcător, fără să le mai dea atenție: se uita împrejur cu o privire intensă: ce se putea transporta?

— Patricia! țipă ea. Bijuteriile! Argintăria în casete!

Apoi se-ntoarse spre Dona și o îmbrînci:

— Tu ce stai? Ajut-o pe maică-ta!

Fata plecă alergînd. Elvira se luă după cele două femei, însă ieşind îi mai zvrîli peste umăr o vorbă generalului:

— Vezi să nu-ţi laşi aici titlurile de proprietate, hîrutiile de moştenire... cred că nu e nevoie să-ţi aduc aminte de toate... încheie ea pe acelaşi ton batjocoritor şi dispreţuitor şi ieşi din odaie.

Mai tîrziu, împachetînd în casete argintăria, Elvira tăcea, concentrată. O auzi pe Dona:

— Tanti Elvira...

— Ce e?

— I-aşi spînzura... şopti fata cu patimă.

— Pe cine? Pe ţărani?

— Da! Pe toţi! Sînt odioşi!

— Nu poţi să-i spînzuri pe toţi: cine vrei să-ţi lucreze la cîmp? Eşti o proastă: *tête de linotte!* Vezi că ai lăsat afară linguriţele de *vermeil*.

Peste două ceasuri, cînd se făcea noapte, maşina ieşea din curte patinînd prin gropile cu apă. Poarta rămase deschisă cu cele două canaturi ca nişte braţe ţepene, desfăcute. Conacul mare şi pustiu privea prin zecile sale de ferestre, cu geamuri întunecate, cîmpia înecată în negură. Poarta era deschisă, ferestrele erau ca nişte ochi cu privirea deşartă a aşteptării. Conacul aştepta.

★

În aceeaşi seară, cineva bătu în geam la unica fereastră luminată a casei administratorului. Cel care bătea era un om foarte înalt şi foarte lat în spate, cu capul gol. Bătu odată şi aşteptă. Geamul mat nu se deschise. Omul se întoarse şi se mai uită odată la curtea goală, la poarta larg deschisă, la conacul înalt, cu multe arcade, cu ferestrele negre. Printre nori se zăreau stelele reci; şi bătea peste cîmpie acelaşi vînt friguros de la miazănoapte, care acoperea bălţile cu o pojghiţă subţire de ghiaţă. Omul se înfioră şi se scutură de frig, apoi mai bătu odată în geam. După o clipă, de la cîţiva paşi de el, un glas întrebă încet:

— Cine e?

Mătăhala tresări şi se întoarse:

— E...eu sînt...Be...Bedros! exclamă el cu glas curat de tenor, bîlbîindu-se.

— A, tu eşti...Vino-neoace, zise cellalt: era Capone, care deschisese fără zgomot uşa şi se uitase întîi cine bate. Îi făcu loc şi intrară amîndoi printr-o odaie goală în care ardea o sobă de tuci, în biroul lui Capone. Aici, în lumină, Capone se uită hănuitor la noul venit. Acesta era un uriaş de vreo douăzeci, douăzeci şi doi de ani, într-o haină de piele tocită rău, cu bocancii plini de noroi şi cu gulerul cămăşii deschis; gîtul îi era gros, lung şi puternic, şi purta un cap mic cu trăsături regulate, fine; era un cap de statuie, dar sprîncenat, măsliniu, cu ochii negri şi limpezi. Părea sfios şi foarte tulburat. Capone, verde de îngrijorare, îl pofţi pe un scaun şi se așeză şi el la vechiul birou scrijilat de bricege, pătat de cerneală, şi încuiat cu multe chei, biroul în care-şi ţinea hîrutiile. În colţ era o casă de fier Fichet şi pe birou ardea o lampă de petrol cu sticla murdară.

— Ce-i cu tine pe vremea asta? De unde vii? întrebă Capone.

— De la o...o...oraş. Am întîlnit pe drum Bu...Buick-ul lui don' ghegeneral, gîfii Bedros şi-l privi cu curiozitate pe Capone, dar acesta nici nu clipi din ochi.

— Ei, ia zi. Stai să-ţi dau ceva să te-ncălzeşti.

— Nu...nu, să trăiţi, ştiţi că nu...nu beau.

— Aşa-i...nu bei. Atunci nu beau nici eu...Ia zi. Zi, povesteşte. Poţi

să dormi aici, în noaptea asta, că eu tot sînt singur, nevastă-mea cu copiii sînt la soră-mea, la oraș... așa că sînt singur. Mai stai și 'tu, să păzim casa, zise Capone cu un rîs nesigur. Bedros nu-și dădu seama însă, ci începu:

— Don' Niculescule... să-mi fa-aceți un bine... mă faceți om pe toată viața... vă rog ca pe Dumnezeu, don' Niculescule...

Și urmă cu un șir nesfîrșit de rugăminți, de implorări, de asigurări de recunoștință și de servicii credincioase pe restul vieții, și așa mai departe. Cu coatele pe genunchi, îndoit în două, se uita la Capone de jos în sus, rugător, cu ochii săi umezi și limpezi ca două perle negre; avea ceva copilăros, naiv, nevinovat, și o patimă nemaipomenită în rugămințile lui. Iar din pricina mărimii trupului și capului, deși era îndoit în două, era cît Capone, care ședea drept și cam lăsat pe spate, ca unul care vrea să se ferească și nu mai are unde da îndărăt. Copilul acesta uriaș cu cîrlionții negri căzuți pe frunte, îi cerea cîteva sute de mii de lei împrumut, ca să-și cumpere o camionetă.

— E o...o...rablă, dom' Niculescule, da-a-a cu o fac să...să meargă ceasornic! exclamă Bedros cu pasiune. Mă fa...mă fa...mă faceți om!

Promitea să dea toți banii îndărăt pînă la sfîrșitul verii, cu dobîndă chiar. Cu orice dobîndă.

Pînă la sfîrșit, nu mai avu ce să spuie. Se opri gîfîind, cu fruntea îmbrobonată de sudoare căci vorbea greu, și rar, și acum vorbise pe nerăsuflăte un sfert de ceas. Capone tăcea și se uita la el lung de tot. Se gîndea la altceva. Bedros îl privea drept în ochi, cu pupilele lui negre și limpezi și nevinovate. Capone se uită deodată într-altă parte. În colțul odăii. Acolo era un cuier din acelea în chip de arbore de fier vopsit cafeniu, un obiect de o mare urîțenie. Capone vorbi, cu ochii la acea caracatiță înaltă de metal vopsit cu vopsea proastă:

— Uite ce e, mă: tu ești un băiat bun și cinstit. Ai să-mi iscălești polițe, și-ți dau banii... Stai! Nu te bilbîi la mine. Stai, și-ascultă ce-ți spui eu. Eu îți fac polițele pe o sumă ceva mai mărișoară... dar cu scadențe mai încolo. Pînă la anu' pe vremea asta: și tu-mi plătești cu încetîșorul.

Bedros zîmbi fermecător, cu buzele tremurînd, și întrebă cît era suma. Cînd o auzi, se întunecă o leacă: avea să dea de două ori cît avea să primească. Dar era prea fericit că avea să aibe camionul. Și prea încrezător că va cîștiga bani și-și va plăti datoria; așa că se lumineă iar.

— Și cînd îl iei în primire?

— Și mî...și mî...și mîine!

— Așa...Ihm...Uite ce e...zilele acestea ar trebui să-mi faci chiar mie un transport sau două; benzina ți-o plătesc eu.

— Fa...fac! Îți fac! exclamă Bedros fericit.

— Ei: bate laba aici, zise Capone și întinse palma, apoi se strîmbă de durere cînd Bedros i-o izbi cași cu un mai și i-o strînse cumplit, zîmbind fericit și fermecător.

— Ho, mă! Ho!

Capone își trase mîna din a lui Bedros și și-o frecă; apoi se ridică și deschise o clipă fereastra. Se uită la conacul mare și pustiu și întunecat; vîntul rece îl izbi în față. Conacul era plin de mobile și covoare de multe sute de mii de lei, poate și mai mult. Astea trebuiau transportate la oraș și vîrîte într-o magazie, la cumnatul lui Capone, care avea magazin universal pe strada mare. Dacă nu se întîmplă nimic, generalul nu putea decît să-i mulțumească domnului Niculescu. Dacă se întîmplă, atunci se cheamă că țărani au furat totul, că au devastat conacul și că n-a mai rămas nimic.

IV

Tot a doua zi, cînd era vremea aceea urîță și vîntul bătea rece și pus-tiu, dimineața, Mitriță Mitrache și cu maică-sa intrară în curtea lui Uțu. Mitriță Mitrache n-avea mantaua de soldat ci-și pusese cojocul cafeniu înflorat cu cusături mărunte de piele roșie și verde, floricele, colțuri, stelute, pe spate și pe la mîncei și pe la poale; se bărbierise deși nu-i prea creștea pe obraz decît un puf bălan; se spălase pe ochi, își netezise părul, își trîntise căciula-n cap și acum pășea vesel dar solemn pe lîngă mă-sa. Mă-sa era tînără încă, dar i se zbîrcise buzele și i se ofilise fața de viață grea și muncă multă. Și i se zbîrceau buzele și mai tare căci le strîngea, nemulțumită. Legată la cap cu broboadă neagră, umbla cu mîinile-n sîn, întune-cată. Uțu ieși pe ușă și trînti cu un lemn în cîini:

— Huo, javră! Huo, Turcule!

Apoi se-ntoarse către cei doi cu ochișorii-i albaștri și cu fața-i prelungă și țepoasă. Era el însuși lung și ciolanos, cu umerii cam înguști și mîini mari, groase.

— Bună ziua, vecino. Ce-i, bă Mitriță? Ce rîzi așa?

— Nu rîd, nană Uțule.

— Poftiți în casă, zise Uțu.

Climentina, nevasta lui Uțu, se ivi în ușă; era veselă și rotundă la față; cînd își dădu seama ce morocănoasă e mama lui Mitriță, se înnegură însă și ea. Mama lui Mitriță Mitrache intră cu mîinile-n sîn și se opri în mijlo-cul odăii. Era o odaie goală, văruiță, cu lut pe jos și cu o ladă și o laviță. Pe ladă erau niște scoarțe împăturite, groase cu totul cam de două palme. Uțu o pofti să șează, dar femeia rămase cu ochii la teancul de scoarțe și ladă. Uțu și Climentina se uitau la mama lui Mitriță Mitrache; apoi și privirile lor se-ntoarseră spre ladă, și-o priviră cam stînjiți, pe cînd mama flăcăului o privea cu nemulțumire întuneată. Mitriță însă nu vedea nimic, căci se uita la o fată roșie-n obraji, care se roșise și mai tare, și care stătea lîngă fereastră, lipită cu spatele de perete, și cu ochii-n pămînt. Uțu zise:

— Ia vezi, fă: adă ceva aici...niște țuică din aia...

— Lasă, nu-i nevoie, zise mama lui Mitriță Mitrache. Apoi o-ntrebă pe Climentina, mereu cu mîinile-n sîn și arătînd lada cu bărbia:

— Asta-i?

— Ce?

— Lasă, nu te face că nu știi, Climentino, că ești femeie în toată firea, nu o fată de-astea proastele, care cred că tot ce zboară se mîncă, hait, mi-a căzut cu tronc, îl iau ! zise mama lui Mitriță Mitrache, fără să se uite la fata Climentinei, care, din roșie ce era, se îngălbeni. Mitriță care zîmbea prostește, fericit, făcu deodată ochii mari și se holbă la mă-sa. Climentina, mama fetei, se întristă, dar urmă să se prefacă:

— Zău, dadă, că nu știu ce vrei să spui.

— Ei, parcă n-ați ști de ce-am venit cu...

— Asta, cam ne închipuim noi, zîmbi Uțu cu blîndețe.

— Ei, aia zic și eu: să vorbim să se ia proștii ăștia. Am venit, cum s-ar zice, să vă cer fata pentru deșteptul ăsta de fii-miu, zise cu mare silă mama lui Mitriță Mitrache. — Și de-aia vă-ntreb: asta-i?

— Care asta, dadă?

— Climentino, pe ce lume trăiești, fa? întrebă mama lui Mitriță Mitrache cu asprime. Ce mă tot bați la cap? Asta-i lada? Lada fetei, asta-i?

Uțu și Climentina se priviră. Fata era galbenă. Mitriță Mitrache rămase cu gura deschisă și se îngălbenea și el, treptat. Climentina oftă:

— Asta-i. Uită-te și-năuntru, dadă...

— Ce să mai mă uit, că m-am luminat...Stați prost, dragii mei...

— Mă știi *frun bogătaș, vecino?* întrebă Uțu zîmbind senin. Ce, lui Mitriță, voi, părinții, cît îi dați? O moșie-două, ceva?

— Îi dăm praful de pe tobă, vecine, zise morocănos femeia; și el ia de nevastă sărăcia...Bine v-ați ales, pușorilor; nici dracul nu vă putea potrivi mai bine; nu știu cum ați nimerit chiar așa: dar cînd mă uit la voi și văd ce deștepți sînteți, pricep.

Mitriță Mitrache se făcu roșu la față și voi să spuie ceva. Dar mă-sa se uită negru la el, și Mitriță, care fusese decorat pentru fapte de vitejie pe front, amuți. Maică-sa se-ntoarse la Uțu și le Climentina și zise:

— Uite ce e: scurt pe doi: noi avem mai mult cap; ce să-i adunăm pe ăștia doi cu c... gol amîndoi? Las'să-și găsească soți cu avere, cît de puțină; dar să fie acolo ceva. S-o lăsăm baltă, dragii mei, că nu poate să iasă nici bine din asta: astea-s goange de le umblă prin cap la tinerete: p-ormă văd ei că tot bătrînii sînt mai cu minte.

Ceilalți nu răspunseră nimic. Ea le dădu bună ziua și ieși. Mitriță nădușit, tulburat, o urmă. Cînd ieșiră în uliță, el își smulse căciula din cap și-o izbi de pămînt de făcu buf! Maică-sa se opri, îl măsură din ochi cu dispreț și zise:

— Ce faci, bre? Cîte căciuli ai?

Mitriță se aplecă, luă căciula și se uită în fundul ei. Maică-sa zise acru:

— Ai spart-o.

— Sparge-mi-ași norocul și ziua în care m-ai făcut să mi le sparg! scrișni Mitriță Mitrache și-și izbi căciula în cap, de-i ajunsese pînă la sprîncene. Maică-sa merse mai departe cu mîinile-n sîn, iar el o urmă spumegînd de necaz.

Mai tîrziu, se-ntoarse singur la Uțu și vorbi cu el la gard. Uțu nu era supărat.

— Măi, mă-ta are dreptate...Ce vreți să faceți voi doi? La mine, mi-i greu să vă țin...La ai tăi, ai văzut. Ce vrei?

— Ce vină am eu că sînt sărac, nană Uțule? scrișni disperat Mitriță Mitrache. Strîngea pumnii și ofta, fierbînd.

— De-ași avea o putere, să-ntorc pămîntul cu c...-n sus, nană Uțule, răbufni el. Cît era el de vesel și de senin de obicei, acum era întunecat și galben și cu ochii tulburi. Uțu rîdea cu amărăciune:

— Mulți au zis ca tine și nimica n-au făcut...

— Ba o să se facă. Să vezi că o să se facă. Nană Uțule! strigă deodată Ilăcăul, atît de pe neașteptate, încît Uțu tresări:

— Ho, bă, că mă speriași! Ce drac a intrat în tine?

— Nană Uțule! Dacă ne-mpart moșia boierului, o să am pămînt! Mi-o dai?

— Ți-o dau, mă...Poate că atunci îmi pică și mie măcar două litre de pogon...bine mi-ar prinde, oftă Uțu.

— Da' vii cu noi cînd ți-om zice: „hai“!

Uțu se uită gînditor la el, apoi spuse cu îndoială:

— Păi...ași cam veni eu, da' n-o să cam prea viu...

— De ce? Vino, că mergem cu toții! Merge tot satul! Nu vezi cum vor-besc oamenii? spuse cu patimă Mitriță Mitrache. Uțu dădu din cap:

— Or fi uitat ei cum a fost în '907..Eu eram copil mic, și n-am uitat...

— Au mai fost și alții copii pe vremea aia, și tot merg! D-aia merg mai ai dracului! Hai, nană Uțule!

— Care hai, bre, că nu s-aude nimic! Fu ăla, și s-a dus, și nu s-aude nimic!

— Azi, mâine, vine știre, nană Uțule! Hai, bre!

— Las' să vedem atunci, zise Uțu împăciuitor. Mitriță Mitrache plecă însă iarăși vesel și mulțumit ca și cum ar fi câștigat ceva; dar era mai încordat ca înainte și mai neliniștit. Seara, vorbea în uliță cu Minică. Miroseau tare a băutură amîndoi, dar nu erau beți.

— Fur-o, bă, ce stai. Te ajut eu s-o furi, zise Minică.

— N-o fur, bă.

— Păi ești fript, bă, ești scos din minți, uite-asa îți joacă ochii-n cap după ea. Ce, eu nu te văd? Fur-o, bă! Te ajutăm noi: Costandin, Gudică, Vasile Cotulbea, toți! Îți găsim un'să fugi!

— Un'să fug, de cine? întrebă rînjind Mitriță Mitrache.

— De oricine, nerodule! Un'să nu te știe nimeni!

— Da'de sărăcie mă ascundeți? zise Mitriță Mitrache. Minică rîse ca un țap:

— Hehehe! Da'de moarte nu vrei să te-ascunzi, bă?

— Taci, Minică tată, că ești prost. Zi: nu s-aude nimic?

— Nimic.

— Trebuie să vină ceva... spuse Mitriță Mitrache uitîndu-se în sus și-n jos pe ulița întunecată. Se făcea noapte, și stelele sclipeau printre cren-gile subțiri și negre.

Minică spuse că are să vie ceva de rușine, care nu umblă nici odată pe drum. Dar Mitriță Mitrache spuse, ca și cum nici nu l-ar fi auzit:

— Trebuie să vină ceva.

★

A doua sau a treia noapte după aceea, un camion hodorogit, al cărui motor gîfîia și tușea, se opri într-o ulicioară a orașului, în dreptul unei curți dosnice; din radiator ieșeau aburi, și cîinii lătrau turbat, întăritați de mirosul de ulei fierbinte și de benzină arsă. Șoferul claxonă strident, strîngînd para de cauciuc a unei trompete de tinichea care scotea un țipăt neplăcut, din acelea ce strepezesc dinții ascultătorului și încheagă laptele în oale. Cineva ieși din casă și deschise poarta, iar camionul intră în curte, încărcat greu cu lăzi și saci. Șoferul se dădu jos și-și șterse fruntea cu mîneca. Apoi intră în casă, unde-l găsi pe Capone la o masă, cu o sticlă de vin și un pahar în față.

— Ce-i mă, Bedros? întrebă Capone, nervos.

— E-n...e-n...e-n...re...regulă, gîfîi Bedros și se așeză pe un scaun prea mic pentru trupul lui uriaș. Capone se uită la el, și Bedros se uită la Capone. În ochii săi negri și limpezi se citea o dorință atît de naivă și de pătimașă, încît Capone rîse:

— Vrei banii, ai?

Bedros zîmbi dulce;

— Phă... phă... phăi mai e re...restulăla... Dacă to... dacă to... tot mi-i împru... împru... împrumutați...

Capone trase sertarul mesei și se răsti la cumnatu-său, cel care deschisese poarta, om gros în pantaloni și cămașă de noapte cu rîuri de arnici băgată în pantaloni și care tot clepăia cu papucii ieșind și intrînd:

— Închide bre ușa, că înghețăm aici!

Dar era cald: ardea o sobă de tuci, și mirosea a podea prăfuită, a vin, a iuft. Printr-o ușă cu geam și cu perdeleuță albastră la geam, se auzi cineva turnînd apă în ceva, poate într-un pahar.

Capone trase sertarul și scoase patru fișicuri de hîrtie. Se desfăcură și se rostogoliră pe masă napoleoni de aur.

— Numără-i... Și tot așa mi-i dai îndărăt. Tot în aur. Că banii nu mai fac nici o brînză. Învață de la mine: marfă sau aur. Bă, Bedros — eu ți i-am dat, dar îmi faci o cursă în noaptea asta! Faci?

— Fac, zise Bedros, numărînd banii. Îi strînse la loc în fișicuri, pe care le puse în buzunarul de la piept. Era fericit. Întrebă naiv:

— Da'... da'... da' ce-i mîine? E... e... e... tîrg?

— Care tîrg? întrebă Capone mirat și bănuitor.

— Phă... phă... phăi e plină șoseaua de căruțe...

Cumnatul lui Capone, care tocmai intrase, rămase cu mîna pe clanța ușii întredeschise, și cu gura căscată.

— Închide bre... exclamă Capone enervat, dar se opri la mijlocul vorbeii și rămase și el cu urechea ciulită. Afară se auzeau de cîtăva vreme roți de căruțe.

— Așa e, domnule! zise el, și ieși repede, urmat de cumnatu-său și de Bedros. Trecură printre magazii, pe lîngă camionul lui Bedros, și se opriră la gard. Pe străduța asta dosnică treceau căruțe, grupuri de țărani cu cojoace și căciuli. Era întuneric: nu se vedea aproape nimic. Numai departe, la colț, era un felinar și se zăreau alte căruțe și alți oameni umblînd pe Strada Unirii. Aici însă treceau ghemuiți în căruțe ca niște mogildețe negre, și se depărtau în tactul încet al copitelor și zdrăgănitul de lanțuri și de șine de roți. Pe jos, umblau numai bărbați. Și în căruțe, numai bărbați. Cînd veneau la tîrg, erau și femei. Acuma, niciuna. Cei care umblau pe jos rideau, mormăiau. Unul strigă:

— Stați, bă, unde mergeți?

Și porni în goană prin întuneric să ajungă din urmă pe nu știu cine. Bedros șopti, gîfîind:

— Dha... dha... pharcă mî-mîine nu e tîrg...

Capone nu răspunse. Cînd trecu însă un nou grup de țărani, întrebă cu coatele pe gard:

— Ce vindeți, nene?

Ei trecură mai departe fără să se oprească și un glas neguros, nu se putea spune al cui anume, răspunse:

— Nu vindem nimic.

V

A doua zi, orașul era plin de țărani. Nu se mai putea ieși din pricina lor. Umblau pe ulițe în bulucuri mari, cu mîinile în buzunări, cu ciomegele la subsuoară, cu căciulile date pe ceafă, gălăgioși, mînioși și veseli. Se uitau la șirurile lungi de case fără etaj, turtite pe cîmpie; șiruri lungi de case, care erau toate prăvălii. Una lîngă alta, lipite, șiruri lungi de prăvălii. În dos erau odăile jupînului, chichinețele ucenicilor, bucătării, privați. Totul în dos; nu se vedea nimic, nu se știa nimic. Nu se vedea și nu se știa decît în față, prăvălia. Marfa. Intri, dai bani, iei marfa, pleci. Altul la rînd. Dar te cheamă negustorul, te trage de mîneacă, te roagă, te împinge de umeri să intri. Ai dracului, negustorii. Cine-i poate pricepe? Cine poate pricepe viața lor tainică, în dosul prăvăliilor? Mitriță Mitrache și Minică și Savu și Avram și ceilalți nu puteau pricepe. Umblau pe uliță cu căciulile pe ceafă și se uitau împrejur, Mitriță Mitrache vesel și mirat, dar sigur de șine; Minică rînjind răutăcios la vederea obloanelor închise, a zăvoarelor și belciugelor trase și încărcate cu lacăte; Savu rotindu-și cu mînie ochiul sîngeros; Avram galben de încordare și zicînd mereu:

— Ce facem? Ce facem?

Îi întreba pe Ion al lui Lepădat, care umbla cu ei:

— Ce facem, măi Nelă? Ce facem?

— Facem ce ne-am hotărît... dar stai oleacă... Acuma pornim... nu mai e mult... Zicea acesta, uitîndu-se necontenit împrejur, să vadă: crește mulțimea? Crește nerăbdarea oamenilor? Da, mulțimea creștea necontenit, era o înghesuială mai mare decît văzuse vreodată orașelul acesta la cel mai bogat tîrg de săptămîină; cînduri negre și cafenii de țărani în ipingele și cojoace intrau pe toate barierele și se buluceau în inima orașului, unde stăteau în loc, neștiind ce să mai facă.

Munca a mers bine, se gîndea Ion Lepădat uitîndu-se cu ochii lui mici și străpungători la masele acestea de mii de oameni; da, agitatorii trimiși la țară făcuseră o mobilizare bună; cînd te gîndeai ce puțini fuseseră, era mai mare mirarea ce mase puseseră în mișcare. Își aduse aminte de ce învățase la școala de partid: „Cînd teoria (adică aici, ideile social-economice ale partidului) cuprinde masele, ea devine o forță materială“. Îi venea să rîdă de bucurie: și încă ce forță materială! Se îngrămădeau tot mai mult pe străzi, se opreau, se chemau cu răcnete groase, se adunau în jurul vreunui muncitor de la atelierile navale, cățărât pe-o ladă, și care le vorbea; unii plecau și se opreau într-altă parte; era o uriașă forfotă și frămîntare; sub opincile lor noroiul se făcuse terci subțire, rece, negru; gurile le abureau; deasupra, în văzduhul senin, bătea vîntul ațîțător de martie. Ion Lepădat era un bărbat tînăr, măsliniu, cu fălci puternice și fruntea îngustă și netedă; umbla într-o scurtă de postav, cu șapca dată pe ceafă, și se uita cu ochii mici, negri, străpungători, în juru-i. Deodată se simți tras de mînecă: Avram Saizu se uita la el întrebător, galben de nerăbdare și tulburare încordată:

— Ce facem, bă? întrebă Avram a zecea oară. În clipa aceea însă se iscă în capul străzii o gălăgie nemaipomenită, răcnete, rîsete. Se întoarseră să vadă ce se întîmplă: un camion greu, încărcat cu lăzi și saci, își făcea loc încet prin mulțime, sunînd dintr-un claxon cu pară de cauciuc și trompă de tinichea, care scotea un glas foarte asemănător cu răgetul unui măgar. Claxona mereu și țărani se îndoiu în două de rîs, îl îngîneau, își dădeau ghionți, îl arătau cu degetul pe șofer, sbierînd:

— I-haa! I-aa!

Iar șoferul, înalt și lat în umeri de părea în picioare la volan deși ședea, zîmbea sfios dar fericit, conducîndu-și camionul, care era foarte vechi, n-avea capotă la motor și nici geamuri sau acoperiș pentru șofer. Astfel că era un șasiu gol, cu un radiator din al cărui bușon ieșeau aburi, un motor care țacănea și duduia neașteptat de mic și de neînsemnat față de rest, apoi un perete din care ieșeau pe o parte sîrme electrice, iar pe cealaltă un volan, un schimbător de viteze și o frînă de mîină. Această alcătuire dărăpănată era apăsată de un munte de lăzi, coșuri saci și covoare făcute sul, și înainta sgîlțîindu-se și tremurînd, gata parcă dintr-o clipă într-alta să se desfacă în bucăți, tinichele, țandări de lemn și sîrme încurcate.

Cînd îl recunoscură pe șofer, Mitriță Mitrache și Minică începură să răcnească și să rîdă, bucurîndu-se:

— Bedros! Bă, Bedros!

Bedros se luminează la față, le făcu semn, și le spuse chiar ceva, dar bîlbîiala lui nici nu se auzi în hărmălaia de pe stradă. Peste un minut, ajunse mai aproape, le făcu semn să se urce lîngă el; ei săriră, încîntați, pe camion, se agățară de ce găsiră și se depărtară, urmăriți de ceilalți cu priviri uimite și pline de admirație. Camionul dispăru după un colț. Mai tîrziu, Mitriță

Mitrache și Minică ajunseră îndărăt asudați și îmbrânciți prin înghesuială. Rîdeau, încîntați.

— Cine-i ăsta, măi nene? îi întrebă Ion al lui Lepădat.

— Ăsta e Bedros! zise cu tărie Mitriță Mitrache. Minică rîse:

— Hehehe! Bă, nerodule: ce vrei să știe ăsta cine-i Bedros?

— Așa-i, zise Mitriță Mitrache fără supărare: a venit după ce-ai plecat tu din sat. Ăsta era mecanic la tractor la boierul nostru, la ghegeneralul; avea *pro* optsprezece ani, ăl mai mult: de-o vîrstă cu noi. Mă, Nelă, mă: și-a intrat ăsta într-un bocluc, mă, să rămîie și de mascară, și să-nfunde și pușcăria.

— I-a tras și *pro* patru perechi de palme, ghegeneralul, zise Minică, visător. Mă, ce palme! De', ghegeneral... nu le trage ca un căprar. Grozave palme i-a tras ăla... tu-i grîu-n c... zise Minică într-un fel contemplativ și plin de admirație.

— Da' mă, săracul Bedros, și el stătea, uite cît îl văzuși de mare, și numai cît clipea din ochi cînd îi ardea ăla...

— Da' pe urmă a plîns, zise Minică.

— Ce făcuse? Ce-a avut cu el ghegeneralul? întrebă Ion Lepădat.

— Nimic... adică ăsta, Bedros, nu făcuse nimic. Era altul, tot mecanic; îl atingea Vaccinătorul cu țuică... îl știi pe Vaccinătorul, de la noi din sat... Ei, îl atingea pe ăla cu țuică, și ăla fura piesele de la tractoarele boierului, și le dădea lui ăla să le aibe de schimb la tractorul lui... Al dracului, Vaccinătorul. Ce zici Savule? încheie Mitriță Mitrache foarte serios. Savu Saizu rînji crunt. Minică behăia. Îi dădu coate lui Ion al lui Lepădat:

— Savu ăsta făcuse legătura... beau țuică toți trei împreună, la vadră, Savu cu ăla și cu Vaccinătorul...

— Ce știi tu? Ai fost tu în vadră și ne-ai văzut? mîrii Savu.

— Lasă, bă, nu vă certați. Lasă: pace, pace între dobitoace, zise Mitriță Mitrache. Ascultă, bă, Nelă: a aflat ghegeneralul, bă, și ăla, adică ălălaltul, hoțul, a dat vina pe Bedros, și era să dea Bedros de dracu: noi ne brodisem la curte, căram coșuri cu cîrca, la pătul; coșuri de știuleți. Cînd am văzut, ne-am prezentat la raport la ghegeneralul, și i-am spus că știam noi... Eream cu oile, cînd îl tot vedeam pe ăla cum ieșea noaptea prin fundul grajdului cu piesele în cîrcă... A întreat ghegeneralul, a întreat, pînă ălălaltul dac'a văzut, a fugit; și așa a scăpat Bedros...

— Da' piesele tot la Vaccinătorul au rămas, zise Minică. Sînt unse bine, învelite în rogojină, și îngropate... Ai, Savule? Unde-s îngropate?

— De un'să știu eu? întrebă Savu rîzînd încruntat și stînjinit. Ceilalți rîdeau de el. Dar Ion Lepădat se gîndea la altceva; nici nu mai asculta; deodată se întoarse spre Mitriță Mitrache;

— Voi sînteți prieteni cu Bedros, ăsta?

— Păi de, nu văzuși, bă? Păi el nu știe de ce l-am scăpat?

— E muncitor pe undeva?

— Acum și-a cumpărat camionul ăsta, cu bani de împrumut. Vrea să se facă negustor...

Ion se mai uită o clipă la Mitriță Mitrache, gînditor și cercetător, cumpănînd.. Apoi zice:

— Mai, nu poți vorbi tu cu el, să-i spui așa: că e și el om care-a muncit la boieri—știc ce-i aia, și că acum vrem să fie un guvern al oamenilor muncitori, și cu pămîntul, știi ce să-i spui, și să-i spui că acum îi face una ghegeneralului, să-i plătească perechilea alea de palme; ai? Poți să-i spui?

Mitriță Mitrache îl privea cu mare încordare:

— Da, neică... îi spun! Da' de ce?

— Păi...să ne ajute cu camionul lui, dacă-i al lui. Noi o să luăm și de la fabrica de ulei, și de la atelierele lui Șufană; face două. Cu al lui, trei. Avem nevoie. Te duci după el?

— Mă duc, Nelă. Mă duc. M-am dus, zise Mitriță Mitrache. Se-ntoarse în călcăie și peste câteva clipe nu se mai văzu din tălăzuirea de căciuli negre și cojoace și umeri îmbrăcați în dimie cafenie, care umpleau strada, și toate străzile orașului, și soseau neconținut, căciuli și cojoace și ciomege și glasuri groase, pe toate barierele, din toate satele cîmpiei.

Vasile Cotulbea făcea gălăgie într-un buluc ce se adunase în jurul lui. Erau toți băuți: îi dusesse unde știa el, într-un dos de cârciumă unde cumpăraseră băutură pe furis, de la cârciumarul care nu se putuse opri să nu mai facă o vânzare, deși-i era frică și-și oblonise și zăvorîse prăvălia. Acum erau cu toții veseli, roșii, asudați, și cu ochii sticloși; iar Vasile Cotulbea era cel mai întăritat dintre ei. Se atîrnase de coada cetei și Savu Saizu, care nu băuse dar, negru, încrunțat și mînios, zicea tare:

— Are dreptate Vasile! Zi-i, măi, că zici bine! Zi, maica și dumnezeii lor...

Maica și dumnezeii erau maica și dumnezeii boierilor și negustorilor. Vasile Cotulbea umbla în capul cîrdului și le arăta celorlalți șirurile de prăvălii cu obloanele de fier ondulat trase și închise cu lacăte, și firmele („*La Potcăpieru*“, „*La steaua colorată*“, „*La împăratul Napoleon I*“, „*La Miaua Blîndă*“, „*Marele Magazin Universal*“, „*La Cupidon*“), apoi se oprea pe o ulicioară, în fața unei case mari boierești cu marchiză ruginită și grilaj înalt de fier ruginit și castani bătrîni și nuci în curte—era casa generalului Vorvoreanu, cu balconul ei de piatră și firidele din stîlpii porții, pentru arnăuții de pază de pe vremuri—și arăta cu degetul, Vasile Cotulbea, rîzînd și răcnind:

— Ahahahaa! Acum v-a venit rîndul! Și turna un șir nesfîrșit de înjurături și blesteme cumplite; înjura cu sete și cu ură, veninos și sălbatec:

— Ahahahaa! Acum încălecăm noi pe ei! Acum ne chivernisim și noi! Intrăm noi peste voi, maica și dumnezeii voștri, și vă...

La casa Vorvoreanilor, jaluzelele erau trase la ferestre. La una din ferestre însă nu; acolo perdeaua se mișcă ușor.

— Uite-i cum ne spionează! Ne pîndiți, ai? Stați și pîndiți, că acum dăm peste voi! Bă! răcni el brusc întorcîndu-se către ceilalți: — bă! spargem poarta! Spargem prăvăliile! Să plece unul la Vădastrele să le spuie la oameni, „veniți bă cu căruțele, că ăia sparg tîrgul!“ Hai, bă, care se duce? Savule, du-te tu!

— Eu vreau să stau aici...să dau peste domnișoare! zise Savu Saizu, și rîse negru și tulburat. Ceilalți începură și ei să rîdă, ațîțați. Se adunaseră mulți împrejur. Avram Saizu stătu câteva clipe să-i asculte, apoi în goană porni printre oameni, ciocnindu-se de ei, făcîndu-și loc cu coatele, înghiontit și îmbrîncit de colo pînă colo.

Vasile Cotulbea cu Savu și cu cîțiva din cei mai băuți zguduiau sulitele de fier ale gardului. Zguduiră la ele pînă obosiră; apoi Vasile se-ntoarse către ceilalți și strigă:

— Hai, ține-mi scara hoților!

Unul îi ținu scara cu palmele încleștate. Vasile Cotulbea puse piciorul în palma lui și se urcă pe gard; dar tot n-ajungea. Se dădu jos și începu să înjure și mai cumplit.

— Prin dos, bă, răcni cineva. Se uitară cu toții cam pe unde puteau ajunge în dosul curții boierești. Nu se hotărîseră încă pe unde cînd intră

Ion: al lui Lepădat printre ei, cu șapca dată pe ceafă, cu fruntea îmbrobodată de sudoare și deschiat la gât:

— Măi, ce faceți aici? strigă el din răspuțeri, dar nu așteaptă răspuns. Se uitase împrejur, îi văzuse dintr-o ochire și judecase situația; i-o spusese și Avram care era lângă el, gîfîia de alergătură și, cu ochii-n patru, ațintiți și răgeri, aștepta un semn.

— Cine v-a spus? Ce v-a apucat? De aia am venit noi aici? strigă Ion al lui Lepădat. Ce, noi sîntem hoți? Spargem case? Nu ți-e rușine, măi tovarășe?

— Îi zvîrli o privire lui Avram, arătîndu-i-l din ochi pe frate-său. Avram se repezi la Savu și-l trase la o parte:

— Nană Savule, te cheamă oamenii...

— Unde, bă?

— Ia...acolo în piață, hai, repede, că nu'ș'ce vor...

Și-l tîri după sine, în vreme ce Ion Lepădat striga:

— Măi tovarăși, noi ne luptăm cu hoții de ciocoi, măi, cu hoții de burghezi! Nu facem hoții! Cerem puterea să fie în mîna noastră, măi! Legea! Să fie a noastră, nu a lor! Haideti cu mine, măi, să punem oamenii poporului unde trebuie! Hai, bre, fuga marș! După mine!

Și porni fără să se uite îndărăt iar țărani se luară după el fără o vorbă, tot mai mulți, cei din urmă întrebînd:

— Unde mergem, nene?

— Și banul îi lămuri:

— Mergem la București, să punem guvern!

Peste o clipă, un rîu de oameni morocănoși și întăritați mergeau pe stradă, trăgînd după ei tot mai multe cîrduri din cele care stăteau în neștire în ulițe. Îndărătul lor, perdeaua de la fereastra aceea a casei Vorvorenilor se dădu la o parte și un cap defemeie, abia văzut prin fereastra aburită, privi cu ochii negri ca doi cărbuni stinși, ce se petrecea dincolo de grilajul de fier, în strada plină de țărani în cojoace.

În clipa aceea, piața din fața „Palatului Administrativ“ (așa scria pe vremea regelui Carol I, pe frontonul clasic, de stuc alb cu cuiburi de porumb și încărcat cu găinaț, al clădirii), era plină de mii de țărani; oamenii se înghesuiau, se înăbuseau, se striveau de pereții caselor; în mijloc, camioanele erau atît de acoperite de oameni încît nu se mai vedea că sînt mașini, ci doar niște mușuroaie de trupuri omenesti. Numai dintr-al lui Bedros se vedea motorul mic și fără capotă, care vibra și aburea în aerul rece.

Pe camionul lui Bedros se afla Trandafir. Îl urcară pe umeri ca să-l vadă toți de departe. Trandafir, căruia-i țineau picioarele doi oameni, își trase odată de brîu în sus, desfăcu larg brațele și răcni bubuitoar:

— Oameni buni! Tovarăși!

Trandafir nu era un orator; nu știa multe; nici n-avusese cînd să-nvețe, căci, toată viața căruse saci, din ce în ce mai grei. Cînd era copil, căra lucruri, prea grele pentru puterile lui. Acum în urmă căra saci de o sută de kilograme. Nu înveți meșteșugul vorbirii cărînd saci de o sută de kilograme. Dar pentru ziua aceea și locul acela și întîmplarea aceea, era cel mai bun orator, mai bun decît cel mai iscusit și gură-de-aur avocat. Cînd îi auziră glasul gros și tunător, cei dimprejur amuțiră și se uitară la el. Tăcerea se întinsese ca cercurile de pe apă, pînă la marginile pieții. Numai într-un loc, departe, un om vorbea de pe un camion și valuri de strigăte urcau din mulțime. Aici, Trandafir, gros și spătos și încins cu chingă lată, desfăcuse larg brațele:

— O viață întreagă i-am dus în cârcă pe boieri! În cârcă! Uito-aici! Și se bătu cu palma pe ceafă.

— Ajunge! răcni el. Gata!

Un murmur de rîs mînios fremătă prin mulțime.

— Gata! strigă subtilă Godea. Eftimie, care era nu departe de el, îl zvîrli o privire iute, dar nu spuse nimic.

— Fraților! Guvernul nu vrea să dea pămînt țăranilor! Guvernul e boieri! Jos cu ei!

O hărmălaie cumplită izbucni deodată, făcînd să tremure geamurile caselor din piață. Trandafir ridică mîna și strigă:

— Tovarăși!

Apoi întoarse mîna și arătă prefectura:

— Acolo e oamenii boierilor! Jos cu ei! Punem oamenii poporului în locul lor! Haideti! Bre, Bedros, dă-i drumul!

Și, în clipa cînd camionul începu să se tîrască spre prefectură ca un melc, întreaga mulțime alunecă într-acolo ca și cum s-ar fi mișcat însuși caldarîmul pieții, cu ei cu tot. Din părțile celelalte, o porniseră cu o clipă înainte; un vuet uriaș umplu piața; pocniră, mici și ascuțite, niște focuri de pușcă, fără răsunset.

Godea se simțea într-un fel cum nu se simțise niciodată, tulburat, treaz, cu fiori reci care-i treceau prin vine. Vedea tot ce se-ntîmplă în jur, dar nu-și dădea seama: se mișca parcă în vis, treaz de tot și totodată neștiind ce face. Se află în fața unei porți mari, închise, și deodată o văzu cum se deschide troznind, dădu buzna înăuntru împreună cu alți oameni pe care nu-i cunoștea, se izbi piept în piept cu un jandarm care deschidea gura mare, poate strigînd, dar Godea nu-l auzi, și-l îmbrînci din răspuțeri; jandarmul îi pieri din față: căzuse? Fugise? Godea nu știa nici asta, ci se trezi că aleargă pe scări în sus, spre portretul regelui Mihai I, așezat în capul scării între doi copăcei verzi în lăzi vopsite verde.

Pe o altă ușă a prefecturii, Mitriță Mitrache dădu buzna în capul gloatei; era roșu la față, încruntat și fără urmă de veselie, și răcnea ca la horă: *uuuuuuu!* Se năpusti înăuntru pe lîngă pereți, nu pe mijlocul ușii: învățase asta pe front. Dinăuntru pocniră focuri de pistol; un vardist înspăimîntat ridică pistolul și-l ținti pe Mitriță Mitrache, dar Mincă îi sări cu capul în burtă ca un berbec și căzură amîndoi pe jos, pe cînd Mitriță Mitrache îi luă pistolul și se repezea în sus pe scări, răcnind la fel de încruntat: *uuuuuu!* Savu Saizu și Vasile Cotulbea se opriră în fața unei oglinzi mari și o izbiră cu ciomegele, rîzînd.

— Ce faceți, bă! strigă la ei muștrător Avram Saizu, dar mulțimea îi luă pe sus pe toți și-i împinse spre etaj.

Acolo, într-un cabinet mare cu mătase roșie pe pereți, prefectul, galben la față, le spunea lui Ion Lepădat și încă cîtorva:

— Bine, domnilor; dacă asta e voința poporului, mă supun... dar voi raporta la minister...

— Lăsați, raportăm noi, zise Ion al lui Lepădat. Măi, fraților, făceți-i loc dumnealui să iasă.

Pe cînd prefectul ieșea prin înghesuială, rupîndu-și nasturii de la palton și încasînd cîțiva ghionți în trecere, Nelă al lui moș Ion Lepădat, cazangiul, cu șapca pe ceafă, vorbea la telefon:

— Allo! Tov... domnișoară, aici e cabinetul prefectului. Dă-mi imediat Bucureștiul.

VI

Ziua în care a fost ocupată prefectura era o zi umedă, cenușie și rece; o zi cu nori apăsători, cu noroaie, și cu bălți care stăteau să se acopere cu o pînză subțire de gheață, dar încă erau lichide. Pe culmea de deasupra orașului înspre Nord, copacii negri și seci își scuturau ușor crăcile în vîntul friguros. Aici erau cazărmile: clădiri lungi și igrasioase, curți nesfîrșite cu grajduri și privați. În mijlocul curții celei mai mari, un soclu de marmoră cu un soldat de bronz deasupra; soldatul avea cască în cap — cască clasicizantă, cu creastă, a armatei franceze în 1918 și 1939 —, era în cămașă cu mînele suflecate, și asvirlea o grenadă; dar, mai ales, era de o înfiorătoare urățenie, cu piciorușe mici în moletiere, cu capul prea mare, brațele prea lungi, și cum stătea cu genunchii îndoiți, părea beat, gata să cadă de pe soclu. Imprejurul acestei statui hidoase, grupuri de soldați în mantale kaki băteau din călcîie ca să se încălzească, împrejurul piramidelor de puști; vorbeau puțin și încet, posomorîți, posaci; ofițerii se plimbau și ei împrejur, supraveghindu-și cu ochi ageri oamenii. În fața porții celei mari, două puști mitraliere amenințau o străduță pustie, în fundul căreia se zăreau niște care cu fîn. Cîțiva soldați stăteau în picioare în preajma celor două arme, cu capetele între umeri și mîinile în buzunare, și se uitau cum alți soldați sapă gropi individuale și amplasamente pentru armele automate. Cei ce săpau lucrau în silă, fără chef, fără să vorbească; cei care se uitau la ei păreau scîrbiți, oboșiți, și cei care umblau sau stăteau prin curți erau morocănoși și fără vlagă, cu privirea absentă: o cumplită plictiseală, o plictiseală de moarte apăsa asupra cazărmilor, ca somnolența care cuprinde pe bolnavul sleit, în ultimele ceasuri.

Nu era mișcare și energie decît în cabinetul generalului Ipsilanti, comandantul garnizoanei. Generalul Vorvoreanu venise la el în uniformă, ca să poată pătrunde în cazarmă. Ședea picior peste picior într-un fotoliu și se uita la Ipsilanti care, cu monoclul în ochi, uscat, înalt și subțire, cu părul aproape alb, lipit pe cap cu briliantină, umbla nervos de colo pînă colo prin birou; se oprea să se uite pe fereastră la curtea plină de soldați plictisiți care-și trăgeau singur pumni în coate ca să se încălzească, la pușca mitralieră subțire care stătea ca un ac de fier pe o bucată de pavaj pustiu în fața porții, la orașul cu case scunde, acoperite cu tablă, printre care se înălțau, scunde și ele, turlele micii și vechii catedrale, ale micilor și vechilor biserici.

Se întoarse din fereastră și spuse:

— Au să mi-o plătească ei... nu știu cînd și unde, dar o să mi-o plătească! Trebuia să comand un corp de armată pe front... Și ei mă pun să comand într-un sat, o garnizoană de cîteva sute de derbedei! N-ai încredere în mine, mai băiete: frontul de Răsărit mi-a mîncat cariera...

Mormăi:

— Acuma puteam fi ministru de război... și eu comand garnizoana asta... cu un batalion și jumătate! Pha! Ha! Ce comedie!

Era verde de furie neputincioasă. Vorvoreanu, palid și tras la față de nesomn se uita la el cu ochi de bufniță. Întrebă:

— Va să zică... nu poți să-mi dai un pluton să-mi păzească casa?

— Cum? Ești surd, monșer? N-auzi că am un batalion și jumătate, și în oraș sînt mii de țărani? De unde să-ți dau un pluton?

Și se întoarse iar spre fereastră, să se uite disperat la soldații din curte care păreau atît de posomorîți, atît de plictisiți... prea plictisiți... Niciodată nu văzuse o trupă să facă mutra asta, decît acum vreo treizeci de ani... la Iași, în iarna lui 1917...

— Nici nu e de mirare, murmură el. Cu marii noștri aliați...

Se întoarse spre Vorvoreanu:

— Ce vrei, monșer... Dacă nu ne scapă englezii și americanii, ne-am curățat...

Vorvoreanu se ridică și-și luă mânușile de pe canapeaua de piele uzată:

— Am să mă duc la București, să vorbesc cu cine-oi putea, să-i avertizez de ce se-ntîmplă la țară...

— Du-te! Vorbește cu oamenii, spune-le, monșer! Altfel, ne-am ars!

Vorvoreanu salută bătînd din pîteni, Ipsilanti îi dădu mîna și rămase singur, uitîndu-se cu teamă la soldații din curte, care păreau atît de mahmuri și de fără vlagă.

În biroul alăturat, la șeful biroului de operațiuni al diviziei (divizia era ruptă în bucăți, repartizate la mai multe mari unități ce luptau în Cehoslovacia, iar aici nu mai rămăseseră decît niște birouri inutile și generalii prea deochiați de Hitler, și în care deci aliații sovietici nu aveau încredere) generalul Turtureanu. Vorvoreanu făcu încă o vizită și vorbi altfel. Generalul Turtureanu, înalt, osos, cu nasul mare, cu umerii obrajilor puternici, cu pielea plină de vinișoare roșii, se ridică și-l salută cordial. Părea neliniștit și îngrijorat, dar vesel.

— Ei, ce zici, monșericule? Ce părere ai? Cum e pe la dumneata pe la țară? Ce face conîța? mai adăogă generalul Turtureanu, care avea mondenitatea militară.

— Nevastă-mea e la București... și o să mă duc și eu... Ce mă mai întrebă ce e la țară? Am fugit de-acolo noaptea: voiau să ne devasteze țărani.

— Ce vorbești, monșericule? Au și-nceput? exclamă cellalt impresionat. Vorvoreanu dădu din umeri cu amărăciune:

— Cum să nu-nceapă? Păi dacă nu le face nimeni nimic? Am fost adinea-ori la Telescop, șeful dumitale, și mi-a spus că n-are trupe. Se plîngea că un batalion și jumătate e prea puțin! Un batalion și jumătate cu mitraliere și aruncătoare Brandt, cu tunuri antitanc, e dezarmat în fața țăranilor! Spune-mi și dumneata!

— Telescop s-a c...t în pantaloni, zise Turtureanu cu familiaritatea-i brutală. Telescop era grozav acuma douăzeci de ani, dar l-au mîncat femeile; îi tremură mîinile. N-ai observat că-i tremură mîinile?

— N-am observat; dă-l în mă-sa, eram preocupat de grijile mele, nu de ramolimentul lui... rosti scîrbit Vorvoreanu. Și mi se mai și plîngea că nu a fost niciodată ministru de război! Păi un caraghios ca el, ministru de război! Unde-am ajunge? E laș grecoteiul... mai laș decît credeam...

Se uită la Turtureanu. Acesta era ciolănos, robust și grosolan. Cu totul altceva decît subțirele, uscățivul și boierosul Ipsilanti. Asta era omul momentului. O brută — dar numai cu asemenea brute puteai ține țărani în frîu.

— Ascultă, domnule, zise Vorvoreanu. În fond, dumneata ești aici adevăratul comandant. Telescop nu face decît să aprobe cu ochii închiși ideile dumitale...

Turtureanu rîse:

— Așa s-a învățat din cotul Donului... dacă nu mă asculta atunci, ori cădea prizonier, ori se curăța. A văzut că sînt bun la nevoie...

— Ei, fii odată bun și pentru dumneata, nu numai pentru alții, zise Vorvoreanu. Guvernul are nevoie de oameni energici. Vodă e tînăr; vrea să-și adune împrejur servitori devotați ai tronului... nu ciocci fricoși ca domnul Telescop, care e și bătrîn pe deasupra. Ai înțeles?

Turtureanu dădu din umeri:

— Fii serios... Astea-s lucruri mari... nu-s de nasul meu...

O spusese însă fără să-și poată împiedica lucirea ochilor, interesul în glas. Vorbise prea sigur, cu o rostire prea fermă și limpede ca să fie a unui om intimidat de asemenea idei prea îndrăznețe pentru modestia lui. Vorvoreanu de altfel nici nu răspunse la asta.

— Nu, ascultă-mă pe mine; ești cunoscut în armată, și anumite personalități se gîndesc la dumneata pentru un caz de nevoie... nu trebuie să-ți mai spun... Mă cunoști destul ca să știi că nu afirm lucruri de-astea decît în cunoștință de cauză...

Își scoase monoclul din buzunarul de la piept, și-l puse sub sprînceană și se uită pe pereții văruiți, pe care atîrna harta țării, portretul regelui Mihai I și al reginei-mamă Elena, și două pistoale turcești, cu cremene. Nu auzise nimic despre Turtureanu și nu credea în capacitatea acestuia de a face o carieră mai mare decît făcuse pîn-atunci. Dar era atît de disperat de ce se-ntîmpla în oraș și la țară, încît își dădea seama că singura șansă era de-a urma sfatul Elvirei prin Turtureanu.

Turtureanu se uita la el și se gîndea. Îl mințise ciocoii? Sau îi spusese adevărul? Ei, Turtureanu putea fi mîine-poimîine ministru, așa cum generalul Rădescu, omul regelui, era în clipa asta președinte al consiliului? Nu putea deosebi însă dacă nu era minciună ciocoiască tot ce-i spusese acest general scilivisit și distins, care nu șezuse niciodată într-un bordei pe front, iar la manevre avea cai de călărie englezești și serviciu de masă de argint cu blazonul familiei. Să-l creadă? Să nu-l creadă? Vorvorenii aceștia erau boieri mari, erau rude cu familia Lascari, iar aceștia, la rîndul lor, cu cele mai mari nume din țară — și cu cele mai mari averi și situații, de asemenea rude și prieteni; și chiar cu cei de la palat. Îl mințise sau nu-l mințise?

Vorvoreanu își scoase monoclul, și adăugă :

— Uite ce e, monșer. Să-ți spun adevărul adevărat, care cere o mică corectare la ce ți-am spus adineaori. Ești cunoscut și apreciat. Dar ești încă obscur. Nu te supăra ca ți-o spun. Ți-o spun în interesul meu și al dumitale. Interesul meu e ca să scap de devastare și de împărțirea pămîntului. Interesul dumitale e să faci o carieră strălucită. Dar uite, că încă nu te-ai făcut remarcat cu nici un fel de chestie mai serioasă. Acuma ai ocazia.

— Dar dacă tocmai prin asta dau de dracu'? întrebă Turtureanu, ispitit.

— Poți chiar să ai neplăceri, o vreme. Dar anumiți oameni nu uită că au fost serviti cu energie cînd au avut nevoie. Uite, să-ți dau un exemplu. Eram atașat militar la Washington în 1937, și mi s-a povestit acolo istoria comandantului garnizoanei New York. Cînd a izbucnit criza, cu crahul bursei în toamna lui 1929, au început manifestații de șomeri, de greviști, ețetera. Cea mai mare manifestație era a foștilor combatanți din 1918. Generalul ăsta a pus trupa să tragă în ei, fără milă. Ei, i-au făcut proces, i-au făcut mizerii, a stat în umbră, în disgrație... dar acum e comandant suprem în Pacific, și o să-l facă vice-rege al Japoniei, al Australiei, orice... oricît de mare. Eu îl văd și președinte al Statelor Unite. Ai auzit de generalul Mac-Arthur? N-ai auzit... Ei, ăsta e... A fost și-n București, atașat militar la ambasadă, sau în vizită, nu-mi mai aduc aminte... Bărbat frumos, cu moșii mari în Filipine. Ei, înțelegi? Dar ai și la noi cazuri destule... Ce să-ți mai spun, că le cunoști. Uite, chiar Telescop. Dacă n-ar fi fost prea prost, ar ajungea ministru și tot ce voia... bineînțeles, acum nu mai merge. S-a zaharisit. Dar dumneata... dumneata abia începi!

Turtureanu rămase cu ochii pe fereastră. Afară se auzeau glasuri, roți grele uruiau pe pavajul curții. Telefonul zbrînîi.

— Allo? Cine e? strigă răstit Turtureanu, cu glasul neplăcut, brutal și obraznic cu care vorbea cu inferiorii. — Da, eu! Cum? Ce? Da! Imediat! Allo! Allo!

Inchise receptorul. Se schimbase la față:

— Țăranii atacă prefectura! Prefectul era: dar s-a întrerupt firul. Or fi dat peste el!

Vorvoreanu se ridică și el în picioare, galben:

— Ei... ce faci?

— Fac ce trebuie făcut. Ai să vezi, spuse Turtureanu. Iși luă șapca și mantaua și deschise ușa:

— Acuma începem noi... să le arătăm ce știm. Dar... să nu mă uiți când o să fie nevoie!

— N-ai nici o grijă! În clipa asta devii om mare în țara românească, răspunse nervos Vorvoreanu, care încerca un simțămînt neplăcut și ciudat. În fond, îl mințise pe Turtureanu; totul se întemeia pe o minciună... ce era să izbutească! Și să se transforme în realitate! Cu simțămîntul acela nesigur, de frică și îngrijorare, ca în visuri urîte sau când mergi la munte prin ceață, sau prin pădure noaptea, îl urmă pe Turtureanu care cobora pe scările reci de ciment ale cazărmii.

Generalul Turtureanu, care în câteva minute obținuse dela Ipsilanti mîna liberă, trecea încet prin fața batalionului 409 și a unei jumătăți din batalionul 3 al regimentului 30 infanterie. Era cu un cap mai înalt decît soldații. Cei din batalionul 3 erau flăcăi de la țară, cu obraji rotunzi și pămîntii, rași în cap și cu ochii rotunzi și mirați; băieți care nu știau multe, și nu erau nici răi, nici bătaioși, nici vărsători de sînge. Trecea încet prin fața lor și încerca să le prindă privirea. Dar ei nu se uitau la el. Se uitau în gol. Se uitau pe lîngă privirea lui. Se uitau într-altă parte. Unde? Ce vedeau? La ce se gîndeau? Generalul Turtureanu se uita la nasturii mîntăilor, la puștile ținute pe umăr de sute de mîini groase cu unghii negre de unsoarea de armă, la puștile mitraliere cu oțelul negru aproape de obrazul pămîntiu al pușcașului mitralior hrănit cu mămăligă și ceapă la el acasă și cu ciorbă de fasole la armată; trăgea cu ochiul la mutrele pustii și posace ale servanților de la tunurile antitanc, în picioare lîngă țevile subțiri de oțel kaki întoarse în sus, și cu botnița de piele pe amortizorul de flacăra. Voia să le vorbească soldaților dar — ce să le vorbească? Ii veneau în minte cuvinte vechi — „bolșevism“, „pentru rege și cruce, pentru țară“, dar îi era frică să vorbească de „bolșevism“ cînd țara era aliată cu Uniunea Sovietică, nici de rege și cruce cînd aici era vorba de pămînt și de moșii. Despre ce să le vorbească? Și la urma urmei — la ce bun? N-aveai decît să te uiți la fețele lor. Ce să le mai spui? Doar cu ordinul. Ordin scurt, imperios, fără discuție, ca mocofanul să se gîndească imediat la curtea marțială. Ordin scurt, și să știe că ofițerul e în spate, cu mîna pe pistol.

Trecu mai departe, la batalionul 409. Cu aștia măcar o să facă treabă. Cu aștia o să se poată. Cu aștia n-avea ce vorbi de rege și cruce; ăștora avea să le promită un singur lucru, și mergea totuși strună. Se uită la ei mergînd încet prin fața frontului batalionului. Erau bătrîni, unii de cincizeci de ani; osoși, cu fețe trase, cu ochii duși în fundul capului; unii cu mustăți groase; erau ciudați, și se uitau și ei la el; aștia se uitau la el, nu ca ceilalți. Se uitau cu o sticlire ușoară, abia văzută, în ochii lor gălbui, șterși, de oameni care n-au văzut de multă vreme soarele; și i se păru o clipă că aștia rîd de el. Se înfioră. Se-ntoarse și-l văzu pe colonelul Dumitriu, bătrîn rezervist care

comanda aceste trupe, că se ține la doi pași după el, mergînd bătos și cu piciorul întins, ca la paradă. Se liniști și merse mai departe. Cu ăștia nu mergea cu ordin scurt și mîna pe pistol: te împușcau ei întîi. Cît despre curtea marțială — vax! Mai văzuseră ei. Se întreba la fiecare: ăsta ce-a făcut? Dar nici unul nu spunea nimic. Cu ochii sticlind în cap, slabi, rași în țeastă, mustăcioși, unii înalți, alții mărunți — tăceau, smirnă, și se uitau la el. Se opri în fața comandantului unei companii și-l întrebă cum îl cheamă:

— Să trăiți, domnule general, am onoarea să mă prezint: locotenent Antohie Ion.

Era un bărbat tînăr, cu barbă lungă neagră și tunică soldățească cu două galoane de tinichea la epolet.

— Ce făceai în civil?

— Student în teologie, răspuse bărbosul uitîndu-se drept în ochii lui.

— Și de ce-ai fost condamnat la muncă silnică pe viață?

Bărbosul se uită fix la Turtureanu, cu niște ochi albaștri decolorați.

Rosti încet:

— Fără nici o vină.

Turtureanu se simți, fără să știe de ce, stînjedit; trecu mai departe. Se-ntoarse și-l întrebă pe colonelul Dumitriu:

— Ce e cu locotenentul ăsta de vorbii eu cu el?

— A participat la rebeliunea legionară din 1941, a fost condamnat la moarte și i s-a comutat pedeapsa în muncă silnică pe viață, răspuse colonelul Dumitriu, pe un ton uscat, impersonal. Turtureanu porni mai departe, uitîndu-se mereu la oameni. Bărbosul era legionar. Ceilalți erau ucigași, tîlhari la drumul mare, falșificatori de bani. Curînd după 23 August 1944, în haosul care trebuia de îndată risipit, cînd nu mai erau trupe destule, se organizaseră vreo două-trei batalioane și din ocași. Batalionul acesta 409, ciopîrțit pe front, era aici de cîteva săptămîni. Ce-o să poată face cu ei? Și ce-o să poată face cu ofițerul care-i comanda, colonelul de rezervă Dumitriu pe care-l auzea la un pas îndărătul său? Odată în viață, cu douăzeci de ani înainte, Turtureanu, pe atunci locotenent, îl jignise adînc pe Dumitriu care era căpitan și comanda unitatea în care era și Turtureanu; mai mult decît atît: asistase și contribuise la disgrăția lui Dumitriu, deschizîndu-și prin asta sie însuși porțile unei cariere strălucite; trecuse peste capul lui Dumitriu și acuma era general, pe cînd cellalt, cu cîtiva ani mai mare, ajunsese doar colonel în rezervă și nu comandase niciodată o unitate mai importantă. Întîmplarea cu armistițiul, schimbarea de alianțe și războiul din Vest, aducînd o criză cumplită de ofițeri, îi dăduse de abia acum colonelului Dumitriu comanda peste aceste cîteva sute de oameni, o jumătate de batalion de recruți, și un batalion decimat, compus din ocași pe cale de reabilitare. „Ce întîmplare!“ se gîndea generalul Turtureanu. Era prima dată că dădea vreo importanță acestei întîlniri după douăzeci de ani. Îl disprețuia profund pe Dumitriu care-și stricase cariera neexecutînd un ordin neomenos. Dar acuma îi era teamă de el. Ce-o să facă? Ce-o să răspundă?

Se opri. Sub cerul rece, crengile negre și seci ale copacilor se ciocneau cu un zgomot de oase. Bătea vîntul: vînt proaspăt și ațîțător dinspre bălțile și noroaiele Dunării, vînt cu miros de pămînt, vîntul de martie. Generalul Turtureanu se opri la cîtiva pași de ultimul om din flancul drept al batalionului 409, și se-ntoarse. Colonelul Dumitriu se opri la un pas în fața lui. Era cărunț, aproape alb, cu fața trasă și pleoapele zbîrcite sub ochii albaștri ca oțelul. Avea o demnitate închisă în sine, o rezervă, un fel de absență, care-l făceau pe Turtureanu să șovăie și mai mult. Dumitriu nu mai purta monoclu, ca în tinerețe; cizmele îi erau cam vechi, cam încrețite și lăbărțate;

uniforma era uzată; pe piept, linia subțire a baretelor de decorații câștigate în războiul cellalt, era veștejită, culorile se stinseseră. Un ofițer ieșit la pensie, care și-a mai pus odată uniforma de companie. Un ofițer din cei mulți, din cei care nu ajung niciodată la gradele mari. Turtureanu își aduse aminte cum arăta omul acesta acum douăzeci de ani; îl văzu în tunica albă, nepătată, cu monoculul în ochi și cu țigara de foi între degete; îi auzi glasul tăios și disprețuitor: „*Domule Turtureanu, îți interzic să mai lovești soldații!*” Îi veni să rîdă: uite unde ai ajuns, deșteptule!

Cu un zîmbet care-i ședea rău (era un om prea brutal ca să știe să zîmbească), generalul Turtureanu îl luă de umăr pe colonelul cel cărunt:

— Ascultă, Petrică...

Acum douăzeci de ani mergea cu „Domnule Turtureanu! — Ordonăți, don' căpitan!” Acuma se schimbaseră lucrurile. Oare nevasta ăștia, aceea înaltă și frumoasă, pe unde-o fi? Ce-o mai fi cu ea? Îmbătrînise și ea, cu siguranță... Cum o fi arătînd?

— Ascultă, Petrică...

— Ordonăți, domnule general.

Bătrînul răspunsese sec, țeapăn, ca un automat. Nu era nimic de făcut cu el. Măcar dacă era automat, să execute ordinele.

— Domnule colonel, mergeți cu trupa în oraș, ocupați piața palatului administrativ și opriți circulația țăranilor pe stăzile învecinate. Dacă agitatorii atacă trupa, răspundeți cu foc.

Spunînd aceste cuvinte, generalul Turtureanu simți că i se face frig. Vîntul ăsta era rece. Dacă dădea greș operația, și mai ales dacă se întîmpla ceva rău la București, adio comandă de divizie sau de corp de armată, adio Marele Stat Major și portofoliul ministerial! Era chiar risc de pușcărie. Dar merita riscat. Englezii și americanii îl susțineau pe rege; avea să fie bine. La țăranii care urmau să-și piardă viața în cursul acestei zile, ca urmare a ordinului său, nu se gîndi.

— Domnule colonel, îmi raportezi executarea ordinului. Să trăiești.

Se-ntoarse în călcîie și porni spre cazarmă, trăgîndu-și capul între umeri, cu pulpanele mantalei filfiind și bătîndu-i cizmele. Se opri, chemat de cineva dinspre poartă.

— Domnule general... să trăiți!

Un sublocotenent gîfîia în poziție de drepti:

— Am onoarea să vă raportez. Domnul prefect vrea să vă vorbească. Am ordin să nu las pe nimeni înăuntru...

Turtureanu porni îndărăt cu pași mari, spre poartă, unde amplamentele de armă automate și gropile individuale erau gata săpate. Un șir de care trecea pe șosea de-a lungul cazarmilor. Boii aveau ciucuri de noroi pe burți, și mergeau încet, suflînd aburi. Țăranii se uitau la soldați, la armele de oțel negru proptite în pămînt cu țeava spre șosea, apoi întorceau capul și se uitau înainte, spre oraș, înnegurați și străini.

Soldații însă se uitau la domnul prefect, bărbat frumos, cu mustața tunsă englezește ca a regelui Carol al II-lea, cu falcile însă cam căzute și cu pungi sub ochi. Acuma era cu capul gol, cu paltonul plin de noroi și gaica de la spate ruptă, îi atîrna pe un șold, ca o coadă ciudată. Era galben, obosit, și se rezemase de un colț de gard ca să nu cadă din picioare. Cînd îl văzu pe Turtureanu, se repezi însă la el:

— Domnule general! exclamă el, apoi repetă pe un ton sleit, descurajat, zdrobit:

— Domnule general...

— Poștește, domnule prefect. Poștește la mine în birou... Ai venit cu mașina?

— Am venit pe jos... Mașina nu se mai poate mișca... Abia am scăpat... Țăranii devastează, ucid, dau foc... e mai rău, mult mai rău ca în 1907... Domnule general, ce ne facem? Am telefonat la București... și mi s-a spus că și acolo e manifestație mare... de câteva ore s-a oprit circulația pe străzi... Ce ne facem, domnule general? Ce ne facem?

Turtureanu nu răspunse. În curtea cazărmii răsunau răcnete de comandă prelungi. Apoi începu tropăitul ritmic al bocancilor trupei care ieșea pe poartă, și clănțănitul copitelor călușilor de la tunuri; tunurile înseși alunecau pe roți de cauciuc; ieșeau pe poartă și se depărtau pe șoseaua noroioasă, spre orașul cu acoperișuri de tablă și coroane negre de copaci desfrunziți, și turle scunde de biserici — acolo unde acuma erau stăpîni desculții. Generalul Turtureanu se surprinse trăgînd cu urechea — să audă primele focuri de armă. Nu se auzea nimic: *Încă* nu se auzea. „Nu se poate pușcărișii mei să n-o facă lată. Nu se poate“, se gîndi Turtureanu, apoi se-ntoarse către prefect:

— Se aranjează. S-a aranjat în 1907, se aranjează și acum. Ce zici că e la București? Manifestație? A cui?

— A comuniștilor... au scos muncitorii din fabrici... În toate orașele a izbucnit revoluția!

— Să tragă în ei, dă-i în mă-sa! exclamă violent Turtureanu, care se gîndi fulgerător că în clipa asta cariera lui atîrnă de un fir de păr. Prefectul, care rămăsese cu ochii după tunurile antitanc ce ieșeau pe poartă, zîmbi slab, ceva mai ușurat:

— Păi... o să cam tragă!

★

În aceeași dimineață, Elvira Vorvoreanu și cu Patricia, nevasta generalului, se aflau în București la fereastra unui apartament dintr-una din marile clădiri de pe bulevard, și se uitau pe fereastră. Era o fereastră enormă, aproape un perete de sticlă, și se putea vedea bine. Se afla în vizită la ele Cezar Lascari, vărul lor, director al băncii *Europa S. A. R.*, bărbat elegant și cărunt, care-și potrivea cravata uitîndu-se în jos, unde, la câteva etaje sub ei, asfaltul străzii nu se mai vedea. Se vedeau numai capete de oameni, ca niște puncte rotunde, negre, cenușii, sau colorate, cînd erau capete de femei cu basmale. Capete. Mii, zeci de mii de capete. Mulțimea se rărea pe alocuri și atunci strălucea o clipă o bucată de șină de tramvai, apoi dispărea îndată, ascunsă de furnicarul negru care curgea pe bulevard. Din loc în loc, o linie roșie se mișca deasupra mulțimii: pancarte, steaguri roșii. Geamul era închis, și totuși se auzea vuietul înăbușit al omenirii din stradă. Cei trei privitori uitaseră de cîtă vreme stau acolo și se uită. De odată domnul Lascari se scutură și se-ntoarse în mijlocul odăii. Se așeză într-un fotoliu și spuse:

— Bine că ați putut veni măcar voi...

Cucoanele plecaseră și ele de la fereastră, fără un cuvînt.

— Am fost pe la Dim Cozianu, la minister, azi dimineață, urmă domnul Lascari, pe un ton obosit. Spune că reforma agrară e inevitabilă. Nici regele, nici șefii de partid, nu mai îndrăznesc să se opună fățiș... Soluția ar fi să o facă un guvern care să nu fie comunist... un guvern cu care să se poată discuta.

Elvira întrebă:

— Crezi că guvernul o să cadă?

— Deocamdată se cramponează de putere, spuse Lascari; dar nu se știe cât o să poată rezista... Să vedem dacă provincia rămîne liniștită...

În perete are agățat un foarte frumos ceasornic vechi, cutie sculptată și aurită care bătu un sfert și cântă o melodie grațioasă și naivă. Când încetă, Elvira Vorvoreanu repetă mașinal:

— Provincia...

VII

Mitriță Mitrache ieșise din prefectură pe la sfîrșitul după amiezii și se duse afară din oraș pînă-ntr-o pădurice unde lăsase el ceva într-un ascunziș. Apoi, la căderea serii, se ivi în piața prefecturii. Pe străzi mai întîlnise cîr-duri de țărani; nu le era frică; rîdeau. Unul, din sat de la Vădastrele, întrebă:

— Ce-ai în traistă, bă?

— Am niște cîrnat, răspuse Mitriță Mitrache. Se vedea bine că are altceva în traistă, nu cîrnat. Avea un pistol-mitralieră desfăcut.

— N-ai niște cîrnați și pentru noi?

— N-am, dar care aveți, veniți la prefectură!

— Păi cu armata ce faci, bre?

— Armata stă și se uită la noi, ne păzește să nu ne fure cineva ceva! zise Mitriță Mitrache cu cea mai mare veselie și plecă mai departe. Cum ajunsese în piață, văzu ceea ce văzuse și la plecare: mitralierele cu țevile unele spre prefectură, altele spre străzile ce duceau din piață în oraș, și cutiile de cartușe lîngă ele; soldații așezați pe cutii de cartușe, pe pături; ofițerii care stăteau de vorbă cîte doi-trei. Dincolo, prefectura mare și albă cu frontonul de stuc cu dîre de murdărie de la porumbei, și stema județului, și literele de aur înnegrite: *Palatul administrativu*. Ferestrele sparte la parter, ușa mare, strîmbă, scoasă din țîțini; și, așezat între labelle leului de ghips din dreapta peronului, un țaran cu cojoc și căciulă neagră; era Micică, care-l aștepta pe Mitriță Mitrache. Se vedeau chipuri la ferestrele de sus; un ochi foarte pă-trunzător ar fi deslușit chiar și în lucarnele acoperișului țevi de arme și fețe cu privirea cercetătoare. Soldații în haine kaki și prefectura mută stăteau față în față, dar nu se întîmpla nimic. Tunurile stăteau după niște saci de nisip, cu țevile întinse înainte cu acel aer de lăcomie, de gît întins cu o gură căscată la capăt, pe care-l au tunurile antitanc. Dar nu se întîmpla nimic.

În schimb se simțea că are să se întîmple ceva. Cum intraseră în piață, soldații scoaseră cu sila pe oamenii care se aflau acolo; dar în prefectură nu încercaseră să intre; cei dinăuntru închiseră ușile și, cu armele vardiştilor și jandarmilor dinăuntru, se pregătiseră să se împotrivească.

Și acuma, sub cerul cenușiu, cu armele automate și tunurile care abia se vedeau, joase și subțiri în înserare, îndreptate spre prefectură, soldații nu făceau nimic; nu vorbeau; mormăiau uneori între ei cîte doi, cîte trei; apoi trecea un ofițer prin fața lor, și tăceau. Ofițerii, nervoși, rîdeau, fumau și trăgeau mereu cu coada ochiului spre un colonel cărunt, cu cizmele vechi și stîlcite, care stătea drept, cu mîinile la spate, lîngă tunurile antitanc. Ochii lui oțelii erau nestrămutați, figura obosită și severă, neclintită; părea un om care nu știe ce e oboseala sau plictiseala. Stătea acolo, și nu făcea nimic.

Mitriță Mitrache se făcu că nu vede nimic împrejur, și trecu pe lîngă santinelele și grupurile de la mitraliere. Deodată un glas gros strigă:

— Stăi!

Mitriță Mitrache simți că-l trece un fior rece: avea pistolul mitralior în traistă — și nici măcar nu era montat și încărcat, să încerce să se apere cu foc și să se dea după colțul prefecturii. Merse înainte: făcea pe surdul.

— Stăi, că trag!

— Mă, țărane! Stăi dracului, că te împușc! strigă un al doilea glas.

În silă, Mitriță Mitrache se opri. Doi soldați mustăcioși și sprâncenați și slabi, care-i părură ciudați lui Mitriță, se apropiară cu baioneta la armă, urmați de un gradat cu barbă lungă neagră. Speriat și mînios, Mitriță Mitrache se întrebă: „Ce-or fi ăștia? Ce-or fi venit cu popa regimentului? Să ne prohodască, mama lor...”

— Măi, ce-ai tu în traistă, măi? întrebă zîmbind rece bărbosul. Avea un zîmbet atît de străin și de crud, încît pe Mitriță Mitrache îl trecură fiori. Nu știa dacă de frică sau nu; era ceva în glasul și-n privirea bărbosului, care l-ar fi înfiorat chiar dacă nu pe el, Mitriță, l-ar fi țintit privirea și glasul.

— Ce-ai, mă, în traistă? repetă bărbosul.

Mitriță nu răspunse. Ce să mai răspundă?

— De ce nu vorbești, mă? Ești mut?

Și bărbosul, care avea pe umăr grade de locotenent, deși tunica era din postav grosolan, pentru soldați, începu să-și desfacă tocul pistolului, fără să-și ia ochii de la Mitriță Mitrache. Acesta îngăimă:

— Ce vreți să faceți, don' locotenent?

Și se dădu un pas îndărăt. Dar unul din soldați îl împinse ușor cu baioneta din spate.

De departe, de pe treptele primăriei, un glas subțire și prelung țipă:

— Băă! Dați-i drumul, băă, că dați de dracul!

Era glasul lui Minică. Dar locotenentul cel bărbos începu să rîdă și-și scoase pistolul din toc. „De ce nu l-am montat? De ce nu l-am montat?” se gîndea disperat Mitriță Mitrache simțindu-și pistolul desfăcut cum îi atîrnă în traistă pe umăr, nefolositor.

Locotenentul Antohie aștepta clipa asta de cîteva ceasuri. Colonelul le interzisese să facă altceva decît să ocupe amplasamentele, cu armele trupei descărcate. Nu se întîmplase nimic: cîteva înghionteli, cîteva îmbrînceli, și-atîta tot. Și soldații, simțind în spate orașul plin de țărani, străzile împrejmuitoare în care se vindea un ziar muncitoresc de două pagini mici, ude de cerneală, începuseră să tacă, să se uite ciudat la ofițeri. Înconjuraseră prefectura, dar erau înconjurați de oraș. Și atunci? Sigur, cu puterea lor de foc, puteau să măture orice... dar de ce n-o întrebuntau? De data asta nu mai era ca în ianuarie 1941, cînd el, Antohie, se baricadase într-o clădire în care se trăsese cu tunul. Acuma tunurile le avea el.

Numai că trebuia început într-un fel. Țăranul ăsta avea o armă în traistă: traista era prea scurtă și ieșea din ea un capăt de țevă neagră cu cătare circulară. Dacă-o are în traistă, poate c-a avut-o și în mîna, poate c-a și tras asupra trupei la somațiile sentinelilor, și deci el, locotenent de rezervă Antohie, student în teologie, era în legitimă apărare și în îndeplinirea consemnului...

Ridicase pistolul la Mitriță Mitrache, care era alb la față; cei doi soldați se uitară la Mitriță Mitrache, ca și cum ar fi vrut să descopere ceva pe fața lui; înțeleseseră ce avea să urmeze; erau ucigași vechi, „viețași”, condamnați pentru tîlhărie și omor la drumul mare.

— Ce e aici, domnule locotenent? întrebă un glas rece și sever. Antohie tresări și se întoarse în călcîie. Colonelul cel bătrîn se uită la el, la Mitriță Mitrache, la cei doi soldați.

— Să trăiți, domnule colonel! Am onoarea să vă raportez: țăranul ăsta are armament în traistă. L-am arestat.

Urmă o tăcere. Bătrînul se uita mereu la Antohie, la Mitriță Mitrache,

la cei doi soldați. Ochii suri erau de neînțeles, pe sub cozorocul împodobit cu frunzișoare de lauri din tinichea aurită, a cărei poleială își pierduse de mult strălucirea.

— N-are arme. Are o traistă în spate. Du-te băiete, zise el tot atît de sever, și Mitriță Mitrache plecă în goană, întrebîndu-se dacă bătrînul era prost sau om bun la suflet. Cum dracului să fie bun la suflet că doar era ofițer? Și pe la oraș sînt oameni suciți, se gîndea Mitriță Mitrache pe cînd urca în goană, cu inima bătînd, scările peronului, unde-l aștepta Minică.

Colonelul Dumitriu porni îndărăt, fără un cuvînt către Antohie. Îl disprețuia prea mult. Pricepuse. Stătu singur, cu mîinile la spate, drept și țeapăn, lîngă roata de cauciuc a tunului din dreapta. Se făcea noapte. Trecuse ziua fără să se întîmple nimic. Nici nu trebuia să se întîmple. Își aducea aminte: cota 304, un deal cu dîre de pămînt ca niște mușuroaie prelungi de cîrțițe; de-acolo venea foc, într-o după amiază de toamnă în 1916, iar el, sublocotenent, urca pieptiș, repetînd mecanic: „După mine, copii! După mine, copii! Hai „băieți!“ Își auzea glasul suptire, spart, și-i vedea pe „băieți“ cum urcau greu, și cădeau pe brînci, de-a berbeleacul, pe spate, unul țipa, cu mîinile pe față, și merge de-a lungul dealului, nu în sus... Pe urmă, decorat, avansat, avusese poveste cu țărani bulgari pe care refuzase să-i împuște. Pe urmă, nimic. Cazarmă, serviciu, instrucție... O viață pierdută. Și acum? „Băieții“, „copiii“ erau acolo, în prefectură. *Ăștia*, chiar *ăștia* umblau pe lîngă el spre cota 304 și strigau „ura!“ slab, cît poate striga un om care aleargă la deal. Muriseră degeaba. Luaseră cota 304 degeaba. Și acuma, Turtureanu, canalia, bruta de Turtureanu, care nu șovăise atunci să-i masacreze pe țărani bulgari, îi dăduse a înțelege că trebuie să creeze un incident, să tragă... Nu. Era pensionar, sădea cartofi și-și vedea de vie; îl chemaseră să-și mai tragă odată cizmele în picioare—dar de ce? Pentru asta? Nu, domnule Turtureanu. Nici n-ai ce să-mi faci. Cariera n-am ce să mi-o mai distrug: și-așa sînt la slîrșit...

Văzu țărani care ieșeau din clădirea prefecturii și porneau spre oraș. Erau Costandin, Godea, Vasile Cotulbea, frații Saizu și alții: porneau să-și aducă armele lăsate în ascunzători. Colonelul Dumitriu nu știa cine sînt, cum îi cheamă, ce patimi sau suferințe i-au adus aici și-i mîină după arme. Dar ghici ce făceau, și se duse să dea ordine ca, „spre a evita ciocniri sîngeroase, trupa să ocupe și să păzească unul din trotuare, iar celălalt să fie lăsat spre folosința cetățenilor“. Și astfel, toată noaptea, cînd flăcării se-ntorceau pe furiș la prefectură, răcnetele sentinelor le arătau nu calca închisă, ci calea liberă:

— Stăi! Treci pe partea ailaltă!

— Stăi! Pe dincolo!

Iar ei, veseli, rîzînd de prostia militarilor, se strecurau spre clădirea albă în care era beznă, căci se tăiasse legătura cu uzina electrică și cu telefoanele.

Pe la sfîrșitul nopții, colonelul Dumitriu, care se plimba încet, fumînd o țigare de foi, prin fața prefecturii, văzu o mașină oprindu-se în piață și un grup de mogîldețe cenușii venind spre el. Piața era în beznă, căci, ca să lumineze prefectura, trebuiseră să taie curentul și în piață. O matahală se apropie de colonelul Dumitriu și glasul lui Turtureanu, răsunător, și brutal, rosti:

— Ei, noroc, coane Petrică! Ce mai e pe aici?

— Să trăiți, domnule general, începu rece și țeapăn colonelul Dumitriu și-și dădu raportul ca la regulament.

— Hai, lasă asta...Ce mai e cu țopîrlanii? N-ați avut nimic, răniți, morți, ceva?

— Nimic. Totul a decurs fără incidente.

— Așa. Foarte bine. Foar-te bine, rosti generalul Turtureanu, pe un ton de nemulțumire iritată. Du-te și te odihnește, coane Petrică...nu mai e de vârsta dumitale să pierzi nopțile...

— Pot să stau aici foarte bine...

— Nu, lasă...Predă comanda ajutorului dumitale; o să stau și eu aici, așa că u-ai nici o grije...Noapte bună, monșer.

Și-i întinse mâna. Colonelul Dumitriu pocni din pîteni, cu mâna la chipiu:

— Să trăiți, domnule general!

Se-ntoarse în călcîie și plecă în întuneric; nu-i strînsese mâna. Turtureanu înjură veninos printre dinți. „Nu mai am cum să-l ating...” se gîndea el, dar se consolă amintindu-și cariera pierdută a celui alt, de bătrînețea tristă și dezamăgită, și-și veni în fire, de satisfacție. Îl goni din mintea sa pe bătrînul rezervist, și se uită atent și concentrat la clădirea prefecturii; trebuia atacată în zori, cu vărsare de sînge; le trebuia dat un exemplu țărănilor și trebuia să se afle în toată țara că încercarea de aici dăduse greș.

Oamenii la care generalul Turtureanu se gîndea în clipa aceea, și care urmau să-și piardă viața a doua zi dimineață prin glonț, schijă de obuz și șoc de presiune, și pe care generalul Turtureanu îi desemna în mintea sa prin noțiunea abstractă de „țărani“, erau Ion al lui Lepădat, cazangiu, prefect adinterim al județului, Trandafir hamalul, Mitriță Mitrache, Minică, Eftimie, Godea, și încă vreo cîteva sute, înghesuiți în sălile și birourile prefecturii, adormiți pe mese și pe scaune și pe jos, sau stînd la povești cu glas scăzut, pe cînd la ferestre făceau de pază cei mai tineri din ei, înarmați cu tot ce se putuse aduna: arme aduse de pe front, pistoale și carabine ale vardîștilor, grenade.

Ion Lepădat umbla prin sălile înalte și întunecoase, unde auzeau sforăituri și oftaturi, și glasuri înăbușite. Undeva un fluier ciobănesc cînta stins, ca de departe.

— Nelă...

Cineva îl chema. Cînd se apropie, omul, întins pe jos, îl trase de pulpana scurtei de postav:

— Măi, Nelă...

Era Avram Săizu:

— Ce e? Ce facem?

— Stăm, Avrame, șopti Lepădat. Nu ne mișcăm de aici nici morți. Tovarășii de la București știu...Nu se poate: răz bim noi.

— Bine, șopti Avram, și se lăsă iar jos, iar Ion Lepădat, cu Trandafir după el, își urmară inspecția prin clădire.

Eftimie vorbea cu un om din sat, unul Ifrim, care-i era cam rudă:
— Zi, Ifrime, ce faci tu cu un pogon? Să zicem că se-mparte moșia boierului. Vine un pogon, ăl mult două, de căciulă. Tu, auzi? faci ce vrei. Dar eu, un pogon dacă vrei, ți-l cumpăr de pe-acuma. Uite, îți dau scris hîrtie la mîna, că-ți plătesc prețul a două pogoane, cum ne-om întoarce în sat. Mi le vinzi?

— Păi cum să ți le vînd? întrebă uimit Ifrim, scărpinîndu-se. Era slab, mic, pipernicit, cu o barbă ca un arici, și se scărpină grezav: îl mîncău păduchii. Cum să ți le vînd? Nici nu le am! Ce, să-ți vînd ce n-am?

— Lasă tu asta, spunea Eftimie. Eftimie era tras la față, încordat, îi tremurau mîinile. Lasă tu asta. Dacă se face împărțirea, tu-mi dai două

pogoane. Dacă nu, și dacă ne răzlesc ăi de-afară, ne-om socoti noi. Îmi muncești. Ce, o să te jupoi? Tu bauii îi iei și faci cu ei ce-oi vrea. Ai? Mi le vinzi? Vinde-mi-le.

— Le-ași vinde, rînjea Igrim, ispitit și totuși stînjerit, căci i se părea că-l fură pe Eftimie dacă-i ia banii. Le-aș vinde, mormăia el, scărpinîndu-se.

Într-alt colț, în întuneric, Godea stătea pe burtă și rodea un pai. Îi șopti lui Costandin, cu o suflare fierbinte, de om care are friguri:

— Măi, o să fac copii, și-o să muncim toți ce ne dă acuma. Dar de asta nu știu cum o să scap. Nu pot fără muierea asta; nu pot, Costandine; de mi-ar lua-o cineva, mi-ași face seama. Dar nici cu ea nu pot; prea mă chinui. Știu că n-are vină. Au măritat-o cu sila. Dar ea de ce a răbdat? De ce nu s-a dus să se dea în Vedea cu o piatră de gît? Cum l-a răbdat pe ăla să se atingă de ea? Uite, mi-i drag de ea și-ași vrea să fie curată ca o floare...și ea-i spurcată... A spurcat-o, dumnezeul lui de...

— Taci, măi; ești nebun, zise liniștitor Costandin. Îți trece. Ce-a fost, nu mai e; ce, parcă ei nu de tine i-i drag? Nici nu mai știe de Eftimie. Că vină are ea?

— Da' ce vină am eu să mă chinuiesc așa? gemu Godea. Uite, parcă-i văd pe ea și pe Eftimie înaintea ochilor, și-mi vine să mor, așa o scîrbă mă apucă...Ahh...

Și se-ntoarse pe partea cealaltă. Costandin îl auzi cum scrîșnește din dinți. Puse mîna pe umărul lui Godea și oftă, necăjit. Sărmanul Gudică... auzi ce nebulie i-a intrat în cap! Deodată simți că-i privește cineva; doi ochi sclipeau în întuneric. Era Eftimie, care se ridicase într-un cot. Când văzu că și Costandin îl privește, se culcă la loc.

Mitriță Mitrache era de pază la o fereastră, cu automatul culcat pe pervaz. Vorbea cu ochii la piața goală din fața lor, care se întrezărea alburie în beznă, unde amplasamentele soldaților erau niște pete întunecate. Vorbea, ținîndu-l de mîna pe Minică:

— Mă, tu ești al dracului, mă Minică, zicea el într-o șoptă mulțumită. Tu ai sărit la ăla, că altfel mă-mpușca; și ai sbierat de-a venit colonelul; altfel cine știe ce păteam; mă, ce om al dracului ești tu, măi Minică!

— Hai sictir, că ești prost! rînjea Minică, stînjerit și batjocoritor. Dar Mitriță Mitrache nici nu-l asculta, și-i spunea cum o să se-mpartă pămîntul și o să aibe toți, și el, Mitriță, o să se cunune cu fata lui Uțu, iar el, Minică, o să fie naș și...

— Hai sictir, că ești nărod, bă, zicea Minică. Tu crezi că toate minciunile astea sînt adevărate...Ai să vezi tu!

— Ba tu ai să vezi!

— Ba ai să vezi tu, zise ațîțător Minică, spunîndu-i și ce anume obiect rușinos va vedea Mitriță Mitrache. Dar acesta îi spuse să tacă și-i arătă mișcarea din piață:

— Ne atacă, bă!

Se auzea tropot greu, glasuri, uruit înăbușit de chesoane, copite de cai. Mitriță Mitrache se repezi să-l anunțe pe Nelă, pe Trandafir și pe ceilalți cîțiva muncitori care erau cu ei. Peste cîteva clipe, clădirea prefecturii era plină de un freamăt de glasuri înăbușite, țevi de arme ieșeau pe ferestre

și un om se aplecă peste balcon, încercînd să pătrundă cu vederea prin bezna care începea să se tulbure cu cenușiul leșietic al zorilor. Deodată omul acela zise tare, cu glasul schimbat:

— Se cară!

Ion Lepădat ieși, cu Mitriță și cu Godea și încă vreo doi cu automate care-l păzeau; pînă ajunse jos, piața era goală. Sacii de nisip care apărau unurile rămăseseră acolo. Ion Lepădat le spuse flăcăilor:

— Ei, fraților, înseamnă că la București *s-a făcut!*

FAMILIA KOVÁCS

Dramă în 4 acte

PERSONAJELE

DR. KOVÁCS	50 ani
MARGIT, soția lui	43 "
PETRU, fiul lor	21 "
EVA, fiica lor	17 "
D-na BERES	32 "
D-na ELEMER HORWATH	
PROPRIETĂREASA	
ANDRÁS, student	22 "
UN MUNCITOR	
UN OFIȚER	
DOI SOLDAȚI	

Acțiunea se petrece în Ardealul de Nord, în anii 1941-43

O cameră de locuit, în același timp cameră de primire și de lucru. Rămășițele mobilierului unui salon vechi, cândva elegant. În colț, o mașină de cusut. În fața unei ferestre, un birou mare. În fund, ceva mai sus, se vede o cameră cu mobilier de culoare deschisă: odată fusese camera copiilor, acum o folosește Margit drept cameră pentru încercat rochiile. La stînga, o ușă care duce spre bucătărie. Lîngă ea, altă ușă care duce în camera doctorului Kovacs. La dreapta, ușa de ieșire. Totul e uzat, învechit, totuși prietenos.

La ridicarea cortinei, pe scenă sînt trei persoane: Eva, culcată pe un divan în camera din fund, citește. Doamna Beres șade pe canapea, coase ceva și fredonează încet. Doamna Horwath șade vis-a-vis de ea într-un fotoliu: tocmai a sosit, și nu și-a scos încă paltonul.

D-NA HORWATH (*oftînd*):... și Hristos spunea: „Iubește pe aproapele tău ca pe tine însuți“.

D-NA BERES (*enervată*): Dar dumneata exagerezi.

D-NA HORWATH: Ce să fac, așa sînt eu, bună. Întotdeauna mă trage inima acolo unde e vreun necaz. Uite, acum abia am aflat de împărțeala ajutorului, și am și alergat la Uniunea Femeilor. Nici supă n-am avut răbdare s-o termin. Mi-am zis: poate s-o ajut cu ceva pe biata femeie...

(*Margit vine din fund. A auzit ultima frază și se oprește*)

D-NA BERES (*fredonează încet*): mmda...

D-NA HORWATH: Zic: stă săraca singură, pentru că, între noi fie vorba, soțul ei e numai o povară. De când l-au scos de la școală, s-a agățat de gîtul ei cu copii cu tot. De la cine ar putea aștepta ajutor, dacă...

MARGIT: Nu aștept ajutor de la nimeni! Te-am mai rugat, dragă...

D-NA HORWATH (*încurcată*): Aici erai? Bine, mă predau. Fii supărată pe mine, pedepsește-mă, am să tac. Dar de făcut, voi face totuși ceea ce cred eu că e bine.

MARGIT (*oftează, ca cineva care renunță să mai discute*)

D-NA HORWATH (*cu un nou avînt*): Și zi, nu aștepti? Nu aștepti? Foarte frumos! Dar să vorbim pe șleau: cu mîndria, nu s-a săturat încă nimeni. N-am obiceiul să ocolesc, ți-o spun drept în față: îmi plac eroii, dar numai în romane. În viață, arată jalnic, de parcă ar vrea cu tot dinadinsul să iasă din propria lor piele. Vorbesc de soțul tău. Crezi că e un secret? De ce-și pune pielea în joc? De ce se tot agită pentru niște străini? Ce câștigă din asta?

MARGIT: Sînt colegi. Oare tu admiți ca un om care a muncit treizeci de ani cu rîvnă și corectitudine, să fie asvîrlit din slujbă, de azi pe mîine, fără să fi greșit cu ceva?

D-NA HORWATH: Cum, nu e român?

MARGIT: Și asta-i o greșeală?

D-NA HORWATH: Azi ei, mîine noi. Politica nu ține seamă de individ.

MARGIT: Dar de ce ține seama?

D-NA HORWATH: Ce naivă ești, dragă! (*cu importanță*) Aici e vorba de interese generale de stat!

MARGIT: Se poate. (*cu hotărîre*) Soțul meu și-a exprimat protestul față de un procedeu care l-a revoltat. Și eu îl aprob pe deplin.

D-NA HORWATH: Vă felicit! Și-a exprimat protestul! Și el cu ce s-a ales? Românul n-a fost reprimat, în schimb dumnealui a rămas pe dinafară: „străin de neam“. Într-adevăr, merita să se compromită!

MARGIT: Te rog, mai încet.

D-NA HORWATH: Nu, mă interesează. N-am obiceiul să ocolesc, i-o spun și lui în față: un om cu familie, să nu aibă „principii“. Sau, dacă are principii, să nu se însoare! E ușor să te grozăvești pe pielea altuia. Iartă-mă, draga mea, a fost întotdeauna un om ciudat și puțin... (*cu un gest semnificativ la cap*) Iar acum, de când l-au scos, s-a atîrnat de gîtul tău cu cei doi copii.

D-NA BERES: Asta ai mai spus-o.

D-NA HORWATH: Și o voi spune mereu. O făptură atît de slabă, și trage jugul pentru trei! Iar dumnealui, în acest timp, ce face? Stă tolănit pe canapea și își închipuie că a descoperit praful de pușcă! (*oftează*) Maică-ta, săraca... A vrut Dumnezeu să nu mai apuce asta... (*către doamna Beres, care vrea s-o întrerupă*) Dumneata, draguță, nu poți înțelege, n-ai cunoscut-o. (*cu o voce plîngăreată*) Dar eu, care o știu cine a fost ea la Șimlău! (*către Margit*) Uite, parcă te văd și acum, în rochia albă pe care ai purtat-o la serata aceea de la Kurti. Bărbații își așteptau rîndul ca să poată dansa cu tine, și Droch, fabricantul de săpun, a spus: „Asta-i fata lui Sos, frumoasă mai e! Păcat că n-are para chioară.“ Cu toate astea, te-ar fi luat. Ia și spus mătuși-mii: „nu mă interesează banii, dracu' să-i ia. Numai de n-ar fi atît de savantă!“

MARGIT (*gînditoare*): Droch... mi-amintesc. Avea o gură ca de focă...

D-NA HORWATH: Focă, nefocă... pe întuneric toate pisicile sînt negre-

(*pauză, oftează adînc*) Acum lucrează pentru nemți, nici nu-i mai poți măsura averea în pengö. Dar ce să mai vorbim. Nici atunci n-ai avut cap, nici acum nu ai. Tu, fată săracă, te plimbai cu studenții, iar oamenii serioși ocoleau casa voastră din cauza filozofiei. Cică cu răposatul taică-tău, numai de lucruri „înalte“ vorbeai. (*gesticulînd, cu pronunțare caraghioasă*) Ibsen! Pasteur! Didactica! Bietului cavaler i se oprea mîncarea în gît.

EVA (*se apropie*): Mamă, de ce nu te-ai măritat cu foca?

MARGIT (*mirată*): Ești încă aici?

EVA: Nu... sînt pe oceanul Atlantic... navighez...

MARGIT: Navighează pînă la prăvălia din colț... Te-am rugat doar, nu am nici un ac cu gămălie în casă. (*Eva nu se mișcă*) Eva, cu tine vorbesc.

EVA (*gînditoare*): În locul tău, m-aș fi măritat cu el. În ceea ce mă privește, sînt decisă să fac o căsătorie din interes.

D-NA BERES: Deocamdată decide-te să te miști.

MARGIT (*cu ciudă*): De-ași ști măcar de unde scoate tîmpeniile astea!

EVA: Pe întuneric, toate pisicile sînt negre.

D-NA HORWATH (*oftînd*): La vîrsta ei alăptam.

EVA: La vîrsta mea?... (*brusc*) Și era plăcut? (*gînditoare*) Am 17 ani... Îți amintești, mamă, acum doi ani, de ziua mea, m-am trezit cu ochii plîși... Am spus că mă doare capul. De fapt nu mă durea, îmi adusesem doar aminte că am 15 ani și încă nu mi s-a întîmplat nimic, nimic... Acum am 17 ani... Încep să mă resemnez. (*către Margit, care e vizibil nervoasă*) Bine, bine, nu plînge, uite că mă duc. (*pleacă*)

D-NA HORWATH (*uitîndu-se după ea*): Începe să se resemneze... Să-ți spun deschis, nu-mi place. Leită taică-său... E adevărat că vrea să fie acrită? (*nimeni nu-i răspunde. Izbucnește*) Și de ce citește într-una? Tu muncești, ea citește! (*se apropie. În fața oglinzii*) Nu îngrașă oglinda asta? La mine acasă par mai sveltă, mai ales în talie... (*pe alt ton*) În locul tău, ași retrage-o de la școală. De ce n-ar învăța să coasă? Ți-ar fi de folos.

MARGIT: N-are talent.

D-NA BERES: Are talent, dar la altceva. Pricepi, doamnă? La altceva o trage inima.

D-NA HORWATH (*cu dispreț*): Talent? Eu aveam talent să ajung Greta Garbo. Cu toate astea, am devenit doamna Elemer Horwath. Și pot să vă spun că nu regret, nu regret de fel.

D-NA BERES (*încercînd să se stăpînească*): Numai că oamenii se deosebesc pe pămînt. Chiar într-un orașel ca al nostru, se deosebesc între ei. Uite, dumneata de exemplu, ești doamna Horwath. Pe cînd alții, dimpotrivă, nu sînt doamna Horwath!

KOVACS (*intră, în haină de casă, somnoros*): Cine strigă aici?

D-NA BERES: Eu am îndrăznit, doctore. Te-am trezit?

KOVACS: Bună ziua... Nu, de loc... Ațipisem puțin. (*către Margit*) Unde e fetița?

MARGIT: Am trimis-o după ace.

KOVACS: Pe timpul ăsta? Nu te înțeleg, dragă. Știi bine că n-am lăsat-o nici la școală, din cauza gîtului.

MARGIT: N-are nimic cu gîtul.

KOVACS: Iar începi? M-am uitat și la prînz. E roșu.

- MARGIT (*enervată*): Gîtul oamenilor e de obicei roșu. Dacă n-ar fi roșu, n-ar mai fi gît.
- KOVACS (*disperat*): Nu e roșu, e vînat! E vînat, și are pete!
- MARGIT (*în șoptă*): Te-ai îngrijit de lemne?
- KOVACS: Nu despre asta-i vorba.
- D-NA HORWATH (*cu vioiciune*): Margit are dreptate. Nu trebuie s-o alintați. Ce-o să se aleagă de ea cînd va intra în viață? La vîrsta ei alăptam. N-am obiceiul să ocolesc, v-o spun în față...
- MARGIT (*repede*): Uitasem, draga mea... Putem încerca bluza. E gata. Numai la guler aș vrea s-o mai văd odată.
- D-NA HORWATH (*reflectînd*): Da, la guler... Tot nu m-am hotărît: să pun trei nasturi, sau e mai bine cu unul?... Ce-am mai vrut?... Mai voiam ceva... Da, mi-aduc aminte. Cînd am intrat, în antreu ardea lumina. Asta e risipă. Curată risipă! N-am obiceiul să ocolesc, ți-o spun în față: nici maică-ta, săraca, n-a fost gospodină. La Șimlău, toată lumea știa că o fură slujnicile. (*pauză, pe alt ton*) Ai noștri sînt la douăzeci de kilometri de Moscova. Peste două săptămîni, se termină războiul. (*oftînd*) Era și timpul! Se zice că atunci se vor ieftini găinile... Totuși, e mai bine cu trei nasturi!... (*meditînd*). Un nasture, sau trei?
- MARGIT (*împingînd-o aproape*): Pe aici, pe aici te rog. (*ies în fund*).
- KOVACS (*se uită în urma lor*): E genială! N-am auzit încă pe nimeni care într-un timp atît de scurt, să fi spus atîtea neghiobii! (*pauză*). Miroase a usturoi, — n-ai observat? (*D-na Bereș fredonează*). Două pete vinete! (*necăjit*). De ce nu vor să mă înțeleagă? Cînd vine Eva, s-o trimiteți la mine, trebuie să-i văd gîtul. (*pleacă. Pauză. D-na Bereș merge la fereastră, cîntă încet. Intră Margit*).
- D-NA BERES: A plecat?
- MARGIT (*dă din cap, se așează obosită*): Crede-mă, nu e cea mai rea...
- D-NA BERES: Dimpotrivă. E un capitol din istoria filantropiei... Ar fi instructiv s-o eternizăm...
- MARGIT: Dacă ai intenția, întrebă-mă pe mine... Material găsești, găsești atîta... (*îi vine să plîngă*).
- D-NA BERES (*îmbrățișînd-o*): Ia te uită! Doar n-ai să plîngi? De altfel, ști ce? Plîngi, dacă-ți face bine. Asta te ușurează.
- MARGIT (*privind-o*): Ești foarte bună!
- D-NA BERES: Cred și eu... Te urmăresc cu sfaturi, ca o moașe, în loc să te scutur. (*o scutură*). Uite așa!
- MARGIT (*zîmbește*): Numai să nu mă sparg, ca un pahar crăpat. Sînt prea bătrînă pentru asta. De ce rîzi?
- D-NA BERES: Nu rîd. Îți număr rîndurile. (*Margit duce instinctiv mîna la față*). De ce te sperii? Și bătrînețea își are bucuriile ei.
- MARGIT (*închizînd ochii*): Da... Singurătatea... O cafea neagră... O liniște adîncă, adevărată...
- D-NA BERES: Dinți falși...
- MARGIT (*încet*): Și amintiri false... (*pauză*). Am 43 de ani. Cînd mă uit în oglindă nici nu par atît de... bătrînă.
- D-NA BERES: Pe cît de veselă...
- MARGIT: De ce glumești într-una?...
- D-NA BERES: Eu? — Ca să vezi cît te înșeli: aici, în clipă-asta, îți voi spune ceva serios, atît de serios... (*îi șoptește ceva la ureche*).
- MARGIT (*speriată*): Dumnezeuule! Ești...

D-NA BERES: Te previn, dacă vrei să-mi dai un sfat laș, înghite-l, înghite-l numaidecât.

MARGIT: Cu soțul ai vorbit?

D-NA BERES: De o lună n-am mai reușit să pătrund la închisoare. Numi se dă autorizație. Nu-i nimic. Până atunci vom trăi clandestin, ca doi complotiști. (*fericită*). Nici nu-ți închipui, sîntem încă foarte tineri, dar ne manifestăm deja personalitatea!... Ce poftă de mîncare avem! De necrezut! Ne trezim și noaptea, și ronțăm pîine. (*îngrijorată*). Asta-i un semn bun?... De ce rîzi, mă rog?

MARGIT: Iartă-mă, ai întrebat atît de caraghios, — mi-am adus aminte de o glumă... (*pe alt ton*). Cînd eram însărcinată cu Petru, și eu am fost la fel. Dar numai în prima lună... N-ai ameteți?

D-NA BERES (*cu mîndrie*): Niciodată! Mă simt ca peștele în apă. Și nu știu de ce, ceva îmi șoptește că va fi băiat — sau poate fetiță... Ce crezi?

MARGIT (*zîmbind*): Cred că una din două; asta, dacă nu vor fi gemeni.

D-NA BERES (*gînditoare*): Spune-mi, de ce-l iubesc așa? Nici n-are încă guriță, și-i păzesc tremurînd răsufarea. Și cînd mă gîndesc la viața lui, văd atîta lumină, atîta lumină! (*cu insuflețire*). Poate va fi artist, sau mecanic! Oricum, cu un cap mai mare decît noi! Cînd îi vom vorbi despre tinerețea noastră, ne va privi ca pe un tablou vechi: — Iată, părinții mei au trăit în preistorie, cînd un om dansa în fața altuia în patru labe, ca o paiată. (*pauză*).

MARGIT :Să de Dumnezeu... (*oftînd*) sau revoluția! (*gînditoare*). Cîne știe, poate nici nu diferă atît de mult... sînt la fel de departe.

D-NA BERES (*vrea să-i spună ceva aspru, dar se răzgîndește*): Am venit după lăcăleț. Cît să mai aștept?

MARGIT (*zîmbește*): Ce? Vrei să mă bați?

D-NA BERES: Vreau să fac tăeței.

MARGIT: Mă disprețuiești, nu-i așa?

D-NA BERES N-am timp de pierdut.

MARGIT: Bine, bine, ți-l aduc (*se îndreaptă spre ușă, dar se oprește în prag, cu amărăciune*). Revoluția!... O vrabie care, cu aripile înghețate și cu glasul dogit, ciripește despre primăvară... Eu nu sînt un erou, mă-nțelegi? Sînt obosită, îngrozitor de obosită...

D-NA BERES: Culcă-te. Acum nu te deranjează nimeni.

MARGIT: De ce nu vrei să mă înțelegi? De-atîția ani aștept, chinîndu-mă, cu răbdare, și nu se întîmplă nimic. Numai soțul meu are pe zi ce trece mai mulți gîrgăuni, — numai copiii cresc... și mizeria... Iar d-ta vorbești despre viața cea nouă, de parc-ar bate aici la ușă.

D-NA BERES: Deocamdată e în antreu. Își scutură praful de pe picioare.

MARGIT: 20 de kilometri... (*D-na Beres vrea să plece*).

MARGIT: Așteaptă! (*rugătoare*). Nu mă lăsa acum singură!

D-NA BERES: Te vor consola protectorii dumitale.

MARGIT (*izbucînd*): Protectorii mei!... Asta-i cel mai greu: altul își face treaba, i se plătește, și gata. Dar eu trebuie să zîmbesc ca un manechin, să rabd orice neobrăzare, orice ifose... Bunăvoința, sfaturile lor. Eu sînt ruda săracă! Prietena decăzută! Pe mine, și nevasta băcanului mă bate pe umăr. Cînd mă interesez de prețul unui lucru, dă din mîină: „Asta nu-i pentru dvs.“ — ... Auzi? Nu-i pentru noi! Muncesc din zori pînă-n noapte, dar nu mi-e îngăduit să uit nici o clipă! Pe mine mă ajută, pe mine mă protejează!

D-NA BERES: Ca lupul pe oaie...

MARGIT: Dac-ai ști... Nu, n-am să plîng. (*deodată, cu furie*). Ce vrei de la mine? De ce stai întotdeauna aici cînd vine cineva? Crezi că nu văd? O faci dinadins!... Dacă vrei doar să mă faci să-mi urăsc viața, nu te osteni, mai mult n-aș putea s-o urăsc. (*plînge*). Nu-i adevărat, să nu mă crezi... Sînt mîndră de viața mea! Da, sînt mîndră! N-am luptat pe baricade, n-am făcut nimic excepțional. Am născut doi, copii, i-am crescut...

D-NA BERES: De ce?

MARGIT (*nu înțelege*): De ce?

D-NA BERES: De ce? Cu ce scop? (*rîde. Revenind brusc*). În fond, ce crezi, de ce-mi pierd timpul cu d-ta? Ești prea deșteaptă ca să nu înțelegi. (*pauză scurtă*). Zilele astea ți-am făcut o propunere, — ai crezut poate că glumesc. Dar eu vorbeam serios. În fabrică, ai putea să faci o treabă bună. Nădăjduiesc să te putem strecura într-un birou, și chiar dacă nu... Cu o înfățișare ca a d-tale, nu-i greu să treci pe sub nasul portarului cîte o cărticică cu versuri „religioase“... Să organizezi un spectacol în folosul răniților... fiecare repetiție ar însemna zeci de posibilități pentru noi.

MARGIT: Dacă aș fi singură, n-aș șovăi o clipă! Dar copiii?... Nu înțelegi? Imposibil. Eu nu pot risca! Sînt mamă!

D-NA BERES: Adevărat... nu poți risca... Să scoată alte mame castanele din foc, d-ta vei binevoi să le mănînci (*se scoală*.) Noapte bună!

MARGIT (*speriată*): Mai stai puțin... Așteapt-o pe Eva... Sînt neliniștită. Am trimis-o după ace, și ea se plimbă pe străzi... Poate să răcească...

D-NA BERES: Sau să-i cadă un bloc în cap... (*pornește*).

MARGIT (*incercînd s-o rețină cu orice preț*): Am vorbit cu decanul...

D-NA BERES: Știu... Ți-a spus: „Fiul dumitale e un cercetător înăscut“. Iar d-ta ai spus „Dumnezeule!“

MARGIT: Cît ești de crudă. De altfel, ai dreptate. Sînt ridicolă... Uneori mă surprind că mă laud în fața unor străini: „Fiul meu a spus cutare lucru“. Și ciudat, noi doi vorbim foarte rar. Cu săptămînilor îl văd numai la masă... Iar cînd e acasă, nu înțeleg nici eu... Aș da zece ani din viața mea să știu la ce se gîndește, ce planuri are, despre ce vorbește cu prietenii lui... Poate e îndrăgostit... dar nu îndrăznesc să-l întreb... Mă tem să nu mă trădez, să nu observe cît de mult îl iubesc... L-ar plictisi... Odată, poate vei înțelege...

D-NA BERES: Niciodată! Sper că nu voi înțelege.

MARGIT (*dă din umeri*): Nu? E bine și așa... Mi-e tot una. Mă mulțumesc cu puțin... Mi-ajunge să-l văd, să pot fi mîndră de el. (*fericită*.) Peste trei săptămîni își dă ultimul examen. E încă student, și e deja în curs numirea lui ca asistent.

D-NA BERES (*cască prelung*).

MARGIT: Uneori îl privesc, aplecat asupra cărții. E frumos, atît de tare, atît de serios, și... puțin străin. Să nu crezi că mă supăr; din contra, mă bucur. Imi spun: „Nu-i dintre noi, slavă Domnului, nu-i dintre noi. El stă sigur pe picioare. Proiectează mașini și rîde de orice sentimentalism“ (*pauză*). (*gînditoare*). Parcă și pe el l-ar fi proiectat cineva pe o hîrtie albă...

D-NA BERES: Numai să nu se strecoare vreo greșeală în proiect.

MARGIT (*speriată*): Despre ce vorbești?

D-NA BERES: De ce te-ai speriat?

MARGIT: Din obișnuință... Sînt foarte nervoasă. (*d-na Beres fredonează*). Termină, te rog.

D-NA BERES (*mirată*): Te supără? (*oftînd*). E tragedia mea. Imi place grozav să cînt, dar cine m-aude face o mulțră de parc-ar fi înghițit o lămîie... Deși îți spun sincer, mie-mi place cum cînt. (*pauză*). Spune-mi, te rog, de ce mă ocolește?

MARGIT: Cine?

D-NA BERES: Fiul dumitale.

MARGIT (*nu înțelege*): Te ocolește?

D-NA BERES: Locuim de aproape un an sub același acoperiș, și n-am schimbat nici cinci cuvinte cu el. De cîte ori vin la voi, el iese din cameră.

MARGIT (*neliniștită*): Ți se pare.

D-NA BERES (*dînd din umeri*): Se poate.

MARGIT: Nu înțeleg... La ce te gîndești?

D-NA BERES (*după o scurtă șovăială*): Mă gîndesc că d-ta ești o mamă minunată, îți iubești copiii, și așa mai departe...

MARGIT (*din ce în ce mai nervoasă*): Adică vrei să spui că sînt o mamă rea și nu-i iubesc deloc...

D-NA BERES: Ii iubești foarte mult... (*serioasă*). Trebuie să-i iubești mai mult.

MARGIT: Glumești?

D-NA BERES: Nu glumesc.

MARGIT: Să-i iubesc mai mult?... Ai înebunit? Și tocmai d-ta? Doar trăești între noi... Nu vezi că mă încovoi pe zi ce trece, și înghit umilînța cum înghit alții supă... Numai pentru ca ei să n-o simtă, să nu observe nimic, ca să le pot salva tinerețea.

D-NA BERES (*gînditoare*): Dragostea e de două feluri. Una își încovoie spatele, ne curăță pantofii, ascunde de noi viața ca pe o rană, și poate... poate ne salvează tinerețea. Cealaltă e mai aspră, disprețuiește minciuna milostivă și ne deschide ochii atît de larg, ca să poată cuprinde toată jalea lumii. Această dragoste nu cruță și nu se tocmește. Se gîndește numai la viață... la viața cea nouă...

MARGIT: Viața cea nouă... (*deodată, cu emoție*). Despre asta am mai auzit. Un prieten vechi, arhitect, mai tîrziu mi-a fost profesor la facultate...

D-NA BERES: Pe urmă l-au arestat...

MARGIT (*cu necaz*): Și pe asta o știi?

D-NA BERES: Pe toate le știu... D-ta vorbești puțin, dar repeți mult.

Bine, bine, continuă. (*privește pe fereastră*). Proprietăreasa!

MARGIT (*speriată*): Vine încoace?

D-NA BERES: Vorbește cu soțul d-tale... Liniștește-te.

MARGIT: Ii datorăm chiria pe două luni... Cînd văd pe stradă un coc roșu, mi se oprește răsufllarea!

D-NA BERES: Scorpia! Cum îi melița gura!

MARGIT (*disperată*): Vine! Mai bine mă duc afară. Vorbesc eu cu ea.

D-NA BERES: Așteaptă.

MARGIT: Nu vreau ca Eva s-o găsească aci. Știi cît e de sensibilă.

D-NA BERES: Așteaptă, dacă-ți spun. Uite, acum s-au oprit; soțul d-tale o reține.

MARGIT (*oftînd*): Săracul! (*deschide fereastra. De afară cîrîie o voce repede și neplăcută*).

ANDRAS (*intră, se oprește în prag*): Bună ziua.

MARGIT (*închide fereastra*): Bună ziua, Andras.

ANDRAS: Mă iertați că vă deranjez, dar... Petru e acasă?

MARGIT: In primul rînd, știi bine că nu deranjezi. In al doilea rînd, azi e marți, de la șase la opt are mecanica.

ANDRAS: De la șase la opt... Desigur... Uitasem...

MARGIT (*pe un ton de reproș*): Fiul meu frecventează cursurile regulat.
Foarte regulat!

ANDRAS: Da... Atunci...

KOVACS (*intră cu o servietă încărcată cu lemne subțioară, vrînd să pară bine dispus*): E cam răcoare afară! (*Către Andras*). Ei, cum o mai duce tînărul nostru prieten?

ANDRAS: Mulțumesc.

D-NA BERES: Dar acum voi fi energică: dacă nu-mi dai făcălețul, îl fur.
(*ies amîndouă*).

KOVACS (*către Andras, care vrea să plece*): Oho, sper că nu fugi din cauza mea. Nici nu poate fi vorba să pleci. Ei, ce aștepți? Poftim un scaun, tinere prieten.

ANDRAS (*se oprește lângă scaun privind după d-na Beres*): Vine des pe aici?

KOVACS: Firește, zilnic. Sîntem vecini (*zîmbind*). Noi doi nu ne prea înțelegem. Se întîmplă să ne ciondănim. Dar ce-i al ei e pus deo-partea. Nu-i proastă. Are suflet. Păcat că-i îndărătnică. Știi, n-a dus-o ușor. In copilărie — așa se spune — locuia în pod cu găinile...

MARGIT (*intră*): Iar confunzi. In pod învăța. Găinile locuiau cu părinții în casă.

KOVACS (*cu un gest*): Amănunte... Cu toate astea... (*se oprește gînditor*).
Te-am mai întrebat, lucrează tot la tipografie? Aș vrea s-o rog ceva.

MARGIT: Nu știu, vorbește cu ea.

KOVACS: Cum nu știi? O vezi zilnic și nu știi?

MARGIT (*încet, sec.*): Ai vorbit?... Ce-i cu lemnele?

KOVACS (*încurcat*): E bine... E-n regulă... (*vinovat*). E vorba de cîteva zile... (*arată servieta*). Asta am adus-o pentru mîine la prînz.

MARGIT: Strici servieta. (*speriată*) Proprietăreasa a văzut-o?

KOVACS (*vrînd să-i distragă atenția*): Am stat de vorbă puțin... O ființă prietenoasă... foarte prietenoasă... Eu am pomenit despre bani, dar ea dădea din mîini... „Nu-i urgent, domnule doctor, nu-i deloc urgent“
De ce te uiți așa? (*Margit se întoarce*).

ANDRAS (*nehotărît*): Atunci eu...

KOVACS (*parcă și-ar da seama abia acum că nu sînt singuri în cameră*):
Cum merge cu studiile, tinere prieten?

ANDRAS: M-am lăsat!

MARGIT (*uluită*): Cu trei săptămîni înainte de examen?

KOVACS (*distrat*): Nejust, foarte nejust.

ANDRAS: M-au eliminat. (*pauză*) Petru n-a pomenit nimic?

MARGIT: Nici un cuvînt. Il cunoști doar, nu-i prea comunicativ.

KOVACS (*tușește ca să-și ascundă emoția*): Firește, politica. Nu nega, prietene. Pe vremuri, și eu... (*tace de parcă i-ar fi greu să continue*)
Credeam că oamenii sînt buni, numai că unorii uită despre asta...
trebuie să le amintești, să-i faci să înțeleagă... (*pauză*) Visuri...
Deliruri... Crede-mă, și-o spune un luptător rănit... (*pauză*) Pentru
ce te pregătești?

ANDRAS: Inginer mecanic.

MARGIT (*cu nerăbdare*): A fost coleg cu Petru, știi doar, au stat în aceeași
bancă încă din școala primară.

KOVACS: In aceeași bancă?... Da, da, îmi amintesc. Vezi, el e mai înțelept,
prietene, peste trei săptămîni își termină studiile. (*rîde amar*).

Abia atunci începe viața adevărată! Dacă-i face plăcere, poate proiecta un tanc cu etaje, douăzeci de feluri de aruncătoare de mine, și un gaz nou, care într-un singur moment să curețe pe toți oamenii pașnici prin apoplexie.

MARGIT: Ești nedrept! Și în timp de pace e nevoie de ingineri. Fiul nostru și colegii lui — ei vor clădi viața nouă.

KOVACS (*sec*): Numai că trebuie să se grăbească puțin, am putea scăpa întâluirea. (*către Andras*). Și cum ți-am spus: nu atât de aprins, — zidul e tare, foarte tare.

ANDRAS: Sau capul nostru e moale...

KOVACS: Asta-i perfect egal, prietene!

MARGIT (*îngândurată, cu oarecare satisfacție*): Petru al meu a fost întotdeauna mai calm. (*către Andras*). Îți amintești? La nouă ani construia avioane din carton. Insuși decanul mi-a spus...

KOVACS: Mda... Ești enervată, dragă. De ce vorbești mereu despre el?

MARGIT: Nu știu. Poate fiindcă mă gândesc mereu la ea. Omul pipăie deobicei partea care-l doare, și o arată pe cea sănătoasă.

KOVACS (*cu vioiciune*): Pentru fetița mea, n-are ce să te doară. E adevărat, nu se pricepe la mașini, dar asta nu poate decît să mă bucure. Dacă toată lumea ar proiecta tunuri, lumea ar semăna cu o tranșee.

MARGIT (*cu amărăciune*): La ce se pricepe fata ta? Poate ai binevoi să-mi comunici și mie...

ANDRAS (*care a ascultat discuția, cu emoție*): Eu... cred... nu mă pricep, dar domnișoara e foarte talentată.

KOVACS: Domnișoara?

MARGIT: Da, la cetitul romanelor...

KOVACS (*cu bucurie*): Auzi? Și prietenul nostru nu e părtinitor!

MARGIT (*cu tristețe*): Zilele astea, trebuia să recite o poezie de zece rînduri la cercul literar. A venit acasă plîngînd... S-a încurcat...

ANDRAS (*cu vioiciune*): Din cauza emoției. Chiar asta dovedește... Marii artiști sînt întotdeauna agitați, simt altfel, mai adînc decît ceilalți oameni. Dacă iubim mult un lucru, ne e teamă, tremurăm pentru el!

MARGIT: Aș dori mai bine să simtă la fel cu ceilalți oameni, cu majoritatea oamenilor... (*observîndu-l*). Și apoi, nici nu e destul de drăguță...

ANDRAS (*sincer*): E foarte frumoașă! Mai ales ochii! Poate ați observat, privește printre gene!

MARGIT (*zîmbind*): Printre gene?

ANDRAS (*dîndu-și seama că s-a trădat*): Noapte bună.

KOVACS (*cu căldură*): Și mai gîndește-te... Ar fi păcat de un cap atît de cinstit... e păcat de orice cap cinstit. (*pleacă*).

MARGIT (*se uită după el*): Îmbătrînește...

ANDRAS: Noapte bună.

MARGIT: E opt. Mai așteaptă, poate sosi în orice moment.

ANDRAS: Da, dar... Am treabă. (*pauză*).

MARGIT (*mirată*): Cum? Veniseși doar să vorbești cu el!

ANDRAS (*cu simplitate*): N-am venit pentru asta. Știam că de la șase la opt are mecanica.

MARGIT: Iartă-mă, nu înțeleg nimic.

ANDRAS: Am să vă explic... nu mai e timp... (*repede, agitat*) Și încă ceva... Acum cîteva săptămîni am adus o servietă. Poate... poate ați po-
menit ceva?

MARGIT: Nici un cuvînt — de ce?

- ANDRAS: Mulțumesc... Nici nu trebuie... Nu e voie. Mîine am să vă explic totul (*pornește spre ieșire*).
- MARGIT (*ii taie drumul*): Asta nu. De aici n-ai să ieși, pînă nu-mi spui totul. Ce-i cu fiul meu? (*pauză*). Ne jucăm de-a baba oarba? (*de afară se aud pași*). Vine cineva! Du-te! Grăbește-te! Prin bucătărie! Și pentru Dumnezeu, nu mă lăsa să aștept! (*Andras pleacă. Margit își duce mîna la tîmplă*). Nu înțeleg. Nu înțeleg. Nu înțeleg...
- PETRU (*intră*): Bună seara, mamă.
- MARGIT: Bună seara dragă, — de ce umbli cu paltonul descheiat?
- PETRU: Mîncăm?
- MARGIT: Imediat. (*cu sîială*) Spune-mi te rog... Nimic... nimic... Mi-adu-
sesem aminte... (*repede*). N-ai văzut-o pe Eva? Am trimis-o după
ace. Între timp s-a înserat. Sînt neliniștită.
- PETRU: N-ai de ce, — n-o fură nimeni. (*deodată, cu furie*) Cine a umblat la birou?
- MARGIT: Nimeni, te asigur.
- PETRU (*arătînd o pagină ruptă*): Dar asta ce-i? E din caietul meu. Am să-i arăt eu... (*intră Eva*) Tu ai rupt pagina asta? (*Eva nu răspunde, îi arată limba*) Te întreb cu calm, tu ai umblat cu caietele mele?
- MARGIT (*nenorocită*): Dumnezeule, doi frați și se ceartă tot timpul!
- EVA: Asta-i pentru că omul nu-și poate alege singur rudele...
- PETRU: Te întreb încă odată...
- EVA: Du-te dracului. (*către maică-sa*) Mîncăm?
- PETRU: Acum vezi, mamă, tu mi-ești martoră. Cel puțin n-o să vă mirați dacă...
- MARGIT: Cheamă-l pe tata la masă.
- PETRU: ... dacă o pălmuiesc. (*iese*).
- EVA (*se uită după el*): Uneori aș putea să-l ucid!
- MARGIT: Unde ai fost?
- EVA: Cît ești de curioasă!
- MARGIT: Știi că nu suport obrăznicia!
- EVA: Și tu ți-ai ales prost rudele...
- MARGIT: Te previn... (*intră Petru cu Kovacs*).
- KOVACS (*către Eva*): Arată-ți gîtul!
- EVA (*oftînd*): Începe... (*deschide gura*): Aaaaa!
- KOVACS: V-am spus? Două pete roșii. Nu înțeleg unde te plimbi pe vremea asta?
- EVA: Deși e simplu: la amantul meu.
- PETRU: Ai face mai bine să te plimbi cu cartea. Chiar un talent atît de mare poate rămîne corigent.
- MARGIT: Are dreptate.
- EVA: Firește. Dacă n-ar avea întotdeauna dreptate, poate l-aș suporta.
- KOVACS: Unde a dispărut prietenul nostru? De ce nu l-ai reținut la masă?
- EVA: Andras? Mai trăiește? Nu l-am văzut de un secol!
- MARGIT: E un băiat simpatic.
- EVA: Simpatic?! — ca un elefant! (*ride*). Odată m-a călcat pe picior și, închipuiți-vă, s-a speriat așa de rău, că era să plîngă.
- MARGIT: L-au scos din Universitate...
- EVA: L-au scos?
- PETRU: Era de prevăzut. I-am atras atenția.
- MARGIT: Ești grijuliu...
- PETRU: Grijuliu? Cînd cineva sare de la etajul VI, e firesc să-și rupă gîtul.
- MARGIT: Adevărat...

KOVACS: Ce-i? Despre ce e vorba?

PETRU: De ce vă uitați așa la mine? V-ați așteptat poate să mă arunc după el?

MARGIT: Așteptăm să te așezi la masă... (*Eva începe să ridă brusc, cu un ris nervos, prelungit*). Ai înebunit?

EVA (*rizînd*): Nu știu... e atît de ridicol...

PETRU: Intr-adevăr, e ridicol. Acest individ și-a închipuit că poate arunca în aer Universitatea cu discursuri.

MARGIT (*cu glasul tremurînd*): Cu acest individ ai stat zece ani în aceeași bancă!

PETRU: Doisprezece. (*cu superioritate*). Complexe...

KOVACS: Ceece?

PETRU: Astea le-am depășit! ... Nu neg, am avut cîteva clipe grele, m-am gîndit că trei săptămîni înainte de examen... Cîndva, am stat în aceeași bancă... Am construit palate de nisip... Și așa mai departe. Dar palatele de nisip, le spulberă vîntul. Cine se înduioșează de asta, nu merită numele de om!

KOVACS (*sufocîndu-se*): Și tu... tu ce meriți?

PETRU: Să vorbești cu mine liniștit, tată! Acest individ — de ani de zile otrăvește băieții cu teoriile lui. Era timpul să ne socotim cu el! Cînd îl privești, e blîndețea în persoană. Dar buzunarele îi sînt umflate de manifeste, și fiecare gînd a lui e un foc tras pe la spate. (*gesticulînd*). „Exploatare“, „problemă națională“, — nu știi dacă să rîzi, sau să te înfurii. Parcă ai porunci unui leu să fie politicos, și să nu-l mînce pe iepure!

KOVACS: Și unui om, să nu imite fiarele...

PETRU: De prisos, te asigur. Cei tari își folosesc mușchii, nu apă sfințită.

MARGIT: Și cei slăbi?

PETRU: Pe ei nici apa sfințită nu-i ajută. Pare crud, dar istoria judecă altfel decît muierile.

KOVACS (*ride nervos*): Istoria... Vorbești despre ea, ca despre un boxeur...

PETRU (*teatral*): Ca despre un comandant de oști, care nu ne împărtășește planurile lui: dar răsvrățiții vor avea soarta Moscovei.

MARGIT: Nu zi hop, pînă nu sari...

PETRU: 20 de kilometri!

KOVACS: Și cîteva milioane de cadavre.

EVA (*ride amar*): Complexe... (*pe alt ton*). Nu înțeleg, dacă sînt atît de ridicoli, de ce se tem de ei?

PETRU (*cu dispreț*): Se tem?! Cine se teme?... Un nebun trage încă zece. Iar noi vrem un tineret normal, sănătos, asta-i tot.

MARGIT: „Noi“? Ce înseamnă asta, „noi“? (*amețită*). Noi, voi, ei... Vi-sez... Spuneți-mi că visez...

PETRU: N-ar strica să te trezești, mamă. Din păcate, n-am timp să mă ocup personal de reeducarea voastră...

KOVACS: De ce? (*uimit*). (*Către Eva*). Zi-i te rog să repete.

PETRU: Înțeleg, nici vouă nu vă e ușor... Asta e tragedia generațiilor vechi! Mai devreme sau mai tîrziu, rămîn în urmă... Nici n-am să insist... Atîta doar, că vă atrag atenția: trăim în 1941, — femeile germane poartă pistol în loc de poșetă. (*cu însuflețire*) Crește un nou tip de om, tare, sănătos, neînfricat! Lamentările, neputința, nu au loc la noi.

KOVACS (*se scoală*): Mulțumesc pentru masă...

PETRU: Dacă te deranjez, tată, pot pleca.

MARGIT: Stai locului. Iepurele nu se simte bine lângă leu... Știi, e un animal fricos. (*se scoală împreună cu Eva*).

EVA (*ironic*): Poftă bună.

PETRU (*sărind*): Ai grijă, că...

MARGIT: Nu îndrăzni s-o atingi!

PETRU: Nu înțeleg, parcă ați fi picat cu toții din lună!

MARGIT: Poate că ai dreptate. Sîntem puțin amețiți... Nu-i nimic, o să treacă... Trebuie doar să te obișnuiești... Să te obișnuiești cu ideea că în planurile tale se poate strecura o greșeală... La început, e neînsemnată, — un punct, un semn... Dar greșeala crește odată cu timpul. Pînă te desmeticești, — poți arunca planul; e fals!...

KOVACS (*ride isteric*): Fiul tău! Fiul tău!... (*iese cu Eva*) (*pauză prelungă*)

PETRU (*se apropie de Margit, care stă pe un scaun nemișcată*): Mamă... Du-te, liniștește-l pe tata...

MARGIT (*iși ridică capul, de parcă nu l-ar vedea*): Și pe mine... cine să mă liniștească?...

PETRU: Ți-e rău?

MARGIT: Nu... dar e tare, tare greu să fii doamna Kovacs în familia Kovacs...

Cortina

ACTUL II

Același decor ca în actul I. Trei săptămîni mai tîrziu. În camera din fund, Petru doarme pe canapea; Kovacs se bărbiereste; Eva și Margit stau lângă masă.

KOVACS (*înaintea oglinzii, cu fața plină de săpun, recită din „L' Aiglon”*) „A vrut să-ți altoiască sîngele/Cu sînge vechi de-al nostru/Tot ce-a putut să fure/Dintr-însul, el ți-a dat!”

MARGIT (*nervoasă*): Termină odată, mă încurci mereu (*socotește*). 50 grame stafide... 3 ouă... jumătate de kg. de făină. (*către Eva*). Am uitat ceva?

KOVACS (*cu seriozitate*): Lumînările.

MARGIT: Lumînările? Nu sărbătorim ziua de naștere, ci examenul, dragă.

KOVACS: Totuși, lumînările nu strică. (*declamă*): „Mai multă lumină!” — asta a spus-o Goethe pe patul de moarte. (*pauză; mirat*). Dar n-a terminat încă?

EVA (*către maică-sa, enervată*): Explică-i te rog că azi va fi ultimul!

MARGIT: Nu striga, ai să-l trezești. A învățat toată noaptea. Lasă-l să se odihnească puțin; pînă la examen mai are o oră.

KOVACS (*se oprește, gînditor*): Încă multe ore. Pe urmă, sosește ziua socoltelilor. Se cîntărește fiecare oră, fiecare minut. Toată viața încape într-un talger, și tu aștepți, tremurînd, judecata. Dacă te-au găsit prea ușor, nu trebuie să dai corigență. Și elevul silitor nu primește diplomă. (*pauză*). Totuși, sînt unii care se pregătesc o viață întregă pentru acest examen.

MARGIT (*oftează*): Și nu ajung nici măcar asistenți...

KOVACS (*jignit*): Așa-i. Cariera se distribuie în altă parte. (*declamă*) „O femeie, cît de strîmt ți-e orizontul”.

EVA: „O tată, cît ești de enervant”.

KOVACS: Ei, o enervez pe prințesa! Nu e nevoie să-mi spuneți, știu eu.

Vă enervez pe toți. (*Margit oftează*). Cum spune fiică-ta? Da — da — aveți dreptate... „Nici haine, nici pantofi, nici chirie, doar un palara giu bătrîn”.

MARGIT (*către Eva, nenorocită*): De cîte ori te-am rugat, de cîte ori te-am implorat să-ți ții gura!

KOVACS: Nu, să n-o țină. În casa asta există libertatea cuvîntului. În casa asta fiecare spune ce crede.

EVA: Bine, atunci am să spun: cred că nu e nevoie să reciți în timp ce te bărbieresti; cred că nu e deloc nevoie să reciți dacă nu te pricepi.

KOVACS (*mirat*): Nu mă pricep? Se poate... Așa e omul. O viață întregă face ceva, și abia la urmă constată că nu se pricepe... (*declamă*). „Fost-am cu toții niște cîrpaci, — și anii treceau ca minutele! „... (*se oprește, gînditor*). Din ce-i asta? Eu am avut intenția, tu ai s-o realizezi... Da... Se întîmplă să treacă mai multe vieți, pînă cînd una se înfăptuiește.

EVA: Îți bați joc?

KOVACS (*cu sinceritate*): Visez... Eu sînt un fel de schiță stîngace, împrăștiată. Tu ai s-o reiei. Ai s-o umpli cu tinerețea ta clocotitoare, ca să învie. Cînd vei fi o mare artistă, „voi sta în fiecare seară în primul rînd și, cînd vor izbucni aplauzele, mă voi apleca discret, de parcă mi s-ar adresa și mie. În spatele meu, poate va întreba cineva: „Cine-i acest bătrîn?“ Eu mă voi întoarce, și-i voi răspunde: „Sînt tatăl ei; pe vremuri, era o fetiță jigărită, își rodea unghile, și la matematică lua regulat 2. (*ridică un deget, zîmbind*). Dar eu de pe atunci spuneam...”

PETRU (*somnoros*): De ce o mai ațîți și tu? Nu-i și așa destul de zăpăcită?

MARGIT: Doamne!

EVA (*smulgînd hîrtia din mîna mamei*): Dă-mi-o, am să încerc pe datorie! (*se oprește în ușă*). Dacă 'ar ști, dacă ar bănuși cît de mult îl urăsc!

KOVACS (*speriat*): Fularul! Și-a uitat fularul! (*dă fularul soției*) Fugi după ea! (*Margit iese. Pauză. Revine.*)

MARGIT: N-am mai ajuns-o. (*se așează*). Uf! Fata asta... Totdeauna se dă cu capul de pereți.

KOVACS: Din păcate, nu numai cu al ei...

MARGIT (*în șoaptă, referindu-se la Petru*): De fapt are dreptate. De ce s-o încurajăm? Măcar de-am avea o speranță s-o putem trimite la Conservator...

KOVACS: Speranță avem... Speranțe sînt totdeauna! (*cu vioiciune*). De exemplu, acum proiectez o lucrare: „Istoria societății antice pînă la August“... Dacă va reuși... de altfel, nu spun nimic... (*visător*) Zeci, chiar sute de mii...

MARGIT (*zîmbind*): Poate mi-ai da un avans de doi pengö pentru cartofi?

KOVACS (*trist*): Iartă-mă...

MARGIT: Nu despre asta e vorba.

KOVACS: Ba tocmai despre asta... La noi în casă e vorba mereu despre asta... Cînd unul dintre voi tușește sau e prost dispus, simt că trebuie să-i cer iertare.

MARGIT (*obosită*): Ce rost are, dragă?

KOVACS: Ce rost? Nici un rost... Mă gîndesc... De cincizeci de ani mă gîndesc. Dar pînă acum n-am avut vreun gînd cu rost. Acum mă gîndesc, de pildă, că dacă aș putea să-i salvez cu prețul vieții mele, sau măcar să-i scap de o durere cît de mică, — aș face-o bucuros... Bineînțeles, e un gînd stupid...

MARGIT: Văd că te-ai hotărît să mă chinuiești.

KOVACS (*fără s-o asculte*): Astă noapte am visat-o pe biata maică-mea. Nu-mi amintesc de unde, făcusem rost de o vechitură de bicicletă;

mama stătea în poartă și striga cât o ținea gura: „Prindeți-l, o să-și rupă gîtul!“

MARGIT: Ei și?

KOVACS: Și... nimic. Numai că și eu aș vrea să țip, cînd dîșii ies pe poartă: „Prindeți-i, or să-și rupă gîtul!“ Prostii... Și dacă mă frămînt? (*arată spre Petru*). Parcă-l pot opri pe nenorocitul ăsta?...

MARGIT: Iar începi?

KOVACS: Ai dreptate. Nenorocirea trebuie răbdată în liniște.

MARGIT: Nenorocirea? Ce talent ai tu să exagerezi! Înțelege-mă, am obosit să-ți explic de trei săptămîni același lucru. N-avem motive să ne speriem. E încă foarte tînăr... Facultatea... ziarele, profesorii, l-au derutat puțin.

KOVACS (*rizînd*): L-au derutat?

MARGIT: Știu, aș jura că nici el nu crede în ceea ce spune. Sînt convinsă de asta...

KOVACS (*ironic*): Ești convinsă? Ei, atunci e altceva! În ce mă privește, nu sînt prea convins nici de faptul că am mîncat astăzi la prînz. Poate că e doar o impresie. (*sec*). De exemplu, acum am impresia că pe canapea stă o fiară. (*dă din mînă*). O fiară mai mult sau mai puțin... Ce importantă are?

MARGIT: De ce nu te odihnești puțin?

KOVACS: N-am timp.

MARGIT: Ai vreo treabă?

KOVACS: Da. Să protestez, — asta e treaba mea. Să protestez atîta timp cît respir. Știu, e o pretenție ridicolă. Sînt ca un nebun, care luptă cu o stropitoare contra incendiului.

MARGIT: Ești ca un copil rău... (*pauză*). De ce nu vine Eva? Poate că a refuzat-o băcanul... Ii datorăm 20 de pengö...

KOVACS (*declamă*): „De ce mă turburați? Eu împletesc un bici... Un bici de foc, din raze de lumină“. Din ce-i asta?

MARGIT: Petöfi: „Nebunul“.

KOVACS: Ai dreptate. „Nebunul“... Îmi slăbește memoria... Deunăzi, a trebuit să fac o socoteală simplă; și nu mi-am amintit cît fac de șapte ori opt...

PETRU (*se ridică*): 53.

MARGIT: 56.

PETRU (*ride*): De 7 ori 8 fac 53. Nu-ți amintești, tată?

KOVACS (*zîmbind*): Ba da. (*către Margit*). Era în clasa a doua primară, și nu-i intra în cap! L-am pus să umple un caiet întreg, — el scria consecvent 53.

PETRU: Și tu agitari capacul penarului de-asupra capului meu, îmi dădeai și cîte una după ceafă (*il imită*). „Am să-ți arăt eu, am să-ți arăt 53! Copil neisprăvit!“.

KOVACS: Pe cel ce te lovește cu capacul penarului, tu să-l lovești cu o rangă — e un proverb latinesc! (*pornește spre ușă, oprindu-se în drum*). Spui că te-am lovit? Iartă-mă, dragul meu (*iese*).

PETRU: (*sare de pe pat, vine în față*).

MARGIT (*încet, cu blîndețe*): N-ai nimic de spus?

PETRU: Mi-ai călcat cămașa?

MARGIT: Ți-o aduc îndată. (*iese. Petru umblă prin cameră. Margit revine cu cămașa. Petru se îmbracă. Margit se așează la mașina de cusut*).

PETRU: Mă întrebă dacă n-am ceva de spus... Ba da. (*strigă*) M-am săturat! În fond, de ce jeliți? Am furat? Am ucis?

MARGIT: Încă nu. Și pentru asta e nevoie de pregătire.

PETRU: Uite, mamă: să terminăm odată. De trei săptămîni rabd înțepăturile și suspinele tale.

MARGIT: Rabzi? Frumos din partea ta!

PETRU: Acum, destul. Cu ce drept vă amestecați în viața mea?

MARGIT: Cu ce drept?

PETRU: Știu... le știu pe toate. Le-am mai auzit de o sută de ori. M-am crescut greu, ai cusut, te-ai istovit, ți-ai încovoaiat spatele. Îți mulțumesc, — dar ce vrei? Spune-mi te rog, ce vrei? Să stau lângă fusta ta și, din recunoștință, să jelesc împreună cu voi ca un papagal? Nu simți că aerul e îmbîcsit aici? Vreau să trăiesc, să respir!

MARGIT: Și te împiedică cineva?

PETRU (*cu răceală*): Nu l-aș sfătui...

MARGIT: Ei vezi... (*oftează, pauză*).

PETRU: De ce oftezi?

MARGIT: Iartă-mă, n-am știut că te supără. În viitor, n-am să mai oftez...

PETRU: Lasă asta, mamă... N-ar fi mai simplu să neglijăm anumite lucruri?

MARGIT (*rîzînd nervos*): De pildă, capul... e un lucru supărător...

PETRU: Ce-i cu tine?

MARGIT: Nimic... o să-mi treacă... mă voi obișnui. (*ironic*). „Asta-i tragedia generației vechi, rămîne în urmă“. Știi, nu-i prea vesel să rămîi în urmă... Dar poate că așa se cuvine. E firesc, ca părul cărunt și crizele de ficat... Copiii cresc, iar părinții rămîn în urma lor, ca hainele vechi... La caz de nevoie, te mai folosești de ei uneori, — atunci sîntem recunoscători... Poate și mama, și bunica mea au suferit la fel... (*pauză*).

PETRU: (*după o clipă de gîndire*): În clasa patra primară, l-am prins pe un coleg de al meu furîndu-mi bani din buzunarul paltonului. Știi cum s-a desvinovățit? A spus: „Nu-i vina mea, e o trăsătură de familie. Și tata, și bunicul meu au fost cleptomani“ (*pauză*).

MARGIT (*mirată*): De ce-mi spui asta?

PETRU (*dă din umeri*)

MARGIT: Pare-se că mă tragi la răspundere...

PETRU (*ride scurt*): Parc-se? (*sincer curios*) Tu ce crezi, mamă?

MARGIT: Nu știu... nu știu...

PETRU (*imitînd-o*): Nu știu, nu știu! În locul vostru, aș scoate cartea de vizită de pe ușă, și aș scrie în locul ei „Dr. Nu știu, și doamna“ (*ride*). Nu știu, și doamna...

MARGIT (*uluită*): Ce-i cu tine?

PETRU:... Iartă-mă dacă te-am jignit...

MARGIT: M-ai jignit. Nu-i nimic, continuă. O jignire are rost numai dac-o duci pînă la capăt.

PETRU: N-am timp. (*se plimbă prin cameră. Oprindu-se brusc*). Nu știu... Dacă m-ași hotărî odată să-mi scriu autobiografia, probabil că aș începe așa: „Nu știu“... Alții, cînd se gîndesc la copilăria lor, își amintesc o poveste, o bătaie, un cal de lemn. Eu îmi amintesc mereu aceste cuvinte... Mi se pare acum că pendula cea mare din sufragerie bătea și ea într-una „nu știu, nu știu“. Pînă am intrat la școală, parcă s-ar fi scurs o singură după-amiază ploioasă, nesfîrșită. Aerul e încărcat, cenușiu, ca o perdea de catifea uzată, în dosul căreia se ascund taine înspăimîntătoare. Eram convins că adevărata viață stă în dosul perdelei, trebuie doar s-o dau la o parte, — și mă rodea nerăbdarea... Stătea într-un fotoliu galben, citeai. Eu mă jucam

pe covor la picioarele tale, și te sîcîiam într-una: Mamă, de ce e rotundă luna? De ce nu-l vedem pe Dumnezeu? Ce crezi, dacă am să-l rog frumos, o să-mi trimită o bicicletă?... Păsările se roagă, sau se prefac numai? De ce sînt bătuti copiii? Dumnezeu știe? Și dacă știe de ce nu face ceva?... Unde sînt oamenii mai buni și mai tari — la noi, sau în America? Dacă ar fi război, și tu ai fi bărbat, de partea cui ai lupta?... Din cînd în cînd, ridicai ochii de pe carte, și — întotdeauna cu aceleași glas blînd — răspundeai mașinal: „Nu știu... nu știu“... — Ca păpușile de carton care spun pe același ton „ma-ma“ de cîte ori le apăsăm pe burtă... Odată, m-am înfuriat, am început să te trag de rochie: „Atunci, spune-mi, ce știi tu? Ce știi?“ Ai zîmbit, m-ai mîngîiat pe păr, și n-ai răspuns nimic... De mult m-am desvățat să te întreb. De vreo zece ani... Dar dă-mi voie să te întreb acum: De ce trăiești pe lume, mamă?

MARGIT (*încet*): Ațiția oameni trăiesc pe lume — de ce mă întrebi tocmai pe mine?

PETRU: Ai născut doi copii... Tu trebuie să știi! Altfel, cum ai fi îndrăznit, cu ce drept?

MARGIT (*tristă*): Cum îndrăznește musca să sboare?... Cu ce drept? (*așezîndu-se. Foarte obosită*). Vino, șezi lîngă mine, să schimbăm puțin rolurile... Acum, te întreb eu, și tu ai să-mi răspunzi. (*îl îmbrățișează, printre lecarimi*). De ce e rotundă luna? De ce nu-l vedem pe Dumnezeu? De ce se nasc mame nefericite și copii nebuni?

PETRU (*sărînd*): Nebuni? Să spunem că sînt nebun! Dar atunci vei recunoaște că toți sînt nebuni. Nebunii guvernează! Nebunii poartă războiul! Nebunii au cucerit două continente... De ce, de ce răbdați voi, oamenii normali?

MARGIT: Nu știu... E patru și jumătate... Vezi să nu întîrzii înainte de a cuceri al treilea continent. (*speriată*) Bate cineva la ușă?

PETRU: Nimeni. (*pauză*). L-ai citit pe Nietzsche?

MARGIT (*privindu-l, liniștită*): Am citit un comunicat despre camerele de gazare. Seamănă cu niște săli de duș — numai că din robinete țîșnește gaz în loc de apă... Asta-i toată diferența. Celor ce intră, li se dă un prosop... (*surîde amar*). Poate că vor să se joace de-a baba oarba... Ingenios, nu-i așa?

PETRU (*răgușit*): Foarte! (*furios*) Nu înțelegi? E propagandă!

MARGIT: Nu înțeleg... (*cu tristețe*) „Leul înghite iepurele“. Unde vezi tu aici propagandă? Te supără poate că în loc de colți, utilizează tehnica?... Ai rămas în urmă...

PETRU: Se poate... (*cu vocea nenaturală*) Lumii nu-i strică o mică hemoragie...

MARGIT (*privindu-l*): Dar ție îți strică... Așa mi se pare. Ai îngălbenit.

PETRU: Am îngălbenit? Vrei să mă faci de rîs? (*cu energie*). Cine ți-a dat porcăria asta?

MARGIT: Nu mi-a dat-o nimeni, a sosit cu poșta. Dedicat: „Unci mame, în somn de respect, — Nietzsche“.

PETRU: N-am știut niciodată că ești atît de spirituală!...

MARGIT: Nici eu n-am știut că ești atît de nervos! Să-ți aduc un pahar cu apă?

PETRU: Mulțumesc (*rece*). Dacă aș începe să-l caut pe Nietzsche al tău, n-aș avea mult de mers... doar pînă la ușa vecină. Acum ai îngălbenit tu — unu la unu, sîntem chit, mamă. (*rîde*). Nu te speria, n-am să-l

caut... Femeia asta e periculoasă, dar nu într-atîta, încît să facă din tine și din tata niște revoluționari.

MARGIT Ești sigur?

PETRU: Dacă aș fi atît de sigur asupra oricărui comunist! Bine înțeles, poți să te înșeli, dar numai în anumite limite. Fotoliul acesta, de pildă, nu va saluta niciodată, orice dascăl abil și-ar găsi. *(pauză)*

MARGIT *(gînditoare)*: Ciudat, — am impresia că ai prefera să arunc în aer în fiecare noapte cîte un pod.

PETRU *(aspru)*: Pe dușman îl împuști, dar n-ai dreptul să-l disprețuiești.

MARGIT *(îl privește o clipă surprinsă, pe urmă încet, dureros)*: Înțeleg, înțeleg...

PETRU: Nu înțelegi nimic. Omul trebuie să creadă în ceva, să lupte pentru ceva. Tocmai asta ne deosebește de animale. Orice ar fi! Important e să creadă!

MARGIT *(tare)*: Nu-i adevărat — nu orice.

PETRU: Dar, tu, — tu în ce crezi? Pentru ce ai luptat toată viața ta? Să nu umblăm gîrboviți, să nu folosim cuvinte urîte, să nu călcăm pe picioarele aproapelui nostru, sau dacă se întîmplă, să spunem „pardon”. — De-asupra noastră s-a aprins o lume, și s-a născut alta... În fiecare zi sîntem martorii unor fapte mari și noi! Iar voi, voi vă jeluți: „groaznic, istoria ne-a călcat pe bătătură! Opriți-o, avem nervi slabi. Nu suportăm lucrurile ascuțite și inflamabile! — De altfel, sîntem de stînga și umaniști”. Nimic de zis, frumosumanism! Tata recită din Petöli în timp ce se bărbierește, și se bate cu pumnii în piept: „Protestez!” Iar tu cîrpești ciorapi cu o mutră de Niobe care și-a înmormîntat ultima fiică.

MARGIT *(încercînd să se stăpînească)*: Ai să întîrzi.

PETRU *(din ce în ce mai aprins)*: De fapt, ar trebui să vă fiu recunoscător — fără voi n-aș fi înțeles niciodată că pe lume există un singur lucru înspăimîntător: neputința!... Omul neputincios e amar și meschin, și în orice moment se răzbună pe cei care trăiesc, îndrăznesc, cred! Pentru că el e incapabil, e mic și de prisos.

MARGIT: Ajunge! Acum îți spun: ajunge!

PETRU *(strigă)*: Mic și de prisos!

MARGIT: Taci, ține-ți gura, viperă!

PETRU Muscă! Dacă ți se pare că ai să mă oprești...

KOVACS *(intră, inocent)*: Discutați?... Bine, atunci nu vă deranjez... Am venit după chibrituri... Nu ați văzut cutia?

MARGIT: E în bucătărie.

KOVACS: Am căutat-o. Nu e acolo.

MARGIT *(enervată)*: Caut-o încă odată, cere împrumut, sau fă ce vrei, dar lasă-mă, lasă-mă în pace.

KOVACS: Bine... uite că plec... *(se oprește)*. Ești sigură că nu am uitat-o pe birou? *(se pipăie, găsește cutia de chibrituri într-un buzunar, o privește mirat, iese)*.

MARGIT *(cu blîndețe)*: Petru... dragul meu... să uităm, vrei? Eu... *(bătaie în ușă)* Bate cineva! *(Petru iese, Margit e vizibil neliniștită, Petru intră)* A venit cineva?

PETRU: Poșta. Mi-a adus o ilustrată. *(se duce spre fereastră)*

MARGIT: Doamne, am crezut că e proprietăreasa!

PETRU: Asta a devenit la tine o idee fixă! La orice sgomot faci o criză de inimă.

- MARGIT: Alaltăieri m-a amenințat în piață în fața precupeților. S-a strâns lumea în jur... Credeam că mă înghite pământul. (pauză). (îl privește). Tu nici nu mă ascuți! O veste rea?
- PETRU: Din contra, o veste bună. (hotărît). Mi-a scris cineva... (pauză).
- MARGIT (cu sfială): O iubești?
- PETRU: Foarte mult... Atît de mult... (exaltat) Acum, de exemplu, așa vrea să te strîng în brațe și...
- MARGIT (gînditoare): Într-adevăr, ești nervos... Ciudat, n-am observat. Mă lăudasem chiar: fiul meu e calm, echilibrat.
- PETRU (încruntat): Asta se credea și despre Vezuviu. Și totuși a înghițit Pompei-ul! (pauză, apoi hotărît). Mamă...
- EVA (năvălește în cameră cu cîteva pachete mici): Mamă! Poftim făina și ouăle. Stafide n-a vrut să dea (nervoasă). Dar ia-le odată! (Margit pune pachetele pe masă. Eva grăbindu-se). La revedere!
- MARGIT: Unde alergi!
- EVA: Mă așteaptă.
- MARGIT: Pe gerul ăsta?
- EVA (emoționată): Nu simți? E zăduf. (brusc). L-am invitat pentru duminică după masă. N-ai putea să faci niște prăjituri? Numai să nu observe...
- MARGIT: Ce?
- EVA: Că le-ai făcut anume! ... Dumnezeuule, parcă te-ai prostit! Și mai ales să nu-l lași pe tata să intre! Te pomenești că va începe să filozofeze! (pleacă, din prag se întoarce. O îmbrățișează pe maică-sa). Sînt atît de fericită! (juge).
- PETRU (o strigă): Eva! (Eva se oprește). Ai uitat să-mi spui bună ziua!
- EVA (mirată, către maică-sa): E bolnav? (iese).
- PETRU: Cine-i omul ăsta?! Știi ceva despre el?
- MARGIT: Nu mare lucru... E actor...
- PETRU: Dar în oraș nici nu există teatru!
- MARGIT: Un fel de actor... auxiliar. Cînd vine trupa de la Budapesta sau de la Debrețin, îi ajută.
- PETRU: A, îi ajută... Mamă, ăsta trebuie să fie un pierde-vară, un cerșetor!
- MARGIT: Da, e drept, actorii n-o duc prea ușor, — mai ales actorii... auxiliari... Dar ce pot să fac, dacă se iubesc?
- PETRU: Se iubesc! Fiică-ta e gata să facă o tîmpenic, iar tu vorbești ca o gîscă de provincie, sub clar de lună! (imitînd-o) „Se iubesc“! Să știi că răspunzi de ea! Îți voi cere socoteală!
- MARGIT: Imi vei cere socoteală?
- PETRU: Nu te lega acum de cuvinte!... Te rog foarte mult, ai grijă de ea. Fii prudentă, mamă... e foarte tînără. Dacă e nevoie, fii aspră, dar n-o lăsa...
- MARGIT (zîmbind): Vorbești, de parcă ți-ai face testamentul! (pauză) E ultimul tău examen... Nu ești emoționat?
- PETRU: Nu.
- MARGIT: Ce mai aștepți? Ai să întîrziezi! (se așează la mașina de cusut, o pornește).
- PETRU: Mai e timp... Lasă acum sbîrnîitul! (se oprește lîngă ea, încet) Mamă, nu dau examen!
- MARGIT (nu înțelege): Nu-l dai?
- PETRU: Nu mai am timp... Promite-mi că vei fi tare... promite-mi...
- MARGIT: Dar vorbește!
- PETRU: N-ăm primit nici o ilustrată. Mi-au telegrafiat de la Comandament. Am cerut să fii trimis pe front, — s-a aprobat. Peste zece minute tre-

buie să mă prezint... Facem instrucție vreo două săptămîni înainte de plecare. *(pauză)* Nu fii supărată pe mine.

MARGIT *(buimăcită)*: Eu... nu sînt supărată... numai că... trebuia să spui mai din timp... măcar cu o săptămîină...

PETRU *(vorbește repede)*: Primim tot: hrană, pullover, mănuși — nu te neliniști. *(cu solemnitate)*. Eu știu ce datorie am față de voi: dar mă cheamă o altă datorie, mai sfîntă!

MARGIT *(distrată)*: Unde ai citit asta? *(plîngînd)* Doamne, iartă-mă, vorbesc aiurea... ce-am vrut să spun?... *(revenindu-și. Brusc, cu energie)*. N-ai să pleci nicăieri! E o nebunie, Petru! Te-au îmbătat cu cuvinte!... Tu nu ești făcut pentru asta!... Ești fiul meu... Îți interzic, mă înțelegi? *(Petru stă nemișcat ca o statuie, Margit, din ce în ce mai exaltată)*. Ești debil... ai avut două penumonii în copilărie... ai să le explici... Te voi ascunde... te voi păzi...

PETRU *(cu blîndețe)*: Vorbești copilării...

MARGIT *(dur)*: Mai bine să te închidă, mai bine!...

PETRU: Să mă ucidă... Asta ai vrut să spui?

MARGIT *(cu disperare)*: Vrei să cad în genunchi?

PETRU *(îi sărută mîna)*: La revedere, mamă... Explică-i tatii...

MARGIT: Du-te mai repede, mai repede! *(Petru iese, Margit, cu groază)*. Petru!... A plecat... Mai aveam să-i spun... Dar ce?... Am uitat. *(tresărînd)*. Lucruri calde, asta era... *(pe gînduri)*. Nu și-a luat nimic cald... *(pauză. Intră d-na Beres și Kovacs, fără s-o observe pe Margit)*.

KOVACS: Am cincizeci de ani, dar mă simt ca de o sută. Cred că am frămîntat totul, și contrarul lui... *(Margit îl privește mirată, cu o expresie de parcă l-ar vedea pentru prima oară)*.

D-NA BERES: Și la ce concluzie ai ajuns?

KOVACS: Am ajuns la concluzia că ne naștem, mînăcm, discutăm și murim. Ca așa s-a întîmplat cu părinții noștri, și la fel va fi cu copiii noștri.

MARGIT *(vrea să se ridice, dar se clatină și cade)*

KOVACS *(se întoarce)*: Ce-i? Ce s-a întîmplat?

D-NA BERES: Nu vezi? A leșinat!

Cortina

ACTUL III

Același decor. E după masă. Intre timp, a trecut o săptămîină. La ridicarea cortinei, Margit și D-na Beres stau în picioare. Margit citește ceva cu voce tare. Are fața trasă, e mai palidă și mai vioaie ca de obicei.

MARGIT: „Vorbește Moscova... Vorbește Moscova... Drept rezultat al ofensivei noastre, cele două grupuri inamice bat în retragere, abandonînd material de război, armament, și suferind pierderi enorme“.

D-NA BERES: Nu faci bine, draga mea.

MARGIT *(necăjită)*: Și eu care credeam că te pot ajuta. Dumitale ți-au luat aparatul, al nostru e încă aici. Voiam să te informez regulat. Iată, mi-au trebuit cîteva zile pînă am descoperit toate posturile. Le-am învățat pe de rost.

D-NA BERES: Gîndește-te că proprietăreasa poate trece în orice clipă pe sub fereastră.

MARGIT: Am tras storurile.

D-NA BERES: Iată ce am să te rog: de cîte ori ai de gînd să întreprinzi ceva, chiar un lucru mărunț — întrebă-mă întîi. Bine?

MARGIT: Cum să-ți spun? De când a plecat fiul meu, nu prea am alte gânduri. Mă plimb prin casă, și-mi spun mereu, ca o obsedată: și acum, ce am de făcut?... Zilele astea te-am căutat de câteva ori, dar nu te-am găsit. Voiam să-ți vorbesc. Acum ești aici, și vezi, îmi vine greu să încep...

D-NA BERES (*întrerupînd-o, neliniștită*): Acum câteva zile mi-ai spus ceva despre proprietăreașă. Adu-ți aminte, te rog: de ce întreba de mine?

MARGIT: Pe semne pentru chirie.

D-NA BERES: Am plătit-o doar... Sau i-am mai rămas datoare cu ceva?...

Să mă gîndesc... Dar știi ce? Să stăm jos. Ai cinci minute?

MARGIT (*neliniștită*): S-a întîmplat ceva?

D-NA BERES (*încet*): Va trebui să mă mut de aici. Cel puțin pentru un timp.

MARGIT: Ce spui?

D-NA BERES: Încercă să reconstitui discuția, gîndește-te bine, n-ai observat nimic deosebit?

MARGIT: Nimic. Dar...

D-NA BERES: Am să-ți explic. Poate că e doar o fantezie. De un timp încoace am nervii încordați... Azi după masă, trecînd pe lîngă fereastra ei, mi s-a părut că zăresc prin perdea figura unui comisar de poliție care mă arestase acum cîțiva ani. E foarte probabil să fie o nălucire — dar de ce a întrebat de mine proprietăreașă? Mi-a intrat în cap ca un cui. Oricum, n-am dreptul să risc.

MARGIT: Vei pleca chiar azi.

D-NA BERES: Da, la noapte nu mai dorm aici... Uite, am să-ți dau câteva însărcinări. Dacă mă caută cineva...

MARGIT: Îți mul...

D-NA BERES: Mai târziu. Și totuși, e cu siguranță o nălucire... M-ai întrebat odată: „dumneata n-ai nervi?“ Vezi că am... Poate din cauza sarcinii... Nici eu nu pricep. Sînt neliniștită. Și dumnealui (*se referă la copilul pe care-l poartă*) a mirosit ceva. Se mișcă într-una, dă cu piciorușele (*zîmbind*) Copiii își înțeleg mamele încă înainte de a se naște...

MARGIT (*cu amărăciune*): Sau numai atunci... Nu te obosi. Ghicesc ce vrei să-mi spui. Numai mamele sînt de vină dacă e așa.

D-NA BERES: N-ai ghicit. Nu numai mamele. Ascultă-mă, avem timp puțin. S-ar putea să nu ne vedem câteva săptămîni. Voiam să ți-o spun. În felul acesta, te stingi. Ești vinovată, firește, dar nu principalul vinovat. Brutele astea l-au împins pe panta pe care se rostogolește, e limpede. Dumneata ai fi reușit, poate, să-l oprești, dacă acționai din timp.

MARGIT: Dar nu l-am oprit...

D-NA BERES: Totuși, fiul dumitale nu e o simplă victimă. Numai piatra se prăbușește fără voință și cuget, aruncată de o forță străină. Omul simte, judecă, cîntărește. Da, cîntărește în fiecare clipă. El are puterea să se oprească sau să-și urmeze drumul, după cum scotoțește. Va veni timpul, cînd aceste „victime“ vor sta cu miile în fața judecării popoarelor, și toți vor rosti aceeași scuză: „Nu sînt vinovat, m-a împins societatea“. Dar nimeni nu-i va asculta. Poate că fiul dumitale își va reveni, va înțelege odată, și se va îngrozi. Poate că-și va răscumpăra vina. Dar asta nu-l achită. Vă răspunde pentru fiecare din faptele lui.

MARGIT: E îngrozitor ce spui...

KOVACS (*a intrat cu o clipă înainte, s-a oprit în ușă, ascultînd-o pe D-na Beres. Acum se apropie de ea, privînd-o cu ochi tulburi*): Și dacă va muri? Poate să moară, înțelege?

D-NA BERES: Firește. În război, poate muri oricine.

KOVACS: Oricine, dar nu el.

D-NA BERES: De ce? Pentru că e fiul dumitale?

KOVACS (*se apropie de ea, agitat*): Are talent, doamnă. Talent! Pricepi ce vreau să spun? Am să mă rog colonelului, Papei... S-a prezentat? Fleacuri, romantism. Eroi morți — berechet. Dar cîți eroi sînt lăsați să trăiască? (*se plimbă prin cameră*): Fiul meu e inginer... Proiectează mașini. Are o idee în legătură cu elasticitatea... O idee nu poate fi împușcată. Azi e încă plăpîndă. Dar mîine va înflori, va crește mare, — și peste o sută de ani, va face poate viața mai suportabilă.

D-NA BERES (*zîmbind cu tristețe*): Bravo! Iar ei vor sta smirnă. „Are o idee? Ce surpriză! Așadar, nu dorești să fie împușcat? Atunci e altceva, e cu totul altceva!”

KOVACS: Vrei să mă convingi că sînt ridicol? Recunosc, nu-i o soluție prea deșteaptă. (*pauză, pe tonul dinainte*). Și totuși, poate că trebuie să salvez un Kepler, un Copernic...

MARGIT (*cu dezgust*): Termină...

KOVACS: De ce, mă rog? La 21 de ani, nici ei nu bănuiau că se învîrtesc în jurul soarelui, cu lunetă cu tot. (*recade în teatralism*). O minte sclipitoare! Un mare savant! Un Newton! Ce, credeți că aiurez? Însuși decanul a spus...

MARGIT: Dumnezeuule...

D-NA BERES (*incet*): Lasă-l. (*lui Kovacs*). S-ar putea să ai dreptate. Nu cunosc capacitățile fiului dumitale. Dar în această clipă cînd vorbim despre el, undeva piere poate un Newton adevărat, sau un Beethoven... În toată existența noastră, nu vei găsi un singur moment în care să nu piară ceva de preț... ceva iubit, luminos...

KOVACS (*sec*): Mă rog, și ce vrei să fac? Nu-i pot salva pe toți!

D-NA BERES (*apăsât*): Nu-l vei salva nici pe el.

KOVACS: Zău? (*repede, agitat*). Se vede că nu mă cunoști! Mă crezi un om moale, un nevropat. Dar cînd îmi iau avînt! Nu m-ați văzut încă în adevărata mea formă. Da, o voi dovedi! Mai am ceva de spus! Decanul mă cunoaște, mă respectă! Chiar acum mă duc la Facultate. Totul e să nu-ți pierzi prezența de spirit! De acolo, doi-trei profesori, în frunte cu decanul, — direct la Comandament! Voi vorbi cu ministrul. Excelența sa e prieten cu decanul, poate că i-a și pomcut despre Petru al meu!

MARGIT: Te vor da afară...

D-NA BERES: Pe brînci...

KOVACS: Minți! (*mai blînd*). Iar începeți? Dar vă înșelați, azi nu mă scoateți din sărite! Trebuie să-mi păstrez buna dispoziție: calm domnilor, și iarăși calm! Astăzi sînt hotărît și plin de energie! (*se oprește. Pe un ton plîngăreț, către D-na Beres*). Și la urma urmelor, ce vrei de la mine?

D-NA BERES: Aș vrea să înțelegeți: singur, nici un părinte nu poate lupta pentru nici un copil.

KOVACS: Să organizăm poate un complot?... Și totuși, toți luptă astfel.

MARGIT (*incet*): Nu toți...

KOVACS: Majoritatea.

D-NA BERES: Și sînt înfrînți... Să luăm de pildă pe fiul dumatăle: poate că azi se întîmplă o minune, ministrul consimte să-l scape. Dar nu uita că s-a prezentat singur. Cum vrei să-l scapi de fiara ce s-a cuibărit în propriul său suflet?

MARGIT: Răspunde...

D-NA BERES (*încet*): Pentru asta, nu ajungea un ministru, nici zece. Pentru asta, trebuie să măturați toți, și mocirla care i-a născut...

KOVACS: Mulțumesc. Pe scurt: vrei să salvez omenirea, eu, doctor Kovacs. (*cu sinceritate*). Crezi că nu m-am gîndit? Am fost atît de ridicol... Dar m-am convins că nu pot, că nu-mi stă în puteri. Cîndva, mă pregăteam să lupt pe baricade. Și am ajuns să mormăi între patru pereți, ca un cățel bătut... E trist, dar logic. M-au învins, dragele mele...

D-NA BERES: Te-ai predat singur.

MARGIT: Și nu aveai dreptul.

KOVACS (*către D-na Beres*): Iată, ți-ai găsit un avocat... A ajuns să te imite ca o maimuță. De cînd a plecat fiul ei, nu-mi spune un cuvînt. Se plimbă noaptea prin casă, și mă privește cu niște ochi, de parcă aș răspunde singur de fascism, de război, de toate nenorocirile lumii...

MARGIT: Nu singuri, dar răspundem. Da, răspundem și noi...

KOVACS: Ei, gata, m-ați plictisit! Nu uitați, trebuie să-mi păstrez calmul, azi am o misiune. (*vrea să plece*)

MARGIT (*oprindu-l*): Stai. (*către D-na Beres*). Ai spus adineauri că vinovații vor răspunde, vor răspunde în fața popoarelor. Dar cei care au stat deoparte, cei care mormăiau între patru pereți ascunzîndu-se în gaura lor ca șoarecii, și-și vedeau liniștit de treburile lor șoriceste? — Te întreb, ce se va întîmpla cu aceste fapte jalnice?

KOVACS: Fleacuri. Pricepeți odată. Acum nu e vorba de filozofie, ci de copilul meu. Asta-i altceva, cu totul altceva. Mă duc. O să mai vedem. (*se oprește în ușă*). Mi-ai cusut agățătoarea?

MARGIT: Ce agățătoare?

KOVACS: De la palton. Te rog de un an.

MARGIT: Nu m-ai rugat niciodată.

KOVACS: Dar am avut intenția. De fapt, e același lucru (*gînditor*). Da, intenția am avut-o... În clasa șaptea de liceu, mi-a spus profesorul de franceză: „Văd, d-ta ai intenția, — numai că intenția nu ajunge, nu ajunge, amice”. (*pleacă*).

D-NA BERES (*se uită după el, încet*): E trist...

MARGIT (*distrată*): Poftim?... (*oftează*). În ultimul timp, mi-e tare greu să-l văd. Parcă m-aș vedea într-o oglindă deformantă. Iată ce pot să ajung — am și ajuns poate... Nu, nu-i adevărat! Cum ai spus odată? „Dumneata ai un suflet viu”. Hai, spune încă odată, spune mai tare! Spune, spune te rog!

D-NA BERES (*vorbește încet, cu căldură*): Un suflet viu, dar tînăr, plăpînd. Are doar cîteva zile. Va crește însă. O cred. Va crește frumos, puternic, — cu o condiție: trebuie să te odihnești. Tremuri toată, ai ochii înjectați. Noaptea asta ai să dormi — îmi promiți?

MARGIT: Bine. Vrei să mă culc chiar acum? Cere-mi orice, vor fi ascultătoare ca o școlăriță. (*pauză*). Îți amintești? Nu de mult, mi-ai oferit o muncă... Am refuzat-o. Zilele astea te-am căutat ca să ți-o cer din nou. Dar m-am gîndit mult. De atunci a trecut abia o lună, deși mie mi se pare că s-a scurs un veac, că am trăit, am înțeles mai

mult decît în tot restul zilelor mele. Dar asta poate fi numai o închipuire... Ai tot dreptul să nu te încrezi în mine... Ei bine, observă-mă, învață-mă! Pune-mă la încercare! Știu, cînd vei găsi că sînt destul de tare, mă vei chema și singură. Dar voiam să te întreb altceva: ce crezi, a existat vreodată un om, chiar unul neînsemnat, care voia din tot sufletul, voia cu pasiune să fie de folos celor care au nevoie de asta, și nu a reușit? (*de afară se aud pași*). Vine cineva!

D-NA BERES: Poate e proprietărea. Eu plec.

MARGIT: Dar întîi răspunde-mi.

D-NA BERES (*se oprește*): Cred că un asemenea om nu a existat. (*pleacă. Întră Eva*).

MARGIT: Tu erai? (*face o mișcare să se scoale, dar recade pe scaun*).

EVA: Ce, iar ți-e rău? Ți-ai găsit!

MARGIT (*o privește mirată*): Cît ești de rea! (*mai blind*). Știu, îl așteptîi pe prietenul tău... Uite, am plecat.

EVA (*se întoarce spre ea, nedumerită*): Ce prieten?... A, da, îmi amintesc. Numai că între timp, a murit. Mai bine zis, a crăpat.

MARGIT: Ce spui?

EVA: Îi cam plăcea să mănînce. (*se oprește în fața oglinzii, privind-se de aproape, cu atenție. Rostește încet*) Tîmpito!

MARGIT (*speriată*): S-a întîmplat ceva?

EVA (*fără s-o audă, imitînd pe cineva*): Da... adică... „Să-mi fie cu iertare... La ce dracu' m-ai chemat?... Nu sînt licean să mă-nvîrt de pomană... Să-mi fie cu iertare, sînt om cu educație“...

MARGIT: Draga mea, liniștește-te!

EVA (*tot mai agitată*): „Cu mine n-o să-ți meargă! Vă știu eu pe voi, astea de șaptesprezece ani! Faceți pe nevinovatele, dar abia așteptați...“

MARGIT: Termină!

EVA: „Oricum, trebuie să începi, să începi odată. De ce nu cu mine?“ (*isteric*) De ce, mamă, de ce?

MARGIT: Pentru ca altădată să fii mai cu cap... Un om redus, în fond nu-i vina lui că n-ai reușit să-l vezi.

EVA: Nici ploșnița nu-i de vină că-i ploșniță. Totuși pute! (*pauză*).

MARGIT (*se așază, obosită*): Cînd mă gîndesc că am făcut prăjituri pentru o ploșniță...

EVA: Tu ai făcut prăjituri... Dar eu... Nu înțelegi, mamă? E îngrozitor de mic și de scîrbos! Dar cum poate să doară!... Chiar și gîndul mă doare. Mă simt murdară, bolnavă, parcă aș fi petrecut toată noaptea cu niște marinari beți. Aș vrea să-mi bag capul în apă rece... Ce să fac?... Spune-mi ce să fac ca să nu gîndesc, să nu simt puțin?

MARGIT: Încearcă să dormi. (*pauză*) Peste un an, sau chiar și mai repede, toate astea ți se vor părea atît de neînsemnate, atît de ridicole... gîndește-te că a trecut acest an. Tu ești actriță, încearcă să te transpui în rolul unei Eve noi, mature, care privește înapoi, zîmbind, spre această fetiță exaltată.

EVA (*cu pasiune*): Niciodată, nici peste o sută de ani n-am să zîmbesc! Pe lume trăiesc gîndaci... Cum poți zîmbi la asta, mamă? (*ca mai înainte*) „Să-mi fie cu iertare... Sînt om cu educație... Îmi plac pantalonii călcați, societatea aleasă... să-mi fie cu iertare“. Nu te speria, n-am înnebunit. (*brusc*) Spune-mi, te-ai măritat din dragoste?

MARGIT: Da.

EVA: Minți! Acum te-am prins. Nici nu există dragoste... Nu există nimic, doar niște paiețe, și fantezia noastră. Seara, în pat, născocoști pe

cineva, îl îmbraci cu visurile tale, îți povestești atâtea despre el, pînă te îndrăgostești. Cînd se termină, începi o altă poveste. Pe urmă o a treia. Altfel, n-ai suporta... Te-ai sufoca de scîrbă și singurătate...

MARGIT: Nu poți nega ceva doar pentru că nu-l cunoști! Dragostea nu-i o poveste!

EVA: Dar ce e?

MARGIT: E un sentiment înalt și puternic, cînd se naște între oameni adevărați.

EVA (*gînditoare*): Oameni adevărați (*brusc*) Mamă, arată-mi un om, un om adevărat! Nu-mi pasă dacă e schiop, cocoșat: voi sta în genunchi în fața lui, voi fi atît de mică, — un firicel de praf care se uită la stele! (*de la etaj se aude o melodie de Chopin. O bătaie la ușă*)

MARGIT (*se ridică*): Intră!

ANDRAS (*intră*): Bună ziua.

MARGIT (*cu bucurie*): Iată! De unde știai că mă gîndesc la dumneata?... Eva spunea tocmai...

EVA (*brutal*): Taci! Te rog să taci! Sau nu, mai bine continuă! Spune-i și tatei. D-nei Beres, vecinilor, — să se distreze puțin! Acum știu măcar la ce să mă așept! Dacă n-o să mai pot suporta, voi conversa cu mine însămi... „monologue intérieur“... (*se duce la fereastră*).

ANDRAS (*necăjit*): Eu sînt de vină. Am observat de mult — o enervez pe domnișoara.

MARGIT (*supărată*): Pe domnișoara o enervează totul, chiar propria ei umbră. Domnișoara e capricioasă, crede că-și poate permite orice. Domnișoara se înșeală. N-are dreptul să se poarte astfel. (*încet, ca Eva să n-o audă*) Fii răbdătoare cu ea. (*oștează*) Știi, nu-i prea fericită... (*iese*).

ANDRAS (*rămîne o clipă pe loc, nehotărît, apoi se îndreaptă încet spre Eva, care privește pe fereastră, oprindu-se lîngă ea*) Ce vezi acolo?

EVA: O baltă.

ANDRAS: Te deranjez? (*Eva dă din umeri*) Cine cîntă?

EVA: Fata croitorului de la etaj. De un an ne omoară cu melodia asta... E oarbă.

ANDRAS (*ascultă atent*): Chopin... nu cîntă rău. (*pauză*) Nu-ți place muzica?

EVA: Nu! Nici versurile, — nu le pot suferi. Iar romanele îmi calcă pe nervi. Deunăzi am citit unul. E vorba de o actriță frumoasă, tînă, talentată... are un succes grozav. Dar ea se vaită mereu: „Sînt blazată... sînt atît de blazată“...

ANDRAS (*zîmbește, apoi serios*): Zici că nu-ți place muzica, nici versurile. Iartă-mi curiozitatea, — m-ar interesa, ce anume îți place?

EVA: Crema de ciocolată... (*afectată*) Mi-ar placea o hermelină albă cu tiv negru. Dacă aș fi bogată, aș purta numai blănuri, chiar și la pantofi, — ca Anna Carenina. Ce crezi, mi-ar sta bine?

ANDRAS: Nu știu. (*pauză*) De ce vrei să pari mai rea decît ești?

EVA: De unde știi că sînt mai bună decît par?

ANDRAS: Nădăjduiesc! (*pe alt ton*) Sînt sigur.

EVA (*după o pauză*): Acum lucrezi într-o fabrică, — e adevărat?

ANDRAS: Da.

EVA (*curioasă*): Și cum e? Cum sînt muncitorii? Interesanți?

ANDRAS: Grozavi.

EVA: Dar eu te întreb serios! Lucrează mult? O duc prost? De ce rîzi?

- ANDRAS (*după o pauză*): Stau și mă uit la d-ta: ești sănătoasă, deșteaptă, dar trăiești undeva la marginea vieții, într-un colțișor care se cheamă „personalitatea d-tale”. Te exilezi singură. În afară de ea nu vezi, nu înțelegi nimic.
- EVA: Vrei să spui că nu-i înțeleg pe muncitorii d-tale. Asta-i adevărat, n-am cunoscut nici unul. Dar ce, ei sînt totul?
- ANDRAS: Ei sînt esențialul.
- EVA: Esențialul? Cum așa, esențialul? (*amîndoi trec în camera din fund. Pauză*).
- KOVACS (*intră*): E un vînt pe afară... era să-mi ia pălăria.
- MARGIT (*pune masa*): Ai fost la decan?
- KOVACS: Da... în trecere...
- MARGIT (*încet*): Nu te-a primit...
- KOVACS (*vioi*): M-am dus direct la Comandament.
- MARGIT (*se întoarce*): Ei și?
- KOVACS (*vinovat*): Nu m-au lăsat să intru... La poartă, m-a oprit un tînăr erou. „Unde e permisul?” mă întrebă. „Ce permis?” „De la Birou” — zice. „Unde e biroul?” întreb. „În curte”. Iată o problemă: de afară, să pătrunzi cu un permis care se dă înăuntru.
- MARGIT (*nu pricepe*): Cum?
- KOVACS: Am reușit să aflu că sînt în apropierea orașului. Fac instrucție. Poate mai vine...
- MARGIT (*oștează; pauză. Apoi tare*) Haideti la masă, se răcește mîncarea.
- EVA (*către Andras, cu vioiciune*): Dacă-i așa, am să te întreb și eu, am să te întreb...
- MARGIT: Eva! De cîte ori trebuie să vă chem?
- EVA: Mai lasă-mă odată! În casa asta, n-ai nici o clipă de liniște!
- KOVACS: Cu cine vorbești tu?
- EVA: Cu un fost profesor de istorie!
- KOVACS: Cum? Auzi? Ați auzit? (*către Margit*) Vă felicit, doamnă, pentru educația pe care ați dat-o fiicei dumneavoastră!
- MARGIT: N-aveai decît s-o educi singur!
- EVA: Nu vă plictisește acest subiect? Mi-e pînă peste cap!
- MARGIT (*sărind*): Ai grijă, că...
- EVA (*obraznic*): Mă palmuiești? (*cu răutate*) Bine, atunci s-o aflați și voi: Evreii vor fi deportați! (*tare*) Evreii vor fi deportați!
- KOVACS: De unde scoți această... (*strigă*) Nu permit! Vă interzic ca în această casă... (*pe alt ton, cu tristețe*) Spune, le ce e bun?... Putem face ceva?
- EVA: Da! Putem continua masa. Putem conversa. (*pauză*) Din Cehoslovacia, i-au și deportat. Cu toate astea, cinăm. Vom cina și mîine, și poimîine.
- MARGIT (*ironică*): Crezi?... (*pe alt ton*) Dacă neputința ar fi pedepsită, ne-ar deporta pe toți...
- KOVACS: În antichitate, se pedepsea cu moartea. Infirmii și neputincioșii erau duși pe o stîncă, și aruncați în prăpastie. (*se scoală*)
- ANDRAS (*reținîndu-l*): O clipă... Ați întrebat dacă putem face ceva. (*cu tărie*) Putem! Putem face ceva! Putem aprinde pămîntul sub picioarele lor. Putem otrăvi aerul în jurul lor! Să le fie un chin fiecare pas, fiecare răsufare! Să simtă ura din spatele fiecărei ferestre, să tremure de fiecare sugaci! (*bătaie la ușă, liniște, toți privesc spre ușă*).
- PROPRIETĂREASA (*intră, foarte prietenoasă*): Bună seara. Vă deranjez?

KOVACS (*ostentativ*): Din contră. Ați venit la timp. Voiau tocmai să mă arunce de pe o stîncă.

PROPRIETĂREASA: Cu ce scop?

KOVACS: Cu scopul de a mă nimici.

PROPRIETĂREASA (*dezorientată*): N-aș vrea să vă deranjez...

KOVACS: Curaj, curaj...

PROPRIETĂREASA: Ce om glumet! (*către Margit*) Continuați, vă rog. (*pauză*) Cu cît ați luat untul?

MARGIT: Doi pengö, trei zeci filleri.

PROPRIETĂREASA: Isuse!

MARGIT: E scump?

PROPRIETĂREASA: Depinde pentru cine. (*oftează*) Noi n-am mai văzut unt de o jumătate de an...

KOVACS (*meditînd*): Nu înțeleg, pentru ce strîngi bani? Copii n-ai; și pe lumea cealaltă, viața e ieftină.

PROPRIETĂREASA (*oftează*): Cine știe?... (*pe alt ton*) Mă întreb de ce strîng? Întreabă-mă mai bine din ce plătesc impozitele pentru două case, o moară, o livadă? În afară de mine și soțul meu, trebuie să hrănesc șapte guri: o servitoare, vizitiul, administratorul, și patru porci. (*miroase untul*) Cît ai luat?

EVA: O tonă!

MARGIT (*către Eva*) Strînge masa. (*către Andras*) Du-te și d-ta, ține-o afară, te rog. (*ies toți trei. Pauză*)

PROPRIETĂREASA (*oftează*): Ce timp!

KOVACS: Mda. Mizerabil.

PROPRIETĂREASA: Cum vă simțiți cu reumatismul?

KOVACS: Mulțumesc.

PROPRIETĂREASA: Credeți-mă, am venit șchiopătînd. De trei zile mă ține un junghi.

KOVACS (*cu vioiciune*): Aici te doare dacă apeși?

PROPRIETĂREASA (*geme*): Aoleu! (*pauză*) Voiam să vă întreb de vecina dumneavoastră. A fost azi pe aici?

MARGIT (*răspunde în locul soțului ei*): Da, îi terminasem tocmai o bluză. De ce?

PROPRIETĂREASA: Avem noi o mică socoteală, un rest de chirie. Nu zic, nu-i rău platnic. Face și ea ce poate. Așa singură, înțeleg, nu-i e ușor. Dar de la închisoare mai are vreo veste?

MARGIT: Nu ne-a comunicat.

PROPRIETĂREASA: Soțului e comunist, o știe toată lumea... Nu zic, poate că ea e totuși cinstită... Eu nu judec pe nimeni. E treaba lui Dumnezeu. Ei, parcă poți să știi cu cine locuiești sub același acoperiș?

KOVACS: Da... Omul e un mister... Mai ales cînd locuiește... N-am bani! (*de odată, bănuitor*) Spune-mi, te rog, de ce nu strigi, de ce nu faci scandal?

PROPRIETĂREASA (*blind*): De ce aș face? Într-adevăr, se întîmplă să spun cîte ceva de care-mi pare și mie rău pe urmă. De fapt, sînt inimoasă...

KOVACS (*strigă*): N-am bani! Omoară-mă, fă ce vrei! N-am bani!

PROPRIETĂREASA: De ce te enervezi? Ești un om bun, învățat, dar cam nervos.

KOVACS (*ia un tablou de pe perete, îl aruncă pe masă*): Poftim, îl vînd, poți să-l iei pentru chiria pe două luni. (*aruncă o carte pe masă*) Asta-i supliment: „Napoleon și Revoluția franceză“... Ultima carte de preț din fosta mea bibliotecă...

PROPRIETĂREASA; Îmi parerău, dar mai am o carte asupra revoluției, nu-mi amintesc autorul: „Căsătorie în furtuna roșie”. — E o scenă: roșii i-au jefuit de tot... ultima servitoare părăsește castelul... bătrâna contesă servește singură ceaiul... am cetit-o de patru ori, plîngeam ca un copil...

KOVACS: Într-adevăr, e mișcător.

PROPRIETĂREASA (cu vioiciune): Se spune că acolo la ei, toți oamenii mănîncă dintr-un singur cazan... Fiecare casă are un cazan. Toți stau în jurul lui, și mănîncă din el cu mîna. Cui nu-i place, e împușcat pe loc.

KOVACS: Dar întii îl prăjesc în untură.

PROPRIETĂREASA (își face semnul crucii): Isuse! (cu o voce plîngăreață) Și cînd te gîndești că sînt și copii mici! Ei sînt încă nevinovați... (pe alt ton) Și nu știți, poate a plecat pentru mai multă vreme?

KOVACS: Cine?

PROPRIETĂREASA: Vecina dumneavoastră.

MARGIT: Nu știm. Pe noi nu ne anunță cînd și unde pleacă.

PROPRIETĂREASA: Așa e, înțeleg. Are drumurile ei. Dar de ce atîta conspirație? Omul cîstit nu se ascunde. Ce-i în gușă, și-n căpușă. (se aude soneria) Parcă a sunat cineva. (Margit iese; pauză) (Proprietăreasa, continuînd parcă o frază începută) Și așa doctore, trăim vremuri de război. Cine apără dușmanul, el însuși e ca și dușman. (de afară se aude un glas de bărbat).

KOVACS: Nu pricep. Unde vrei să ajungi?

PROPRIETĂREASA: Iată unde: pe vremuri ca astea, noi creștinii trebuie să trăim strîns uniți, în bună înțelegere, cu frica lui Dumnezeu. De pildă, dumneata, doctore, de cînd te știu nu te-am văzut la biserică.

KOVACS: Dumnezeu mă iartă și fără asta. E meseria lui...

PROPRIETĂREASA: Crezi... El ține socoteală, le notează pe toate, toate sînt din voința lui!

KOVACS (curios): Și dumneata, doamnă?

PROPRIETĂREASA: Glumești, glumești într-una! Dar el știe bine unde trebuie să lovească, și unde să dea belșug. Unii se cred nedreptățiți, dar n-au decît să se gîndească, să-și cerceteze conștiința...

MARGIT (intră): Ne caută un ofițer.

PROPRIETĂREASA (repede): E pentru mine. Îl rog să aștepte o clipă. Ei da, ce vroiam să vă spun? (scoate o hîrtie din buzunar) Am primit acest bilet de la primărie. Dumneata te pricepi mai bine, e valabil?

KOVACS (liniștit): Da.

MARGIT (intră): Ce-i asta?

KOVACS: Un ordin de evacuare. (către proprietăreasă, aproape mirat) Ne evacuezi?

PROPRIETĂREASA: Nu eu — legea. O clipă, mă duc să-l anunț.

KOVACS (oprind-o): Stai! Ești conștientă de faptul că mîine dimineață, mă arunci în stradă cu toată familia mea?

PROPRIETĂREASA: Crezi că mi-e ușor?... Dar ce să-i faci, legea e lege, trebuie respectată. Altfel, de ce s-ar fi făcut? Asta nu-i azil, dragii mei! Te-ai mutat, punct. N-ai plătit, punct... Te evacuez, punct!

KOVACS (se apropie de ea): Și spune, nu ți-e temă că eu...

PROPRIETĂREASA: Ce poți să-mi faci dumneata? Mai bine păzește-te singur. Știi, nu stai prea sigur pe picioare... Și totuși, nu mă supăr. M-ați jiginit, dar eu nu mă supăr... Mă gîndesc: săraicii de ei, parcă n-am și eu inimă? Ordinul e ordin, firește! Dar dacă ai puțin suflet

și înțelegere, de ce să nu stăm de vorbă, ca între oameni cinstiți?...
Imi datorezi trei luni, iar eu mă oblig să retrag plîngerea, și să mai
aștept încă o lună... Dar ce s-o mai lungim, nu sîntem copii. Am să
vă cer în schimb o mică informație: o informație cu privire la vecina
voastră...

KOVACS (*răgușit*): Afară!

MARGIT (*stăpînindu-se*): Ieși afară, te rog. (*intră Andras și Eva, se opresc în prag*).

KOVACS (*strigă*): Afară!!

OFIȚERUL (*intră, urmat de doi soldați, se apropie de Kovacs*): Mai încet,
mai încet! Am să vă arăt eu cine iese afară! (*il apucă de umeri*)
Am să te trag de limbă, democratule! Știu eu cine-mi ești!

EVA: Nu te atinge de el!

MARGIT (*către Andras*): Ieșiți imediat!

EVA: Nu vreau. Lăsați-mă! (*Andras iese, trăgînd-o pe Eva după el*)

MARGIT (*pe un ton calm, hotărît*): Domnule ofițer, trebuie să vă spun:
puteți să ne bateți, să ne închideți, să ne omorîți — nu vă putem
da nici o informație despre femeia asta pentru că nu știm nimic.

OFIȚERUL (*îndepărtîndu-se de Kovacs*): Vom vedea noi! (*soldaților*) Per-
cheziționați casa. (*toți stau nemișcați, privind în tăcere cum soldații*
răvășesc casa, asvîrlind mobile, cărți, hîrtii; din cînd în cînd, se aude din
camera din fund glasul brutal al ofițerului: „deschideți pianul! spar-
geți-l! nu vă temeți!”)

PROPRIETĂREASA (*se învîrte în jurul lor, foarte preocupată*): De ce să-l
spargeți, draguț? Vă aduc eu cheia. Doamne, ce dezordine! (*revin*
cu toții pe scenă).

OFIȚERUL (*către proprietăreasă*): Și unde stă jidanul?

PROPRIETĂREASA: Aici, la etaj. Nu zic, om liniștit. Dar parcă poți să
știi, la un israilit.

OFIȚERUL (*comandă*): Dă-i drumul la etaj! (*soldații ies, iese și ofițerul*
și proprietăreasa) (*pauză, apoi Kovacs se îndreaptă încet spre camera*
lui. Margit se uită împrejur, se apropie de un scaun, se lasă pe el,
frîntă. Pauză)!

ANDRAS (*intră, se oprește lângă Margit*): Vă rog un singur lucru: nu vă
pierdeți cumpătul.

MARGIT (*ridică ochii*): Unde e Eva?

ANDRAS: In bucătărie, a stăruit s-o las singură.

MARGIT: Probabil că vrea să plîngă... (*se scoală*) Ce liniște. Poate că n-a
fost decît un coșmar. Dar știi ce mi-a amintit? Ziua cînd ai fost
arestat. S-a întîmplat înainte de bacalaureat. Nici azi nu știu de ce...

ANDRAS: Pentru niște broșuri. A doua zi mi-au dat drumul...

MARGIT: Ce noapte am trăit! Petru a venit acasă în zori, era palid ca
un mort. Cîteva zile n-a scos un cuvînt. M-am speriat. Am alergat
la dumncata. Imi amintesc de parcă s-ar fi întîmplat cri. Aveai
17 ani, — un copil... Dar spune-mi sincer, m-ai disprețuit?

ANDRAS (*sec*): Nu mai știu.

MARGIT Ți-am spus: „Fiul meu nu s-a născut pentru revoluție. Va fi in-
giner, va proiecta mașini. Ar fi o crimă să-l turburi. Libertate,
socialism, — înțeleg. Dar pe el să-l lăsați. El are talent! Politica i-ar
distrage atenția. Trebuie menajat!” (*ride amar*) „Trebuie menajat!”...
(*pauză*) Ai auzit-o azi pe Eva? Zilele trecute m-a întrebat Petru
al meu! „De ce trăiești pe lume, mamă?” N-am știut să-i răspund...

Știu unde se varsă Mississippi, când s-a născut Cezar,—dar la materia asta nu m-am pregătit...

ANDRAS: Ce rost are să vă amintiți acum toate astea?

MARGIT: Amintirile își au rostul lor... Iată, voiam să te întreb: ce face un student care și-a dat examenele cu „excepțional“, dar la ultimul, la cel mai greu examen, a dat greș? La acest examen a înțeles că tot ce învățase e fals, de prisos.

ANDRAS: Acest student își dă corigența. Atîta doar că se pregătește mai bine.

MARGIT: Ai dreptate. Numai că, vezi, oricît te-ai pregăti, există examene la care nu poți răspunde decît cu viața întregă. (*pauză, apoi încet, cu tărie*) Eu voi încerca... voi încerca să răspund.

Cortina

TABLOUL II

In fața casei, în stradă. Toată familia stă pe un divan. În fund, mobile puse grămadă. O noapte frumoasă de iarnă. Pe stradă se plimbă un polițist.

KOVACS: Nu-mi amintesc precis — în 440 sau 435 înainte de Hristos, i s-a oferit coroana.

MARGIT (*distrată*): Cui?

KOVACS: Lui Pericle... De ce nu ești atentă?

MARGIT: Iartă-mă, în 1941 după Hristos ne-au evacuat. Acest fleac mi-a distras atenția.

KOVACS: Nu a primit-o.

EVA: Din cauza femeii aceleia?

KOVACS: Din principiu... Dacă voi femeile ați scrie istoria, ar semăna cu un roman de 2 pengö. De la Cezar și pînă la Petru cel Mare, toți ar fi îndrăgostiți.

EVA (*cască*): Cezar a fost îndrăgostit. A iubit-o pe Cleopatra... Dar fără speranțe.

KOVACS: De unde știi?

EVA: Presupun. Era chel. Cum poți iubi un bărbat chel? Dacă regele Angliei în persoană ar îngenunchia în fața mea, și mi-ar spune: „Iată, îmi pun la picioarele tale coroana, — și pe deasupra și un teatru unde rolurile se scriu numai pentru tine!“ — presupunînd că ar fi chel...

MARGIT: L-ai refuza?

KOVACS: Ce prostii sînt astea?

EVA: Tu cum ai hotărî, tată?

KOVACS: Nu știu. Pînă acum, încă nu mi s-a oferit coroana engleză...

EVA: Deși ți-ar sta bine... La urma urmelor, știți ce? Primesc! Unul din castele vi-l fac cadou! La parter va fi o cameră cu uși capitonate, anume pentru tine, să poți declama în voce.

KOVACS: La parter nu va fi nimic. Acolo îi vom primi pe musafiri.

EVA (*enervată*): Ba da! Va fi o cameră cu uși capitonate, așa cum vreau eu. Nu-ți place? Clădește-ți altul!

MARGIT (*rîzînd*): Dacă v-ar asculta cineva...

KOVACS (*cu seriozitate*): Și-ar da seama că clădim un palat... La urma urmei, nimic nu-i imposibil. Iată, să presupunem că scriu o lucrare care ia premiul Nobel...

EVA: Și cît face asta?

KOVACS: Cinci sute de mii de pengö! (*cu vioiciune*) Am un subiect pentru o piesă. O voi intitula: „*Rațiunea exilată*“. Toată rațiunea de pe pământ e exilată pe o insulă părăsită. Și acolo, într-un timp neînchipuit de scurt, se făurește o viață nouă, liberă, ideală (*triumfător*) Ei, ce părere aveți?

EVA: E o idee bună. Eu voi juca rațiunea. (*se scoală, țopăie*).

KOVACS (*speriat*): Ți-e frig?

EVA: Mi-au amorțit picioarele.

MARGIT: S-a muiat parcă. Mă mir cât e de cald.

KOVACS (*fără convingere*): Da, mă mir și eu... Ce seară plăcută... Am cinci-zece de ani, dar niciodată nu mi-a dat prin minte să observ stelele.

MARGIT (*încet*): Nici ele pe tine...

EVA: Uite Carul Mare! Ți amintești, tată? Odată te-am întrebat: „Oare carul mic e copilul celui mare?“

KOVACS: Pune-ți pătura pe picior!

EVA: Tu ai făcut o mutră extrem de serioasă, și mi-ai răspuns: „Nu cred, probabil că sînt doar veri“.

MARGIT (*neliniștită*): La urma urmei, de ce întîrzie?

EVA: Mă gîndesc și eu: promisese să vină la zece! Acum e 12 și un sfert...

KOVACS (*sentențios*): Dacă nu vine, asta poate avea un singur motiv: că nu poate veni.

EVA: Sau nu se grăbește. Te pomenești că-i rămînem pe gît — cadou de Anul Nou.

MARGIT: Doamne, dacă ai fi rea numai pe jumătate pe cât ți-e limba, și tot ar fi groaznic. Așteaptă, unde te duci?

EVA: Mă duc să-l întîmpin. (*pleacă*)

MARGIT (*ca pentru sine*): Hotărît! Cum facem rost de locuință, intru în fabrică!

KOVACS (*posomorît*): Nu-i de tine! Unsprezece ore în aer stricat... Cu pregătirea ta, ai putea găsi un loc mai convenabil!

MARGIT (*ironic*): Cu pregătirea mea... Am făcut un an la arhitectură, mă bîlbîi în trei limbi, soțul meu a fost scos din învățămînt ca „element politicește suspect“ — crezi că locuri mai „convenabile“, pe mine mă așteaptă?

KOVACS: Oricum, e o nebunie! Fantezia vecinei! Mofturi! Ea își face de cap? — Treaba ei! Dar pe noi să ne slăbească!... Sîntem oameni simpli...

MARGIT: Știi cu ce se deosebește un om simplu de un tîrîtor simplu? Umblă drept, și nu îngăduie să-l calce nimeni pe cap. (*pauză lungă*)

KOVACS (*necăjit*): Dacă tu vei lucra, eu voi conduce menajul.

MARGIT (*ride*): „Menajul“...

KOVACS: Mă gîndesc... Oare mie nu mi-ar găsi ceva de lucru? (*Margit îl privește cu interes*) Dimineața, ne-am scula împreună... Ți amintești, cîndva ne visasem așa... Am reîncepe totul. (*pauză*) Numai ...„*Rațiunea exilată*“... cînd am s-o scriu? Mi se conturează deja în minte...

MARGIT (*cu tristete*): Se conturează?... (*oftînd*) Scrie-o, dragul meu... (*se scoală*) Unde s-o fi dus fata asta? (*strigă*) Eva! Eva! (*pleacă*) (*Pauză. Pe urmă, din depărtare se aude glasul lui Andras și al Evei, cîntînd: „Nu ne temem de lup, de lup, de lup“.* Andras apare la braț cu Eva și Margit)

EVA (*pe aceeași melodie*): A găsit o cameră, cameră, cameră! (*cu emoție*) Imaginează-ți, tată, e în mijlocul unei grădini.

MARGIT (*privindu-l pe Andras*): Săracul, știi ce a făcut pînă acum?
Curățenie. Dimineța ne mutăm.

KOVACS (*se scoală, solemn*): Permite-mi, tinere prieten...

EVA (*comandă*): Un... doi... trei... începem!

TOȚI: Hip, hip, ura! Hip, hip, ura!

EVA (*lui Andras, repede*): Și spune, sînt și fructe?... Înainte, cine a locuit acolo?

ANDRAS (*încurcat*): Zarzavaturi... vreau să spun... A fost o magazie...
E... e puțin... scundă.

EVA (*speriată*): Subsol?

KOVACS: De ce pui întrebări tîmpite?... Există o vorbă: Pasărea o cunoști după pene, iar pe om după întrebări. (*vesel*) Zici că e cam... scundă?
Nu-i nimic, o vom ridica.

EVA: Adevărat. Mamă, tu voiai să te faci arhitect.

ANDRAS: Și de ce ați renunțat?

MARGIT (*gînditoare*): De ce?... M-am măritat... Un prieten vechi...

KOVACS (*casă*): Dascălul?

MARGIT: Nu era dascăl, — era profesor la facultatea de arhitectură.

EVA (*ride*): Pe urmă l-au arestat. (*către Andras*) Azi are jubileul, o povestește pentru a suta oară!

MARGIT (*supărată, lui Andras*): Vezi...

ANDRAS: Eu n-am auzit-o încă.

MARGIT: Nu, acum nu mai spun nimic. (*pauză, visătoare*) Era un om ciudat. Mi-a spus odată: „Eu sînt bătrîn, dar d-ta vei apuca desigur vremea cînd oamenii se vor îndrăgosti de lumină... În gînd, clădesc palate mari, albe... cu camere luminoase, terase largi... scăldate în soare... Văd oamenii care vor locui în aceste camere... îi văd lucrînd... îi văd cum își beau cafeaua... Sînt curați, tari, minunați, — și nu cunosc umilînța!“

EVA (*se ridică*): E frumos! Atît de frumos!... Tare aș vrea să mă așez și eu printre ei pe terasă... E așa... atît... (*fuge plîngînd*)

MARGIT (*către Andras*): Vezi, te rog, ce-i cu ea... Ce caracter imposibil!

ANDRAS (*se oprește lângă Eva, pauză*): Plîngi? De ce plîngi?

EVA: Nu știu... E atît de frumos... Nu pot să cred... Am 17 ani și n-am văzut încă nimic frumos... nici nu cred că există!

ANDRAS: Te înșeli, sau nu spui adevărul. Altfel, ar fi de neînțeles, nefiresc... De ce trăiești? De ce înveți? De ce vrei să te faci actriță? — Nu crezi? E imposibil! Ești atît de vie. Plîngi pentru că ți s-a vorbit despre libertate... Nu pot vedea în capul d-tale, dar dacă ar fi cu puțință, m-aș speria probabil, așa fierbe, clocotește totul acolo!

EVA (*cu pasiune*): Dar eu nu vreau! Înțelege-mă, nu vreau!... renunț la orice fel de clocot, la planuri, la acest ceva blestemat care mă roade pe dinăuntru! Parcă aș purta un bici în suflet... Ridicol, nu-i așa? Eu lovesc și tot pe mine mă doare... Dacă ai întreba pe cineva în clasă, ți-ar spune: „E o fată rea, tare rea!“ Mama zice la fel. Dar eu nu știu nimic. Stau ceasuri întregi în fața oglinzii și mă întreb cu voce tare: „Cine ești? Ce fel de om? Ce se va alege din tine?“ Dacă sînt rea, atunci de ce mă doare? Și dacă mă doare, atunci ce mă silește... De ce zîmbești? (*Andras tace*) (*Pauză*) Spune-mi, ce să fac?

ANDRAS: Taci o clipă — așa — îți mulțumesc!

EVA: De ce?

ANDRAS: Că exiști. (*pauză. O clipă se privește încurcați*): La ce te gîndești?

- EVA: Mă gîndesc... cît de cald va fi vara. (*din casă se aude aceeași melodie de Chopin*) A început. Dacă m-aș naște încă odată, n-aș asculta muzică și i-aș evita pe comuniști! Cînd stai să-i ascuți totul capătă altă culoare, chiar și cerul se luminează. Te simți mai bun, mai tare, în sfîrșit ai vrea să lupți, să scrii, să vorbești, să faci lucruri mari, neobișnuite, — de parcă fericirea ar depinde numai de tine, trebuie doar s-o vrei. Te trezești abia cînd rămii singură. (*rîde amar*) Nemții stau în fața Moscovei. Fă-mă să cred că nu-i adevărat... că soarele e verde... am să-ți fiu recunoscătoare.
- ANDRAS: Soarele e galben, și nemții stau în fața Moscovei, asta-i fapt. Dar stau de cîteva săptămîni. Stalin e în Kremlin — și asta-i fapt! (*cu pasiune*) Da, depinde de noi, de noi, numai de noi! „Omul e făcut pentru fericire, ca pasărea pentru zbor!” Cine a spus asta? (*pauză*) Oricine a spus-o, ăsta-i scopul, asta-i menirea lui. Asta o cred milioane de oameni, pe front, în închisori, în China, în America, la Polul Nord. Pentru asta se nasc versuri, școli, vapoare. Pentru asta s-a scris simfonia a noua! Pentru asta a trăit Lenin!... Oare cineva cu mintea sănătoasă își poată imagina că un pumn de nebuni și cîteva saci cu bani să poată sta în calea unei voine atît de fierbinți, de uriașe? (*Eva se apropie de el, îl privește cu ochi mari*) Ce-i, ce te uiți așa?
- EVA: Ca să te văd de aproape. Te cunosc de cînd eram copii. Dar abia acum observ că ai ochii albaștri. Iar cînd te uiți la mine, se deschid parcă, și scilipesc. De ce? (*Andras o privește tăcut*) Vrei să-ți spun eu? Pentru că îți sînt (*încurcată*)... simpatică. Dar un bărbat nu se mulțumește cu atît. El luptă, înțelege?
- ANDRAS (*zîbind curios*): Luptă? Și cum anume?
- EVA: Foarte simplu. O ia de mîină, și n-o mai lasă de loc. Oricît ar protesta, el o ține strîns: „N-ai să pleci nicăieri! Rămii cu mine, pricepi?”
- ANDRAS: Chiar dacă ea nu vrea?
- EVA (*mirată*): Dar cine a spus că nu vrea? Dorește însă să fie cucerită. Să simtă că cineva luptă, se sbate pentru ea!
- ANDRAS (*vesel*): Aha, înțeleg! (*rîde*) Acum înțeleg! (*brusc, pe alt ton*) Dar nu sînt de acord. Ea trebuie să aleagă tot atît de liber și hotărît ca și el.
- EVA (*pe un ton plîngăreț*): Dar nu vezi că ea e mică, nehotărîtă? (*cu sinceritate*) Ar vrea să creadă, să creadă în dragoste, în oameni, într-o viață minunată, care va sosi în curînd... Dar nu îndrăznește încă.... Știi, s-a lovit prea des. Îi lipsește cineva, un om puternic, liber, care s-o sprijine, s-o ridice cînd se poticnește. (*pauză*) Oare te iubesc? Nu-mi dau încă seama. Dar tare, tare aș vrea! Iată, orice mi-ai cere, chiar un lucru periculos, l-aș face liniștită, cu credința că așa trebuie, că nu mi se poate întîmpla nimic rău. Poate că și dragostea e un fel de credință, credința în frumos, în tot mai frumos (*pauză*) De ce taci? Sau mai bine taci, poate mă răs_gîndesc.
- ANDRAS: N-ai să te răs_gîndești...
- EVA: Nu?
- ANDRAS: Ar fi absurd. Ca și cum brațul meu s-ar răs_gîndi să stea legat de umăr. Nu pricepi? Există sentimente care cresc cu noi, ca un braț... Știu. Ai putea găsi un om mai frumos, mai deștept, mai învățat ca mine. Dar niciodată, în toată lumea, n-ai să găsești pe nimeni care să te iubească așa de mult, așa de egal, de tare. (*pauză, o clipă se privesc în tăcere*).

GLASUL LUI MARGIT: Eva, unde sînteți?

(Se aude tropăit de cizme. Prin fața lor trece o patrulă de jandarmi, ducînd cîțiva oameni între baionete. Intre ei, d-na Beres. Cînd trece pe lângă ei, se întoarce, rostind cu voce tare: Curaj! Toți privesc în urma lor, încremeniți. De departe se aude încă odată, ca un ecou: Curaj! Apoi glasul brutal al ofițerului)

Cortina

ACTUL IV

A trecut un an și mai bine.

Scena: Un subsol, o încăpere sărăcăcioasă, dar nu deprimantă. Mai multe locuri de dormit — divan, pat, laviță. În fund, o nișă, despărțită printr-un paravan. În mijloc, o masă cu scaune. Din cameră se deschid două cămăruțe mici — o bucătărie și un fel de dormitor. Ambele, despărțite de cameră prin perdele. La stînga, o ușă îngustă duce spre ieșire. La ridicarea cortinei, Eva stă culcată pe divan. E palidă, se uită înaintea ei cu o privire fixă, cu fața inexpresivă. Un muncitor bătrîn strînge niște cărți într-un sac. Camera e puțin răvășită. E seara tîrziu.

MUNCITORUL: În spatele nostru venea un torpilor nemțesc... De odată s-a răspîndit vestea că îl caută pe tovarășul român, adică pe mine...

Inchipuie-ți acum...

EVA *(sec)*: Au bătut-o?

MUNCITORUL: Ți-am spus de zece ori.

EVA: Jură!

MUNCITORUL: Nu era singură. Odată cu ea, au ridicat încă cinci din schimbul de noapte... Nu s-au atins de ei... Dar dacă vrei, ți-o jur! Mama d-tale e un om și jumătate!

EVA: Au bătut-o? Da sau nu?

MUNCITORUL: Ți-am spus doar... Încăpățînată mai ești! *(pe alt ton)* La Stalingrad sînt strîmtorați, cîinii! N-au cu ce mușca, de asta latră mai tare. *(pauză)* Și soțul d-tale ar face mai bine să nu se prea arate prin fabrică. *(arată sacul)* N-or să-ncapă. N-ai un cufăr?

EVA: Voi căuta. *(pauză)* Te rog, te rog din suflet, fii sincer... Promit... vezi, sînt calmă... *(izbucnind)* De ce?... Dar de ce?... De ce nu m-au luat mai bine pe mine?... Nu pot! Nu vreau! Mamă, nu vreau! *(plînge cu hohote)*.

MUNCITORUL: Oho!... La dracu'! Ajunge! *(învîrtindu-se nedumerit în jurul ei)*. Halal luptătoare, nu zic! *(se caută prin buzunare)* Uite ce ți-am adus. Un fluier. *(fluieră. Eva plînge. Brusc furios)*. Vrei să știi adevărul? Vino în fața oglinzii! *(o trage spre oglindă)* Cine stă aici? O luptătoare, sau o cuconiță nervoasă? Ei? N-ai curaj să răspunzi?— Am stimă pentru mama d-tale, așa femeie mai rar! A plecat zîmbind, cu capul ridicat. Pe soțul d-tale îl știu de cînd era de-o șchioapă. Cu taică-său, răposatul, am stat împreună la închisoare. Dacă ar trăi bătrînul, n-ar avea de ce să se rușineze de fiul său. Dar pe d-ta, te-ași trimite la pension. Ce cauți lângă mașină? Nu-ți mai murdări degeaba mînuțele, învață franțuzește și pianul. Ți se potrivesc mai bine! *(mai blînd)* Ei, nu ți-o lua așa la inimă, înțeleg, nu-i ușor deloc...

EVA *(își ridică capul, cu curiozitate)*: Spune-mi te rog, d-ta n-ai plîns niciodată?

MUNCITORUL (*indignat*): Eu?! (*mai încet*) Odată. Ai auzit câte ceva despre siguranța din București? Directorul... era vestit în toată țara, pivnița Siguranței și mai vestită... Imaginează-ți acum că stai la fereastră, iar pe nevastă-ta o bat în curte, la zece pași de tine... Tovarășii au vrut să mă tragă cu forța de la fereastră, dar cu mă agățasem de zăbrele, îmi loveam capul de zid, plîngeam ca un copil... M-a observat... Când au trecut, m-a privit, și a încercat să-mi zîmbească.

EVA: Ce s-a întîmplat cu ea?

MUNCITORUL: Nu știu, pe mine m-au mutat... (*pauză, nervos*) N-are importanță...

EVA (*cu disperare*): N-are? Spune-mi, destănuiește-mi, sînt prea proastă ca să înțeleg singură, — ce e important? Atunci ce-i important?

MUNCITORUL (*sec*): Important e să-ți stăpînești nervii, fetiço. (*bătaie la ușă*).

EVA: Mă duc să văd... Ia sacul de aici. (*bătaia se repetă. Eva iese, de afară se aude: Cine e? Apoi o exclamație de emoție*) (*Eva reintră cu Petru, îndepărtîndu-se puțin de el: Cîteva clipe îl privește ca buimacă*) Tu ești?... Spune-mi, nu viscz?

PETRU: Nu, nu! Nu visezi!... Tata sforăie, asta-i o realitate. Vino-ți în fire, ce ai?... (*tare*) Mamă!... Doarme... Ia să te văd... Ai crescut! (*privind în jur*) V-ați cam înghesuit... Unde e biroul meu?

EVA: L-am împrumutat. Era prea mare.

PETRU: Da... (*se învîrte prin cameră*).

MUNCITORUL (*a stat tot timpul lîngă paravan, uitat*): Nu știți, s-a mai limpezit?

PETRU (*se întorce, uimit*): Nu, e ceață.

EVA: Iartă-mă, am uitat... E fratele meu. A venit în permisie!

MUNCITORUL: Așa pică bucuria, cînd nici nu te aștepti... Zici că e ceață... Ei, s-o luăm din loc... Noapte bună, și sănătate, tinere! (*pleacă cu sacul*).

PETRU: Cine e?

EVA: Un bătrîn.

PETRU: Am băgat de seamă.

EVA: I-am dat niște cărți... pentru vînzare.

PETRU: La ora asta?... Sînt acasă!... Ciudat... De la gară am venit într-o fugă... Iar în fața porții m-am oprit. Îmi era teamă că vor deschide niște străini... o babă, de exemplu... mă va privi cu uimire... „Nu-i cunosc, nu stau aici. N-am auzit de ei“. (*brusc*) Iartă-mă, dar îi voi trezi. Vreau s-o văd pe mama.

EVA (*tăindu-i calea*): Nu se poate.

PETRU (*apucînd-o de mînă, brutal*): E bolnavă? (*strigînd*) Vorbește! A murit?

EVA (*smucindu-se din strînsoarea lui*): Ești nebun? Mama e sănătoasă. Dar... acum nu e acasă.

PETRU: Nu-i acasă?

EVA: E la fabrică... Lucrează în schimbul de noapte.

PETRU: E ultima fantezie?... Unde e fabrica asta?

EVA: Departe... Străinii nu pot intra.

PETRU: Eu nu sînt străin. Asta în primul rînd...

EVA. (*repede*): Trebuie să sosească... dar... e mai bine să-ți spun... mama...

PETRU: Știu, știu. E supărată pe mine. Nu mi-a răspuns la scrisori. Ei și, ce importanță are? E mama mea. Celălalte sînt mofturi.

EVA: Crezi?

PETRU: Să lăsăm vorbăria! Am să vă rog pe toți: vreau liniște! O zi, două, lăsați-mă să răsuflu! Fără discursuri, fără aluzii, fără întrebări... Se poate?

EVA: Ți-e foame?

PETRU: Nu. Adică, da... (*Eva vrea să iasă*) Stai. Acum nu pot mânca... Povestește-mi mai bine despre bătrâni. Cum o duc?

EVA: Mama a încărunit.

PETRU: Și tata?

EVA: Ai să-l vezi...

PETRU: Ultima scrisoare am primit-o de la el acum un an. Seria că te-ai măritat cu Andras... Ce face? I-au mai trecut gărgăunii?

EVA: Parcă era vorba să lăsăm „vorbăria“.

PETRU: Iartă-mă. Așa e.

EVA: De ce zîmbești?

PETRU: Nu știu... Spui că a încărunit?... Toate mi se învălmășesc în cap. (*ride*) Te-ai măritat?... Puteam să cred orice despre tine — numai asta nu, c-ai să devii o „femeie“... Ai crescut. Sau ți-am mai spus-o? Te-ai schimbat. Tot mai vrei să te faci actriță?

EVA: Tot.

PETRU: Și școala?... Stai... Între timp ți-ai dat bacalaureatul?

EVA: M-am lăsat.

PETRU: Ai căzut?

EVA: Au mărit taxele... Și la matematică, știi, nu stăteam strălucit. Mama și Andras lucrau... Seara, când se-ntorceau, discutau despre ale lor... Mă simțeam între ei ca un musafir... Am început să-i rog să-mi găsească și mie un loc... (*pauză, pe alt ton*) Dacă ai ști! La început îmi era greu... mă temeam de muncitori, mi se părea să sînt grosolani. Acum zîmbesc cînd mă văd, și strigă de departe: cînd mai vii să ne spui o poezie? (*cu însuflețire*) Voi fi actriță! Acum sînt sigură! Singură n-am îndrăznit s-o cred! Cît am suferit... Deși e simplu: talentul e în noi, îl purtăm în suflet, chiar cînd nu-l simțim. Nu credeam în el... Ce planuri am!... În gînd repet mereu! Și parcă ași crește, ași crește!... Mi-e teamă uneori să nu-mi iau cumva zborul!

PETRU: Te recunosc... Ai rămas aceeași exaltată.

EVA (*cu dezamăgire*): Și tu acelaș... (*îi vine să plîngă. Iese spre bucatărie; din ușă, fără să se întoarcă*) Să-ți fac ochiuri, sau jumări?

PETRU: Mi-e tot una. (*se plimbă prin cameră, fredonînd ceva, distrat. Apoi se așează pe un scaun, rezemîndu-și capul de spetează; șoptește cu ochii închiși*) Liniște... liniște... (*Din dosul paravanului se aude un scîncet de copil. Petru se ridică mirat, trage paravanul, de după care se vede un pat de copil*) Ia te uită! Cine ești tu?

COPILUL (*plînge*): Mama! Maaama!

PETRU: Dar cine e mama ta? Hai? Răspunde!

COPILUL (*țipă*): Uaaa! Uaaa!

PETRU (*imitîndu-l*): Ua! Ua!... Liniște! Taci! (*enervat*) Dar încetează odată!

EVA (*din ușă*): Ai înnebunit? De ce țipi la copil?

PETRU: El a țipat, nu eu! E un copil isteric! Ce caută aici?

EVA: E... al nostru. Adică l-am adoptat... Părinții lui sînt plecați.

PETRU: La închisoarea de la Someșeni, nu?... L-am recunoscut după glas. E arogant ca și mă-sa.

EVA: Cum te-ai înrăit, doamne!

PETRU: Cred că bunătatea nu m-a caracterizat niciodată. Va să zică, nu s-a mulțumit să vă zăpăcească pe toți, v-a lăsat și un plod amintire.

EVA: Taci! Nu știi ce vorbești! Tu nu știi cât îi datorăm! Ea ne-a găsit de lucru...

PETRU: E liberă?

EVA: Au fost siliți să-i dea drumul din lipsă de probe. Când tata a fost bolnav, l-a ținut două luni în spital.

PETRU: E plăcut să afli că ai tăi trăiesc din mila unei persoane mai mult decât suspecte. Și când mă gândesc că în primele luni îmi rupeam bucățica de la gură ca să vă pot trimite jumătate din soldă... Mi-ați restituit-o pînă la ultimul ban. De ce?

EVA: Tu... nu știi?

PETRU: Sînteți niște fanțaști. Datoria mea ar fi să nici nu mai calc pe acasă.

EVA: Și mai mult decât asta...

PETRU: Ajunge! Nu vreau să ne certăm. Am venit să mă odihnesc, pricepi?

EVA: Atunci, poate că era mai bine să nu vii acasă...

PETRU: Vă incomodez?

EVA: Nu despre asta-i vorba... (*afară se trîntește poarta*) E Andras! Petru... te rog... lasă-ne singuri o clipă. (*îl conduce în camera ce servește drept bucătărie*).

ANDRAS (*se oprește în ușă, palid, răvășit*): Nu-mi spune... am aflat... mi-au povestit tovarășii... (*Eva îl ajută să se desbrace, îl conduce spre masă; el se lasă pe scaun, sfîrșit*) Au arestat-o. Știu tot.

EVA (*oștează*): Nu tot... (*merge încet pînă la bucătărie, trage perdeaua; apare Petru. Andras se ridică încet, de parcă ar avea o nălucire. Cei doi se privesc o clipă în tăcere*)

PETRU: Nu te așteptai să mă găsești aici. (*instinctiv, face un pas către el*)

ANDRAS (*se întoarce, ca și cum nu l-ar fi observat*): Ce ceață e afară!

PETRU: Nu se mai limpezește... (*pauză*)

EVA: Stați la masă, vă rog. (*iese. Cei doi se așează stîngaci, fără să se privească. Pauză penibilă*)

PETRU: E liniște aici! Parcă am fi sub pămînt.

ANDRAS: (*cu voce îngroșată*) Acum, nici sub pămînt nu-i liniște.

PETRU: Fie și o iluzie, dacă te odihnește.

ANDRAS (*privindu-l în față, cu un zîmbet*): Și supraoamenii obolesc? Mă mir!

PETRU: Și dumnezeu ar obosi în Rusia pe o vreme ca asta. Încearcă să stai două săptămîni în tranșee, și nimic n-o să te mai mire. Clima e bles-temată. Iar oamenii — niște diavoli.

PETRU: Mai studiezi ceva?

ANDRAȘ: Cînd am timp... Rar... Dar tu?

PETRU: Eu... (*dă din mînă, rîzînd*) Am început să uit pînă și legea lui Boyle-Mariotte... Mă ocup mai mult de psihologie; studiez sufletul slav.

EVA: E interesant?

PETRU: Mai ales pentru logica unui european. La Stalingrad se dau lupte hotărîtoare, și dumnealor transmit la radio știri despre decorarea unui colhoz din Azerbaidjan pentru producția sfeclei de zahăr...

ANDRAS (*zîmbește*): Se vede că ei n-au obosit...

PETRU: Era să uit! (*se ridică, scoate din port-hart o sticlă și o pune pe masă.*) Samogon. Un fel de țuică barbară. (*toarnă în pahare*) Știm bine: popoarele primitive sînt mult mai rezistente. Cultura mo-leşte, încarcă creierul, nervii...

EVA: De asta vă străduiți s-o desființați?

PETRU: S-o desființăm? Mult spus. S-o epurăm, asta e altceva. S-o adaptăm noului ritm de viață. (*ridică paharul*) În sănătatea... (*dar nu-și amintește nimic pentru care ei trei ar putea bea împreună; în sfârșit, ușurat*) mamei! (*toți ridică paharele. Petru îl golește pe al său dintr-o înghițitură, se cutremură, dar își revine îndată. Nu e încă beat, dar e mult mai vioi, mai volubil ca de obicei*) Știți ce spune Hamlet? „Gîndirea pălește culoarea firească a acțiunii“.

ANDRAS: Văd că în ce te privește, nu te-ai epurat încă definitiv. Mai e pînă să ajungi la nivelul unui dihor, de pildă.

EVA: Nu mult...

PETRU: Fără ironii. De ce jignești dihorii? La drept vorbind, animalele au un mare atu față de noi: sînt lipsite de scrupule.

ANDRAS: Nu te știam suferind de meteahna asta.

PETRU: Nici eu. Am avut o surpriză. Iată ce urmări poate avea o educație greșită. (*bea*) Să vă spun drept, în primele luni am avut zile negre — ajunsesem pe punctul de a comite un act desnădăjduit.

EVA: Și ce te-a oprit?

PETRU: Curiozitatea. Mă gîndeam că în caz de nevoie, voi găsi oricînd un moment pentru asta. Dar merită să aștepți: poate mai ai de văzut cîte ceva interesant.

EVA: Și... merita?

PETRU: Multe mai vrei să știi... Băieții făceau glume pe socoteala mea. M-au poreclit „Mioara“, fiindcă am leșinat odată.

EVA: De ce?

PETRU: În fața ferestrei mele, au spînzurat o fetiță de nouă ani. Fusese prinsă pe cînd ducea sub șorț granate pentru partizani. (*Eva se duce spre fereastră, ca să-și ascundă turburarea*).

EVA (*după o pauză, fără să se întoarcă*): Apoi... te-ai obișnuit, nu?

PETRU: În tot cazul, a fost o experiență...

ANDRAS: ... pe care o încearcă orice criminal.

PETRU: Ei și? Vă speriați de cuvinte! Ce înseamnă asta: „Un criminal“?

ANDRAS: Criminal e acela care omoară și jefuiește din cruzime și lăcomie.

PETRU: Cruzime! Lăcomie! Mentalitate de civil! E ceva tentant, amețitor, în asta: să răstorni valorile morale, toate noțiunile cunoscute, cu capul în jos! Să treci scuipînd peste ele, într-un vîrtej nebunesc!...

EVA (*sec*): Aiurezi, sau ești beat?

PETRU: Sînt amețit. Crezi că dacă aș fi treaz, aș sta cu voi să fac teorii?

ANDRAS: Beat sau treaz, dar ești inginer...

PETRU: Am fost. (*bea*).

ANDRAS: Mă rog. Dar atîta mai știi: dacă așezi o piramidă pe vîrf, se învîrtește ea un timp, dar apoi cade inevitabil.

PETRU: Nu știi! Cînd te învîrtești, nu știi, nu simți nimic.

EVA (*încet*): Nici greață?

PETRU: Nu. Toate astea au fost, dar au trecut. Acum e pustiu. — Crede că am ajuns dincolo de simțire.

ANDRAS: Nu pricep.

PETRU: E simplu: nu simt. Taie-mi un braț, ucide-mi sora... nu simt, nu pot, nu mai merge.

EVA: E îngrozitor.

PETRU: Dar comod. Asta-ți dă putere asupra oamenilor. Ești invulnerabil ca morții... Numai că puțin... deșert. (*pe gînduri*) Da, așa trebuie să fie după moarte.

EVA (*gînditoare*): Așa se nasc monștrii?

PETRU: Vrei să-ți spun cum se nasc? (*după o pauză*) În copilărie, m-am supărat odată pe Dumnezeu. Am vrut să-l încerc. M-am închis în baie, și am început să-l înjur în gura mare. Apoi, m-am pitit într-un colț și am așteptat, tremurînd, pedeapsa. Dar nu s-a întîmplat nimic. Pe front — aceeași poveste. În fiecare zi e pîngărit ceva sfînt. E un fel de întrecere turbată, parcă se întrebă cu toții: pînă unde mai merge? Cît de adînc se poate înjosi o făptură umană? — Dar nimeni pînă acum n-a reușit să stabilească o limită. Iar Dumnezeu privește impasibil din cerul lui indiferent, și nu trimite trăznete ca să ne pedepsească, și nu aruncă în aer acest morman de gunoi, împreună cu noi! — Pînă la urmă, experiența își pierde prospețimea. Ajungi să păcătuiești din obișnuință, plictisit, așa cum cîrpești ciorapii, sau îți cureți cizmele.

EVA (*speriată*): Tata!

KOVACS (*intră, îi privește pierdut, apropiindu-se*): Bună seara! (*parcă ar discuta cu cineva; dă din mîini*) O prejudecată. (*se gîndește*) Îl cunoști pe Libermău, croitorul?... Îl vor deporta... L-am întrebat: de ce cînti la pian? El sau fata lui... nu-mi amintesc... (*pauză*) Acum mă ocup de matematică... Am trimis la Academie un memoriu cu privire la timp... (*cu șiretenie*) Cîte luni are anul?

EVA (*disperată*): Tată!

KOVASC: Douăsprezece? (*triumfător*) Aha, știam! Acum te-am prins! (*cu emoție*) O prejudecată!... Toate astea-s prejudecăți! Despre asta e vorba... Am descoperit un nou an: e mai mic, dar mai bun! Degeaba toate intrigile, o voi demonstra!... Dar acum trebuie să plec... Întîrziu de la piață... Cartofii s-au scumpit... (*îl privește pe Petru, cu o sforțare de a-l recunoaște*) Parcă am avut onoarea?... Nici o formalitate... sînt un om simplu...

EVA (*îl conduce afară; pauză*)

PETRU (*încet*): A înnebunit... curios... (*pauză*) Era de prevăzut. Dacă mă gîndesc bine, n-a fost normal niciodată. (*pauză*) Și... de cînd?

EVA (*intră*): De aproape un an... Se întîmplă ca săptămîni de-a rîndul să fie în întregime treaz... Atunci e tăcut, și atît de blînd, că îți se rupe inima.

ANDRAS (*pe gînduri*): Ușor smulge vîntul un copac fără rădăcini... (*Petru se ridică, își ia haina*).

EVA: Unde pleci?

PETRU: La fabrică. E mai bine s-o întîmpin singur pe mama.

ANDRAS: Maică-ta a fost arestată astă-noapte.

PETRU (*îzbucnește într-un rîs isteric. Cei doi îl privesc îngroziți. Apoi se lasă pe scaun*): Dar... pentru ce?

ANDRAS: Organele poliției secrete nu obișnuiesc să dea lămuriri...

PETRU: Voi ați împins-o! (*sare în sus, cu furie, către Andras*) Tu răspunzi, căine! Îți zdrobesc creierii!

ANDRAS (*ironic*): „O experiență care și-a pierdut prospețimea“.

EVA (*începe să rîdă*): Vasăzică ai mințit?! Și tu simți, și tu te chinui, ca oricare altul!

PETRU: Nu-i adevărat... nu mă chinui... e numai băutura... Nu știți unde au dus-o?

EVA (*cu vioiciune*): Petru, dacă ai putea, dacă ai putea face ceva...

PETRU (*demn*): Sînt ofițer în armata Führerului! (*dă din mîină, se așea-*

ză. *Simplu*) La primul pas, aş fi arestat. N-aş putea să-i fiu de nici un folos.

EVA: Ți-e frică?

PETRU: Ce-ai spus?

EVA (*ride*): Te sperii de cuvinte. Ce-nseamnă asta „frică“? O noțiune...

ANDRAS: Isprăvește! (*lui Petru, pe gânduri*) Și totuși, cînd ai plecat, aveai un scop: inuman, absurd, dar în care credeai...

PETRU (*sec*): Cînd am plecat, nu eram decît o vită încălțată.

ANDRAS: ...Și... acum?

PETRU: Acum sînt un om liber. (*scoate din buzunar un revolver, îl pune pe masă*) Acest obiect îmi dă siguranța și liniștea necesară, sentimentul că sînt încă stăpîn pe propria mea soartă.

ANDRAS: Asta-i tot?

PETRU: Tot. (*pauză*)

EVA (*incet*): Spune-mi, te rog, cum e să-ți pierzi credința?

PETRU: Desgustător de simplu. În drum spre front, comandantul companiei noastre, căpitanul Loeb, îmi apărea mîndru și intangibil, ca un zeu antic în zale. Dar la prima retragere, zalele au căzut. L-am văzut pe „intangibilul“ meu scotocind prin buzunarele muribunzilor. Își jefuiau proprii lor morți...

EVA: Dar dacă ți-ai dat seama că ai fost înșelat, că te-au tîrît într-o aventură murdară, dacă tot ce ai visat, ai crezut, s-a prăbușit dintr-odată — de ce nu te-ai oprit?

PETRU: De ce? (*ride nervos*) Ai văzut vreodată un bulgăre de zăpadă prăvălindu-se din vârful unui deal?... E naiv să crezi că dispui liber de viața ta. Numai în moarte ești liber.

ANDRAS: Judecată de laș?

PETRU: Nu mă sperii cu asta. — Și dacă m-aș opri? Încotro s-o apuc? Cine sînt eu? Unde e nevoie de mine? — Mă vedeți voi pocăit? Dar ași accepta chiar să mă pocăiesc, dacă aş găsi cauza care merită osteneală... Dar nu mai e nimic... Toate cauzele îmi par la fel de goale, de false... Aceeași himeră, altfel pieptănată... Am coborît prea adînc, omul mi s-a înfățișat cu o față prea înspăimîntătoare...

ANDRAS: Vrei să spui, fascistul?

PETRU: Uniforma nu contează. Vreau să spun că aici... (*iși arată pieptul*) totul e ars. Nu mai aștept nimic. (*pauză*) Poate că pacea și fericirea vor coborî odată pe acest glob chinuit, dar asta numai după ce omenirea se va fi autodesființat și-și va fi nimicit sămînța, recunoscînd că a dat faliment. (*bea*) Aș face-o cu mîna mea... (*gest cu mîna, de parcă ar sfărîma ceva*) dacă mi-ar sta în putere... Dar nu mai pot. Nici pentru asta nu mai am energie.

ANDRAS: Fiară! (*Petru ride ironic, dar privirea calmă și stăruitoare a lui Andras îl oprește*) Într-adevăr, fascismul va da faliment, Petrule. Vă veți prăbuși și noi vă vom nimici sămînța. Dar omenirea va continua să existe. Mamele vor naște copii, și viața își va urma cursul, ca și cum n-ați fi fost.

EVA: Nu. Mai frumos, mai curat, cu mai multă îndrăzneală. (*cu însuflețire.*) Mie mi se pare că după război viața va fi neînchipuit de frumoasă!

PETRU: Viața... care viață?... Ce înseamnă asta, „viață“?...

EVA: Nimic deosebit... adică totul... Cîmpul... și cerul, și ploile... și copiii... și visele și gîndul oamenilor...

PETRU (*ride*): Dar asta e poezie!...

ANDRAS: Și poezia! Și tot ce pîngăriți, dar nu veți înăbuși niciodată sub tălpile voastre murdare! Sună poetic? Se poate. Dar așa cred oamenii, așa simt ei în toate colțurile pămîntului.

PETRU (*se ridică, gesticulînd, cu paharul plin în mînă*): Și eu cred... (*se clatină*) Cred în Germania... Cred în comandantul de companie Loeb... cred în băutura... cred în iluzii... cred în copiii spînzurați... (*cîntă*) Deutschland... Deutschland... (*se oprește brusc, ia poziția de drepti*) Domnule căpitan, sublocotenentul Kovacs Petru din batalionul 3, compania 7, gata la datorie! (*continuă cîntecul*) Über alles in der Welt... (*se oprește, către ceilalți*) De ce nu cîntați?... Cîntați, dacă vă ordon! De ce taci, hei?... Vezi că eu... (*scoate revolverul*).

EVA (*sare în fața lui Andras, acoperindu-l*): Încearcă!

PETRU (*ezită o clipă, apoi dă din mînă scîrbit, bagă revolverul în buzunar*): Gata... Am predat poziția... (*se clatină*) Haide, duceți-mă la culcare. (*iese condus de Eva; Andras se uită după ei, nemișcat; reintră Eva, se lasă la pieptul lui Andras, plîngînd încet*).

ANDRAS: Ajunge... fii cuminte...

EVA: A fost fratele meu... (*plînge*)

ANDRAS: Da... a fost...

EVA: Mi-ar fi poate mai ușor să-l văd rănit sau...

ANDRAS: Dar ei preferă să putrezească în picioare. Și totuși e bine să-i vezi așa. Trebuie numai să-i observăm de aproape, să le fotografiem chipurile, ca să-i putem recunoaște mai ușor dacă vreodată umbrelor se vor ridica din mormînt... Eva... dormi?

EVA: Nu... ascult.

ANDRAS (*zimbînd*): Doarme în picioare! (*o ridică și o duce în brațe pînă la canapea; acoperind-o*) Noapte bună.

EVA (*sărînd, speriată*): Unde te duci?

ANDRAS: S-o anunț pe doamna Beres. Nu trebuie să se întîlnească...

EVA: Mă duc cu tine.

ANDRAS: Liniște! Copiii dorm la ora asta.

EVA: Andras!

ANDRAS (*se îmbracă*): Da?

EVA: Mă iubești?

ANDRAS: Un pic.

EVA: Atunci rămîi cu mine... O vom aștepta... Tu nu știi... Cum ieși pe ușă, parcă îngheț, mă cuprinde așa o spaimă...

ANDRAS: Iar mie, dimpotrivă, mi se pare că ași putea să mă încaier singur cu zece fasciști, plus un urangutan, numai să știu sigur: tu ești a mea, și n-ai să te schimbi niciodată.

EVA (*în șoptă*): Niciodată...

ANDRAS (*o strînge în brațe*): Draga mea... soția mea... (*potrivindu-i perna*) Și-acum ne culcăm... închidem frumos ochisorii... ca o fetiță cuminte... (*o privește o clipă, apoi stinge lumina și iese pe virful picioarelor*) (*Cîteva clipe, scena rămîne în întuneric; din fundul scenei se aude o împușcătură. Eva se trezește. Cu groază*)

EVA: Petru! (*se repede în fund*) (*Se aud pași, lumina se aprinde brusc. A intrat d-na Beres. Se desbracă încet, micșorează lumina. Se oprește în fața paravanului, ezită cîteva clipe, apoi îl trage încet la o parte; se aproprie de pătuț, vorbește în șoptă*).

D-NA BERES (*ofînd*): Așa-i întotdeauna... Te văd numai dormind... (*oftează din nou*) Am reumatism, mă dor șalele... Tatăl tău face

greva foamei... tu nici nu-l cunoști... Ești încă mic, nu înțelegi nimic... (*copilul geme în somn*) Ei, ei, dormi, dormi frumos! Ce mamă proastă ai... Când vei fi mare, vei râde de ea... Poate ai s-o lauzi: „Ești o femeie de treabă“... Eu am să șchiopățez fericită în urma ta, și am să-mi zic: „Sînteți frumoși, mîndri, tineri... dar nu se cade să uitați nici de noi, bătrînii.. E adevărat, cînd scriem ne tremură mîinile... Dar aceste mîini au cules mărăcini, pentru ca cei ce vin după noi să nu se înțepe!... Ne putem înfățișa cu ele oriunde, fără rușine. Chiar în fața propriei noastre conștiințe. (*iși dă seama că vorbește singură. Zimbește*).

ANDRAS (*intră, se oprește în ușă; transfigurat de emoție*) Stalingrad..

D-NA BERES: Ce e?... Vorbește!

ANDRAS: Nu înțelegeți? (*Evei, carereapare, clătîniindu-se*) (*Cu vocea plină, puternică, alungă parcă prezența dramei de alăruri*) Stalingradul e liber!

1950

CORTINA

VOI, FIARE ALUNGATE

Voi, fiare alungate din păduri
De gloata mare-a vânătorilor,
Gonite de poporul adunat
La revărsatul zorilor,
Din vale și cîmpie, cu securi,
Cu furci și cu sînețe;
Voi, oameni fără tinerețe
Și fără țară,
Rătăcind ca ghemotoacele de scai
De orice vînt stîrnite fără veste,
Cu inima cuprinsă demult de putregai,
Mai silnici decît spînul din poveste;
Voi, care-aveți aceste două mîini
- Doar pentru-a gîtui și-a spînzura,
Pentru a pune foc și-a căsăpi,
Pentru-a-nveli într-o perdea
De fum
Lumina cristalină a soarelui răsare,
Pentru-a preface omenirea în cimitire și-abatoare; —
Dacă sînteți în stare-acum să mai pricepeți
Cu creerele voastre de cenușă,
Aflați că cel mai fraged copăcel
Ce-a răsărit la marginea poenii,
Țărîna ce-l hrănește cu dulcea ei răcoare,
Mireasma ridicată de-a primăverii boare
Și gingașii bătrîni ca tufa de liliac cu albe flori,
Copiii țării mele isteți ca un izvor
Sărînd de sus, din culme, pe treptele-i mărunte,
Plugarii și-nvîțații cu înțeleaptă frunte,
Mulțimea iscusită, mulțimea muncitoare
Stăpîină pretutindeni în munte și cîmpie,
Mulțimea ce-i dă țării, azi, pașnica-i tărie,
Cutremurați de-o scîrbă fără seamăn,
Strivindu-vă sub ura lor,
Vă osîndesc cu toții într-un glas.
Voi, fiare alungate rămase de pripas,

Născuți din inimă de om
Doar pentru a lovi mai bine omul,
Și-avînd înfățișare omenească
Pentru a ne-nșela privirea, —
V-aruncă-n față ura lor firească
Și piatra tare și plăpîndul pom.

Minați de neputință.
De furie și oarbă ură,
Pîndiți în crîngurile dinadîns sădite
Acolo, în apus,
Și ochii vă sticlesc de nerăbdare,
De-nfiorarea fiarei hămesite
Care-a ieșit la drumul mare,
Iar lupii suri, hapsîni,
De cînd vă știți peste hăitic stăpîni,
Vă fac un semn
Și vă aruncă-n ghiare
Năframa cu mirosu-i de sînge închegat,
Țesută fir cu fir
Doar din ucideri și din schingiuviri,
Din blestemele celor trimiși în deportare.
Din inimile pîrjolite în cuptoare,
Din gemetele mamelor bătrîne,
Din ultimele tresăriri de viață
A celor aruncați de voi
Cu viață încă-n gropile comune,
Inăbușiți cu gloanțe și noroi,
Năframa cu mirosu-i de ars, de praf de pușcă,
Ce vă ațîță pofta de noi asasinate
Ca hălcile de carne prinse-n cîrlig în cușcă.
Adulmecați-o iarăși cu nări însîngerate!
E timpul azi să atacați din nou,
Să se deschidă iar al fiarei bot,
E timpul să se știe
Că-a mai rămas acolo un jalnic cap de pod,
Că mai ascunde o ghiulea în țeava lui turtită tunul,
Că n-a pierit nici vitejia fascistă: șapte contra unul,
Că mai sînteți în stare să mai tăiați un cap
Cu vechea-ndemînare de casap.

O crimă-n șirul altora o mie.
Ați mai înscris o faptă de glorie-n răboj.
O glorie plătită-n bani peșin,
Murdari, nesălioși,
Sălbateci asasini,
Ați adăugat la contul deschis o crimă, iarăși.

Și a căzut un om pe lespezi.
Un frate-al nostru, un tovarăș,
Un om tăcut, cu ochii limpezi.
Cu mîinile lui sigure și mari,
Soldat în marea oaste a vieții-adevărate.

Voi ne-ați ucis un frate
 În țara uriașilor ghețari
 Și a luminii albe,
 A iezerelelor prinse de culmi ca niște salbe
 De rece și topit mărgăritar,
 Voi ne-ați ucis un frate
 În țara de zăpezi amețitoare,
 De proaspete pășuni și de tălângi, —
 Ce ține însă-nchise-n bănci,
 Cu îngrijire,
 Mormanele de lire,
 Devizele, dolarii
 Storși din sudoarea clasei muncitoare,
 Din care se înfruptă mercenarii.
 E țara iscușiților strategii,
 Intreagă cât o palmă,
 Odihnitoare, calmă,
 Cu mari hoteluri străvezii, curate
 Ca un pahar sau ca o casă de maternitate,
 Dar care ocrotește cu multă sîrguință,
 În locul pruncilor, fără de legi.
 Cu aerul inmiresmat de brazi,
 Dar care dă culoare în obraji,
 Și înarmează cruda neputință,
 Cu ornice care măsoară al vremii mers dumnezeesc,
 Dar se opresc nevolnice, deșarte,
 Atuncea cînd stăpînul din umbră, poruncește,
 Intîrzie o oră, două, șapte,
 Se-opresc din mers pînă în miez de noapte,
 Atuncea cînd stăpînul poruncește,
 Intîrzie să meargă pînă își dă suflarea
 Tovarășul viteaz, lovit de moarte.

Sălbătăciuni gonite din păduri
 De gloata vînătorilor
 Cu furci și cu sînețe,
 Ființe fără țară și fără tinerețe,
 Pîndiți să-i faceți seamă
 Drumetului ce singur se-ntoarce de la drum,
 Dar înarmați și-atuncea pînă-n dinți,
 Și tremurînd de teamă.
 Ascunși în tindă, după ușă,
 Măcelăriți copiii
 Plugarului plecat să-și are cîmpul.
 Indoliați căminul încununat de prunci.
 Ucideți.
 Dar e timpul
 Să știe fiecare,
 Dacă să mai pricepeți sînteți acum în stare
 Cu creerele voastre de cenușă,
 Cu creerele voastre de venin,
 Că în zadar mai stați chirciți la pîndă
 În vizuina scundă.

*De-asupra voastră-atîrnă acum, ca un destin,
Osînda-atîtor milioane de oameni harnici care-aşteaptă
Să vă aducă miine la judecata dreaptă
Şi luptă azi să risipească ceaţa.
Sămînţa voastră piere în cele patru vînturi
Ca zdrenţele de nouri în apa bolţii, albastră.
Săpaţi-vă mormîntul chiar voi, cu mîna voastră.*

*Deasupra nopţii oarbe de sînge şi omor
Răsare-n lumea-ntreagă, enormă, dimineaţa.
Februarie, 1955*

LUMINA VIETII NOASTRE...

*Sub lumina aceasta,
Lumina care scaldă libertatea
Şi-mpurpurează steagul desfăcut,
Ninsoarea cade din văzduh mai albă,
Mai gingaşe sînt mîinile iubitei,
Pămîntul abureşte mai simplu şi mai cald,
În dimineaţa zilei
Par pietrele, pe drum, de diamant, —
Ea coase apa gîrlelor de mal
Cu fire groase de argint curat,
Goneşte ca un cal înaripat
De-asupra mării-albastre.*

*Sub lumina aceasta,
Lumina leninistă ce dă tărie luptei
Şi-n suflete hrăneşte biruinţa,
Răsar mai pure limpezile astre,
Şi nopţile apun, pipernicite,
Sînt mai aproape,
Unelte de mîini
Şi mîinile-ntre ele
Şi gîndurile noastre, ca un mănunchi de stele
În mijlocul acestui alb ocean.*

*De sabia-i, mereu scăpărătoare,
Singularitatea cade la pămînt,
Greoaie, ca de plumb,
Şi ea desghioacă sufletul vrăjmaş
Ca pe-un ştiulete de porumb.*

*Sub lumina aceasta,
Lumina care dă aripi gîndirii
Şi zarea o deschide fără margini,
Nimic nu poate să rămînă-ascuns,
Surîs sau rînjjet,
Dragoste sau ură,
Căci ea aprinde focul cînd e stins
Şi-aţîţu vîlvătaia cînd focul e aprins.*

*Lumina aceasta
E o lumină-a inimilor noastre
Descătușate și învingătoare,
Unite într-un soare pămîntesc,
Egală, mlădioasă,
Potolită, —
Sub ea-i mai neagră noaptea,
Mai neagră viclenia,
Mai oarbă dușmănia,
Și mai înverșunată,
Mai iute mersul zilei,
Mai scurtă oboseala,
Mai înclinată fruntea vinovată.*

*Și-această mare roză a inimilor noastre
De inimile noastre-i apărată.*

UN ADMIRATOR AL POETILOR DECADENȚI

Într-un restaurant din târgușorul Calafat, intră un mușteriu care nu arăta să fie de prin partea locului... Și după înfățișare și mai ales după servieta lui voluminoasă, de proporția unei geamantan, se vedea că trebuie să fie un călător venit de-a dreptul de la gară... Străinul făcu un singur pas și rămase nehotărît lângă ușă. În seara ceea se nimerise ca sala aproape să nu-i încapă pe toți mușterii acestui local... De acolo de unde se oprise, călătorul cu servieta cît un geamantan căută să deslușească, prin aerul îmbîcsit de fum, o masă liberă, dar toate erau ocupate... Nemulțumit, se hotărî să plece, dar tocmai în clipa cînd să facă „stînga-mprejur“ observă că la o masă mai retrasă sta un singur mușteriu. Bucuros, se grăbi să ocupe și el un scaun.

— Permiteți, domnule?

— Cu plăcere, tovarășe... Vă rog, luați loc! — îl pofti, zîmbind binevoitor, un bătrînel spînatec cu fața veștejită și decolorată ca a unui bolnav de dropică. Adus puțin din spate, părea a fi și cocoșat. Avea ochii verzi și căutătura lor trăda pe omul șiret și prefăcut.

Se uită pe sub gene la clientul necunoscut și, după un scurt examen, zîmbi mulțumit. Apoi, curios să afle cu cine avea de-aface, îl întrebă cît se poate de politicos:

— Dacă nu vă supărați, vă rog, de unde sînteți de loc?

— Din București...

— Care va să zică bucureștean! — se bucură spînul. Eu cînd văd un bucureștean, n-aveți idee cît mă simt de fericit! Căci îmi zic: iată o persoană distinsă și cultă, cu care ți-e mai mare dragul să discuți chestiuni serioase... Și, vă rog, dați-mi voie să vă întreb care este ocupația dumneavoastră... Presupun că ați venit în inspecție... Nu-i așa?

— Nu sînt inspector! — se scutură bucureșteanul ca de o acuzație nedreaptă. — Sînt poet! — se recomandă cu glas umflat de mîndrie.

Surizînd, spînul se arătă încîntat:

— Poet liric, desigur...

— Pardon, pardon!... Nu sînt liric... Sînt decadent!

— Decadent?... Atunci perfect!... Mie întotdeauna mi-au plăcut poezii... cum le-ați zis?

— Decadenți...

— Da, tocmai așa!... Am auzit și pe alții vorbind despre poezii decadenți!...

Adăugă înveselit:

— Ui-te, domnule, cum se nimeri!... Ce întâmplare fericită!... Cine și-ar fi închipuit că în seara asta o să stau la aceeași masă cu un poet din București!... Îndrăznesc să vă rog să-mi spuneți numele dumneavoastră...

— Eu sînt poetul Alexiade!...

— Și mai cum?

— Alexandru... Alex. Alexiade. Cred că ai auzit de numele meu?

— Se poate să nu fi auzit?... Credeți că aici, la Calafet, trăim sub pămînt? Cunosc și eu operele marilor noștri scriitori!... Acum mă gîndesc că dacă n-ași fi avut inspirația să stau la masă în acest restaurant, n-ași fi avut onoarea să cunosc personal pe marele nostru poet Alex. Alexiade!...

Tăcu o clipă și rămase indignat... Deodată, ca lovit de o altă inspirație, îl întrebă:

— În cîte sîntem azi?

— În 25 aprilie...

— E o zi mare pentru mine!... Această zi o voi însemna în carnetul meu de cheltuieli, spre a nu uita clipa în care v-am cunoscut!... Peczia dumitale m-a fermecat și m-a impresionat!...

Măgulit de această laudă, decadentul Alexiade văzu în acest bătrînel spînatec, pe omul superior care l-a înțeles și apreciat așa cum merită...

Se simți deci dator să-l complimenteze și el la rîndul său:

— După cum văd, aveți un foarte dezvoltat simț critic! De ce nu încercați să scrieți critică literară?... Ați avea o mare autoritate!...

— A, maestre, n-am astfel de pretenție! Eu nu sînt decît un cetitor neobosit.. Iubesc literatura și admir pe scriitorii care, ca și dumneata, au reușit să mă emoționeze și să...

— ... vă transporte într-o lume ideală! — completă poetul.

— Așa cum ne-ați transportat și dumneavoastră! — îl aprobă, surîzînd, cetitorul neobosit și cam cocoșat din cetatea istorică ce își scaldă umbra în valurile Dunării... Calafat!...

Induișat de cuvintele admiratorului său, îi strînse mîna cu putere:

— Stăm aproape de două ceasuri de vorbă și încă n-am aflat care e numele dumitale...

— Am un nume banal — se înclină cu modestie provincialul. — Mă cheamă Ștefan Vasilescu... Am fost profesor de latină la liceul din Ploești... Acum sînt un biet pensionar...

— Încîntat, domnule Vasilescu! Și vă spun sincer că mă simt foarte măgulit de aprecierea unui om cult și inteligent ca dumneata...

Cu mîna în dreptul inimii, fostul profesor declară solemn:

— Ar trebui să fiu cu totul lipsit de simțul literar, dacă nu v-ași pretui și admira.

— Totuși, — suspină poetul — s-au găsit unii care să-mi conteste talentul!...

— Cine a îndrăznit? — se încrunță spînul a supărare. Aș vrea să-l știu!...

— Ia, un domn critic de la „Espla“...*)

— Cum așa?

— Am prezentat acestei edituri un volum de poezii... adevărate perle... Nu mă laud! Ei, bine, închipuiește-ți, volumul meu n-a văzut lumina tiparului...

— De ce n-a apărut?...

— Pentru că un domn critic mi-a făcut un raport defavorabil...

— Din prostie ori din invidie!?!...

*) Editura de Stat pentru literatură și artă, din București

— Cred că din invidie!... Mult aș fi dat să fie acum de față acest critic ca să vadă cum mă apreciază cetitorii inteligenți și culti!...

Mulțumit că se distrează, pensionarul îl încurajă:

— Ce-ți pasă! Dumneata dă-i înainte!... Bine că lumea te prețuiește și admiră!...

— Ai dreptate... De ce să-mi fac sînge rău? Mai bine spune-mi ce ți-a plăcut mai mult din opera mea? Care poezie te-a impresionat mai mult?

— Precis nu pot să vă spun... Atîta știu că mi-a plăcut tot ce ați scris pînă acum...

— Dar trebuie să-ți fi plăcut una mai mult decît toate...

— La vîrsta mea — se apără admiratorul — memoria m-a cam lăsat... Totuși, din cîte îmi amintesc, m-a emoționat mult poezia cu „minerii“.

— Nu-i scrisă de mine! — mormăi decepționat poetul. Altul e autorul... Nu eu!... Și zău, mă mir că îmi atribui o astfel de poezie! Pe mine nu mă interesează realitatea... Eu mă inspir în abstract!... Sînd decadent!... Și poezia mea e hermetică...

— Asta am susținut și eu întotdeauna! (Cu smerenie exagerată) Am greșit... Rog să-mi scuzați confuzia... Vina e a memoriei... Ce vreți? Sînt bătrîn... La vîrsta mea... Păcat că n-am adus-o aici și pe nevasta mea. Ea mi-ar fi amintit ce poezie mi-a plăcut din opera dumneavoastră... Și ea vă admiră... V-a citit din scoarță-n scoarță.

Aceste asigurări îl dispuse pe poetul care „se inspiră din abstract“. Învădit se uită la ceas:

— Poftim, zece trecute, și cu n-am pus nimic în gură de azi dimineață!... Gădesc, în acest restaurant, un aliment care să-mi potolească foamea?

— Orice doriți, se găsește aici! Și ați nimerit bine că azi are și fripturi la grătar... De vin, nu mai vorbesc!... E minunat!... Natural!... Poți să bei și două kilograme fără să te resimți!...

Cu toată această însuflețită reclamă, hermeticul poet nu comandă decît numai un sfert de litru.

Spînul care se aștepta la o comandă mai serioasă, înghiți în sec, dar se arătă indiferent. Ba, și făcu cîteva glume spre a-și înveseli tovarășul de masă.

Cînd tocmai poetul își „potolea fiorii foamei“, trecu pe dinaintea mesei un preot de țară.

— Hoi, părinte Grigore! — îl strigă pensionarul. — Treci pe lingă noi fără să ne vezi!... Ia mai fă-te încoace!...

Vădit plictisit, preotul se opri. Se vedea că ar fi dorit să evite această întîlnire... Cu un gest solemn, spînul îi arătă pe tovarășul său de masă:

— Îl cunoști, părinte, pe dumnealui?

Cam surprins, preotul se uită ca la orșicare necunoscut și ridică din umeri:

— De unde vrei să-l cunosc?... Acu îl văd pentru întîia oară...

— Dacă ai ști cine-i, te-ai cruci, văzînd cu cine stau la masă!

— Cine să fie?... Dă, știu eu...

— E Alex. Alexiade în carne și oase!... îl recomandă, afectat, spînul. Cred că ai auzit de acest nume?

— N-am auzit... ce să spun?... N-am auzit! — răspunse, simplu, popa Grigore.

— Cum, n-ai auzit de acest mare poet decadent? — se arătă exagerat de indignat fostul profesor de limba latină.

Preotul îl privi compătimitor:

— Tot te mai ții de șotii, dascăle Ștefan? vezi-ți de treabă... lasă-l pe om în pace!...

Grăbit, se strecură ușor printre mesele înecate în fum...

Neînțelegînd ce a vrut să înțeleagă popa prin cuvintele rostite, poetul ceru spînului să-l lămurească.

— Ce să înțeleagă, maestre?... Nimic... Zi-i popă și taci!...

Asigurat de explicația spînului, maestrul decadent deșertă paharul.

— Bun vin! Mi-a plăcut... Ai avut dreptate!

— Nu-i așa? Doar v-am spus că e un vin minunat! — se înflăcăără bătrînul cel spîn. Nici în București nu găsești un vin mai bun... Poți să bei un kilogram întreg și nu te doare capul. (Inspirat) Adică de ce n-ai comanda și eu un litru întreg? M-ași simți onorat să-l bem împreună în sănătatea dumneavoastră!...

— Mulțumesc, mulțumesc! — se grăbi poetul. Eu nu mai beau!... Mi-a ajuns cît am băut... Ș-apoi e tîrziu și sînt obosit...

Plăți în grabă, își luă cu mîna stîngă voluminoasa lui servietă de piele de porc, iar dreapta i-o întinse voios admiratorului său ocazional.

Fără să se salte puțin de pe scaunul său, spînul abia atinse mîna poetului și tăcu.

Totuși, Alex. Alexiade, poet din București, s-a simțit dator să-i mulțumească admiratorului său din Calafat:

— Mi-a părut bine de cunoștința dumitale și n-am să uit momentele plăcute pe care le-am petrecut împreună...

— Nici eu n-am să uit că în societatea dumitale am petrecut de minune! N-ai idee cît m-ai distrat! — îi mulțumi spînul, zîmbindu-i cînește.

★

În drum spre hotel, decadentul nostru călca sprinten și voios.

Se simțea fericit la gîndul că numele său ajunsese cunoscut, opera apreciată și admirată de un om cult și inteligent ca fostul profesor de limba latină.

Noaptea era senină și nici o frunză nu se clătina... Dar deodată, o boare de vînt venită dinspre Dunăre, răcorind fruntea înfierbîntată a poetului, îi limpezi judecata și îl făcu să-și amintească de ultimele cuvinte ale spînului cu ochii șireți și verzi.

Poetul se opri brusc și se întrebă cu glas ridicat:

— Cum, adică, eu l-am distrat pe el, tot timpul cît am stat împreună și am discutat despre literatură?... Nu cumva spînul dracului a vrut să-și bată joc de mine?... Aș vrea să știu!...

GEORGE DEMETRU-PAN

BIRUINȚA

*Nopti... Zile... Griji... Nădejde. Curg săptămîni și luni...
Furtună-n nord — matrozii și-avură soarta-n mîini.
Prin bezne și talazuri matrozii biruiră.
Adîncurile negre să-i soarbă nu-ndrăzniră.*

*S-a-ntors „feciorul mamei“. Ea-l socotea ca mort;
Cînd ieri intră „Plehanov“ triumfător în port.
Steag tricolor; steag roșu. Sub ele-mbrățișarea.
Cu cîtiva stropi de lacrimi, se-mbogățise marea.*

BEETHOVEN*)

— Evocare —

Fragmente

I

Tunurile bat de alaltăieri și mai înverșunat la porțile orașului asediat, dar lui nu-i pasă, ci în amiaza asta toridă de sfârșit de iulie șade la pian, descult și cu halatul subțire îmbrăcat pe trupul gol, și lucrează, ca și cum nimic nu s-ar întâmpla.

... adică ce vorbă-i asta: „nu-i pasă?” Ba îi pasă! Și cum încă! Tocmai de aceea nu se lasă tulburat din lucru: o să ne ocupi tu, poate, cu armele tale, domnule Napoleon I Imperator, dar pînă la urmă Austria mea te va îngenunchia cu dorul ei de libertate, iar eu, cu Ludwig van Beethoven, te voi înfrînge a treia oară. Tot numai cu acest biet pian și cu aceste semne muzicale.

Își încordează auzul în început de stingere de aproape zece ani: nu aude mai nimic. Dar simte din nou cum mansarda — toată casa asta într-un cat, veche și șubredă, e zguduită de cîte un răbufnit, venit parcă de la temeliiile pămîntului, din străfundurile lui. Bummm! Buffffff! Bummmmm!

Prin ferestruica deschisă, copacul din față își bagă restul zdrențuit de coroană, răvășită și albită de prăfăria caselor de prin apropiere, bombardate.

Se ridică de la pian și se trîntește pe pat să se odihnească puțin. Își întinde oasele, își pune mîinile căpătîi și privește afară, pierdut în amintiri..

De cînd avem noi socoteli, cetățene Bonaparte? Se cam pierd cle în negură, dar uite că mi-e proaspătă cearta de data asta *pentru* tine, cu Lobkowitz. Mi-e proaspătă de parcă aș avea-o în față, deși sînt cinci ani de atunci.

Domnul protector al meu, prințul Lobkowitz, e supărat foarte:

— Este adevărat, domnule Beethoven, că ai cîntat aseară în palatul trimisului Franței?

— O, da! Ba chiar îl frecventez asiduu și cu plăcere.

Excelența Sa, prințul Lobkowitz, deschide mari-mari, frumoșii săi ochi.

— Cum ? Cu toate cîte s-au întîmplat între țările noastre? Și deși cutezătorul corsican își va îndrepta cu siguranță într-o zi și asupra patriei noastre ostile în marș cotropitor asupra lumii?

(Ohoho! Ce frază „patriotică!” Dar pot să jur: excelența Sa, domnul prinț e scandalizat, nu pentru că am cîntat la palatul trimisului Franței, ci pentru că tînărul general Bonaparte, cuceritorul lumii, aduce suflul Franței lui Rousseau și al revoluției franceze, pretutindeni unde intră cu armatele sale...)

*) Din volumul în pregătire pentru E.S.P.L.A.

Dar Lobkowitz îi întrerupe monologul interior:

— Văd că întârzii să răspunzi cum armonizează concertul de aseară cu patriotismul?

— Aha! Patriotism? PA-TRI-O-TISM??? Ce e aceea „Patriotism“, excelență?

Înalt și spătos cum e, Lobkowitz se face parcă și mai lat, se dilată, se umflă, se congestionează, buzele lui cărnose tremură, iar minunatul glas baritonal care sună așa de frumos când cântă, rage acum:

— Cum ce, cum ce?

Și privește cu niște ochi, doamne, doamne! Unde și-o fi ținut el ochii ăștia pînă acum?

— Patriotism, patriotism? Nu înseamnă în nici un caz ceea ce vrea domnul Bonaparte pentru sanchiloți și pentru ceilalți calici!

Și pentru că nu e sigur că tot ce a spus a fost auzit de un auz cam slăbit de cîtva timp, repetă, scriind pe o foaie de carnet. Dar după ce a lăsat-o să fie cetită, domnul prinț rupe foaia bucățele-bucățele. Gata să arunce bucățelele, se răsîndește și le pune în buzunar.

(Nu poți să nu te strici de ris)

— Hahahaha, hohohoho! Vezi, vezi excelență. Rupi urma patriotismului curajos, pentru cazul că într-o bună zi antecristul Bonaparte ar invada scumpa noastră patrie și... ar lăsa totuși neatînse domeniile nobilimii. De ce patriotismul prudent și rentabil de atunci, să fie stînjinit de urma ca acestea...

Și cu ton bisericesc, ușor fîrnîit:

— ... nu va fi cîntaată cocoșul patriiice a treia oarăă și prințul își va fi trădaat patriiismuuul!

Deodată, cu glasul lui tunător:

— Între împăratul nostru austriac, chiar cînd vrea să fie numit de popor „tata Frantz“, dar pune șapte mii de cenzuri și poliții și agenți provocatori peste creierul și inima noastră pentru a apăra privilegiile nobilimii — și între un străin așa zis „cotropitor“, dar purtător al ideilor lui Rousseau și ale revoluției de acum cîtiva ani, mai austriac e francezul.

Acum, la cafenea, repetă grupului de muzicieni și poeți cele întîmplate adineauri la Lobkowitz:

— Da, așa cum zic: Bonaparte, francezul eliberator, e mai austriac decît Frantz al II-lea, tiranul național.

Schuppanzig e disperat.

— Pentru Dumnezeu, domnule Beethoven, ne bagi în nenorocire. Zidurile au urechi și fiecare al doilea cetățean este urechea domnului cenzor, și fiecă pahar sau solniță din cafenea este „omul“ poliției domnului Metternich.

— Ba am să urlu cît mă ține gura. Ne-Beethoven nu au să mă poată face. Cel mult un Beethoven flămînd sau închis. Mai ușor suportă foamea și închisoarea decît jimbla lașității și decît libertatea zălogită sau vîndută pe aur...

Noroc că în clipa asta s-a pornit pianul automat, cîntînd sgomotos un marș.

Din grupul cu care a părăsit cafeneaua n-a rămas decît cu cei doi cetățeni din Bonn: Ștefan Breuning și Ferdinand Ries. Nu, el nu mai are ce să le spună. Le vorbește limpede strada, vorbesc străzile prin care trec, aerul primăverii și înfrigurarea fericită a oamenilor în așteptare parcă a lui Mesia. Vorbesc: să vină odată Bonaparte să ne elibereze de dările, de jafurile, împilările și închisorile nobilimii!

— Nu simți nimic, Stefferl? Uite, în fund: vezi? Chiar cerul este aidoma cerului pe care, în adolescență, îl vedeam de pe dealurile Bonnului nostru, dincolo de Rhin, în Franța, la o aruncătură de băț. Cum ziceam eu atunci? „Cerul cu ugerile pline de revoluție“! Mai ții minte? Trebuie să ții minte, căci erai băiat mare. Aveai deja cincisprezece ani! Dumneata, Ries, aveai numai cinci ani. Dar chiar dacă nu ții minte, tot trebuie să simți cu tinerețea celor douăzeci și cinci de ani, cum bate acum inima pământului? Simți așteptarea înfrigurată a oamenilor? Le vine Mesia, Mesia! Și parcă se clatină, cuprinse de panică, turllele de la palatele Eszterhazy, Lobkowitz și însuși masivul palat imperial, și...

S-a întrerupt brusc, a scos caietul și creionul gros, și — așa, în mers — scrie, scrie, scrie, apoi bagă creionul și caietul în buzunarul mare și umflat al redingotei. Deodată își amintește ceva, le scoate din nou, scrie repede, le pune la loc și scoate din celălalt buzunar umflat un sul de hîrtie de note, se oprește, scrie ceva, apoi face repede hîrtia sul, și, cu pași iuți, iuți — ca de fugă — o ia înainte. Nici Breuning nici Ries nu se miră. Îl știu încă de la Bonn: așa lucra de cele mai multe ori. Abia pe urmă la pian și pe portativ.

Acum edeparte, încît abia își țin pasul după el. Cînd s-o cotească spre Molkerbastei, se oprește și strigă atît de tare că se opresc oamenii pe stradă și întorc capetele:

— Hei, Ferdinand! Îmi aduci mîine dimineată andantele copiat? Trebuie să-l expediez editorului și n-am copie. Auzi, mîine, negreșit!

Și a cotit pe după colț. E acasă. Urcă scara. E în odăiță. Bine că i-a fugit vrăjitoarea de îngrijitoare. E acum singur, singur, singur, numai cu tăcerea și cu boarea minunată a lunii mai, revărsată ca o binefacere asupra lumii. Liniște, liniște și pace. Va face ultimul retuș la simfonia închinată lui Bonaparte.

E la pian: mîinile aleargă pe clape... Se oprește. Nu! Să revedem întîi întreaga simfonie abia de cîteva săptămîni terminată.

Privirile înghit pagină cu pagină și mîinile scot din clape gîndurile și sentimentele omenirii, încordarea admirativă și plină de nădejdi cu care e urmărită ascensiunea salvatoare a eroului...

.....

Și acum ultima parte: după apoteoza eroismului luptător, încheierea-încununare a dorului fierbînt de libertate, a luptei pentru libertate, a mîndriei de a fi om. Și Pacea! Pacea adusă de războaiele sale. Așa! Acum ochiul oamenilor privește spre viitor, zîngănitul armelor s-a stins, luptelor dîrze și eroice ale eroului, le iau locul înfăptuirile păcii: joc și muncă, muncă și joc și mulțumire recunoscătoare binefacerilor păcii. Suflătorii intonează sărbătorec închinarea de recunoștință, tot mai înalt, mai plin, mai majestuos și cucernic. Și deodată — după clipa de ascensiune extatică — porțile se deschid și țîșnește fericirea jubilînd, jubilînd: Pace, Pace, Pace.

A luat mîinile de pe clape, s-a ridicat de la pian și duce partitura la masă, să scrie titlul. Observă că de cînd s-a despărțit de Breuning și de Ries și s-a așezat la lucru, a trecut toată după amiaza, s-a făcut seară, iar el a cîntat adineauri la lumina vagă a lunii.

Aprinde o lumîinare. Vede foaia lăsată albă, pentru titlu. Ia pana să-l scrie. Nu! Trebuie o pană nouă. E un moment solemn: Va scrie doar închinarea acestei simfonii lui Bonaparte, mîntuitorul mult așteptat de oameni, salvatorul lor, cuceritorul libertății pentru ei, expresia cea mai frumoasă a ce e mai frumos în timpul nostru, fiul legitim al revoluției, în ciuda a toate cîte s-au întîmplat cu ea și în numele ei.

Își ascute o pană nouă. O moaie în cerneală și — gata să scrie dedicația — e trecut de un fior de evlavie în fața aceluia pe care îl cîntă și proslăvește în ea. Se oprește. Înclină ușor capul, își face cruce. Odată, și încă odată, și încă odată.

Acum abia scrie. Și doar atît:

BUONAPARTE

iar dedesubt:

Luigi van Beethoven

Simte în dosul ușii pe cineva. Strigă:

— Intră!

E Ries. A adus gata copiat andantele și explică vorbind și scriindu-i pe carnetul de conversație:

— N-a fost mare lucru. Recunoștința pentru ce faceți pentru mine dîndu-mi lecții, și fericirea de a putea copia un lucru atît de frumos, au făcut ca treaba să meargă repede.

Beethoven e încîntat:

— Bravo. Repede și fără greșeli... Dar ce ai scris aici?

Pe ultima pagină, Ries a scris — frumos, caligrafic: FINIS CU AJUTORUL LUI DUMNEZEU.

Beethoven trece o linie groasă de cerneală peste fraza asta și o înlocuiește cu: OMULE, AJUTA-TE SINGUR!

— Dacă ai să lași ca toate treburile să le începi și să le sfîrșești cu ajutorul altuia, frumos ai să arăți. Dar să lăsăm astea. Ia vezi mai bine că și eu știu să scriu nu numai heroglifice de parcă se încaieră pisicile, ci și caligrafic. Uite la închinarea asta.

Ries citește: BUONAPARTE, Luigi van Beethoven.

— Trebuie complectată închinarea. N-ați citit ziarele?

Și îi întinde ziarul.

Beethoven citește știrea: „Puterile publice i-au decernat generalului Bonaparte, primul consul al Franței, titlul de Împărat...” Și amănunte în legătură cu viața lui, cu victoriile sale. Și laude și omagii pentru o mulțime de fapte pe care acum abia află că le-a făptuit. Sau abia acum le înțelege — în lumina laudelor ziarului nobilimii și în lumina coroanei de împărat și a știrii că e de așteptat ca însuși Papa să-l încoroneze. Papa, pe care el, „antecristul” l-a mazilit... Auzi, Papa va veni din Roma la Paris și își va recăpăta domeniile și îi va da binecuvîntarea... Și nobilimea noastră austriacă e fericită și....

La care din gîndurile care îți aprind creierii să te oprești mai întîi? Ți se învîrtește capul! Ries asta o fi vreun vrăjitor care te face să trăiești o închipuire.

Reculegîndu-se:

— Și cum, chiar e adevărat?

Ries îi dă explicații.

După ce mai citește ziarele odată, și încă odată, se face foc.

— Ce e aia: „Puterile publice i-au conferit titlul?” Ce e jocul ăsta? Cel puțin să ai nerușinarea completă de a nu mai încerca să dai iluzia că ți s-a conferit titlul. Și încă de puterile publice. Care „puteri publice”? Ai siluit adevăratele puteri publice sau ai fabricat altele, după chipul și asemănarea ta?

Deodată se congestionază și urlă, urlă că se poate strînge toată strada sub ferestre:

— Acum va călea și dumnealui în picioare drepturile omului! O să se cocoate mai înalt decât toată lumea și o să fie un tiran. Ba nu, a și făcut-o! Și a făcut-o desigur și pînă la încoronare, trădînd începuturile dru ului său, numai că noi n-am înțeles. Eu n-am înțeles.

Și se repede la masă, ia partitura simfoniei, s-o rupă. Se oprește.

— Ba, nu! Doar nu de el e vorba aici. Ar fi trebuit să fie, dar el n-a fost la înălțimea văzută de mine. Cu atît mai rău pentru el, nu pentru simfonie. Într-o zi va răspunde altul speranțelor oamenilor. Despre acela e vorba aici.

Rupe numai coperta cu dedicația. Scrie alta...

Nu, nici asta nu e bună. Șterge și mizgălește, încît abia se mai poate citi ce a fost scris, și înlocuiește cu:

SIMFONIA EROJICA, COMPOSTA PER FESTECCIARE IL SOVENIRE DI UN GRAN' UOMO.

Acum duce lumînarea și partitura la pian și începe să cînte partea a II-a, Marșul Funebru. Cîntă și îi vorbește lui Rics, dar parcă și-ar vorbi sie însuși:

— Nu, nu moartea lui am prevăzut-o și am plîns-o aici, nu pentru el am strigat „Memento mori“, ci, vezi, după prima parte în care las totul să jubileze de fericită așteptare și pregătire la viața nou-cucerită de mîntuitorul Bonaparte, aici, în partea doua, nu se putea să nu amintim jertfele căzute, pentru cucerirea acestei vieți. Nu plîng moartea, ci pe morți îi proslăvesc... Dar n-am știut că în același timp i-am pregătit și tiranului ucigaș, marșul funebru.

Și, supărat, dă drumul și mai puternic acordurilor.

Sare de la pian.

— Nu ne interesează deocamdată Simfonia pentru domnul Napoleon. Ci dumnealui. Hai la aer, Rics. Îți mai spun odată: cu atît mai rău pentru el. Ah, dacă aș cunoaște arta militară cum cunoșre meseria muzicii, ce l-aș mai bate! Dar și așa, cred că l-am palmuit, rupîndu-i dedicația. Nu?

★

... Trîntit pe pat, cu fața în sus, la amintirea acestei întîmplări, e încîntat.

Dar cealaltă palmă! Un an și ceva după aceea! Stai! Știe exact data: 30 noiembrie 1805, la palatul moșiei prințului Lichnowsky, lîngă Troppau.

E de două săptămîni invitatul prințului. Prințesa Christiane îl ține și aici tot sub clopet de sticlă, la fel ca în palatul din Viena. Numai să șadă și să compună. Și aici, la fel ca în Viena, s-a dat ordin slugilor că dacă sună și ei și el, întîi să fie servit el. E emoționantă dragostea asta respectuoasă și ocrotitoare pentru el. Chiar dacă o fi în această dragoste și vanitatea lui Lichnowsky de a fi el Mecena Nr. 1 al unui mare compozitor și poate că și dorința de a intra în nemurire alături de un Beethoven. Poftim, eri s-a trezit și cu un cal de călărie. Poate vrea să învețe călăria? Nu, nu vrea. Vrea numai să fie lăsat să rătăcească în pădurile Troppau-ului în minunția acestui noiembrie cu copacii în desfrunzire ruginie. Păcat că oamenii de pe moșia lui Lichnowsky sînt așa de slăbănogi și de triști. Dar au în ochi niște focuri, iar ferestrele carbe ale cocioabelor par ochi la pîndă, în înserarea asta încărcată de amenințări. Amenințări împotriva cui? A ocupantului împărat franțuz? Sau chiar a stăpînului moșiei? Sau a amîn-dorura?

Ud de ploaia care a burnițat toată ziua, dă să intre în odaia lui. Îi întîmpină fratele prințului, atentul, devotatul conte Moritz Lichnowsky, care se înclină.

— Vă salut, maestre, în casa fratelui meu și sînt onorat că pot sta sub același acoperămînt cu dumneavoastră. Aveți nevoie de ceva? Vă pot fi util cu ceva? Cumnata Christiane și fratele, mi-au dat însărcinarea să vă stau la dispoziție. Aveți de dat dispoziții?

— Nimic, dragul meu, nimic. Doar noutăți, dacă ai adus din Viena. Ce face Viena noastră, draga de ea? Cum suportă ocupația hoardelor domnului Napoleon în aceste cîteva zile de cînd ne-a invadat? Și cum se poartă domnul guvernator al Vienei?

— Destul de bine.

— Un cotropitor, și destul de bine??? Dar cine e, mă rog, acest guvernator care se poartă bine?

— Un general Hullin.

Rămîne uluit:

— General Hullin? Nu e cumva fostul sergent din gărzile cetățenești care s-a distins la cucerirea Bastiliei?

— Nu cunosc chestiunea...

— El e, el e! N-am auzit de doi generali Hullin. Și zici că se poartă bine cu populația noastră? Un trădător al revoluției și dușman al propriului său popor se poartă bine cu poporul cotropit de el...

— Posibil, posibil... căci e găzduit la prințul Lobkowitz, care cu siguranță că îl influențează...

Beethoven rămîne pironit în ușa odăii. Deschide ochii mari și un rîs mut îi deschide gura lui largă, cu fălci puternice de leu care adulmecă o pradă. Nările i se dilată.

— La cine zici că e găzduit??? Cine zici că îl găzduiește? Lobkowitz?! Pa-tri-o-tul Lobkowitz! Te pomenești că e și furnizor al armatelor antecristului?

Bietul Lichnowsky nu înțelege nimic. De aceea răspunde candid:

— Într-adevăr e furnizor al armatelor franceze. Cu sîn și grînc de pe moșiile sale...

— Lăsa-te neatîns, nu-i așa, neatîns! Hahahaha! Hahahaha! Și spre stupearea lui Lichnowsky se adresează lui Lobkowitz, în absență:

— Ei, patriotule, ei? Ce e aceea patriotism? Răspunde-mi după un an și jumătate, ce e aceea patriotism??? Și care e adevărata consecvență, inconsecvența ta sau a mea? Și cine îl urăște pe ocupant, tu sau eu?

Și cerîndu-i scuze lui Lichnowsky pentru scenă, îi strînge mîna:

— Ne mai vedem în seara asta, nu-i așa? Rămîi și dumneata la concert, nu? Mă culc puțin să mă odihnesc. Cînd vor fi sosit oaspeții fratelui dumitale și va fi să încep concertul, să fii chemat în salon. Da?

Și intră în odaia luminată frumos de lumînările candelaburului, de lumînarea de pe masa de scris, de lumînările din cele două sfeșnice ale pianului mare, cu coadă. Patul cu așternut alb din olanda cea mai fină, este făcut, perdelele sînt lăsate, covoarele adînci îi sting pasul. În șemineu e aprins un foc ușor, ca să nu fie nici căldură moleșitoare, dar să nu fie nici rece — căci acest noiembrie este destul de friguros, mai ales de cînd tot plouă și plouă. Geamurile sînt aburite, și dincolo de ele, parcul cu copacii lui întunecați îți face interiorul și mai intim, și mai odihnitor și îmbietor la lucru. Se așează la pian. Nu, nu poate lucra. De ce oare? E vina lui Lobkowitz? A lui Hullin? Sau a lui Napoleon? Nu știe. Încearcă să revadă sonata în la minor. Din adîncuri apare tema, estompat, stîns, și sfîrșește cu un tril întrebător. Nu, nu are răbdare să revadă nici măcar ceea ce e deja lucrat. Se ridică de la pian, deschide fereastra și privește în parcul înecat în beznă și ud de

ploaia care parcă s-a pornit mai tare. Păcătosul de Lobkowitz, Mecena și protector al meu. Păcătosul! Cine e mai păcătos oare, Hullin care ne-a cotropit patria, sau austriacul Lobkowitz care îl găzduiește fericit și rentabil?

Parcă este cineva la ușă.

Se duce și deschide. E prințesa Lichnowsky! Micuță, grațioasă, cu gurița ei mică, ochii, frumoși sau nu, n-a știut niciodată, atât sînt de blînzi, de buni, cu umerii sfinți și cu fragilitatea trupșorului parcă și mai feminină de cînd, operată de cancer, i s-au extirpat amîndoi sînii.

— Ești poftit în salon. Oaspeții așteaptă pe marele Beethoven să cînte.

— Într-o clipă, într-o clipă, prințesă Christiane. Numai să mă schimb.

Ea a dispărut și el își îmbracă repede hainele de gală, tot dar al perechei princiare.

Într-adevăr, într-o clipă e gata și se îndreaptă prin culoarul lung spre salonul cel mare. Va cînta, ce? Nu știe.

S-a hotărît: Va improviza pe teme date, dar și pe tema grotescă: „Lobkowitz patriotul“, și pe tema agresivă: sergentul de gardă civică revoluționară, general imperial, ocupant...

Salonul îl primește orbitor de luminos, așa că aproape nu vede nimic, cînd înaintează spre pian, întîmpinat cu bătăi din palme. Se simte însă învăluit de un val parfumat. Știe ce e: mai puțin parfumurile cît frumusețea doamnelor. E la pian. Ridică ochii care s-au obișnuit cu lumina. Ce e asta? Printre prințese și prinți și duci și conți germani și austriaci, doi ofițeri superiori francezi — generali sau ce dracu' sînt?

O clipă ține stupoarea. În clipa următoare, se proptește cu mîinile de pian și strigă:

— Ce caută porcii de ocupanți într-o casă austriacă? Afară cu ei!!

Panică, rumoare. Ofițerii pun mîna pe mînerile săbiilor. Prințul, după ce a fost lîngă ei și, agitat, le-a explicat ceva, e lîngă el. Vrea să-i spună ceva, să-i scrie...

Dar el nu-l lasă și strigă:

— Nici o vorbă. Nici o explicație. Întîi afară cu ocupantul din casele austriace!

Și pentru că Lichnowsky și alți nobili oaspeți, vor să-i spună cine știe ce, el ridică un fotoliu greu și urlă:

— Întîi afară cu ei și pe urmă explicațiile!

Și trîntind fotoliul cît colo în mijlocul salonului vast, puternic luminat, că stîrncește țipete printre doamnele elegante frumcase, pornește cu pasul iute, gata să aluncece, pe parchetul lucios.

E în odaia lui. Strînge repede lucrurile și partiturile, bagă totul în valiză și într-o boccea mare și e deja la ușa de ieșire spre parc. A apărut prințesa Christiane.

— Ce faci, domnule Beethoven? Bine, nu cînți, dar rămîi. Bine, nu în salon, dar în locuința dumitale...

El ține una:

— Au fost dați afară?

Și, după o pauză scurtă:

— Ca să nu mă crezi în vre-un „raptus“ — cum îmi numești izbucnirile irascibilității — poftim, îți dovedesc din nou că sediul temperamentului meu e în creier, și, liniștit, calm, îți spun că nu în calitatea lor de străini îi vreau dați afară. Nici măcar în calitate de generali „ocupanți“, dacă ar fi venit în numele ideilor eliberatoare ale fostului general Bonaparte. Dar ei au venit din partea lui Napoleon împăratul,

cotropitorul lumii, semănător de ruine și spaime. Ce, am eu ceva împotriva bravului popor francez?

Și nu mai așteaptă răspuns, ci într-o mână cu valiza grea și în cealaltă mână cu bocceaua mare, e în parc. Parcul îl primește cu bezna lui și cu ploaia care răpăie în copacii ce se zbuțuie în vânt.

Acum e la poartă. Șoseaua se întinde în față neagră, lucie și alunecoasă.

Contele Lichnowsky é lângă el. Sub lumina felinarului din poartă îl întreabă:

— Să vă ajut? Încotro vă îndreptați?

— Spre prima stație unde trece dimineața diligența pentru Viena.

— Sînt cel puțin cinci ceasuri de mers.

— Tocmai bine să ajung la timp diligența.

Lichnowsky stăruie:

— În furtună? În ploaie? Să vă dau măcar o trăsură a fratelui.

— Să mă înfrupt și eu din averea lașității și trădării?

— Cu mine nu aveți nimic. Îngăduiți-mi măcar să vă ajut...

— Dacă le-ai spus generalilor că gîndești ca mine, mă poți ajuta, dacă nu, nu! Dacă vrei să nu te disprețuiesc și pe dumneata, întoarce-te imediat și spune acolo, spune cu glas tare prințului-frate și celorlalți prinți și supraprinți și ce mai sînt ei acolo, că olandezul-german de mine este mai austriac decît dumnealor austriacii, pentru că Austria mea e demnitatea austriacă, poporul și pămîntul Austriei, pe cînd Austria lor e aurul pentru grîna și pentru fînul pămîntului de vînzare.

Și ca să-i fie mai ușoară povara, și-a pus bocceaua pe umăr și a pornit. Își încordează privirea să despice bezna și vîlul des al ploii care îi biciuește obrazii. Din mers, mîriie fericit: Ei, ți-am palmuit generalii, domnule Napoleon?! Ei, te-am palmuit domnule Imperator?!

II

Preotul a rămas în odaie singur cu Beethoven.

După plecarea lui au venit din bucătărie Breuning și Hüttenbrenner. Beethoven le face semn să se apropie de pat și murmură:

— Plaudite amici, comedia finita est!

Și ațipește.

Breuning și Hüttenbrenner se privesc și nu înțeleg ce a vrut să spună cu citatul ăsta latinesc. S-a referit oare la preot? Sau a vizat relațiile cu arhiducele Rudolf, și cu ceilalți nobili „protectori mecenaiți“, pe cari îi numea „comedianți“ periculoși?

Dar ce e asta?

Beethoven deschide de odată ochii, se ridică și vrea să se dea jos din pat.

— Plecați prieteni, mă apuc de lucru. Scriu a zecea simfonie.

Breuning și Hüttenbrenner se întreabă cu privirea: cum, după împărțășania pregătitoare de moarte?

Și Breuning îi scrie pe carnetul de conversație de pe noptieră:

— O să lucrezi mîine. Ești obosit. Culcă-te la loc.

Beethoven îl privește — cum te privesc surzii cînd îți vorbesc — drept în ochi și zice:

— Nici la douăzeci de ani nu ai voie să amîi pe mîine ceea ce poți face azi. Cu atît mai puțin la cincizeci și șapte. Mai ales cînd „sinistra Doamnă cu coasa“ ți-a trecut pragul.

Și pentru că îl privesc ea și cum ar vrea să-l desmintă, zice:

— Nu încercați! De trei luni și jumătate o țin pironită acolo, în prag... Acum gata! S-a sfârșit!

Apoi:

— Sînt unii care nu știu să moară. Eu o știu încă de la cincisprezece ani...

Și încheie scandalizat:

— Credeți oare că îi voi permite să mă găsească în pat, ca pe un nevolic? Am învins destinul cînd mi s-a împotrivit, și o să mă las batjocorit de moarte? La lucru să mă găsească. Cu atît mai mult cu cît trebuie să am gata bucata pentru Festivalul din 7 aprilie. Va fi un moment de răscruce. Poeți, pictori, muzicieni, tot ce e curajos în Austria noastră, în Viena. Și chiar dacă eu nu voi mai putea fi, trebuie să se cînte ceea ce vreau să lucrez pentru atunci.

Și uite, se dă jos. Se clatină.

Breuning și Hüttenbrenner vor să-l sprijine, dar el îi împinge la o parte.

— Pe picioare proprii să mergem!

Și pentru că îi vede speriați — ca să-i liniștească — fredonează, ca în copilărie, zicala:

Mîine, mîine, numai azi nu,
Spun numai trîndavii...

E livid, fălcile late îi sînt parcă și mai scoflicite — negre-pămîntii de ciroza ficatului — și cu țepi albi. Părul mare, sur, al capului, e ca o coamă de leu muribund, iar trupul scund, e un schelet.

Clănțănind din dinți — de slăbiciune și de frig — îi cere lui Frau Sali, care a apărut îngrozită din bucătărie, halatul gros de casă.

Apoi, către Breuning:

— Ajută-mi, Stefferl, să-l îmbrac.

Și clipind șiret din ochi:

— Puteam și singur, dar chiar cînd ești sănătos, tot nimeresti greu mîineca. Și pune-mi șalul pe umeri. Noaptea de sfîrșit de martie sînt încă răcoroase, nu-i așa?

Și iar către Frau Sali:

— Hai, cea mai bună dintre îngrijitoarele mele de pînă acum, pune pe pian două lumînări aprinse: lucrez iar la noapte. Ca în zilele cele bune.

În timp ce se odihnește puțin pe marginea patului, îl roagă pe Breuning:

— Ascute-mi cîteva pene și pune-le pe pian. Și hîrtie de note să pui. Și schițele pentru Simfonia X-a. Să nu trebuiască să mă ridic. Odată așezat, trupul se supune creierului.

Vede privirea lui Hüttenbrenner ațintită asupra lui:

— Nu te mira. Lucrurile sînt simple: nimic nu rezistă voinței omenști. Asta o știu și țesătorii și minerii dumitale din Steiermark și o știe și prietenul dumitale, Schubert.

Și după o clipă, în care a rămas cu privirea dusă.

— De ce nu a venit Schubert? Aveam de vorbit cu el. Despre meterezele astea, alenoastre: pianul și portativele. Să-i repeți: nici unul din noi nu începe și nu sfîrșește cu sine. Eu am preluat torța de la Mozart și Haydn. Schubert o duce mai departe...

Îi mulțumește lui Breuning că a pus pe pian toate pentru scris.

— Vino să te îmbrățișez.

Și îl ține, strîns, strîns, la piept:

— Cîți ani sînt de cînd ne-am bătut întîia oară în casa bunei tale

mame, la Bonn? O viață de om! Aproape patruzeci și cinci de ani, nu? Tu aveai opt ani, eu doisprezece, Lorchen zece... Ce zici, ar fi fost fericită sora ta cu mine?

De odată, cucula apărut în portita pendulei. Beethoven îl privește grăbit.

— Hai, copiii plecați! Vedeți, timpul ne salută și ne avertizează că nu stă pe loc. Voi, desigur că îi auziți și galopul tic-tac-ului.

Și către Frau Sali:

— Hai, babușco! Pune-mi pe pian niște zeamă de compot și un pahar cu vin. Și culcă-te. Ești frîntă de oboesală. Nu, nu aici în fotoliu, ca să-mi ocrotești somnul. Te culci în patul dumitale, în bucătărie. Știi că atunci cînd lucrez nu sufăr nici răsufflarea cuiva în apropiere. Cu atît mai puțin privire străină vîrîtă în creierul meu. Așa! Închide bine ușa în urma dumitale.

Frau Sali a lăsat-o înadins ușor întredeschisă. Beethoven s-a tîrît pînă la ușa și a închis-o.

Acum e la fereastră și o deschide să intre aer proaspăt. Aruncă o privire afară, să mai cuprindă odată, ca să păstreze în sine, lumea asta minunată a lui Dumnezeu cu cerul ei vast în stingere, cu freamătul și clocotul oamenilor, cu foșnetul pădurilor, cu tălăzuirea mărilor. În fața sa, la cîteva din ferestrele locuințelor și cocioabelor multe din curte, uite, lumini mici, văzute de aici, de la ultimul etaj al acestei imense clădiri „Schwarzspanierhaus“. Cele mai multe ferestre, însă, sînt încă carbe. Sau deja stinse. Sau poate că nici nu se aprind vreo dată lumini în aceste biete încăperi, în care oamenii stau cu lunile fără lucru, iar atunci cînd lucrează, vin istoviți și se culcă îndată, ca să înceapă miine de la capăt, truda. În alte locuințe, neveste și copii zac bolnavi de atîtea boli cîte poate născoci sărăcia. Oare ce o fi făcînd sora bolnavă a lui Frau Sali?

Se apleacă peste fereastră afară, poate-poate va putea să vadă pînă acolo jos, în odaia despărțită în două cu un dulap vechi. Dincoace de dulap este „Atelierul de croitorie, de dame—de lux“ al lui Moșcele Fridl, cumatul lui Frau Sali, iar dincolo de dulap este „locuința“ în care zace de doi ani nevastă-sa. Te pomenești că și rezistența ei în fața morții este tot un delict împotriva medicinii și sărăciei, cum mi-au reproșat mie medicii?!

În odaia bolnavei nu se poate vedea căci e înfășurată în întuneric. Dar pe croitorașul cel micuț, cu ochii vii și cîntece triste aduse tocmai din Walahia lui, de unde a venit cu treizeci de ani în urmă — pe jos — ca să învețe aici — la Viena — „croitoria cea înaltă“, pe el, pe moș Fridl, îl vezi bine în „atelier“ prin ferestruica luminată: șade pe masă cu picioarele încrucișate sub el, turcește. Acul aleargă iute, în sus, în jos, în sus, în jos, cu sclipiri de oțel argintiu...

— Lasă, moș Fridl, lasă moșule! N-am apucat eu să-mi împlinesc un gînd vechi, dar o să scrie într-o zi altcineva Simfonia oamenilor micuți, înfrinți și îngenunchiați de viață și presărați ca niște sdrențe ambulante pe toate drumurile. Să o scrie cineva, ca să se alle vinovații!

De odată își amintește ceva: ah, era să te uit, copăcel drag!

Și se apleacă mai tare și privește pînă acolo jos, în fund. Cireșul stă cu fruntea tînără sub cerul lui Dumnezeu, stă svelt și tinerel așa cum l-a sădit împreună cu moș Fridl primăvara trecută, numai cîteva luni după ce s-a mutat aici, sus. Ții minte, moș Fridl cum te-ai temut că proprietarul ne va interzice să-ți împlinim visul? Tu voiai un cireș amar lîngă mormîntul tău, căci: „amară ca cireșul amar, mi-a fost viața domnu' Ludwig, dar și frumoasă ca el“. „De ce abia la mormînt, moș Fridl? Acum, moș Fridl, acum pentru bucuria ochiului și a sufletului și pentru ochii și sufletele întregii curți, cu oameni necăjiți și copii fără copilărie, aici în curtea cu ziduri ce-

nușii și fără un copac.“ „Dar dacă proprietarul va pune slugile să-l smulgă?“ „Nu te teme, moș Fridl. O să ne batem pentru viața copăcelului și pentru bucuria copiilor“.

Și copăcelul a scos căpșorul din prima iarnă și a crescut și a înverzit, iar primăvara viitoare va scoate capul din altă iarnă și va înflori și va da roade... și apoi va înflori și va da rod în anul următor, și în cel următor, și în anii următori. Eu nu voi mai fi aici — nici tu, moș Fridl, nici Hana ta — urmă de urma noastră nu va mai fi, dar oameni meru alții, și copii mereu alții, își vor bucura ochii și își vor îmbăia și îmbăta sufletele în frumusețea pe care noi le-am sădit-o.

Dar de ce îi vine în amintire întâmplarea citită nu mai ține minte unde: un prinț bătrîn, stăpîn peste cîmpii și păduri și livezi, pe moarte fiind, a zărit cum un piersic tînăr își bagă înflorirea pe fereastra deschisă în primăvară. Și-a adunat dihania ultimele puteri îndirjite și dușmane vieții de după moartea sa, și s-a tîrît — cu un topor în mînă — pînă în livada care l-a primit cu întreaga ei orgie din viață: copaci înfloriți multicolor, și copaci în rod greu și aromat, și libelule și fluturi și albine și păsări, săgetînd azurul în beție solară. Prințul muribund s-a îndirjit: „cum, eu să mor și viața să-și continue viața fără mine?“ Și s-a năpustit cu toporul în copac și apoi a ridicat toporul și împotriva viețuitoarelor din aer și împotriva cupolei de azur...

Privind cireșul de lîngă fereastra lui moș Fridl, Beethoven murmură ca în rugăciune de bun rămas:

— Să ne trăiești și să ne înflorești, copăcel drag.

Vîntul serii răcorește fruntea aprinsă și-i flutură părul. Fluturarea aduce în amintire — de ce oare? — călătoria aceea din copilărie cu mama, pe un vas pe apa Rhinului, de acasă, din Bonn la Kôln, pentru întîiul concert. Rhinul curge larg sub lună plină, între cele două maluri de păduri negre, pline de taine și cu copacii înecați pînă peste capete. El e sus, pe covertă, lîngă căpitan, să vadă cum vasul înaintează pe luciul de argint lichid al Rhinului și spintecă noaptea și parcă și timpul, tot înainte, tot înainte... Dar uite, un alt vas a apărut de după cotitura de apă împădurită. Căpitanii își flutură saluturile...

Fără să știe cum, flutură acum și el de aici — de la fereastră — către ferestruica luminată a lui moș Fridl, un salut ca între căpitanii de vas: în timp ce eu lucrăm tîrziu noaptea aici, la pianul meu și pe portative — cu sufletul deschis la mesajele oamenilor și cu mesajul meu spre auzul treaz al oamenilor pînă în fundul lumii și al vremurilor — și tu, moș Fridl, munceai cu acul umil în mînă...

A închis fereastra. Cerul înserării își stinge acolo, în fund, filfîirea și acum se înstăpînește sub bolta de cobalt — pacea. Și iar se vede, semănînd cu Goethe din celebra gravură — atunci cînd scrijelise pe pervazul ferestrei din casa pădurarului din Illmenau:

Pe culmile toate
E tihnă acum
În vîrf de copaci
Abia-unduie-o boare
În pădurile-adînci
Fie-te ce zburătoare
A amuțit.
Curînd-oh, curînd!
Veî fi și tu adormit!

Ascultă cu sufletul ținut răsufletul tăcerii. Apoi își zice: să mai privim odată afară, la viața cea minunată.

Văzută de aici, de sus, Viena, cu palatele arhiducilor, prinților, conților și baronilor, e culcată parcă la picioarele mele, fiu al servitoarei Maria Magdalena, născută Kewerich, la picioarele mele, băiatul venit flămînd și gol cu patruzeci de ani în urmă, ca să învăț aici meșteșugul muzicii.

Pornește spre pian. Dar, deodată, privirea îi este chemată de ușa dulapului. Știe de ce: trebuie să scoată — ca să fie găsit ușor după moarte — testamentul scris la Heiligenstadt, cu un sfert de veac în urmă, atunci cînd, disperat că surzenia îi este fără vindecare, și-a pregătit plecarea din viață.

Deschide dulapul și scoate testamentul. Citește:

6 octomvrie, 1802

... Pentru frații mei Karl și Johann Beethoven.

Se oprește din citit: nu, tu Johann, om lipsit de caracter, nu-mi mai ești frate!

Șterge numele lui Johann și citește mai departe:

„O, voi oameni care mă socotiți dușmănos, arțăgos și mizantrop. Cîtă nedreptate îmi faceți. Voi nu cunoașteți pricina tainică a ceea ce vi se pare. Inima mea și gîndurile mele au fost, din copilărie începînd, pentru simțămintele delicate ale binelui. Ba chiar ale înfăptuirilor mari. Pentru asta am fost întotdeauna hotărît. Dar gîndiți-vă, că de șase ani o stare de nevindecat...”

A sfîrșit de citit cele patru pagini mari și cercetează sigiliul.

Recitește ultima pagină, adaogată după patru zile:

...„Recomandați copiilor voștri virtutea. Singură ea poate face fericit pe om, nu banii. Vorbesc din experiență — ea a fost aceea care m-a ridicat din mizerie — ei și artei mele îi datorez că nu am sfîrșit pînă acum, prin sinucidere.

Cu bucurie mă grăbesc spre moarte.

Așa dar, îmi iau rămas bun de la tine, nădejdea cea iubită, ca măcar pînă la un punct să fiu vindecat. Așa dar, și ea trebuie să mă părăsească de tot. Ca frunzele toamnei ce cad vestejite, este și nădejdea mea, uscată...”

Privește din nou data: 6 octomvrie și 10 octomvrie 1802.

Vasăzică, acum un sfert de veac am socotit viața mea și speranțele mele „la fel cu frunzele vestejite ale toamnei” și m-am grăbit „cu bucurie spre moarte”... Și tocmai în acest sfert de veac — punînd mîna în pieptul destinului potrivit — am scris — surd fiind — mai bine de o sută de opus-uri: toate simfoniile — afară de întîia: „Missa Solemnis”, „Fidelio”, uvertura „Egmont”, sonatele și quartetele și... în sfîrșit, tot, tot, tot! Întreaga mea viață creatoare a început și s-a desăvîrșit abia din clipa în care m-am crezut mort „la fel cu frunzele vestejite ale toamnei”. Ar trebui să adaug acum la acest „Testament” din Heiligenstadt: „o frații mei, copii necăjiți ai pămîntului! Nu disperați nici în clipele voastre cele mai grele. Luați viața mea drept pildă. Să nu spuneți neîncredători în voi „el era Beethoven”. Nici eu nu eram decît un Beethoven, pînă a fi devenit BEETHOVEN, prin muncă, prin luptă și încredere în biruință. Și prin învățătură. Așa dar, muncii, învățați, luptați și credeți în voi și în viață. Pînă la urmă, cei ce au de spus un cuvînt vieții — un cuvînt bun și luminos — îl spun. Dacă nu în limba muzicii — sau în altă limbă în care s-au crezut chemați să-l rostească — atunci în orice limbă la care nici nu s-au gîndit. În fiecare om cinstit se găsesc zăcăminte destule care să-i dea puterea și dreptul de a-și

adăuga viața la viața cea minunată a vieții. Nu disperați. Inviați de o mie de ori din propria voastră cenușă. Întotdeauna este prea de vreme să pleci singur din viață sau măcar să disperi... și ai întotdeauna timp — oricât de bătrîn ai fi — să începi viața de la început!“

Dar este nevoie oare să scriu asta? Oare oamenii — gândindu-se și la mine — nu vor înțelege-o singuri?

Împăturește testamentul și îl pune la loc. Incuie dulapul și îl privește lung, ca pe un prieten de la care îți iei rămas bun. „Oare o să țină minte Breuning rugămintea: din lemnul dulapului să mi se facă sicriul! E dulapul din casa părinților. Cu mâinile ei sfinte, mama așeza în el rufele mele sărace și rochia cu care a fost îngropată. Cu câtă jertfă am răscumpărat dulapul — copil fiind încă — de la telal și l-am dus cu mine la Viena și l-am peregrinat și pe el, din locuință în locuință. Sicriul să-mi fie veghea sfântă și ocrotitoare a mamei de-a lungul morții“... Mai privește odată dulapul.

Acum e la pian. Se cuprinde bine în halat și se așează:

... uriașă și galbenă privește luna încoace la mine. E aceeaș lună din Bonn, cu lumile ei, încă nepătrunse, cu munții și apele ei încă necercetate, cu viețuitoarele ei încă neafiate, cu oamenii ei, mie încă necunoscuți, dar cărora și lor și tuturor timpurilor de acolo și de pe pământ, li se adresează această Simfonie a X-a a mea, din nou cu „imnul bucuriei“ dintr-a IX-a, dar și cu un Prometeu eliberat și eliberator și cu Yarillo, zeul ind și slav al primăverii cea renăscătoare de viață...

Dar și cu regii ielelor!

Își potrivește mai bine ochelarii cu ramă și brațe de metal. Lumina celor două lumînări de pe pian — amîndouă în stînga — fac ca chipul lui din ogîindă să-i pară o gravură de Rembrandt.

Cercetează schițele făcute mai de mult pentru Simfonia X-a.

„Cînt cucernic într-o simfonie în mod vechi... Doamne, dumnezeule, pre tine te preaslăvim, aleluia... Cantique Ecclesiastique — în Allegro serbare a lui Bachus“.

Rămîne pe gânduri: Da! Așa cum i-am spus odată Bettinei: eu — nou Bachus, culeg vinul din care se îmbată umanitatea. Muzica mea nu o poate atinge nici o soartă rea și oricine o înțelege, se eliberează de mizeriile vieții pe care ceilalți le trag după ei!

Fără a mai aștepta ca vergeaua să intre în funcțiune, cu un capăt între coardele pianului, și cu celălalt în gura sa, pentru auzirea cît de cît a sunetelor, degetele aleargă pe clape.

Se opresc. Nu! De aici încolo nu Bachus! Ci Prometeu și Yarillo! Prometeu smulgînd focul pentru oameni și Yarillo, zeu al Primăverii, reînviind natura. Dar nu un Prometeu ca cel pe care mi l-a servit Vigano, ci Prometeu lui Goethe. Să reabilitez ușurința mea cu baletul „Făpturile lui Prometeu“ pe textul lui Vigano scris pentru onomastica sătulă și bleagă a unei împărătese, în urmă cu treizeci de ani. Dar chiar acum, nu un Prometeu ce se lasă — ca în mitologie — atîta vreme înlănțuit. Înlănțul său el era doar liber!

Să punem asta pe clape. O pune: Așa! Așa! Așa!

Ba nu! Nu e bine. Ce înseamnă libertatea spiritului, fără libertatea trupului?

Să punem asta în sunete.

Mîinile aleargă pe fildeşul și abanosul clapelor.

Acum motivul marilor înălțimi, unde — în mitologie — apare Prometeu. Prometeu e în același timp și Prometeu și vultur.

Și acum motivul cerului de plumb deasupra pămîntului. Și gîngăniile,

gîngăanii scîrnave ce se tîrăsc în jurul lui Prometeu și vor să-l înfrîngă cu duhoarea lor. Și e grea lupta. Cu vulturii și cu marile dihăanii poți lupta ușor, căci e piepțișă, pe cînd dihăaniile abjecte apar pe tine și în jurul tău, cînd nu te aștepți, unde nu te aștepți — ca ploșnițele din această odaie și ca gîndacii și viermii. Să punem și asta pe clape. Așa! Așa! Așa! Și să semene aceste gîngăanii — și repede le facem caricatura în sunete — să semene și cu împăratul Frantz, care de peste treizeci de ani crede că împărățește asupra noastră. Și să semene și cu regele Friedrich Wilhelm al III-lea, al Prusiei, care se crede „protector“ al meu, Ludwig van Beethoven, pentru că a cumpărat un exemplar din „Missa“ și mi-a trimis un inel. Și să aibă capete caricaturale de vulturi ca steama Austriei noastre Imperiale. Așa! Așa! Așa!

Și mîinile aleargă pe clape.

Și acum să-l auzim pe Holz zicînd: „Dacă cineva ți-ar citi viața, Ludwig van Beethoven, ar putea crede că Austria timpului dumitale, era alcătuită numai din nobilimea cu care aveai relații „cordiale“, fără ca ea să știe că o detești“. Și: „ai practicat dependența materială față de nobilime, pentru independența operei tale, chiar împotriva lor, pentru surparea temelțiilor lor.“

Să scoatem asta din clape... Așa! Așa!

... Și acum, gîngăniile cu capete de vulturi bicefali, caricaturali, se tîrîie pe burți lipicioase spre Prometeu meu. Așa! Așa!

Și acum, Prometeu înlănțuit pe înălțimi, în zbatere pentru eliberare.

Dar de ce înlănțuit pe înălțimi, ca în mitologie?

De vreme ce ești înlănțuit, înseamnă că nu ești pe înălțimi, ci în mocirlă...

Gata să treacă și asta pe clape, se oprește. Ba nu! De vreme ce năzuiești la eliberare și crezi în ea, te găsești sus, sus. Pe pisc.

Trece pe clape încrederea în luptă, încrederea în viitor.

Acum de undeva din fund cenușiu, cohorte, cohorte în zdrențe, venind spre speranța în focul lui Prometeu, în lumina pe care o va zmulge pentru ei...

Întîi, primul motiv al luminii — flaut — încă sfios, cheamă la trezire, la încredere... Motiv din Marseilleza:

Cînd vom intra în luptă noi,
Înaintașii noștri nu vor mai fi,
Dar pe urma pulberii din ce-au fost ei,
Și a virtuții lor, noi vom pași.

Și din Simfonia IX-a:

Bucurie, tu scînteie din Eliseu!

Ascultă încordat. I se pare oare sau într-adevăr din adîncul nopții și al depărtărilor răspund ecouri:

...Dar pe urma pulberii din ce-au fost ei
Și a virtuții lor, noi vom pași!

Acum motivul luminii este tot mai puternic, tot mai viu...

Se oprește. De unde să fie luată lumina? S-o smulgă oare Prometeu — ca în mitologie — din Olimpul zeilor? Din castelele feudale?

Și, adîncit în fotoliu, cu capul dat pe spate, se frămîntă.

Apoi, deodată:

— Evrica!!... Găsit!! Lumina să se nască din chiar inimile oamenilor — a cohortelor cenușii și zdrențuite, unde zace sub pîclă și cenușă. Așa, așa așa! Așa!

... De mult el nu mai atinge clapele, ci i se pare numai că o face. Şade adâncit în fotoliu, sleit. Dar mintea e viguroasă şi inima clocot: așa, așa! Așa! Lumina smulsă din inimile oamenilor e ridicată sus, sus, deasupra capetelor. Milioane şi milioane şi milioane de facile — inimile proprii — aprinse deasupra capetelor. Motivul Erou, motivul Prometeu şi Yarillo, motivul Om, expus de viorile prime, trece şi la celelalte instrumente de coarde şi acum e preluat de suflătorii de lemn şi acum de alămuri... De odată, contrabaşii şi timpanii: Regii ieielor! Sînt împăraţii şi regii şi nobilimea. Nu îngăduie dumnealor lumina căci lumina înseamnă sfîrşitul duhurilor beznei şi al gîngăniilor nocturne...

... ah, doamne, dumnezeul meu! Uite, chiar dintre oameni, unii — suflete sclave — au temeri şi îndoieli... şi uite, alţii sînt speriaţi... Căci din văzduhurile negre, apar regii ieielor, duhuri ale nimicirii. Tropot şi ropot şi clocot şi suflare de gheaţă şi vîlvătaie. Vor regii ieielor să pîrjolească şi să îngheţe pămîntul.

Bătrînele cîmpii sînt de cenuşe.

— De ce fiul meu îţi ascunzi faţa îngrozită?

— Nu vezi, regii ieielor vor să mă ducă în ispită.

Regii ieielor cu coroană şi coadă?

— Fiule, e doar o nălucire!

Ba nu! Nu e nălucire. Ci sînt ei, cu coroane pe cap şi cozi ieşite de sub redingote şi uniforme. I-auzi, auzi, cum vor să-mi ispitească şi să-mi fure copiii:

Hai vino, vin cu mine,
Jocuri frumoase o să mă joc eu cu tine
Flori multe sînt acolo pe ţărm...

Şi uite, cînd nu sînt siguri cu ispita lor, trec la ameninţări:

Şi dacă nu vii, eu te răpesc!

Dar nu, ucigaşilor! Nu veţi reuşi voi să ispiţi copiii omului, şi nici să-i speriaţi. I-auzi! I-auzi! Oamenii ascultă chemarea la lumină a lui Prometeu şi chemarea la înviere a lui Yarillo. Nu, nu sting oamenii propriile lor inimi arzătoare. Aşa! Aşa! Aşa!

Crezi tu că voi urî viaţa
Şi pribegi-voi prin pustiuri grele,
Fiindcă florile visării mele
Nu pot să lege încă toate?*

Acum scoatem la suprafaţă tot mai puternic, mai viu, dominant motivul luminii. Milioane şi milioane de inimi aprinse, ridicate sus, sus, deasupra capetelor, — sus, sus, inimi stindarde, sîngerii, filfînd în marş biruitor:

Cine-mi mîntui viaţa
De moarte, din sclavie?
Nu le-ai făcut prin tine însuţi oare?
Tu inimă sfînt-arzătoare?*)

*) Traduceri de P. Cerna

În zori, cînd Frau Sali s-a trezit speriată că a furat-o somnul, și a trecut în odaie la Beethoven, l-a găsit prăbușit în fotoliu.

Noroc că, uite, a venit Breuning și Hüttenbrenner și o pot ajuta să-l pună la loc în pat iar unul din ei aleargă să-l cheme pe doctorul Malfatti.

Malfatti nu crede un cuvînt din ce i se spune: cu datul jos din pat, cu cîntatul la pian, cu... E peste putință! Medicina e clară în privința asta! De fapt dumnealui trebuia să moară încă acum trei luni și jumătate.

Apoi șoptește:

— Dar acum este preludiul agoniei.

★

Prietenii cari îl veghează cu schimbul, de două zile, cad unul după altul, istoviți, dar el nu obosește, luptînd cu moartea. Din cînd în cînd mormăie ceva, ca un urs supărat, încăierat cu un alt urs.

Breuning stă cu urechea atentă, lîngă el: nu, nu deslușești nimic.

Ba uite! Îl supără — se pare — că cerul s-a înourat și amenință a ninsoare. Și deslușești limpede:

— „Nu permit!“

— Primăvara!

Aha! Simte pesemne, că a început o ninsoare ciudată — amestec de zăpadă cu ploaie de primăvară: iarna care se încăpățînează să nu plece și primăvara care e la poartă. Și el nu îngăduie să se lase întîrziată primăvara. Mormăie iar:

— Primăvara! Yarillo!

Și parcă încă ceva.

Breuning se apleacă să audă. Parcă a rostit un nume. Încăodată:

— ... Reta...

Breuning nu știe pe nimeni cu acest nume: „Reta“... Poate prescurtat din „Margareta“? E vorba oare de Margareta din „Faust“? Ce anume vrea? S-a purtat pe vremuri cu gîndul să scrie muzica la Faust al lui Goethe și să scrie și el un alt „Faust“...

Uite, încearcă să arate cu mîna ceva... spre fereastră, și murmură din nou:

— Reta...

Ba nu! Parcă zice „Resa“.

Și arată spre portretul Theresei von Brunswick, marea și trista lui dragoste purtată de-a lungul vieții, căci nobila ei familie nu a îngăduit căsătoria cu un „plebeu“, așa că ea i se păstrează și pentru dincolo de viață, iar el a rămas cu durerea că nu și-a întemeiat un cămin cu urmași.

Totuși din nou, limpede:

— Reta... Rettta!

Să fie oare o dragoste nouă, împărțită sau nu, reală sau închipuită — pentru zborul lui?

Și acum:

— Karl... Karl...

Și nepotul înfiat tot n-a venit din Iglau...

Și de odată, iar:

— Prometeu!

★

Schindler năvălește cu sufletul pe buze. În calitatea lui de „ami de Beethoven“ și de secretar gratuit al titanului, dar mai ales în calitatea lui personală de ANTON SCHINDLER, funcționar și muzician, a obținut că

dacă moare maestrul, în loc de clasa III-a, să se facă înmormântarea clasa II-a. Ba poate chiar clasa I-a. Și când te gîndești că primăria era gata-gata să hotărască „groapă comună“, cum a pățit pe vremuri marele Mozart! A vorbit și cu domnul Hasslinger ca să facă o listă de subscripție între dumnealor, editorii, pentru cheltueli de înmormîntare căci primăria a refuzat să dea ajutor. Domnul primar zicea că domnul Beethoven e prea mare pentru Viena și, ca să nu-l jignim, să subscrie Austria sau chiar Europa. Acum, el, Schindler, vrea să alege la Curte. Trebuie înștiințată Curtea. Chiar dacă Majestatea Sa nu va veni în persoană la înmormîntare, cu siguranță că va trimite — poate — cupeul cu perdelele trase, în semn de doliu. Și asta încă e o mare cinste pentru domnul Beethoven, săracu'! Și trebuie vorbit și cu Arhiducele Rudolf și cu ceilalți nobili cari l-au protejat toată viața. Chiar dacă nu au călcat pe aici în tot timpul bolii, poate că la înmormîntare au să-i facă cinstea și plăcerea de a veni... Se va duce chiar el — Anton Schindler — personal, să-i poștească. Și trebuie vorbit și cu domnul Grillparzer să pregătească din timp orațiunea funebră. Și cu Anschütz trebuie vorbit, ca să o rostească dumnealui. Altfel vorbește la înmormîntare un actor dela Burgtheater — cu pathos și tremollo — și altfel — șters — chiar poetul care a scris-o. Și mai trebuie vorbit și cu... Doamne sînt încă atîtea de făcut...

Breuning îl întreprinde scandalizat:

— Este o împietate flecăreala dumitale.

Totuși, Schindler continuă:

— Pe dumneata, domnule Breuning, te rog să mă însoțești la cimitirul Währing, căci și acolo trebuie vorbit...

Breuning primește să meargă cu el, căci cine știe ce e în stare să aranjeze așa singur.

Frau Sali îl roagă pe Hüttenbrenner să rămîna cîteva clipe pînă se înapoiază ea: se duce să împrumute la madam Breuning cîteva lumînări. Uite, se lasă seara!

★

Singur în odaie cu Beethoven, Hüttenbrenner nu poate crede că într-adevăr Beethoven — marele Beethoven — se apropie de sfîrșit și că lui îi este dată cinstea, cinstea tragică, de a-l veghea în utimele sale ceasuri. Și așa, înalt și drept cum stă lîngă ușă, își pare o sentinelă pusă să păzească un steag glorios trecut prin bălăii mari. Ușa dinspre balcon e închisă, fereastră e închisă, dar tot ajunge pînă aici încruntarea firii. Parcă s-a întunecat de tot. Nu e nici ceasul cinci, și seara s-a și năpustit ca un hoț asupra pămîntului. Și ninge și plouă, și plouă și ninge... Doamne, ce vreme! Și de ce oare se simte cuprins de un fior ca atunci cînd a citit întîia oară pe Dante? Își răspunde: Înălțimile Tale, Ludwig van Beethoven, și respectul meu cucernic pentru Tine, — de parcă aș fi toți oamenii de acasă din Steiermark și toți oamenii din lume — respectul nostru înfiorat și recunoscător, el face să simt în preajma Ta aceste măreții dantești...

I-auzi, i-auzi, cum mormăie și mîrîie și se ceartă și ceartă pe cineva.

— ... Prometeu... Yarillo... Primăvara...

Din încruntarea norilor țîșnește de odată un fulger și din fundul lumii trosnește o bubuitură de tunet.

Beethoven se ridică, ridică pumnul încheștat, amenințător și strigă:

— Erbkönig!

Dar se luminează de odată, fericit:

— Nu! Prometeu! Foc! Foc!

Și cade prăbușit.

Hüttenbrenner deschide ochii mari: nu crede. Nu, nu e cu putință!

Se mai uită odată:

Ba da! S-a întâmplat!

Dar de unde vine privirea asta ca o flacără înghețată? De unde?

Îi coboară pleoapele ca și cum ar închide porțile unui chivot sfânt.

Și în minte îi vin cuvintele lui Schubert de acum trei nopți, când l-au veghiat împreună: „Chiar dacă moartea biruiește pînă la urmă pe un om — care, ca Beethoven, a învins viața potrivnică lui, și a adus, ca el, atîta bine oamenilor — omul a biruit și moartea“.

Și rămîne iar, înalt, drept, sentinela steagului glorios și chivotului.

★

Odată cu Frau Sali intră și Schubert, pe care ea l-a găsit așteptînd în curte, în ninsoare, căci n-a avut inima să-l vadă pe Beethoven în ultimele sale ceasuri.

La lumina lumînării, adusă aprinsă din bucătărie, Frau Sali îl vede pe Beethoven, și se ține de ușă, să nu se prăbușească: a înțeles!

Schubert a înțeles și el, mai mult din privirea lui Hüttenbrenner decît din chipul lui Beethoven stins, cu părul capului ca un nimb de argint. Rămîne stană. O clipă numai. Apoi își amintește că Beethoven a ogoit odată durerea unei mame la moartea singurului ei copil, așezîndu-se la pian și scoțînd mîngîiere și putere de a trăi, din clape.

Se așează la pian, parcă în fața durerii întregii omeniri. Vede schițele pentru Simfonie. Așa dar moartea l-a găsit pe meterez, cu arma în mîini. O preia el. Chiar dacă pentru Simfonia X-a nu este decît această schiță, simți în toată încăperea eflluviile gîndurilor sale, auzi bătaia inimii sale... Din ele scoatem mîngîiere și forță.

Degetele aleargă pe clape.

Hüttenbrenner ascultă. Și deodată i se pare că aude huiet și vuiet venit de jos din curte, din curțile vecine. Și i se pare că din toate curțile Vienei, de pe stradă, din toate străzile, din toate colțurile pămîntului, urcă glas de oameni în clocot de ocean: mii și mii și milioane și milioane de oameni — procesiune gigantică și festivă — mărșăluiește și cîntă, așa cum cînta el acasă în corul bisericii și apoi al reuniunilor de țesători și mineri, cu tata și Josef, cu unchii și mătușile, cu bunicii și bunicelo, cu nepoții și strănepoții lor. Și toți țin în mîini facile aprinse și au — ca în noaptea învierii la catedrala greco-romană — chipurile luminate roșu, de flăcările făcliilor, și ochii le sînt flăcări. Iar gurile deschise — milioane și milioane de guri deschise — cîntă:

Bucurie, tu, scînteie din Elizeu

... Și, uite, Beethoven, parcă s-a ridicat de pe catafalcul înalt, din văzduh, și pășește printre oameni, în fruntea lor, frate de luptă, steag și cîntec:

Te îmbrățișez, o omenire
Sărutu-acesta lumii întregi!

MUNȚII

*Pe temelii de blocuri milenare
Granitice masive se țin lanț,
Din loc în loc stau piscuri solitare
Asemeni unor coifuri de giganți.*

*Deasupra noastră nu e decît cerul
Căci am ajuns și dincolo de nori.
Doar vulturi iuți cu aripi tari ca fierul
Ne-au întrecut și se rotesc în zbor.*

*La orizont e țara uriașă
Topindu-se în cețuri albastrii,
Mijesc pîraie și sclipesc orașe
Și mări de aur freamătă-n cîmpii.*

*Puternici ne simțim ca-ntr-o redută,
Pe-naltul pisc prăpăstios și sur.
Privim de sus — iar gîndul împrumută
Din măreția munților din jur.*

DOCUMENTUL

*T*ovarășul așa mi-a spus:
Să-l porți cu cinste! Mereu sus —
Mereu spre culmi, mereu în față.
Să fie steagul tău de viață
În cântec cum nu s-a mai spus!

*E vorba și e fapta mea,
E doru-aprins, crescut din stea,
Avîntul meu călit în foc,
Pasul de luptă și de joc,
În carte sus — credința mea.*

*Știam de mult că vremea vine,
Îi prevesteam sensul de bine
Și i-am trăit primul fior
Mai dîrz să-nving și nu să mor
Pîn-nu va crește și prin mine.*

*Ce aprigi timpuri am trecut!
Cu cîte haite m-am bătut!
Cum mă pătrunse pîn-la sînge,
Stupidul „mie cum mi-ajunge“
De mult înăbușit în lut.*

*E-acesta timpul de răscruce.
Pe-aicea mergi! și te va duce
Spre visu-ți mîndru, drumul drept
Cu toate vînturile-n piept
Potrivnice și-n veci năuce.*

*Roșie plătose -n coperte,
Să nu te pierd mă angajez!
Lumina ochilor să-mi pierz?
Să nu te uit, să nu-mi fii luată, —
Un steag prin vremea minunată,
Îl am și-mi este scut și crez.*

MUNCA DE JOS

Apa curgea neîntrerupt. Antonică își spuse în gând: „Iar au lăsat robinetul deschis! Care-oi fi, mă, ăla, care-oi fi, să te strîng nițel de beregăți, să mă uit în fundul ochilor tăi, să te întreb ce-a fost taică-tu și maică-ta și ce mi-ai învățat pînă acum?”

Astea nu se văd, nu se știu...

Căută în întuneric cu mîna. Nu găsea floarea dințată de aluminiu. Zgomotul chiuveței îl scotea din sărite. Printr-o fereastră, al cărei contur albăstrui se desena pe fondul negru, compact, zări lumina puternică a unui bec de două sute de lumini și un dreptunghi roșu de cărămidă pe care tremurau în bătaia vîntului frunzele îngălbenite de iedera.

Cîți ani să fi fost de cînd vedea același zid lustruit, frunzele acestea care înverzeau primăvara, erau aproape negre prin august și se îngălbeneau pe la jumătatea lui octombrie?

Găsise robinetul. Îl strînse și înjură. „Care-oi fi, mă, care? Becurile le furi, clanțele de la uși le furi, parcă *uzina* asta nu mai are stăpîn!”

P-astea nu le vede Filipache! P-astea nu le vede Anghel. Pe ei îi doare viața lui *particulară*, ce face el acasă în pat cu nevasta!

Tăcerea i se păru prea mare. Nu auzea tighelul, zgomotul său sec, întrerupt ca un sughit și nici bătaia rotelor. „Ce dracu, ăștia s-au culcat?”

I se făcuse sete. Alta acum! Poftim. Bău cu înghițituri mari. Apa era rece, îi îngheță gura. „Te cred și eu, dacă a curs cît vrei! Astea toate cine le plătește? Tata? Parcă Filipache știe? Nu mai are altă problemă decît pe el, Antonică, atât.”

Undeva, aproape, foșneau tasteretele. Mașinile scoteau un șuierat subțire, adormitor pe care nici nu-l băgai de seamă. Ca și cînd ar fi mers cu tramvaiul. Aici, împrejur, era munca. Asta era munca: fișitul moale al tasterelor, sughitațul tighelului și bătaia violentă a rotelor. Noaptea și ziua, fără întrerupere.

Nu înțelege de ce tac rotativele? Nu era greu să-și închipuie pe oamenii aceia, tovarășii lui de muncă, aplecați peste mașini, încordați, cu ochii arși de somn, trăgînd de manete, mînuind claviaturile, sorbind scurt din țigările pe jumătate arse... De aceea nici nu primise să plece în altă tipografie. El aici se obișnuise. Cunoștea *uzina* cum ți-ai cunoaște buzunarele. Degeaba zicea președintele sindicatului: „Du-te, nene Antonică, la „Națională”. Altfel, or să te ia oamenii peste picior, o să te simți prost!” Nu voise să plece. Mai bine rușinea față de ei, decît să lase atelierul lui.

Parșivă oră! Parcă de ce venise încoace? Să facă inspecție? Dar ce,

asta e treaba lui? Ce, el, Antonică, era administrator? Venise să-și spele fața cu puțină apă rece și deodată somnul îi trecuse. Auzise robinetul curgînd și i se urcase sîngele în cap.

Nu l-o prinde?

Adică de ce tocmai el? Directorul ce-mi face? Anghel ce-mi face? Dorm dumnealor în loc să vie aici, să pîndească, să puie mîna pe ăsta care-și face de cap...

Stai, domnule, dar dacă ești pătimaș? Dacă ești pornit? Adică crezi dumneata că lor nu le pasă, că-i ține partidu' aici de florile mărilor: și pe Filipache, și pe președinte și pe Pîntea? I-auzi colo!

Fii *obiectiv*, ce tot le găsești nod în papură! Pînă a nu ți se fi întîmplat ce ți s-a întîmplat, n-aveai ochi așa de buni. Că nu s-o dărîma fabrica acu'; o să le spui mîine, și gata! Lipsesc cîteva becuri, ei și? O să le înlocuiască...

De ce-i apără?

De ce le dă apă la moară?

Pe el l-a apărat cineva?

Au sărit toți pe capul lui! Au tras din toate părțile, cu dinții, să simtă că vorba asta: morală proletară, nu-i așa, de dat la spate. Ce nu-i zisuseră: că un comunist trebuie să fie așa, să fie pe dincolo, că un comunist n-are voie să greșească, parcă n-ar fi om, parcă n-ar avea carne pe el!

„Stați, mă fraților! Stați ușurel! Am spus eu altfel? Am zis eu că un comunist nu trebuie să fie comunist pînă la capăt?”

„Păi, atunci?”

„Bine, dar asta este altă chestiune! Ce are *politica* cu sufletu' meu? Adică pînă aici mergeți?”

„Pînă aici; cînd calci alături, ca să știi!”

Ieși pe coridorul întunecos. Abia se vedea. Undeva, în fund, la turnă-toria de plumb, se tîra o dîră galbenă pe pardoseală. Căldura cuptorului cu gaze se simțea pînă aici. Și mirosul acela de plumb, dulce și apăsător, pe care-l știa de treizeci de ani. Parcă îți așează cineva un șervet greu pe față, care te înăbușe. Într-o tipografie, oricîte ferestre ai deschide, mirosul de plumb e mai puternic. Degcaba păcăne exhaustoarele acelea ca niște lulele, nu pot absorbi toată duhoarea dulce. Ce n-a făcut sindicatul ca să mărească ventilația? Chip de aerisește maghernița lui Bazilescu, făcută numai să aducă parale, fără grijă pentru om. Păi să mi-l găsească, pe unde-o fi acu și mi ți-l ducă de ceală la șosea, la „Scînteia”, să-i arate probă de tipografie, cu o zețarie cît peronul Gării de Nord, cu luminație ca la bal, să tot muncești! E mai ușor s-o iei de la început de cît să repari ceea ce ți-au lăsat capitaliștii plocon!

Se împiedecă de ceva. Era cît pe-aci să cadă. Drăcui. Aprinse un chibrit. Văzu trei drugi de plumb scăpați din căruțul cu care-i căra Pîrvu. Metalul lucește stins, are ceva de lingou, parcă-i unul din lingourile patronului, așa cum a fost turnat, cu o ureche lucioasă care se agață de cîrligul linotypului. Dacă nu băga de seamă, gata, parcă ce-i greu să-ți frîngi laba piciorului? Și aici era un bec. Căută comutatorul. Deasupra se aprinse o flăcărăuic. Economii, economii, dar nici așa să cazî grămadă!

A ajuns la ușa turnătoriei. O deschide. Dinăuntru răzbește o căldură înăbușitoare și o lumină care-l orbește. Pîrvu și cu ajutorul lui stau în fața cuptorului, despuiati pînă la brîu și scot într-o lingură cu coada lungă, plumbul topit, pe care-l toarnă în tipare dreptunghiulare.

— Ți-ai pierdut marfa pe drum!, îi spune în loc de „bună seara”.

— Închide ușa, că se face curent! strigă ajutorul, un roșcovan cu glas gros.

— Ce marfă? întrebă Pîrvu lăsînd linguroiul.

— Ai pierdut niște drugii d-ăștia și era să-mi rup picioarele venind încoace.

— Dacă umbli cu capul pe sus!

— Umblu pã dracu cu capu' pe sus! O fi trecut portarul de noapte și-a stins becul.

— Așa vorbește.

Fereastra mare din față e tot albastră, parcă-i o perdea ciuruită. Departe, licăresc cîteva stele. De afară, intră mirosul veșted de frunze moarte al nopții de toamnă. Jos, în curte, paznicul de la poarta numărul doi, a aprins grămezile de frunze de arțar și fumul drept, albicios, urcă pînă aici, luptîndu-se cu mirosul greoi de plumb.

Pîrvu își șterge fruntea asudată și rîde cu gura lui știrbă:

— Da' ce-i cu dumneata, tovarășe Antonică, la ora asta pe aici?

Se face că nu știe ce i s-a întîmplat.

— Ce să fie? Parcă n-ai auzit?

— Ce s-aud?

Antonică îl privește prin ochelari. Omul pare foarte serios. Acum își aduce aminte că abia a venit din concediu. Nu a aflat încă.

Ajutorul trage cu urechea.

— Parșivă oră! Aș dormi oleacă, dar am treabă. Am desfăcut „gloaba“, i-am scos mațele afară, i le-am uns, parcă-i pe masa de operație, pînă la șapte gîndesc că o fac la loc. Să vedem care pe care!

— Ce „gloabă“, nene Antonică?

Adică să nu știe Pîrvu tărășenia?

Mătură treptele calde ale cuptorului cu palma, adună cu unghiile boante, boabele reci de plumb căzute pe pardoseala de ciment și le privește. Parcă sînt niște bile...

Oare el s-a jucat vreodată cu bile? Nu s-a jucat. De unde să se joace? La unsprezece ani, ținea o familie. Cînd să te mai joci cu bilele?

Pîrvu a scos o țigare. O bate în capete, îi înmoaie tutunul și așteaptă. Are mîini mari, ciupite de schije fierbinți ale plumbului. Și în păr trebuie că are plumb, se gîndește Antonică. Au vrut să-l scoată de aici, să-i dea o muncă mai ușoară, dar el n-a vrut. Nu se putea despărți de locul acesta, de otrava dulce pe care o înghițea de ani de zile.

— Ce „gloabă“, nene Antonică? mai întrebă o dată Pîrvu.

— Ce „gloabă“, ce „gloabă“? Parcă nu lucrezi cu mine în uzina asta de treizeci de ani?

Oare treizeci or fi? Treizeci parcă nu, dar douăzeci tot sînt!

— N-am auzit, nene Antonică.

E drept, sînt trei etaje pînă la secția mașinilor plane, dar, oricît, ar fi trebuit să știe cîte ceva despre „gloabă“.

Scoate și el o țigare. O înmoaie între palme, cum a făcut adineauri Pîrvu și după ce simte firele buruienii dracului, moi ca mătasea porumbului, o aprinde și trage adînc în piept.

„Gloaba“ este o veche mașină nemțească de tipărit, mașina 32, cum i se spunea în anumite ocazii și cum figura odată pe rapoartele de lucru, cum are să scrie și el, mîine la prînz, cu litere mari, apăsate, *să simtă cei care trebuie să simtă*. Nu s-a mai lucrat la ea, să fie zece ani. I se mai spunea și „mașina de pedeapsă“. Făceai gălăgie vreodată, primeai mai puțin la chenzină, asta te aștepta. Bazilescu nu te dădea afară pe atunci. Nu. Aducea alt lucrător, îl punea pe mașina ta și-ți zicea:

„Fii bun, vezi că e mult de lucru, du-te dumneata de lucrează pe 32, omu' ăsta e nou, nu știe seama“.

Și rîdea în gusa lui lucioasă, cu ochii sclipind de o veselie prost ascunsă, ca și cînd ar fi vrut să te facă să înțelegi:

„Lasă că-ți înmoi eu gîlcii!“

Antonică mai lucrase pe mașina asta, și nu odată. Avusese mulți „gîlci“ de scos. La naționalizare, lucrătorii cășunaseră s-o demonteze și s-o vîndă la fiare vechi.

„Gloaba“ era un fel de monument al trecutului de care oamenii nu mai voiau cu nici un chip să-și aducă aminte.

Numai el s-a împotrivit:

„Ce vi-e?“

„Cum, ce ne e?“

„Ce vreți să faceți cu mașina asta?“

„S-o dăm dracului, să n-o mai vedem!“

„Ce tot spuneți voi, mă? Ia stați binișor. Lăsați-o aici că am treabă cnea“.

„Ce treabă?“

„Duceți-vă și lăsați-o aici. Cum să arunci așa bunătate de mașină?“

„Ce bunătate? Care bunătate? Că „gloaba“ nu-ți trage peste cinci mii, nici să-i pui benzină!“

„Las' c-o să vedeți voi. Aveți răbdare. Cînd o să am timp o să mă ocup eu de ea!“

Timpul să se ocupe de ea, venise. Dar cum? Cu o zi înainte, Pîntea îl chemase în biroul organizației de bază. Erau toți, grămadă: Filipache, Anghel, nu lipsea nimeni, mă rog! Încrunțați de parcă tot le-ar fi plouat și le-ar fi nins.

— Uite ce e, tovarășe Antonică... începuse directorul.

Nu-i mai spuneau de mult „nene Antonică“, sigur că da.

— Da, tovarășe Filipache...

Le venea greu, își dăduse seama. Începutul fusese făcut mai de mult, cu cîteva luni, în urmă, între „patru ochi“. Mai în glumă, mai în serios, Anghel îl oprise pe un coridor: „Ia stai așa, Antonică“. — „Stau“. — „Ce-am auzit?“ — „Ce-oi fi auzit?“. Președintele sindicatului tot cu ochii în pămînt. „Mă Antonică, cu te știu, vorba aia, nu de ieri, de-alaltăieri...“ — „Mă știi, cum să nu mă știi?“ — „Ei, tocmai d-aia“ — „Tocmai d-aia ce? Spune, ai ceva cu mine? Nu-mi fac treaba cum trebuie?“ Anghel nu mai termina să-și numere nodurile de la șireturi. „Ba ți-o faci. Asta-i, că ți-o faci, dar nu-i de-ajuns.“ — „Și ce-ar mai trebui?“ — „Stai, ia-o încet...“ — „O iau încet“. — „Mă, Antonică, hai, că bei un pahar mai mult, merge. Numai să nu se cunoască, deși uneori nu prea s-ar zice. Au început să vorbească și lucrătorii ăștia mai tineri. De, nu stă bine. Ești șef de sector. Unde e *autoritatea* ta?“ — „Auzi întrebare? Cum unde-i *autoritatea* mea? Dar ce crezi că pasc gîște în sectorul pe care-l am? Uită-te la situații. Sînt *peste*?“ — „Ești“ — „Atunci?“ — „Mă Antonică, nu-i numai atît. N-ajunge, frate, atît“. — „Dar ce mai trebuie?“ Președintele sindicatului parcă înghițise gămălii de chibrituri. „Ce mai trebuie, spune, spune odată“. — „Antonică, un șef de sector, care mai e și comunist pe deasupra, trebuie să-și țină firea. Să fie așa ca un comandant... Ce-ai spune, tu, nu-i vorbă, n-ai făcut armata, dar ce-ai zice de un comandant de companie care ar veni clătîndu-se pe picioare în fața soldaților lui?“ Înțelesese. Nici nu era greu. „Bine. N-o să se mai întîmple“. — „Stai, că nu-i numai asta“ — „Ce mai e?“ Anghel ridicase ochii: „Antonică, lasă femeia. Nu-i pentru tine“ — „Care femeie?“ Se făcea că nu știe. „De ce te mai prefaci? De ce minți, mă Antonică?“ îl certase blînd președintele. „Zău dacă știu“. —

„Domnica, mă, Domnica. Asta de-a venit puitoare de vreo două luni“ — „Aha“. Tăcuse. „Ne-am înțeles, nu?“

Mai trecuse ce mai trecuse, l-a oprit Filipache: „Nu-mi place, nene Antonică“. — „Ce nu-ți place?“ — „Să știi că am tăiat-o pe Domnica de pe lista de prime“. — „Păi de ce?“ — „Mai și întrebi? A lipsit trei zile luna trecută sau n-a lipsit?“ — „Nu știu, nu-mi mai aduc aminte“. — „Sigur, nu-ți mai aduci aminte“. — „Uite ce e, Filipache, află că orice ar îndruga alții, muncește“. Directorul rîse de-abinelea: „Oi fi știind dumneata mai bine ca mine, de...“ Și după ce-l lăsase să răsuflă, îl scuturase puțin: „Află că nu e bine. Ce-or să spună cei din secție? Adică dăm primele după ochi frumoși, pentru că-i place tovarășului Antonică de Domnica? Nu, tovarășe. Am șters-o! Și te *previn* că e ultima dată cînd mai înghițim...“

Cu asta stătuse cot la cot în niște împrejurări grele? Țuștea îi pusese vingalakul în mîini?

Ca și cînd ar fi ghicit, Filipache îl apucase de braț, hotărît: „Tocmai pentru că te cunosc de cînd te cunosc, tocmai pentru că mi-ești prieten și-o spun frățeste: las-o-n dumnezeii mamei ei de tîrfă! Nu-i pentru dumneata, înțelege!“

Dar puteai să lași așa o femeie?

Le venea greu, sigur că le venea greu. Mai ales lui Filipache. Își căuta cuvintele. Pe obraz i se săpase o dungă de amărăciune. Îi lega o mulțime de lucruri, și orice-ai spune, prietenia bărbaților e greu de zdruncinat.

— ... uite ce e, tovarășe Antonică...

Se hîlbîia, nici nu ridicase privirile pînă la el.

„Ți-am spus odată, ți-am spus de două ori, n-ai înțeles, măi frate, și pentru că *avertimentele* pe care ți le-am dat pînă acum n-au folosit la nimic, organizația de bază, sindicatul, noi toți, am hotărît să te sancționăm pentru abaterile săvîrșite...“

Vorbele cădeau ca o grindină. Filipache își înghițise de cîteva ori propriile-i fraze, ca și cînd s-ar fi înneecat. Căuta în lături, la ceilalți, o privire și n-o găsea. Pîntea tușise încurcat, prefăcîndu-se că se uită pe fereastră. Anghel își mușca mustața.

— ...am apreciat munca dumitale de pînă acum, știm că ești un element folositor, dar viața pe care o duci nu mai e *compatibilă* cu postul pe care-l ai...

Compatibilă? Unde dracu învățase asta să vorbească așa? Parcă era un judecător, nu zețarul de ieri cu care căra lăzile de litere pentru domnul Bazilescu.

— ... situația dumitale ca membru de partid o vom clarifica ulterior... Deocamdată, am hotărît să te scoatem din munca de șef de sector și să te dăm la munca de jos. De mîine o să lucrezi pe „32“ pentru că nu avem nici o mașină liberă. Cum știm că ești un mașinist bun, nu ne îndoim c-o s-o scoți la capăt.

După asta se așezase pe scaunul lui și-și vîrîse mîinile în niște hîrtii de pe biroul acoperit cu sticlă.

Ceilalți tăceau nemișcați. Așteptau să-l audă spunînd ceva.

Plecase trîntind ușa, hotărît să nu mai vină la serviciu de a doua zi. Intrase în atelier și cînd și-a dat seama că trebuie să-și scoată halatul și să-l lase pe scaunul său de șef l-au podidit lacrimile, ditamai bărbatul!

Ce-or să spună oamenii?

Și parcă-i căzuse o perdea de pe ochi.

Uitase că dumnezeu are scări și de urcat și de coborît. Parcă-l auzea pe Țiru, mirînd: „I s-a suit lui Antonică la cap. Nu ne mai dă bună ziua. Nu ne mai vede.“

La ora asta toți aflaseră, le-o fi spus Filipache după ce-a plecat el, în sedință. Prostu' ăsta de Pîrvu care nu iese din topitorie să-l tai, e-aici îi pică mucu, nu știe nimic.

Vai de mama lui cum răbdase pînă la ora schimbului. Nu suflase o vorbă. Afugit ca din tun, fără să mai vadă ceva împrejur. S-a oprit la primul colț, la un Bufet. A cerut o țuică mare. Băutura fierbinte, îi alunecase pînă în fundul stomacului. Parcă alcoolul îi făcea bine. Mai ceruse o cinzeacă. Prin geam privise trotuarele aglomerate. Oamenii mergeau grăbiți, unii se uitau înăuntru. În fața ușii, era un arțar îngălbenit tot. I se păruse foarte frumos, așa, luminat de soarele ostenit de octombrie. Din cînd în cînd, cădea cîte o frunză rostogolindu-se leneș pe asfalt. O femeie se încăpățîna să măture cercul de frunze moarte de sub el. În aer se ridica un praf alb și lui îi păru rău că femeia aceea nu lasă grămada de funze acolo, sub copac. Gîndurile i se strînseseră iar ca un nod sub frunte. Băutura îi alerga în sînge, îi îmbujorase obraji. Și acum simțea o durere surdă în creier. Nu mîncase nimic toată ziua. Se îmbătase și se trezise pe scaunul acela. Pe acasă nu mai dăduse. Se făcuse noapte și el tot mai bea. La ora închiderii, încă vorbea singur. Numai cînd a ieșit afară, aerul rece îl limpezise, parcă s-ar fi spălat cu apă pe față. Totul mirosea împrejur a frunză arsă. Acelaș miros care urcă de sub fereastra deschisă...

Pîrvu tot mai așteptă să-i răspundă. Terminase țigara. A lui arse singură între degete. O aruncă. Nu prea avea chef de vorbă, mai ales că era de față și roșcovanul ăsta care nu mai termina cu turnatul plumbului.

— Cum e, nene Antonică?

— Păi cum să fie? Pe Domnica o știi?

— Oștiu, cine n-o știe p-asta?

— Ei, de la ea mi s-a tras. Și de la nevasta de-a doua, asta cu care stau acum și am doi copii.

— Cum?

— Uite, bine. A venit la sindicat și la partid și m-a reclamat. A aflat că trăiesc cu Domnica.

— Și nu-i așa?

— Ba așa-i. Dar ce treabă are partidul și sindicatul că m-am încurcat cu ea?

Pîrvu se uită la flăcările albastre ale gazelor. Tăcu ce tăcu și pe urmă spuse:

— De, mă, nene Antonică, știi eu? Poate o avea. Că ți-e nevastă cu cununie; ai, după cum spuseși, doi copii cu ea, să-ți trăiască, nu-i ușor. Și dacă te-ai fi înhăităt cu vreuna mai de doamnă, ajută, dar cu putoarea aia? Iartă-mă că zic așa, că ți-o place, dar cine n-a-ntins-o p-asta? Pe urmă mai ești și om bătrîn, de-acum ar trebui să te mai astîmperi. Cam ieși luleaua neamțului! Nu zic și eu, și altul mai tragem la măsă, dar nici așa...

Na, acum îl judecă și ăsta ca pe Cristos! Dă să se apere:

— Așa o fi, Pîrvule, dar nu-mi fac eu datoria?

— Ți-oi fi făcînd-o, nu zic nu, dar faptele...

— Ce fapte, care fapte? Ce s-amestecă ei în viața mea *particulară*?

Pîrvu își șterse palma pe pantalonii lustruiți și-și mai aprinse o țigare.

— Adică, cum vine asta: *viața ta particulară*? Ești sau nu ești comunist?

— Sînt.

— Dacă ar arde fabrica asta coala la mine, la turnătorie, ce-ai face?

Ai sta cu mîinile în sîn și-ai zice: „Ce-mi pasă mie, arde sus, nu arde la mașinile mele!“ Ia să te-aud?

Se făcu tăcere. Ajutorul ostenise. Lăsa linguroiul de turnat plumb și-și șterse fruntea de sudoare cu o batistă colorată.

— Ei? Ei? făcea Pîrvu.

Și neprimind nici un răspuns trase un fum adînc în piept.

— Adică tu crezi că tot ceea ce se spune despre noi este numai așa, o gogoriță? Dacă vrei să știi, mă doare pentru tine. *Noi* sîntem toți un trup, și asta nu-i o vorbă goală. Îți arde un deget, ustură și în creier. Părerea mea este că bine ți-au făcut. Să te înveți minte!

— Prea o iei și dumneata cu anasina...

— Nu-i adevărat. Să fie așa, ce-ar însemna să săvîrșească ceilalți? Ia spune? Să se uite la tine și să zică: „Apăi, dacă Antonică face și drege, noi putem să ne dăm poalele peste cap!” Nu înțelegi că stau toți cu ochii pe noi, că fiecare îți măsoară și dumaticatul pe care-l bagi în gură, și tu?

— Mă duc. Am lăsat mașina desfăcută, uite cum trece timpul! Bună seara. Credeam că la dumneata am să găsesc o încurajare...

— Să mai vorbești cu mine peste cîteva săptămîni, atunci să-mi spui cine are dreptate, auzi?

Antonică trînti ușa grea de metal și mări pașii. După asta nu-i mai trebuia nimic. Parcă se vorbiseră toți. Pînă și portarul se uitase la el într-un fel ciudat cînd intrase. „Știe și ăsta”, își spusese mîhnit. „Mai lipsește puțin și-or să mă arate și copiii cu degetul”.

„Așa-ți trebuie, domnule! Așa-ți trebuie! Barim nici nu taci dracului odată! Încă mai aduci vorba despre ceea ce faci. Și aștepti să ți se dea dreptate...”

În sala Planelor, la venire, se strecurase ca un hoț pînă la cușca de sticlă în care-și ținea halatul. Noroc că nu-l zărise șeful de noapte. Ajuns în fața scaunului său, simțise un nod care-l înneca. Din clipa asta, gîndise, n-o să se mai așeze aici, în fața mesei scunde, pătate de cerneală de tipărit, n-o să mai răsfoiască registrul cu programările zilnice, n-o să mai poată umbla printre mașini, să vegheze ca un cumva să se defecteze vreuna, să strige la mecanici...

Dar pe cine or să pună în locul lui?

Se îmbrăcase repede și se furișase spre locul unde de ani de zile ședea uitată „gloaba”. N-avea chef să dea cu ochii de cineva. Aprinsese un bec de deasupra prăfuit și murdar de var. Colțul acesta mirosea a mușcag și a sfoiegeală. Noroc că era acoperit tot cu teancurile de hîrtie, așezate în stive. Auzise șobolanii roind speriați împrejur și înțelesese dintr-odată că Filipache voise să-l cruțe măcar cîteva zile, trimetîndu-l să lucreze pe „32”, pentru ca să scape de ceilalți, de întrebările lor.

Pe urmă se uitase cîteva clipe la harabaua neagră, nemișcată.

„Uite unde te-au dus prostiile tale, Antonică...”

Și-l furnicase o ură pe el, de și-ar fi dat palme singur. „Om bătrîn ești, sau ce ești? Ptiu!”

O singură cale avea: munca. Să le arate că dacă cel puțin o ia de la capăt, apoi o începe bine. Îi trebuia unsoare și soluție de uns valurile și pe urmă las' pe el! O să mai audă ci de Antonică! Și ca și cînd mașina l-ar fi putut înțelege, se răstise la ea:

— Dacă nu te-oi cunoaște eu, cucoană, nici dracu' nu te mai cunoaște! Și pe Filipache, lasă-l. O să vină să mă roage: „Măi, tovarășe Antonică, hai că am terminat”. „Cu ce-ați terminat?” „Cu munca de jos”. E-te-te... „Poftim, ia-ți locul dumaticale”. „Nu, nenișorule. M-ați pedeapsit? Incaltea să știu și eu ce-i aia pedeapsă: Aveți om în locul meu. Mai bun. Să vă con-

ducă el sectorul! Ce mai căutați la mine? Ce-mi mai scoarmoniți în coarne? N-am fost bun? Poftim, eu tot îmi câștig pâinea aici! Dar să vă vedem pe dumneavoastră! Să vă vedem...”

„Gloaba“ nu auzea, nu vedea. Era o veche mașină nemțească, pe care o amenința rugina. Ședea nemișcată de aproape zece ani.

Și iar îl luau gândurile...

„Așa ai vrea tu să fie, dar stai, să vedem. Că ți-au spus-o de la obraz: Noi n-avem nevoie numai de lucrători buni. Pentru noi, un comunist nu trebuie să fie numai un meseriaș capabil. El trebuie să fie și un caracter!“ Începuseră să vorbească cum scrie în cărți. Și, pe deasupra, mai și credeau ceea ce spuneau! Adică de ce să nu creadă? Stai, domnule! Stai, cine are dreptate: tu sau ei? Ia răspunde?”

Adică, îți închipui dumneata că dacă ai cărat un bidon cu soluție și o cutie de unsoare din fundul atelierului, de nu te-a știut nimeni, și-ai scuipat în palme gata! Adică, dacă ți-ai pus în gând să demontezi valurile mașinii aștia pînă la șapte de dimineață, și asta pentru că-i știai de mult chichirezul, că mai lucrasei pe ea, și nu odată, dacă o să-i potrivești toate măselele de fier la loc și-o s-o faci să umble *automat*, cum spunea meșterul tău, ce *automat*, ca o locomotivă „Pacifc“, alde Filipache și cu alde Pîntea și cu alde Anghel, or să te ia în brațe, și-or să-ți spună: „Brava, Antonică, halal de mînușita asta a ta! Ei, de-acum te iertăm de toate păcatele, poți să trăiești mai departe cu tîrfa ta, poți să te dai peste cap...” Nu, tovarășe, te-ai șters pe bot! Nu te mai spală nici șapte ape...

Cum îl furase gândurile! Se trezi în fața sălii monotasterelor. Ca să mai treacă timpul, pînă or să-i iasă *sudorile*, „gloabei“, o luase creanga prin fabrică.

Ușa era deschisă. Arcurile mașinilor subțiri și albe se mișcau ușor, cum vibrează coardele unei harfe. Cineva umbla dincolo cu degetele pe claviaturi și brațele subțiri de aluminiu se ridicau și coborau ca și cînd ar fi cîntat. Ce știe cititorul unei cărți! El o deschide acasă în pat, după treizeci de pagini i se face somn, cască, o lasă...

Parșivă oră! Îi troznesc fălcile. Ar fi fost bine să-și fi dat cu apă rece pe față, s-ar mai fi însuflețit. Cît să fie? Trei jumătate, patru? Încă trei ore. Mai puțin. Piesele „gloabei“ zăceau în soluție la „dezinfecat“ și el umbla teleleu.

Acum auzi distinct bătaia groasă a rozelor. Vezi, Antonică, asta-i *revoluția culturală!* Uite, aici începe revoluția culturală. De la degetele linotipiștilor care culeg sute de mii de litere într-o singură noapte. Aici să fie cititorul tău, Antonică, să audă cum cad matrițele în cutia lor, cum cad merele coapte într-o grădină. Să audă tăietura galionului de strîns rînduri, zgomotul acesta care te adoarme al roatei ciudate a mașinilor, să simtă în nări aburii fierbinți ai plumbului topit, să-și frigă degetele trăgînd cutia cu pene de spațiu, să i se închidă pleoapele și să nu mai vadă nimic. Asta-i munca, Antonică! Această voință de a nu te lăsa învins de ora parșivă a dimineții care se apropie. Dacă toate mașinile ar tăcea, ai putea auzi cocoșii! Pașii ți se afundă în pardoseala îmbibată cu cerneală; undeva, dincolo de aceste ferestre e numai somn. Casele dorm, oamenii dorm, numai aici, în aceste spații strimice de alamă, cad litere care alcătuiesc cuvinte. Un rînd de plumb albicios care alunecă pe șina galionului e o idee care miine va trece prin mașina lui, se va imprima pe o coală de hîrtie albă pe care poate tot într-o noapte ca asta cineva o va citi. Literele mici, cum sînt urmele unei rîme în nămol, se vor înfige într-un creier de om, vor rămîne acolo ca o rădăcină săpată în materia aceea moale, cenușie ca plumbul. Uite, aici începe

revoluția culturală, Antonică, de la degetele vrednice care aleargă pe clapele negre ale linotipului...

Destul. Soluția o fi scos totul de pe valuri. Haide să le arătăm noi, mîine dimineață. Să vedem, o să mai zică cineva de aici înaintea acestei mașini, „gloaba“? Să vedem, o să mai „tușască“ drăguța asta de cocoană, care n-a tipărit în viața ei mai mult de cinci mii de coale în opt ceasuri?

Și iar o amenință în gînd: „Eu sînt tat-al tău! Dacă nu te-oi face eu să scoți tot ce ai fi putut să dai în zece ani, să-mi zici „cuțu“! Am să-ți atîrn și-o fundă roșie la bord, să nu te deoache careva!“

Cobori treptele spre etajul doi. În Zețarie nu lucrau decît trei lucrători. Luminile erau stinse. Numai într-un colț, de-asupra unui regal scrijelat, fusese tras un fir electric de care atîrna o pară lucioasă.

Antonică închise ușa grea de metal și rămase cu ochii țintă la locul unde cei trei oameni culegeau cu grabă literele dintr-o casetă plină de despărțituri. Era chiar regalul la care lucrase cînd intrase pentru prima dată în tipografia lui Bazilescu. Cîți ani să fi trecut? Parcă se vedea, mic, îndesat, proaspăt tuns numărul zero, îmbrăcat într-un halat albastru, mai lung decît ar fi trebuit, care-l încurca. La unsprezece ani, îl adusese maică-sa de mîna în fața patronului. O dimineață întreagă îl dăscălise ce să spună, cum să se poarte. Un vecin care lucra la tipografia lui Bazilescu, auzind că nu se mai aungeau cu banii, vorbise cu jupînul să-l bage ucenic, să-l învețe „arta tipografică“, cum spunea el cu mîndrie. Îl spălase, îl îmbrăcase cu ce avea mai bun și seurcaseră amîndoi într-un tramvai, la clasa a doua. Tipografia era departe, tocmai în Mihai Vodă. Trei sferturi de ceas au mers între precupeții încărcăți cu coșuri care veneau de la Obor.

Uzina lui Bazilescu era un fel de cazarmă roșie, zidită numai din cărămidă, cu ferestre întunecoase, murdare. Au așteptat vreo jumătate de ceas pînă să sosească patronul într-o cancelarie rece, cu covoare de cauciuc pe jos pe care o păzea un funcționar slăbănog, cu ochelari, înțepenit parcă în fotoliul său înalt.

Să fi fost zece, cînd ușa s-a deschis și a intrat un om îndesat, rotofei, care a umplut odaia de parfum. S-au sculat toți în picioare. Și el, maică-sa și vecinul. Bazilescu nici nu i-a privit pînă nu a primit raportul omului său. Pe urmă, ca și cînd atunci ar fi băgat de seamă că mai era cineva în cancelarie, l-a întrebat pe cel care-i adusese:

— Ce-i, Cîrlomane?

„Ce să fie, jupîne. Uite, picul ăsta ar vrea să-l luați ucenic. Să-l învățați meseria, să cîștige și el o bucată de pîine la dumneavoastră, aici...“

Patronul îl măsurase din cap pînă în picioare și pe urmă se gîndise puțin, privind pe fereastră.

„Tu știi că primesc ucenici, dar ăsta-i mic, nici n-ajunge la regal“...

E drept, Antonică era mic. Așa rămăsese și acum către mijlocul vieții, nu mai crescuse. Mic și al dracului, cum îi plăcea să spună prietenilor. Parcă supuse oțet la sînul maică-si, nu lapte.

„Cîți ani ai?“ îl întrebă jupînul.

„13“, mințise cum îl învățase vecinul.

„13? Ai fi bun, că meseria asta se învață greu. La 18 ani te scot callă, 200 de lei pe săptămîină, bani, bani...“

Avea o vorbă dulce de om cumsecade. El de unde să știe ce zăcea sub pielea aia bine bărbierită și parfumată?

„Luați-l, domnu' Bazilescu, stăruise Cîrloman. E băiat sărac, o s-o mai ajut pe maică-sa, vai de mama lor, la amîndoi. Tată nu, parale nu.

Cum e mai rău! Văduvă de cinci ani, muierea asta. Să-i fie sprijin copilul la bătrînețe“.

Patronul mai cîntărise ce mai cîntărise, pe urmă încuviințase:

„Bine, să rămîină“.

Și se întoarse spre funcționarul lui care tot mai ședea în picioare, cu capul nișel aplecat spre piept, ca o momîie de paie.

„Du-l la tuns, spală-l, dă-i un halat și trimite-l în atelier!“

Maică-sa, care tăcuse pînă atunci, zisese: „săru' mîna“ și se despărțiseră. Acolo mîncă, acolo dormea. Acasă, se ducea numai sîmbăta seara. Luni de dimineață la cinci și jumătate, trebuia să măture atelierul, că „arta tipografică“ cu asta începea. Cu măturatul.

Ce mai viață! Erau douăzeci de ucenici, niște copii slabi, palizi, prăpădiți, din care mușca pretimpuriu ostica. Șaizeci de lei pe lună, atît primeau părinții. Casă și masă, un costum de haine la crăciun, o pereche de botfiori cu talpă de cauciuc, trei cămăși aspre de americană și cam atît. Ba nu, iarna le mai dădea cucoana boierului și cîte-o flendură de palton din stofă rarită, albastră, ca bluza marinarilor.

Dormitorul era în podul tipografiei. Zece paturi pe o parte, zece pe alta. Veșnic neîncălzit și luminat prost. Vara te coceai în el, îți scotea sufletul căldura soarelui care bătea în acoperiș, iarna tremurai de-ți cădeau dinții. Trăgea un curent pe dedesubt de te seca la inimă. Mirosul rînced a lucru vechi, a om mort și a porumb încins, mirosul cunoscut de șoareci. Noaptea, guzganii rodeau cartoanele strînse într-un colț, averea patronului, să fi fost un vagon, să tot tipărești coperti din ele, o viață de om! Asta era moștenirea lăsată de Bazilescu al bătrîn: șobolanii. Ce nu făcuseră să scape de ei? Șoricioaică, curse, pisici! Mureau și pisicile în tipografia asta. Le omora plumbul și nemîncarea. Așa pisici slabe și amărîte nu mai văzuse Antonică nicăieri.

Ucenicii erau tăcuți, aveau priviri speriate, dușmănoase. Nu-l întrebaseră decît cum îl cheamă și de unde este. Toți, copiii unor spălătorese sau băieți de oameni săraci de la marginea orașului, care-i aduseseră la patron să mai scape de o gură la masă, să isprăvească cu grija hainelor. Aveau cîte opt sau nouă frați, toți duși pe undeva să robească; pentru ei viața cruntă, cu mizeriile și cu înțeleștarea sălbatecă pentru pîine, începea de vreme. Ieșeau posaci și nu știau ce-i aia bucurie, rîs decît la zile mari.

Și acum se încrîncena inima lui Antonică amintindu-și. La prînz, li se dădea o ciorbă de varză și un sos de cartofi. Din două în două zile. Celălalt menu era un fel de borș cu fasole și cîte un castravete cu zgirci. Care nu pleca duminica acasă, căpăta o bucată de carne rasol de la cucoana lui Bazilescu și o gogoășe cu magiun. Era masa de sărbătoare. Munca începea la cinci jumătate fix. Patronul nu avea somn. La ora aia se plimba prin ateliere și inspecta treaba pe care o făceau. Îi plăcea igiena, cel puțin așa declara, deși nu făcuse nimic ca Zețăria să nu mai miroasă a privată și ca la linotype să nu mai stăruie oxizii otrăvitori de plumb. Tipografia asta era ca un stup de albine, nu se pierduse un centimetru pătrat. Pereții subțiri păreau gata să cadă, deși pe afară arătau ca un fort nemțesc. Ucenicii pregăteau sălile de lucru. Trebuia strînsă hîrtia, aleasă, să nu se facă risipă. Să fi găsit Bazilescu un colț neîntrebuințat, era prăpăd. După ce se umezea podeaua cu un fel de stropitoare făcută dintr-o cutie de tablă, se mătura. După aceea se așeza „materia“ la îndemîna lucrătorilor care intrau în serviciu la șase și jumătate. Ucenicii pregăteau șpalții, regleții, cartoanele de spaționat, liniile de metal și cerneala de dat corecturi. Meserie învățai pe furate, după cum te tăia capul. Dacă aveai noroc să nimeresti peste un lucrător cu minte în cap, se numea că aflai cîte ceva. Ucenicii trebuiau să treacă pe la toate secțiile. De la Legătorie,

de sus, pînă la Mașinile Plane. După ce măturai vreo doi ani, te lua în primire un maistru. Să te ții ghionți și grijanii! N-aveai inimă în tine, degeaba stăteai lîngă meșter! Adu-i țigări, adu-i apă, cară șpalții grei cu rînduri, freacă mașina, dacă erai la Plane, toarnă gaz, împinge baloturile de hîrtie. Albeai și nu dovedeai. Dar oamenii păstrau ceva bun în ceea ce spuneau; asprimea lor era tot un fel de dragoste, „Unde dau eu, crește!“ zicea Fane, cel mai cumplit maistru pe care-l avusese Antonică. Nu era om rău. Dar să nu fi stat pe loc. Nu suferea lenea la om. De la el deprinsese Antonică pofta sălbatecă să facă ceva tot timpul, să nu stea.

„Mă, tu nu știi, mă Antonică, ce-i aia muncă, mă! Păi asta e așa ceva, că dacă auzi de ea, trebuie să-ți scoți căciula! C-a dat Dumnezeu o pedeapsă omului, da-i frumoasă, mă! Ia să-mi stai tu, așa, cu ochii la soare, ca Tîndală, să vezi, ți-e bine? Da de unde! Pă om îl mănîncă, mă, îl mănîncă ceva să facă, să se miște. Asta-i mă, cel mai frumos lucru la om. Că și viermele cît șade el în uriciune, tot sapă acolo. Și cînd mai văd, mă, cîte-olepră d-astea de om, care ar tot visa stele verzi, îmi vine, mă, așa, să-l apuc și să-l scutur, să dau cu el de-a dura!“

Frumos om mai era Fane! Parcă i se lumina fața cînd vorbea. Avea o buză mai mare, ca de iepure. Așa-i spuneau lucrătorii ceilalți: „Fane-Buzatul, tat-al paharelor, spaima țuicii!“ Asta era patima lui. Ar fi băgat o butie în burtă, o butie de trascău și nu s-ar mai fi oprit. „Nu e tipograf ăla care nu bea bine“, zicea. Păi ce te pui cu plumbul? Cu cerneala? Nu vezi, și mașinii ăștia îi dai unsoare, îi dai gaz, îi dai benzină, dar omului? — Nu-l văzuse nimeni beat. Se juca cu meseria lui. Unde-ți desfăcea el mașina, arșice o făcea. O punea jos pe dușumea, ziceai că n-o mai repară la loc. Ți-era mai mare mila. Și cînd mi s-apuca s-o monteze, parcă era doctor! Rîdea și pleznea în dreapta și-n stînga: „Ce-i asta, zgaibă? Cum îi zice? Nu știi! Na! Na! Bagă în cap, că mașina o să-ți dea pîine pînă o să terminăm noi cu priciposii și-o să le luăm tot ce au! Da ăsta mare? — Nu știi, oropsitul! Na! Na! *Val* îi zice, prostovane, de la „barca pe valuri“, și cînta pe nas: „Barca pe valuri, se leagăna ușor...“ Ce mai om Fane-Buzatul! „... da asta, titirezule?“ — „Nu știu, nene Fane! „ — „Păi cum să știi, gulie, cum să știi?“

El vorbea și ei, cu gîndul aiurea! Avea unsprezece ani, afară era soare, alți copii alergau prin praf sau rătăceau pe străzi, culegeau castane, jucau „lapte gros“, înălțau zmeie, el în ochi asta neagră, în duduital neîntreput al mașinilor, căra hîrtie pînă se deșela, împingea cărucioarele încărcate, turna cerneală în jghiabul mașinilor, așa viață să nu dorești nici la dușmani. Meșterul mai ostenea cîteodată, lăsa mașina să „pască“, așa zicea. Se numea că erau în tiraj. Trăgea numai cu urechea la „răsuflatul“ei, avea grijă să nu „tușască“. Așa mașină, ca a lui Fane-Buzatul, n-o să mai vadă!

Uite cum te fură gîndurile! Antonică încremenise lîngă ușa de metal. Lucrătorii culegeau mai departe fără să-l simtă. Aveau fețele încordate și nu vorbeau. Mîinile lor palide, luminate de flacăra minerală a becului îi aduseră aminte de prima zi cînd i se dăduse voie să învețe *cassa*. Ce mai comedie! Te uitai ca vițelul la poarta nouă. Ce te faci, Antonică? Încă lucrătorii ăi vechi rîdeau:

„Ia o macara și suie-te, că n-ajungi!“

„Nu te lăsa, Zgaberceo!“

Ce știi puștii ăștia de azi, care au școli, cămine, căldurică, mîncărică, le cîntă radioul, c-au așezat ăia de la Sindicat difuzoare în toate colțurile tipografiei. Culegi o pagină, ridici un șip, la cap îți zice Maria Tănase, încă

mai și comanzi la *post*: „Mie să mi-o puneți p-aia!“ „Bine, tovarășe!“ Și-ți pune placa pe care o vrei. Asta nu mai e muncă, e petrecere. Păi să îi simțiți palmele lucrătorilor mai bătrâni când nu băgai ceva în cap, să fi auzit înjurături...

Lui îi așezase sub picioare, unul mai îngăduitor, Cișmaș, o ladă veche, cam șubredă, să ajungă să vadă despărțiturile mici în care dormeau literele.

Bun om și Cișmaș ăsta! I-a alungat pe ceilalți și l-a mîngîiat pe obraz:

„Cîți ani ai?“

„Păi atît și atît.“

„Ai mai văzut tu o *cassă*?“

Nu mai văzuse. Ciugulea cu degetele lui firave literele mici de plumb, ca un pui de găină care scormone gunoiul. Se uita: ăsta-i „m“, ăsta-i „l“. Nici vîngalakul nu-l ținea bine în mîină. Rîdea Cișmaș: „Nu așa!“ Unde pui că mai era și stîngaciul. „Am dat-o dracului cu tine, surcel. Ia apucă bine, ca oamenii... Uite, sus sînt *acsantele*, *eghiul*...“ De unde să știe? „Stai să-ți desenez eu *cassa*.“ Își scosese ochelarii. Avea niște ochelari cu rama de aluminiu, subțire. „Așa ai să ajungi și tu, surcel. Asta-i meserie frumoasă, dar se duc dracului ochii.“ Adevărat fusese. Acum purta și el ochelari ca ai lui Cișmaș, cu ramă de metal. Nu se despărțea de ei. Pe o hîrtie desenase un dreptunghi pe care-l împărțise în diferite pătrățele. La mijloc, scrisese literele și semnele. Când terminase îi spusese: „Acu', cu asta să dormi sub cap. Seara cînd te culci, în loc de rugăciune, asta să mi-o înveți, s-aude? Dimineața, la fel. Ca pe „Tatăl nostru“. În trei săptămîni, c-avea ținare de minte, umbla în *cassă* cu ochii închiși. „Bravo băiat!“ — îi spusese Cișmaș. „Acu' se numește că ai meseria în buzunar!“ Numai că nu era chiar așa. Bazilescu, după ce apucai ce apucai la regal, te muta la „împărțit“, la *Fundament*, trebuia să știi să împlinești un rînd, te încerca dacă poți să întocmești un *grif* de text, ți-l strica și trebuia să-l refaci, cînd te deprindeai cu numirile ciudate ale artei tipografice, te trecea la *accidentă*. Bătaie de cap și aici. Nu era ușor să închei o tabelă, să faci să cadă bine un *qver* cînd bagi forma la mașină, ce mai ghionți și acolo! Unde mai pui literele... Care-i *meneval*, care-l *aldin*, dă-mi un *curșiv*, scoate o *pauză*, babilonie curată! Și cînd terminai cu toate, gata, ai isprăvit cu Zețăria, treci la altă secție și ia-o de la cap. Dacă n-aveai destulă încăpățîinare, n-ajungeai nici cal, nici măgar. Cînd se termina cu ucenicia, Bazilescu te întreba: „Ei, acum unde vrei să lucrezi?“ Dacă deprindeai ceva mai bine, scoteai ce scoteai, altfel rîdeau lucrătorii mai vechi de tine și la leafă, bani-Canci! Parcă nu erau destui? Nici la bătrînețe nu știau de unde să ia o *cratimă*, bîjbîiau. Decît așa, mai mare rușinea! Păi pe el să-l fi dus dumneata de la mașinile lui și să-l fi pus unde vrei, la Legătorie, la Tighel, la Fălțuit, la Cules, pe toate le știa. Numai o rotativă nu putea să desfacă, asta era treabă serioasă, trebuia să ai școală, nu mergea oricum.

Antonică răsufflă ușurat. Oamenii încă nu-l zăriseră. Parcă aici a aruncat el nu știu cîte pagini și le-a călcat în picioare, așa, să-i sare sufletul patronului că nu-i dăduse *dreptul* lui. Aici, în Zețărie, a picat și Filipache, într-o dimineață de iarnă, slab, jigărit, nemîncat, într-un halat albastru, atunci căpătat, prea lung și prea larg, cîrpit și murdar de cerneală. Să fi fost cu doi ani mai mic decît Antonică. Pentru că era mai vechi, nu-i spunea decît „nene Antonică“, nu ca acum „tovarășe“, ca să pună distanță între ei, să-i arate că prietenia lor se isprăvisc.

Parcă aici se ascundeau, după spatele de lemn negru al regalelor, în atelierul întunecos în care iarna nu prea ardeau caloriferele vechi, aici

mîncau cu genunchii la gură bucăţica lor de pîine rece de la ora zece, ferii de ochii copoilor lui Bazilescu, nişte haidamaci ce nu făceau altceva decît să stea cu gura pe ei. „Ce staţi, bă! Ce staţi? Mîncăţi pîinea jupî-nului degeaba, ai?“ Ca şi cînd n-ar fi fost oameni, să mai răsufle, ci maşini.

Unde, în ce colţ al creerului lui Filipache s-or fi ascuns amintirile acestea care-l copleşesc pe Antonică? Degeaba spun unii că nu-i așa, dar înainte de a avea un duşman în faţă, ai unul aici, în suflet. Se numeşte uneori ambiţie, alţii i-or fi spunînd altfel. Cumplită boală! Te fură, îţi ia minţile, nu vrei să mai ştii de nimeni, de prieteni, de familie. Din ce ţi-e bine, vrei să-ţi fie mai bine. Vezi, asta dacă am putea scoate din noi, fierea care ne mîncă pe dedesubt, care ne face ai dracului...

Ce vorbeşti dumneata, domnule Antonică? Ia stai niţel, adică cine e vinovat că tu te-ai înhăitat cu Domnica? Dumnealor îs vinaţi că dumitale îţi cam place luleaua neamţului? Ce spui, domnule? adică dacă Filipache nu-ţi mai vorbeşte, e pentru că i s-a urcat la cap că e director? Dumneata nu puteai să fii parcă? Dar de, dumitale nu ţi-a plăcut şcoala, n-ai vrut să înveţi! Că mereu le-ai spus: „Destul cu atîta *ideologie*, ce-mi trebuie mie bătaie de cap?“ Şi uite unde ai ajuns! Păi așa sînt comuniştii, tovarăşe? Cum scrie *colo*? „Cine stă pe loc, în realitate dă înapoi!“ Este? Este! Păi, atunci? Ce ai cu Filipache? Ia să-mi spui!

Ar fi trebuit să fie mai stăruitor, să nu mă lase, să tragă de mine! Păi dar? Să te fi cărat cu sila, nu? Să te fi înghiontit: „Dacă binevoîţi, poftiţi la învăţătură! Mai lăsaţi băutura şi muierile şi mai băgaţi cîte ceva în cap!“ Da' ştii că eşti bine! De cîte ori te-a chemat directorul la el şi ţi-a spus, ca între prieteni: „Măi, tovarăşe Antonică, se deschide o şcoală de partid, dumneata de ce nu te înscrii, c-o să-ţi prindă bine!“ Dumneata ce-i răspundeai? Că să vezi, că am treabă, că-i așa, că-i pe dincolo. Şi te mai mirai că alţii s-au ridicat şi ţi-au luat-o înainte! Încă, întrebai: „Cum vine asta? Toţi ţîngăii ajung mai mari ca mine?“ „Păi cum să vie, uite, bine!“ Dumneata n-aveai timp să înveţi, ce, să rămîna cîrciumarii singuri, să moară de urît? Unde mai pui că te dai în vînt după fuste. Ai ţinut două neveste pînă acu'. De Paşti şi de Crăciun, le mai şi strîngi acasă la tine, le-ai înapăcat, stau bot în bot, se pupă, prietene la toartă. De cînd ai văzut-o pe Domnica, nu-ţi mai place nici una. Te uiţi chiorîş la ele. De, nu tu *manichiură*, nu tu cercei, nu tu casă plină vîrf cu boarfe. La tine îţi miroase, stai cu nasul în poala ţiitoarei, anafura mamei cui a născut-o de căţea! Că parcă are dreptate şi prostu'ăla de Anghel: „Păi, zi așa, mă, blegule, ai închis ochii şi gata, îţi place cucoana asta care n-a ştiut ce-i munca pînă acum şi cînd n-a mai putut, s-a făcut puitoare la noi în tipografie, ca să dea peste un mameluc de şef de sector beţiv de se aruncă-n vînt după tîrfe. Ai uitat că ai copii, că ai casa ta, masa ta...“

Omul trînti uşa grea de fier şi coborî treptele în goană. Pieseale „gloabei“ s-or fi îmbibat de atîta soluţie cîtă a intrat în ele. Unde mai pui că a trecut şi timpul!

În sala Planelor se întîlni cu Oncică, şeful de noapte. Ştia totul, se vedea bine după cum se uita la el. Hîtru şi asta, n-avea somn:

— Ce-auzi, nene Antonică, te persecută, te persecută...

Antonică tăcea. Ajunseseră lîngă maşină.

Celălalt iar:

— Și zi, vrei să ne întreci pe toți, să pui mîrtoaga pe picioare...

În glasul lui era și puțină batjocură. Îl urmărea cum scoate cilindrul și masa mobilă din soluție.

— De, că mai mult de cinci mii n-o să tragă asta nici peste o sută de ani. Eu mă mir ce te-a găsit, în locul dumitale aș fi plecat în altă parte...

Lui Antonică i se sui sîngele în cap.

— Știi ce? Ia caută-mă pe undeva și lasă-mă în pace că am treabă.

Oncică își scutură mîinile nedumerit.

— Nici dracu nu te mai înțelege pe dumneata...

Și plecă.

— Acu să te vedem, cucoană, bombănea Antonică singur. Auzi, cinci mii... Lasă, că stăm noi de vorbă...

Montă jgheabul de cerneală, toba și valurile, pe rînd. Trebuia numai să dea de *bubă*. Pistoanele mergeau bine, ungerea se făcea bine, dar undeva „gloaba” *tusea*. Pe frunte îi curgea sudoarea. Ca și omul, mașina asta părea perfectă cînd o priveai dintr-odată. Nu-i lipsea nimic, numai că un șurub nu se învîrtea cum trebuie... Care să fie șurubul acela care nu se învîrtea bine?

... Uită-te dumneata la Filipache. De băut mai bea, ca bărbații întregi, dar cu măsură. Cu vreo funcționară nu se încurcase. Își vedea de treaba lui, se ținea bine ca un om cuminte ce era. De-ai și ajunsese unde ajunsese. Tu, Antonică, vai de măicuțița de te-a făcut, cu patimile! Ce zice la carte: „Nimeni nu are merite veșnice în fața partidului.” „Să fi luat dumneata foc în gură, să fi făcut nu știi ce, nu mai ții linia, te-ai șters pe bot de cinste. Comunistul trebuie să fie un om dintr-o bucată, să te uiți la el și să zici: „Asta om!” Ia-s-o judece de la capăt, să vadă de unde începuse să-și dea în petec. Să se gîndească bine... Unde-i *buba* ta, dom'ne Antonică? Unde e?

Stai! Încet!...

Vreasăzică, cine se arăta ăl mai colțos cînd era vorba să se certe cu Bazilescu? Cine n-a primit niciodată pomană patronului?

Păi tu și cu Filipache! Cine să fie? Ți-aduci aminte? De Crăciun, în fiecare an, jupînul își chema ucenicii la el în casă, să le dea cîte ceva. Locuia în curtea uzinei, unde este acum clubul. Cel mai frumos club din București, cum se laudă la cunoscuți.

Ce lumini! Bazilescu îi întîmpina la ușă. Era îmbrăcat în haine negre și avea în glas o miere pe care lucrătorii n-o prea cunoșteau. „Azi e ziua împăcării”, spunea cu un zîmbet lipicios. „Uite, m-am gîndit la voi și vreau să vă ofer cîte ceva”. Așa credea el că se spală de păcate.

Copiii, copiii. Ce să știe? Îi atrăgeau luminile bradului împodobit, căldura odăilor și promisiunea darurilor.

Fane-Buzatul spumega în atelier:

„Să nu vă prind, că vă rup picioarele! Face zaiafet, ai? Ce sînteți voi, cerșetori? Mama lui! Vă dă de pomană, crede că se iartă de toate cu un pachet de bomboane, și alea proaste? Banii ăștia de unde-i scoate? Tot de la voi și de la noi. Bomboanele alea sînt sudorile voastre, lacrimile vostre îndulcite cu zahăr“...

Se dusesese și el odată. Nu-l răbdase inima. Urcase scările de lemn scump, acoperite cu covoare și rămăsese în prag, orbit de luminile candelabrelor. Înăuntru, cald, lume multă, codoșii stăpînului și cîteva cucoane care miroseau a parfum. Drept în fundul salonului alb, gătit de sărbătoare, un pom de Cră-

Acum să-i vadă cum duceau în spinare fabrica lui taică-su, fără „conducerea“ lor. Pe unde or mai fi și ea, și Bazilescu? Oncică spunea odată că i-a văzut în Talcioac vînzîndu-și covoarele. Frumos se mai sucește lumea cîteodată!

De pildă, noaptea naționalizării n-o s-o uite. Pe la zece erau în pîr. El, Filipache, Cocorea, Cerchez, toți comuniștii din fabrică. Pîntea le spusese pe scurt că trebuie să ia în primire uzina. Totul s-a făcut repede, prin surprindere, ca să fie împiedicat orice sabotaj. „Acu' să-i vedem!“ își zisese Antonică în gînd. „A venit și ceasul nostru!“ De cînd le-ar fi luat el și pielea, dar nu s-a putut, trebuia făcută nițică *politică*. Țasta-i defectul lui cel mai mare: se pripește ca fata la măritat. Cîte nu-i spusese și Filipache: pe-o ureche îi intra, pe alta îi ieșea. El una știa: apoi dacă e revoluție, barim să se facă repede pînă n-apucă burghezia să se ridice. Că dacă-l slăbești pe unul pe care l-ai apucat de gît, te omoară el pe tine. Care pe care! Ce mai *politică*! De acum încolo era numai o singură politică de făcut: nimicirea burghezilor. Păi ce, aia fusese treabă, să-i mai lași pe patroni să *conducă* doi ani după venirea muncitorilor la putere? Nu-i vorbă, că numai conducere nu se mai putea numi ceea ce făceau, dar, oricum, Bazilescu tot mai era în urmă cu plata salariilor, cu amenajarea cantinei, ascunsese, naiba știe cum, o seamă de materiale și mai trimisese și ceva bani la o bancă din străinătate. Ca să nu mai vorbim de afacerile pe care le învîrtea pe la Economatul înființat pe lîngă întreprindere. Filipache îi spunea că el nu pricepe care sînt împrejurările, că politica are și ea *conjuncturi*. O fi avînd *conjuncturi*, el de unde să știe, dar în materie de patroni una ținea: trebuiau strînși cu ușa, să li se ia sufletul, să nu mai miște! „Tu ești *stîngist*, mă!“ zicea și Pîntea. O fi!

Ce mai treabă de făcut și atunci! Trimite gărzile în fabrică, ține legătura cu raionul de partid, nu lăsa telefonul din mîină, că mirosise ceva Bazilescu. Nu-și mai vedeau capul. În sfîrșit, cînd totul fusese pus la punct, îl chemaseră pe patron. Nu dormea, deși trecuse mult de miezul nopții. Jupînul nu mai avea gușă, dar gras tot mai era. Abia își mișca picioarele scurte. Nu mai semăna nici la glas cu stăpînul de altădată, care te pocnea cît ai zice pește pentru cea mai mică vorbă. Se îndulcise de tot, decînd se schimbase politica. Nu-i mai scotea din *tovarășe*, *tovarășe* Antonică în sus, *tovarășe* Antonică în jos, parcă ar fi fost prieteni de cînd lumea.

Se cam speriase. Gîfîia, încheindu-și încă nasturii hainei de casă. „Ce-i? Ce-i?“ întreba într-una. „Ce să fie, stăpîne, s-a isprăvit! Hai să dai în primire!“

Au crezut c-o să-l apuce dambliava. A privit de pe scările lui de lemn scump la muncitorii care stăteau tăcuți, cu fețele crunte, așteptîndu-l. Nevastă-sa, numai într-o cămașe de mătase prin care se vedea toată, îl ținea de spate. „Numai o clipă!“ zisese Filipache. „Trebuie să semnați un proces verbal“.

Și înaintase către trepte, hotărît. Te puneai cu nebunul? Dacă dădea foc fabricii?

Și acum aude Antonică pașii lui șovăitori pe caldarîmul curții. Era o noapte caldă de iunie. Bazilescu, cu capul în pămînt între ei, abia mergea. În cancelaria în care venise prima dată, cu geamurile ei înguste și severe, acolo au stat de vorbă. Patronul a dat să se așeze. Ostenise. Pîntea scosese toate scaunele afară, să încapă toți.

Lumina electrică, albă și rece, le lumina fețele. Îi despărțea numai un birou pe care nu se afla nimic. Într-o parte ședeau ei, foștii „tîmpii“, cum le spunea fii-sa, în cealaltă Bazilescu, cu ochii holbați, pipăindu-se neliniștit de-a lungul trupului.

„N-o să vi se întâmple nimic, domnule!“ îngînase cineva, bîlbîindu-se. Spumega. „Ia te uită cum îi vorbesc! Îl mai și domnese! Cînd ar trebui să-i dea vreo două între coaste, să-l facă să simtă ce se petrece cu el.“ Se stăpînise pentru că ceilalți ar fi fost în stare să spună că nu știe să facă *politică*. Tot i-ar fi scăpat însă o palmă pentru piciorul său rupt, chit că-l dădeau afară din partid.

„Trebuie să plătiți salariile muncitorilor pe ultimile trei luni“ — spusese în loc de orice Filipache. „Vă vorbesc în calitate de director al fabricii pe care o voi conduce începînd din această oră! Ea este de azi înainte a Statului. Citiți Decretul!“ Și-i întinsese o hîrtie care mirosea încă a cerneală. Bazilescu pălise mai rău, apoi murmurase:

„N-am ochelarii la mine, nu pot citi...“

„Nu-i nimic, o să vă citesc eu!“

Cam asta fusese deocamdată. Patronul ar fi vrut să se rezeme de un perete.

Ce *diplomație* învățaseră ăștia! Și începuseră discuția: „Banii“. Că să vezi, că n-am, cîr, mîr! Că, de unde să-i scot? Că e o sumă *imensă*... Îngăduiți-mi... „Vă îngăduim...“ Numai că pînă în zori trebuia să plătească muncitorilor salariile pe ultimele trei luni, altfel nu pleca de acolo. Bazilescu nu se mai putea ține pe picioare. Începuse să tremure, se ștergea cu batista pe față, s-ar fi sprijinit, dar n-avea de ce, era parcă amețit, ochii i se bulbucaseră și mai tare. A dracului *diplomație*, uite, ăștia nu-i dăduseră o palmă și-l făcuseră cîrpă! Pe la șapte de dimineață, patronul ceruse un scaun. Nu mai putea. Ca să vezi! Pîntea nu dormise de trei nopți. Filipache la fel, nici el nu se putea spune că e odihnit, dar lor nu le trebuia odihnă, dimpotrivă, Antonică ar fi chiuit ca un copil. Asta era revoluția! Să-l vezi pe acest vierme cum se bîgăuie și se roagă, numai pentru că n-a stat cinci ceasuri pe un scaun. Un simplu birou, pe care nu se afla nimic, despărțea două feluri de oameni! Poftim, domnule Bazilescu! Poftim ce s-a ales de puterea ta...

Pe urmă, totul mersese ca pe roate. Scosese din pivnița casei niște lingouri de aur învelite în cîrpe murdare, predase cheia casei de bani, iscălise procesul verbal cu o mîna șovăitoare, voise să mai spună ceva, dar nu-l mai asculta nimeni. Cîteva clipe l-au uitat ca pe-o peniță, ca pe o bucată de sugativă, căzut în singurul scaun care fusese adus înăuntru pentru el, neputincios, sfîrșit; după aceea, Pîntea îi întinsese o hîrtie în care îi era desemnat noul domiciliu, poftindu-l la un autocamion cu care trebuia să-și care lucrurile.

Cilindrul de oțel se învîrtește mai iute, mai iute. Puțină masă plastică, atît. Un lucru de nimic... Iată, aceasta-i „gloaba“! Antonică o ascultă cum ai asculta sunetul unei viori, mîna lui mîngîie toba nevopsită, plină de unsoare. Cînd era mic, taică-su îl dusesse la țară, la neamurile lui. Odată mîngîiase un cal. Îi simțise pîntecul cald, așa cum simte acum pîntecul acestei mașini în care electricitatea a băgat viață. Și-i vine să fluiera. Acum să-i vedem, ce-or să zică?

Un gust amărui i se ridică în gură...

Cu nimic nu te mai speli, Antonică. Poate să tragă „gloaba“ două sute de mii de coale în opt ceasuri, tu tot mașinist ai să mori. Ai păcate prea mari, nimic nu le mai poate șterge. Să zicem că pe Domnica o lași, c-o dai dracului cu lucrurile pe care le are cu tot! Că de băutură nu vrei să mai auzi, înțarci. Ce te faci însă cu pierderea spiritului partinic? Că nu-i ușor, și-or să te ia la întrebări și pe linie politică...

Mai așează o coală. Cilindrul de oțel se învîrtește tot mai repede. Antonică aude inima mașinii. E aproape șase și jumătate. Acum începe greul. Toți or să-l întrebe ce face, cum se simte, dacă or să-l întrebe... Și-i vine să lepede balatul și să plece acasă, repede, cît mai e timp, pînă nu apucă prea mulți să-l descoase.

Sala Planelor se umple de larmă. Echipetele se salută la schimb. Vocile răgușite ale bărbaților se amestecă cu scrișnetul pistoanelor care învîrtesc roțile. Undeva s-au deschis ferestrele și Antonică simți pînă la el mirosul dimineții de toamnă, puțin putrezit, puțin vested, ca al unei camere în care au stat multă vreme niște crizanteme. Cerul se albește puțin cîte puțin. Undeva, deasupra, se aud pași. În ochi simte oboseala. Parcă i-ar fi aruncat cineva nisip sub pleoape. Ar trebui să se mai spele odată pe față cu apă rece.

Cilindrul se învîrtește în același ritm. Antonică lovește cu palma murdară toba mașinei. „Gloaba“ bate regulat, steaua lăptoasă care plutește în apele înghețate ale oțelului, se mișcă ușor într-o parte și-n alta. În strălucirea aceea galbenă se ivește un chip. Mișcarea cilindrului îl diformează puțin și inima omului tresare ca și cînd s-ar fi scufundat ceva sub el. Aude glasul gîtuit al Domnichii:

— Deci e adevărat? Ieri am lipsit. Și tu?

Mirosul de cerneală s-a risipit. Pe umăr simte mîna ușoară a femeii, îi vede unghiile ascuțite, lăcuite, și nu face nici o mișcare. Chipul se subțiază în oglinda metalică, parcă tremură. Ar vrea să-i spună ceva care s-o jignească, ceva care s-o alunge repede, dar vorbele i se opresc în gît. Mașina bate regulat, toba tremură de încordare. Unde s-ascundă tulburarea asta?

— Pe mine m-au transferat începînd de azi la „Grafice 3“, o mai aude.

Antonică se întoarce. Femeia îl vede deodată, așa, plin de unsoare, cu o dungă adîncă sub buze, ostentit, schimbat. În ochii ei, bărbatul citește o dezamăgire ce nu poate fi ascunsă.

Pune frînele mașinii. Pistoanele scrișnesc.

— După cum vezi, de azi sînt dat la munca de jos.

Cineva trece pe lîngă ei. În fundul atelierului se rostogolește un balot mare de hîrtie. Dușumelele troznesc sub greutate.

Femeia își potrivește legătura îngustă care-i ține părul. Surîde.

— Eu mă duc. Bine că am venit mai devreme. Mai am timp s-ajung acolo. E păcat să pierzi o zi...

Antonică ar vrea s-o întrebe cînd poate s-o mai întîlnească, pentru că de aici înainte va fi mai greu, dar înțelege că lucrul acesta nu mai e posibil. Domnica a și plecat, grăbită, fără să mai adauge un cuvînt. Aleargă după ea, s-o oprească, să-i țină numai o clipă mîna aceea ușoară în palma lui, să-i spună ceva. Se împiedică, nu-i mai zărește decît părul care flutură și cînd ajunge în mijlocul atelierului, reușește să îngîne:

— Domnica, Domnica...

Femeia se întoarce cu pași șovăitori. Abia îl vede în lumina prea albă a ferestrelor. Alături a pornit o mașină, apoi alta. Sala Planelor se umple de zgomote. E trecut de șase și jumătate. A început ziua de lucru.

— Ce e?

— Așa pleci tu?

— Dar ce-ai vrea să fac?

I-ar da o palmă, să-i roșească obrazul s-o vadă plîngînd, dar mînia i se mistuie într-o clipă.

— Du-te, du-te...

Și cînd rămîne singur, mai ridică odată privirile și-o caută, voind s-o strige. Se reazimă cu spatele pe un colț de zid. Totul e turbure împrejur.

Un căruț huruie lângă el, vede o față de om tânăr care râde, nu mai înțelege nimic.

★

O față palidă cu ochi mari, îmbrăcată într-o salopetă cenușie îl întreabă:

— Dumneata ești tovarășul Antonică?

— Eu.

— Sînt puitoarea dumitale.

Merge lângă el cu pași legănați, făcînd semne unui mașinist.

Antonică simte undeva în trup o durere surdă, ca după o mare osteoneală, ca atunci cînd ridici prea mult într-o zi. Urcă treptele de fier ale mașinii și așteaptă indiferent. De pe o sanie sînt descărcate colile de hîrtie. Mîinile fetei se mișcă cu îndemînare, minutele trec unul după altul, el caută în oglinda cilindrului de oțel chipul dispărut al femeii.

Tîrziu, apasă pe butonul mașinei, aude scrișnetul ca de lemn al pistoanelor „gloabei” și simte zborul lin al hîrtiei care se așează dincolo, la capătul celălalt. Un rotar aduce o formă de plumb. Oprește. Pe masa mobilă stau acum înțepenite rîndurile abia mînjite de cerneală. Două brațe păroase trag cu cîrligele paginile grele, șuruburile sînt strînse, împrejur s-au adunat cîțiva mașiniști care fumează cu gesturi repezite, privindu-l.

Și cînd „gloaba” pornește, violent, scrișnind, se aud vocile răgușite:

— Apăi ca nea Antonică, mai rar mașinistru...

— Ia-auzi-o, parcă-i mama la nuntă!

— Nu te lăsa, tovarășe Antonică! 30.000 să tragi pînă diseară!

El nu răspunde. De-asupra tot mai arde becul acela murdar. Și cilindrul de oțel se rostogolește, se rotogolește...

Nu este deajuns să clădești case, să schimbi fața pămîntului, lucrul cel mai important rămîne tot sufletul. Aici avem cel mai mult de schimbat. Și nu e ușor de loc! Să lupți. În fiecare clipă. Cu tine, cu ce-i mai rău în tine.

Păi n-a avut dreptate Filipache? N-a avut dreptate Anghel? „E păcat să pierzi o zi...” Atît. Nici măcar o strîngere de mîină. „Ce-ai vrea să faci?” Parcă ar fi plecat de lângă un scaun. Acum nu-i mai trebuie, nu mai are nevoie de el. Nu i-au plăcut decît banii pe care-i cîștiga. Atît. Și tu, prostule, cu ochii la ea, ca la Maica Domnului, parcă nu mai văzuseși muiere, parcă era poleită. Acum ce-o să te faci? N-ai să poți lăsa totul așa. O să-i deschizi diseară poarta, o să-ți auzi pașii pe pietrișul curții ei și-o să găsești ușa încuiată! Ai să stai ca un cîine la pragul acela.

Ce te-a mînat spre femeia asta? Casa plină de perne, otrăvită de fumul țigărilor scumpe pe care i le cumpărai, tot ce era acolo, îngrămădirea de lucruri pe care nu le-ai avut, făcute din necinste, din mizeria unora ca tine, care au trudit pentru trîndăvia acestei femei care te-a îmbrobodit, care știe că și unul ca tine are inimă, că e slab cînd e vorba de mîngierea unor palme ușoare care miros frumos...

— Gata? strigă peste uruitul mașinii puitoarea. Antonică tresare.

— Îi dăm drumul

Încă mai potrivește coala cu grijă și așteaptă să-l audă spunînd ceva.

Se ridică cu greutate. Mai trebuie un așternut sub formă, o să schimbe cîteva rînduri mîncate...

Pistonul fișîieprelung. Ascultă fără să vrea și simte cum îl umflă mîndria. Ungerea se face bine, după o mie de tiraje poate să accelereze.

De ce n-a oprit-o pe femcie? Nu, nu se poate să se fi isprăvit totul, așa de simplu, așa de repede...

Masa mobilă se mișcă abia simțit. Acum hîrtia prinde bine. Valul trece perfect.

Și toate deodată...

Munca de jos... Ce-i asta: munca de jos? Hîrtia, de nu s-ar magnetiza hîrtia...

Domnica, ce nume!

Diseară trebuie să se ducă, trebuie să se ducă, s-o întrebe. Nu se poate să se fi sfîrșit totul...

Mai repede, mai repede. Așa, „gloaba“ lui nenicu'...

N-o să se ducă. De ce să se ducă? Nu mai are de ce să se ducă, s-a isprăvit! Adică tot nu ți-au venit încă mințile la cap, domnule?

Unsprezece mii n-o să scoată azi, dar zece mii tot o să tragă. Ar fi un *record personal*, cum spunea Fane-Buzatul. Uite, de-asta e frumoasă munca! Simți? Ce dracu' simți?

Simți că-ți vine să plîngi...

Nu ești mîndru că ai înviat angrenajul ăstă de oțel, cu piesele lui care cîntă acum cel mai frumos cîntec care poate fi cîntat vreodată?

Adică tu nu ai demnitate? N-ai priceput încă nimic? O să lași să mai treacă o săptămînă-două și-o să te duci la Filipache, să-i spui așa, din inimă: „Mă, frățioare, ați fost ai dracului, dar ați avut dreptate! Bine mi-ați făcut!“

Ușor de zis, dar să 'te vad!

Auzi „gloaba“! Sforăie ca un armăsar. Încet, tăticule, încet, că-ți sare vreun șurub și se duce dracului tirajul! Ho!

Ochii puitoarei i se înfig în priviri:

— E adevărat că mașina asta n-a mers pînă acum?

— Adevărat.

— Dar ce-a avut?

A avut pe naiba, ce să aibă?

A avut o *pană* ca și el. Se strică omul, dar-mi-te o haraba d-asta de mașină...

O să ceară o scară să se suie să spele becul. Nu, mai bine o să le spună să-i așeze și lui un jghiab din ăla cu tubul ca un maț, cum dracu-i zice, *fluorescent*, că ne modernizăm, vorba aia. Pe fată o s-o puie să măture, să curețe locul de muncă. Uite, aici, în spate, e o fereastră. N-a mai fost deschisă de mult. Ia să vedem, să-și răcorească puțin fața.

Se dă jos de pe treptele de fier și împinge cercevelele înțepenite. De sus cade chitul.

— U, ce bine e! Cerul s-a limpezit. Soarele a aprins frunzele arțarilor. Pînă seara or să acopere curtea măturată. Peste drum s-a deschis un geam care sclipește o clipă ca o oglindă. Închide ochii și-i vine să strănute. Se întoarce spre atelier. Ascultă duduitul mașinilor, pocnetul ritmic al pistoanelor, larma veselă a muncii de dimineață cu care este obișnuit, simte în nări mirosul industrial de ulei și n-are ochi și urechi decît pentru „gloaba“ lui. Și-și spune: „Auzi-o, Antonică! Nu ești mîndru?... Nu ești mîndru?“.

SCRISOARE DESCHISĂ

unei femei din oraşul Viciug.

*O*ricît de mare-i depărtarea
Dator sînt să v-anunţ, să ştiţi,
Că n-a putut primi scrisoarea
Cel, cui nu v-aţi roşit să scriţi.

Murdarele de tot cuvinte
Pe-al vostru soţ nu l-au scurmat;
El n-a urlat ieşit din minte
Şi soarta nu şi-a blestemat.

Cînd cu soldaţii-ntr-o zvicnire
Pornea atacu-n ceas amar,
Nu l-a rănit, din fericire,
Cuvîntul josnic şi murdar.

Cînd rana-i doboră vigoarea
Şi să şi-o lege n-avea cum,
Din fericire, da, scrisoarea
Se mai afla încă pe drum.

Şi-atunci cînd moartea, în neştire,
Pe nişte pietre-l prăvălise,
Desigur, tot din fericire,
Scrisoarea încă n-o primise.

Pot să vă spun, că foi de cort
Punîndu-i drept învelitoare,
In parc l-am îngropat pe mort,
In noaptea după-ncăierare.

Veghează-un plop la căpătii
Şi-o stea i-am pus drept pomenire...
Dar am uitat că asta vi-i
Tot una cu desăvîrşire.

*De-abia în zori acea scrisoare
Ne-au dat-o-n mînă cercetașii —
Că am citit-o cu glas tare,
Tertați-ne, pe noi, ostașii.*

*Noi cei ce i-am săpat sălașul
Din urmă și i-am dat salutul,
Cumva dac-ați uitat răvașul,
Vă amintim azi conținutul.*

*Un an — scriați că — scurs e parcă
Decînd un altul vi-i aproape...
Bărbatul vechi să nu se-nioarcă...
Chiar dac-o fi din foc să scape...*

*...Că traiul vi-l trăiți în pace
Și c-a venit — scriați — momentul
Să-i spuneți că n-aveți de-aface
Nimic cu el, locotenentul.*

*Spre casă pașii nu-l îndemne,
Să nu se mai gîndească-acasă
Cuvînt mai dureros pesemne
De sub condei voiați să iasă.*

*Nimic mai mult. Plini de răbdare
Noi reciteam. Plini de mîhnire.
Atîta tot găsita-ți oare
Că-i demn de spus de despărțire?*

*„Să nu-mi faci greutăți!“ „Bărbatul
Cel nou!“ Vi-i inima ca ghiata?
Doar pentru dumneata soldatul
Luptînd cu noi, își da și viața.*

*N-arunc sentințe-n vînt. Nu poate
Să-nvingă-oricine-o despărțire
Se-nțîmplă uneori de toate.
Nu toți sînt veșnici în iubire.*

*Dar nu știu cum nu v-a fost teamă
S-ascundeți într-un plic, anume,
Bacilul crunt — de bună seamă
Mai crunt decît al cruntei ciume?*

*De unde strania răceală
Cînd timbrul l-ați muțat în gură?
De unde tihnă criminală
In scrisul fără ștersătură?*

*Să zicem, dară, că bărbatul
Cel vechi nu vă interesează;
Că veți trăi, de-acum, cu-n altul...
Vă aibe Dumnezeu în pază.*

*Dar un ostaş ce vină are
Că în război nu sînt concedii?
Lui datorită, mi se pare,
Aţi fost cruţată în asedii.*

*De n-aţi găsit — să vă-mprumute
Putea oricînd şi orişicine,
In loc de vorbe neplăcute,
Cuvinte cît de cît blajine.*

*Femei destule-n ţara noastră
V-ar fi-nvăţat ce e onoarea.
Oricînd, în locul dumneavoastră,
Da, ele v-ar fi scris scrisoarea.*

*Şi-ar fi găsit uşor cuvinte
S-aline şi străine feţe.
Transmitem un salut fierbinte
Acestor inime măreţe.*

*Oricît sînt ele de departe
De front şi de mîlnirea noastră,
Nevestelor, le-om scrie carte
Despre persoana dumneavoastră.*

*C-ades, în zarva ne-ntreruptă,
Pe front, un zbucium ne apasă,
De cîte ori, plecînd în luptă
Nu aşteptăm scrisori de-acasă?*

*Dar cea de dumneata trimisă
Un gînd ne-a prins să scormonească:
Dar dacă şi-alta a fost scrisă...
Dar dacă şi-alţii-or să primească....*

*Prin rîndurile deşănţate
Ne-aţi ponegрит, la toţi, pe-aceia
Ce ne e mai presus de toate.
Şi mult mai mult ca tot: femeia.*

*Deci judece-vă ele-n pripă,
Vă ceară ele socoteală
Că ne-aţi făcut pentru o clipă
S-avem de ele îndoială.*

*Să vă condamne cu tărie
Fiindcă trădînd aţi fost în stare
Să deveniţi dintr-o soţie
O muieruşcă oarecare!*

*Pe front v-a fost ucis bărbatul
C-un altul duceţi-vă traiul.
Nu se va-ntoarce răposatul
Şi n-o să vă dărîme raşul.*

*Să n-aveți teamă de vreo vină
 'Napoi el n-o să se repeadă...
 El din război n-o să mai vină
 La braț c-un altul să vă vadă.*

*Dar totuși trebuie iertare
 Să-i dați acum ultima dată:
 Că înc-o lună, c-o scrisoare,
 Poștașu-n poartă-o să mai bată.*

*Scrisoarea nu-i ca blestematul
 De glonț. Pe drum mai întârzie...
 V-a fost ucis în mai bărbatul.
 Scrisori și-n august or să vie.*

*In ele, luminoase gânduri
 V-a închinat locotenentul.
 Dar eu retrag acele rînduri
 C-așa dorește regimentul.*

*Drept bun rămas primiți în lege
 Disprețul nostru de soldat
 Și nici o stimă-n veci,
Colegii
 De front cu cel ce-a răposat.*

In numele ofițerilor regimentului

K. Simonov

1943

In românește de Victor Tulbure

DRAGOSTE

*Cînd ai ajuns într-o străină țară
 Și stai acolo, legi prietenii —
 Și vezi cum mulți cu drag te înconjoară,
 Tu trebuie numaidect să știi
 Că nu mai ești tu însuși (sînt destui
 Mai buni și mai destoinici, poți s-o crezi!)
 Și totodată trebuie să-ți spui
 Că Patria o-nfățișezi.
 Cînd cei de-acolo prind a-ți arăta
 Prietenie și-ți vorbesc de bine,
 Să știi că nu te văd numai pe tine,
 Ei văd în tine toată țara ta.*

Când te primește-n casă-un om sărman
 Și-și cheltuiește cel din urmă ban
 Să te-ospăteze — chiar dacă el mine
 Fără mâncare poate va rămîne;
 Când se grăbește-o mamă copiii să și-i scoale
 În miez de noapte, ca să te cunoască
 Și-o viață-ntreagă-apoi să-și amintească
 De calda strîngere a mîinii tale;
 Când dup-un miting cîtiva tineri vor
 Să te-nsotească fiindcă-ți ies în cale
 Vreo cîteva fasciste haimanale
 Și ei fac scut cu piepturile lor,
 Tu să nu crezi că-i pentru tine toată
 Iubirea care ți s-arată;
 E pentru-ntregul tău popor.
 Mulți au strîns iubirea aceasta: și soldatul
 Bărbos care pe vremuri în Palatul
 De Iarnă cu avînt s-a năpustit
 Când tu scînceai în scutece-nvelit;
 Și omul care, dornic de progres,
 A construit mărșezul Dnieproghes
 Când tu abia-ncepeai să mergi la școală;
 Și-acel ostaș care-a căzut grămadă
 La Don, cu fața în zăpadă;
 Și prizonierul care cu-ndrăzneală
 Pe șapte de alt neam i-a ajutat
 Să scape dintr-un lagăr blestemat;
 Precum și brigadierul colhoznic ce-a-nălțat
 Un sat din surpături și din nevoi;
 Și-acel stahanovist ce ne-ncetat
 Sporește făurirea lumii noi
 Cu neclintit și ne-ntrecut elan,
 În ciuda celora de peste-ocean.

Și dacă ți-a fost dat acuma ție
 Ca, ajungînd prin alte țări, departe,
 Să ai de dragoste această parte,
 În inima ta pune-o cum pune o scrisoare
 Poștașu-n geantă. Plin de bucurie
 Să socotești aceasta drept o înaltă-onoare.
 Și fără ca din ea ceva să iei,
 Fiindcă ești un om și nu o țară,
 S-o duci de-a dreptul la adresa ei,
 Curată cum ai luat-o de la cei
 Ce pe vecie ți-o încredințară.

In romînește de Al. Philippide

BERTHOLD BRECHT

ȘI CE-A PRIMIT NEVASTA DE SOLDAT?

Și ce-a primit nevasta de soldat
Din vechea capitală Praga?
Din Praga a primit pantofi cu toc,
O salutare și pantofi cu toc;
Aceasta a primit din vechea Pragă.

Și ce-a primit nevasta de soldat,
De-acolo, din Varșovia, pe Vistula?
Ea din Varșovia primi o cămașă,
Pestriță și streină, — poloneză.
Aceasta a primit ea de pe Vistula.

Și ce-a primit nevasta de soldat
Din Oslo, din strâmtoarea Sund?
Primi din Oslo guleraș de blană;
Sper c-o să-i placă gulerul de blană!
Aceasta a primit ea de pe Sund.

Și ce-a primit nevasta de soldat
Din mult bogatul Rotterdam?
Din Rotterdam primi o pălărie,
Și-i placă olandeza pălărie!
Aceasta a primit din Rotterdam.

Și ce-a primit nevasta de soldat
Din țara belgiană, din Bruxelles?
Din Bruxelles a primit dantele scumpe.
Ah! Să tot ai dantele-atât de scumpe!
Și le-a primit din țara belgiană.

Și ce-a primit nevasta de soldat
Din al lumii mare-oraș Paris?
De la Paris, o rochie de mătase,
S-o pizmuie vecina, — rochie de mătasă.
Aceasta a primit dela Paris.

*Și ce-a primit nevasta de soldat
Din Tripolisul libian?
Din Tripolis primi un lănțișor
Și-o amuletă prinsă-n lănțișor.
Aceasta a primit din Tripolis.*

*Și ce-a primit nevasta de soldat
Din țara depărtată, din Rusia?
Din Rusia primi vâl de vădană,
De-nmormîntare, vâlul de vădană!
Aceasta a primit ea din Rusia.*

In romînește de Demostene Botez

PROMETEU

*Titan ai cărui ochi nemuritori
Vedeau aeeva jalnica icoană
A suferinței celor muritori
Și n-o disprețuiau — răsplata vană
A milei tale mari, a fost durerea
Pe care-ai îndurat-o în tăcere.
Ți-au fost răsplată vulturul și stînca
Și lanțul, — suferința ta, adînca,
Pe care, mîndru, nu o arătai
Cînd înlăuntrul tău, tăcut, mureai
Nevrînd să bucuri cerul cu suspinul
Ce ți-l isca, fără cruțare, chinul —
Și dînd durerii glas doar cînd revolta
Nu ți-o batjocorea-n ecouri bolta.*

*Titanule, se războiau în tine,
Amarnic, suferințele și vrerea
Ce chinuie pe om cînd n-au puterea
De-a-lomori. Stihiile haine —
Necruțătorul cer, și oarba soarte,
Și legea urii care naște moarte,
Creînd pentru plăcerea ei nebună
Făpturi pe care-apoi să le răpună, —
Stihiile acestea îți răpiră
Chiar fericirea morții. Te-omeniră
Cu darul veșniciei — cel mai groaznic.
Dar i-ai purtat povara foarte bine!
Atîta smuls-a Zeus de la tine:
Amenințarea lui s-a-nțors năpraznic
Asupra lui, de chinul tău sporită.
Îi prevăzuseși crîncena ursită,
Dar să i-o spui, n-ai vrut. Tăcerea ta
I-a fost osîndă. S-a căit zadarnic.
Și-n mîna lui — căci se temea amarnic —
Chiar fulgerele-au prins a tremura.*

*Fărădelegea ta dumnezeiască
A fost de-a fi prea bun, ca să descreești
Noianul suferinței omenești,
Ca omul să se-nnalțe, să gândească.
Ai fost înfrînt de zei, dar ne-ai lăsat
Prin marea ta răbdare, prin tăria
Cu care-ai înfruntat pe-un stei stihia,
Prin spiritul tău neînduplecat
Pe care n-au putut să ți-l clinească
Nici cerul, nici pămîntul, cu-a lor ură, —
Da, ne-ai lăsat o mare-nvățătură:
Simbolizezi puterea omenească
Și-a oamenilor soartă. Căci la fel
Ca tine, omul e divin în parte.
Dintr-un izvor curat țîșnește el
Și-ajunge rîu cu ape turburi foarte.
Și omul poate soarta să-și prevadă:
Nenorocirea, viața lui cea grea —
Dar mintea lui se poate ridica
Să-nfrunte toate relele — grămadă.
Voința lui, cea neînduplecată,
Prevede chiar în chinul greu — răsplată
Și, prin curaj, se-acoperă de glorie
Iar moartea și-o preface în victorie.*

Traducere din limba engleză de
Petre Solomon

OAMENII ȘI FAPTELE ZILELOR NOASTRE

REMUS LUCA

DRUM LA IDECIUL DE SUS

INSEMNĂRI DESPRE OAMENI ȘI LOCURI

Mă-ntorc iarăși la Ideciul de Sus. Dimineța limpede a toamnei târzii își arată seninurile neclintite stăpînind pînă departe în nesfîrșitul zării. Dincolo de dealuri, spre Răsărit, încep întinse și puțin umblate păduri de stejar, bătrîne de cînd lumea, care nu se sfîrșesc la poalele masivului Gurghiului, ci ocolindu-i poalele răzbat pînă la Harghita și chiar mai departe; dintr-acolo pătrund încoace aceste miresme aspre care înprospătează aerul, făcîndu-l pur ca răsufletul copiilor.

Pășesc fără grabă pe o cărare ce șerpuiește capricioasă ca toate cărările pe țărnul bogat în vegetație al Mureșului, — lăsîndu-mă cuprins de emoția de totdeauna a orășanului în fața frumuseților naturii. Frunzișul tufelor și copăceilor s-a scuturat sau se scutură cu resemnare, alcătuiind un covor gros, moale, umed; culoarea lui cafenie, mohorîtă, o împodobește, în acest ceas al dimineții, o brumă ușoară presărată peste tot ca un praf fin de argint: un delicat avertisment al iernii care se apropie implacabilă dinspre munți.

Alături curge Mureșul; apa lui limpede, grăbindu-se la vale, spumegînd peste bolovani de stîncă, pare neagră; iar vuietul ei veșnic îl primești curînd ca pe o soră bună a liniștii.

Locurile îmi sînt cunoscute și dragi. Am mai umblat de cîteva ori pe aici, purtat de îndeletnicirea mea de reporter, ori de patima pescuitului, vrednică și plină de neprevăzut desfătare omenească; și niciodată nu m-am întors cu traista goală, nici a pescarului, nici a reporterului. Pe aici, Mureșul e încă tînăr, curge sălbatec și nestăpînit, ferindu-și bogăția în bulboane tănuite pe sub nepătrunse tufărișuri de trestie, de papură, de răchită și bogatele împletituri ale rugurilor de mure; ca să pătrunzi pînă la apă trebuie de la bun început să renunți la mila de propria ta piele și să te mulțumești a-ți feri doar uneltele și ochii.

Într-o astfel de expediție, astă-vară, în zorii unei dimineți mi s-a întîmplat bucuria să-l descopăr pe Ion Covrig, socotitorul gospodăriei colective „Partizanii păcii“, situat într-un ciudat echilibru, cu un picior proptit pe țărnul apei, cu celălalt pe un ciot vechi de salcie, ațintindu-și chipul nemișcat și de mult nebarbierit, oblu în fața calmă a bulboanei, numită de pescarii localnici „La Tăuri“. Privindu-l cum stă acolo crăcănat, desculț, cu pantalonii sumeși pînă deasupra genunchilor, aproape neclintit, mișcînd numai ușurel mîna dreaptă, mi-a venit să rîd; apoi, ghicind oarecum obiectul ocupației sale, m-am oprit solemn, urmărindu-i pasionat gesturile.

Ținea în mâini o sfoară grosioară care se încorda și ceda mereu, într-un tainic joc lent; capătul din apă al sforii se îndrepta când într-o parte, când într-alta, iar Covrig o trăgea mereu tenace și fără grabă, către mijlocul bulboanei. Ghicisem că la capătul celălalt protestează un pește puternic; manevra îndelungată, plină de răbdare a pescarului dovedea că graba ar putea strica totul. Încet, încet, dibaciul pescar scurta ori dădea lungime sforii, după cum peștele din adânc slăbea ori își relua împotrivirea. După vreo jumătate de ceas, Covrig scotea, trăgându-l între tufe, un somn lung, cât un copil de șapte ani, extenuat de îndelunga hărțuială. Îmi venea destul de greu să cred că omul acesta gol pînă la brîu, ars de soare, care joacă într-un picior, manifestîndu-și zgomotos, rîzînd și chiuînd, bucuria pentru splendida captură — e însuși gravul și minuțiosul contabil al colectivei pe care-l cunoscușem la masa lui de lucru, cu spatele la un dulap încuiat cu șapte lacăte: acolo se aflau actele gospodăriei, acolo n-aveau cheie decît el și președintele. Mi se părea ciudat ca omul acesta, cu înfățișarea blîndă, care se dovedise în munca lui atît de îndărătnic, intransigent ca înseși cifrele cu care se lupta zi de zi de cîțiva ani încoace, omul acesta, pentru care o sutime de fracțiune avea putere de lege, omul acesta domol și sigur de sine, care prin hotărîrea sa de stîncă își cîștigase încrederea tovarășilor săi, — să joace acum în fața mea, bucurîndu-se ca un copil de peștele ăsta negru și buzat, cu ochii mărunți înecați în grăsime; văzîndu-l pe urmă vîrîndu-se pe sub măluri, căutînd raci și pești „adormiți“ pe care-i prindea cu mîna, speriindu-mă cu foarfecile agitate ale crustaceelor, eram gata să mă mir și mai mult.

Împrieteniindu-mă pe urmă cu el, așa cum pescarii nu pot să nu se împrietenească, și povestindu-ne mai multe, în ceasuri lungi de scară, sau înduminici calme de vară, mirarea mea s-a transformat într-o caldă simpatie...

Apropiindu-mă acum de sat pe drumeagul de cîmp atît de cunoscut, ce taie în două o grădină a gospodăriei, unde astă-vară creșteau verze mari, grele, îmi aduc aminte de un necaz al lui Covrig:

— Vezi dumneata drumul ăsta? Rupe din grădină vreo două zeci și cinci de metri în lung și vreo patru în lat, adică o sută de metri pătrați, socotește numai cîte patru verze de metru pătrat, și ai patru sute de verze. Vezi? De trei ori am propus conducerii colectivei să desființeze creanga asta de drum, că n-duce nici un folos. Mi se pare că mai trebuie să propun odată...

Acum cîmpul e pustiu și drumul prins într-o coajă ușor înghețată.

Intru în sat printre case caracteristice stilului sășesc, case înalte de zid, cu două ferestre mici, oblonite către uliță, cu auul construirii și numele proprietarului încrustat sus pe fruntea casei, cu cerdac înspre curte: o poartă înaltă, grea, desparte acareturile curții de ulița largă și dreaptă cît un bulevard. Toate casele și ogrăzile satelor săsești seamănă între ele prin așezarea lor, prin împărțirea gospodăriei, pînă și prin locul unde e așezată bucătăria de vară — într-un colț al ogrăzii opus casei. Satele romînești ori secuești sînt construite cu mai multă libertate din partea „arhitecților“, cu mai multă fantezie chiar. Și la secui și la romîni casa de locuit trece pe al doilea plan, grija cea mai mare acordîndu-se construirii grajdului și a șurii; casa poate fi undeva în fundul ogrăzii, ori în față, ori, dacă ograda-i mare chiar și în mijloc; poate fi cu fața spre uliță, ori spre curte, și rar depășește trei încăperi (tinda și două camere de locuit); și la secui și la romîni vei întîlni alături de gardul de nuiele, garduri frumoase de șipci cu streșină, ori garduri de lețuri; vei vedea porți înalte, încrustate cu bri-ceagul ori fierul ars, alături de porți scunde, alcătuite din trei-patru rînduri

de scînduri, fără nici o grijă pentru estetică. Și vei deschide portița, apăsînd și azi pe acelaș antic zăvor de lemn, cu mecanism primitiv. La sași, regulile de construcție sînt mult mai riguroase și mai lipsite de elasticitate: interesant este însă faptul că românii și ungurii care trăiesc în sate comune cu sașii au început să-și întemeieze gospodăria adoptînd stilul sașilor.

Ideciul de Sus este un astfel de sat mixt, în care trăiesc prietenește laolaltă romîni, sași, romi și pare-mi-se și una sau două familii de unguri. Și aici, românii și-au întocmit gospodăriile asemenea sașilor, plăcîndu-le și lor rînduiala; — au mai adăugat cîte un prepeleac pentru oale, cîte o masă înjghebată dintr-o lespede de piatră pe patru pociumbi înfipti în pămînt, așezată imediat lîngă scara ce coboară din cerdac; au mai adăugat la culoarea galbenă-aurie, ori verde mchorită, în care-și zugrăvesc sașii casele, culoarea albă, abia umbrită de un albastru palid și tivitura albastră-întunecată a ferestrelor.

Sediul gospodăriei colective „Partizanii păcii“, ținta dramului meu, se află aproape de mijlocul satului, în fața unui parc, în care azi-vară mi-au îmbătat ochii rustice și modeste tătăiși cu petalele lor galbene și învoalte, nalbe, cu flori fragede, roze, mi-au umplut nările miresmele amestecate ale calapărului, busuiocului și ale delicatului trandafir; casa gospodăriei e înaltă, albă, luminoasă, clădită, poate singura din sat, într-un stil orășănesc, pretențios dar fără frumusețe, fără podoabe; înainte vreme, aici locuise un sas mai bogat decît tot restul satului la un loc, care ținuse la vremea lui băcănie și cîrciumă; hitlerist cu rang înalt, fugise și el odată cu ultimele rămășițe ale trupelor fasciste înfrînte, lăsînd averea celor care truseră pentru înflorirea ei. În curtea în care odinioară nu pătrundea nici pasărea, acum domnește furnicar fără astîmpăr; în odăile largi în care mucezea aurul nemuncit al chiaburului, se frămîntă idei, se înfiripă planuri, se organizează soarta fericită a celor o sută trei familii din colectivă.

OAMENII ȘI ÎNTÎMPLĂRILE LOR

Istoria acestei gospodării agricole colective, puțină în ani, este foarte bogată în întîmplări de tot felul, pe care astă vară într-un tîrziu de seară le-am ascultat cu răsuflarea ținută, mirîndu-mă de calmul lui Petre Precup, actualul președinte care mi le povestea fără înflorituri și fără comentarii.

„N-a mers totdeauna ca azi — își începuse el povestirea. — Cu conducerea care a fost aleasă în toamna anului o mie nouă sute cincizeci, ne-am fript urît. Președintele de-atunci, Hărșan Petre, îi un om bun și cumsecade, dar cam moale și cam lipsit de energie. S-a cam lăsat dus de nas de ceilalți din conducere. Pe el l-am ales președinte, c-a fost poate cel mai înfocat agitator pentru înființarea colectivei, el îi de mult membru de partid, poate primul din sat... Cum să nu-l fi ales?...“

Mai tîrziu l-am cunoscut pe Hărșan Petre, care astăzi este șef peste grajdul cailor. E un țaran scund și uscățiv, cu fața prelungă, slabă. Ochii lui mărunți, suri, te măsoară neastîmpărați, ațintindu-te fără sfială. Poartă o mustăți mică și îngrijită, aproape pătrată, lăudîndu-se din cînd în cînd cu perechea lui de mustăți „ungurești“ din tinerețe, de pe cînd făcea cătănia la „honvezi“, mari și cu vîrfurile țepene, împungînd aerul, mustăți pe care le și poți vedea eternizate într-o fotografie ce ocupă locul de cinste pe perețele odăii în care locuiește; mai are o fotografie în care-i înfățișat, deasemeni cu mustăți întregi, de astă dată însă sînt mai suple, mai lungi, mai ascuțite și parcă și mai țepene. „Astea-s mustăți căzăcești!“ le recomandă el. Le-a

purtat în o mie nouă sute șaisprezece, pe cînd era prizonier la ruși, din primul război mondial, și lucra acolo la grajdurile de vite de pe moșia unui guvernator, pe undeva pe lângă Omsk, în Siberia.

Hărșan Petre a apucat Revoluția proletară acolo, în Rusia, și după cum mărturisește, „i-a plăcut“. A participat și el la ocuparea moșiei guvernatorului și s-a bucurat cînd un comandant din Armata Roșie a adus la cunoștința prizonierilor că nu mai sînt „prizonieri“, ci „cetățeni“; alături de țărani ruși eliberați pentru totdeauna de sub asupra moșierilor și chiaburilor, Petre Hărșan, la olaltă cu alți prizonieri din întinsul și șubredul imperiu habsburgic, a văzut cu ochii lui nașterea unei vieți noi.

„Aș fi putut rămîne acolo — spune el cu un fel de mîndrie în glas. Mulți dintre prizonieri au rămas acolo. Bună treabă-i libertatea. Te trage ca izvorul pe însetat. Lucrul ăsta începusem să-l pricep. Și mi-a venit greu să plec de-acolo, dar... nu mai puteam de dor. Da patru ani nu-mi văzusem satul. Mi-era dor să mai grăiesc cu oamenii de pe la noi, să văd dealurile noastre peștrițe și să trag în piept aerul nostru tare de munte... Și-acasă, vorba aia, m-aștepta sărăcia goală-goluță... Dar așa-i omul, că și cîntecul zice: „Fie pînea cît de rea, tot mai bine-n țara mea“. Și-așa, de dor de acasă, mi-am părăduit vre-o douăzeci și șase de ani... în zece minute.

„Cam priu anul douăzeci, ori poate chiar douăzeci și unu, nu-mi aduc aminte chiar bine, că a venit bătrînețea și s-a împușinat memoria... a venit un pricaz că prizonierii îs liberi să rămîie pentru totdeauna în Uniunea Sovietică, unde vor căpăta de lucru și drepturi egale cu toți cetățenii, iar dacă vor, îs liberi să se-ntoarcă în patria lor; Puterea Sovietică nu ne silea nici așa, nici așa. Ce vrei? Se născuse pe lume libertatea.

„Cei care voiam să plecăm, ne-am prezentat la Sovietul din Omsk. Ne-au pus pe tren și-am tot venit mai mult de-o săptămîină ori două, zi și noapte, pîn-am ajuns la Leningrad — atunci încă-i zicea Petrograd. Acolo ni s-au făcut actele, pașapoartele...

„A sosit și vaporul cu care trebuia să ne-ntoarcem. Ne-am strîns noi în port. Eram mulți, ca la o mie de oameni. Și a venit un tovarăș, un comisar politic. Știa romînește. Ne-a vorbit el vre-un sfert de ceas. Ne-a spus cam așa:

— Tovarăși, gîndiți-vă. Vă-ntoarceți în țări unde domnește capitalismul. Vă întoarceți din libertate înapoi la lanțurile pe care abia le-ați lepădat...

„Avea dreptate, și-am început s-aud oftaturi lungi și-n dreapta și-n stînga mea, și pare-mi-se că am slobozit și eu cîteva.

— Voi sînteți țărani, sînteți harnici și pricepuți. La noi, cîntea îi pentru ăl harnic, pentru ăl vrednic și cîstit. Vă-ntoarceți în țări în care cîntea-i pentru hoți și pentru înșelători.

„Noi ascultam și oftam, înțelegînd că are dreptate. Unii s-au clintit ieșind din mulțime. Se hotărîseră să rămînă. Ceilalți așteptam.

— Cine vrea să rămînă, să treacă în partea dreaptă. Gîndiți-vă bine. Mai sînt zece minute. După ce v-ați urcat pe vapor, ați pășit în capitalism...

„Atunci a sunat gros, cu minie, sirena vaporului. Îi zicea „Hamburg“, și era mare și alb ca laptele. Cei mai grăbiți au început să suie pe niște scări, pe puntea vaporului. Alții stăteau și se uitau cînd la vaporul care dădea fum gros pe coșuri, cînd la comisarul care aștepta cu răbdare, privindu-ne cu prietenie. Alții se îndreptau cîtinel în partea dreaptă a cheiului.

„Și cele zece minute treceau, și eu nu știam ce să fac.

„Și vaporul a mugit a doua oară, din sirena lui, parcă și mai gros, cu și mai multă minie.

„Iară eu tare aș fi rămas, și tare-mi era dor de-acasă. Și-am pornit către

vapor și-am început să sui scara, cînd glasul răgușit al sirenei s-auzi a treia oară.

„Așa am stricat eu douăzeci și șase de ani în zece minute.

„Pe vapor apoi, ne-a luat capitalismul în primire. Pe noi, pe repatriați, ne-or înfundat claie peste grămadă jos, în niște magazii, de nici lumina zilei nu ne ajungea și nici aer nu ne lăsau cît la ăia de la „clase“; pe punte ne lăsa să ieșim numai cînd domnii de sus se aflau în cabină ori la masă.

„Cînd ne pretindeam și noi vreun drept, ne amenințau:

„V-ați bolnăvit de bolșevism! Las'că vă vindecă pe voi acasă!“

Hărșan Petre tace. Mă privește mucalit și adaugă:

— Cînd ai numai zece minute pentru ca să hotărăști o treabă grea, să-ți încui dorul cu două lacăte și să-ți lași mintea să vorbească numai ea“.

Apoi iar tace. Cînd reîncepe povestirea, glasul său, olecută răgușit, și-a pierdut cu totul melancolia vechilor amintiri.

— Douăzeci și șase de ani, mi-a părut rău după ăle zece minute... Acum începe să nu-mi mai pară...

Amintirile bătrînilor au întotdeauna ceva tulburător în ele; oricît de simple și de obișnuite ar fi, ele ilustrează înțelepciunea proverbelor și a zicătorilor, a basmelor și a baladelor; ascuți un bătrîn și parcă citești o carte.

Hărșan Petre e destul de bătrîn pentru ca să născocoască el însuși proverbe — pilduindu-și viața — și se socotește încă destul de tînăr ca să nu-și rezume viața la pipa cu tăbac și scormonitul cenușii din vatra aducerilor aminte.

O spun și alții, o spune și el: „Am trăit, da; dar parc-aș fi dormit“. După ce s-a-ntors acasă, și-a agonisit curînd o casă de copii și cîtă sărăcie puteai în vremea aceea. „La mine sărăcia, ca cloștile la ăi bogați, clocea bine și scotca pui mulți, și puii scoteau alți pui, și tot așa“... Dacă-și mai amintea de cei doi-trei ani trăiți sub Puterea Sovietică? „Da, Și oftam“.

În vara lui patru-ș-patru, fierbînt și cu multe furtuni, a zvîcnit ceva în inima lui. Și l-a cuprins un neastîmpăr pe care el însuși greu îl înțelegea. Toamna, în vreme ce în văzduh pluteau nepăsători funigeei, iar codrul, după străvechile lui legi nescrise, prindea pete de rugină, Hărșan Petre a ascultat înfiorat huzuitul prelung al tancurilor sovietice ce coborau pe șoseaua națională de la Toplița spre Reghin; cînd a înțeles că inima nu-l înșeală, a ieșit la drum, salutîndu-i pe ostașii sovietici în limba lor. „Mi-am adus aminte că știu un piculeț rusește. Omul cît ar fi de prost, nu uită lucrurile care i-au plăcut în viață“.

Pe urmă s-a dus la Reghin la organizația de partid. Întorcîndu-se acasă peste cîteva zile, a stat de vorbă cu unul și cu altul dintre prietenii lui de credință. „Haideți să facem revoluție și la noi“.

În satul său, „revoluția“ a început cu alcătuirea celei comuniste, formată din vreo cinci-șase oameni. Petre Hărșan fu ales secretar al celei. Prima înfăptuire a „revoluției“ în satul său a fost împărțirea pămînturilor moșierești și ale chiaburilor sași fugiți cu hitleriștii. Petre Hărșan a fost delegat în comisia de reformă agrară. „Începușe lumea să mă cunoască...“

★

„Cum să nu-l fi ales pe el președinte?“ — își continuase Precup Petre povestirea sa despre istoria gospodăriei. „Toți pe el l-am vrut, și oricît ne-am fi gîndit, n-am fi găsit atunci om mai potrivit. Și poate că treaba ar fi mers bine, așa cum o doream cu toții, și o dorea și Hărșan Petre. Numai că...“

NIMENI NU-I FERIT DE GREȘEALĂ

„... dacă nu se ferește singur.“

Uite că Hărșan Petre nu s-a ferit. Avea omul o slăbiciune pe care întoldeauna și-a trecut-o cu vederea: îi plăcea vinul cu buchet și rachiul aspru, ardelenesc, care-ți opărește gîtlejul. Dar vinul nu-i bun cînd îi băut fără prieteni; și nu toți prietenii agonisiți pe lîngă băutura sînt adevărați.

Încrederea pe care oamenii o aveau în bătrînul Hărșan au folosit-o unii din „prieteni“ săi, ca pe o perdea; s-au pitit în dosul ei și au pătruns în gospodărie, și unii chiar în conducere.

Precup Petre, actualul președinte, în seara aceea de vară cînd l-am rupt de la treabă vre-o trei ceasuri, mi-i înșirase pe aceștia și nenorocirile pe care le-au cauzat gospodăriei în stilul său lapidar, pare-ar fi alcătuit niște fișe, păstrîndu-și tonul molcom, vorbele domoale, și punctîndu-le arare cu scurte observații personale, ce trădau de fapt necazul și ura sa.

„Bîndilă N. Ioan fusese pe vremea lui Antonescu polițist la București și o vreme șofer la ministerul justiției. În patru-ș-patru a fugit din București. A venit acasă, a intrat în partid, aici nu-l știa nimeni ce poamă-i. În patru-ș-nouă l-am exclus pentru beție, scandaluri. Încă nu-l cunoșteam de dușman. În colectivă l-am fost făcut contabil. Ziceam că-i om umblat. Am văzut mai tîrziu, cît îi de umblat. A încurcat odată evidența, a rătăcit acte, a falsificat, a furat. În cincizeci și unu, cînd s-a priment aerul pe la noi, a trebuit să-l dăm afară.

„Tancău Ștefan a fost brigadier. El a căutat să se chivernisească, *a furat și a dus la maică-sa în Maiorești un car, grapă, scînduri, țigle, lemn de construcție, fiare. În plus, a lăsat recolta neculeasă pe cîmp.

„Mai este unul, pe care mă-sa cînd l-a născut, l-a cîntărit cu sare, ci-că să-l ferească de primejdii. Prevăzătoare mamă! Bîndilă Maxim se numește. Asta are un trecut și mai tulbure. În '38-'39, nu se știe de ce a dezerat din armata romîină și s-a înrolat în cea hortistă. Și-a căutat naș mai acătării! În '47 s-a întors, a intrat în partid că și-ascunsese gheruțele, ba cîteva luni a fost chiar secretar al celei. În patru-ș-nouă însă nu s-a prezentat la verificări. Fiind președinte al cooperativei a cheltuit în chefuri din banii cooperativei; a restituit banii, totuși l-au dat afară. A intrat pădurar, fura și aici lemne și le vindea. Fu iarăși dat afară. Din colectivă tot pentru furt îl excluseserăm.

„Crăciun Zaharie s-a dovedit cel mai înverșunat dușman al colectivei. El a început furîndu-și înapoi căruța ce-o adusese în colectiv și vînzînd-o unui individual. A mai furat funii, lanțuri, saci. Agita împotriva noii conduceri a gospodăriei. Nu-i convenea că a fost schimbată conducerea. Nu s-a lăsat pînă n-a găsit șase inși mai leneși și mai ușor de îmbătat cu apă rece — le-a făcut cererile de ieșire din colectivă, el, cu mîna lui. A mai îndemnat și pe alții dar nu l-au ascultat. L-am demascat și l-am exclus. Cei șase prostiți de el, și-au retras cererile. După ce l-am exclus, a început să amenințe pe tovarășii din noua conducere. Lui Gliga, secretarul organizației de bază i-a otrăvit un porc, mi-a omorît și mie cîinele, l-a amenințat că-l omoară pe Țîră Mihai, brigadierul.“

Cu așa prieteni, oricît ar fi fost de bine intenționat, Hărșan Petre n-a putut conduce cum trebuie colectiva, și, după cîte am aflat, după un an a fost schimbat. În cincizeci și unu a fost aleasă noua conducere. Despre aceste evenimente, Precup povestește oleacă stînjenit, căci el a fost ales președinte în locul lui Hărșan; nu uită însă să adauge că în momentul cînd el a luat în primire, toate erau vraiste în gospodărie: un car nu era întreg;

pluguri, grape, căruțe, toate erau stricate, descomplectate, aruncate prină ogradă, bătute de ploii, mîncate de rugină. Pînă și cutia aparatului de radio era roasă de șoareci și crăpată. Recolta fusese puțină și nici aceea nu în întregime culeasă.

Oamenii avuseseră de ce să fie nemulțumiți de Hărșan Petre și de conducerea lui. A fost chemat în fața adunării organizației de bază și pus în discuție. Am fost aspri cu el și s-a supărat.

Nu se știe ce i-a trecut prin cap, dar a făcut un gest necugetat. Și-a scos carnetul de partid și l-a pus pe masă în fața secretarului: „Dacă nu-s bun, iacă plec“.

Și a ieșit din adunare.

CÎTEVA CIFRE

Aducîndu-mi aminte de aceste întîmplări pe care le-am ascultat povestite cînd de unul, cînd de altul, în diferite prilejuri, mă apropiez de poarta gospodăriei. E o poartă înaltă, roșie, purtînd cu semeție deasupra inscripția: Gospodăria agricolă colectivă „Partizanii păcii“. Alături, un ziar de perete. Articole scrise stîngaci despre mari succese. Fotografiiile cam șterse ale celor mai buni. Angajamentul brigăzii lui Țîră Mihai, care a luat drapelul întrecerii pe acest an. Iată cîteva cifre:

Emrik Andrei, a cărui familie a făcut 542 zile-muncă, a agonisit: 1951 kg. grîu, 271 kg. orz, 136, kg. ovăz, 2710 kg. porumb, 108 kg. mazăre, 1084 kg. cartofi, 217 kg. floarea-scarelui, 23 kg. fasole, 44 kg. zahăr, 19 m. pînză, 2,380 kg. miere de albine, 5,420 kg. lînă, 596 buc. bostan, 1626 kg. fîn, 2493 kg. paie, 18,420 kg. brînză, 2655 kg. strujeni și 2168 lei.

Am fost odată în casă la Emrik Andrei nu prea de mult. E un omuleț pirpiriu, uscat. L-am aflat tăind lemne și așezîndu-le stive. Le pregătea pentru iarnă. M-a poftit în casă. Locuiește în trei odăi obișnuite, cu pămînt pe jos. Mobilă nu e multă în odaia de dormit, dar paturile sînt cu grijă făcute, pernele albe ca neaua dovedesc mîna gospodinei harnice, iar pereții albi, curați, par de porțelan. În bucătărie dăm peste stăpîna casei, o femeie de vreo cincizeci și cinci de ani, voinică, depănînd niște tort. Fata ei face o prăjitură. Tocmai întinde aluatul în tîpsie: e o prăjitură cu mult unt și zahăr, poleită cu un strat de marmeladă amestecată cu miez de nucă. Cînd o mănînci n-ai timp s-o mesteci, ți se topește în gură. Nu era nici o sărbătoare cînd am fost în vizită la Emrik Andrei, și nici nu se pregăteau pentru vreuna; era o zi ca oricare, iar prăjiturile sînt bune și-ntr-o zi de lucru. Pe urmă Emrik m-a chemat în curte și mi-a arătat cu mîndrie un porc de vreo sutășaizeci kg. pe care-l va tăia de Anul-Nou. Mai are unul de vreo sută. Ăla îl îngrașă pentru a-l vinde statului. Emrik Andrei a fost mijlocăș înainte vreme. De muncit tot atîta muncea. „Poate munceam chiar mai mult. Acum muncim însă în orice caz mai bine“. De agonisit nu agonisea nici pe jumătate. Mă gîndeam la o teză mult trîmbitată de capitaliști. „Omul harnic răzbește!“ Iată un om harnic care în capitalism n-a răzbit. Cu greu și-a înnodat zilele. Azi însă răzbește. Trebuie să corectăm teza capitaliștilor: „Omul harnic răzbește numai într-un regim socialist“. Mai citesc: familia lui Mayer Francisk: 442 zile-muncă. Familia lui Vîntu Grigore: 386 zile-muncă. Aceste familii au cîte trei sau patru inși buni de muncă. Familia lui Cîmpeanu Iosif și Suciu Ioachim, care încă n-au copiii și au lucrat numai cei doi soți, au agonisit și ele 297, respectiv 295 zile-muncă. Mă întreb așa, într-o doară: ce vor face doi oameni cu 594 kgr. de cartofi, cu 59 kgr. de mazăre?... nemaisocotind și celelalte produse ce li se cuvin. Pe urmă îmi vine să rîd. Nu-i nici un necaz dacă-s mai multe bucate decît e nevoie. Necazu-i cînd nu-s de ajuns...

Urc scările, mirat de liniștea care domnește în ograda gospodăriei, în birou, la magazie... Pare pustiu. Astă-vară, când am mai fost pe aici, sosisem tot într-o dimineață când ceasornicul arăta aceeași oră. Atunci, această pustietate își avea înțelesul și rostul ei. Soarele, de mult înălțat deasupra orizontului, admira pe colectivisti la seceratul ovăzului, la cositul otavei, la arie treerînd, la căratul grîului, a paielor... Acum însă, tăcerea și liniștea le găsesc fără noimă, când știu că lucrările agricole de toamnă au fost încheiate încă în ajun de 7 Noiembrie.

În sediul colectivei nu-l găsesc nici pe președinte, nici pe prietenul meu Ion Covrig, socotitorul gospodăriei, pasionat pescar în ceasurile libere. Paznicul mă recunoaște și mă lămurește; oamenii-s plecați la pădure, la tăiat de lemne. Președintele îi plecat la Reghin pentru niște contracte; gospodăria îngrașă porci și vite; iar fiindcă-i vorba de contracte, de bani, de averea gospodăriei, contabilul nu poate lipsi... îmi mai spune, ghicindu-mi parcă nerăbdarea, că socotitorul nu va întârzia mult, pentru că are de pus la punct listele de venituri ale fiecăruia dintre colectivisti, adică „un soi de oglinzi, care-l arată pe fiecare fără milă, așa cum îi, mai vrednic ori mai puțin vrednic”. Paznicul, un moșneag știrb, cu barba nerasă de-o săptămîină rîde cuprins de veselie, amintindu-și că „unii ar sparge bucățele oglinda asta, dar nu se poate, că vorbele ei îs kile de grîu și de cartofi...”

În așteptare, așezat într-un ungher al încăperii din mijloc, folosită și drept club, cu ochii la piesele de șah, înfruntîndu-se mute, uemișcate, așteptînd încordate începerea luptei, mă pierd iarăși în amintirea despre întîmplările oamenilor în această colectivă.

TATĂ ȘI FIU

Gestul nehibzuit al lui Hărșan Petre și cele ce i-au urmat a însemnat o încercare grea pentru comuniști. Nu era o treabă simplă, mai ales că ei nu mai întîlniseră una asemenea. S-au sfătuit odată, s-au sfătuit de două ori, de nouă ori... Au întrebat și la raion... și încă hotărîre tot nu s-au grăbit să ia. Mai trebuia să stea cineva de vorbă cu el, și nici asta nu era o treabă simplă. Pe cine să trimiți? Acolo trebuie un om stăpîn pe răbdarea sa, o minte care să știe descilci și cele mai încurcate noduri, un om cu vorba mlădioasă și cu o încăpăținare mai nărăvașe decît a lui Hărșan Petre.

În cele din urmă l-au trimis pe Ion Covrig, feciorul lui Hărșan Petre.

Pe Hărșan Petre, fostul președinte, de bine de rău îl cunoaștem. Trebuie acum să-l înfățișăm și pe Ion Covrig, a cărui biografie nu cuprinde numai pasiunea lui de pescar — care-l paște numai de vreo doi ani încoace — și nici numai cei trei ani de cînd e contabil al colectivei.

Ar trebui multe pagini ca să scrii viața acestui bărbat de treizeci de ani. Cei vreo zece ani de trai omenesc încă n-au risipit posomorala chipului său negricios, moștenită din bătrîni, odată cu proverbele; mai stăruie în ochii lui căprui, limpezi și buni, o melancolie ușoară, ca o doinci, pe care de asemeni a deprins-o învățînd odată cu vorbele mamei și tristețea traiului ei. E voinic, bine clădit, cu umeri puternici și mîini mlădioase, pentru că soarta l-a făcut pentru muncă grea, fără cruțare. Amintirile sale încep și în inima lui, cu cele două realități mari, grave, care au stăpînit mereu, prin secole, soarta poporului nostru: munca și sărăcia. A fost sărac din prima zi a prunciei sale, și a început să muncească de la nouă ani; la noi la țară munca însemna pe atunci, chiar și pentru copii: prașilă, cosit, arat, tăiat de lemne la pădure... Așa s-au scurs anii, fără nici o schimbare, pînă la război; îl mai tulburau cînd și cînd, în rare răgazuri, cînd truda îi lăsa cîte un luminiș

pentru visare, amintirile tatălui său despre o țară unde munca înseamnă avuție și nimeni n-are dreptul să ți-o fure, și nădejdea înăbușită a unei vieți mai bune... A venit apoi războiul, zdrobirea fasciștilor, a venit, cum zice Ion Covrig: conștiința. E o vorbă înțeleaptă care trebuie înțeleasă așa cum o înțeleg toți oamenii. În această înțeleasă pe viață și pe moarte a poporului nostru cu fasciștii, s-a născut conștiința lui Covrig; lucrurile s-au limpezit, în ochii lui s-au fixat contururile reale ale relațiilor dintre oameni; și-a cunoscut drepturile și drumul său. Și încet-încet, pe măsura firii sale domoale, s-a fixat în mintea sa și o hotărîre. Și s-a fixat acolo pentru totdeauna.

Am înțeles acest lucru, dintr-o întâmplare pe care el mi-a povestit-o în treacăt.

Întorcîndu-se către casă de pe front, cu sufletul îmbătat de bucuria victoriei asupra fascismului și de bucuria revederii patriei, a locurilor natale, s-a gîndit să scurteze din drum și s-o ia pe cărări ce taie peste munte și codri. Nu era singur. O ceată mare de tineri veseli, fericiți, străbătea pădurile și cîmpiile doinind și hăulind. Trecînd peste o punte — un trunchi de brad răsturnat de-a curmezișul unui pîrîu, ajunge la capătul trunchiului, de care mai țineau cîteva crăci desfrunzite și pășește pe una din aceste crăci; atunci lumea s-a cutremurat de explozia teribilă a unei mine. Covrig a intrat într-o noapte neagră și mută care a ținut pînă cînd s-a deșteptat uimit, sfișiat de dureri insuportabile, pe un pat de spital, înfășurat tot în bandaje.

„— Creanga pe care am călcat a lovit cu capătul firul unei mine lăstate acolo de fasciști. Se vede că mi-a fost dat să termin ceva mai tîrziu războiul meu cu blestemații ăia. Norocul meu a fost că n-am călcat direct pe mină; s-ar fi terminat cu mine.“

Rîdea într-un fel ciudat, cu un fel de răutate, parcă ar fi spus: „Am scăpat numai că să le fac în ciudă acelor tîlhari.“

În spital, după ce a fost oprit sîngele și rănile s-au închis, s-au ivit unele complicații. Piciorul drept s-a vindecat, dar stîngul se înnegrise. Doctorii i-au propus amputarea. Covrig a refuzat.

— Trebuie să rămîn întreg! Trebuie să rămîn teafăr!

— Dacă nu-ți tăiem piciorul, mori.

— Mai bine mort, decît neputincios.

Toate argumentele medicilor rămaseră fără rezultat. Covrig voia să se întoarcă acasă teafăr. Avea el un gînd pe care nu-l spunea nimănui, o hotărîre pe care n-o vînduse la nimenea. „Voiam să mă înscriu în partid, cînd m-oi întoarce acasă. Socoteam cu mintea mea de-atunci că în partid, sînt primiți numai oameni teferi, întregi“.

Pe urmă medicii l-au amenințat că-l vor adormi și-l vor opera fără voia lui și fără știrea lui.

„— Atunci, a doua zi, am să iau cearșaful ăsta, uite, am să-l rup fișii, fișii, am să-mi înpletesc o funie și-am să m-acăț acolo de fereastră“.

Repetase și în fața mea gestul și iarăși rise în felul său ciudat, oarecum răutăcios, parcă bucurîndu-se și azi de încurcătura medicilor.

„E nebun!“ au spus ei și l-au lăsat vre-o trei zile în voia lui. A treia sau a patra zi, a venit însuși medicul șef al spitalului, a ordonat desfacerea bandajelor, a pipăit multă vreme de sus și pînă jos piciorul umflat și vînat ca o țevă de luci și a decis scurt:

— Are dreptate. Se vindecă.

Și a arătat, la călcîi, un petecut abia vizibil, de piele care se îngălbenea ușor. Apoi a adăugat: S-a refăcut circulația.

A trecut iarăși o săptămînă și piciorul stîng începu să semene iarăși

a picior omenesc. După o altă săptămână a început operația migăloasă și nespuns de dureroasă a extragerii schijelor.

„În dreptul aveam numai paisprezece, cu stîngul stam ceva mai prost, că erau vre-o treizeci și opt. Erau multe“.

Îl privisem scurt, uimit. Nu glumea de fel. Vorbea serios, parcă ar fi numărât firele de grîu răsărite la proba puterii de germinație a seminței. Omul s-a întors teafăr acasă, s-a înscris în partid și a început să activeze și în Frontul Plugarilor; pe urmă a fost ales în comitetul de plasă al partidului; a lucrat bine și i s-a încredințat conducerea unui curs de partid pentru comuniștii de la sate; o vreme a condus și o secție a sfatului popular raional. Prin cincizeci și unu însă s-a întors acasă, chemat de organizația de bază pentru a pune umărul la vindecarea necazurilor gospodăriei. Se întorsese cam tot atunci și tot dintr-o muncă de activist și Precup Petre, actualul președinte.

Și iată-l acum, în drum, către locuința tatălui său; primise pînă în acea zi destule sarcini de partid, aceasta însă i se părea mai grea decît toate. Ion Covrig mai avusese un conflict cu tatăl său, atunci cînd acesta își părăsise soția cu care trăise vreo treizeci de ani și-și luase o altă femeie, o văduvă. Mama lui Covrig însă murise între timp și conflictul se îmblînzise. Acum era cu totul altceva.

L-a aflat pe bătrîn la masă, prînzînd.

Covrig a intrat în subiect fără ocolișuri:

— Uite ce-i, să vii la organizație să stai de vorbă cu biroul.

— Ce să caut acolo? Doar m-au țîpat afară.

— Nu te-a țîpat nimeni afară. D-ta te-ai legat la cap fără să te doară.

Acum să vii să dai seamă.

— N-am ce să dau seamă.

— Organizația va judeca dacă ai sau n-ai... Și pe urmă, de ce te-ai mîniat pe gospodărie? De președinte n-ai fost bun, dar de colectivist simplu ești bun. Așa că să pofești la lucru și să nu dai pildă proastă.

Bătrînul s-a supărat:

— Ni, la el mă, cine s-a găsit mare înțelept...

— Eu aici vorbesc în numele organizației de bază, și trebuie să-ți spun ca la un tovarăș că nu mai pricepi pulsul istoriei...

— He! Au trimes puiul la cioară s-o învețe cum se zhoară...

— D-ta tată să nu rizi. Pentru cîte-a îndurat mama de la d-ta, te-am iertat, dar pentru ce-ai făcut atunci față de adunare și pentru ce-ai făcut după aceea față de gospodărie, nu te pot ierta; ca tovarăș și ca membru de partid, trebuie să-ți spun în față...

— Măi, măi... a mai zis Hărșan Petre și a căzut pe gînduri. Și s-a tot gîndit vreme de-un ceas, iar feciorul său, Covrig Ion, îl privea fără blîndeță. Pe urmă, tatăl a întrebat:

— Și ce zici tu să fac?

— Întîi să te gîndești bine.

— M-am gîndit.

— Să te mai gîndești.

— Cît să mă mai tot gîndesc? Crezi că nu mi-am bătut capul destul?

Crezi că mie mi-i lesne? Așa crezi tu?

— Nu erez că țî-i lesne...

— Atunci?...

— Să te gîndești pînă-ți dai seama limpede cît de tare ai greșit...

— Ei...

— Și să vii să ne spui... Atunci tovarășii și-or spune părerea, care cum vede lucrurile și cum crede de cuviință...

- Și tu ce crezi, m-or da afară din partid?...
- De unde să știu eu ce va vota adunarea?...
- Dar tu... Tu cum ai vota?...
- Păi... nici eu nu știu încă...

Adunarea nu l-a exclus pe Hărșan Petre din partid, dar l-a criticat cu asprime și l-a sancționat cu vot de blam cu avertisment.

Pe urmă, Hărșan Petre a fost numit la grajdul cailor, unde s-a purtat cu vrednicie, agonisindu-și împreună cu soția sa, în numai acest an, două sute zile muncă, păstrându-și și sporindu-și respectul colectivștilor; a mai dobândit Hărșan Petre și liniște pentru sufletul său, dându-și seama că noua conducere are mai multă pricepere și conștiinciozitate în munca ei — și chiar dacă nu ușor, a trebuit să recunoască, într-o seară zăbovind la stat cu alți câțiva colectivști:

- Măi, ce-i drept, îi sfânt; ăștia știu conduce mai bine decât am știut eu..
- Cei aflați atunci de față au rîs, iar careva a întreat, ironic:
- Ce spui, frate?
- Ca să nu rămîie de căruță, grăjdarul Hărșan Petre a rîs:
- Dacă-ți spun!...

GOSPODARII

E și greu să spui altfel. Cînd a fost aleasă conducerea actuală, în gospodărie erau treizeci și șase de familii, și foarte multe nereguli, și inventarul descomplectat, jefuit, și alteceva nimic. În răstimpul din iarna 1951 spre 1952, și pînă azi, gospodăria și-a schimbat fața cu totul; întîi și-ntîi, noua conducere a căutat și a găsit pe la unul și altul din membrii fostei conduceri carele, plugurile, grapele și alte lucruri furate din avuția gospodăriei; s-a construit un șopron lung de 30 de metri pentru adăpostirea carelor, plugurilor, grapelor, un saivan pentru oile gospodăriei, două silozuri pentru murarea nutrețului vitelor, o crescătorie de porci și una de gîște, a fost împospătată și sporită turma de oi de la 270 la 300 de oi, s-a întemeiat prisaca gospodăriei care azi numără 37 de stupi și alte „mărunțișuri“ ca grădina de zarzavat, rotăria, fierăria...

Despre spiritul gospodăresc al conducerii actuale, vorbesc limpede diagramele afișate pe pereți relativ la veniturile gospodăriei pe anul 1954, înafără de valoarea produselor împărțite colectivștilor:

Din produsele de cîmp lei 91.705,50; din sfeclă de zahăr lei 71.441; din zarzavaturi lei 76.982; din fructe lei 12.983; de pe urma stîinei lei 28.114; din vînzarea porcilor lei 42.927; din vînzarea gîștelor lei 7.954, din alte diverse venituri lei 2.394... Trebuie să notăm că toate aceste produse au fost vîndute statului fie sub formă de cote, ori cooperativelor ori întreprinderilor de stat, la prețuri cu mult inferioare prețurilor libere ale pieții.

A sporit și numărul familiilor intrate în gospodărie, de la 36 la 103, ceea ce însemnează aproape întreg satul.

„Aceste succese i-au infuriat pe dușmani“ — îmi povestise președintele, astă vară. „S-au gîndit să ne lovească, și ne-au lovit. Au aprins șirele de paie rămase pe arie, și profitînd de tulburarea noastră și de faptul că ne aflam toți la arie, muncindu-ne să salvăm cît se putea salva din paie, au dat foc la saivanul oilor, care fiind coperit cu trestie, a ars ca benzina. Și colac peste pupază, se prezintă ăia șase cu cererile de ieșire. Și toate astea într-o singură zi. În ziua de 22 august 1953. N-am să uit cît oi trăi ziua asta. Îmi venea să-mi iau lumea-n cap, nu alta.

„Și-am văzut noi atunci ce-nseamnă prietenia și ajutorul muncitorilor. Nemaiașteptînd programarea, lemnarii de la Reghin ne-au dat imediat scînduri și bîrne și ne-au trimis și cîțiva dulgheri, cărămidarii de la Suseni ne-au dat țigle... noi ne-am suflerat mînecele cu toții, și anume ca să arătăm dușmanilor — pe care din păcate încă nu i-am prins — pînă-n 8 septembrie am ridicat saivanul la loc, mai frumos, mai bun decît ăl ce arsese.

„Dar indivizii tot nu s-au astîmpărat. Astă-primăvară, la 1 Mai, facem noi petrecere populară la pădure, împreună, romîni cu sașii, frățeste, așa cum muncim. Acolo, l-au îmbătut pe Pop Galaftion, unul mai tînăr dintre ei, l-au ațîțat contra sașilor și l-au trimis să provoace scandal, sperînd că vor putea pune la cale o bătaie între romîni și sași; Pop Galaftion a înjunghiat un flăcău sas, noroc că nu l-a omorît. Pe cuțitaș l-am prins imediat, predîndu-l miliției, iar pe scandalagii i-am alungat dintre noi.

„Nădăjdum că cercetările miliției or scoate la lumină și pe cei care or dat foc. A fost arestat după un timp și Bîndilă N. Ion, cel care în conducerea veche a fost contabil și a furat cît a putut“...

CORESPONDENTUL SĂTESC

În vreme ce admiram diagramele, intră în sala clubului Țîră Mihai, brigadierul brigăzii I-a de cîmp, cîștigătoarea drapelului întrecerii socialiste, un vechi cunoscut de-al meu, încă de pe cînd lucram ca reporter la gazeta regională; de atunci încă, Țîră Mihai era un pasionat corespondent al gazetei, de mai multe ori premiat pentru hărnicia, obiectivitatea și consecvența sa în munca aceasta; Țîră a început în ultima vreme să scrie și ziarelor centrale, care de asemenea îi apreciază activitatea.

Ne bucurăm de această întîlnire și strîngîndu-ne mîinile, ne adresăm obișnuitele întrebări de sănătate, apoi ne așezăm la sfat, destăinuindu-ne felurite noutăți, eu despre munca mea, el despre a sa; Țîră Mihai e un om de statură mijlocie, subțirețec, slab la față; ghicești în el o făptură nervoasă, neastîmpărată, de felul oamenilor pentru care viața sedentară înseamnă moarte. El mi-a povestit o dată, cîteva întîmplări din copilăria sa, care m-au înfiorat. Păzea turma unui bogătaș din Idicel-Pădure, poreclit pentru răutatea lui Lup; pe atunci Țîră avea aproape nouă ani, și pentru că jucîndu-se cu alți copii aflați cu oile la pășune a scăpat oile în niște orzuri, chiaburul l-a spînzurat de-un păr sălbatic, și dacă nu-l dezlegau ceilalți copii, înspăimîntați, acolo i se încheia viața. Altădată, un alt stăpîn s-a repezit să-l taie cu săcurea, numai pentru că a izbucnit în rîs, văzîndu-l că nu izbuteste să crape un butuc la care se căznea de-un ceas; dacă n-ar fi sărit vecinii în apărarea lui, s-ar fi întîmplat o poznă.

Pe urmă mă invită la masă, la el, căci se apropiase vremea amiezii. În drum spre locuința sa, Țîră îmi povestește tărășenia cu cireșii tăiați în iarna anului 1953 spre 1954.

„A fost iarnă grea, îi drept — îmi spuse Țîră Mihai. Am îndurat și eu destul de frig, că lemne erau puțineși pădurea departe, drumurile troienite. Recunosc, nu ne-am îngrijit din vreme de problema asta. Nu ne așteptam la iarnă așa de grea. Și nu ne-am agonisit lemne destule.

„Dar Sfatul Popular tot nu trebuia să închidă ochii, că oameni fără răspundere taie cireșii din marginea șoselei. Asta-i păcat; să tai un pom care dă roadă. Pe urmă cireșii ăia erau avutul statului.

„M-am dus și le-am spus la tovarășii de la Sfat: Măi, tovarăși, nu lăsați să taie cireșii! — Eh! Pe-o ureche li s-a băgat pe aialaltă a ieșit. Recunosc, nu am insistat destul. Nu trebuia să mă las.

„Atunci am scris la gazeta la București. Sosește întrebare la Sfat. Tovarășii, dragii de ei, treziți și speriați de gravitatea faptului răspund că nu-i adevărat. S-au tăiat trei cireși care se uscaseră și nu mai rodeau de multă vreme. Corespondentul îi mincinos și i-a pîrît din ură personală.

„Gazeta mă înștiințează despre aceasta. Eu scriu iar. Apoi, dragi tovarăși, se vede că-s prost și nu mai știu număra, și-s orb și nu pot deosebi un cireș roditor de unul uscat, și să veniți dragi tovarăși dumneavoastră că sînteți mai cu minte decît mine și să numărați trunchiurile ciunge ale cireșilor retezati și să puneți mina să vedeți că și acum mai zămuiesc de uscați ce au fost. Așa le-am scris. Recunosc, eram supărat și mi-era ciudă. Cum dracu' să nu ți să pornească ura personală cînd vezi așa lucruri?

„Și-a venit anchetă și s-a văzut că cei trei cireși uscați erau de fapt vre-o șazece de cireși roditori, nici nu așa de bătrîni. Și-or plătit ai vinovați. Dar paguba tot pagubă rămîne. Pîn-or crește la loc puietii ce i-am sădit noi astă primăvară, mai curge o țîră de apă pe Mureș“.

COMENTATOAREA LUI LEV TOLSTOI

Iată-ne ajunși în ograda lui Țîră Mihai. E o ogradă de gospodar proaspăt, în care mai încap unele lucruri, ce se agonisesc cu timpul. Curtea lungă e continuată de o mică livadă tînără. Cum trec spre ușa tinzii, mai văd cotețul porcilor, un grajd mic și-o șură îngustă. Întrînd în casă, ne lovește nările abur plăcut mirositor de mîncare; îmi place să disting aroma papricasului de pui și a mămăligii calde, mestecată de curînd, din făină proaspăt măcinată.

Tinda asta nu se deosebește de alte zeci și sute de tinzi ardelenesti decît prin soba de tuci, care începe a înlocui vatra și cuptorul tradițional, precum și existența, la loc de cinste, a unui bufet în care sînt adăpostite vasele. Altfel deosebire nu-i. Este și pămînt pe jos, sînt și pereți afumați și cuie bătute în pereți pentru diferite întrebunțări casnice. Văd printre altele o ulciacă de lut, smălțuită, acățată cu urechea într-un astfel de cui și descopăr că urechea ulcicii poate ivi și un astfel de folos, înafară de acela că-ți ajută să ții ulcica între arătător și degetul mare.

Gospodina, Maria Țîră, ne întîmpină surîzînd și ne poștește în odaia din față. Acolo ne întîmpină o altă aromă caracteristică locuințelor țărănești din Cîmpia Ardealului: aceea a podelei de lut proaspăt lipite. Aceasta-i o știință secretă a nevestelor de prin aceste sate. Rețeta nu pare a fi complicată, dar are anumite elemente pe care nu oricine poate ajunge a le stăpîni; ele sînt transmise de la bunici la mame și de la mame la fiice; trebuie adică un anumit lut, cu un anumit procent de nisip în el, pentru a putea pregăti din el o pastă cu anumite proprietăți specifice; în această pastă s-amestecă un anumit procent de bălegar de vite, care, pare-se, îi dă coeziune și-o anumită finețe, căci pasta se întinde foarte subțire, aproape ca o vopsea; pe urmă se presară dintr-un ciur iarăși lut afînat și mărunțit, ca un praf galben, care sbicește pasta. Și dichisul odăii e gata.

Recunosc și mirosul puternic al busuiocului, și mă bucur de mușcatele roșii din ferestrele de către uliță. Înțeleg după albeața peretilor — ce par spoii în ajun — și a așternuturilor paturilor, că am intrat în casa unei gospodine harnice. Gustăm apoi din papricăș, care pe aici e gătit cu multă boia încît e foarte iute și-ți arde gura, așa că neapărat trebuie să fie temperată cu un pahar de vin, care nici nu întîrzie. Gazda noastră s-a gîndit la toate, și ni le aduce surîzînd, apoi s-așează și ea la masă, mîncînd alături de noi cu multă poftă.

E o femeie scundă, bălană, îmbrăcată pe jumătate orășenește. Se mișcă cu multă dezinvoltură prin odaie și participă la discuția noastră, demonstrînd o anumită independență, cu totul străină țărăncilor ardeleni de mai de mult.

Zăresc iarăși o noutate. O bibliotecă. Se vede că-i lucrată de un nespecialist, din scînduri geluite, dar nevopsită. Are însă necesarul: polițele pline de cărți și un geam.

Mai observ un ustensil, cam primitiv în felul său, dar nou și modern prin întrebuințarea sa, o mică poliță așezată la căpățiul patului: acolo stă lampa, în fiecare seară unceas, două, luminînd paginile cărții la care citește Țiră Mihai și ale cărții pe care o citește Maria Țiră.

În casa asta, a țaranului colectivizat Țiră Mihai am luat parte la o discuție despre romanul „Ana Carenina”. Țiră nu-i de acord cu entuziasmul nevetei sale.

— Da, am citit — zice el. M-a tot bătut la cap Maria. Îmi tot spunea că-i o carte cu întîmplări foarte interesante. Asta-i drept. Și ce să zic?... Mi-a plăcut. Recunosc, scrie frumos, mai ales cînd scrie despre munca cîmpului; ...boierul acela, Levin... om harnic, recunosc. Dar eu zic că azi noi organizăm mai bine munca... În privința asta n-am învățat nimic...

— Ei, dar despre dragostea lui Levin, despre căsnicia sa... — întreb eu.

Țiră pare că nu-i de-acord nici cu asta.

— Poi cum?... Eu zic: la fiecare cum și-o potrivește...

Maria Țiră e mai însuflețită. Ea a și plîns de mila „bieteii femei”. Și acum vorbește despre Ana Carenina ca despre o cunoștință apropiată, o compătăimește, e gata să plîngă aducîndu-și aminte de amănuntele nenorocirii sale, pe urmă notează:

— Tare frumos îi scris. Și poate că-i drept, dar asta li se poate întîmpla numai la cucoane... la doamne... Mă rog, dacă nu ți-i drag bărbatul îl lași și te duci la ăl pe care-l iubești, dar de ce să-ți lași copilul... Și să te mai și omori... O țărăncă nu și-ar lăsa copiii și să se omoare... Eu n-am copii încă, dar știu...

Aici mă găsește Ion Covrig, care întorcîndu-se de la Reghin aflase că mă aflu în sat și a pornit în căutarea mea.

Aș pleca, dar legile ospitalității nu pot fi călcate. E poftit și Covrig la masă, închină și el un pahar de vin, ia parte și el la discuție.

Apoi ne luăm rămas bun și plecăm să pregătim uneltele pentru pescuitul de a doua zi, cînd fiind duminică, Covrig are zi liberă...

DAN HĂULICĂ

ÎN JURUL OPEREI CRITICE A LUI G. IBRĂILEANU

O discuție adâncită a problemelor pe care le ridică activitatea lui G. Ibrăileanu nu oferă numai prilejul reconsiderării unui capitol însemnat al istoriei noastre literare, acela legat de figura criticului moldovean și de revistă ieșeană „Viața Românească”. Din moștenirea lui Ibrăileanu se desprind îndemnuri prețioase pentru actualitate. Cercetarea ei ne invită să medităm asupra unora dintre sarcinile cele mai acute ale criticii noastre literare, să le examinăm mai îndeaproape.

De aceea e foarte bine venit studiul amplu despre „Moștenirea lui G. Ibrăileanu” pe care-l semnează Savin Bratu în numărul 9 din 1954 al revistei „Viața Românească”¹⁾ El poate servi ca o bună bază de discuție, ca un punct de plecare la dezbateră largă pe care a propus-o redacția revistei „Viața Românească” atunci când l-a publicat. Îl face propriu pentru aceasta faptul că, urmărind să ne dăruiască o privire de ansamblu asupra activității criticului moldovean, articolul îmbrățișează aspecte foarte variate ale gândirii lui Ibrăileanu, în analiza cărora Savin Bratu nu evită dificultățile, abordând chestiunile esențiale.

Orientarea cercetătorului într-un material cum e cel furnizat de scrisul lui Ibrăileanu, în care și-au găsit expresie contradicții serioase, se izbește de greutăți considerabile. Savin Bratu a știut însă, de cele mai multe ori, să sezeze semnificația exactă a unor atitudini și manifestări, să

le aprecieze just. Studiul său mărturisește din partea autorului un efort real în direcția apropierii cu înțelegere și răbdare de tot ceea ce e pozitiv în personalitatea lui Ibrăileanu.

Se vede în articol preocuparea de a pune în lumină o trăsătură caracteristică a a acestei personalități, dragostea de adevăr care l-a însuflețit mereu pe Ibrăileanu. Inteligență vie, înzestrată cu un ascuțit simț de pătrundere, el reușea de obicei să-și depășească orizontul politic, sensibil îngustat după despărțirea de mișcarea socialistă, să-și corecteze unele formulări teoretice nesigure sau cronate, atunci când trecea pe terenul faptelor concrete, asupra cărora se aplica cu deosebită seriozitate. E un lucru pe care Savin Bratu îl semnalcază nu odată, subliniind pe această cale marea probitate intelectuală a criticului.

Creșelile care pătează activitatea lui Ibrăileanu după 1900 și mai ales după 1905 în perioada în care devenise un purtător de idei al poporanismului, nu-i pot alunga cu totul din suflet năzuința de a-și închina forțele luptei pentru binele poporului. Căutând să descopere ceea ce l-a susținut în lupta lui neobosită pentru o literatură realistă, legată de popor, articolul atrage atenția asupra democratismului sincer al lui Ibrăileanu, din nefericire „îndus în eroare de „poporanism”. Și tot astfel Savin Bratu se oprește mai îndelung asupra editorialului „Pacea” din ziarul „Momentul”, scris cu prilejul păcii separate de la Buftca, citind rînduri în care dragostea profundă de țară a criticului se descarcă într-un impresionant elan liric, rînduri

¹⁾ Observațiile cu privire la studiul lui Savin Bratu conținute în articolul de față vin din partea colectivului de literatură de la Facultatea de Filozofie din Iași.

în care vibrează patriotismul lui ofensat.

La un om de cinstea lui Ibrăileanu, renunțarea la multe din convingerile tinereții socialiste nu se putea înfăptui fără o frământare puternică. Această luptă lăuntrică, care se regăsește în întreaga activitate a criticului, Savin Bratu a încercat s-o reconstituie în studiul său arătînd cum mai totdeauna tendințele pozitive, năzuințele legate de idealurile de progres și libertate se dovedeau mai tari decît cele care-l trăgeau pe drumuri greșite.

Zbaterea aceasta continuă, căutarea aceasta arzătoare conferă existenței lui Ibrăileanu un anumit dramatism. Și o asemenea perspectivă e de natură să dea oarecare unitate interioară articolului, a cărui compoziție păcătuiește prin amestecul inutil al criteriului cronologic cu celsistematic. Problemele se ivesc pe neașteptate, înserate în expunerea biografiei, deși asupra unora din ele, combaterea semănătorismului, de pildă, se revine în partea a doua a articolului, care tinde să sistematizeze „moștenirea” lui Ibrăileanu. Iar prezentarea unei opere bine ordonate cum e „Spiritul critic în cultura romînească” se face în două etape, la un interval de cîteva pagini, pentru rațiunea de ordin cronologic, întâmplătoare, că publicarea ei a început la „Curentul nou” și a sîrșit la „Viața Romînească”. Dar bogăția de idei din scrisul lui Ibrăileanu necesita o sistematizare a problemelor și apoi, în cuprinsul fiecărei probleme, o urmărire cronologică a poziției criticului, de-a lungul întregii sale activități.

În prima parte a articolului, în care se tratează adolescența și tinerețea lui Ibrăileanu, expunerea biografiei merge prea lent, mai ales că nu se aduc date noi, altele decît cele cunoscute. Însă nu e omis niciun element care ar putea arunca lumini asupra evoluției de mai tîrziu a criticului.

Interesul pentru lectură și studiu, obișnuința de a gîndi dialectic, strădania de a explica științific fenomenele naturii și societății i le-au stimulat preocupările socialiste. „Dezvoltarea lui Ibrăileanu, în

adolescența sa, tocmai în acest spirit—spune Savin Bratu — pune bazele neîncetatului efort al criticului de mai tîrziu de a înlătura din studiile sale diletantismul de a realiza cu fiecare recenzie chiar, o cercetare științifică a fenomenului literar”.

De asemenea articolul stăruie cu grijă asupra împrejurărilor care-l vor determina să abandoneze idealurile socialiste. E vorba de înseși slăbiciunile mișcării socialiste, de confuzia ideologică pe care o introdusesese în partidul social-democrat oportunismul unei păști însemnate din conducerea acestuia; e vorba de faptul că Ibrăileanu, „intelectual legat de „generoși” prin toată activitatea sa militantă”, nu cunoștea îndecajuns forțele vii ale mișcării (clasei muncitoare).

Totuși, cu toate numeroasele mențiuni biografice, tratarea perioadei socialiste e sumară în articolul lui Savin Bratu. Nu sînt suficient valorificate ideile înaintate pe care le găsim la fiecare pas în articolele lui Ibrăileanu dintre anii 1889—1895. Ele constituie o parte importantă a moștenirii criticului și mai toate preocupările sale valabile din activitatea de după 1900 își au originea în anii rodnici ai formației sale socialiste.

Paginile semnate de el în revista „Școala nouă”, în 1889 și 1890, la vîrsta de 18—19 ani, nu trebuie trecute cu vederea, cu toate fireștile lor incertitudini și imprecizii. Nu numai că Ibrăileanu avea de gînd, probabil, să reia în studiul „Porno-grafia în artă”, menit să figureze în volumul de „Note și impresii” pe care-l proiecta în 1897¹⁾ ideile din „Naturalism și pornografie” articolul din revista de la Roman care fusese apreciat de C. Dobrogeanu-Gherea. Dar cînd tînărul Ibrăileanu nota în nr. 3 din 15 august 1889 al „Școlii noi”: „Un stil umflat, lipsit de idei, ie ca și un corp bûget, lipsit de sînge. Precum sîngele nutrește, dă viață corpului, așa și ideile dau viață stilului” — nu anticipa el o direcție fundamentală a criticii sale, interesul pentru conținutul ideologic al operelor analizate? Iar cînd în altă „notă” din

¹⁾ v. S. Podoleanu „Un proiect de volum al lui G. Ibrăileanu”, Adevărul literar și artistic nr. 806 (17 mai), 1936.

nr. 2 al revistei¹⁾, iscălită, ca și aceea citată mai sus, cu inițiala „I“, încerca să deosebească poezia de muzică sau când sub pseudonimul I. Chileanu, traducea din „Laocoon“ al lui Lessing²⁾ un fragment care stabilea distincții între obiectul plasticii și al poeziei, nuschita oare preocuparea sa de mai târziu, de a surprinde specificul artei literare? De asemenea el încerca să fundamenteze, „într-o formulare încă nesigură, cerința de adevăr în artă, realismul“³⁾.

Se înțelege că înseamnă a minimaliza contribuția revistei „Școala nouă“ la formarea lui Ibrăileanu, definind-o așa cum face Savin Bratu: „Rolul ei (al revistei) a fost însă deosebit de însemnat în evoluția lui Ibrăileanu: tânărul căpătase obiceiul colaborării regulate la o publicație“. În realitate, aici se află în germene atâtea din ideile care vor da un caracter științific celei mai mari părți din activitatea sa de critic literar. Iar pozițiile materialiste pe care se situează acum ferm Ibrăileanu, evidente în așteptările sale, începând chiar cu primul număr al revistei⁴⁾ ne îndreptătesc să acordăm mai multă stimă acestui debut publicistic care a fost colaborarea la „Școala nouă“.

În continuare Savin Bratu arată că, în aceeași perioadă, Ibrăileanu a colaborat la revista socialistă „România viitoare“ din Brăila — care, ni se pare, nu se află nici în colecția Bibliotecii Academiei R.P.R. — „fiind mereu prezent în paginile ei, luînd atitudine împotriva unor articole proaste de la altă publicație, polemizînd, exprimîndu-și părerile, împărțînd idei“. Dar ce altceva ar putea face un publicist decît să-și exprime părerile sau să împărțască, prin scrisul său, idei? Vagul unor atari informații nu ne poate ajuta să avansăm în cunoașterea acestui aspect al activității lui Ibrăileanu.

Merita, de asemenea, un examen mai

¹⁾ Școala nouă, 1 august 1889.

²⁾ „Pricina pentru care tabloul poietului poate deveni numai rar tabloul pictorului“. Școala nouă nr. 13 (31 decembrie) august) 1889.

³⁾ „Naturalism și pornografie“, Școala nouă nr. 13, ianuarie, și 14, februarie 1890.

⁴⁾ „Note“, Școala nouă nr. 1, iulie 1889.

atent conferința intitulată „Darwinismul social“, al cărei text a fost publicat în revista „Critica socială“⁵⁾. În ceea ce privește „aplicații(le) proprii“⁶⁾ ale darwinismului la procesul evoluției societății“, pe care, după Savin Bratu, le-ar face Ibrăileanu aici, trebuie spus că, încă înainte de 1892, „pieirea claselor mijlocii“ fusese discutată la noi într-un spirit vulgarizator în lumina ideii dispariției formelor intermediare dintre specii, în ziarul „Munca“, care traducea un articol de Bernard, consacrat acestei chestiuni, din „Le socialiste“⁷⁾. Se vorbea de aplicarea acestei idei la viața socială întreprinsă de profesorul Giard din Paris, arătîndu-se că partidele mijlocii și moderate pier foarte repede.

Dar la Ibrăileanu găsim doar „analogii“, cum se exprimă el însuși undeva, în cuprinsul articolului, între soarta micii burghezii și aceea a speciilor mijlocii. Căci ruina acestei categorii sociale e explicată just, pe baza unor factori economici, concurența zdrobitoare a mării producții capitaliste etc. Trebuie de reținut, însă, protestul lui hotărît împotriva „transformării sociologiei în capitol de zoologie“, a cărei pricină „stă... în aceea că nu s-a ținut socoteală de mediul social“. Tocmai acest mediu îl desparte pe om de animale, care „sînt supuse pur și simplu împrejurărilor naturale numai“. Identificarea socialului cu biologicul servește anumite interese de clasă. Ea se împărțese, văzînd „în toată dezvoltarea omenirii lupta pentru traiul de la individ la individ“, din individualismul, „care, ca mod de a gîndi în chestiile sociale, este expresia teoretică a intereselor și relațiunilor economice burgheze“. Învățății burghezi care vor să scoată o probă împotriva comunismului din teoria selecției naturale „începură a vorbi de omenire ca de orice altă specie animală. Dar această aplicare a darwinismului brut la societate ieste vulgară. Și, fiindcă această greșeală o face și un Spencer, un Haeckel, ni se lă-

⁵⁾ nr. 6-7 (mai-iunie) și 8-9 (iulie-august) 1892.

⁶⁾ Sublinierea noastră, D.H.

⁷⁾ „Pieirea claselor mijlocii“, Munca, 17 februarie 1891.

murește cum interesul de clasă pervertește judecata oamenilor celor mai de samă“.

Remarcabilă în „Darwinismul social“ e tocmai afirmarea netă a unor teze materialist-istorice, accentul puternic pus pe interesele de clasă. „Democrații“, radicalii care slujesc interesele micii burghezii, sînt idealisti, spune Ibrăileanu „*ei nu cunosc evoluția societății, nu cunosc teoria luptei de clasă*“. „*Cerînd restabilirea și garantarea micii proprietăți*“, „*această democrație este reacționară, în înțeles științific*“. Nu putem decît regreta că acest punct de vedere lucid, însușit din frecventarea marxismului, a făcut loc mai tîrziu, în gîndirea lui Ibrăileanu, erorilor poporanismului, care scamăna atît de bine cu „democrația“ combătută de el în „Darwinismul social“.

Studiul din „Viața Romînească“ se ocupă mai îndeaproape cu revista „Evenimentul literar“, aducînd citate semnificative din texte ca „Înrîurirea artei“, „Originalitatea formei“ sau din articolele din seria — „suita“, cum îi spune Savin Bratu „Psihologia de clasă“, care-i face autorului impresia — după noi, falsă, dat fiind planul riguros și alura pe alocuri didactică a tratării — unei „causerii prelungită pînă la epuizarea ideilor izvorîte dintr-un subiect oarecare“. Articolul extrage din paginile semnate în „Evenimentul literar“ de Ibrăileanu cîteva observații care indică spiritul ascuțit al viitorului critic, aceea, de pildă, cu privire la capacitatea scriitorului mare de a depăși limitele propriei sale concepții ideologice, prin „*forța de pătrundere și impresionabilitatea (sa) artistică*“, prin observarea adîncă a vieții.

Savin Bratu arată că încă din perioada colaborării la „Evenimentul literar“, sub influența lui C. Stere și acțivind numai în mijlocul „generoșilor“, Ibrăileanu „*trebuia să fi început să vadă în socialismul românesc ceea ce doreau să vadă dușmanii dezvoltării mișcării muncitorești și ceea ce va spune el însuși mai tîrziu*“, anume „*o specie de democratism cultural, generos și cu aspirații de înfrățire cu omenirea întregă*“.

Remarcînd că în anii aceștia care preced trădarea „generoșilor“ se va fi petrecut

schimbarea concepției lui Ibrăileanu despre revoluție în reformism, renunțarea sa la revoluționarism, studiul lui Savin Bratu nu-și propune însă, să cerceteze elementele care în articolele lui Ibrăileanu din „Evenimentul literar“ poartă semnurile orientării sale spre poporanism. Determinarea exactă a acestor elemente, deși comportă unele dificultăți, ar fi fost cu atît mai utilă, cu cît s-a susținut mai de mult¹⁾ că Ibrăileanu ar fi participat la „*cucerirea*“ revistei de către C. Stere, că „*această cucerire a fost precugetată*“ și deci el și-ar fi început colaborarea la „Evenimentul literar“ cu intenția nemărturisită de a asigura succesul manevrei lui Stere. Dar aceasta pare o supoziție greu de admis pentru motivul că notele care pot aparține exclusiv poporanismului se reduc în esență, în scrisul lui Ibrăileanu din această perioadă, la una singură, la ideea de „datorie“ a intelectualilor „*față cu poporul, care ne hrănește și pe spinarea căruia ne cultivăm*“.²⁾ Solicitudinea față de masele populare pe care o sugerează ideea „datoriei“ capătă în cadrul poporanismului — și în formularea citată mai sus — un sens străin luptei de clasă, devenind gestul de apropiere a „păturii culte“, „suprapuse“ a celor „de sus“, cu cei „de jos“, cu „masele muncitoare“. Probabil, însă, că Ibrăileanu nu era pe deplin conștient de aceasta, căci definea în alt articol³⁾, așa cum semnaleză și Savin Bratu, arta ca „*o armă admirabilă în lupta de clasă*“ și respingea concluzia cronată că „arta poate împăca clasele“.

La „Evenimentul literar“ nu se săvîrșise deja, ci abia se schița cotitura lui Ibrăileanu spre poporanism. O dovadă în această direcție o furnizează și faptul că articolele publicate de el, după dispariția „Evenimentului literar“ în ianuarie și februarie 1895 în „Lumea nouă“, unde fusese chemat redactor, nu-s deloc viciate de influența ideilor poporaniste. Unele

¹⁾ G.C. Nicolescu, „Ideologia literară poporanistă“, Buc. 1937, p. 60.

²⁾ „Literatură pentru popor“, Evenimentul literar nr. 42, 3 oct. 1894.

³⁾ „Înrîurirea artei“, Evenimentul literar nr. 9, 11 febr. 1894.

dintr-însele, de pildă „Opt ore în minc¹⁾ „Au învins²⁾ sau „Învățămint³⁾), demască exploatarea proletariatului și luptă pentru satisfacerea unor revendicări ale muncitorilor. Așa dar interesele lor erau încă în atenția lui Ibrăileanu, indiciu că orizontul său politic nu se strîmțase încă sub presiunea ideologică a poporanismului.

Trebuie de corectat de asemenea opinia potrivit căreia un articol ca „Geniu necunoscut“, apărut tot în „Evenimentul literar⁴⁾ și pe care Savin Bratu nu-l pomenește. constituie o piesă reprezentativă pentru ideologia poporanistă⁵⁾. Dragostea entuziastă pentru creația populară, pe care Ibrăileanu și-o afirmă aici pentru prima dată, nu e nicidecum apanajul poporanismului,

Așa dar, în ansamblul ei, activitatea lui Ibrăileanu la „Evenimentul literar“ se cuvine a fi apreciată pozitiv. Iar între colaboratorii revistei, el era unul din cei care deținea pozițiile cele mai înaintate. O comparație între articolul lui despre „Înrîurirea artei“, cu definiția admirabilă dată acolo artei, și între articolul program al revistei, „Calea noastră⁶⁾, ar reliefa cu putere meritele lui Ibrăileanu. În „Calea noastră“ se declară: „Pentru noi, arta are menirea de a fi „gustată, de a ne procura plăcerile cele mai nobile și mai frumoase precum și aceea de a stabili simpatie și iubire între toate ființele care constituie societatea“. Exigențele cărora trebuie să le răspundă lucrările literare publicate în revistă sînt „sinceritatea și lipsa trivialismului“. Ibrăileanu susținea că cerința unei arte militante, cerința ca „poezii să fie pătrunși de simțămîntul misiunii lor sociale și morale“ reprezintă „pretenții exagerate“, o năzuință irealizabilă mai ales la noi. Asemenea teze confuze capitularde, creau terenul favorabil pentru propaganda unor idei străine de ideologia socialistă. Lucru semnificativ, C. Stere pornea de la

lipsa de exclusivism pe care o preconiza pentru literatură articolul „Calea noastră“, pentru a strecura poporanismul ca pe „*minimul* de cereri pe care-l putem face artiștilor⁷⁾. E o deosebire radicală între liberalismul pe care-l conține programul citat mai sus și între intransigența de care dă dovadă Ibrăileanu tot în unul din primele numere ale revistei, în „Psihologia de clasă⁸⁾, unde-l admonestează vehement pe Traian Demetrescu pentru inconsecvențele manifestate în „Intim“, avertizîndu-l că o asemenea carte nu este compatibilă cu convingerile și cu sentimentele unui socialist autentic.

Cu „Evenimentul literar“ se încheie paragraful care dezvoltă în articolul lui Savin Bratu activitatea lui Ibrăileanu din perioada socialistă. Lipsește însă aici o concluzie care să sintetizeze rolul acestei activități în evoluția ulterioară a criticului, care să accentueze continuitatea ce există între gîndurile care-l frămîntă în anii aceștia și altele din preocupările sale de mai tîrziu.

Mai departe, articolul lui Savin Bratu se ocupă de activitatea de după 1900 a lui Ibrăileanu. Semnalăm în treacăt, în legătură cu această perioadă, o mică inadvertență de ordin documentar. Ibrăileanu nu funcționa la Universitate din 1912, ci din 1909; pînă în 1912, însă, cu întreruperi de un an, fusese profesor suplinitor.

Dar, încă o chestiune cu caracter biografic, înseamnă a arăta o asprime nemeritată față de Ibrăileanu, întrebunțînd în legătură cu reclusiunea lui din anii aceștia, cu noaptea traiului său, cu anomaliile sale, termenul de poză⁹⁾. Lasă că e greu de conceput posibilitatea ca Ibrăileanu să pozeze „sincer“, cum concede Savin Bratu, încercînd să atenueze duritatea formulării sale. Toți, însă, care l-au cunoscut îndeaproape știu că Ibrăileanu era cu adevărat bolnav. Microfobia și celelalte fobii ale lui, hipersteziile, in-

1) Lumea nouă, 1 februarie 1895.

2) Lumea nouă, 21 februarie 1895

3) Lumea nouă, 25 ianuarie 1895.

4) nr. 13, 14 martie 1894

5) G.C. Nicolescu, lucrarea deja citată p. 62-63

6) nr. 1, 20 decembrie 1893

7) C. Șărcăleanu, „Ce cerem de la artiști“, Evenimentul literar, nr. 12, 7 martie 1894

8) „Psihologia de clasă“, Evenimentul literar nr. 4, 10 ianuarie 1894

9) v. articolul lui S. Bratu, p. 164

somniile de care — spune M. Sadoveanu¹⁾ — Ibrăileanu suferea deja în 1906, erau suferințe reale. Cum arată undeva Cezar Petrescu²⁾, el își privea gesturile excentrice cu „îngăduitoare autoironie“. O frîntură din interviul pe care i-l ia F. Aderca e revelatoare:

„Nu fumează: enervează însă tot timpul o țigară pe care a aprins-o înfi la carton, spre a o dezinfecta.

— N-ași vrea să fumez cu microbi, explică el. (Ibrăileanu).

— Foarte bine, foarte bine, afirm.

— De unde?... ripostează inteligent. O manie și asta... Am și manii“.

E în luciditatea aceasta cu care se privește o atitudine opusă oricărei poze. Individualismul care sporește acum în personalitatea lui Ibrăileanu nu poate justifica calificativul pe care-l dă Savin Bratu atitudinii și izolării criticului din anii dinaintea primului război mondial.

Un merit de seamă al articolului „Moștenirea lui G. Ibrăileanu“ stă în felul nou în care caracterizează „Viața Românească“, disociind între ideologia poporanistă a revistei și între orientarea ei literară, datorată în primul rînd lui Ibrăileanu. Savin Bratu a observat cu justețe că literatura „Vieții Românești“ a depășit în mod practic limitele programului poporanist, făcînd din revistă, pentru timp de aproape trei decenii, „cea mai mare publicație literară progresistă din țara noastră“. I se acordă astfel lui Ibrăileanu un titlu considerabil la recunoștința generațiilor viitoare. Căci el a fost acela care, într-o perioadă de adînc confuzionism ideologic, bîntuită de decadentism, a „așezat „Viața Românească“ pe cîșiva piloni puternici...: prictenia și dragostea pentru creația populară, încrederea în forțele creatoare ale poporului, dezgustul față de snobismul cosmopolit, disprețuitor al creației naționale, repulsie față de șovinismul sălbatic și barbar al teoreticienilor fascismului“. Lui i se datorește promovarea hotărîită a realismului în paginile revistei.

¹⁾ M. Sadoveanu, „G. Ibrăileanu“, Adevărul literar și artistic, 12 aprilie 1936

²⁾ Cezar Petrescu „De la C. Vraja la G. Ibrăileanu“. Adevărul literar și artistic 12 aprilie 1936

Încadrată în atitudinea ostilă a lui Ibrăileanu față de cosmopolitism, teoria „specificului național“ prilejuiește lui Savin Bratu considerații interesante. El descoperă cauza înverșunării cu care critica burgheză l-a atacat pe Ibrăileanu pentru această teorie, în aceea că marele critic o „întrebuința... ca o armă de luptă împotriva decadentismului, pentru o literatură legată de popor“. Tocmai aceasta îl separa de „tradiționaliștii“, care eliminau din ideea „specificului național“ orice conținut democratic.

Dar surprinde reproșul pe care i-l aduce aici Savin Bratu lui Ibrăileanu, anume că a ignorat „tezele științei marxiste în legătură cu definirea științifică a națiunii și cu precizarea semnelor ei distinctive“. Nu știm cum ar fi fost cu puțință să se întîmple altfel, de vreme ce definirea științifică a națiunii a fost făcută de I. V. Stalin în 1913 în „Marxismul și problema națională“, iar teoria „specificului național“ a lui Ibrăileanu era deja, în liniile ei hotărîtoare, formulată în 1906. De altminteri lucrarea lui I. V. Stalin și chiar numai ideile ei n-au putut fi cunoscute la noi decît mult mai tîrziu, după 1913.

Fără să restrîngă, cum s-a procedat în dese rînduri, analiza lucrării lui Ibrăileanu „Spiritul critic în cultura românească“ la o discuție a regionalismului, articolul lui Savin Bratu desprinde mai multe probleme din cele pe care le angajează această scriere științifică de vervă ideologică, abundînd în observații subtile, în considerații profunde.

Între altele, studiul lui Savin Bratu vorbește în chip judicios despre rechizitoriul pe care Ibrăileanu îl adresează „Junimii“ mai ales cu ocazia comparației dintre programul junimist și acela al patruzecioptiștilor. Sezîsînd cu perspicacitate esența antipopulară a junismului, leama de „accesul mulțimii la treburile statului“, combătînd tenace conservatorismul, Ibrăileanu se lasă, însă, deseori amăgit în „Spiritul critic în cultura românească“ de faima mincinoasă a lui I. Brătianu și mai ales a lui C. A. Rosetti, pe care-i crede reprezentanți autentici, ba chiar „cei mai înaintați“³⁾, ai idealurilor

³⁾ v. de pildă. „Spiritul critic în cultura românească“, p. 126-127.

revoluției de la 1848. Ignorînd reacționarismul liberalilor, el este înclinat să interpreteze critica demagogiei lor, întreprinsă de unii scriitori, Caragiale de exemplu, ca un atac la adresa democrației, ca o mărturie certă de conservatorism: „mai întotdeauna cînd un scriitor își bate joc cu perzistență de „demagogism“, el vrea să atace democratismul. El utilizează demagogismul penru a caracteriza democratismul“¹⁾). Această convingere eronată, aceste serioase concesii făcute, sub influența ideologiei poporaniste, liberalismului burghez, care, din nefericire, se înfîlnesc nu odată în lucrare, viciindu-i și concluziile, nu pot fi trecute sub tăcere, cum se întîmplă în articolul lui Savin Bratu.

O idee majoră a acestui articol este sublinierea străduinței lui Ibrăileanu de a da baze științifice cercetării literare. Criticul „Vieții Romînești“ a mers către o știință a literaturii, axată pe ideea legăturii dintre literatură și viața societății, pe înțelegerea artei ca o reflectare a realității, ca o expresie a unor „tendințe“. A știut să țină seama, cînd judeca valoarea unei opere, de conținutul ei ideologic, accentuînd importanța criteriului moral în aprecierea lucrărilor artistice.

În această problemă cardinală a tendenționismului, tratată în studiul lui Savin Bratu cu referințe bogate, dar cam fărîmițat, Ibrăileanu merge pe urmele lui Gherca, care susținuse²⁾ că „artă fără tendință nici nu poate să fie“.

Totuși, tot în „Tendenționismul și tezismul în artă“. Gherca însemnase limitativ: „Bine înțeles, o poezie ce descrie un asfințit de soare nu exprimă tendințele sociale ale unei epoci“. Criticului de la „Contemporanul“ i se părea, deci, uneori, că numai „dacă arta va atinge viața socială, va exprima tendinți sociale“. Ibrăileanu, însă, afirmă în repetate rînduri că tendințele sînt inerente artei, tocmai pentru că aceasta implică o selecție a datelor furnizate de realitate, selecție care se operează în funcție de atitudinea scriitorului, de concepția sa de viață. După el,

¹⁾ „Spiritul critic în cultura romînească“ p. 128.

²⁾ „Tendenționismul și tezismul în artă“, Studii critice, vol. I. p. 297.

„opera de artă, prin definiție, are o tendință, adică conține în ea și atitudinea scriitorului față cu viața zugrăvită“³⁾). Așa dar el nu circumscrie tendințele în perimetrul artei „cu teme „sociale“. Indiferența pe care o afișează uneori autorul față de realitățile sociale înfățișat în opera sa e ea însăși o atitudine determinată, spune Ibrăileanu în „Probleme literare“. Iar arhitectura și muzica nu pot pleda în favoarea ideii „artei pentru artă“⁴⁾, pentru motivul că în cazul lor e vorba nu atît despre „reproducerea lumii din afară“, ci mai ales de „exprimarea sentimentului și a concepției“ artistului.

Savin Bratu a arătat în articolul său că pentru Ibrăileanu „concepția asupra vieții este chiar o condiție estetică a operii de artă“⁵⁾; ea nu rămîne fără consecințe asupra capacității scriitorului de a vedea adevărul, asupra realismului lucrării sale. Chipul acesta de a vedea lucrurile se schițează încă la Gherca, care lega, de pildă, în „Personalitatea și morala în artă“⁶⁾ amploarea observației autorului satiric, adîncimea criticii lui, de înălțimea idealului social care-l animă.

Cu Dobrogeanu Gherca⁷⁾ se înfîlnește Ibrăileanu și atunci cînd dezvăluie cu limpezime semnificația socială a teoriei „artă pentru artă“, dînd la iveală esența ei reacționară. Clarviziunea, manifestată cu acest prilej, care avea să fie taxată de Eugen Lovinescu drept „platitudine în gîndire“, constituie un merit al lui Ibrăileanu căruia studiul lui Savin Bratu îi dă cuvenita subliniere.

Nu ni se atrage însă atenția în acest studiu asupra aptitudinii lui Ibrăileanu de a discrimina cu mai multă ascuțime decît Gherca tendințele unor opere, de a le raporta la categorii sociale mai bine

³⁾ P. Nicanor et. Comp. „Iar tendenționismul în artă“, „Viața romînească“ nr. 7—8—9, 1915

⁴⁾ „Probleme literare“, „Viața romînească“ nr. 8—9, 1906.

⁵⁾ Scriitori și curente, p. 100

⁶⁾ v. Studii critice, vol. II. ed. III. 96—97

⁷⁾ v. de exemplu, „Tendenționismul și tezismul în artă“, Studii critice vol. I. ed. 4-a, p. 300

diferențiate. Tendințele sînt tocmai efectul condiționării creației artistului de către mediu și fiindcă, sub influența lui Taine, Gherca vorbea de multe ori prea general despre mediul social, fiind nu odată silit să se oprească la „tendințele epocii“, ale „societății“, să mențină într-un oarecare vag tabloul social pe care-l stabilea. El simplifică lucrurile făcînd apel exclusiv, în explicarea caracterelor mișcării noastre literare, la mentalitatea categoriei sociale a intelectualilor, pe care-o socoate în chip greșit — și nu e vorba numai de termeni — „clasa proletarilor culți“.

În schimb e un indiciu de perspicacitate faptul că Ibrăileanu, spre deosebire de Gherca își dădea seama, în „Psihologia de clasă“, că „pătura cultă“ nu alcătuiește o categorie socială independentă, fiind în condițiile de atunci, în cea mai mare parte, „*slugă burtăverzimei și burtăverzizată ca însăși*“¹⁾. Și, pe cînd Gherca identifica în decepționism sentimentalitatea și atitudinile „clasei proletarilor culți“ Ibrăileanu observa cu justețe că „*melancolia păturii noastre culte este un produs al pieirii ... micii burghezii*“²⁾. Dintre lucrările lui Ibrăileanu, care repudiasse cu hotărîre în „Psihologia de clasă“ umanitarismul burghez, considerarea omeniirii ca un tot armonios, mai ales „Spiritul critic în cultura romînească“ mărturisește capacitatea criteriului de a distinge, într-un spirit de cele mai multe ori exact, interesele variate ale diferitelor categorii sociale și modul în care se reflectă ele în literatură.

Lui C. Dobrogeanu-Gherca îi aparține prima încercare făcută la noi de a fixa sensul termenilor „tendință“ și „teză“.

În timp ce tendința este organică personalității artistului, exprimînd direcția în care el e determinat de către mediu, teza are un caracter exterior, reprezentînd adoptarea accidentală de către artist a unei anumite idei. „*Pentru teziști, un artist, poet de pildă, poate după o teză dată (de aceea îi numim teziști) să scrie orice, azi o odă unui monarh, mîine o odă republicii; artistul e un meșteșugar, se aseamănă cu*

împlărarul, care face azi un tron pentru rege, iar mîine poate face unul pentru președintele republicii“³⁾. În ultimă instanță, deosebirea dintre tendenționism și tezism e pentru Gherca, de ordinul sincerității. Ea tinde să pună în valoare tocmai lipsa de îngustime a criticului. Cînd le pretinde poetilor să scrie opere „educatoare și moralizatoare“, el nu le prescrie teze, rețete; dar, sfătuiindu-i să cînte în deplină sinceritate ceea ce le frămîntă inima, îi îndeamnă să-și umple sufletul cu „*cele mai înalte sentimente și idealuri, cu cea mai înaltă morală a veacului nostru*“⁴⁾. Desigur pentru ca tendința să fie realmente operantă, se cere ca ea să fie încorporată intim în substanța operei. Ea „*trebuie să reiasă* — spunea Engels în celebra scrisoare către Minna Kautsky⁵⁾ *din situație și din acțiune însăși*“. Nu e mai puțin adevărat, însă, că pentru aceasta sinceritatea este o condiție care se cade a nu fi disprețuită.

(Preocupat să sublinieze calitatea organică necesară a tendinței, Ibrăileanu va arăta că artistul își depune în opera sa sentimentele și concepțiile „*nu pentru că i le cere cineva, nici măcar pentru că și le impune el, ci pentru că le are. El n-ar putea să creeze o altfel de operă de artă*“⁶⁾. Dar de aici criticul va conchide că este „tezistă“ arta „transformată conștient în mijloc de propagandă“⁷⁾ și va respinge intenția „de a transforma arta omenească în tribună de propagandă politică“⁸⁾. Căci, „ori de cîte ori un scriitor vrea să propage teorii prin opere de artă, nu face artă“⁹⁾. El va declara că artistul e un „soliloc“ care nu țintește să „convingă“ prin opera sa, precum face oratorul. Ar fi fost bine ca

³⁾ „Tendenționismul și tezismul în artă“, Studii critice vol. I ed. 4 p. 303.

⁴⁾ „Tendenționismul și tezismul în artă“, Studii critice, vol. I ed. 4 p. 306

⁵⁾ Din 26 noiembrie 1886, în. K. Marx și F. Engels despre artă și literatură.

⁶⁾ „Probleme literare“, „Viața Romînească“ nr. 8 și 9, 1906

⁷⁾ V. Spiritul critic în cultura romînească p. 116

⁸⁾ Scriitori și curente, p. 103

⁹⁾ „Probleme literare“

¹⁾ Evenimentul literar nr. 4, 10 ianuarie 1894

²⁾ „Psihologia de clasă“, Evenimentul literar nr. 12, 7 martie 1894

ascunerea erori să fi întâmpinat o critică mai ascuțită.

Ibrăileanu a întrezărit el însuși eroarea formulărilor de această categorie risipite uneori în opera sa. În același text, în „Probleme literare“, la mică distanță de fraza citată puțin mai sus, el simte că s-a înșelat: „În discuția cu d. Rîmniceanu, poate exagerez eu în sensul „artei pentru artă“, căci, după mărturisirea scriitorilor, și, ceea ce este mai caracteristic, din faptul că Arta tezistă (tezistă, băgați de seamă) a avut cei mai mulți susținători printre scriitori — urmează că scriitorul nu e tocmai așa de puțin conștient de scopul moral, social, etc. al operei sale“. Și o notă vine să întărească această idee: „M-am pus și eu pe terenul că „scriitorul să nu poată răspunde ce scop a avut“ când a creat opera, cum zice d. Rîmniceanu. Dar exagerez și eu, căci dacă nu Flaubert ar alege că nu știe ce scop a avut, ar fi făcut-o și un Ibsen, un Alexandre Dumas fils, etc?“

Trebuie de reținut, totuși, chiar din chipul în care opune Ibrăileanu arta oratoriei, convingerea că „o operă artistică e bună, atunci când în ea e creată o bucată de viață“¹⁾. Criticul înțelegea că îi este proprie artei „creația“, oglindirea autentică a vieții tocmai prin realizarea unor imagini care să fie niște „individualități“. Poate că nu e lipsită de interes repetarea acestui adevăr acum, când dezbaterile celui de la al doilea Congres al scriitorilor sovietici ne-au atras atenția asupra nevoii de a combate tratarea sociologist vulgară a literaturii, ca o ilustrare a unor teze generale. „Arta nu îmbracă adevărul în vestmintul imaginilor... — spunea B. Riuricov în coraportul sau la Congres — ea nu ilustrează, ci creează, descoperă noul, ajută la înțelegerea vieții în întreaga ei complexitate“.

Nu numai în chestiunea tendenționismului, dar și în alte probleme teoretice, evaluarea riguroasă a importanței contribuției lui Ibrăileanu nu se poate dispensa — cum se întâmplă în articolul lui Savin Bratu — de o precizare a relațiilor ce există între critica sa și aceea a lui Gherea.

Efortul spre o orientare științifică a studiului literaturii, prezent mereu în gândirea estetică a lui Ibrăileanu, își dezvăluie mai clar semnificația pozitivă, când e raportat la înfățișarea pe care-o avea critica noastră în anii de după 1900, la construcțiile rizibile ale „științei literaturii“ a lui Dragomirescu sau la impresionismul Iovinescian. Acest tablou istoric pare lăsat în studiul unei palide comparații în articolul lui Savin Bratu. Se impun reveniri și dezvoltări, după cum e necesară o discuție care să lămurească partea pe care a avut-o în formarea concepției literare a lui Ibrăileanu influența unor esteticieni ca Taine sau Guyau. Și era indispensabilă, pentru a evalua mai riguros importanța contribuției lui Ibrăileanu, o precizare a relațiilor ce există între critica sa și aceea a lui Gherea.

Nu poate fi apoi completă o caracterizare a criticii lui Ibrăileanu care ar omite semnalarea alunecărilor spre psihologism și impresionism, manifestate în activitatea criticului după 1920. Însă cele din urmă²⁾ nu sînt pomenite în articolul lui Savin Bratu.

Din felul în care a înțeles Ibrăileanu să practice critica literară, din felul în care a conceput el obligația de a îndruma, pe această cale, pe cititori, avem multe de învățat. Scrisul îi era însuflețit de conștiința vie a răspunderii. Justificînd necesitatea unei înalte exigențe a criticului, Ibrăileanu spunea în „Literatura momentului“ (în volumul „Cultură și literatură“): „a feri de scădere și de pervertire gustul poporului tău este un act de patriotism“.

De aici contactul strîns cu viața literară, urmărirea atentă, la zi, a cărților nou apărute. Și Savin Bratu face foarte bine amintindu-ne că, la „Viața Românească“, mai ales în prima ei serie, Ibrăileanu nu recenzează ocazional, pozînd în „personalitatea critică autoritară“ care impresionează prin apariția iscăliturii sale cu prilejul unei cărți noi. „Semnătura lui putea să apară în josul unei mai ample prezentări a unei cărți apreciate (volumele

¹⁾ „Probleme literare“, „Viața românească“ nr. 8 și 9, 1906.

²⁾ v. date în acest sens în nota lui Al. Dima „Cîteva probleme de teorie literară“, Iașul literar nr. 3.

lui Sadoveanu. de exemplu), *ca și în al unei scurte notițe despre o cârtică de mult uitată*¹⁾.

Exemplul modestiei lui ne poate povățui împotriva infatuării de care dau dovadă unii din criticii noștri. „Niciodată — a spus acad. G. Călinescu, vorbind despre Ibrăileanu — un critic n-a citit cu mai multă bucurie și stimă cărțile altuia și nu s-a silit cu mai multă onestitate să demonstreze orice merit în așa chip încât criticul însuși să pară a nu mai avea nici un merit decât acela de a vedea soarele de pe cer”¹⁾.

Bogăția de vederi teoretice din scrisul său trebuie să fie un exemplu pentru critica noastră, care se mișcă încă de atâtea ori la nivelul unor constatări particulare, ferindu-se să pună în discuție probleme cu o sferă mai generală.

Și ar merita elogiul mai susținute finețea analizei psihologice a lui Ibrăileanu, capacitatea impresionantă de a surprinde diferențialul în sufletul personajelor și al scriitorilor, o însușire de căpetenie pentru un adevărat critic.

Vigoarea combativității lui Ibrăileanu, ardoarea lui polemică își află o potrivită subliniere în articolul lui Savin Bratu, la fel cu căldura stilului lui direct, vorbit²⁾. S-ar putea înțelege, însă, din felul în care Savin Bratu îl apără pe Ibrăileanu împotriva acuzației de „lipsă de stil”, că autorul articolului din „Viața Românească” opune „imaginile” generalizărilor teoretice, socotind că primele ar stînji expli-cația obiectiv valabilă. Dar sugerarea impresiei prin cuvînt nu e monopolul criticii impresioniste și nu poate fi negat faptul că în această direcție Ibrăileanu nu era deosebit de înzestrat.

Articolul lui Savin Bratu are și alte lacune: tratarea, de pildă, fărîmițată a unei probleme cardinale ca aceea a tendenționismului sau dezvoltarea insu-

ficientă dată problemei limbii literare, redusă în articolul lui Savin Bratu la o singură frază, faptul că beletristica lui Ibrăileanu a fost aproape cu desăvîrșire uitată. Folosirea în măsură prea restrînsă a cursurilor lui, ignorarea unui aspect al activității sale care nu e lipsit de importanță, acela de membru în comitetul de lectură al Teatrului Național din Iași, în care calitate l-a ajutat pe M. Sadoveanu, director un timp al aceluiași teatru, în promovarea unui repertoriu compus din piese realiste, datorită, de exemplu, clasicilor literaturii ruse. Pe alocuri, la p. 154, 158, 159 și 184 aparatul critic e deficitar, lipsind indicația lucrărilor din care sînt extrase unele citate date în cuprinsul paginilor. Însă nu trebuie uitat că o cercetare de ansamblu asupra lui Ibrăileanu e legată de mari greutateți. Studiul lui Savin Bratu constituie, totuși, mai ales prin orientarea sa generală, prin justețea unor interpretări și explicații, o contribuție serioasă la cunoașterea activității marelui critic.

Deficiențele semnalate îndeamnă la adîncirea problemelor pe care le ridică articolul. Și datoria cercetătorilor este să continue dezbaterea acestor probleme.

²⁾ E greu de priceput, însă, cum de „Ibrăileanu aprecia litota, ca o virtuozitate a exprimării criticului literar” de vreme ce Savin Bratu se silește a ne demonstra tocmai simplitatea și caracterul direct al stilului lui Ibrăileanu. Se știa că prin litotă, figura opusă hiperbolei, se atenuază relieful gîndirii și folosirea ei mai larg e de fapt o finețe de retor, ornamentul unui stil de aluzii și de subînțelesuri sau expresia unei ușoare ironii. Asemenea intenții sînt străine formulei stilistice a lui Ibrăileanu. Ar însemna o regretabilă confuzie a unor chestii elementare să crezi că definiția litotei ca o „figură care spune mai puțin pentru a face să se înțeleagă mai mult” ar putea îndreptăți considerarea ei drept un instrument al conciziei stilului, cum s-ar deduce din context că o privește Savin Bratu.

¹⁾ „Taine al nostru”, Adevărul literar și artistic, 22 martie 1936.

M. BENIUC

DESPRE POEZIE LA AL II-lea CONGRES UNIONAL AL SCRITORILOR SOVIETICI

S-ar putea spune că ceea ce a caracterizat al II-lea Congres al scriitorilor sovietici a fost *combativitatea* cu care scriitorii au participat la lucrările lui, *competența*, cunoașterea adâncă a problemelor literare dezbătute și spiritul partinic, comunist al scriitorilor în dezbaterile problemelor de literatură.

Aceste trei caracterizări definesc trăsăturile esențiale ale Congresului. Totuși, cred că trebuie accentuat în mod special curajul de opinii și lipsa de uniformitate în felul de a se manifesta și de a exprima părerile despre o problemă.

Iuși scriitorii care au ținut rapoarte sau coreferate nu s-au simțit obligați să se pună de acord asupra tuturor problemelor așa încît să spună: — Noi sîntem absolut de aceeași părere în ceea ce privește, de pildă, eroul ideal.

Trebuie accentuat, cred eu, însă în mod deosebit, și timpul în care a avut loc cel de al II-lea Congres, situația internațională în care el s-a desfășurat și importanța mare a problemelor literaturii în această situație internațională, atunci cînd forțele imperialiste încearcă să reînarmeze Germania cu orice preț și caută să provoace un nou război mondial. Acest lucru rămîne adevărat și pentru noi și el trebuie să ne determine a cumpăni temeinic problemele pe care le ridică Congresul, deoarece scriitorii progresiști, scriitorii din democrațiile populare și din Uniunea Sovietică,

sînt în primele rînduri ale luptei pentru pace, ale luptei împotriva unui nou război.

De asemenea cred că trebuie scos bine în evidență internaționalismul proletar al acestui Congres prin felul cum el s-a desfășurat, participarea bogată a scriitorilor progresiști din alte țări, și prin felul cum au fost ridicate acolo problemele legăturilor dintre scriitorii sovietici și toți scriitorii progresiști din întreaga lume, tocmai în vederea întăririi luptei comune pentru idealurile cele mai înaintate ale omenirii.

Despre tot ce s-a vorbit la Congres e greu a referi într-un singur articol. Intenția mea este să vă împărtășesc cîteva lucruri despre ceea ce s-a spus în legătură cu literatura progresistă, foarte pe scurt de altfel, și cîteva lucruri în legătură cu problemele poeziei.

Participarea unor scriitori ca Ana Seeghers, Willy Bredel, N. Guillen, Aragon Pablo Neruda, Fischer și alții n-a fost o prezență festivă la Congres, ci o manifestare a concepției lor despre literatură, a situației literaturii progresiste din propriile țări și a felului cum ei văd în viitor dezvoltarea și întărirea relațiilor între toți scriitorii progresiști din lume.

Fără îndoială că din tot ceea ce au spus ei a reieșit clar că în momentul de față ochii tuturor scriitorilor progresiști se îndreaptă înspre literatura sovietică; că de acolo ei așteaptă ajutorul cel mai mare

din punct de vedere ideologic și artistic, pentru a putea duce mai bine în propriile țări lupta popoarelor pe care scriitorii respectivi le reprezintă.

★

Despre problemele literaturii progresiste din întreaga lume a vorbit cunoscutul poet N. Tihonov, președintele comitetului pentru pace al Uniunii Sovietice, încercând să cuprindă cât mai larg aceste probleme și să accentueze în deosebi necesitatea aprofundării relațiilor dintre literatura sovietică și celelalte literaturi, fiindcă dacă scriitorii din lumea întreagă astăzi învață de la literatura sovietică, fără îndoială că și scriitorii sovietici au de învățat din experiența scriitorilor progresiști din țările capitaliste, a scriitorilor din țările democratice.

S-a vorbit într-adevăr despre reprezentanții tuturor literaturilor din lume. Eu aș putea spune că ne-ar fi părut mai bine dacă noi, românii, am fi ocupat un loc mai mare în acest raport. Dar dacă nu s-a vorbit îndeajuns despre literatura noastră este pentru că nu e îndeajuns de cunoscută, și dacă literatura noastră nu este cunoscută îndeajuns nici în Uniunea Sovietică, nici în altă parte, aceasta este în primul rând vina noastră. Sîntem puțin cunoscuți, încă nu s-a tradus destul din literatura noastră. Dar și contrariul este adevărat: nici noi nu cunoaștem destul de bine cîteodată chiar literatura sovietică și problemele ei, cu atât mai puțin cunoaștem literaturi progresiste din întreaga lume.

Avem încă multe de făcut și în ceea ce privește însușirea experienței altor literaturi, a literaturii sovietice în primul rînd, a literaturilor din țările democratice și a experienței scriitorilor progresiști din întreaga lume.

Pentru noi, în această privință se schițează sarcini serioase în viitorul cel mai apropiat. Problema relațiilor internaționale între scriitori trebuie să fie una dintre preocupările noastre principale.

Cu aceasta trec la problema poeziei, așa cum a fost ea dezbătută la Congres.

Pornesc nu de la cuvintele unui poet, ci ale

unui prozator, anume ale cunoscutului scriitor maghiar Vereș Peter, care spunea:

„Eu cred că literatura poate cuprinde toată viața, lumea întreagă — și realitate, și închipuire, și realism, și romantism, și joc, și năzuințe eroice, și erou istoric real, și erou popular ideal ca Ilia Muromet al rușilor sau ca Toldi Micloș al ungarilor, ca Pavel Corceaghin și Mereseev. Pentru toate există însă un secret: poezia. Iar pentru ea, un fond de aur: inimă și talent. În orice operă trebuie să fie măcar un erou pozitiv — cel ce scrie. E bine dacă sînt mai mulți, dar acesta unul este indispensabil. Poezie în acest sens trebuie să existe în toate genurile literare.“

A vorbit despre poezie poetul azerbaidjan Samed Vurgun, pornind de la calitățile și tradițiile cetățenești ale poeziei sovietice.

De altfel, calitățile cetățenești ale poeziei sovietice sînt calitățile cetățenești ale poeziei clasice ruse, doar că poezii sovietici au reușit să le ridice la nivelul revoluției proletare, în sensul de a face din poet și un mare cetățean luptător pentru cauza tuturor celor ce muncesc.

Fiecare poet se caracterizează prin faptul că în felul, cu stilul și înclinațiile sale contribuie la cauza colectivă, ca cetățean, prin opera sa. Acesta este drumul de dezvoltare a poeziei sovietice. Impulsul pe acest drum pornește de la marele Lenin, care încă în anul 1905 în articolul său „Organizația de partid și literatura de partid“ spunea că în literatură este necesară asigurarea unui spațiu cât mai larg inițiativei personale, gîndirii și imaginației.

Pe acest drum a mers poezia sovietică încă înainte de primul Congres și între cele două Congrese. Dacă acum în Uniunea Sovietică există o poezie atât de puternică se datorește tocmai faptului că s-au dat posibilități desfășurării inițiativei creatoare, firește, cu această condiție: ca literatura să fie parte integrantă a cauzei generale a proletariatului, deci să pornească de la o bază comună, aceea a comunistului, aceea a revoluționarului, a aceluia care luptă pentru cauza celor mai înalte idealuri ale omenirii în epoca noastră.

Așa se explică de ce poezia sovietică este

în primul rînd o poezie care s-a dovedit alît de activă, tocmai în momentele grele, în timpul Revoluției și în timpul Marelui Război pentru Apărarea Patriei, fiind alături de oameni în cele mai grele momente ale vieții lor, în momentele apărării Patriei Sovietice. Ea a fost, cum s-a exprimat L. Leonov la Congres, și lopată și paloș. Lopată pentru a săpa temelia cincinalelor, paloș pentru izgonirea dușmanului afară din hotarele patriei. Samed Vurgun a ținut să accentueze asupra tradiției internaționaliste a poeziei sovietice.

Poetul sovietic niciodată nu a rămas indiferent față de ceea ce se petrece în întreaga lume din punct de vedere al revoluției proletare, al păcii între popoare.

Maiakovski a participat la toate conferințele, de la Geneva, de la Paris, la toate manifestările politice din lume, nu prin prezența lui fizică numai decît, ci prin poezia sa, spunînd cuvîntul just al poetului de pe poziția comunistului. Acest lucru este adevărat pentru toți poeții sovietici. Toți au scris nu numai despre Uniunea Sovietică, ci și despre alte țări, despre cauzele mari ale oamenilor muncii din întreaga lume și ale omenirii progresiste, astăzi.

Vorbînd despre eroul pozitiv înfățișat prin opera poetului, Samed Vurgun a accentuat că nu poate să iasă în evidență calitățile unui erou pozitiv decît în luptă cu răul, deci existînd forțe care să lupte între ele, iar eroul pozitiv devine expresia uneia din acestea, și anume a aceleia care este considerată ca reprezentînd ceea ce este înaintat, forța binelui.

El spunea că însușirile eroului pozitiv și în special valorificarea persoanei umane se face mult mai bine în poezia epică. De aceea el cere ca în general să fie bine îndreptată atenția poeților în spre realizarea de poeme de tipul romanului în versuri, în care să fie înfățișat omul nou în luptă pentru idealurile de azi.

Iar lirica o consideră — fără să aibe o atitudine disprețuitoare față de ea — ca cel mai potrivit teren pe care se poate dezvolta poetul ca poet, în care să-și dezvolte însușirile sale, prin atitudinea pe care o ia față de problemele vieții.

Atunci cînd vorbești despre realitate, trebuie să fi însă întoldeauna cu deosebită grijă în ceea ce privește însușirea termenilor poetici. Folosirea fără discernămint a oricăror cuvinte în poezie duce deseori la înlocuirea vieții, a oamenilor vii cu termeni tehnici.

În legătură cu aceasta mi-aș permite să vă citesc un lucru foarte scurt pe care l-am găsit acum în „Serisul bănățean“. Personal sînt pentru folosirea oricărui cuvînt în poezie cu condiția ca să fie întrebunîțat în așa fel încît să devină poetic.

Poetul bănățean se plînge de un critic care spunea că ar fi acceptat poezia lui, dar că nu este de acord cu următoarea chestiune: „Îmi scrii aici pe șleau de invenții și despre nu știu ce „cositori tratate“, care au sosit sau vor sosi la sate...“ Poetul vrea să pledeze pentru folosirea „invențiilor“ și „cositorilor tratate“.

Se poate scrie și așa, însă noi trebuie să scriem pentru marea masă a cititorilor, nu pentru o mie și cinci sute de oameni. Atunci trebuie să alegi acele cuvinte pentru care nu trebuie să recurgi neapărat la dicționarul tehnic.

Maiakovski folosește cuvinte politice și tehnice noi, dar el știe să le dea o așa valoare, încît ele nu devin numai incandescente, ci radioactive din punct de vedere al poeziei. Aceasta este arta, orice cuvînt să devină radioactiv, orice cuvînt să influențeze direct asupra structurii sufletești a omului, ridicîndu-l pe o treaptă superioară a conștiinței.

Despre lirică Samed Vurgun spunea că ea nu va trebui să fie ca o păsărică care se așează pe o creangă și apoi, după ce și-a cîntat cîntecul, să-și ia zborul; lirica trebuie să fie o pasăre măiastră care înflăcărează inima omului.

Samed Vurgun cere de la poeți să nu uite în numele cui vorbesc și cine i-a făcut pe ei poeți. „Nici un poet nu poate fi mare de la sine, și prin sine, nici prin suferințele sale, nici prin bucuriile sale, nici prin posibilitățile sale. Fiecare poet mare este mare pentru că rădăcinile suferințelor lui și a posibilităților lui au crescut în viața obștească și în istorie, pentru că el, în mod consecvent, este un reprezentant al societății, al timpurilor, al omenirii...“

Numai poezii mici sînt fericiți și nefericiți de la sine și prin sine, și pentru aceasta și-au însușit oamenii cîntecul lor păsăresc așa de pușin... Sînt cuvintele lui Belinski, care rămîn perfect adevărate și pentru noi, fiecare știind că, deși o fi ceva adevărat în proverbul românesc că „romînul s-a născut poet“, dar mai adevărat este că pe poet îl face poporul său, în măsura în care poetul a știut să intre în viața poporului și să devină expresia forțelor înaintate din popor.

Samed Vurgun a mai spus că nu poate să vorbească despre poezie, fără să vorbească și despre poezia satirică și că, dacă poezii nu pot fi împărțiți în satirici, epici și lirici, în orice caz nu există poet mare în a cărui operă să nu se găsească și satiră. Maiakovski nu este numai un mare poet în general, ci este unul din cei mari poeți satirici pe care i-a produs pînă acum literatura, și literatura clasică rusă, și literatura sovietică. Cine vrea să se convingă nu are decît să citească nenumăratele lui poezii și piesele lui de teatru, „Ploșnița“ și „Baia“. Important însă pentru noi de știut atunci cînd facem poezie satirică, este să nu uităm că, în societatea noastră, noi reprezentăm în primul rînd interesele poporului și societatea de tip socialist. Dacă poetul n-a înțeles acest adevăr, el are să facă o satiră care nu corespunde epocii și timpului nostru.

Un aspect important în poezie este romantismul revoluționar, spunea Samed Vurgun.

Tu, ca scriitor, trebuie să vezi mai bine și mai departe decît ceilalți și trebuie să scoți mai bine în evidență, în fața celor care te ascultă, exemple vii în perspectiva viitorului, a ceea ce trebuie să tindă fiecare să devină. Acesta este romantismul revoluționar, susține Samed Vurgun.

Dacă noi învățăm de la clasici, arată el, apoi trebuie să învățăm și de la romantici în aceeași măsură. Samed Vurgun s-a declarat un apărător al eroului ideal, conceput ca o însumare a celor mai bune calități omenești într-un tip care să devină un model pentru toată lumea.

Tipuri de acest fel, care să devină idealuri, chiar dacă au ceva suprafiresc, acest suprafiresc al lor e numai aparent. Ase-

menea tipuri au fost aruncate atît de departe în sus încît cu greu pot fi atinse, dar exercită o atracție magnetică chiar de la distanță. Ele cuprind însușirile cele mai înalte omenești, însușiri reale, însușiri ale vieții.

O problemă care ne interesează în mod deosebit — dezvoltată de Samed Vurgun — este a formei artistice și a măestriei.

Nu poate să fie cineva poet, și scriitor în general, — preciza el — atunci cînd în expresia sa nu reușește să redea gîndirea intuitiv, adică în imagini. Noi învățăm pe copii să gîndească prin simțuri, adică să vadă realitatea, cît o fi ea de abstractă, prin imaginile pe care le punem în fața lor, prin exemple concrete din viața lor. Artistul are tocmai acest dar, ca cele mai înalte probleme filozofice, cele mai grele probleme ale vieții, să ți le înfățișeze viu, în imagini tipice trăite, în așa fel încît să le înțelegi nemijlocit și să fii afectat de ele. Dacă scriitorul nu reușește să facă acest lucru, atunci din capul locului opera lui cade din rîndul operelor artistice. Conținutul operei de artă, conținutul de idei și de viață se valorifică numai în măsura în care scriitorul reușește să-i dea formă artistică adecvată.

O temă actuală — spune Vurgun — pierde actualitatea ei prin o rezolvare artistică slabă. Deci, atenție pentru cei ce scriu: dacă nu reușești să scrii bine despre actualitate, dăunezi însăși actualității. Noroc că viața noastră în general este atît de puternică, încît nu reușește poezia, de pildă, să răstoarne industria grea, chiar dacă se scriu prostii despre eroii muncii!

În orice caz, este un adevăr acesta: o temă devine inactuală cînd este slab și neartistic prezentată. În schimb ea devine și mai actuală prin faptul că reușește să se întruchipeze în cele mai desăvîrșite forme artistice.

Nu poți vorbi despre fapte rupte, izolate unele de altele, ci trebuie să le înțelegi în perspectiva omului ce se află pe poziția cea mai ridicată a vieții, pe poziția comunistului, căci numai atunci poți avea claritate în ceea ce spui, și nu poți avea claritate în imaginea ta artistică

atunci cînd nu ai claritate în ideile tale. Dacă concepția ta despre viață este clară, atunci poate să fie clară și imaginea pe care o dai asupra vieții. O asemenea idee pornește de la Gorki. A întruchipa o creație artistică înseamnă a face să se vadă mai bine ceea ce nu se vede, a face să vibreze în inima oamenilor puternic și unitar ceea ce poate vibra difuz, inconsistent, nepregnant.

Foarte mult a vorbit Vurgun despre caracterul popular al poeziei sovietice, ca poezie a poporului, căutată de popor, citită de popor. De pildă poezia lui Simonov „Așteaptă-mă”, scrisă în timpul războiului, a fost un puternic suport moral al oamenilor pe front și al celor de-acasă.

Dar nu poți realiza, cum cred unii poeți, un maximum de popularitate a poeziei folosind versul popular pur și simplu, așa cum este el.

Noi știm acest lucru foarte bine din marea experiență a lui Eminescu, care s-a sprijinit în întregime în versul său pe versul popular românesc. Cele mai frumoase poezii ale lui sînt în vers popular românesc, dar ele nu sînt o pastişare, ci o ridicare a versului popular la nivelul cel mai înalt, cu conținut de idei bogat, pe care poetul îl dă sub formă nouă poporului.

Samed Vurgun spunea că poemul „Călărețul de aramă” a lui Pușkin este mai popular în felul său decît povestea Țarului Saltan, tot a lui Pușkin, deși a doua este scrisă în vers mai popular. Ce ce este mai populară prima? Fiindcă exprimă mai puternic năzuințele unui popor în mersul mai departe în istorie.

Poetul Rasul Gamzatov, a arătat că ei, în Daghestan, ca să ajungă la știință de carte au trebuit să stea la coadă o mie de ani! Astăzi este prima dată cînd lipăresc cărți, pe care le scriu poeții nu pentru dînsii, ci pentru popor.

Și la noi s-a făcut coadă mult timp la știința de carte. Această problemă a fost în cea mai mare parte rezolvată și trebuie să scriem la nivelul la care se ridică vertiginos poporul, la nivelul concepției

marxist-leniniste despre lume. Trebuie să scriem poezii populare în acest sens, nu pastişînd, ci ducînd mai departe în ceea ce are mai bun arta poetică a poporului.

Opera poetică se naște la masa de scris a poetului, se naște în poet, spunea Vurgun, dar începe să trăiască în memoria poporului. De recunoașterea din partea poporului depinde viața multi-seculară a operelor literare.

Aceasta este prin urmare legea fundamentală după care trebuie să ne orientăm: pornind de la poezia populară, să realizăm poeme de așa natură încît ele să intre în memoria poporului; iar memoria poporului nu este numai ceea ce el știe pe de-a rostul, ci și ceea ce el citește atunci cînd are puțința s-o facă.

Vorbind despre limba poetului, Samed Vurgun arăta că ea nu trebuie să fie deosebită de a poporului, dar că trebuie să scoată tot ce este mai frumos din limba poporului. Limba poetului nu poate fi același lucru cu ceea ce auzim pe stradă sau în tramvai. Noi scoatem din limba poporului ceea ce este mai frumos și mai artistic, exprimăm cu ea imaginile noastre despre viață, care trebuie să servească apoi tocmai la ridicarea limbii poporului. Altfel, dacă n-ar fi adevărat acest lucru, atunci putem face pur și simplu, în loc de literatură, stenograme de felul cum se vorbește și să le prezentăm spre citire, ceea ce fără îndoială n-ar fi prea interesant.

Vurgun și-a exprimat convingerea că în momentul de față poezia sovietică este asemenea unui vultur gata să-și ia zborul mai departe: de aceea măsoară spațiul și își adună forțele pentru zbor; iar spațiul în care zboară poezia este însăși marea Patrie Socialistă, pe cînd înălțimea spre care tinde sînt idealurile comunismului.

Coraportul lui Samed Vurgun a stîrnit vii intervenții din partea poeților.

Între alții Olga Bergholț și-a exprimat părerea că în poezia sovietică, dacă există rămîineri în urmă, — acest lucru se explică pentru că de foarte multe ori se întîmplă ca criteriile pentru evaluarea, pentru prețuirea unei poezii să

nu fie cele ale valorii artistice, ci criterii de artă conjuncturale.

Ea a subliniat că în artă nu există nici conținut de idei, nici spirit de partid fără o formă artistică înaltă. Personalitatea poetului sau a aceluia despre care vorbește nu poate fi niciodată înlocuită de escavoare, de screpere și de canale.

Întotdeauna trebuie să rămână în centrul preocupării poetului sentimentele omenști, omul, figura lui, lupta lui. Acestea constituie esența artei, pe acestea trebuie să le scoată în evidență prin imagini artistice, poetul.

Tot Olga Bergholtz spunea că poetul se caracterizează tocmai prin sinceritatea cu care își exprimă propriile sale neajunsuri și le mărturisește deschis în fața poporului, lucru pe care acesta din urmă îl așteaptă de la poet.

Părerea mea este că a vorbi în poezie despre propria ta viață este un lucru necesar, pentru că în general nu există operă literară care să nu conțină foarte multe date biografice, care să nu conțină o experiență proprie a scriitorului. Dacă marile Tolstoi nu ar fi fost părtaș la multe lupte și nu ar fi văzut el însuși viața soldaților, nu ar fi putut să scrie bazat numai pe documente și pe fapte istorice, „Război și Pace”. El a dat operii sale o mare parte din propria și bogata sa viață, de aceea „Război și Pace” nu este pur și simplu o pastişare și o poetizare a unor documente istorice.

Fără îndoială că acest lucru nu trebuie să ducă — și la noi s-a combătut aceasta la timpul său — la intimism. Poetul poate să se inspire din autobiografia sa atâta timp cât ea este expresia vieții poporului său. Intimist devine numai atunci când el se face purtătorul fericirii sau nefericirii sale personale, ruptă de cea a întregului popor.

În sensul acesta, eu personal nu sînt de acord cu Samed Vurgun ci împărtășesc părerea Olgăi Bergholtz, aceea a autoexprimării.

Poeta sovietică a adus reproșuri poeziei sovietice spunînd că ea nu este destul de bogată, subliniind mai ales faptul că tema dragostei nu este suficient dezvoltată în lirica sovietică.

Poetul Lugovskoi, explică rămîinerile în

urmă ale poeziei, atunci cînd este cazul, prin faptul că ea devine declarativă și abstractă, că îi lipsește romantismul revoluționar, necesar, înainte de toate, în poezie. El aduce o aspră critică criticilor care nu știu să cultive în poezi ceea ce este mai bun. În oricare poet dintre cei care nu sînt chiar așa de străluciți, mai găsești cîte o poezie bună. Ei bine, în loc să te legi de acea poezie, începi să-i spui: „Nu ai scris despre cutare, nu ești cutare, nu ai făcut cutare...” La acea poezie unică, studiaz-o bine și spune-i: „Acesta ești tu, așa să scrii, ca în această poezie.”

Aceasta este adevărata grijă pentru poezi și pentru poezie, să descoperi în poet ceea ce are el bun, să cauți să dezvolti în el acest lucru.

Tot Lugovskoi spunea să nu credem că popularizarea unui poet se face de la sine. Aceasta este o falsă teorie. Dacă despre un poet se scrie numai rău, sau dimpotrivă nu se scrie nimic rău, atunci te iei după ceea ce se spune. Dacă despre cineva nu se spune niciodată o vorbă bună, atunci se obișnuiește lumea ca întotdeauna să-l înjure, să înjure pe cutare că este formalist, pe cutare că este intimist ...

Și la noi se întîmplă adesea lucruri asemănătoare.

Aici ajutorul maxim îl poate da critica noastră care, descoperind ceea ce este pozitiv, promovînd ceea ce este pozitiv, poate să ducă la o mai mare înflorire a literaturii și a poeziei.

Rostul nostru, adaugă Lugovskoi, al poeziilor, este să creștem în oameni simțul frumosului. Ori, aceasta n-o putem obține decît riscînd noi înșine, căci poezia toată este călătorie în necunoscut, cum spune Maiakovski.

Poetul Scipaciov s-a ridicat între altele împotriva nedreptății care se face poeziei neacordîndu-i-se tiraje mai mari. Tirajele pentru poezii — a arătat el — sînt foarte reduse. Încep de la 10 mii și 25 de mii, ceea ce e totuși puțin, spunea Scipaciov, așa că ar fi mai bine să se tipărească poeziile pe hîrtie mai ieftină, dar să se tipărească în tiraje nemărginite, și poeziile să fie puse mai mult la dispoziția cititorilor, pe prețurile cele mai scăzute. Bineînțeles că e vorba de

poeziile bune, căci pe cele slabe Scipaciov le condamnă fără apel.

Foarte interesant a fost cuvîntul lui Iașin, poet tînăr, care a accentuat asupra chestiunii legăturii poetului cu viața.

El a arătată că uneori poezii sovietici scriu prea mult despre „mîine“ și prea puțin despre „astăzi“, pierzînd perspectiva prezentului, și preocupîndu-se prea mult de chestiuni care vor fi odată și care încă nu sînt, cînd în realitate ai avea în fața ta conflicte foarte importante ce se cer zurgăvite în opera literară.

Dar numai participînd cu pasiune la viață, această viață ne va pătrunde pe noi și noi vom deveni expresia ei artistică.

Iașin a subliniat că scriitorul nu trebuie să jure pe principiile realismului socialist, ci să se bată pentru ele, adică să le realizeze în opera sa. Nu să spuie de dimineața pînă seara „realism socialist“ în sus și „realism socialist“ în jos, ci să-l dovedești concret prin lupta ta, ca în opera ta să pătrundă acele imagini care să zugrăvească viața de pe poziția unui poet comunist.

Foarte des, precizează el, se întîmplă ca poezii să se mulțumească cu ceea ce le cere gazeta și foarte des se întîmplă ca gazeta să devină în scopurile ei poetice utilitaristă, adică se scrie pentru cutare și cutare ocazie, lăsînd un loc în pagina 3-a, ca să nu fie prea bătător la ochi, pentru poezie!

Poetul, adaugă Iașin, nu trebuie să se teamă niciodată de adevăr, fiindcă tocmai el luptă pentru cel mai înalt dintre adevăruri, pentru adevărul comunismului pe pămînt.

A vorbit apoi un poet cunoscut în țara noastră: Leonidze. Din ceea ce a spus Leonidze mă opresc la un singur lucru: e vorba de grija pe care trebuie s-o aibă critica față de poezie. El a povestit că mai de mult, în Cruzia, era următoarea situație: atunci cînd se întîmpla ca într-o livadă să existe un pom neroditor, grădinarul proceda în felul următor: se uita la pomul respectiv, apoi mergea la un vecin să-i ceară un sfat; iar vecinul venea cu un topor, se așeza lîngă pom și se prefăcea că e gata să taie pomul! Grădinarul îi spunea atunci: — Lasă-l, nu-l tăia, că face el poame!

Așa trebuie să te amesteci în viața scriitorului. Dar în viața criticilor nu se amestecă nimeni, și de aceea ei vin și dau cu toporul!

În legătură cu acest procedeu, un alt poet din Leningrad, Procopiev, a subliniat faptul că se manifestă cîteodată prin redacții tendința de a tunde poezia, și a exemplificat-o printr-un joc popular, pe care eu, pentru o ma bună înțelegere, l-ași reda printr-un joc popular românesc asemănător:

Se joacă cîteodată la priveghi un joc care se numește „topor“. Unuia mai neștiutor îi spui: — Hai să te fac topor! Și-l freci pe cap spunîndu-i:

*Fac topor — topor să fie
Păr pe cap să nu mai fie
Și în palmă și-n tichie!*

Și-l freci pe cap pînă nu-i mai rămîne păr! Așa se întîmplă de multe ori și cu poezia, dacă te lași pe mîna redactorilor! Firește că toate acestea sînt exagerări, dar ele exprimă un adevăr și o învățătură.

Interesantă a fost luarea de cuvînt a scriitorului Rasul Gamzatov din Daghestan, în a cărui țară există un aul de poeți, precum e unul de aurari, etc. Dacă vrei să-ți cînte un astfel de poet, el te întrebă:

— Ce fel de cîntec vrei? De dor, de jale, sau de bucurie?

Și atunci, de obicei cel care a cerut cîntecul, răspunde: Să-mi cînti de jale, dar să fie și un pic de bucurie! Să-mi cînti de bucurie, dar să fie și ceva de dor!

Să nu uităm că un poet, spune Gamzatov, trebuie să pună toate sentimentele în poezie, să nu uite că acul coase și haina de nuntă și giugiul de înmormîntare, și că penița este datoare să scoată puternic în evidență toate simțirile inimii omenestii, că nu există poezie fără durere și bucurie, că poetul trebuie să cunoască viața pentru ca el însuși să poată vorbi despre bucuria și suferința vieții.

Gamzatov s-a ridicat împotriva maniei de a determina creația prin campanii. Poetul să fie de fapt într-o campanie continuă pentru exprimarea adevărului vieții și a frumosului și să nu se pripească să dea opere neterminate publicului.

El învinuiește pe poeți că nu au acea

legătură strânsă cu cititorii lor în care să le vorbească din inimă, și cititorii să-i asculte cu drag și să se recunoască în ei.

Un lucru extrem de important subliniat de Gamzatov și reluat sub diferite forme în discuțiile Congresului este faptul că în redacții, față de poezii tineri, pretențiile sînt incomparabil mai mari decît față de poezii consacrați, cînd situația ar trebui să fie pe dos.

Firește că aceasta nu presupune publicarea versurilor slabe ale tinerilor, ci numai grija mai multă pentru tineret. Căci tineretul reprezintă viitorul literaturii.

Desigur, intervențiile la Congres au fost și mai numeroase și mai bogate decît pot fi ele redată în aceste cîteva pagini. Interesant ar fi o aplicație a lor la situația poeziei din țara noastră.

De fapt, la noi în poezie, în momentul de față, în „Gazeta Literară“ are loc o discuție îmbucurătoare prin faptul că încep să fie frămîntate problemele poeziei.

Această discuție poate să fie lărgită și asupra celorlalte genuri din ce în ce mai mult. Ea va servi tocmai la lămurirea problemelor care vor putea fi în mare măsură rezolvate la congresul scriitorilor din R.P.R.

Această discuție din „Gazeta Literară“ în legătură cu poezia constituie astfel o discuție precongresională. Ea are multe calități, are și unele defecte, — și poate că nu ar strica să se depună mai multă atenție din partea redacției în a ajuta și a determina pe scriitori la o mai masivă participare în dezbateri.

Într-un articol al lui Radu Popescu s-a vorbit despre cîțiva poeți de ai noștri care ar fi oarecum dătători de ton. Într-o măsură acest lucru poate să fie și adevărat, iar problema imitației la unii tineri poate într-adevăr să existe.

Cîteodată noi, consacrații, putem învăța însă și de la tineri cîte ceva, prin curajul cu care atacă anumite probleme. Și nu trebuie numaidecît spus că Andrițoiu încearcă să facă versuri imitîndu-l pe Jeleleanu, gîfîind în goană pe arena acestuia, pentru a lovi astfel în unul dintre cei mai talentați tineri, sau că Labiș, și cu alții, încearcă să facă același lucru.

Așa că din acest punct de vedere Radu Popescu a făcut foarte bine că a ridicat acolo probleme importante, dar cred că alți poeți și alți nepoeți care vor interveni vor trebui să se gîndească mai adînc la ceea ce spunem noi tinerilor poeți din țara noastră despre poezia lor, despre ce au realizat și ce trebuie să mai realizeze.

Prea ușor se fac cîteodată generalizări de felul acestora: „Poeții nu cunosc...“ sau „poezia nu emoționează pe nimeni!“ — lucru care este foarte greu de verificat, pentru că un lucru emoționează pe unul și nu-l emoționează pe altul, iar cît cunoaște un poet nu se verifică printr-o singură poezie.

În ceea ce privește această discuție, cred că este important pentru poeți să țină seama de un lucru pe care l-a subliniat Fadeev la Congres în legătură cu Șolohov. Dacă vrei să ieși atitudine împotriva slăbiciunilor, nu trebuie să uii că tu trebuie să combați pe toți cei care sînt dușmani ai poporului, ai vieții noi pe care o clădește poporul. Deci într-acolo trebuie îndreptată atenția, spre dușman, spre ceea ce este dușmănos în literatura noastră.

Trebuie să fim cu ochii în patru cînd discutăm cu privire la ceea ce se realizează în literatură cenușiu și rece, și să nu uităm influențele ideologiei dușmane, în afară de propriile slăbiciuni.

Aragon vorbind la Congres a comparat forța poeziei cu energia atomică. Cum știm, energia atomică poate fi folosită în scopuri foarte diferite; în Uniunea Sovietică se folosește în scopuri pașnice, iar imperialiștii vor să o folosească într-un nou război nimicitor.

Așa și poezia. Depinde cine o face și de pe ce poziții o face. Dacă te plasezi pe poziția celor care luptă pentru pace, fără îndoială că ai să faci acea poezie care să slujească democratismului și păcii în lume, idealurile care se schițează și se realizează prin concepția marxist-leninistă despre lume.

Pentru a înțelege din plin problemele poeziei așa cum s-au discutat ele la al II-lea Congres al scriitorilor sovietici, e necesară o adîncire a diferitelor aspecte pe

care le presupune metoda realismului socialist, care pornind de la marxism-leninism ca bază teoretică și ținând la zădărnirea vieții în dezvoltarea ei revoluționară, cere de la scriitor inițiativă, personalitate și-l îndeamnă să descopere noul prin înclinații

proprii, prin inventivitate și prin spirit combativ, față de tot ce este învechit și rămas în urmă. Toate aceste probleme însă, împreună cu problema stilului, acurențelor în realismul socialist, necesită un studiu special și aprofundat.

POEZIE ȘI NARAȚIUNE *)

Proza cea mai aspră, proza celui mai crud realism se deosebește de proza naturalistă sau mai precis de orice scriere proastă printr-un patos poetic. E o observație care poate desigur să irite pe oamenii gravi și plini de sobrietate, disprețuitori de „poezie“ ca de-o preocupare facilă. Nu restrângem observația noastră, să zicem la proza lui Sadoveanu, ar fi inutil, mulți fiind de acord că Sadoveanu e un mare poet, poate cel mai mare poet român de la Eminescu încoace. „Răscoala“ lui Liviu Rebreanu sau „Pe Donul liniștit“ sînt pline de poezie, trăiesc printr-un suflu epopeic. Dar și asta e o observație banală, din moment ce toată lumea consideră marele roman al lui Șolohov o epopee a vieții căzăcești. Un patos poetic străbate orice roman, un patos al construcției sau un patos demascator, un patos tragic sau un patos de idei. Dar nici această observație nu e nouă, căci Belinski și Gogol numeau „poem“ romanul critic „Suflete moarte“, scris cu un realism nemilos. Lăsînd deoparte aceste scrupule de onestitate, credem că „poezia“ deosebește proza searbădă de aceea artistică, și dacă ar fi altfel oricine are o bună memorie și mai învață cîteva noțiuni de compoziție, ar deveni literat, printr-un efort de voință. Dar dacă patosul poetic onorează proza și-i dă girul artei, concluzia reciprocă nu se susține. Cu riscul de a cădea în paradox, vom spune că poezia se diferențiază mai mult de proză decît proza de poezie. Adică proza face

efortul de a se apropia de poezie, ceea ce îi sporește valoarea, dar poezia care face eforturi similare de sens contrar se depărtează de propria-i esență și alunecă dincolo de artă. În felul acesta ne-am apropiat de obiectul propriu zis al paginilor de față. Am cetit mai multe lungi poeme, numite „epice“. Unele din ele nu se conformează întru totul notei lor specifice, ascultînd de legi ce nu le sînt proprii, degradîndu-se. Vorbînd de poemul lui Mihai Dragomir „Tudor din Vladimir“, foarte reușit în pasagiile lirice, o asemenea degradare se remarcă în momentul cînd autorul procedînd după principii ce sînt ale prozei, compune un subiect amănunțit și complicat pe multe planuri, cu mulți eroi, văzuți în diferite ipostaze ale evoluției lor. Din această pricină, poetul — vom vedea — își crează singur dificultăți, pe care, cum e normal, nu reușește să le depășească. Că Mihai Dragomir reconstituie „atmosfera“ epocii — sarcină ce ar fi revenit și romancierului — această se îndreaptă observațiile noastre.

★

După cum se știe, cel dintîi autor care s-a consacrat înfățișării răscoalei de la 1821 a fost Alecu Beldiman. Acesta exprima un punct de vedere reacționar, corespunzător poziției marii boierimi față de mișcarea revoluționară. În „Tragodia“ sa numită și „Jalnica Moldovei întîmplare“, eroul de azi al poemului lui Mihai Dragomir era

*) Mihai Dragomir, *Tudor din Vladimir*, Editura Tineretului, 1954

considerat cu repulsie: „Un Tudor Vladimirescu, om viclean, înșelător învrăjbitor de noroade, de rele iscoditor“. Mișcarea lui Tudor de la 1821 e numită de acest silnic versificator „jalnica țării stricare“ și autorul se vaită în toate chipurile („vai mie!“, „vai mie!“) și se întreabă cu indignare cum un asemenea lucru a fost cu putință, se cutremură, vede în amintita mișcare un „joc amar“, „o lovire“. Ba mai mult: „un trăznet“ și în cele din urmă nu-și mai poate opri lacrimile: „A lacrimilor năvală chip nu este s-o oprești!“.

Iată însă că și acest Alecu Beldiman se împămîntă de mărimea greutăților, presupuse de formula poemului așa zis „epic“. Sarcina de a turna poetic întâmplările anului 1821, a apărut lui Alecu Beldiman ingrată, lucrul fiind, după expresia sa „zăbavnic și greu“. În consecință el regreta că în locu-i nu se află Heraclit sau cel puțin Young:

Aici am trebuință pe Iraclit să aduc
Starea Moldovei să pîngă sau să pui să
serio Iung.

Aici se exprimă caricatural, stîrnind risul;
ingratitudea sarcinii e însă reală.

Întîi de toate Mihai Dragomir s-a silit să ne restituie chipul inspirat al unui luptător pentru libertatea poporului și pentru independența pămîntului românesc. În același timp el s-a silit să reinvie o epocă în contururile ei adevărate. Versul cade de la început cu gravitate, dînd sugestia marilor evenimente. Primul capitol se cheamă „Ultima noapte“. E ultima noapte a lui Tudor Vladimirescu. Ferecat în vârful turnului străjuind de oamenii lui Ipsilanti, eroul mișcării revoluționare de la 1821 aude bătînd implacabil clipele din urmă ale vieții sale. Cerul e neclintit, liniștea e imensă, materială aproape. Eroul își revede întreaga viață: „Ce-a făcut?“ și ce-a greșit? judecînd lucrurile cu gravitatea ce o impune prezența certă a morții.

Pentru a nu da analizei un aer schematic, repartizînd slăbiciunile poemului într-un capitol final, vom arăta din capul locului, regretul nostru că autorul n-a știut să țină tensiunea acestei scene dramatice la aceeași încredare; el alunecă repede spre un dramatism factice, ireal, părăsind pe erou printr-o bruscă

întoarcere a obiectivului poetic și preocupîndu-se fără sens de stările sufletești ale străjii:

Greu de strajă-i să stai drept
cînd un gînd nu-ți mai dă pace,
cînd te strînge-o ghiară-n piept
cînd te-ntrebi mereu: ce face?

Tonul hamletian nu-și a reaiici rostul. Păzind pe Tudor, străjile nu au asemenea preocupări, dramatismul acestor întrebări fiind inventate de autor spre a urca artificial tensiunea. Tonalitatea gravă („Cînd te strînge-o ghiară-n piept“, etc.) e nimerită aiurea, aici însă, nu.

Recapitulînd evenimentele și urmărind epoca în mari secțiuni spre a căuta rădăcinile mișcării revoluționare, autorul se află în largul său, avînd puțința de a-și valorifica acele calități de observator realist — de adevărat romancier — despre care am vorbit. Somnolența dimineții în iatacurile protipendadei, după nopțile de desfrîu, e surprinsă cu mijloace sigure, senzația fiind materializată în chip concentrat. La ora aceea „loți boierii zac în somn“. Ciubuce zvîrlite laolaltă cu papucii desperecheați și cu scufiile de pluș, cobze umplute cu șerbet, cupe, vin să precizeze contururile peisajului. Nici un detaliu nu scapă notației atente, scrupuloase a scriitorului realist. Atmosfera lîncedă e bine surprinsă. Oboseala somnului, imbrăcarea înceată, cu gesturi lenexe, a cafetanelor, gustul amar ce urmează dezmățului, dau protipendadei o iritare ce se resfrînge asupra robilor. Iritarea fiind compensată în suferința acestora din urmă, boierul capătă o mare siguranță de sine, surprinsă și de astă dată de scriitor în expresia ei concretă; în gesti. Acum boierul:

Își mîngîie fără grabă
Proaspăt aromața barbă.

Poetul notează sila dezgustătoare, plictiseala; lenea somnolentă a protipendadei cu o artă remarcabilă:

Țipă roaba, vrea să fugă,
cască lenex beizadeaua,
nici n-o-njură, că-i doar slugă
ci-i dă-n cap cu narghileaua!

Ne-am silit a concentra acest tablou spre a măsura la dimensiunile lui reale, un puternic talent realist — de observator și creator de atmosferă. Dar acest talent puternic este adesea eclipsat. Poetul împrăștie relieful liniilor fie prin versificări, fie prin efortul zadarnic de a nu lăsa nimic în afara narațiunii. Această din urmă deprindere e cu totul regretabilă și lipsește adesea textul de calități poetice, ducând la relatări de decoruri seci:

În sfârșit, către amiază,
cînd văzduhul e un crop,
liniștea mi te retează, etc.

sau de scene cu oarecare semnificație, dar indiferente sub raport literar:

— „Hai, să vină lîngă scară“
Și pristavul înghenunche
întinzînd, umil, pitacul.

Poetul se încurcă aici în prea multe detalii care, în cele din urmă usucă substanța poetică. Acolo unde succesul e într-adevăr considerabil, e în urmărirea straturilor sărace ale populației, adevăratele forțe motrice ale mișcării lui Tudor Vladimirescu. Cercetarea prea detaliată a moravurilor, aglomerarea amănuntelor — cedează locul vibrației autentice, lapidarității și dramatismului imaginii, lirismului sobru, de reală vigoare, specific de altfel poetului.

Durerea înăbușită, sugrumată parcă, naște un vers stîncos, răspicat, de o cădere irevocabilă și de o concentrare solemnă, măsurînd amărăciunea existenței unui popor. Tabloul capătă contururi ferme, liniile sale duc tăria desnădejzii împietrite și a țipătului de revoltă sugrumat într-o tăcere dramatică. Jalea se personifică într-un convoi tragic: „un oltean bătrîn, — cu-o cruce mare — pe sîn, — cruce nu de lemn, — ci lăsată semn — de un fier înroșit — și-n carne adîncit — c-a fost în robire — la vreomînăstire — Și mai — umblă — pe la umbră — cu-n flăcău fără sprîncene — cu arsuri în loc de gene — că l-au ars la lumînare — cînd l-au prins cu-n drob de sare — netrecută pe la dare“.

Aici regăsim pe poetul autentic, pe creatorul de atmosferă din „Războiul“. Autorul a mai conținut cu narațiunea, oprindu-se, după o fericită inspirație, asupra tablourilor fundamentale urmărite în adîncimea lor

și nu prin intermediul faptului relatat fără patos. Scene de reală sugestivitate se crează prin numai cîteva linii adînc săpate, printr-o gravitate a ritmului, prin puterea simbolului, prin căderea fermă și o rupere a versului ce dă impresia pasului obosit, greu, abia tîrît de o voință crîncenă, de o îndîrjire dureroasă. Fața răzvrătîtului de mîine e acum crispată de o disperare fără ieșire. Versul e așa de încordat, vibrează alît de intens, încît se rupe fără ostentație în chip natural, se rupe parcă sub povara gravă a conținutului ce-l poartă. Porniți în neștire, împinși de deznădejdea opresiunii și a foamei, oamenii aceștia ies în calea lui Tudor. Scribiți, arși de o silă amarnică, oamenii se trag în ei înșiși, vorbesc scurt sau nu vorbesc de loc: „că de-așa trăit — limba ne-a-nlemnit“. Stăpînindu-și uneltele cu o așa de mare siguranță, poetul începe să șovăie, fermitatea sa artistică se clatină tocmai acum — și nu-i primul caz — într-o scenă de vibrație puternică. Întîlnind masa împietrită a oamenilor, porniți de pe pămînturile lor, Tudor își dezmințe firea de luptător cu „privirea grea“, cuvintele sale nu se potrivesc cu starea aceea de grozavă împietrită ce ne-am silit a o descrie, ci curg leneș, cu alură fadă, electorală:

„Oameni buni, mai stați o leacă — Că tot răul o să treacă. — De ne-om strînge la un loc.“ etc.

Lucrurile se rezolvă în pripă, cu mare ușurință, iar acel amintit „flăcău fără sprîncene cu arsuri în loc de gene“ care tăcuse crîncen pînă la aceea dată, ia cuvîntul zglobiu: „Bună-i zisa ta, pandure-ncercat.“ etc.

Spre norocul nostru, autorul iese repede din impas, regăsind tonul inițial și imaginea trecerii de la disperarea surdă a robiei, la decizia fermă a acțiunii, respiră un pătetism de calitate bună:

„Un popor trudit — și supt — cu sufletu-n caznă — rupt, — Un popor — vîrît în iad — cău-tînd oriunde — vad — Un popor — sleit, secat — dar cu ochiul ne-mpăcat — c-o secure în oftat — neam strîvit, dar neam bărbat“.

Măi puțin fericite sînt soluțiile găsite de autor pentru portretizarea eroului principal. Vom explica îndată de ce. Eroul de poem are neîndoielnic laturi specifice în raport cu personagiul de roman. Cerința individualizării concrete a eroului, îmbracă

aici alle forme, cu totul caracteristice. Nu e obligatoriu mai întâi, ba chiar e inutil ca adîncimea și complexitatea eroului, să se întemeieze pe evidențierea unei multitudini de trăsături caracterologice, savant împletite și subordonate una alteia, cum de cele mai multe ori pretinde proza.

În sensul acesta, se poate afirma că aici complexitatea ține mai mult de autor decît de erou, spre deosebire de roman unde scriitorul se ascunde în chip abil, făcînd din obiectivitatea epică un titlu de onoare și un criteriu de măsură a valorii. Aglomerarea detaliilor, decisivă în proză cînd e vorba de a transmite senzația veridicității, de a materializa și plasticiza imaginea, n-are aici aceeași însemnătate, ba chiar am spune că e un factor indiferent, cu puține excepții.

Eroul de poem nu trăiește prin valabilitatea și interesul psihologic al detaliilor, al analizei sufletești, ci exclusiv printr-un patos unic și o vibrație, ce drept vorbind sînt ale poetului însuși, decurg dintr-o viziune a sa particulară.

În poemul eminescian, Mircea nu ne e descris în toată precizia amănuntelor fizice și sufletești, ca generalisimul Kutuzov, Napoleon sau țarul Alexandru în epopeea tolstoiană, ca Petru I în romanul lui Alexei Tolstoi, sau ca Bălcescu în romanul „Un om între oameni“. Așa numitul poem epic, deși termenul nu e cel mai propriu și Belinski cumam zis, numea cu el proza, romanul — are alte exigențe și greșesc acei care identifică planurile. Critica literară păcătuiește cînd aplică de cele mai multe ori aceleași criterii în stabilirea valabilității unei opere. Eminescu ne-a dat un erou de o viabilitate uimitoare, sprijinindu-se totuși pe mijloace puține, orice s-ar zice. Mircea e doar bătrînul „atît de simplu după vorbă, după port“; e însă indiscutabil un erou viu prin patetism, impresie de măreție, soliditate, înrădăcinare în solul patriei, printr-o superioritate ironică asupra adversarului. Dacă acest principiu ar fi stat în atenția lui Mihai Dragomir, e probabil că eroul principal al poemului său ar fi căpătât mai multă viață. Poetul a greșit confundînd narațiunea epică cu poezia, urmărind în descriere totalitatea liniilor fizice și morale ce compun portretul lui Tudor. Eroul nu trăiește prin pre-

zia detaliilor fizice, prin „ochii însprîncenați“, prin „chică“, „mustăți“, „căciulă“, „hanger la brîuleț“, prin sugestivitatea comparației „părul ca aluna coaptă“, ci mai degrabă prin acea impresie de dirzenie ce o dă uneori apariția sa, prin gravitatea aspră ce-i apasă uneori cuvintele, prin rezistența curajoasă ce o opune lui Răileanu, prin acea îndîrjire din care pornește șuierata amenințare:

„Unde stați voi judecînd—cu cocoanele în panglici—vin oltenii mei carînd,—să se lege la opinci“.

Informațiile care urmează nu mai au sens, izvorînd din acea credință greșită că firul epic trebuie urmărit într-o narațiune complicată, cu o scrupulozitate de romancier de epocă. După rostirea grozavei sentințe mai sus citate, o precizare ca aceasta: „Și pe usă a zburat“ joacă rolul unei modeste și literale explicații, pur și simplu, ca să putem urmări mai departe acțiunea. Ca să ne lămurească în continuare asupra identității celui care rostise amenințarea, autorul imaginează în mare grabă un dialog. Se întrebă de către un personaj anonim: „Cine-i? — prilej bun de a se răspunde împăcînd astfel pe toată lumea: „Cică Tudor e pe nume“. Urmează apoi o strictă localizare a eroului: „De unde e?“ sună întrebarea, iar răspunsul nu întîrzie bineînțeles: „Din Vladimir“.

Spre sfîrșitul poemului linia epică e confuză. Relațiile între Ilarion monarhul, boierul Răileanu, solul prințului Ipsilanti, Tudor, se urmăresc cu atenție, e drept, însă în dauna poeziei. În labirintul unor asemenea relații, fiorul poetic se subțiază și se pierde în cele din urmă. Invocarea gazeturilor din Viena, descrierea gesturilor solului lui Ipsilanti, jurămîntul pe bibliă, dezbaterile în jurul jurămîntului, jocul diplomatic al lui Ilarion — toate acestea înșiruite pe un spațiu restrîns, ar putea fi citate de un critic în demonstrarea complexității mijloacelor folosite de autor, dar nu ca elemente de poezie. Finalul e în schimb la înălțimea celor mai valabile pasaje din poem. Din fîntîna ce ascundea trupul sfîrtecat al lui Tudor, se aude iarăși ca întîia oară șuierul amenințării și al răzbnării implacabile:

„Și lopețile cu sînge—prind țărîna rece-a strînge —Doar va amuți izvorul—Doar nu-i

va afla poporul.—Dar și piatra grea gemea —Izvorul bolborosea—și pe vifor sau senin —Răspînde în țara toată—Blestemul lui Tudorin.—Spus cu limba-nsingerată—Blestem de groapă—De foc și apă—De gor și țeapă“. *Inegal prin frecvența alunecare către narațiunea aridă și în mare parte prin insuficiența și lipsa de însuflețire a eroului*

principal „Tudor din Vădămir“ are în reconstituirea unei epoci din istoria patriei și slăvirea luptei pentru libertate, merite mari, fiind o expresie a unei maturități; pasajele căzute în umbră se datoresc unui viciu de concepție artistică, poetul punându-și singur obstacolele și nereușind să le treacă.

Lucian Raicu

SCRISORI DIN CASA MORȚII

In scandaloasa înscenare a procesului soților Rosenberg, judecătorul federal Kaufman și-a câștigat o proastă și tristă faimă, afirmînd la un moment dat că în chip neîndoios „crima“ celor doi acuzați, pe care o lume întregă îi știa fără vină, ar fi „mai gravă decît omorul“. In cele din urmă, Kaufman și toți ceilalți au izbutit să-și ducă înscenarea la bun sfîrșit, să pronunțe condamnarea la moarte, s-o legalizeze, s-o definitiveze și s-o execute după toate regulile prevăzute de ceremonialul scaunului electric, ei fiind aceia care au săvîrșit astfel un omor mai grav decît o crimă.

Aceștia sînt cei doi poli ai înscenării care a răscolit mai bine de doi ani nu numai continentul american, ci o întregă lume; începutul și sfîrșitul unui „caz“, întru totul simptomatic pentru actuala configurație politică a Statelor Unite, însă ale cărui ecouri s-o întins mult mai departe decît granițele teritoriului federal.

În 1950, Ethel și Julius Rosenberg au fost etichetați spioni atomici, arestați, judecați și condamnați la moarte în baza unor probe care „n-ar fi fost îndestulătoare nici pentru condamnarea unui hoț de buzunare!“ De atunci, vreme de trei ani, pînă în 1953, au trăit neîncetat smulși de lîngă cei doi copii ai lor, despărțiți unul de altul, deși sub acoperișul aceleiași sinistre Case a Morții, amenințați de spectrul hîd al călăului.

Dar cu toate acestea au rămas tari; tari de la început pînă la sfîrșit în lungul celor trei ani petrecuți în cuștile de oțel, în care singura posibilitate de comunicare între ei sau cu exteriorul era scrisoarea. Ethel și Julius Rosenberg și-au trimis unul altuia sau au expediat în afară zeci, sute de scrisori, din care multe s-au pierdut, dar dintre care unele au putut fi totuși salvate; îndestulătoare scri-

sori pentru a putea alcătui acum, adunate laolaltă în cuprinsul unui volum, fresca sguuitoare a unui calvar, un crîmpei de istorie și o teribilă acuzație adusă acelora care, hotărîți să-i distrugă pe ei, vroiau să distrugă adevărul.

Soții Rosenberg nu au scris niciodată aceste scrisori cu gîndul că vor fi publicate sau măcar citite de alții; în primul rînd, pentru că au nădărdit pînă în ultima clipă că vor trăi; nu-și puteau imagina, nici în cele mai întunecate momente ale vieții lor că toată această poveste, care „lovește greu civilizația pentru că distruge adevărul“, nu va sfîrși prin a sucumba sub triumful forței finale a adevărului.

Iubeau prea mult viața, pentru a se îndoi de forțele ei. „Poate că despărțirea ni se pare atît de grea, pentru că avem atîtea lucruri pentru care merită să trăim și pentru că iubim atît de mult viața.“ Dragostea pentru viață a soților Rosenberg e atît de puternică, atît de vie, atît de luminoasă în înțelesurile ei, încît pare aproape de neconcepțul între zidurile unei Case a Morții. Pentru că ea nu înseamnă exclusivă și omeneasca trezire a instinctului de conservare în fața amenințării violente, ci conștiința superioară a unei vieți care a izbutit să-și înțeleagă și să-și exprime propriile ei rosturi în adevăruri simple și grăitoare. „Adevărata frumusețe a unei vieți cinstite, — îi scrie Julius Rosenberg, de la cîțiva metri distanță, soției lui, — constă în participarea la mersul înainte al omenirii.“ Așa își înțeleseseră viața și așa și-o înțelegeau și acum, iubind-o cu patimă, iubindu-și copiii, căminul, cărțile, muzica preferată, munca ordonată și creatoare.

„Am îngenunchiat lîngă o spărtură umplută cu pămînt — notează Ethel —

adunat cu grijă sub un mușchi cu firicele mici, sfoase, cum creștele numai în colțurile umede și reci ale curților în care razele soarelui pătrund rar. În această crăpătură un simbol de măr, pe care l-am sădit și l-am udat cu răbdare, încolțește acum cu curaj...

Spărtura seacă a unei pietre poate însemna, pentru un simbol, o tot atât de sigură casă a morții, ca și celula pentru condamnatul la moarte. Poate că Ethel Rosenberg notînd în misiva din închisoare trimisă soțului ei amănuntul acesta nu s-a gîndit la nimic altceva decît la prospețimea faptului menit să-l realizeze o palidă apropiere a vieții, — dar simbolul ni se pare prea puternic pentru a fi trecut cu vederea.

Oamenii aceștia, pe care o presă plătită nu înceta (împotriva tuturor evidentelor) să-i stigmatizeze drept criminali, își găseau curajul să afirme că „nevinovăția noastră este arma noastră cea mai puternică” și timpul să se entuziasmeze pentru progresele realizate în educația copiilor sau pentru o simfonie dirijată de Toscanini. Iar tîria lor făcea să încolțească în mii de inimi o nouă tîrie. Existau grave îndoieli în privința vinovăției celor doi condamnați (și le-au exprimat Einstein, Papa, președintele de pe atunci al Republicii Franceze, Vincent Auriol) și zeci de mii de glasuri cereau să fie redați libertății.

Treptat, condamnații n-au mai fost singuri. Dincolo de zidurile închisorii, sute de mii de prieteni activau pentru ei. Îndoielile grave se transformaseră în certitudinea nevinovăției pe care Ethel și Julius Rosenberg nu încetaseră nici o clipă să și-o afirme: „Întemnițați aici, nu putem decît să ne strigăm nevinovăția, și să rămînem tari.”

Țișnea la suprafață ca apele din adînc trezite deodată la viață, conștiința adevărului, multiplicată treptat în milioane de alte conștiințe; se revărsa șuvoiul întrebărilor, care cereau un grabnic răspuns.

Ce făcuseră? Pentru ce erau condamnați? Care le era vina?

Un gazetar new-yorkez specializat în reportaje despre „marii americani”, a făcut o jalnică senzație în 1953 publicînd un reportaj despre „cei mai mari neamericani din America”, formulă sub care încerca să-i denumească pe Ethel și Julius Rosenberg.

Reportajul reproducea declarații pe care soții Rosenberg nu le făcuseră niciodată și pe care însuși directorul închisorii a fost nevoit să le infirme. Faptul n-ar avea nici o importanță, fiindcă raportat la proporțiile înscenării, e neînsemnat. Important e doar atât: că se petrece la un an după ce Julius Rosenberg îi scrisese soției lui: „Prin comportarea noastră, în încercarea în care sînt în joc viețile noastre, să ilustrăm principiile de bază ale democrației americane.” Într-atît erau de pătrunși acești „neamericani” de principiile care călăuziseră întemeierea statului lor, încît cu un an înainte, la 4 iulie 1951, Julius Rosenberg decupase din „New-York Times” textul Declarației Independenței și o lipise pe peretele întunecat al celulei, nu fără a nota, cu un simțămînt amar, în scrisoarea trimisă soției lui: „Ce curios să citești despre libertatea cuvîntului, a presei și a religiei într-un decor ca acesta al nostru!”

Curios? Fără îndoială curios, dar această curiozitate corespundea unei crude realități pe care Ethel și Julius Rosenberg o simțiseră foarte bine și căreia, de fapt, îi datorau arestarea și condamnarea lor.

Ethel, cu acel bun simț al gîndului limpede care îi străbate întreaga corespondență, deplînge încă din primele luni ale arestării cruzimea acestei realități care, după ce le nimicise căminul, amenința să le nimicească și viața: „Capul ți-e plecat, țara mea frumoasă și luminoasă, soarele libertății s-a întunecat și poporul tău e în doliu! Umbra fascismului plutește mare și amenințătoare.”

Era limpede — începuse să fie limpede și pentru aceia care se îndoiseră — că dacă la început guvernul pusese la cale înscenarea în scopul intimidării adversarilor lui politici, acum intenționa s-o folosească drept mijloc de întărire a sistemului pe care îl preconiza. Și nu era un secret pentru nimeni faptul că politica internă a Statelor Unite tindea spre statul polițienesc cu aceeași repeziciune cu care în politica lor externă tindea spre agresiune. Iar în acest angrenaj, cazul soților Rosenberg, — învinuți din lipsă de alte probe de... comunism, — trebuia să aibă dacă nu cuvîntul hotărîtor, cel puțin valoarea unui element declanșator.

Și au avut-o, dar nu așa cum și-au dorit-o guvernării.

Smulși de lângă copiii lor, desrădăcinați din ambianța vieții pe care o duceau, cei doi oameni în haine vârgate din Casa Morții au trăit un adevărat coșmar, dar niciodată durerea lor nu a ajuns pînă la disperare și niciodată demnitatea și simțul de răspundere nu li s-au frînt: „Cu toate că par descurajată și cu încrederea sdruncinată — îi scrie Ethel „iubitului ei drag“, — cei care vor să mă distrugă pe mine și pe ai mei, să știe că voi îndura totul cu capul sus.

Iată, acum mă simt mai bine! No pasaran!“

De fapt, adevăratul sens al luptei pe care o dădeau la Sing-Sing soții Rozenberg era acela de a nu se lăsa doborâți de valul mîrșăviilor care se abătuse asupra lor. Conștiința că sînt „primele victime ale tiraniei“ ei erau în egală măsură conștiința de faptul că în procesul ce se înscenase erau în joc „drepturile, securitatea și înseși viețile tuturor oamenilor curajoși de toate opiniile.“ Și această conștiință nu-i lăsa să se frîngă, oricît ar fi fost de mari suferințele, nu le permitea să-și piardă nădejdea. Pentru că acum „cazul“ Rosenberg încetase să mai fie cazul unei mici familii americane de oameni cinstiți, pentru a deveni cazul milioanelor de mici familii de oameni cinstiți din întreaga Americă. „Nu sîntem singuri. Se duce o luptă pentru viața noastră dar lupta asta se dă și pentru apărarea libertății de gîndire!“

Încarcerării din Casa Morții continuau să-și scrie, sprijinindu-se unul pe altul, sfărîmînd cu puterea unită a inimii și a minții rezistența tonelor de beton și oțel. Pornind în viață, tinerii Rosenberg își alcătuiseră cîndva o deviză: curaj, încredere, înțelegere. Și luptau acum cu curaj pentru viață, nădăjduiau cu încredere în demascarea finală a urzelii și înțelegeau mai bine ca niciodată că „numai o rezistență organizată împotriva aștitătorilor la ură poate salva pacea și libertatea“.

Dar în primăvara anului 1953, evenimentele se precipită. Julius Rosenberg notează într-o scrisoare: „Furtuna se înățește!“

Și furtuna, într-adevăr se înțețea.

Cu moartea în față, expuși uraganului

dezlănțuit al presiunilor guvernamentale, soții Rosenberg s-ar fi putut clătina. Ar fi fost omenesc. Abia cu puține săptămîni înainte, după ce-și văzuse copiii, Julius îi mărlurisește soției sale: „Cînd am ajuns în singurătatea celulei mele și ușa s-a închis în urma mea, am izbucnit în plîns ca un copil din cauza marelui suferințe a băieților. Cu spatele lipit de zăbrele am stat în fața pereților de ciment care mă înconjurau din toate părțile și am lăsat durerea, care-mi sfîșia inima, să țîșnească în șuvoaie de lacrimi“. — Dar cu toate acestea, nu-și plecau fruntea. Nici nu ar fi putut. Ar fi însemnat să-și renege toată viața de pînă atunci, să-și renege patriotismul fierbinte în numele căruia rezistaseră doi ani încheiați, cu mintea și inima vie, în tăcerile de dincolo de viață ale încremîntei Case a Morții. De altfel, emisarii proaspătului fascism înstelat își dădeau foarte bine seama că dacă mai puteau nădăjdui să-i cumînțească vreodată pe soții Rosenberg, trebuiau să acționeze exclusiv în direcția patriotismului lor, al dragostei pentru acea Americă a libertății în care crezuseră, și în viitorul căreia nu încetaseră o clipă să creadă. Era singurul lor punct „slab“, — și în punctul acesta trebuiau atacați. Cel care a fost ales să lovească, directorul Biroului Federal al închisorilor, Benett, nu s-a sfiit să propună ȕrgul: dacă vă iubiți țara, atunci colaborați cu guvernul, vorbiți, plătiți prețul acesta și vă dăm în schimb viața.

De pe multe pagini ale acestui volum de scrisori își ridică ochii cititorul de azi, pentru răgazul unei adîncite gîndiri. Dar poate că puține cuvinte dintre cele rostite vreodată între pereții de beton și oțel ai casei ce adăpostea moartea sînt mai amare, mai demne și mai neînfricate, decît acelea șoptite de Julius Rosenberg, în chip de răspuns, onorabilului domn Benett, care invocă iubirea de țară

„Vezi, domnule Benett, ne iubim atît de mult țara, încît nu vom permite ca bunul ei renume să fie dezonorat într-o afacere atît de murdară!“

Cei doi Rosenberg refuzaseră să-și ȕrguiască conștiința.

Justiția americană. întorcînd însă spatele

justiției adevărate, se pregătea să-și rostească ultimul cuvânt.

Și totuși, ultimul cuvânt nu l-a rostit ea. Neliniștită de amploarea mereu crescândă a cazului Rosenberg, de protestele ce nu încetau să se contopescă într-un singur și cutremurător glas de la un capăt la celălalt al pământului, de trezirea la fapte tot mai viguroase ale însuși poporului Statelor Unite, „democrația“ americană socotea acum că, grăbind sfârșitul, avea să încheie capitolul. Dar se înșela și în privința aceasta, cum se înșelase în multe altele.

Cine ajunge la capătul acestei zguduitoare drame, în care fiecare scrisoare revelează sub aspectele celor mai zilnice amănunte tăria de nezdruccinat a unor oameni dintr-o bucată, rămîne cu impresia de neuitat a încrederii nestrămutate, a izvorului de forță neisiovită pe care-l găseau Ethel și Julius Rosenberg în popor. O spune el însuși „iubitei lui“ din secția femeilor:

„Dacă lupt cu atîta dîrzenie pentru victorie, asta se datorește tăriei mele de om și sprijinului oamenilor cinstiți de pretutindeni.“

Numai datorită acestei tării și acestui sprijin s-a întors domnul Benett fără niciun rezultat din Casa Morții, lăsîndu-i lui Julius Rosenberg ultimul cuvînt.

„Ultimul cuvînt îl are întotdeauna poporul“, notează condamnatul la moarte și, peste cîteva zile, adăogă:“

„Repet, am încredere în popor!“

Această încredere nu i-a părăsit niciodată în fața niciunui șantaj, a niciunei presiuni, a niciunei amenințări, nici chiar în clipa cînd, pășind senini pragul sălii de execuție, își luau adio dela viață. „Mi-am dat seama, — scrie Rosenberg în ultima lui scrisoare — cît de frumos poate fi viitorul și pentru că, într-o anumită măsură ne-am dat și noi contribuția. Cred că fiii mei și milioane de oameni alături de ei, vor beneficia de acest viitor.“

Victor Adrian

„LUPTA ÎNSEAMNĂ VIAȚĂ“

Aceste cuvinte au apărut în titlul unei cărți mai vechi a scriitorului progresist francez Jean Laffitte, carte avînd mai mult un caracter documentar, ca de altfel și celălalt volum care i-a urmat, „Ne vom întoarce să culegem narcisele“. Ele se potrivește însă foarte bine și celei de a treia cărți a autorului, concepută de astă dată ca un roman, „Rose France“*).

Inspirat ca și celelalte din luptele rezistenței franceze, „Rose France“ nu face parte din categoria acelor cărți al căror cuprins se povestește cu ușurință, deși povestirea se desfășoară simplu, limpede, curățată de tot ce ar fi putut divaga de la linia esențială a acțiunii. Citînd-o, rămîi cu impresia că trăiești înîmplări petrecute adeva, și o trimiteri în subsol a autorului certifică faptul că scrisoarea de adio pe care o expediază din închisoare unul din eroi a existat într-adevăr și fusese trimisă în împrejurări asemănătoare, cu ani

în urmă, de un muncitor condamnat la moarte. Această caracteristică a faptelor vii, luate direct din viață și comunicate fără un prea mare amestec al autorului, rămîne valabilă pentru întreaga carte.

Tot ce se înîmplă reprezintă doar modalități de expresie și de acțiune ale acestu om hotărît să-și elibereze prin toate mijloacele mai întii patria de sub călcîiul asupritorului, și apoi să se elibereze pe el însuși de sub jugul exploatatorului.

„Rose France“ e, așa dar, o carte a omului luptător pentru omenie — și ce altceva înseamnă omenia, dacă nu pasiunea pentru o viață liberă și dreaptă? Pentru o asemenea viață zeci de mi de tineri comuniști francezi au luptat cu arma în mînă în timpul ocupației naziste, într-o unitate de neclintit; această luptă a inspirat mai apoi cele mai bune opere ale literaturii progresiste franceze de după război. Apelînd la aceeași sursă de inspirație, Jean Laffitte aduce, totuși, în primele rînduri, un element nou: „Am scris acest roman — declară autorul — cu scopul de a prezenta

*) Jean Laffitte, *Rose France*, Ed. Tineretului, 1954

femeile rezistenței franceze și rolul însemnat pe care l-au jucat ele în eliberarea patriei lor, nu numai ca ajutoare, dar și ca participante active“.

Cu aceasta pătrundem în însuși miezul romanului.

Rose France, tinără învățătoare, pe adevăratul ei nume Marie Vernon, este tocmai o asemenea participantă activă la lupta care a zguduit conștiințele milioaneilor de francezi.

Fiii a unui violonist cu vederi socialiste, om însuflețit de bune intenții dar împiedecat în acțiune de o înrădăcinată prudență burgheză, era dusă uneori pe la întruniri politice care poate că își aveau importanța lor, dar față de care temperamentul primăvăratec al fetei rămîne recalcitrant: „Drept să spun, mi-ar fi părut mai bine să mă duc la baluri“. Inșă mai lîrziu, trezită la o bruscă maturitate de prăbușirea cutremurătoare a Franței, ea își caută singură drumul și, găsindu-l alături de comuniști, îi mărturisește tatălui său hotărîrea de a lupta împreună cu ei. In sufletul părintelui, aceeași prudență burgheză sîrînește frica. De aci înainte, Marie Vernon va dispărea din viața civilă cedîndu-și existența noiei Rose France, iar vestea care-i făcea cunoscută totodată perspectiva primejdiilor unei vieți ilegale, îl înspăimîntă și îl amărăște pe bătrînul tată. Rose France exclamă atunci cu aceeași candoare: „Am fost și eu amărîtă, pentru că țineam foarte mult la tata“. Dar hotărîrea îi rămîne totuși de neclintit.

Nu era Rose France conștientă de primejdiile în viltoarea cărora pătrundea?

In perioada aceea, cînd rezistența împotriva naziștilor se închea zi de zi tot mai mult, cînd sute de ostateci francezi erau împușcați pentru viața unuia sau altuia dintre ocupanții ucîși de mînia populară, cu greu ar fi putut cineva să nu-și dea seama de pericol, și cel mai bine înțelegeau fără doar și poate tocmai aceia care erau hotărîți să-l înfrunte. Rose France îl înțelegea și ea tot alît de bine, dar își mai dădea seama în acelaș timp că sînt împrejurări în viața popoarelor și a oamenilor cînd pentru a-ți salva viața trebuie să ți-o pui în primejdie. In ase-

menea împrejurări, lupta expusă pericolului de fiecă clipă înseamnă viața, în aceeași măsură în care renunțarea la luptă înseamnă treptată dar sigură decădere și moarte morală.

Și Rose France voia să trăiască.

In sufletul ei, bucuria de a trăi se află în perfect echilibru cu conștiința primejdiei, pasiunea pentru viață se sudează cu cea a luptei, și e simbolic faptul că primul sărut, sărutul dăruit lui Bernard Kalma, e prins în fascicoul de lumină al lanternei îndreptate asupra lor de șeful unei patruli germane.

Luptătoare călită, organizatoare de partid pricepută și neobosită propagandistă, Rose France își cîștigă încrederea muncitorilor, vizitează zeci de tovarăși, participă la restabilirea legăturilor organizației ilegale, asigură legături și organizează grupuri noi în întregul oraș. Vernon nu și-ar mai putea recunoaște fata, care cu toate acestea își urmează drumul firesc, se îndrăgostește de Bernard Kalma, devine soția lui și participă alături de el la acțiuni militare care vestesc răsunător că inima Franței bate.

In preajma lui Bernard Kalma, poposită la rosturile ei de femeie, Rose France își visează viitorul: „Viitorul? Ea și-l închipuie foarte simplu: soțul ei, copiii, și, în curtea unei școli, cîntece și jocuri care nu vor mai fi niciodată turburate de urletul sirenelor...“ Perspectivele acestui viitor alît de firesc, alît de simplu și totodată de plin desevă, se pot întinde la nesfîrșit, dar ele încep abia de acolo de unde sfîrșesc tirania și exploatarea. Iar tirania și exploatarea nu pot sfîrși decît prin biruința poporului, prin afirmarea drepturilor și vieții lui, în numele cărora cad rînd pe rînd meseriașul Brunneton, muncitorul Cadieu, docherii Antonin și Leroux, vechi și credincioși tovarăși de luptă. Iar în cele din urmă, însuși Bernard Kalma.

Suflet curat, simplu și sincer în toate, Rose France se cutremură; dar nu-și curmă nădejdea. Iar cînd află că adevărata sursă a trădărilor nu e iscusința Gestapoului ci viclenia trădătorului ascuns în mijlocul lor, ea nu ezită să joace rolul principalului factor în acțiunea de pedep-

sire a acestuia. Rol delicat și greu în fața unui individ care vedea în ea înainte de toate femeia, și căruia trebuie să-i suporte dulcemiile amenințătoare, cu conștiința că e denunțatorul tovarășilor și soțului ei. Rol dramatic, pentru că se cer într-adevăr eforturi neomeneste ca să poți alerga veselă pe malurile Garonnei exclamând: „Uite violete!”, numai pentru a câștiga vreme, și să simți în același timp în jurul taliei „mîna care e totodată a unui asasin și a unui cadavru”. Inșă nu mai puțin o sarcină, sarcină de răspundere, a cărei aducere la îndeplinire nu are numai semnificația

In curînd însă ea revine la realitate. „La Nantes, ca și la Bordeaux, oamenii își vedeau de treabă ca și cum nimic nu s-ar fi întîmplat”.

Și totuși se întîmplase ceva. Bernard Kalma se prăbușise în fața plutonului, dar în locul lui se ridicaseră alții. Numărul celor ce „își vedeau de treabă” se împușinase. Pînă și socialistul, speriatul și prudentul violonist Vernon, încapînd pe mîna poliției nu-și reneagă fiica, nu trădează, deși ar fi putut trăda, ci dimpotrivă, le-o spune pe șleau: „Domnilor, sînt mîndru de fiica

înverșunați de ieri ai nazismului și colabo-raționismului, ei sînt astăzi dușmanii înverșunați ai propovăduitorilor unui nou măcel și se strîng într-o nouă și puternică rezistență împotriva acelor ce ar voi să învie militarismul german, spectrul războiului

și al robirii popoarelor. Și astăzi, ca și atunci, ei găsesc tărie și sprijin în conducerea ace-luiaș partid comunist, partidul Franței luptătoare, cîntea, onoarea și conștiința poporului francez.

V. A.

O SEMNIFICAȚIE ESENȚIALĂ A POEZIEI CHINEZE

Pentru majoritatea cititorilor europeni, cu privire la poezia chineză stăruie încă impresia superficială a frivolității decorative de evantai, a ciudățeniei exotice prețioase, a unei aristocratice eleganțe de curte sau de interior rafinat împodobit cu flori de prun și diluîndu-se în atmosfera unei melancolii obosite și confuze. O poezie cu o atmosferă cu cît mai nebuloasă cu atît mai atractivă, o poezie a unei minorități „selece“, o poezie cu teme lipsite de consistență, desprinsă de realitățile vieții aspre, departe de orice probleme ce preocupă masele, — aceasta este falsa imagine încetățenită pînă de curînd despre poezia chineză.

Antologia recent apărută la Pekin¹⁾ deschide perspective de înțelegere justă a acestei poezii, ocazionîndu-ne în acelaș timp cîteva considerații indispensabile asupra esteticii ei. Sub raportul fondului, în primul rînd lucrarea este deosebit de prețioasă, întrucît această culegere de poezii din cele mai vechi timpuri pînă azi este axată pe o constantă fundamentală a poeziei chineze: tema păcii și a războiului. Mai mult decît în orice altă literatură, această temă constituie aci o coordonată esențială, pentru că în modalitatea artistică în care este tratată, ea redă amplitudinea vibrațiilor celor mai profund umane sentimente în fața înfiorătorului spectacol al războaielor, care în China păreau interminabile, de proporții și cu urmări inimaginabile. Este suficient să menționăm că aventura militară a lui An Lu-șan (sec. VIII) a costat viața a treizeci de milioane de chinezi, iar reprimarea unei singure revolte țărănești de mai tîrziu — șai-zeci de milioane. În condițiile unui sclavagism pe cît de crunt pe atît de îndelun-

gat, apoi în decursul unui regim feudal care a durat mai bine de două milenii, războiul este un fenomen aproape permanent, tema lui impunîndu-se cu toată gravitatea din timpurile cele mai vechi.

În monumentul de bază al literaturii chineze, în „Cartea Odelor“ (sau „Cartea Cîntărilor“: Și-Cing) — o colecție de 305 poezii și cîntece ale poporului adunate de Kung-Ńe (Confucius) în sec. V înaintea erei noastre, dar a căror vechime urcă pînă în al VIII-lea secol — găsim aspecte din viața de trudă a vînătorilor, săpătorelor și plugarilor, rareori momentele luminoase ale petrecerilor cîmpenești, mai adesea asu-prirea și abuzurile stăpînilorilor, în fine tema, de o tristețe apăsătoare, a nenorocirilor războiului. Cele nouă poezii reproduse din „Cartea Odelor“ nuanțează această temă cu aspectele profunde ale reacției omului din popor: amărăciunea soldatului tîrit la război („regele trebuie ascultat cu strășnicie / chiar dacă acasă lăsăm inimi sfișiate“), lamentația soției îndurerate căreia plecarea soțului i-a răpit orice înțeles al vieții; greutățile campaniei, prinse în imagini expresive („rîpele căscate de-a lungul drumului/se-ncruntă în puterea lor mută“); întrebări care-i muncesc cu disperare pe ostași („de ce trebuie să trăim ca niște fiare / pe dealuri pustii, zi și noapte împinși de ici-colo?“). Altele, contemplarea unor neputincioase ape stăvilite — peisaj cu corespondențe simbolice — este intreruptă de refrenul obsesiei unei revolte înăbușite: „Stăpînul nostru stă liniștit acasă, / dar pe noi ne trimite de pază la granițe; mă cuprinde adînc dorul de țară: / oare cînd mă voi reîntoarce?“

Încă de la începuturile ei, prin urmare, poezia chineză exprimă dorul de pace al

¹⁾ Peace through the ages, translated by Rewi Alley, Peking, 1954

poporului și ura lui față de cei ce-l tirăsc în războaie. Mai precis, în războaie nedrepte, căci de la început vedem schișându-se aci distincția între războaiele de agresiune și cele de apărare a căminelor, a păcii și a muncii constructive. Ideea este dezvoltată — în cadrul unui puternic dar fin schișat sentiment al naturii — în „Gîștele sălbatice“:

Bătăi largi de aripi, și gîștele sălbatice
sboară peste depărtările pustului
pe unde eram și noi duși în vremurile rele
de altădată
la războaie sterpe; și munca brațelor
noastre se pierdea
în războaie deșarte.

În zborul lor, gîștele sălbatice coboară să
se odihnească
pe apele liniștite ale lacului.
Azi, bărbații noștri ridică ziduri lungi
dar numai pentru apărare, numai pentru a
ne adăposti;
muncesc din greu, istoviți, dar sunt fericiți
că acum
apără pacea căminurilor lor.

Gîștele zboară mai departe, cu țipete
tînguitoare.

Astăzi, conducătorul nostru, înțelept și bun
pricepe toată truda muncii noastre,
nu ca nebunii de altădată care socoteau
plîngerile noastre ca o neobrăzare.

Această constantă a poeziei chineze — ura
contra războaielor de agresiune și dorul de
viață pașnică — o regăsim formulată în cele
mai bune tradiții ale filozofiei chineze. În
fruntea acestei tradiții, filosoful Lao-țe
(sec. IV-V în. erei ns.) care în opera sa
apără interesele poporului denunțînd aspru
pe asupritorii lui, scria: „Pe unde au trecut
armatele, cresc buruienile și spinii. După
războaie mari vin ani de foamete. Oastea
este o uneltă a nenorocirii, ea nu este
unealta celui nobil. El n-o folosește decît
atunci cînd este siliit“.

★

Perioada următoare din istoria Chinei
(din timpul dinastiei Han, 206 în e. ns.
— 220 e. ns.) este o epocă de centralizare
politică și de prosperitate economică. La
granițe însă pîndeau numeroasele triburi

nomade, iar lupta contra lor, cît și războaiele
pornite de feudali, au scăldat țara în sînge.

În poezia timpului, războiul începe acum
să fie evocat în culori tari. Lirismul senti-
mentului face tot mai mult loc viziunii
directe realizate într-o expresie pregnantă:
„Corbii ciugulesc / din stîrvurile neînmor-
mîntate. / Morții noștri zac împrăștiati
peste tot / și ne doare sufletul / că trupurile
lor putrezesc neîngropate, lăsate pradă
păsărilor“. Dar alături de nota realismului
violent se continuă tonalitatea tristeții,
impresionantă prin simplitatea ei, —
ca în excepționala poezie „Întoarcerea bătrî-
nului ostaș“. De altfel, simplitatea tonului
rămîne una din caracteristicile de bază ale
poeziei chineze.

În aprecierea acestei poezii, cititorul
european este de obicei îndemnat să-i aplice
criterii proprii esteticii poeziei europene,
— ceea ce nu poate duce decît la o denaturare
lamentabilă. Cînd recunoaștem că înțelegerea
operei lui Dante fără cunoașterea prealabilă
a tradiției de gîndire medievală și a realității
istorice florentine nu poate fi decît parțială
și absolut superficială, cu alit mai mult
trebuie să admitem că și quadri-milenara
poezie chineză are dreptul să pretindă
criterii de apreciere potrivite normelor sale
intrinseci de creație.

Într-adevăr, în comparație cu poezia
chineză, poezia europeană apare prolixă și
emfatică. Obișnuitului patos declamator
european parcurgînd toate gamele sentimen-
telor, îi corespunde aci simplitatea unei
sincerități modeste. Modul prin care poetul
chinez își exprimă ideea poetică, starea lui
sufletească, nu este modul larg, expositiv,
analitic și ostentativ personal. Poetul chinez
aspiră să depășească nivelul unor experiențe
sufletești personale. Lao-țe, a cărui gîndire
coincide în punctele sale pozitive cu cele
mai valoroase tradiții ale poeziei chineze
(pe care de-altfel le-a și influențat), exprima
însăși poziția de „înțelept“ a poetului:
„Înțeleptul nu are inimă proprie, inima
lui se compune din inimile poporului...
Omul înțelept trăiește liniștit în lume și
stringe în inima sa părerile poporului“.
De aceea poezia chineză clasică continuă, în
liniile sale esențiale, tradițiile „Cărții
Odelor“, tradițiile de solidaritate cu „îni-
mile“ și cu „părerile poporului“. Ea nu

vizează exaltarea modului personal, efemer, când e luat în sine: „Cine s-a ridicat în vârful picioarelor nu poate sta mult” — spune Lao-tse. Cine face pași repezi nu poate merge mult. Cine se scoate singur în evidență nu strălucește“. Imperativul modestiei nu-i permite poetului să se lanseze în tumultuoase și grandilocvente dar sterile agitații ale sentimentelor personale, care să-l scoată din făgașul firesc al lucrurilor: „Trebuie să vorbim mai puțin, să urmărim calea firească. Un vânt repede nu durează toată dimineața, o ploaie puternică nu ține toată ziua“. Și mai presus de toate — sfătuiește filosoful — „Nu este nevoie să fii prețios ca jadul, ci trebuie să devii simplu ca piatra“. Și impresia de simplitate și de sentiment reținut ne urmărește de-a lungul poeziei clasice chineze.

Aceste principii explică tradiționalismul profund al poeziei chineze: după „Cartea Odelor“, poezii Chinei au continuat prin a lărgi cadrul temelor sau prin a nuanța expresia, fără însă a se îndepărta (cu excepția poeziei de curte) de coordonatele acelei poezii.

★

Următoarea perioadă a istoriei Chinei (220—617) este dominată de războaiele dintre cele două case domnitoare, din nordul și sudul țării. În descrierea ororilor războiului poezii ajung la notația realistă mai amplă, la care se adaugă acum episodul dramatic — ca în versurile lui Wang Tsan:

Pretutindeni, zac împrăștiate
osemintele albe ale morților; pe drumuri,
femei înfometate

își părăsesc copiii pe care nu-i pot hrăni
lăsându-i să moară, în iarbă.

Copilul părăsit plînge, dar mama
n-are curaj să-ntoarcă capul,
măcar că varsă șiroaie amare de lacrimi
cînd spune

că în curînd se va stînge și ea
și că, oricum, din doi unul trebuie să
moară...

Iar eu,
neputînd să mai îndur cuvintele acestea
sfîșietoare,
dau pinteni calului.

Sfîrșitul acestei epoci aduce unificarea întregii Chine, inaugurînd o lungă perioadă

de stabilitate și creație — perioada dinastiei Tang (618—907). China este acum cea mai mare putere a lumii, civilizația ei bogată și matură influențează tot vestul Asiei. Viața de la curte strălucește prin fast și împărații îi protejează pe poeți. De altfel ambiția de a favoriza literatura îi caracterizează pe mulți împărați ai Chinei de-a lungul a mai bine de douăzeci de veacuri. Numai că această ambiție nu trebuie să ne inducă în eroare: împăratul de la sfîrșitul sec. al III-lea al erei ns. sub domnia căruia s-a construit faimosul zid de apărare, a protejat și el literale, — ceea ce însă nu l-a împiedicat să distrugă toate operele poetice anterioare și săucidă cîteva sute de scriitori care nu-i respectaseră barbara poruncă. Așa după cum, un alt rafinat protector al literelor, împăratul Pai Ci, a ordonat îngroparea de vii a patru sute de mii de prizonieri! O sumedenie de împărați, prinți și înalți demnitari ai imperiului scriu versuri și sunt mîndri cînd se consideră poeți; alții însărcinează o sută de savanți cu editarea clasicilor, ordonă redactarea Arhivelor istorice în 219 volume, sau (la sfîrșitul sec. XVII) a unor enciclopedii dintre care una umple 1.628 de volume! Dar toate acestea nu sunt decît vanități ale unor tirani, a căror biografie ne revelează amestecul paradoxal de instincte inumane și de rafinamente estetice.

Rezultatul a fost că la umbra regimului despotice s-a dezvoltat o atmosferă de estetism aristocratic, în care se cultiva cu predilecție acea poezie de galanterie, de adulare, de manierism și de fineți melancolice, care pentru mulți cititori neavizați trecea pînă de curînd drept „autentică“ poezie chineză. În realitate, tradiția strălucită a poeziei chineze o formează poezia care ancorează în realitățile aspre și în întrebările grave ale vieții epocii, poezia care se integrează în lumea de sentimente și de aspirații ale celor mulți.

Astfel, în epoca dinastiei Tang — în care n-au lipsit aventurile militare sîngeroase — cei mai mari poeți s-au ridicat împotriva războiului denunțîndu-i ororile și calamitățile. În fruntea acestora se situează Li Pai și Tu Fu (sec. VIII), care pot sta alături de cei mai mari poeți ai lumii.

★

În receptarea unilaterală și denaturată a poeziei chineze, publicul european l-a considerat pe Li Pai (cunoscut și sub numele de Li Tai-pe, sau Li Po) ca cel mai mare poet al Chinei, apreciindu-i doar un anumit sector al liriceii sale. Și, de fapt, Li Pai (supranumit „Byron al Chinei“, cu acea pasiune naivă a epitelor gratuite cu care poetul Ki Yuan este numit un „Dante“, Tao Cien — un „Thomas Morus“, sau Yuan Tse-tsai un „Voltaire al Chinei“, aproximări prin epitete care mai mult falsifică decât lămuresc), a fost la început un favorit al curții și prieten intim al împăratului; iar poetul, deși nu eșuează în vicile formaliste goale ale poeziei de curte, a fost totuși apreciat în Europa aproape exclusiv pentru poeziile sale bachice pline de grație și de spirit, sau pentru tonalitățile elegiace ale tristeții sale diafane. Mai puțin preocupat însă de această eleganță a expresiei este Li Pai în poeziile sale strîns legate de problemele actualității, de tema războiului, — ca în aceste „Gînduri de toamnă“:

Pe muntele Yen Ci cad frunzele aurii ale
toamnei;
mă urc în turnul casei noastre
și acolo, singură, mă gîndesc la tine.
Peste azurul mării norii se risipesc;
de pe cîmpiile dinspre graniță se simte
venind
cea dintîi răsuflare a iernii.

În pustiu, triburile dușmane își strîng
acum rîndurile;
trimișii hanului s-au întors de la trecătoarea
Yu Men;
dar nici o veste despre întoarcerea
bărbatului meu;
sînt că mi se sfișie inima în timp ce
privesc la orhidea care se ofilește...

În general, cel mai prețios sector al poeziei lui Li Pai o formează lamentațiile sale din exil (după ce poetul a căzut în disgrație) și poeziile în care nota dominantă pesimistă ascunde o implicită denunțare a unor stări de lucruri contemporane. Iar cînd această denunțare se îndreaptă asupra temei războiului, realismul notației devine surprinzător de tare, iar viziunea în acelaș timp sinistră și dramatică traduce și susține

violența, totuși sobră, a sentimentului de stigmatizare a războiului, — ca în aceste versuri din „Război“:

Pe întinsul pustiului, singurul seceriș
sînt osemintele înălbite.

În nebulia cîmpului de bătălie, oamenii
se luptă și mor
părăsiți; cai fără călăreți nechează turbat,
sgomotul asurzitor se ridică pînă la cer;
corbi și vulturi smulg măruntaie
hoiturilor,
le poartă, zburînd greu,
pînă pe crengile arborilor morți
și apoi le lasă spînzurate acolo.

Hotărît, această dimensiune puternic realistă a poeziei chineze a rămas necunoscută literaților europeni, în căutarea unui exotism delicat. De aceea a rămas de asemenea necunoscut și al treilea mare poet al epocii și mare revoltat contra inegalităților sociale, Pai Ciu-y care, după ce zugrăvește un ospăț fastuos al stăpînilor, termină laconic:

În acest timp, domnește seceta în
Kiang-nan.

La Kin-cin s-a mîncat carne de om.

Poeziile lui, care au ca temă războiul, citate în această antologie, aduc în tratarea temei nota particulară a revoltei împotriva prinților și generalilor care duc oamenii la moarte și la foamete.

Dar chinezii consideră că cel mai mare poet al lor este Tu Fu.

Într-adevăr, privită chiar și numai în cadrul unei teme circumscrise, — aceea a războiului — poezia lui Tu Fu se remarcă printr-o rară bogăție de idei și printr-o variată modalitate de expresie, — începînd de la enunțarea simplă dar plină de ecouri prelungite a unei stări sufletești încadrate într-un sentiment creionat în notații de pastel nocturn, ca în aceste „Gînduri de noapte despre pace și război“:

Din dumbrăvile de bambuși, o boare
răcoroasă intră în odaie;
alături, săgețile scînteietoare ale razelor
de lună
dănțuiesc nebunește; pe pămînt s-a lăsat
o rouă grea;
îci-colo stelele scînteiază; licuricii
fug dintr-un ascunziș într-altul; păsările
de pe rîu

se cheamă între ele;
iar eu,
gîndindu-mă cît e de ciudat
că soarta tuturor atîrnă mai degrabă de
război decît de pace,
stau singur în noapte,
scufundat în tristețe.

Poetul chinez trăiește într-o comuniune intimă cu natura care îi simbolizează sau îi actualizează emoțiile, ajutîndu-i la realizarea mai vie și mai sinceră a expresiei poetice. Mulți filozofi chinezi considerau omul drept o parte a naturii, întrucît natura laolaltă cu omul crează lucrurile. „Omul urmează legile naturii”, spunea Lao-țe; și mai departe: „Plasa naturii este rară, dar nimic nu trece prin ea”. Nîmic nu i se poate desintegra — și cu atît mai puțin omul.

Ca material poetic și spre a-și exprima ideea poetică, Tu Fu, pe linia tradiției, apelează la imagini luate din natura care îi împlinesc profilul spiritual. Acest apel la imaginea din natură este făcut fie pentru a obține un efect de antiteză, fie, dimpotrivă, pentru a ilustra o corespondență intimă cu natura sentimentului poetului, iar conjugarea acestor elemente — sentiment și imagine din natură — contribuie la adîncirea atmosferei de ansamblu:

Fîlfîitul aripilor unei gîște sălbatice
sburînd atît de jos și-atît de repede în
această noapte de toamnă
mi-aduce dorul fierbinte de vești de-acasă.
Aici, roua se schimbă în brumă; iar luna
strălucește limpede ca-n satul meu;
frații mi s-au împrășliat în lume,
și nimeni n-a mai rămas acasă, să se-ntrebe
dacă mai trăiesc sau dacă am pierit.

Sau în poezia „Frigul”: „Călărind/ prin viscol și zăpadă/ trupele noastre intră în munții înalți/ prin locuri primejdioase,/ călărîndu-ne de slîncile ca ghița;/ degetele cad degerate/ pe pămîntul înghețat./ Iar eu mă gîndesc cît de mult este/ de cînd am plecat de-acasă./ Și gîndindu-mă așa, mă uit/ la norii mici plutind atît de ușor/ înspre miază-zi și mă întristez/ că nu pot/ merge și eu cu ei”.

De remarcat că elementele de pastel, fie chiar și numai cu rol metaforic, se adău-

măsură ce tema războiului se complică cu aspecte mai întunecate, și deci pe măsură ce sentimentele devin mai grave, mai sumbre, mai copleșitoare. În exprimarea sentimentului de tristețe a despărțirii, poetul mai insistă asupra acestor elemente:

Chiar și florile par a vărsa lacrimi
îndurerate de vitregia acestor vremuri,
iar păsările se -ntristează auzînd suspinete
oamenilor care se despart de cei dragi.

Dar aceste elemente fac loc în curînd exprimării imediate a unor sentimente mai întunecate, corespunzînd multiplelor aspecte pe care le abordează Tu Fu în cadrul temei războiului. De pildă, sentimentul de depresie generală este sugerat în „Melancolie de toamnă”:

Ultima toamnă, cînd pe malurile rîului
Fu frunzele începeau să cadă
un flăcău trecea călare
purtîndu-și cu abila mîndrie sulita;
acum, cine știe unde-i zac oasele înălbite?
Căci din cei care s-au dus
niciunul nu s-a mai întors.
Pe cîmpurile de bătălie
duhurile celor morți se jeluesc,
în timp ce în tabără
domnește descurajarea.

Spectacolul războiului dezlănțuit de clăsele reacționare devine mai tragic cînd este zugrăvit cu motivele stranii, înțîlnite și altădată în poezia chineză: „Cînd ai un băiat, țî-i iau la oaste;/ oasele lui albe se adaogă/ celor care zac ncîngropate pe țărîmurile/ Lacului Kokonor;/ unde glasurile duhurilor noi împletindu-se cu glasurile duhurilor mai vechi/ se aud trist prin mormurul ploii care cade”.

O variație pe tema războiului este tema (de asemenea frecventă și la alți poeți) a întoarcerii din război, și înțîlnirea cu realitatea crudă de-acasă, — ca în acest fragment:

Război pretulîndeni;
deși bătrîn, nu-mi pot găsi liniștea,
căci cu copii și nepoți ucîși în luptă,
viața pentru mine nu mai are rost.

.....
Cadavrele zac prin iarbă, mirosînd greu,
iar apele sînt roșii de sînge;

încît te-ntrebi: unde mai poți găsi pacea și fericirea? căci, aici acasă e tot așa de rău ca pe granițe.

Și bătrînul își lasă casa, și pleacă în necunoscut.

Tema este reluată adesea de Tu Fu, ca în cele trei renumite poeme din ciclul „Satul Ciang”, sau în „Cel fără de adăpost”, în versuri în care reîntîlnim plasarea într-un cadru adecvat tonalității sentimentului: „După înfringerile din bătălie, m-am întors/găsind totul schimbat; chiar și cerul/părea întunecat, iar ziua era rece și posomorîtă;/ în jurul casei doar vulpi și pisici sălbatice, cu părul zburlit, umplînd împrejurimile cu urletele lor“.

Aspectul consecințelor războiului—mizeria, foametea, birurile,—nu i-a scăpat poetului. În „Balada carelor de război” întîlnim versuri în care aspectul este doar enunțat: „În iarna asta, cînd oamenii de pe granițe/încă nu s-au întors, judecătorul cere/plata birurilor numaidecît; / cum putem noi plăti, cînd nimic nu s-a făcut?“ — Pentru ca în „Tunetul”, alte versuri să insiste mai greu: „Poporul oftează deznădăjduit;/ peste tot a fost secetă /încît plugarii nu au / cu ce plăti birurile“. — Iar în altă poezie, ideea se realizează mai impresionant prin intervenția poetului ce amintește o situație înfiorătoare, deși frecventă în societatea Chinei medievale: „Știi și tu că/ băeți și fete au fost vînduți/ de familiile lor dragi, căci / birurile pentru război trebuiesc plătite/orice s-ar întîmpla“.

Acum însă tonul poetului capătă energia revoltei, — începînd de la forma întrebării acuzatoare („Și ne întrebăm: de ce oare împăratul,/ care are atîtea bogății, și o țară atît de bună/ vrea să ne trimită pe granițe/ să cucerim tot mai mult?“), — pentru ca apoi să treacă, în termeni de imprecizie, la rechizitoriul direct al războinicilor seniori feudali:

În fața poporului, stă schingiuirea,
în spatele lui — batjocura muzicii
plăcute,
sunetul rîsului în timp ce oamenii
sînt ucîși
iar străzile sînt pline de sînge!

Iar în poezia „Foamete” (reprodusă, ca și cea anterioară, dintr-o altă antologie), stigmatizarea consecințelor inegalității sociale ia accente puternice de ură contra asupritorilor, accente de o violență rar întîlnită în poezia chineză:

Cu o lume în ruină
și cu cereri de biruri tot mai grele,
poporul mîinecă numai pătăi uscate.
Ce inimă puteți avea voi
nobililor, în lăcomia voastră?
Căci în timp ce bucătăriile bogătaşilor
duhnesc de aburii bucatelor gătite,
afară, pe cîmpul de luptă al vieții,
oasele celui sărac se înălbesc.

Poezia lui Tu Fu vibrează de dragostea pentru popor și țară, dezvăluie concis dar tare corupția, asuprirea și abuzurile conducătorilor, dă o imagine puternică a suferințelor maselor și ororilor războiului sub toate aspectele lui, realizînd o poezie impresionantă prin forța realismului, prin caracterul său dramatic. Asemenea predecesorilor săi, Tu Fu înțelege deosebirea între războiul de agresiune și cel de apărare, știe cine sînt cei care împing la război și cunoaște interesele lor egoiste; îi denunță, îi înfierăază, — dar, firește că în împrejurările secolului al VIII-lea, revolta poetului nu poate decît să se limiteze la convingerea în forța supremă a muncii creatoare, pașnice, a poporului: „De la bărbații care secoră,/ de la femeile care torc/ ne vor mai veni iarăși din nou/ cîntece de fericire“.

★

După perioada Tang au urmat o serie de dinastii chineze, mongole sau manciuriene, și totodată o avalanșă de războaie interminabile. Epoca de mare strălucire a poeziei chineze s-a încheiat, dar marii poeți ai timpului continuă să protesteze împotriva acestor aventuri militare: „Întotdeauna am învățat că gloria unui general/ se înalță pe un morman de oseminte uscate/ care odinioară au fost poporul“ — exclamă un poet al timpului.

Motivul cunoscut — motivul dorului de casă, al mizeriei vieții de ostaș, al soției rămasă singură, al obsesiei morții sub forma osemintelor înălbite și a spiritelor morților, al reîntoarcerii de pe front a soldatului

găsind acasă ruine, foamele și veșnicile biruri grele, în fine disperata întrebare „cînd se va mai termina războiul?” care se repetă des, cu forța obsedantă a leit-motivului, — toate aceste motive revin mereu în variante. Sub acest raport, un progres se observă doar în îmbinarea multor motive în cadrul unei singure poezii, ca de pildă în aceste versuri:

Pe cîmp morții zac cu grămada,
corbii mîncă pe saturete, pînă ce
îndopați, adorm în nesimțire.

Sînt și alte locuri unde duhurile morților încă nu s-au împrăștiat — prea multe astfel de cîmpuri de bătălie. N-ați auzit de Hsin An, unde se zice că în timpul nopții, umbrele a două sute de mii de morți se frămîntă fără odihnă? Și totuși, de la o dinastie la alta războiul încă continuă.

Încolo, în privința realizării formale, remarcăm că stăruesc mereu normele poetice tradiționale, ca de pildă în această „Scrisoare” (sec. XIV).

Am încercat mai sus să descifrăm sensul acestor norme, intim legate de condiția înțelegerii poeziei chineze. Ultima bucată citată ne ocazională lămurirea unui alt aspect al concepției estetice a acestei poezii.

Cu toată conștiința unei aderări organice la natură, poetul chinez se mărginește la notații peisagistice succinte, la simple creionări. Aceeași atitudine o observăm și în discursivitatea gândirii poetice: în preferința pentru ideea aluzivă, neexprimată pînă la capăt, lăsîndu-și una din emistere în umbră și producînd efectul prelungirii în indefinitul unei atmosfere. Această aplicație atît de specifică, nu poate fi interpretată ca o manifestare de decadentism, din moment ce este o notă permanentă în poezia clasică, prezentă la cei mai mari poeți și manifestîndu-se încă din Carlea Odelor.

În realitate, este vorba aci de o aplicație ce ține de o anumită concepție filozofică a poetului chinez. Am menționat că acestuia poezia europeană i-ar părea retorică, prolixă și emfatică. Este ca și cum poezia chineză,

în predilecția ei pentru simplitate și concizie, ar sta sub influența aceluiași înțelept antic Lao-țe, care spunea: „Cuvintele adevărate nu sînt frumoase. Cuvintele frumoase nu merită încredere. Cel bun nu este elocvent. Cel elocvent nu poate fi bun. Cel care știe, nu caută să dovedească, cel care caută să dovedească, nu știe”.

Simplitatea, conciziunea, laconismul, moderația, echivalează așadar pentru poetul chinez cu însăși profunzimea. Creionarea fugară a detaliului din natură, notația incompletă a faptului, sau exprimarea neterminată a unei emoții poetice, au cu totul alt sens și altă valoare decît la impresionistii sau la simbolistii europeni. Ceea ce la aceștia din urmă este o fixare imediată a unei impresii efemere, inconsistente și parțiale, traducînd confuzia, nesiguranța și disperarea agățării de clipa fugară — sentimente proprii unei clase în declin — la poetul chinez este o conștiință solidă de apartenență la un întreg, la un tot. Detaliul sau faptul simplu notat țin de efortul și aspirația spre Tao (termen de bază în filozofia chineză), — ceea ce înseamnă mersul firesc al lucrurilor (mers în care cea mai brutală ingerință este războiul), necesitatea inerentă vieții, sensul și rînduiala lumii, legea naturii, a societății și a gândirii, norma etică și logică. Detaliul izolat, faptul sau starea sufletească incomplet notate, nu sînt considerate de el ca avînd o valoare în sine, ci în funcție de totalitatea unui sens și a unei situații pe care ele le dezvăluie. Încît poetul chinez, deși își formulează fără echivoc termenii temei, totuși nu urmărește pînă la capăt expoziția logică a gândirii poetice; și poezia se rezolvă în finalul, rămas deschis, al atmosferei în care continuă să se multiplieze rezonanțele temei.

★

Considerînd opera poetică realizată pe această temă a războiului, constatăm că poezia chineză, în cursul îndelungatei sale cariere de aproape patruzeci de veacuri, a parcurs toată gama sentimentelor omenești — minus sentimentul de revoltă deschisă și cel de speranță. Faptul este explicabil, ținînd seama că această poezie a evoluat în condițiile unui regim despotice atît de crunt încît înăbușea orice sentiment de

speranță și reducea șansele unei răzvrățiri. Regimul era susținut de o clasă privilegiată care nicăieri nu s-a menținut atîta timp ca în China. Această clasă, după cum am văzut, și-a avut literatura ei, din sinul căreia era exclus romanul și drama (genuri apărute relativ recent), considerîndu-le genuri „vulgare“ din cauza prea marelor popularități și a realismului lor.

Dar alături de această poezie aristocratică

s-a dezvoltat, continuînd superioarele tradiții ale poeziei populare cuprinsă în „Cartea Odelor“, o altă poezie, cu un conținut de idei total diferit, o poezie atașată de necesurile și idealurile maselor, inspirîndu-se din realitățile vieții, descriînd ororile războiului și exprimînd dorința poporului pentru pace în libertate. Acestei poezii îi aparțin cei mai mari poeți ai Chinei.

Ovidiu Drimba

UN RAPSOD AL POPORULUI GERMAN*)

Istoria tragică a Germaniei din anii dominației forțelor negre ale militarismului și fascismului și-a găsit în Johannes Becher rapsodul. Acordurile lirei sale, cu o tonalitate gravă, exprimă simțămintele inimii unui popor încăput pe mâinile unor conducători criminali. Întunecată epocă, amin-tind-o pe cea a lui Nero, dar care nu s-a oglindit în rîsul amar al unui Petronius, ci în arpegii răscolitoare, căuțînd să smulgă din fundul sufletului licărirea care, dacă la început e doar stea, poate deveni soare.

O noapte grea se coborîse peste Germania, o noapte la adăpostul căreia conducătorii ei comiteau cele mai groaznice crime, o noapte pe care aceștia vroiau s-o întindă ca pe o uriașă pecingine peste întreaga lume. Uitau însă că în fața lor se află primul popor liber din lume, uitau de oamenii cinstiți de pretutindeni, uitau de inima propriului lor popor care, dacă bătea slab sub înegurările ce-o apăsau, bătea totuși. Bătăile acestei inimi, ajungînd pînă la inima poetului și unindu-se cu bătăile acesteia, se întorceau amplificate, ca un înzecit ecou:

Spre veșnica Germanie oi căuta,
Eu drumul care urcă din germani.

Un popor harnic, cu o istorie milenară,
nu putea fi înecat în noroi și sînge. Renașterea lui era însă condiționată de participarea activă la prăbușirea puterii tiranice:

*) Johannes Becher, *Versuri alese*, E.S.P.L.A., 1954.

Eu știu, Germania mea va reînvia
Cînd pe tiran îl va vedea înfrînt.

Și, ca să-l poată înfrînge, și-a făurit
necruțătoare armă și soldatul Becher. Nu
numai ascuțitul de baionetă care să sfîșie
masca și să arate adevăratul chip al bestiei
naziste, ci și melodia adîncă, înfrățită cu
vigoarea mîniei unui necruțător act de acu-
zare:

...îl acuz pe Hitler care
I-a pîngărit Germaniei onoarea,
L-acuz că a silit întreaga lume
Să urască însuși al Germaniei nume.

Îndemnul trezirii la realitate, la viață
nouă, poctul îl realizează printr-o dramatică
zugerăvire, cînd descriptivă, cînd utilizînd
monologul interior, al oamenilor simpli ger-
mani, care sufereau de pe urma calamităților
războiului hitlerist. Ei sînt prezențați în
mediul lor intim, ca mamă, tată, soție,
bărbat, acuitatea suferinții fiind astfel mă-
rită: părinții și-au pierdut fiul, soția, băr-
batul.

Neliniștea mamei care-și așteaptă fiul se
pierde într-o vană lînguire:

Chemări de moarte care-n gol răsună,
Așteaptă mume. Fiii sînt țărîna.

Tatăl însă privește cu bărbătească re-
semnare:

El își pierduse în război un fiu,
N-a plîns...

Nu poți să plîngi, cînd oamenii te știu
Și mai ales cînd mama e de față!

Durerea lui devine o suferință de ordin cetățenesc. De astă dată, apariția lacrimilor, cu toată ineficiența lor, e dovada trezirii conștiinței:

Rușinea, infamia, le vedea
Și cugeta-ndelung asupra lor.
Domnește infamia-n țara mea
Și asta ni-i rușinea tuturor.

Avu atunci un plîns adînc și mut,
El patria-și plîngea cu lacrimi grele.

Soția e prezentată în chinuitoare deznădejde, cînd a sfîrșit „a zilei trudă” și cînd în „noapte parcă însuși timpul pierе”. De-abia atunci ea mai poate spera:

Pe buze-un nume i-a-nflorit — mai știi —
El s-o-ntoarce poate într-o zi.

Privind apoi dezolarea casei, „din ochi pustiul camerei măsoară”, unde nici prezența copiilor n-o mai poate mișca:

Pe vatră stau ghetuțe la uscat,
Un picioruș se-arată gol din pături.

Nici mica îndeletnicire merită să o distragă, nu înlătură pustiul:

Din nou ia jacheta la cusut,
Nopti lungi, la rînd, rămase pururi trează.

Prăbușirea vieții familiale îi stinge personalitatea: „Străină-și pare însăși ei, nespus”.

Multe familii germane, în perioada celui de al treilea Reich, se vădesc în fața marilor încercări netrainice, dezmembrate, pătrunse într-atît de propriul lor dezastru, încît nu-și pot permite decît lamentarea. Becher socotește totuși o asemenea familie optă de a mai realiza un apel de la suflet la suflet și-i dedică una din cele mai dramatice poezii de război. Poetul cere rudelor rămase acasă să scrie celor de pe front:

Scrieți-le. Azi, cît mai este cînd.
Da, orice soră fratelui să-i scrie.
Logodnicului ei oricare fată.
Tu, mamă, scrie-i fiului iubit,
Bărbaților, le scrieți voi, femei.

Fiecare rînd trebuie scris cu pasiune:

Să puneți multă dragoste-n scrisoare
Ca niciodată încă nicăieri.

Și iată apelul — poate unic în istorie — care cuprinde salvarea:

Bărbaților, așa nu se mai poate,
Mai bine vă predați prizonieri!

Gîndurile celor căzuți pe cîmpul de luptă, ultimul lor cuvînt, ultima dorință, pusă ca o pecete imperativă, categorică, toate acestea trebuiesc ascultate și respectate; nesocotirea lor e egală cu necinstirea vieții însăși:

Într-un atac, un om căzu,
Vorbînd sergentului astfel:
„În dreptul inimii, aci,
Jurnalul meu îl vei găsi
Poate-ai să-nveți ceva din el”.
Iar în caetul ce-l găsi,
Notase mortul zi de zi;
„Războiu-i crimă pe pămînt”.
Citînd, sergentul se gîndea.
Citi mereu. Cel mort vorbea.
Așa-i cînd morții au cuvînt.
Sergentu-și spuse: „S-a sfîrșit!
Din două una. Negreșit.
Așa-i a morților poruncă”.

Poporului acestei Germanii, la hotarele căreia bestiala mașină de război nazistă se frîngea cu scrișnet, al cărei pămînt se svîrcolea sub mușcăturile bombelor, i se adresa în ceasul al doisprezecelea poetul:

Popor, e vreme-al tău cuvînt
Tăcerea s-o sfîrșească.

El nu-i pretindea de cît un cuvînt:

...cuvîntul... „DESTUL”!
Destulă suferință!

Eroismul fără seamăn al ostașilor sovietici, a spus acest cuvînt. Ei au fost aceia care au spus DESTUL suferinței nemăiînfrînte, pricinuită atîtor popoare de hoardele hitleriste.

Eroismul Armatei Sovietice s-a născut din conștiința luptei pentru o cauză dreaptă. Cu cît mai crudă era mișelia atacanților, cu atît era mai clocotitor patriotismul poporului sovietic. În inima lui:

...dușmanu-a izbutit
S-aprindă doar o flacăără uriașă.

*Lupta și biruințele poporului sovietic au
înflăcărât și celelalte popoare să scuture
jugul înrobitor:*

O, Moscova-al tău nume-naripează
Popoarele.

*Dacă Moscova „întruchipează un tîlc
de-apururi nou“, Stalingradul va rămîne și el
de-apururi viu, ca simbol al biruinței asupra
fascismului. Toate orașele vin să-i aducă
acestui „ORAȘ ETERN“ prinosul lor de
mulțumire, într-o simfonie de slavă și
glorie:*

Oraș al lumilor eliberate,
Te salutăm, tu cel mai liber ești,
În frunte stai, ne-ai întrecut pe toate.

★

*De la Stalingrad la Berlin e un drum
lung, din belșug udat:*

...de sîngele vărsat
de fiii Marelui Octombrie.

*Pe acest drum i-a fost adusă poporului
german salvarea.*

*Eliberat de coșmar, poporul se desmeticește.
Întîi nedumerirea amară:*

Germanie, de cine-ai fost aleasă
Să te blesteme neamuri, toate-n ură?

*Apoi conștiința propriei lui demnități.
N-a fost doar un coșmar, căruia poporul
îi mai păstrează înfiorătoare aduceri aminte,
ci a fost viața lui de un deceniu, ale cărei urmări
nefaste se văd la tot pasul: ruine și sînge.
Nedumerit, el își privește mîinile. Ele au
fost oare uneltele crimei? Le știa doar desti-
nate unei alte meniri:*

Menirea astei mîini fu orișicînd
A-ți cuceri cununi, muncind, creînd.

*Dar mîinile care au distrus pot reclădi,
pot semăna o viață nouă și îngropa în veci
pe cea veche.*

*Pămîntul în care cade sămînța noii Ger-
manii e însă un pămînt pîrjolit. Pe-un
astfel de pămînt*

Nu-i mersul lin mereu
...sînt și gropi în față
În drum spre noua dimineață
Urcușul este greu.

*Dar poporul german are un lung trecut
glorios, o bogată tradiție revoluționară. N-au
fost Marx și Engels conducătorii proleta-
riatului german? N-a luptat acesta pe ba-
ricade? Rememorînd eroismul trecutului,
sorbi încredere.*

*În mersu-i înainte, pe drumul construirii
vieții noi, Republica Democrată Germană
primește un neprețuit sprijin din partea
gloriosului ei eliberator, poporul sovietic.
Spre el își îndreaptă privirea poporul
german:*

Tu ești nădejdea noastră,
Tăria noastră ești!

*N-a trecut nici un deceniu de cînd a luat
sfîrșit coșmarul nazist, și umbra lui preves-
titoare de dezastre vrea să se întindă din
nou. Tragediile pe care le pregătește, el
vrea să le înceapă cu cea mai înfiorătoare:
războiul fratricid. Germania apuseană e
transformată de cei care i-au adus pe hit-
leriști la putere, într-un uriaș cap de pod
agresiv, îndreptat împotriva întregii lumi.*

*În fața acestor uneltiri, se ridică asemeni
unui zid de nebiruit, lagărul păcii și de-
mocrației.*

*Și din nou versul lui Johannes Becher
capătă azi acea putere de a răscoli sufletul,
forță de care erau pline poeziile sale din
timpul războiului, cînd se adresa de departe
poporului său. De astă dată, cuvîntul poe-
tului e destinat să zguduie sufletul compa-
trioților din apus, asupra cărora așîță-
torii la război încearcă a revărsa aceleași
valuri de beznă morală, ca și cu două de-
cenii în urmă. Se încearcă sfîșierea legătu-
rilor sfinte din sînul aceluiași popor:*

Nemțește oare Nemții au învățat,
Să nu se mai priceap-n limba lor?
Să-și răsucescă vorbele cum vor,
Să nu mai știi ce este adevărat!

*În cursul a numai trei decenii, în timpul
a două măceluri mondiale, provocate de
militariștii germani, poporul german a
pierdut aproape zece milioane de oameni.*

*Aproape fiecare german poartă în suflet
amintirea unui mort. Sfatul morților ar
trebui ascultat:*

Atuncea întrebarea
E pusă celor morți.
Iar cei căzuți în două
Războaie mondiale
Răspund:
NU!

*Acesta-i răspunsul pe care-l dau cu tărie
locuitorii R. D. Germane. Același e răspunsul
oamenilor simpli din Germania Occiden-
tală și de el se înfricoșează noii fâhreri:*

De-aceea teama
De-a întreba poporul,
De-aceea spaima
De glasul poporului.

*Mulți patrioți din Germania Apuseană,
înfruntînd moartea, trec hotarul care-i desparte
de frații lor liberi din Răsărit:*

Îndrăzneala,
Stăruința,
Și iscusința,
Pe toate acestea noi vi le-am adus
Ca pe un prinos;
Sînt daruri
Pentru Pace,
Din partea noastră,
A cutezătorilor.
Din Apus.

*E prea vie în memorie catastrofa suferită
și prea puternic glasul gloriosului trecut na-
țional, ca poporul german să se îndrepte
singur spre pierzanie:*

Nu vrem patrie, nici cînd
Să te pierdem înc-o dată.

*E prea crudă întrebarea ce se naște în
mintea fiecărui om simplu german:*

Vreți să vă omorîți voi între voi?
încît răspunsul să nu fie:

Strînge-mi mîna, frate, bine.
Noi sîntem Germania, iată!

★

*În geografia poetică a lui Johannes Be-
cher, destinul poporului german reprezintă*

*fluviul colector al diversilor afluenți. Dacă
am urmat numai cursul fluviului, e fiindcă
l-am socotit fundamental pentru persona-
litatea și creația poetului. Dar un lucru
trebuie subliniat: lira lui Becher nu e
săracă, nu e monocordă. Spre albia prin-
cipală, unde spumegă valurile istoriei po-
porului german, se revarsă și cristalinul izvor
al cantilenelor de dragoste, și torentul sarcas-
mului la adresa anchilozării morale bur-
gheze, și riul spumos și plin de barbăție
al afirmării rolului poetului de tribun al
poporului.*

★

*Înaltului conținut al poeziei lui Becher îi
corespunde o înaltă formă artistică. Varie-
tatea și bogăția poeziei germane, care se
dezvoltă de peste un mileniu, i-au permis
poetului ca, însușindu-le creator, să-și creieze
tipare care să atingă o perfecțiune cu ade-
vărat clasică. Ulltimele lui volume de poezii
dovedesc și adoptarea mai ales a formelor
clasice de vers: sonetul, terținele, strofele cu
metrică scurtă, etc. Versul lui Becher e
cristalin, verbul ales cu grijă, adjectivul
utilizat rar dar cu finețe, poetul manifestînd
o grijă specială de a da strofei o conciziune
desăvîrșită. Traducerea unor poezii, al căror
autor stăpînește cu virtuozitate toată gama
formelor poetice, presupunedin partea tăl-
măcitorilor nu numai fidelitate față de
textul original ci și față de forma originală.
Colectivul de traducători al volumului lui
Becher a reușit în bună parte să respecte
acest deziderat. Majoritatea traducerilor lui
Demostene Botez sau Petre Solomon redau
frumusețile originalului. Lanțul de tradu-
ceri are însă verigi mîncate de rugina super-
ficialității și a unei prea mari libertăți
față de textul original. Este vorba de cea
mai mare parte a traducerilor Letiției Papu,
care coboară nivelul poeziilor originale prin
alegerea unor corespondențe nefericite, și prin
desfigurări de sens.*

*Vom insista mai mult asupra tălmăcirii
ciclului de poezii din volumul „Tot mai
aproape strălucește în zare viitorul“. Însuși
titlul volumului a fost inexact tradus. Ul-
timul vers al unui sonet, netradus în cule-
gerea de față, a fost transpus de către Becher
pe frontispiciul menționatului volum. Tra-
ducerea literară și poetică a titlului este:*

„Fericirea depărtării — strălucind aproape“. Traducerea lui alterată îi păstrează sensul, dar nu și frumusețea lui. În poezia „Noi, mîini muncitoare“, îndepărtările de original încep chiar de la titlu, el fiind: „Noi, popor de mîini muncitoare“. Poezia menționată în original e construită pe o simetrie de sensuri pe care traducătoarea n-o respectă și nu din imposibilitatea transpunerii. Vom analiza unele versuri, pentru a delimita denaturările. Primul vers original, „Durerile nu mai aveau sfîrșit“, e tradus prin „Noi în dureri amare/ Trăit-am și în chin“. În original, versul are o anumită tonalitate sentențioasă care vrea să sublinieze o povară cumplită. Lamentările din versurile traduse minimalizează însă ideea. Al doilea vers al originalului nu mai e tradus de loc, deși prin repetirea lui în finalul care se contrapune primei strofe, se indică schimbarea dintre trecut și prezent. E vorba de perechea de versuri „Nădăjduiam ca timpul să se schimbe“ din prima strofă, netradus în romînește, și versul din strofa ultimă „Noi sîntem schimbarea timpului“. Acesta din urmă a fost tradus cu „Sîntem răscruce mare/ De vremuri viitoare“ care, dincolo de afirmarea unei absurdități — (nu poți fi răscruce ci sta la răscruce) — își pierde semnificația prin lipsa corespondentului din prima strofă. Versul original „Își asvirlea războiul flăcările sale“, e tradus prin „Războiu-i grea vîltoare“, care nu numai că nu respectă timpul verbului, dar transformă versul într-o platinitudine.

Versul „Sprijinim căzîndele ziduri“ e tradus „Pe ziduri către soare/ Azi țara reclădim“. Distihul „Vouă vă întindem mîna/ Ca să desăvîrșiți opera“ e tradus „Dați mîna, fraților“. Iată cum poezia „Noi mîini muncitoare“, plină de un adevînc conținut, a devenit în traducere o banală stihuire.

Poezia „Preludiu“ s-a văzut botezată cu

un titlu muzical care nu corespunde originalului „Veacule, al nostru“. Din aceeași poezie, versul „Timp al tuturor timpurilor“ e tradus prin „Vreme între vremi“, ceea ce nu e acelaș lucru.

În poezia „În grădina mamei“, traducătoarea omite tot ceea ce prin repetiții poetul subliniază. Astfel strofa: „Acolo vreau să-aștept/ Acolo vreau să stau/ Acolo vreau din nou/ Ochii ei să-i văd“ e tradusă cu „În umbra lui rotată/ Sub frunzele acele /Voi mai privi odată/ În ochii mamei mele“. Iar ultimele versuri ale acestor poezii: „Îndelung a trebuit să tac/ Tăcerea, doar tăcerea, acolo stăpînea/ „Mamă“ — după atîta muțenie/ Iată care a fost primul cuvînt“ sînt redade prin: „Tăcuse-n arbori vîntul/ Și-n inimă durerea/ Doar „mamă“-a fost cuvîntul/ Ce-a întrerupt tăcerea“.

Și unele traduceri ale Elenei Davidescu suferă de lipsuri asemănătoare. Astfel, sprincenele, deși sînt negre, alcătuiesc „o boltă de lumină“ — metaforă inexistentă în original. În aceeași poezie, care este un minunat cîntec de dragoste, un vers își manifestă suavitatea printr-o cacofonie și alegerea unui adverb din cale-afară de prozaic: „Că-ți cîntă slava, deslușit“. În altă parte, traducătoarea excelează prin rime ca: „umblarăm“ cu „țară“ și „ajuns“ cu „plîns“.

Îndepărtările de textul original semnalate dovedesc neglijența redactorilor Editurii, neglijență care face ca unele din poeziile lui Becher să ajungă sub ochii cititorilor noștri într-o versiune cu mult sub nivelul frumuseții originale.

★

Lectura volumului de „Versuri alese“ ale lui Johannes Becher dă prilej publicului nostru cititor să cunoască ceea ce are mai reprezentativ opera poetică a unuia dintre cei mai de frunte reprezentanți ai culturii germane, a unuia dintre cei mai străluciți luptători pentru pace și progres din lume.

O. Starck

V. V. STASOV și M. P. MUSORGSKI

V. V. Stasov face parte din acea categorie de oameni îndrăgostiți de artă, inspiratori și făuritori de energie artistică, care creează climatul prielnic în cadrul căruia poate încolți și rodi geniul omenesc.

Modest, el nu și-a atribuit niciodată un rol de primă importanță în promovarea curentelor artistice noi ale timpului său și nu a fost, firește, în intenția sa, scriind nenumăratele sale studii critice, aducând la iveală date necunoscute asupra vieții, elaborării artistice și operelor contemporanilor săi iluștri să lase posterității o imagine a personalității sale multilaterale. Și totuși, citind „Articole alese despre Musorgski” — editate de „Cartea Rusă” după culegerea apărută la Moscova sub îngrijirea lui A. Ogoloveț — se întrevede rolul hotărâtor pe care l-a deținut Stasov, într-o perioadă de mai multe decenii, atât în noua mișcare muzicală din Rusia veacului al XIX-lea — „Noua școală rusă” — cât și în curentul înnoitor din pictură ilustrat de *peredvižnici*.

V. V. Stasov a trăit într-o perioadă răscolită de adânci frământări sociale, al căror conținut esențial îl constituia lupta forțelor democratice împotriva iobăgiei și a autocrației țariste. Luptelor transformatoare pe plan social le corespundea acum un caracter înnoitor și în artă. Stasov a trăit, astfel, în plină renaștere a culturii ruse. În tinerețe, s-a bucurat de prietenia lui Glinka, întemeietorul realismului în muzica rusă, iar la sfârșitul vieții, l-a cunoscut pe Gorki, întemeietorul literaturii realismului socialist.

Entuziast promotor al noului și dușman înverșunat al rutinei și al conservatorismului — sub toate aspectele lui — așa apare Stasov din articolele sale, și așa va figura totdeauna în istoria artei ruse moderne.

Pregătirea sa, vasta-i cultură muzicală, plastică și literară, gustul desăvârșit, l-au l-au ajutat să descopere talentele artistice, după cum înțelegerea și devotamentul puse în slujba artei și a prieteniei, au fost tot atâtea calități care au strâns în jurul lui pe cei mai reprezentativi creatori ai școlii muzicale naționale ruse.

Din simpla lectură a articolelor sale, în care a vorbit totdeauna despre alții și aproape

niciodată despre sine, nu ne-ar fi greu să reconstituim viața și epoca în care a trăit. Nu ne-ar fi greu să-l vedem vibrând de entuziasm pentru marile calități ale operei „Ruslan și Ludmila” de Glinka, al cărei caracter nou, revoluționar, l-a relevat printre cei dinții. Ni-l închipuim, primit cu încântare și cu sfiala inerentă debutanților, de grupul „celor cinci”. Sînt de față, aproape de aceeași vîrstă, Borodin, Musorgski, Rimski-Korsakov, Balakirev, Kui. Fiecare din acești tineri artiști a adus cu sine o compoziție — o serenadă, o scenă pentru copii, un cor, proiectul unei opere, un quartet... În comuniunea strînsă a „mănunchiului puternic”, V. V. Stasov este primul ascultător, primul cuvînt autorizat. Vîrsta, experiența acumulată, ar putea săpa între ei o prăpastie. Ii unește însă dragostea pentru o muzică nouă, pusă în slujba unui ideal democratic și patriotic, o muzică profund populară. Stasov ascultă. Uneori nu face decît să dea frîu liber admirației. Alteori, îndrăgostitul de artă știe să se dubleze cu criticul competent, intransigent. Cere suprimarea unei părți inutile, continuarea a ceea ce putea fi schița unei idei, introducerea unei părți noi. Adeseori stimulează însuși procesul de creație; sugerează subiectul unei opere inspirat din viața, din suferințele, din bucuriile poporului. Atîta vreme cît va trăi, Musorgski îi va fi recunoscător: lui Stasov îi datorează subiectul operei sale „Hovanșcina”. Borodin și-a scris opera „Kneazul Igor” la îndemnul aceluiaș Stasov. Rimsky-Korsakov, Dargomijski s-au sfătuit cu el. Alte ori Stasov, uind de propriile sale îndeletniciri, va căuta el însuși, cu pasiune de cercetător bibliofil, documentele istorice, piesele folclorice de care vor avea nevoie tinerii lui prieteni. Și nu ne va fi greu să-l urmărim pe Stasov la masa lui de lucru, scriind acele articole în care nu numai că aprecia cu căldură noile creații, dar biciuia totodată ca un polemist de mare talent spiritele retrograde, critica oficială necompetentă, dușmănoasă. În articolele sale, Stasov va face mereu apel la prețuirea maselor, singura valoroasă, și-și va exprima totdeauna nădejdea în viitorul

care scoate la suprafață ceea ce este etern valabil în artă.

★

De la începutul carierii sale muzicale, și chiar după moarte, Musorgski a găsit în Stasov unul din susținătorii și apărătorii săi cei mai înflăcărați.

„Articole alese“ atestă acest lucru.

Intr-o scrisoare adresată ziarului „Novoe vremea“, sub titlul „Amputări în opera „Boris Godunov“, Stasov protestează cu înverșunare împotriva mutilării operei de către reprezentanții conservatorismului în muzică a întreg actului al V-lea: „un act superior și mai profund decât toate celelalte prin concepție, prin caracterul național, prin originalitatea creației, prin puterea gândirii“. In articolul „O nerușinare în domeniul muzicii“, publicat doi ani după moartea compozitorului, Stasov înfierează cu aceeași vehemență respingerea de către „Comitetul de Operă“ farist a operei „Hovanșcina“ — ceea ce a determinat de altminteri și solidarizarea cu compozitorul a doi din membrii acestui comitet, Rimski Korsakov și Kui care, cu această ocazie și-au și dat demisia.

Cinci ani după moartea lui Musorgski, salutând inițiativa unui cerc de amatori, „Cercul dramatico-muzical“ de a reprezenta opera „Hovanșcina“ pe scena lui proprie, Stasov amintește încă odată obtuzimea teatrului oficial care o refuzase. Se ghicește marea lui satisfacție când scrie: „Despotica scenă oficială n-o să-i mai poată strivi (pe compozitorii ruși — n. n.) și mătura de pe fața pământului“.

In articolul „In amintirea lui Musorgski“, Stasov va scrie încăodată despre viața de privațiuni și suferințe impuse marelui său prieten, suferințe care i-au apropiat sfârșitul, de lupta pe care admiratorii lui au fost nevoiți s-o ducă cu oficialitățile pentru a face să se joace opera sa de frunte „Boris Godunov“. Cu această ocazie el va reveni asupra respingerii „Hovanșcinei“ de către acei rutinieri „oameni care nu înțeleg nici vechiul, dar mite noul ce se zămislește acum și pe care obișnuința și școala nu l-au confirmat încă“, laudând spiritul de solidaritate și devotamentul prietenilor marelui artist, — de la Repin

care a făcut schița de proiect a unui monument și pînă la pietrarul care l-a dăltuit. Pe această cale, Stasov își exprimă din nou nădejdea într-o soartă mai bună pe care posteritatea o va rezerva adevăratelor opere de artă.

Cît de prețioase au fost sfaturile date de Stasov lui Musorgski se poate vedea din schimbul de scrisori dintre cei doi. După ce aduce, într-una din scrisorile trimise din Viena, cuvinte de laudă „Hovanșcinei“ pentru caracterul ei popular și coloritul istoric autentic, Stasov protestează energic împotriva abuzului de cneji din libretul operei: „Care dintre personajele dumitale nu va fi nici cneaz și nici aristocrat, care își va trage obîrșia direct din popor?“

Aceeași atitudine fermă și înaintată o are și mai tîrziu, cînd insistă ca autorul să ia o poziție mai răspicală față de ticăloșia boierilor trădători ai Rusiei și ai poporului. Cu competența erudiției, el face o serie de propuneri pentru conturarea mai fermă a personajelor — caractere a căror activitate, după părerea lui, este prea redusă. Intr-o altă scrisoare pledează pentru introducerea în operă a unui element politic activ „care întreprinde ceva, care se îndreaptă spre un țel“.

V. V. Stasov, mai mult ca oricare altul, într-o orînduire socială ostilă oricăror idei și curente artistice progresiste, a popularizat opera înnoitoare a lui Musorgski, scoțînd în evidență tocmai conținutul ei înaintat.

In „Schița biografică“, scrisă pe baza unei scurte note autobiografice a compozitorului, a amintirilor, a numeroase scrisori ale compozitorului și ale altora, Stasov zugrăvește particularitățile talentului lui Musorgski, fizionomia sa artistică, noutatea și originalitatea formelor de operă create de el, profunzimea și caracterul popular al compozițiilor sale, veridicitatea tipurilor și caracterelor. Scriînd biografia lui Musorgski, Stasov a urmărit să facă justiție în jurul uneia din personalitățile cele mai puternice ale timpului său.

Autor a nenumărate romanțe, scene muzicale pentru copii, balade, coruri, diferite compoziții vocale și instrumentale, suite pentru pian, a operelor de mari proporții „Boris Godunov“, „Hovanșcina“ și „Iarmarocul din Sorocinți“, Musorgski a adus

pentru prima oară pe scenă nenunțați oameni din popor, cu toții înmănunchiind pulnărie trăsături naționale. Autorul îi cunoștea pe mușici din copilărie, în mijlocul lor își petrecuse tinerețea. Creațiile lui Musorgski se caracterizează prin acel „suflu național” pe care-l găsim în absolut toate compozițiile sale și care i-a fost inspirat și de cunoașterea amănunțită a folclorului rus. Maeștri i-au fost Glinka, cel care a pus temeliele școlii muzicale ruse, și Dargomișki, autorul „Rusalkăi”.

Iarna anilor 1856—1857 a fost hotărâtoare pentru cariera lui Musorgski, odată cu intrarea lui în grupul — care mai târziu avea să devină celebru — și din care făceau parte, împreună cu el, Balakirev, Borodin, Rimsky-Korsakov și Kūi. Atunci începe adevărata lui carieră muzicală.

Douăzeci de ani cât a durat această colaborare și prietenie strânsă, Musorgski s-a definit ca o individualitate puternică și ca un spirit profund independent, păstrând și urmărind dezvoltarea pînă la desăvîrșire a formelor muzicale ce-i erau proprii. Caracteristica principală a mai tuturor compozițiilor sale este realismul. Musorgski a fost întotdeauna sincer și autentic. În întreaga sa operă el a urmărit să zugrăvească — prin forme muzicale — ceea ce a trăit și a văzut, creînd o galerie bogată, multicoloră de tipuri și de scene rupte din viața poporului. În concepția lui Musorgski, poporul reprezenta odată cu permanența istorică, și elementul nou care urma să tasă învingător din ceea ce era Rusia țaristă cu aristocrația ei conservatoare.

Musorgski, vizionarul, avea încredere în misiunea sa artistică. El simțea — în ciuda adversităților — că este urmat și iubit de milioanele de oameni simpli care-l prețuiau pentru că se regăseau în operele lor, pentru că în ele descopereau adevărul.

Deosebit de interesant este articolul „Perov și Musorgski.” Stasov stabilește aci o paralelă, unică în felul ei, între două forme ale artei care, la o primă impresie, ar părea să prezinte puține puncte de contact: între arta pictorului și cea a compozitorului. Marele critic arată cum, prin concepția lor asupra artei, prin

subiectele alese, ca și prin formele noi de exprimare, ca rezultat al ideilor noi, revoluționare, care se dezvoltau în societatea rusă, cei doi au urmat căi identice. Musorgski — întocmai ca și Perov, dar într-o măsură mult mai mare — a avut de luptat în muzică împotriva conservatorismului. Într-o societate veche care-și apăra privilegiile, pictura lui Perov și compozițiile lui Musorgski, socotite „tendențioase”, cînd nu erau atacate cu grosolanie, erau privite cu indiferență, cu răceala snobă proprie adversarilor înverșunați ai adevărului.

Caracteristică pentru articolele lui Stasov este viziunea clară a viitorului, exprimată de marele critic cu multă vigoare. Ochiului său ager nu-i scapă cauzele adevărate și profunde al stării de lucruri în care trăiau și cretau artiștii timpului său. El știe să consacre operele cu adevărat valoroase. Stasov are convingerea că arta celor doi maeștri, însușită deopotrivă de patosul sincerității și purtînd peceata unei veridicități nedăsmînțite — va triumfa tocmă datorită caracterului popular al operelor inspirate din viața poporului, din viața acelei obișnuite lumi a iobagilor. Această lume apărea sensibilității artiștilor în tot tragismul ei. Amîndoi artiștii, contemporani ai reformei de eliberare a țaranilor, au zugrăvit în adevărata lor lumină aspectele monstruoase ale exploatării moșierești și opus acesteia, clocoțul maselor asuprite.

Și astfel Stasov dezvăluie adevăratele cauze care au provocat neînțelegerea sau respingerea operelor celor doi: reacțiunea se temea de adevărul vieții. În profunzimea și amănunțita analiză a personajelor zugrăvite de Perov și Musorgski, meritul lui Stasov este acela de a fi situat opera celor doi artiști în împrejurările sociale, politice și economice care le-au dat naștere, de a fi văzut că artistul este un produs al epocii sale, exponentul năzuințelor populare — și de a fi înțeles și promovat ca singur izvor valabil de inspirație adevărul vieții.

★

„Articole alese despre Musorgski” este o prețioasă contribuție la cunoașterea vieții culturale a Rusiei veacului al XIX-lea.

Intr-o lume care căuta să-și întindă tentaculele sufocante pînă și asupra spiritului creatorilor de geniu, Stasov ne arată cum au trăit și creiat, cum au luptat acei oameni înaintași, care purtau făclia artei realiste și au transmis-o urmașilor în toată strălucirea ei.

L. Daniel

SCRISUL BĂNĂȚEAN

După ce am terminat lectura poeziei „Despre investiții” de Leonard Gavrilu, cu care se deschide numărul IV (1954) al almanahului „Scrisul Bănățean”, nu mi l-am putut închipui altfel pe autorul foarte bătaios decât ca pe un Don Quijote, în armură de rigoare, cu spada ascuțită fluturând-o amenințător în mână și dând pînteni sărmanei Rosinante în vederea unei lupte cu morile de vînt. Numai că Rosinanta (la nevoie se poate citi Pegasul) lui Leonard Gavrilu, cînd o ia razna, cînd ocolește cu încăpăținare moara respectivă, tot învîrtindu-se în loc. Nechează de-ți sparge urechile și nu-și duce cavalerul la fînta dorită. Cam așa se împlință și cu poezia lui Leonard Gavrilu: în cinci pagini și încă vreo trei-patru rînduri, poetul își propune să demonstreze unui „critic astru” de ce cuvintele „investiții” și „cositori tractate” (împotriva cărora acesta se ridicase) sînt poetice, căuțînd să-l convingă de semnificația lor valabilă. Foarte bine. Dacă toate aceste argumente ar fi bine încheiate, nimic de zis. Dar Leonard Gavrilu, nu face altceva decât să versifice platitudini de soiul acestora:

Există oare în vreun grai cuvinte
nedemne de-ale stihului veșminte,
cînd ele risipesc pe șesuri coața
și fără ele nu-nțelegi viața?

Viața din trecut a fărânișii e prezentată în
astfel de versuri prozaice, în care adevăruri
juste și importante sînt exprimate „poetic” prin
locuri comune:

Bencbetuiau boierii cu-al lor riga
și mulți țărani n-aveau
de-o mămăligă...
Și cînd miniștrii își clădeau palate

ei,
șapte piei
ne jupuiau
din spate.

Despre Proiectul de direcție al partidului
privind dezvoltarea agriculturii, se spun
cîteva cuvinte care sînt departe de a reda
semnificația bogată a acestui act de impor-
tanță istorică pentru țara noastră: Și să
dăm numai o mostră.

De-o pilda „investiții”
vorba asta
ce — pasă-mi te —
zice că-i năpasta
poemului aceea cu pricina
eu o iubesc
precum iubesc
lumina, etc., etc.,

Am insistat mai mult asupra poeziei lui
Leonard Gavrilu deoarece ea ni se pare
reprezentativă pentru un anume fel ultra-
superficial de a scrie despre fapte atît de
importante, care cer din partea poezilor mult
discernămînt și multă exigență.

Remarcăm dintre poeziile numărului IV
cîteva realizări frumoase ca: „Bega” de Al.
Tebeleanu și „Grădinarul” de Pavel Bellu
(cu bucuria prilejuită de constatarea că
ultimul a început să abordeze temele vii
ale actualității). Discutabilă e poezia lui
Anghel Dumbrăreanu, în care răsună cam
răgușit cîteva reminiscențe semănătoriste.
Autorul construiește o paralelă între cei ce
muncesc la sat și la oraș din acest punct de
vedere:

Și totuși nu e vraci. Și nu e nici mister,
Că nu lucrează în ascuns atelier,
Că sub albastrul, nesfîrșitul cer.

Constant, ne arată că autorul nu-i de loc lipsit de humor, și în cele mai multe pagini de un humor de bună calitate. Sînt bine prinse — cu toate rezonanțele de comedie ușoară care mai răzbat din cînd în cînd, — figuri ca domnișoara Kity și mătușa ei Olimpia Căldărușe. Mai puțin muncitorii care sînt construiți pe un calapod mai rigid. Autorului nu-i lipsește îndemînarea de a închea un conflict dramatic vioi, cu întorsături bine realizate, cerute de logica dezvoltării acțiunii.

Radu Theodoru prezintă un fragment din cel de al doilea volum al romanului „Brazdă și paloș” pe care Editura Tineretului îl va tipări în cursul anului 1955.

Salutăm articolul lui Mircea Șerbănescu intitulat „Contribuții la un studiu despre Ioan Popovici-Bănățeanu” care deși „nu are pretenția că înlocuiește un studiu amplu și complet” conține aprecieri în general juste și observații subtile. E un bun început de valorificare a operei unor scriitori care au avut un rol cît de modest în dezvoltarea literaturii noastre. Am avea de făcut cîteva observații de amănunt. La un moment dat se spune: „Vădit influențat de lira eminesciană, cele mai multe poezii scrise de Ioan Popovici nu au valoare”. (numai pentru că au fost influențate de

Eminescu? Cam greu de presupus așa ceva!) sau asemenea exprimări: „Neconținut s-a izbit de asperități și asprimi,” (n.n.) etc.

Cronica lui S. Levin „Oameni noi în Bărăgan” despre romanul „Bărăgan” de V.Em. Galan este scrisă cu competență, cuprinzînd observații bine gîndite.

De semnalat și articolul despre Alexandru Toma semnat de Leonid Gavriliu. Deși nu aduce lucruri noi, autorul reușește să sintetizeze în pagini puține viața și activitatea prețuitului poet.

Recenziile sînt în general judicioase, atunci cînd nu cuprind observații pripite cum ar fi acelea ale lui Traian Liviu Birăescu, care se cam încurcă în descifrarea unor simboluri.

Demnă de menționat noua rubrică: „Poșta redacției” în cadrul căreia se publică lucrări ale tinerilor începători care nu și-au văzut „numele tipărit lîngă rîndurile scrise” de ei.

Pentru numărul IV au fost alese două poezii, prima semnată de Natalia Petraru, studentă, cea de a doua de Victoria Popa, elevă. Valorificînd prin muncă susținută realele calități dovedite de bucățile tipărite, fără îndoială că vom avea plăcerea să le întîlnim pe cele două tinere poete nu numai la „Poșta redacției”.

R. V.

CONTEMPORANUL

Nr. 4 (434), 5 (435)/1955

În paginile literare ale revistei „Contemporanul” nr. 4 (434), 5 (435), 1955 — remarcăm în primul rînd interesantele comunicări ale maestrului Sadoveanu „Despre limba literară” și „Limba povestirilor istorice” — ținută la sesiunea secțiunii de știință a limbii, literatură și artă a Academiei R.P.R.

Poetul Dan Desliu publică un ciclu de „Versuri lirice.”

În poezia „Eu nu ți-am spus”... poetul își reproșează parcă — și credem că pe drept cuvînt — lipsa acordurilor lirei sale din concertul — de la o vreme destul de anemic — închinat sentimentului de dragoste (deși „motivarea” pe care o aduce poetul adresîndu-se iubitei, e discutabilă):

Cîntînd mereu croi și lupte grele
eu prea puțină vreme-avui să spui
ce luminoase-s veșnicele stele
cînd le sărută ochii tăi căprui...

Ultima poezie din ciclu, intitulată „Mai sus”, e o îndrăzneală preluare și actualizare a celebrelor cuvinte rostite de Faust „Clipă rîmni! Ești cea mai frumoasă!” — și respiră optimismul, robustețea și adîncă încredere în viață pe care vremea noastră minunată le sădește în sufletul oamenilor. În versurile poetului vibrează adînc acest optimism nestăvil:

Da, se poate, de-apururi mai sus,
mai departe, mai mult, — totdeauna!

Cel mai dulce cuvînt nu s-a spus;
Cel mai dulcesărut — încă nu-l știe lumea.

Iar îndemnul tineresc către mereu mai frumoasa clipă care va sta pururi înaintea omului, — închide în el aspirațiile poporului muncitor, azi stăpîn pe propria-i viață:

Nu, nicicînd să nu spui: „De-ajuns!“
Vie tihna de-acum! Pîn-aici mi-a

fost zborul!“

...Spre înalturi — e greu de pătruns;
Spre înalturi mereu! E cu voi viitorul.

În același număr al revistei 5 (535) remarcăm fragmentul din balada „Iohannes“ de D. Corbea, în care poetul cîntă eroismul și dîrzenia unui luptător comunist german. Stîrnesc interesul două articole de critică semnate de N. Moraru și Veronica Porumbacu. Primul articol — intitulat „Dramaturgia și actualitatea“ este consacrat analizei amănunțite a ultimei piese scrisă de Maria Banuș „Îndrăgostiții“. Autorul cronicii relevă ca un merit al acestei noi lucrări dramatice, orientarea talentatei noastre poete către problemele realității imediate și arzătoare a zilelor noastre, capacitatea de a demasca lumea imorală și odioasă a dușmanului de clasă, prin crearea unor tipuri puternice de dușnani.

Fiind de acord cu obiecțiile referitoare la construcție, conflict și personajele pozitive ale piesei, nu putem fi de acord cu explicarea, cu motivarea anumitor neajunsuri de ordin artistic. De pildă, ridicînd obiecția că eroii pozitivi principali ai piesei „Îndrăgostiții“ nu reflectă din plin adevărul vieții,

autorul cronicii nu dă explicația cea mai justă, cînd afirmă următoarele: „ai supărătoarea impresie că în eroii pozitivi sălășluese trăsături juste, firești, trăsături bune și noi, dar luate așa cum au fost întîlnite în viață, fără să fi fost șlefuite, alese (pînă aici toate bune!) generalizate și apoi individualizate prin reliefarea specifică artei“. Această prezentare a procesului de tipizare — această despărțire în două operații succesive: generalizare și individualizare a fost de mult combătută ca un mod mecanic și vulgarizator de a înțelege creația figurii tipice.

Și încă o teorie asupra căreia așem îndojeli. Autorul cronicii își propune sădea răspuns problemei: pe ce se bazează dragostea dintre comuniști, dintre oamenii de tip nou? Răspunsul însă nu ni se pare concludent, deoarece problema e mai complexă decît s-ar crede la prima vedere. Afirmarea că „O activistă de partid, un om înaintat cu orizont vast și experiență de viață nu poate iubi pe oricine“ este adevărată în principiu, dar viața arată că uneori se întîmplă și altfel.

O oarecare tendință a autorului de a materializa la maximum abstracțiile ar fi trebuit uneori ponderată, pentru a nu da naștere la exprimări de genul acestuia: „Vechiul se zbate, țipă, mușcă“ etc.

Celălalt articol care ne-a atras atenția, semnat de V. Porumbacu, este, după înseși spusle autoarei, un act de curaj, pentru că încalcă un „obicei al pămîntului“ și răspunde prompt și imediat unei recenzii pe care o socotea nejustă la poemul său „Fata Apelor“.

E. T.

ȘCÎNTEIA TINERETULUI

Nr. 1745, 1750, 1757, 1762, 1764/1954

„Șcînteia tineretului“ publică în nr. 1745 cîntecul „Studentul de pe bulevard“ pe text de Sadi Rudeanu și I. Avian (muzica de Marius Mihail). Satira vizează pe un frate al binecunoscutului Marinică, studentul chiu-langiu și derbedeu care-i „ultimul la facultate — Cel dinții pe bulevard“.

Repetarea în refren a ultimei silabe, creează fie un contrast comic:

Se prezintă lanțos la examen

Și să vezi cît este de solemn.

Lem-lem!

fie o aluzie spirituală:

De coloevii veșnic s-a tenut.

Mut-mut!

ori un efect exclusiv sonor:

Dar adesea ca răspuns primește
Două vorbe care-i pun capac.

Pac-pac!

*Sînt în text versuri care nu-și justifică
existența, ele nefăcînd altceva decît să repete
idei exprimate anterior (în refrenul I și II).*

Anemica strofă:

Facultatea spune că i-e dragă
Și-nainte o mai vizita
Astăzi însă nu mai dă pe-acolo
Deși el susține c-o iubea.

Bea-bea!

*se pare că a fost introdusă numai ca suport
pentru poanta finală (Bea-bea!). O
nedumerire: de ce atîta indignare față de
gulerul studentului, care ajunge... „pînă
la grumaz“?!*

*Atunci pînă unde se permite unui guler
„normal“ să ajungă?*

*Din poezia Cornелиei Sălăjan „Spre casă“
(nr. 1750) se revărsă bucuria revenirii în
locurile natale, bucurie în care s-au dizolvat
însă picăturile trecutelor dureri ale întoar-
cerii:*

Te dor trecutele veniri acasă,
Cînd la oraș, sărac te-ai dus să-nveți.

*Dar amintirea vechilor tristeți nu este
asemeni unui nor care, risipindu-se, elibe-
rează din nou seninul bucuriei. Ea arde
ca un fier înroșit și doare ca o rană necica-
lizată:*

Trecute vremi în goluri largi picînd
Îți lasă amintiri ce ard și dor.

*Totuși, fericirea vederii pămîntului drag
este mai puternică și izbucnește, se revărsă,
cucerind suprema victorie asupra „păsărilor
negre ale durerii“, care mor învinse.*

*În nr. 1757 se publică o poezioară obscură
(„Dovadă“) cu neînțeleasă pretenție sati-
rică, semnată cu îndreptățită modestie: V. P.*

*Poezia lui Florin Mugur „Începutul“, nr.
1762, e luminată de voinșă și entuziasmul
tineresc al anilor de care sînt legate primele
și cele mai trainice amintiri ale poetului.*

*Ștefan Iureș publică în nr. 1764 un amplu
poem „Noi, cei născuți în '30...“ În versuri
puternice, poetul răscolește inima cititorului,
amintindu-i zbuciumul Europei amenințate de
ghiara monstrului hitlerist, crimele fasciste*

*în care cinismul concura cu acțiunile monst-
ruoase, distrugerile și profanările, spînzură-
torile și camerele de gazare.*

*Uitarea e ticăloasă, lașă. Prietenului
care uită, poetul îi evocă jurămîntul din
tinerețe:*

Să fi uitat ce e fascismul? Cînd?
Culremură-te-n fața ăstui gînd!
Să dezgropăm severul jurămînt,
Căci peste racla lui, care în noi e,
Cuvintele sînt bulgări de pămînt...

*Dar ceea ce se cere tineretului nu este
un simplu consimțămînt acordat cauzei păcii,
căci:*

Tot una e — și totul ne desparte —
De ești activ semănător de moarte
Sau stai — la noi — cu brațele pe piept.

*Zăngănitul armelor și cadența pașilor
deprinși cu marșurile războinice, care răsună
din nou în Germania lui Adenauer, trezesc
ecouri dureroase. Memoria popoarelor care
au suferit nu poate fi înăbușită:*

Nu! Marc-i forța amintirii noastre.

...Aceleași vechi cadențe. Aceiași pași...

Apelul este lapidar, aspru, direct:

Cu brațe de oțel, cu inimi aspre,
Să dezarmăm pe vechii ucigași.

*În avalanșa potopitoare a versurilor,
poetul se încâlcește uneori în firul expunerii,
revenind, întrerupîndu-se pentru a relua
după ce a operat o intercalare, etc. Faptul
că în poem se împletește liricul cu epicul
nu justifică discontinuitatea. Fragmentarea
pe cîntiri sau „capitole“ nu corespunde
întotdeauna unei necesități de conținut
(mai ales în „capitolele“ I, II, III, IV)*

*Horia Aramă descoperă în colțul unei
modeste gazete de perle „un anunț înscris
p-o hîrtioară“... În versuri vibrînd dedragoste,
poetul încearcă să descopere identitatea „to-
varășului de vise“ necunoscut, care, ca și el,
așteaptă cu emoție intrarea în partid
(„Tovarășul meu“ — nr. 1777).*

*În același număr, Corneliu Șerban sem-
nează poezia „Iar dacă s-or porni...“ în
care-și rostește legămîntul de a-și apăra
patria în caz că „s-or porni smintilji semă-
nători de-omor și jale — Să calce lîhna-n-
tregii lumi — și-a plaiurilor dragi natale“.*

Printre altele, poetul spune:

Cu-avîntul primei întîlniri
în parcul liniștit, tăcut,
Al primei tinerești iubiri,
al primului sfios sărut.

Eu versul mi-l rostesc spre zări
potrivnic unui nou război.

Versuri anti-războinice rostite cu-avîntul „primului sfios sărut” rămîn — orice s-ar spune — versuri... sfioase.

Oricît ne-am chinui imaginația, nu ne utem reprezenta pămîntul „în chip de vrajă”. În schimb, nu ne trebuie prea multă fantezie pentru a ne da scama că enigmaticul „chip de vrajă” a fost chemat numai pentru a se însoți în rimă cu strajii din versul următor.

Poezia prezintă un fenomen de grafie de o destul de stranie „originalitate”; un vers începe cu majusculă, altul cu minuscule, fără ca această alternare să fie cerută de succesiunea frazelor:

Cu-avîntul primei întîlniri
în parcul liniștit, tăcut,
Al primei tinerești iubiri,
al primului sfios sărut... etc... etc.

În schița Titei Chiper „Cantina” (nr. 1745) este satirizat tipul demagogului care, prin discursuri interminabile despre trecutul întunecat și viitorul luminos, despre nutriție și fețe de mese, încearcă să-și mascheze inactivitatea, lipsa de răspundere și inaptitudinea de a conduce.

Șerban Neculescu este un Farfuridi modern cu toate atributele înaintașului său: predilecția pentru exemple din istorie care să-l îndepărteze de subiect, incoerență în vorbire, patos fals, etc. În unele fragmente este sensibilă intenția de a-l parodia pe Caragiale: „...Eu zic: bine că avem și în conducerea cantinei tovarăși de-ai noștri care ne înțeleg necesarile!

Dar dacă eram în burghozie? Mai mult — spun și mă înfior — căci am învățat la seminar ce înseamnă feudalismul — și învățătura trebuia s-o legăm de viață — spun deci, dacă eram în feudalism? Și cum istoria merge mai departe, eu am să merg înapoi, și-am să exclam: dar dacă eram în sclavagism?... Conducerea cantinei

este... este o tendință bună care trebuie încurajată...” ș.a.m.d.

Fiind cucerită de atmosfera caragialescă, autoarea înfățișează o ședință care seamănă mai mult cu adunarea electorală din actul III al „Scrisorii pierdute” decît cu o ședință dintr-o întreprindere socialistă. Vorbitorul este întrerupt mereu de protestele zgomotoase ale auditorilor (care nu sînt „personaje negative”, dar care strigă „la concret!” ca și cum ar fi strigat „la plebiscit!”). Pentru a potoli vacarmul, se ridică de la masa prezidiului un Trahanache deținînd funcțiile de administrator al cantinei și de membru în conducerea cantinei („comitete și comiți”). E surprinzător că ședința nu s-a încheiat cu o bătaie zdravănă! O întrebare: cine îi împiedică pe participanții la ședință (care, chipurile, au treburi mai importante) să plece de la bun început dacă, pînă la urmă, tot părăsesc ședința? Nu cumva însuși autoarea, neputîndu-se lipsi de pasajele cu costumul lui Gavrilă Mușat, cu chemarea la telefon a inginerului și altele?

Nr. 1750 conține un fragment din nuvela lui Francisc Munteanu „La umbra nucului bătrîn” care se anunță a fi interesantă.

Sceneta lui N. Focșa „Moară stricată” (1757) satirizează flecăreala unei femei care, după ce dezvăluie un secret, se miră că-l știe tot satul. Comical reiese din contrastul dintre faptele Tincăi și indignarea cu care ea întâmpină porecla de „moară stricată” ce i se acordă pe bună dreptate.

În schița „Nunta” (nr. 1771) de Andrei Ardeleanu, subiectul e simplu, comun: Dușa îl iubește pe tractoristul Traian, dar e silită de părinți să se mărite cu Ionu Petri, pe care nu-l îndrăgește. Autorul reușește să creeze în figura Dușei un caracter puternic, ferm, consecvent. În poșida tiraniei părinților — oameni de mentalitate învechită — Dușa își urmează neclintită drumul ales.

În schița lui Nicolae Țic „Decorația” (nr. 1776) conflictul este aparent exterior. În realitate, avem a face cu un conflict interior, psihologic. Ar fi absurd să tăgăduim existența în schiță a unui conflict între personaje, exterior.

Accela însă e împins pe al doilea plan, autorul urmărind proecția, resfrîngerea conflictului în conștiința lui Ilarion Bujdea.

Ilarion Bujdea îl stăinează pe Gavrea, președintele colectivei, pentru care e capabil să „se ia în colți cu tot satul“. Deși Gavrea îl unilește, îi spune „cioroiiale“ („Dar pentru asta nu-i uici o supărare, gîndește Ilarion. N-o zice din rîcă. Nu, doamne ferește!“), fostul sățrar continuă să-l respecte. Gavrea este însă un ticălos, un cinic, și cînd Ilarion își dă seama de aceasta, în conștiința sa se produce o rasturnare dureroasă. Gavrea își bătuse joc de el, minșindu-l că va fi decorat. Infamia lui Gavrea este cu atît mai detestabilă, iar durerea lui Ilarion cu atît mai mare, cu cît Ilarion meritase decorația. Dramatismul schiței este general de nepotrîvire, discrepanța dintre reprezentarea pe care și-o face Ilarion despre Gavrea și realitatea pe care o cunoaște abia mai tîrziu („Eu te credeam om. Gavrea, om!“ șoptește — și iar se cutremură de plîns“). Prin adîncimea și dramatismul conflictului, schița lui Nicolae Țic constituie un succes al prozei noastre tinere.

✱

Deosebit de interesant ni se pare articolul lui Al. Oprea „Despre teme „eternă“ și un poet inovator“ (1962) scris pe marginea volumului de poezii „Mărul de lingă drum“ de M. Beniuc.

Autorul își propune ca, folosind drept material ilustrativ lirica lui Beniuc, să combată concepțiile esteticii idealiste burgheze cu privire la incapacitatea liricii de a încorpora problemele esențiale, cele mai importante, ale vieții. Totodată, criticul demonstrează că temele așa zise „eternă“, sînt condiționale istoric și că există deosebiri structurale între felul cum tratau poeții din trecut tema sensului vieții, a dragostei de patrie sau a iubirii și felul cum sînt ele tratate pe Mihai Beniuc. Dar deosebirile sînt prezente chiar înăuntrul operei poetului nostru. Vechile deznădejdi și îndoieli au lăcut loc bucuriei și încrederii, decepțio-

nismul dragostei de viață, plumburiul culorilor de aur. Al. Oprea descoperă și luminează elementul nou al temelor „vechi“ din poezia lui Beniuc. Atît timp cît elogiaza, criticul este convingător, pentru că adîncește și ilustrează. Cînd „critică“ (probabil pentru a evita apologia) — Al. Oprea își pierde puterea de convingere. Afirmațiile sale sînt nesprîjinite, suspendate, neavînd o bază ilustrativă.

În articol se strecoară uneori afirmații discutabile. Autorul numește „maxime lirico-filosofice, concise ca niște aforisme“ — versuri incontestabil frumoase, dar în nici un caz maxime: „La tîmple mi s-a strîfus parul cărunt / Ca sarea din adîncul oanei scoasă / Dar tînr sînt, același încă sînt / Să-mbătrînesc viața nu mă lasă“.

Cîtînd versurile: „Marule, indiferent ți-e / Că țărani nu-s în zdreună / Mărule, ți-ar fi tot una / Pentru cine ară Guna?“ — Al. Oprea vorbește de „repetări fonetice“ (?). Oare cuvîntul rimă s-a banalizat într-atîta încît trebuie să recurgem la inovații perifrastice?

Să ne fie cu iertare, dar nu ne plac expresiile: „că cu cît un poet...“ sau „o înălțime etică cum...“.

Cronica literară din nr. 1777 e scrisă de tînrul critic Lucian Raicu. Criticul analizează cu seriozitate drumul regenerării morale a eroilor lui Francisc Munteanu, subliniind naturalitatea cu care scriitorul își prezintă eroii.

Articolul lui L. Raicu, deși scris cu talent, se citește cu oarecare greutate. Stilul e într-o oarecare măsură orientativ, autorul intenționînd să spună cît mai mult și într-un limbaj cît mai grav (dar nu sobru). Poate din cauză că articolul conține uneori fraze aproape incommensurabile și în orice caz greu lizibile cum e aceea care ține de la rîndul 81-lea la al 101-lea de sus din coloana I-a.

D. S.